

מכירה 63 Auction

פריטים נדירים ומיוחדים

Rare and Important Items

Writing	כתיבה
Yonatan Jacoby	יונתן יעקבי
Miriam Kornfeld	אוריאל ליבזון
Oriel Leibzon	יוסף לידר
Joseph Lieder	שי מנדלוביץ
Shay Mendelovich	רות פכטוביץ
Ruth Pachtowitz	מרים קורנפלד
Eli Stern	אלי שטרן
Editing	עריכה
Miriam Kornfeld	מרים קורנפלד
Eli Stern	אלי שטרן
Photography	צילום
Leon Blankleyder	לאון בלנקליידר
Yigal Pardo	יגאל פרדו
Design	עיצוב
Ettie Naftaly	אתי נפתלי
Administration	אדמיניסטרציה
Galit Eva Smith	גלית אוה סמיט
Esther Strauss	מרים צוקר
Miryam Tzoker	אסתר שטראוס
Logistics	לוגיסטיקה
Ori Mor	אורי מור
Prepress and Print	לוחות והדפסה
Keterpress Enterprises, Jerusalem	מפעלי דפוס כתר, ירושלים
October 2018	אוקטובר 2018

This catalogue requires Genizah

הקטלוג טעון גניזה

Front Cover: Item 72
Machzor with Hundreds of Kabbalistic Glosses
Handwritten by the Ramchal

כריכה קדמית: פריט 72
מחזור עם מאות הגהות קבליות
בכתב ידו של הרמח"ל

Back Cover: Collection of Books
Chassidic Books | Books Printed in Slavita and Zhitomir

כריכה אחורית: לקט ספרים
ספרי חסידות | דפוסי סלויטא וז'יטומיר

Page 1: Detail from Item 2

עמ' 1: פרט מפריט 2

Auction 63 מכירה

יום שלישי, ה' כסלו תשע"ט, 13 בנובמבר 2018, 19:00

Tuesday, November 13, 2018, at 19:00

התצוגה והמכירה תתקיימנה במשרדנו

רחוב רמב"ן 8, ירושלים

The preview and the auction will be held at our offices
8 Ramban St. Jerusalem

	Auction Preview on		ימי תצוגה			
Thursday	08.11.18	12:00 - 20:00	12:00 - 20:00	ל' חשון	08.11.18	יום ה'
Sunday	11.11.18	12:00 - 20:00	12:00 - 20:00	ג' כסלו	11.11.18	יום א'
Monday	12.11.18	12:00 - 20:00	12:00 - 20:00	ד' כסלו	12.11.18	יום ב'
Tuesday	13.11.18	10:00 - 13:00	10:00 - 13:00	ה' כסלו	13.11.18	יום ג'

טלפון בזמן התצוגה +972-77-5140223 Phone during preview

Online bidding is possible (pre-registration is required)
via the Kedem website

ניתן להשתתף במכירה בזמן-אמת (בהרשמה מראש)
באמצעות אתר האינטרנט של קדם

www.kedem-auctions.com

קדם Kedem

כתבי יד על קלף - כתבי יד מאויירים, מגילות ודפים בודדים Parchment Manuscripts – Illustrated Manuscripts, Megillot and Single Leaves	6
גאוני ישראל המפורסמים - שנות הש'ת"ק - כתבי יד, מכתבים וחתימות Famous Torah Luminaries - 16th-19th Centuries - Manuscripts, Letters and Signatures	19
גאוני הונגריה ומורביה - כתבי יד, מכתבים וחתימות Hungarian and Moravian Rabbis – Manuscripts, Letters and Signatures	51
גדולי אשכנז - גרמניה והולנד - כתבי יד, מכתבים וחתימות German and Dutch Rabbis – Manuscripts, Letters and Signatures	59
גדולי ליטא, פולין וגליציה - כתבי יד, מכתבים וחתימות Lithuanian, Polish and Galician Rabbis – Manuscripts, Letters and Signatures	76
גאוני ליטא בדור האחרון - כתבי יד, מכתבים וחתימות Lithuanian Rabbis of the Past Generation – Manuscripts, Letters and Signatures	114
חכמי המזרח - כתבי יד, מכתבים וחתימות Oriental Rabbis – Manuscripts, Letters and Signatures	126
חכמי המערב (צפון אפריקה) - כתבי יד, מכתבים וחתימות North African Rabbis – Manuscripts, Letters and Signatures	140
כתבי יד קבלה - כולל כתבי יד מקוריים (אוטוגרפיים) מגדולי המקובלים לדורותיהם Kabbalistic Manuscripts – Including Autograph Manuscripts by Kabbalistic Luminaries	147
גדולי החסידות - כתבי יד, מכתבים וחתימות Chassidic Luminaries – Manuscripts, Letters and Signatures	170
חסידות סאטמר וסיגט - כתבי יד ומכתבים, חתימות ועותקים מיוחסים Satmar and Sighet Chassidism – Manuscripts and Letters, Signatures and Important Ownerships	225
ספרי חסידות Chassidic Books	240
ספרי חסידות ברסלב - מהדורות מוקדמות ונדירות Books of Breslov Chassidism - Early and Rare Editions	254
חסידות חב"ד - מכתבים וספרי דפוס, כולל מהדורות מוקדמות ונדירות Chabad Chassidism – Letters and Printed Books Including Early and Rare Editions	266
ספרי קבלה וספרי יסוד Kabbalah Books and Basic Books	290
ספרים וסידורים מדפוסי רוסייה-פולין ודפוסי סלאוויטא וזיטומיר Books and Siddurim Printed in Russia and Poland, Slavita and Zhitomir	307
חפצים Jewish Ceremonial Art	318

תחריטים, ליטוגרפיות ואיורים |
Prints and Drawings | 329

אמריקנה |
Americana | 336

קהילות ישראל |
Jewish Communities | 341

ציונות, שואה ושארית הפליטה, ארץ ישראל ומדינת ישראל |
Zionism, The Holocaust and She'erit Hapletah, Palestine and the State of Israel | 354

תצלומים - ארץ ישראל |
Photographs - Palestine | 399

ציורים |
Paintings | 407

פרט מפרט 3

כתבי יד על קלף – כתבי יד מאויירים, מגילות ודפים בודדים

Parchment Manuscripts – Illustrated Manuscripts, Megillot and Single Leaves

1a

1. כתב-יד על קלף – קידוש לבנה – גרמניה, תפ"ו – עם הוראות ביידיש והנהגות על פי הקבלה

כתב-יד על קלף, סדר קידוש לבנה, עם הוראות ביידיש והנהגות על פי הקבלה. [גרמניה], תפ"ו [1726]. שער מאויר.
 כתב-יד בפורמט קטן. דיו חומה ושחורה על קלף. כתיבה אשכנזית מרובעת (מנוקדת) ובינונית. תיבות פתיחה מוגדלות, אחת מהן באותיות חלולות, ואחת צבועה בדיו מזהב. בראש כתב-היד שער מאויר, עם כיתוב שם הבעלים [המזמין] במרכז, ופרט השנה: "שייך לצורב' [א] מרבנן הבח' [ור] גבור חיל בתורה יודע נגן חריף ושנון המופלא כהר"ר יואל בה"ק כהר"ר לימא סגל, בשנת תפ"ו לפ"ק".
 בראש העמוד שלאחר השער נכתב: "ראו בני המהדרין מן המהדרין במצות קידוש [!] הלבנה". לאחר מכן מופיע קטע המתחיל: "כתבו המקובלים מצוה גדולה לקדש הלבנה במ"ש [במוצאי שבת] בבגדים נאים..."

הוראות ביידיש, בכתיבה אשכנזית בינונית. לדוגמה, לפני המילים 'ברוך יוצרך, ברוך עושך, ברוך קונך, ברוך בוראך' נכתבה ביידיש ההוראה לכפול את המילים ולכוון בהן: "דר נאך זאגט מען דיז דרייא מאל נאך אננדר, מען מז מכוון זיין ר"ת יוצרך ע'ושך ק'ונך ב'וראך, ר"ת יעקב".

בדף [7/ב] נכתב: "המקובלים [אמרו] שיש ג"כ לומר אלהים יחננו וינער שולי הבגדים להבריח הקליפות והוא סוד גדול ונורא".
 בדף הפורוץ האחורי רישום מאוחר בעפרון: "הק"ל [הקידוש לבנה] נתן לי במתנה גמורה אבי מורי בשנת תרל"ח לפ"ק".
 [8] דף. 12.5 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים וסימני שימוש. כריכה עתיקה, עץ מחופה קטיפה, פגומה בחלקה.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$3000-5000

1. Parchment Manuscript – Kiddush Levana – Germany, 1726 – With Yiddish Instructions and Kabbalistic Practices

Parchment manuscript, Kiddush Levana, with Yiddish instructions and kabbalistic practices. [Germany], 1726. Illustrated title page.

Small format. Brown and black ink on parchment. Square (vocalized) and semi-cursive Ashkenazic script. Enlarged initial words, one with hollow letters and one colored with gold ink. An illustrated title page opens the manuscript, with the name of the owner (who ordered the manuscript) in the center and note of the year: "Belongs to... Yoel son of R. Lima Segal, 1726".

The following inscription appears at the top of the page following the title page: "See my sons, who are scrupulous in observing the mitzvah of Kiddush Levana". This is followed by a section beginning with: "The Kabbalists have written that performing the mitzvah of Kiddush Levana on Motzei Shabbat in festive attire is a great mitzvah..."

Instructions in Yiddish, in semi-cursive Ashkenazic script. For example, before the words "Baruch Yotzrech, Baruch Osech", are instructions to recite these words three times and to have the intent that the initial letters compose the name "Yaakov".

Written on p. [7b]: "The Kabbalists say that one should also recite chapter 67 in Tehillim and shake out the hems of their clothing to chase away the 'kelipot' and this is a great and awesome secret".

The back endpaper bears a late penciled inscription: "This Kiddush Levana was given to me as a gift by my father in 1878".

[8] leaves. 12.5 cm. Good-fair condition. Stains and wear. Early binding, velvet-covered wood, partially damaged.

Opening price: \$2000

Estimate: \$3000-5000

1b

1c

2c

2b

2a

2. כתב-יד מאויר על קלף, עם אותיות מעוטרות בעלי זהב – סדר תקוני שבת להאר"י, עם זמירות לשבת ולמוצאי שבת – פרשבורג, תק"ד – עם כריכת עור מקורית

בעיקר בשוליים. חיתוך דפים מזהב. כריכת עור מקורית, עם עיטורים מוטבעים, ועם אבזם כסף מקורי. שברים ופגמים קלים בכריכה.
 על אמני אסכולת מורביה, ראה: שלום צבר, "סדר ברכת המזון – וינה, ת"פ [1719/20]: כתב היד המצויר המוקדם ביותר של הסופר-אומן אהרן וולף שרייבר הרלינגן מגיביטש [Gewitsch]", בתוך: זכור דבר לעבדך: ספר הזיכרון לכבוד פרופ' דב רפל, בעריכת שמואל גליק ואברהם גרוסמן, ירושלים: המרכז להגות בחינוך היהודי ע"ש דב רפל – מכללת ליפשיץ, עמ' 455-472 ולוחות 8-17.

פתיחה: \$15,000
 הערכה: \$30,000-40,000

כתב-יד מאויר על קלף, "סדר תקוני שבת – מאיש האלהי קדו"ן] יאמר לו... כמהו"ר יצחק לוריא אשכנזי [האר"י] ז"ל". פרשבורג, תק"ד [1744].

בשולי השער: "נכתב פה עיר פרעשבורג שנת תק"ד ל"ק [לפרט קטן]".

פורמט כיס. דיו על קלף. כריכת עור מקורית עם אבזם, עם עיטורים פרחוניים נאים.

דף השער מאויר ב"שער" ארכיטקטוני עם שני עמודים ועליהם כותרת, בשני צדי השער דמויות משה ואהרן, ומעל כותרת השער מדליון ובו דמות דוד המלך המנגן בגבל. בדפי כתב-היד תיבות פתיחה מקושטות מאוירות בעיטורים מיניאטוריים בדגמים פרחוניים, חלק מתיבות הפתיחה מולאו ב'עלי זהב', ובחלקן עיטורים בחריטה על עלי הזהב.

כתב-היד כתוב על 36 דפי קלף. כתיבה אשכנזית מרובעת, מנוקדת, בגדלים שונים; וכתיבה ביוונית ("כתב רש"י"), בעיקר להוראות.

כתב-היד מכיל: "דיני קריאת שנים מקרא ואחד תרגום", מזמורי קבלת שבת, הפיוטים "לכה דודי" ו"שלום עליכם מלאכי השרת", "סדר לסעודה ראשונה" וסדרי ה"תיקון" לסעודות היום (עם קטעים מ"שיר השירים" וממשניות מסכת שבת), כולל קידוש וזמירות, סדר ה"תיקון" למוצאי שבת, עם זמירות למוצאי שבת.

לפנינו כתב-יד "תקון שבת" עם איור דף שער ועיטורים האופייניים ל"אסכולת מורביה" שפעלה מהמאה ה-18. ככל הנראה, מאייר כתב היד שלמינו, שישב בפרשבורג, הכיר את הספרים שיצרו חברי האסכולה: אהרן וולף שרייבר הרלינגן מגיביטש, משולם זימל מפולנה ואחרים.

[36] + דף קלף ריק (70 עמ' כתובים). 11.5 ס"מ. מצב טוב. כתמים,

2d

2g

2f

2e

2. Illuminated Manuscript on Parchment, with Gold Leaf Illuminated Initial Words – Seder Tikunei Shabbat by the Arizal, including Songs for Shabbat and Shabbat Evening – Pressburg, 1744 – With Original Leather Binding

Illuminated manuscript on parchment, Seder Tikunei Shabbat by R. Yitzchak Luria Ashkenazi (the Arizal). Pressburg, 1744.

Stated in the lower part of the title page: "Written here in Pressburg in 1744".

Pocket format. Ink on parchment. Original leather binding with clasp, with fine floral ornaments.

Illustrated title page depicting an architectural facade consisting of two columns with a cornice, flanked with the images of Moshe and Aharon, and topped with a medallion containing the image of David playing a harp. The initial words within the manuscript are illuminated with miniature floral motifs, several initial words are overlaid with gold leaf, with engraved ornaments to some of them.

This manuscript is inscribed upon 36 parchment leaves. Vocalized square Ashkenazic script, of varying sizes, and semi-cursive (Rashi) script, particularly for the instructions.

The manuscript contains: Laws of reciting the weekly portion, the Psalms of Kabbalat Shabbat, the piyyutim Lecha Dodi and Shalom Aleichem, Order for the first meal, the Seder Tikkun for the day meals (including sections of Shir HaShirim and of Mishnayot Tractate

Shabbat), Kiddush and Zemirot, the Seder Tikkun for Shabbat evening, with songs for Shabbat evening.

This Tikkun Shabbat manuscript, with its illustrated title page and ornaments, is characteristic of the Moravian school of art active in the 18th century. The illustrator of this manuscript was presumably familiar with books produced by members of this school: Aaron Wolf Schreiber Herlingen of Gewitsch, Meshulam Simmel of Polna and others.

[36] + 1 empty, parchment leaves (70 written pages). 11.5 cm. Good condition. Stains, mainly to the margins. Gilt edges. Original leather binding, with embossed ornaments and original silver clasp. Slight damage and cracks to binding. Regarding the artists of the Moravian school, see: Shalom Sabar, Seder Birkat HaMazon, Vienna, 1719/20 – The Earliest Known Illuminated Manuscript by the Scribe-Artist Aaron Wolf Schreiber Herlingen of Gewitsch, in Zechor Davar LeAvdecha: Essays and Studies in Memory of Prof. Dov Rappel, edited by Shmuel Glick and Avraham Grossman, Jerusalem: The Center for Jewish Educational Thought in Memory of Dov Rappel, Lifshitz College, pp. 455-472 and plates 8-17.

Opening price: \$15,000
Estimate: \$30,000-40,000

3a

3. מגילת אסתר ודף ברכות עם איורים - הסופר יחיאל מנחם אורבינו ממנטובה - גאזולו, איטליה, תקל"ו

העיר ירושלים המופיע בתחנית דף הברכות, התבסס אורבינו, כפי הנראה, על איור דומה אשר נדפס בהגדת אמשטרדם תנ"ה (1695). ידועים שלושה כתבי-יד של הסופר ר' יחיאל מנחם ב"ר אברהם אורבינו, אשר היה סופר וחזן בית הכנסת האשכנזי במנטובה בשנות הת"ק; שניים של "מנהגים של כל השנה" של בית הכנסת האשכנזי הגדול במנטובה (בו התפללו בין היתר כמה מרבני מנטובה, בהם רבי יהודה בריאל, רבי יעקב סאראוול, רבי עזריאל יצחק הלוי ורבי שמואל חיים סיניגאליה) - השמורים באוספי מאיר בניהו ובאוסף בית המדרש לרבנים בניו-יורק, וכן כתב-יד "סדר ההושענות" של קהל האשכנזים במנטובה - השמור באוסף ביל גרוס. למידע נוסף אודות הסופר ר' יחיאל מנחם ב"ר אברהם אורבינו ראה במאמרו של הרב זאב יצחק הלוי דינר, "סדר מנהגי כל השנה בק"ק אשכנזים במנטובה שבאיטליה" (בתוך "מן הגזנים" בעריכת הרב שלום הלל, ספר שישי, עמ' קו-קט).

דף הברכות: 21x24 ס"מ בקירוב. השוליים הימניים גזורים באופן לא אחיד. כתמים, קמטים וקרעים קלים בשוליים. גובה הקלף במגילה: 24 ס"מ. קרעים בתחילת היריעה הראשונה. כתמים. נתונים בנרתיק עץ קשיח עם חיפוי קטיפה בחלקו הפנימי.

פתיחה: \$20,000
הערכה: \$25,000-30,000

מגילת אסתר כתובה על גבי קלף ודף קלף עם ברכות המגילה, כתובים ומאויירים בידי הסופר יחיאל מנחם ב"ר אברהם אורבינו ממנטובה. גאזולו (Gazzuolo), הנמצאת במרחק של 20 ק"מ ממנטובה), אדר תקל"ו [1776].

מגילת "המלך" (מרבית העמודות פותחות בתיבה "המלך"), עם עיטורי כתרים נאים מעל תיבות "המלך".

בשול שלפני העמודה הראשונה מופיע איור גדול המתאר סצנות אחדות מעלילת המגילה, על רקע נוף עירוני אירופאי בו נראים בין היתר מגדלים, צריחים ומזרקה. לצד האיורים מופיעים הפסוקים הרלוונטיים "ויקבצו את כל נערה בתולה... אל שושן הבירה אל בית הנשים אל יד הגא", "ויתלו את המן" ו"ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו". בתחנית האזור, בשולי הקלף, חתם הסופר "על ידי העוסק במלאכת הקודש בגאזולו הצעיר הסופר יחיאל מנחם במוהר"ר אברהם אורבינו זלה"ה, יום ה' תשעה ימים לחדש אדר שנת התקל"ו לפ"ג".

כפי הנראה, בשעה שכתב ואייר את המגילה שלפניו, היתה מונחת לפני אורבינו מגילת אסתר שנדפסה בנוציה בשנת 1746, עם מסגרות מפוארות - פיתוחי נחושת מפורטים - מעשה ידי הסופר והאומן האיטלקי פרנצ'סקו גריסליני (Griselini), והאיור שבשולב מבוסס על איורו של גריסליני. בדומה לכך, גם באיור המתאר את

3b

3. Scroll of Esther and Leaf of Blessings with Illustrations – The Scribe Yehiel Menahem Urbino of Mantua – Gazzuolo, Italy, 1776

Esther scroll inscribed on parchment and a parchment leaf with the scroll's blessings, written and illustrated by the scribe Yehiel Menahem ben Avraham Urbino of Mantua. Gazzuolo (a town 20 kilometers from Mantua), Adar 1776.

"HaMelech" scroll (most columns begin with the word "HaMelech", king), with fine crown-shaped decorations above each appearance of "HaMelech".

Preceding the first column is a large illustration depicting some scenes from the scroll's narrative, against the background of an urban European scene showing, among other things, towers, spires and a fountain. Appearing alongside the illustrations are the relevant Biblical verses (in Hebrew) – "gather all the beautiful young virgins to the harem in Susa the capital, under custody of Hegai", "so they hanged Haman" and "thus shall it be done to the man whom the king delights to honor". At the bottom of the illustration, on the parchment's margin, the author signed his name as follows: "By he who performs holy service in Gazzuolo, the young scribe Yehiel Menahem son of Urbino, Thursday 9th Adar, [1776]".

Apparently, while writing and illustrating the present scroll, Urbino had before him an Esther scroll printed in Venice in 1746, with magnificent frames – detailed engravings – by the Italian author and craftsman Francesco Grisellini. The illustration preceding the first column is based on Grisellini's illustration. Similarly, in the illustration depicting Jerusalem, appearing at the bottom of the leaf of blessings, Urbino apparently took as a model a similar illustration printed in the Amsterdam Haggadah of 1695.

We know of three manuscripts by Yehiel Menahem ben Avraham Urbino, who was the scribe and cantor of the Ashkenazi synagogue in Mantua in the 1740s: two are compilations of the "year-round customs" of the Great Ashkenazi Synagogue in Mantua (attended by, among others, some of Mantua's rabbis, including Rabbi Yehuda Briel, Rabbi Yaakov Saraval, Rabbi Azriel Yitzhak HaLevi and Rabbi Shmuel Chaim Sinigalia). These two compilations are kept in the Meir Benayahu

3c

collection and the collection of the New York Theological Seminary. The third manuscript, "Seder HaHoshanot" of the Ashkenazi community in Mantua, is kept in the Bill Gross collection.

For additional information on the scribe Yehiel Menahem ben Avraham Urbino, see the essay by Rabbi Z.Y. Dunner, "Seder of the Year-Round Customs of the Ashkenazi Community in Mantua, Italy" (in "Min HaGenazim", edited by Rabbi Shalom Hillel, vol. 6, pp. 106-109).

Leaf of blessings: ca. 24x21 cm. Right margin cut in a non-uniform manner. Stains, creases and small tears to margins. Height of parchment in the scroll: 24 cm. Tears to beginning of first membrane. Stains. Placed in hard wooden case with velvet lining on the inside.

Opening price: \$20,000
 Estimate: \$25,000-30,000

4

4. מגילת אסתר בנרתיק גדול מעוטרים במלאכת-דמשק - המזרח הקרוב, המאה ה-19

מגילת אסתר על גוויל, בנרתיק מפואר המעוטרים במלאכת דמשק. המזרח הקרוב (סוריה/עיראק), המאה ה-19 (הקדשה משנת תרי"ג).
 דיו על גוויל; פליז רקוע, משובץ כסף ונחושת (מלאכת דמשק).
 כתיבת סת"ם האופיינית לאזור סוריה (ולאזור עיראק) בסוף המאה ה-19, על גבי גוויל חום-בהיר, 18 שורות בעמוד.

גלולה על ידיית פליו ונתונה בנרתיק מאסיבי המעוטרים במלאכת דמשק, בדגמים גיאומטריים וצמחיים צפופים. בחלקו העליון ובחלקו התחתון של הנרתיק חגורות-טקסט המשלימות זו את זו: "איש יהודי היה בשושן הבירה / ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן". במרכז הנרתיק, בתוך ארבעה מדליונים מסוגגנים, מופיעים הפסוק "ליהודים היתה / אורה ושמחה / וששון ויקר" ואחריו התאריך "ושנת התרי"ג" (בתוך האות רי"ש מופיע תו נוסף, שפשרו אינו ברור לנו).

גובה הקלף: 21 ס"מ. מצב בינוני-טוב. מעט קרעים ופגמים. תיקונים במספר מקומות. גובה הנרתיק: 41 ס"מ (כולל הידית). הקצה התחתון של הידית שבור. פיסה חסרה בקצה העליון (בחיבור המכסה לנרתיק, עם בורג חדש). מספר פיסות חסרות בשיבוץ.

פתיחה: \$3000

הערכה: \$6000-8000

4. Esther Scroll in a Large Case Decorated with Damascene Work – Near East, 19th Century

Esther scroll on gevil, in a luxurious case decorated with damascene work. Near East (Syria/Iraq), 19th century (dedication from 1853).

Ink on gevil; Repoussé brass, inlaid with silver and copper (damascene work).

Scribal writing (STaM) characteristic of the Syrian-Iraqi region in the late 19th century, on light brown gevil, 18 lines per column.

Rolled on a brass handle and inserted in a large case decorated with damascene work, in dense geometrical and vegetal patterns. At the top and bottom of the case are bands of text (in Hebrew) that complement each other: "There was a Jew in Susa the capital / whose name was Mordecai, the son of Jair, son of Shimei, son of". At the center of the case, inside four stylized medallions, is the verse "The Jews had / light and gladness / and joy and honor", followed by "and the year 5613 (תרי"ג)" (a sign whose meaning we could not decipher is inscribed inside the letter ר).

Parchment height: 21 cm. Fair-good condition. Some tears and defects. Repairs in a number of places. Height of case: 41 cm (including handle). The bottom end of the handle is broken. A piece is missing from the top end (where the cover fits onto the case, with a new screw). Some pieces are missing from the inlay.

Opening price: \$3000

Estimate: \$6000-8000

5

5. כתובה על קלף - מסגרת תחריט מפוארת - אמשטרדם, תפ"ג - חתימות החכם רבי שלמה אאיליון, רב הקהילה הספרדית-פורטוגזית בלונדון ואמשטרדם

כתובה לנישואי החתן יוסף בן המנוח הגביר יעקב טישיריה די מאטוש, עם הכלה יהודית בת הגביר המנוח אברהם חזקיה נוניש אינריקיש. אמשטרדם, הולנד, ד' תמוז תפ"ג [יולי 1723]. עם שתי חתימות של החכם רבי שלמה אאיליון, רב הקהילה הספרדית-פורטוגזית באמשטרדם. כתובה ספרדית-הולנדית, על גבי קלף, מעוטרת בתחריט-נחושת איכותי: בשוליים הימניים והשמאליים מופיעים שני זרי פרחים ענקיים העולים מתוך אגרטלים, מקושטים בציפורים ובבעלי חיים שונים, ומעליהם - חתן וכלה בלבוש תקופתי (מימין) ואם עם שני ילדיה (משמאל); אלגוריה לחסד - Caritas). נושא הכתובה, כתוב בכתיבה ספרדית, בין שני עמודים מעוגלים המקושטים בענפים ונושאים על כותרותיהם קשת. משני עברי הקשת מופיעים שני כרזים האוחזים בידיהם יריעת בד עליה מופיעה הכתובת "בסמך טוב". בחלקה התחתון קרטוש רוקואוי גדול אשר שימש לכתובת ה"תנאים". בשוליים התחתונים מופיעות שתי כתובות באותיות לטיניות: משמאל "27 Adar Seni H. Y." ומימין "A° 5453 Yom Sabat Kodes H. Y." המציינות את שמו ותאריך פטירתו של רבה הנערץ של קהילת אמשטרדם, החכם רבי יצחק אבוהב (דה-פונטיקה, השלישי), שנפטר ביום כ"ז אדר ב' תנ"ג.

עיטורי המסגרת נעשו בהשראת עיטורים שיצר האמן וחרט הנחושת שלום מרדכי איטליה (איטליאה) לשתי כתובות הולנדיות מהשנים 1648-1654. שלום איטליה, שהגיע להולנד ממנטובה, נודע גם כיוצרן של שתי מגילות אסתר וכן כיוצר דיוקנאותיהם של יעקב יהודה ליאון ושל מנשה בן ישראל. בתחתית נוסח הכתובה מופיעות חתימותיהם של החתן (באותיות לטיניות), ושל העדים: "שלמה בכמה"ר יעקב אאיליון זלה"ה, ו"יעקב אבן יקר בונדיאה". החותם הראשון הוא החכם רבי שלמה אאיליון, רבה של העדה הספרדית-פורטוגזית בעיר. חתימתו (וכן חתימת העד הנוסף) מופיעה שוב גם בסוף ה"תנאים" הכתובים בקרטוש התחתון. בנוסח הכתובה וכן ב"תנאים" נזכר שמו של הנוטריון שערך את ההסכם - "הנוטאריו המפורסם... פיטיר אישקאבאלי...". רבי שלמה אאיליון (ת"כ בערך-תפ"ח), יליד שאלוניקי (או צפת), שימש כשד"ר הקהילה בצפת באירופה, ישב גם באיזמיר שבתורכיה ובליוורנו. לאחר מכן נתמנה ל"חכם" של הקהילה הספרדית-פורטוגזית (קהילת האנוסים) בלונדון. משם עבר לכהן כרב הקהילה הספרדית-פורטוגזית באמשטרדם, לצדו של ה"חכם צבי" שכיהן שם כרב הקהילה האשכנזית. היו שחשדו בו בשבתאות, והוא עמד במרכז הפולמוסים בעניין בלונדון ובאמשטרדם. פסקיו ותשובותיו מובאים בספרי הפוסקים. חלק מכתביו שרד ונותר בכתבי-יד [ראה חומר מצורף].

41x34 ס"מ. מעט כתמים. קרעים זעירים בשוליים. ספרות:

Ketubbah: Jewish marriage contracts of the Hebrew Union College Skirball Museum and Klau Library, by 1. Shalom Sabar (ניו-יורק, 1990), עמ' 265-270.
 2. יצורתו (!) של שלום בכמה"ר מרדכי איטליאה, מאת מרדכי נרקיס, בתוך: תרביץ, כרך כה, חוברת ד, תמוז תשט"ז, עמ' 441-451;
 כרך כ, חוברת א, תשרי תשי"ז, עמ' 87-101.
 3. הכתובה בעיטורים, מאת דוד דוידוביץ. הוצאת א. לויין-אפשטין, תל-אביב, 1979, עמ' 21-24.

פתיחה: \$9000
 הערכה: \$15,000-20,000

5. Parchment Ketubah – Elaborate Engraved Border – Amsterdam, 1723 – Signatures of R. Shlomo Ayllon, Rabbi of the Spanish-Portuguese Community in London and Amsterdam

Ketubah documenting the marriage of the groom Yosef son of the late Yaakov Teixeira de Mattos, with the bride Yehudit daughter of the late Avraham Chizkiya Nunez Henriques. Amsterdam, Netherlands, 4th Tammuz, [July] 1723. Bearing two signatures of Chacham Shlomo Ayllon, Rabbi of the Spanish-Portuguese community in Amsterdam.

Spanish-Dutch parchment Ketubah, adorned with a high-quality copper engraving: In the right and left margins are two vases containing large bouquets, on which various birds and animals are perched. These are topped by images of a bride and groom in contemporary attire (on the right) and a mother with two children (on the left; an allegory of Caritas [charity]). The text is written in Sephardic script and appears between two rounded pillars entwined with branches, crowned with an arch. On both sides of the arch are two Cherubs holding a drapery bearing the inscription "B'Siman Tov". At the bottom of the engraving is a large Rococo cartouche in which the Tena'im were written.

Two inscriptions in Latin characters appear in the bottom margin - on the left: "27 Adar Seni A° 5453 Yom Sabat Kodes", and on the right: "H. Y. Aboab", referring to the date of the death (27th Adar II 1693) of Chacham Isaac Aboab (da Fonseca, the III), revered rabbi of Amsterdam.

The inspiration for this copper engraving was the design of two Dutch ketubot created in 1648 and in 1654 by the artist and engraver Shalom Mordechai Italia. Shalom Italia, who arrived in Holland from Mantua, was also known for creating two Scrolls of Esther and portraits of Jacob Judah Leon Templo and of Menasseh ben Israel.

At the bottom of the ketubah are the signatures of the groom (in Latin characters) and of the witnesses:

"Shlomo son of R. Yaakov Ayllon", "Yaakov ibn Yakar Bondia". The first signatory is Chacham Shlomo Ayllon, Rabbi of the Spanish-Portuguese community in Amsterdam. His signature (together with that of the second witness) appears again at the end of the Tena'im, inscribed in the lower cartouche. The Ketubah and the Tena'im mention the name of the notary who drew up this contract – "the famous notary... Peter Iscabali...".

R. Shlomo Ayllon (ca. 1660-1728), born in Salonika (or Safed), served as emissary of the Safed community in Europe, residing also in Izmir, Turkey and in Livorno. He was later appointed Chacham of the Spanish-Portuguese community (the Marrano community) in London. From there, he moved over to serve as rabbi of the Spanish-Portuguese community in Amsterdam, alongside Chacham Tzvi, then rabbi of the Ashkenazi community. He was suspected of Sabbateanism, resulting in his involvement in polemics on that topic in London and Amsterdam. His rulings and responsa are quoted in halachic books. Some of his writings are extant in manuscript (see enclosed material).

41 x 34 cm. A few stains. Creases. Minute marginal tears.

Literature:

1. Ketubbah: Jewish marriage contracts of the Hebrew Union College Skirball Museum and Klau Library, by Shalom Sabar (NY, 1990), pp. 265-270.
2. The Oeuvre of the Jewish Engraver Salom Italia, by Mordechai Narkis, in: Tarbitz, Vol. 25, Issue 4, Tammuz 1956, pp. 441-451; Vol. 26, Issue 1, Tishrei 1956, pp. 87-101.
3. HaKetubah B'Iturim, by David Davidowitz. Tel Aviv: A. Levine-Epstein, 1979, pp. 21-24.

Opening price: \$9000

Estimate: \$15,000-20,000

6. מגילת איכה - כתב-יד מאויר על קלף - שלמה ידידיה זילנפריינד

מגילת איכה, כתב-יד מאויר על קלף. כתובה ומצוירת בידי שלמה ידידיה זילנפריינד. ירושלים, [שנות ה-40/50].
בדף השער מדליון עם הכיתוב "איכה" ואיור העיר ירושלים עולה בלהבות, בצבעים שחור ואדום; מתחתיו: "שלמה ידידיה זילנפריינד, ירושלים". בכל אחד מהעמודים הבאים מופיע נוטח המגילה בתוך מסגרת מעוטרת, שאיוריה וכותרתה ממחישים ויזואלית את המתואר בטקסט: בעמוד הראשון איור עין מזילה דמעה, והכיתוב "אין לה מנחם" ("בְּכֹוּ תִבְכֶּה בְּלִילָה וְדִמְעָתָה עַל לִחְיָה אֵין לָהּ מְנַחֵם" - פרק א', פסוק ב'); בעמוד השני איור נוסף של ירושלים עולה בלהבות, מלווה בכיתוב "שְׁלַח-אֶשׁ בְּעַצְמוֹתַי" (פרק א', פסוק י"ג) כשאותיות המלה "אש" מעוצבות כלהבות אש, ובצדה הימני של המסגרת מופיע הכיתוב "כִּי גָבַר אוֹיֵב, פָּרְשָׁה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ" (פרק א', פסוקים ט"ז-י"ז), כשאותיותיו כתובות במאונך, אחת מעל השניה, ומאותיות המלה "ציון" עולות להבות. בעמוד השלישי מלווה הפסוק "וַיִּנְאָץ בְּזַעַם-אִפּוֹ מֶלֶךְ נִכְחֹן" (פרק ב', פסוק ו') באיור חושן וכתר מוטלים על הארץ, לצד קוצים וסלעים, וכן הלאה בעמודים הבאים. המגלה מסתיימת במסגרת המעוטרת במשפט "חדש ימינו כקדם" (פרק ה', פסוק כ"א) ובאיורי פרחים ושמש הזורחת בקרניים ארוכות.

שלמה ידידיה (שְׁלֹמוֹן זִילְנֶפְרֵיִינד - Salomon Seelenfreund) נולד ב-1875 לדיין אלעזר זאב ליוש (Lajos) הכהן זילנפריינד וללני (Léni) לבית וייסבורג (Weiszborg), בעיר סנקטש (Szentesz), הונגריה. כשנתיים לאחר מכן, קיבל האב כהונת דיין בקהילת סְזֶגֶד (Szeged), והמשפחה עברה להתגורר שם. בהיותו כבן 16 יצא מסְזֶגֶד לבודפשט לבנות את חייו כאמן. למד בבית הספר לאמנויות בעיר ובהמשך למד ועבד בבתי דפוס ובסדנאות שונות לגרפיקה. מאוחר יותר יצא את הונגריה ושהה ברומא, בפריז ובגרמניה בסדנאות למלאכת מחשבת, ללימודים ולהשתלמויות. בשובו להונגריה הקים בית מלאכה, ובינתיים (1898 בקירוב) נשא לאישה את שושנה, גם היא לבית וייסבורג (Weiszborg). כתבי עת בתחום האמנות פירסמו את דבר-מלאכתו ושמו נודע כרב-אמן ומורה לאמנויות. הזמן לעצב ולבצע את עבודות הדקורציה של בית הכנסת הניאולוגי החדש בסְזֶגֶד, שנחנך ב-1903. בהמשך קיים תערוכות יחיד והשתתף בתערוכות קבוצתיות בסְזֶגֶד (1910) ובבודפשט. בשנת 1921 עלה לארץ עם משפחתו, התיישב בירושלים והקים בית מלאכה שהיה פתוח לאורחים בימי שבת. בהמשך הצטרפה המשפחה למושב הקטן בית-טלמא בעמק הארזים (סמוך למוצא, באכה ירושלים) ובנתה שם את ביתה, לצד חלקת אדמה לגידולי שדה וגן. במאורעות תרפ"ט, ביום שבת, 24 באוגוסט 1929, נשרפו הבית ותכולתו - תוכניות, יצירות גמורות וציוד -

6a

וכל הנותר נשדד. המשפחה פונתה מבעוד מועד וניצלה. ב-1940, לאחר נדודים בדירות שכורות בתל אביב, קבעו שלמה ידידיה ובנו, יהודה, את ביתם בשכונת בורוכוב בגבעתיים. ב-1947 עברו שלמה ורעייתו שושנה להתגורר בבית האבות יבנה בתל אביב. עם ראשית קרבות מלחמת השחרור, בהפצצה האווירית המצרית, נפגע חדרם בהיעדרם, ורבות מעבודותיו נפגעו. בשנת 1958 נפטרה שושנה ידידיה. כעבור שלוש שנים (1961) נפטר שלמה ידידיה. (הפרטים הביוגרפיים לקוחים מתוך מאמרה של תמנה רובינגר, שנתפרסם מטעם המוזיאון למורשת היהדות הדוברת הונגרית, צפת. במאמר מידע נוסף רב אודות ידידיה).

[6] דף. 14 ס"מ. כריכת עור מקורית, בלוייה מעט, עם סוגר מתכת מעוטר בחריטה. מצב טוב. דפים מנותקים חלקית. נקב עש בודד בכריכה הפנימית, בדף הבטנה הקדמי ובדף השער.

פתיחה: \$4000
הערכה: \$5000-8000

6b

6. Megillat Eichah (Book of Lamentations) – Illuminated Manuscript on Parchment – Shlomo Yedidya Seelenfreund

The Book of Lamentations, an illuminated manuscript on parchment. Written and illustrated by Shlomo Yedidya Seelenfreund. Jerusalem, [1940s-50s].

The title page bears a medallion with the word "Eichah" and an illustration of the city of Jerusalem burning, in black and red; under it: "Shlomo Yedidya Seelenfreund, Jerusalem". On each of the following pages, the text appears within a decorative frame. The illustrations and titles of the frames reflect the text.

Shlomo Yedidya (Salamon Seelenfreund) was born in 1875 to Elazar Ze'ev Lajos HaKohen Seelenfreund and to Léni, née Weiszburg, in Szentes, Hungary. Two years later his father was appointed dayan by the Szeged community and the family moved there. At the age of 16, he left Szeged and moved to Budapest to start his education as an artist. He studied in the school of arts and worked in printing presses and in various graphic design workshops. Later on, Shlomo Yedidya left Hungary and stayed in Rome, Paris and Germany, studying in various art workshops. When he returned to Hungary, he established a workshop and got married (ca. 1898) to Shoshana, also née Weiszburg. Through publicity in art periodicals, he became known as an artist and a teacher of the arts. He was invited to design and decorate the new Neological synagogue in Szeged, inaugurated in 1903. He held solo exhibitions and took part in group exhibitions in Szeged (1910) and in Budapest. Moved to Eretz Israel in 1921 with his family,

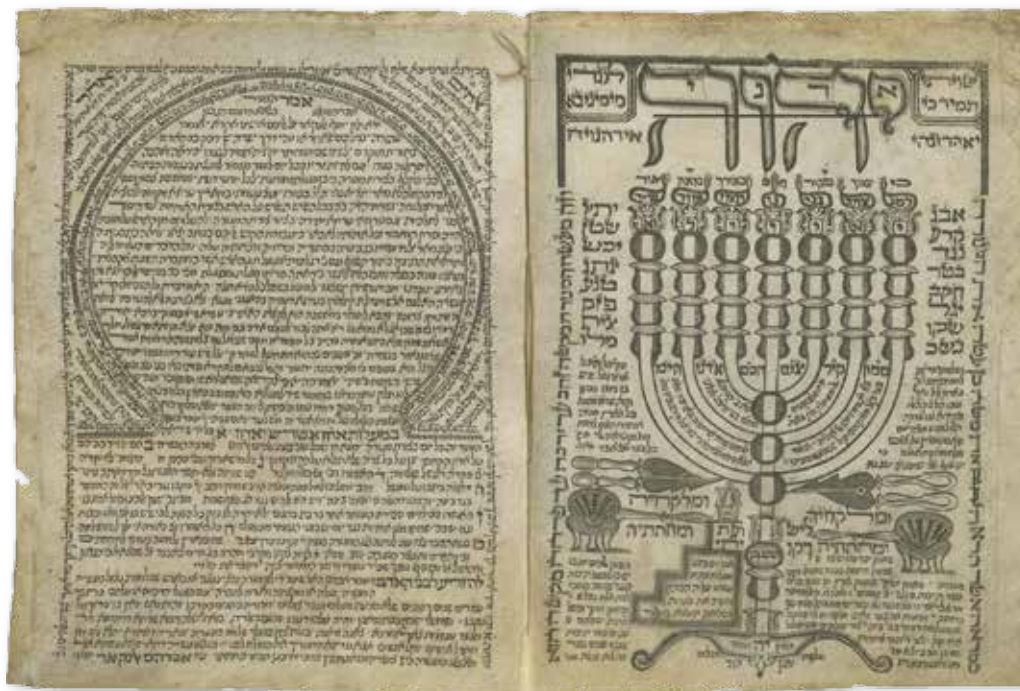
settled in Jerusalem and started a workshop which was open to visitors on Saturday. Later, the family joined the small moshav Beit Talma in Emek HaArazim (close to Motza, near Jerusalem), where they built a house and grew some field and garden plants.

During the 1929 riots, on Saturday, August 24, the house and its contents were burnt - including plans, works of art and equipment - and whatever remained was stolen. The family was evacuated from the house on time and was saved. In 1940, after wandering between apartments in Tel Aviv, Shlomo Yedidya and his son, Yehuda, settled in Givatayim. In 1947, Shlomo and his wife Shoshana moved to the Yavneh retirement home in Tel Aviv. When the War of Independence broke out and the Egyptians bombed Tel Aviv, their room was hit while they were away and many of Yedidya's works were destroyed. Shoshana Yedidya passed away in 1958. Three years later (1961) Shlomo Yedidya passed away. (The biography of Shlomo Yedidya is based on an essay by Timna Rubinger, published by the Memorial Museum of the Hungarian Speaking Jewry in Safed. The essay includes a lot more information about Yedidya).

[6] leaves. 14 cm. Original leather binding, somewhat worn, with a decorated metal clasp. Good condition. Leaves partly detached. A single worming hole to inner binding, front endpaper and title page.

Opening price: \$4000
Estimate: \$5000-8000

7

7. לוח "שויתי" עם איור מנורת "למנצח", ביאורים וסגולות – נדפס על קלף ע"י המקובל רבי אברהם אלנקאר – ליורונו, תקנ"ג – המנורה הראשונה שנדפסה על קלף על פי דברי החיד"א

"כל מי שיראה מזמור זה בכל יום בצורת מנורה / ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם למרבה המשרה", "אם יצויר בבה"כ על ארון הקדוש / יגן על כל צרה שלא תבוא הק' [הל] הקדוש", "כל מי שאומר בכ"י בהנץ החמה / לא יקרה לו מקרה רע על שום מה", "האומר בכ"י ז"פ [ז' פעמים] כאלו מקבל פני שכינה ולא יחסר מזונו, וכל יקר ראתה עינו", "האומר בכ"י מימי ספירת העומר אחר ברכת הכהנים, לא יקרה לו נזק כל השנה לפי שיש בו ז"פ ומ"ט תיבות...", "כל האומר ז"פ [ז' פעמים] באורחא ילך לש' [לום] הוצלחה", ועוד.

פרט השנה של ההדפסה מופיע בשולי העמוד, בסיום דבריו: "... הלא ני"ב ז"ה מחדל אישים / זרע אנשים / אב"א [=אברהם אלנקאר] עריכ"א המעריך את הנרות לפניו בשב"ט עשויה דהאי שתא טבתא אל"מ מול"פניי המנו"רה ליצ' [ירה] [=תקנ"ג], צע"ר המשתט"ח בין ברכי דרבנן חכמי המחקר / ע"ה אברהם אלנקאר ס"ט".

רבי אברהם אלנקאר (ת"ק-תקס"ג), רב ומקובל, מחכמי פאס. בנדודיו הגיע אל העיר ליורונו שבאיטליה, שם השתקע והיה למקורבו של החיד"א. בליורונו הוציא לאור מחזור עם פירוש שחיבר, שהיה מכונה בתחילה "מחזור קטן" ולאחר מכן התפרסם בשם "זכור לאברהם". את המחזור ערך בעזרת ובהדרכת החיד"א. מחזור זה נפוץ מאד זכה למהדורות רבות. יתכן שגם הדפסת המנורה שלפנינו נעשתה בהדרכתו או בעידודו של החיד"א. ב'תולדות גדולי ישראל וגאוני איטליה' לניני-גירונדי (עמ' 47), מובא שרבי אברהם הדפיס בליורונו 'ביאור על המנורה', והכוונה לדף שלפנינו (ראה: מ. נרקיס, 'באור על המנורה' של אברהם אלנקאר, קרית ספר יא, ד (תרצ"ה), עמ' 506].

[1] דף קלף. 17.5x26 ס"מ. מצב טוב. כתמים קלים. כרוך בעטיפת נייר ואחוז בחוט (הקלף נוקב לצורך הכריכה). קרעים קלים בשולי הדף, ללא פגיעה בטקסט.

פתיחה: \$1500

הערכה: \$4000-6000

לוח "שויתי" עם מנורת "למנצח", ועם ביאורים וסגולות, מאת המקובל רבי אברהם אלנקאר. [ליורונו, תקנ"ג 1793].

פיתוח נחושת על קלף, שני עמודים זה לצד זה. בראש העמוד הימני נוסח "שויתי" עם שמות הקודש. במרכז העמוד איור נאה של המנורה וכליה, עם ביאורים, רמזים וסודות על מזמור "למנצח". בעמוד השמאלי מסגרת עיטור בצורת קשת פרסה, מוקפת ברמזים קבליים.

בתוך הקשת נדפס קטע ארוך מאת המחבר, רבי אברהם אלנקאר, הותב על סגולת מזמור למנצח בצורת מנורה. הוא מזכיר את דברי מקורבו החיד"א על חשיבות כתיבת המזמור דווקא על קלף: "... להיות זריז בכל יום לומר מזמור למנצח בנגינות הכתוב בכ"י בקלף בצורת מנורה כי כן סגולתו מודעת / לכל יודעי דעת / וכמ"ש בס' צפורן שמי' [ר] להרב המופלא מארי חדי"א נר"ו...". ניתן לשער כי ההדפסה זו נעשתה בעקבות דברי החיד"א, שהם המקור הראשון הידוע על חשיבות כתיבת מנורת 'למנצח' על קלף.

על מנת שכתובת פסוקי המזמור תיעשה בכתב-יד ולא בדפוס, הותיר רבי אברהם את קני המנורה חלולים, כדי שלאחר מכן יוסיפו בהם את הפסוקים בכתב-יד, וכפי שכתב: "וגם טרחתי טרחא יתירה, בציור צורת המנורה, להעלותם... על מזבח הדפוס, רק המזמור וכל אותיותיו [=אותיותיו] לא באו, כי עבודת הקדש אליהם בכת"ב יצא"ו..." (מליצה על פי הפסוק "כי עבדת הקדש עליהם בכתף ישאו"; במדרב ז, ט). ידוע על עותק שבו הושלם המזמור בכתב-יד. בעותק שלפנינו נותרו קני המנורה ריקים, ורק הפסוק הראשון נכתב בראש הקנים.

בהמשך דבריו כותב רבי אברהם כי טרח רבות על ציור המנורה לפרטיה, ומדריך כיצד ומה לכוון בעת שמביטים על המנורה "והבא ליטהר במחשבה הוא לקצות האר"ש יביט בראש י"ד דפסוקי ברכת יאודה...". לאחר מכן מביא עשר סגולות מיוחדות שיש באמירת מזמור 'למנצח' בצורת מנורה, ובפרט מתוך כתב-יד. בין הסגולות:

7. Shiviti Leaf with LaMenatze'ach Menorah Illustration, Commentaries and Segulot – Printed on Parchment by the Kabbalist Rabbi Avraham Alnakar – Livorno, 1793 – First Menorah Printed on Parchment Following the Words of the Chida

Shiviti leaf with a LaMenatze'ach Menorah, including commentaries and segulot, by the kabbalist R. Avraham Alnakar. [Livorno, 1793].

Copper-engraving on parchment, two pages side by side. At the top of the right-hand page, the Shiviti text with Holy Names appears. The center of the page is occupied by a fine illustration of the Menorah and its utensils, with Kabbalistic commentaries and allusions to the LaMenatze'ach Psalm. The left-hand page bears a horseshoe arch-shaped ornamented border, surrounded by Kabbalistic allusions.

A long passage by the author, R. Avraham Alnakar, was printed within the arch, describing the segula of the LaMenatze'ach Psalm in the form of a Menorah. He mentions the words of his close colleague, the Chida, on the importance of writing this Psalm specifically on parchment: "...to be zealous every day to recite the LaMenatze'ach BiNeginot Psalm handwritten on parchment in the form of a Menorah, since its segula is well-known... as it says in Tziporen HaShamir by the Chida...". This printing was presumably effected following the words of the Chida, the first known source recording the significance of writing the LaMenatze'ach Menorah on parchment.

R. Avraham writes that he left the Menorah branches hollow, in order to subsequently complete the verses by hand, since the verses of the Psalm need to be handwritten rather than printed. A copy exists with the Psalm filled in by hand, however in this copy, the Menorah branches remain empty, and only the first verse was inscribed above the branches.

R. Avraham further writes that he toiled extensively over the drawing of the Menorah with all its details, and instructs how and what to intend when contemplating the Menorah. He then brings ten distinctive segulot of reciting the LaMenatze'ach Psalm in form of a Menorah, especially from a handwritten one. Amongst the

segulot: "Whoever sees this Psalm every day in form of a Menorah will find favor in the eyes of G-d and man..."; "If it is illustrated on the Holy Ark in a synagogue, it will protect the congregation from all harm"; "Whoever says it from a handwritten text at sunrise, no adverse incidents will occur to him"; "Whoever recites it from a handwritten text seven times - it is as if he is receiving the Shechina, and he will never lack sustenance..."; "Whoever recites it from a handwritten text during the days of the Omer counting after the blessing of the Kohanim, no harm will befall him the whole year..."; "Whoever says it seven times while travelling, will go in peace and with success", and more.

The year of printing appears at the foot of the page, at the end of his words.

R. Avraham Alnakar (1740-1803), rabbi and kabbalist, was a Torah scholar of Fez. In his travels, he reached Livorno, Italy, where he settled and became close to the Chida. In Livorno, he published a machzor with a commentary he composed, first named Machzor Katan, and later published as Zechor L'Avraham. He arranged the machzor with the assistance and guidance of the Chida. This machzor is highly widespread and was reprinted in many editions. The printing of this Menorah may have also been under the guidance or encouragement of the Chida. Toldot Gedolei Yisrael U'Geonei Italia (Neppi-Ghirondi, p. 47) mentions a "Commentary on the Menorah" printed in Livorno by R. Avraham, referring to this sheet (see: M. Narkiss, Biur al HaMenorah shel Avraham Alnakar, Kiryat Sefer 11, 4 [1935], p. 506).

[1] parchment leaf. 26x17.5 cm. Good condition. Light stains. Bound in paper wrappers with thread (with holes in the center for binding). Minor marginal tears, not affecting text.

Opening price: \$1500

Estimate: \$4000-6000

8. כתב-יד על קלף – הלכות הרי"ף למסכתות רבות – ספרד, המאה ה-14 – עותק "אלפס מדויק" של רבי שלמה לוריא המהרש"ל, עם חתימותיו ומאות הגהותיו – העותק של רבי פייבש מקראקא, רבו של הב"ח

הגהות המהרש"ל:

בדפי כתב היד מאות הגהות (בשולי הדפים ובין השורות) בכתביה אשכנזית עתיקה, אשר זוהתה על ידינו ככתבת יד קדוש של המהרש"ל. זיהוי הכתיבה ככתבת ידו של המהרש"ל נקבע במקביל על ידי ד"ר מאיר רפלד ועל ידי ד"ר חיים בנטוב, על סמך השוואת כתב היד עם כתיבת ידו הידועה של המהרש"ל (ראה: מ' רפלד, נתיבי מאיר, תשע"ג, עמ' 287-288, הערה 12). ההגהות מופיעות בעיקר בדפים ממסכתות כתובות, בבא קמא ומכות. רובן מכילות העתקות של דברי הראשונים, בעיקר מפירושי רש"י על הרי"ף ופסקי הרא"ש, אך קיימות מספר הגהות מקוריות, החתומות בראשי התיבות "נ"ל" = נראה לי. בהגהות אלה מצאנו מספר מקבילות לדברים שכתב המהרש"ל בחיבורו, וכן מצאנו מקבילות בין נוסח הרי"ף שלפנינו לנוסח שמגיה המהרש"ל על פי "אלפס ישן" שהיה ברשותו, וכפי שיפורט להלן.

רוב ההגהות הן העתקות מדברי הראשונים, מלבד 16 הגהות מקוריות החתומות "נ"ל" = נראה לי (שתים מהגהות אלה קצוצות). חלק מההגהות חתומות "ר"ש" = רש"י, ובהן העתקות מהפירוש המיוחס לרש"י סביב הרי"ף; וחלקן חתומות "א" = אשר"י, ובהן העתקות מפסקי הרא"ש (כשהוא עוסק בהלכות הרי"ף). במספר מקומות מעתיק ממקורות נוספים: "תנו"ספות"; "סמ"ג"; "הגה" בא"ש"ר"; "ר"י ניס"ים"; במקום אחד מצטט את הטור; במספר מקומות מביא מ"מ"א" = מרדכי אושטרייך. בדף [א/172] קטע מ"תוספות הרשב"ם" (נדפס אצל שמואל יהודה פרידמן, מתוספות הרשב"ם לרי"ף, קבץ על ידי יח"י תשל"ו, עמ' 202-203). בחלק מהמקומות מגיה המהרש"ל ומתקן את נוסח הרי"ף.

כאמור, מבדיקה והשוואה מדוקדקת בין כתב היד וההגהות שלפנינו עם חיבורי המהרש"ל, נמצאו מספר מקבילות. בשני מקומות מצאנו הגהה קצרה בגליון כתב-היד שלפנינו שהפכה לסימן שלם בחיבורו י"ם של שלמה.

נפרט כאן את המקבילות שמצאנו:

• בדף [ב/285] בכתה"י שלפנינו, נכתב בהגהה [קצוצה מעט]: [א] ע"ג דאמרי' [ב]גמ' מניינא [ד]ר' חייא [ל]מעוטי [מ]סור ומפגל ופרשי' שם [ה]תוס' דלא למעוטי דלי' [ל]יה מסור כו' אלא למעוטי דלא איירי בהו עכ"ל, ואליבא סברה זה פסק הרי"ף, ונ"ל [נראה לי]. בספרו י"ם של שלמה, מסכת בבא קמא, פרק א, סימן ו, מרחיב המהרש"ל את הדברים בפסקה ארוכה: "וכתב הרי"ף ומוסר, הרי כ"ה... א"כ מדבריו נראים שג"כ מוסר משלם ממיטב. ומנא ליה זה, הלא בגמרא... אכ"ד נזיקין קאי ולא אמוסר... ומ"מ כי דייקת שפיר מוכח סוגיא כוותיה, כי שואל בגמרא מניינא דר' חייא למעוטי מאי, למעוטי מוסר ומפגל, ופי' התוס' דלאו דלא ס"ל אלא כלומר דלא איירי בהו...".

• בדף [א/291] בכתה"י שלפנינו, לאחר העתקת לשון "הגה באשר"י" [שם מובא "מעשה באחד שכפר בפקדונו... והלך המפקיד בכח גוים ושבר הדלת ולקח פקדונו..."], נכתב בהגהה: "הגה"ה זו לא פליג על הרא"ש, ונ"ל [נראה לי] ודו"ק". מקבילה לדברים נמצאת בספרו י"ם של שלמה, מסכת בבא קמא, פרק ג, סימן ו, שם מובאת הגהה אשר"י הנ"ל, ולאחר מכן כותב: "ונ"ל דאפילו מהר"ם והרא"ש מודים בזה... ומוסיף להאריך.

• בדף [ב/290]: "במקצת אלפסי כתוב כאן לשון הגמר' פתח בכד וסיים בחב"י כו' אבל נ"ל שאינו וכן אשרי לא הזכיר, ונ"ל". מקבילה לדברים נמצאת בספרו י"ם של שלמה, מסכת בבא קמא, פרק ג, סימן א: "רק תמיהא על הרי"ף והרא"ש שלא הביאו כל הסוגיא, ואף שבאלפסי דפוס נמצא, אל תסמוך עליו, כי אחד המגיהים הוסיף בגליון... ובאלפסי ישן אינו...".

כרך עבה של כתב-יד על קלף, הלכות רב אלפס (הרי"ף), על מסכתות סוכה, יומא, מועד קטן, שבת, עירובין, חולין, הלכות קטנות, הלכות נדה, סדר נשים וסדר נזיקין; עם פרקי אבות. [ספרד, המאה ה-14 בקירוב]. כתיבה ספרדית מרובעת נאה משני סופרים.

בדף האחרון חתימות רבי שלמה לוריא – המהרש"ל: "נאם הצעיר שלמה בן הר"ר יחיאל לוריא שלי"ט מק"ק פוזנא הנקרא שמו שלמה ר' יצחק". תחתיה חתימה נוספת [מחוקה בחלקה]: "קניין כספי נא"ם] הצעיר [ר] שלמה [לוריא?]. בגליונות כתב-היד מאות הגהות בכתב יד אשכנזי מאותה תקופה. בבדיקה שערכנו, ובהשוואה לחיבוריו, התברר לנו כי לפנינו הגהות כתב-ידו של המהרש"ל, ולפינו נראה כתב-היד ממנו הגיה המהרש"ל במספר מקומות בחיבוריו כשהוא מציין את המקור: "אלפס מדויק" או "אלפסי קלף".

בסוף הכרך חתימות ורישומי בעלות נוספים, ביניהם רישומי בעלות של רבי משולם פייבש אב"ד קראקא – רבו של הב"ח – וחתימות בניו.

לפנינו פריט היסטורי חשוב מאין כמוהו – כרך כתב-יד על קלף, שנכתב כנראה בספרד במאה ה-14, התגלגל לבתי המדרש בפולין במאה ה-16, והיה תחת ידו של רבינו המהרש"ל, שחתם בו את שמו, כתב בו את הגהותיו ושימש עבורו כנוסח מדויק להגיה על פיו.

כתב היד:

כתיבה ספרדית מרובעת, אופיינית למאה ה-14. הועתק על ידי שני סופרים. הסופר הראשון העתיק את חלקו הראשון של הכרך (דפים [א/1]-[א/26]) וסימן את שמו, 'יעקב', במספר מקומות (דפים [ב/6], [ב/16], [א/27], [ב/45], [א/98], [ב/141], [ב/145], [א/260]). הסופר השני, חזקיה כהן בן יצחק הכהן, העתיק את חלקו השני של הכרך (דפים [ב/266]-[א/455]), סימן את שמו במספר מקומות (דפים [א/290], [א/298], [א/388], [א/388], [ב/400], [א/444], [א/445], [א/446], [ב/446]; בדף [א/395] סימן את המילה "לכהן", ובדף [א/449] את "כהנא"), וחתם את שמו בקולופון בדף [א/455]: "אני חזקיה כהן בר' יצחק הכהן נ"ע השלמתי זה ספר חבור הרב אלפסי ז"ל ממסכת כתובות מפרק הערל ועד כאן לר' משה הלוי המקום ברחמי יצוהו להגות בו הוא זרעו זרע עד סוף כל הדורות אמן ואמן – חזק ונתחזק הסופר לא יזק לא עתה ולא לעולם אמן אמן וכן יהי רצון בנ"ו ל"כ [ברוך נותן ליעף כח]. המילים "ר' משה הלוי" מופיעים בדיו מהוהה או מחוקה. בדף הראשון של כתב היד מופיע סיום מסכת ראש השנה, ואחריו התחלת מסכת סוכה. מכיל בשלמות את הלכות הרי"ף למסכתות: סוכה, יומא, מועד קטן, שבת, עירובין, חולין, הלכות קטנות, הלכות נדה, סדר נשים וסדר נזיקין. בסוף הכרך הועתקה מסכת אבות.

חתימת המהרש"ל:

בדף האחרון (דף [ב/455]) מופיעה חתימה: "נאם הצעיר שלמה בן הר"ר יחיאל לוריא שלי"ט מק"ק פוזנא הנקרא שמו שלמה ר' יצחק". בנוסח זהה חותם המהרש"ל בכמה תשובות בשו"ת מהרש"ל, לדוגמה בסימן לו: "דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לוריא שלי"ט הנקרא ש"ר [=שלמה ר'] יצחק"; וכך חתם אף בראשי תיבות החידה שחיבר לסדר ליל פסח (שו"ת מהרש"ל סימן פח): "שלמה בן מהר"ר יחיאל לוריא שלי"ט הנקרא שלמה רבי יצחק...". הכינוי "שלמה רבי יצחק" ניתן למהרש"ל על שם סבו – רבי יצחק קלויבר מוורמייא, שמפיו למד תורה בצעירותו. תחת חתימה זו, מופיעה חתימה נוספת [מחוקה בחלקה] של המהרש"ל: "קניין כספי נא"ם הצעיר [לוריא?]. שתי החתימות מתיימות בסלסול דומה הנמשך למטה מהאות א' של המילה "לוריא".

8a

רישומי בעלות נוספים:

בדף [221/ב] בגליון, שני רישומים בכתיבה אשכנזית: "אני יעקב בן לא"א נתן משא". בדף האחרון (דף [455]) רישומי בעלות נוספים בכתיבה אשכנזית. בעמוד א' של דף זה: "נאום אהרון בן לא"א ישראל שליט"א"; "למתדי (!) בזה בק"ק [---] נאו' [---]". בעמוד ב': "ישעיהו..."; "יאקב בן לא"א אליקום המכונה געץ שליטא"ס מק"ק פוזנא בשנת שצ"ב לפ"ק"; "בנימן וואלף בן מהר"ר ישראל משה". בדף הראשון, חותמת "בית המדרש דק"ק אשכנזים בלונדון - Jews College". במספר דפים חותמות "דניאל ב"א ז"ל". "D.I." הגטרי הנודע רבי דניאל יפה מברלין, המכונה גם "דניאל איציג", מראשי קהילת ברלין במחצית השנייה של המאה ה-18. החזיק בביתו אוצר ספרים וכתבי יד, ותמך כספית בתלמידי חכמים שהיו באים ללמוד בביתו ובספרייתו. הגאון רבי יוסף תאומים בעל "פרי מגדים" חיבר את רוב ספריו בביתו של דניאל יפה, כפי שכותב בהקדמות ספריו.

המהרש"ל - ביוגרפיה:

רבינו המהרש"ל - הגאון רבי שלמה לוריא (ר"ע בערך-של"ד 1573-1510), אב"ד ור"מ לובלין. מענקי הרוח של יהדות פולין בראשית התקופה המכונה "תקופת האחרונים". מגדולי פוסקי ההלכה ומפרשי התלמוד בכל הדורות. מחכמי דור דעה - דורם של מרן הבית יוסף, הרמ"א והאר"י הקדוש. נולד כנראה בברסק דליטא למשפחה מיוחסת מגזע רש"י. בצעירותו עבר לעיר פוזנא שם גדל על ברכי סבו - רבי יצחק קלויבר מוורמייזא, ולמד מפיו תורה. על שם סבו ניתן לו הכינוי "שלמה ר' יצחק". הרביץ תורה לרבים בברסק דליטא ובאוסטרהא. לאחר פטירת הגאון רבי שלום שכנא אב"ד לובלין נתמנה לרב העיר ולראש השיבה. בסמכותו התורנית הרחבה ובהעמדת מאות תלמידים הקים עולה של תורה וביסס את המרכז התורני הגדול בפולין וסביבתה. ייסד שיטה לימודית משלו במאבקו בשיטת הפלפול שרווחה באותם ימים. רבים מגדולי הדור ורבי הקהילות בפולין היו תלמידיו, ביניהם רבי יוסף קארו, רבי חיים מפרידברג אחי המהר"ל מפראג, רבי אליהו בעל שם מחלם, רבי בנימין סלינק בעל שו"ת "משאת בנימין", רבי משה מת מפרישלא בעל "מטה משה", והשל"ה הקדוש.

- ב"ים של שלמה', מסכת בבא קמא, פרק ז, סימן יט, כתב המהרש"ל: "ויש ספרים שכתוב באלפסי דליתא להאי ברייתא, וטעות הוא בדפוס, ובאלפסי קלף אינו"; ואכן לפנינו בכתה"י בדף [301/ב] השמיט הסופר את הקטע המדובר.
- בחיבורו 'חכמת שלמה' על מסכת סוכה, דף מב, א, חלק ה'חידושים', כותב: "ב'ב בכל הנוסחאות וכן באשר"י, אבל באלפס מדוייק מצאתי כתוב אביו לוקח לו ציצית...". וכך היא הגירסה בכתה"י שלפנינו, דף [9/ב].
- בחיבורו 'עמודי שלמה' על הסמ"ג, עשה מד, כותב המהרש"ל: "ואף שראיתי באלפסי דפוס שג"כ כתוב בהאי לישנא, ע"כ טעות סופר הוא כי אינו מיושב כלל, ועיינתי באלפס מדוייק ומצאתי שאינו כתוב...". גירסה תואמת לדבריו נמצאת בכתה"י שלפנינו בדף [9/א].
- הגהות מכתבים אחרים:**
- בדף [116/ב] הגהה בכתיבה אשכנזית עתיקה, השונה מצורת הכתיבה של שאר ההגהות. מסיימת "ולע"ד".
- בדפים [423/ב] ו[419/א] הגהות בכתיבה ספרדית רוטה עתיקה (השמטות מנוסח הרי"ף).
- העותק של רבי משולם פייבש אב"ד קראקא:**
- בדף האחרון, דף [455/ב], רישומי בעלות של רבי משולם פייבש אב"ד קראקא ושל בניו: "מהר"ר משולם המכונה וייבש אב"ד"; "מהר"ר פייבש בן ישראל שמואל ז"ל, שמואל בן מהר"ר משולם שליט"א הנקרא בפי כל מהר"ר פייבש שליט"א"; "יוסף בן מהר"ר משולם"; "ישראל בן מהר"ר משולם".
- הגאון רבי משולם פייבש בן רבי ישראל שמואל, אב"ד בעיר קראקא בסביבות שנת שס"ח. כפי הנראה שימש קודם לכן אב"ד בעיר בריסק, ושם היה רבו של רבי יואל סירקיש בעל "בית חדש" - רבינו הב"ח, המזכירו: "וכן קיבלתי ממורי הרב מה"ו וי"ש [ויביש] מבריקס דליטא" (ב"ח, או"ח סימן רעו). בספרות ההלכה (כגון בט"ו, באלהו רבא, ועוד) מובאים ממנו פסקים רבים, ותשובות ממנו נמצאות בשו"ת הב"ח, בשו"ת הגאונים בתראי, ועוד. לאחר פטירתו מילא את מקומו ברבנות קראקא - תלמידו הב"ח. בנו רבי שמואל החותם לפנינו שימש כאב"ד בעיר פרמיסלא. ראה להרחבה חומר מצורף.

8b

והגיה כל מעוות התקין, סילת ובירר הכל בשכלו הזך והטהור...".
 בחיבוריו מגיה ומתקן המהרש"ל מספר פעמים על פי "אלפסי ישן" או "אלפסי קלף" שהיה ברשותו (ראה לעיל), ומסתבר כי לפנינו כרך האלפסי שממנו הגיה המהרש"ל. יש לציין כי המהרש"ל הרבה להשתמש בדרך לימודו בחיבורו של הרי"ף, וכמעט שאין דף בספרו ים של שלמה' שבו לא מזכיר הרי"ף.

רבי יאיר חיים בכרך בעל "חות יאיר" כותב באחת מתשובותיו (שו"ת חות יאיר, סימן מג) על רב שניסה לסתור את דברי המהרש"ל: "ואדברה אך הפעם ללמד זכות כדי להעמיד דברי הגאון [=המהרש"ל] מנוחתו כבוד ונשמתו הטהורה אשר היא היתה בלי ספק מעולם האצילות... אשר כבר העידו עליו שאלו נשתכחה תורה מישראל היה מחזירה מפלולו... לא אוכל להסכים עמו וחלילה לי לשלוח יד במשיח ה'...". בתשובה אחרת (שם, סימן מד) כותב על המהרש"ל: "משלמה עד שלמה לא קם כשלמה". בהסכמת רבני פראג ל"ים של שלמה" הם כותבים על המהרש"ל: "כמעט כל הגדולים בזמננו הם תלמידיו ומימיו שותים".

ידוע כי על מצבת קברו של האדמו"ר רבי חיים מצאנז בעל "דברי חיים" נחקק: "ממחצבת קודש גאון מהרש"ל". מסורת רווחת אצל החסידים, כי הדבר נעשה על פי הוראתו של ה"דברי חיים", כי שם המהרש"ל מסוגל להבריח הקליפות והחיצונים.

[455] דף על קלף. חסר בתחילתו. ברוב הקונטרסים 6 גליונות (12 דף). 23 ס"מ. מצב כללי טוב. כתמים. הדף הראשון והדף האחרון בלויים ופגומים. קרעים קלים במספר מקומות. קרע גדול בדף [84]. בדף [283] נחתך קלף מן השוליים התחתונים, ללא פגיעה בטקסט. בקציצת השוליים נפגעו חלק מן ההגהות והכותרות עם שמות המסכתות בראשי הדפים. מספר חורים טבעיים. חיתוך דפים מואדם. כריכת עור חדשה עם הטבעות מזהבנות.

מקור:

1. אוסף בית הדין ובית המדרש - לונדון, כת"י מס' 10.
2. מכירת כריסטי'ס - ניו יורק, יוני 1999, מס' 7.

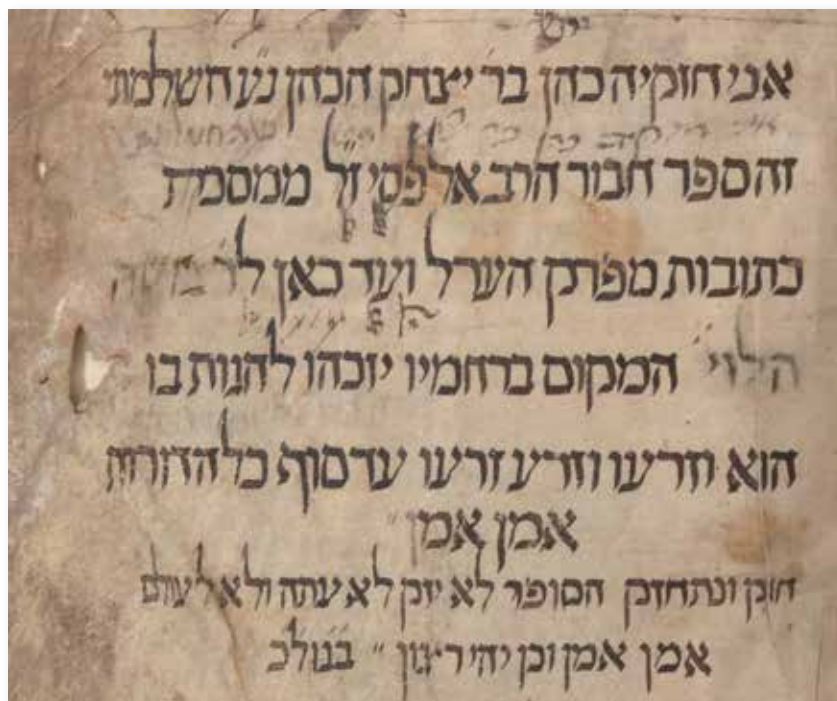
פתיחה: \$275,000

הערכה: \$400,000-500,000

גדולי דורו והדורות שאחריו הפליגו רבות בדבר גדולתו והשפעתו הכבירה. רבינו הרמ"א, ידידו וקרוב משפחתו, היה אף הוא ממנהיגי יהדות פולין באותה עת ועמד אף הוא בראש ישיבה גדולה בעירו קראקא. השניים ניהלו קשרי שות' הלכתיים שלעתיים התפתחו לפולמוסים חריפים, אך יחד עם זאת היה יחסו של הרמ"א אליו יחס של הערצה והתבטלות ובין היתר כתב על המהרש"ל כי "ראוי לסמוך עליו כמה מפי הגבורה".

ידוע הנס שנעשה עמו בשעת לילה, כפי שמתאר זאת החיד"א בספרו "שם הגדולים" (בערך "שלמה לוריא"): "ונס נעשה לו בלילה אחד שלא היה לו להדליק כי אם נר קטן לשעור שעה והיה לומד, ומשכיה שמעתתא כמה שעות, ונר"ו יאיר, משיך נהורי עידן ועדינין". על נס זה רמז המהרש"ל בהקדמה לספרו "ים של שלמה" כשכותב "וגם פעם אחד בא לידי ע"י נר מצוה ותורה אור כאילו הראוני מן השמים ונתנו לי הורמא ואמיץ כח ממלכותא דרקיע ופתחו לי שערי אורה לומר עסוק בתורה דון ואסור והתר והורה...". מלבד חיבורו הפרשני הגדול "ים של שלמה" כתב חיבורים חשובים רבים, ביניהם גם ספר תשובותיו (שו"ת מהרש"ל), חיבורים בחכמת הקבלה, ועוד. חלק משיטתו הלימודית היתה בירור וזיקוק נוסחאות הספרים, וכמה מחיבוריו הם חיבורי הגהות. הידוע שבהם הוא ספרו "חכמת שלמה" בו קבע את הגרסאות הנכונות בתלמוד הבבלי - חיבור שנוכס בהמשך לכל מהדורות הש"ס הנדפסות.

המהרש"ל החזיק ספרייה עשירה במיוחד, ובה כתבי יד רבים, שהיתה לו לעזר רב בהגיהו את התלמוד (ראה על כך: הרב י"ל קלירס, 'ארון הספרים של המהרש"ל', המעיין מט, ד - תמוז תשס"ט). המגיה הנועד של דפוס קראקא, רבי שמואל פיהם, בהקדמה למהדורה השניה של "חכמת שלמה" (קראקא ש"ב), מתאר את דרך עבודתו של המהרש"ל: "הגאון מהר"ר שלמה לוריא ז"ל, איש גדול וקדוש... הרביץ תורה בישראל והעמיד תלמידים הרבה, אשר רוב חכמי דורינו עתה היו תלמידיו, און וחקר ונתן תלי תלי הלכות על כל קוץ וקוץ... זה מעשהו הגדול אשר עשה: לא הניח מלהשיג גמרות רש"י ותוספות של קלף ישנים ועל פיהם ועל פי הפוסקים רב אלפס והרמב"ם סמ"ג וסמ"ק ובעל הטורים ובעל הערוך, ושאלות ותשובות ראשונים ואחרונים, בעקבותיהם דרך

8c

Several times in his works, the Maharshal corrects the text based on an "Old Alfasi" or "Parchment Alfasi" which he possessed. This volume is probably the one the Maharshal used when correcting. It is noteworthy that the Maharshal used the Rif's composition extensively in his studies, and there is almost no leaf in Yam Shel Shlomo which does not contain a mention of the Rif.

R. Yair Chaim Bacharach, author of Chavot Yair, writes in one of his responsa (Responsa Chavot Yair, section 43) concerning a rabbi who attempted to contradict the Maharshal's teachings: "...[the Maharshal's] pure soul undoubtedly stemmed from the Atzilut spheres... and he has already been pronounced to have the ability, should the Torah be forgotten, to restore it with his in-depth study... I will not be able to concur with him, far from me to cause offense to G-d's anointed one...". In another responsum (ibid, section 44), he lauds the Maharshal: "From Shlomo until Shlomo, no one arose like Shlomo". In the approbation of the Prague rabbis to Yam Shel Shlomo, they write of the Maharshal: "Almost all the prominent Torah scholars of our times are his disciples and glean from his teachings".

The epitaph on the tombstone of Rebbe Chaim of Sanz, the Divrei Chaim, famously includes: "Of holy descent of the Maharshal". A prevalent Chassidic tradition attests that this was done at the behest of the Divrei Chaim, since the name of the Maharshal has the ability to dispel spiritual impurities.

[455] parchment leaves. Lacking the beginning. Most gatherings contain 6 sheets (12 leaves). 23 cm. Overall good condition. Stains. The first and last leaves are worn and damaged. Small tears in several places. Large tear to leaf [84]. Lower margin of leaf [283] cut out, not affecting text. Margins trimmed, affecting some of the glosses and the titles with the names of the tractates at the top of the leaves. Several natural holes. Red stained edges. New leather binding, with gilt blocking.

Provenance:

1. Collection of the Beit Din and Beit Midrash – London, manuscript no. 10.
2. Christie's – New York, June 1999, lot 7.

Opening price: \$275,000

Estimate: \$400,000-500,000

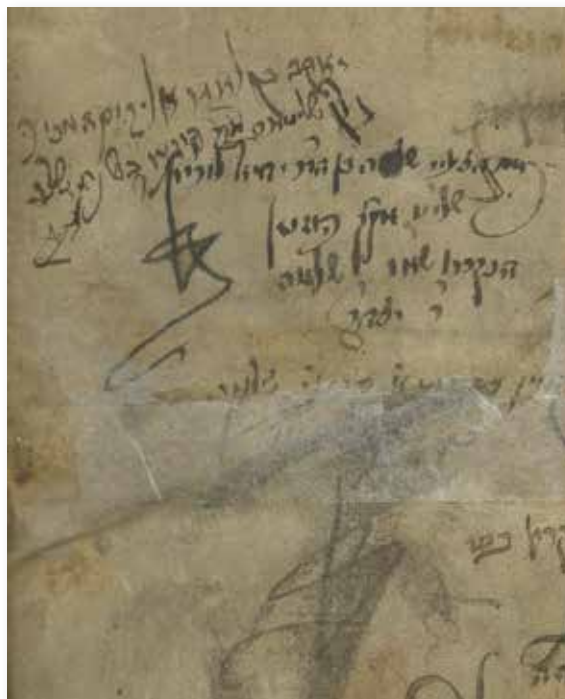
The Maharshah – Biography:

The Maharshah – R. Shlomo Luria (ca. 1510-1573), was the Rabbi and yeshiva dean of Lublin and a spiritual giant of Polish Jewry at the beginning of the Acharonim era. A leading Halachic authority and commentator to the Talmud of all generations. He belonged to a generation of Torah scholars such as the Beit Yosef, the Rama and the Arizal. He was presumably born in Brisk, Lithuania, to a family descending from Rashi. In his youth, he moved to Poznań where he was raised by his grandfather – R. Yitzchak Kloiver of Worms, and studied Torah under him, earning him the appellation "Shlomo R. Yitzchak". He disseminated Torah in Brisk and in Ostroh. After the passing of R. Shalom Shachna, Rabbi of Lublin, he succeeded him as rabbi and yeshiva dean. With his Torah authority and hundreds of disciples, he established the largest Torah center in Poland and its surroundings. In his battle against the Pilpul method of Torah study prevalent at the time, he established his own approach to study. Many of the generation's leading Torah scholars and rabbis of Polish communities were his disciples, including R. Yehoshua Falk HaKohen author of Sema, R. Shlomo Efraim of Luntschitz author of Kli Yakar, R. Chaim of Friedberg brother of the Maharal of Prague, R. Eliyahu Baal Shem of Chelm, R. Binyamin Salonik author of Responsa Masat Binyamin, R. Moshe Mat of Premisla author of Mateh Moshe, and the Shelah.

The leading Torah scholars of his and subsequent generations spoke in effusive terms of his greatness and enormous impact. The Rama, his friend and relative, was also a leader of Polish Jewry in those times and headed a large yeshiva in Kraków. The two exchanged halachic correspondence which sometimes developed into fierce polemics, yet the Rama nevertheless related to him with great reverence and submission, describing him as "fitting to be relied upon like Moshe who heard the Torah directly from G-d".

The famous miracle which occurred to him is recounted by the Chida in Shem HaGedolim (entry Shlomo Luria): One night, while he was studying, his candle burnt low and was about to extinguish, but a miracle transpired and it continued burning until dawn broke. The Maharshah alludes to this miracle in the preface to his book Yam Shel Shlomo, writing that he once received a sign from Heaven through a candle, encouraging him to continue in his studies.

Apart from his expansive commentary work Yam Shel Shlomo, he authored many other significant

8d

compositions, including his responsa book (Responsa Maharshah), Kabbalistic works and others. Part of his study methodology was investigating and clarifying the correct text of the classical books, and several of his works consist of corrections of textual errors. The most renowned of them is Chochmat Shlomo, in which he establishes the correct wording of the Babylonian Talmud – a composition which was later integrated in all printed editions of the Talmud.

The Maharshah possessed a particularly extensive library, including many manuscripts, which he utilized for correcting the Talmud (see: R. Y.L. Kliers, The Maharshah's Library, HaMaayan 49, 4 – Tammuz 2009). The famous proofreader of the Kraków printing press, R. Shmuel Pihem, in the foreword to the second edition of Chochmat Shlomo (Kraków 1582), describes the Maharshah's way of work, how he obtained early parchment manuscripts of Talmud, Rashi and Tosafot, and based on them and on the halachic works of Rav Alfasi, the Rambam, Semag, Semak, Baal HaTurim, Baal HeAruch and responsa works of Rishonim and Acharonim, he corrected all textual errors, refining and clarifying everything with his pure mind.

8e

Mordechai Österreich. On p. [172a], he cites a passage of Tosefot HaRashbam (published in Shamma Yehuda Friedman, Tosafot of the Rashbam to Alfasi, Kovetz Al Yad 18, 1975, pp. 202-203). In some places, the Maharshal corrects the text of the Rif.

As mentioned, by examination and meticulous comparison of the manuscript and glosses against the works of the Maharshal, several parallels were found. In two instances, we found brief marginal glosses in this manuscript which were expounded into an entire section in his work Yam Shel Shlomo. See Hebrew description for a detailed report.

Glosses by other writers:

P. [116b] contains a gloss in early Ashkenazic script, in a different handwriting than the other glosses, ending: "So it seems in my humble opinion".

Pp. [423b] and [419a] contain glosses in early Sephardic cursive script (omissions from the text of the Rif).

Copy of R. Meshulam Feivish Rabbi of Kraków: Ownership inscriptions of R. Meshulam Feivish Rabbi of Kraków and of his sons appear on the last page, p. [455b]: "R. Meshulam known as Feivish, Rabbi"; "R. Feivish son of Yisrael Shmuel, Shmuel son of R. Meshulam known to all as R. Feivish"; "Yosef son of R. Meshulam"; "Yisrael son of R. Meshulam".

R. Meshulam Feivish son of R. Yisrael Shmuel was the rabbi of Kraków ca. 1608. Seemingly, he served previously as rabbi of Brisk, where he was the teacher of R. Yoel Sirkis, author of Bayit Chadash – the Bach, who mentions him: "And so I was taught by my teacher

R. Vish (Feivish) of Brisk, Lithuania" (Bach, Orach Chaim 276). In Halachic literature (such as in the Taz, in Eliyahu Raba and others), many halachic rulings are quoted in his name, and his responsa appear in Responsa Bach, Responsa HaGeonim Batra'e'i and others. After his passing, his disciple the Bach succeeded him in the rabbinate of Kraków. His son R. Shmuel, whose signature appears here, served as rabbi of Premisla. See enclosed material for more details.

Other ownership inscriptions:

In the margin of p. [221b], two inscriptions in Ashkenazic script appear: "I am Yaakov son of Natan Mashe". The last leaf (leaf [455]) contains additional ownership inscriptions in Ashkenazic script. On the recto: "So says Aharon son of Yisrael"; "I studied in this in the community of [---], so says [---]". On the verso: "Yeshaya..."; "Yokev son of Elyakum known as Getz of Poznań in 1632"; "Binyamin Wolf son of R. Yisrael Moshe".

On the first page, the stamp of "Study hall of the Ashkenazic community in London – Jews' College". Several pages bear stamps of "Daniel son of R. I. – D.I." (the famous philanthropist R. Daniel Yoffe of Berlin, also known as Daniel Itzig, leader of the Berlin community in the late 18th century. He maintained in his home a library of books and manuscripts, and offered financial support to Torah scholars who came to study in his home and library. R. Yosef Teomim, the Pri Megadim, composed most his books in the home of Daniel Yoffe, as he mentions in the prefaces to his books).

8. Manuscript on Parchment – Hilchot HaRif on Many Tractates – Spain, 14th Century – "Accurate Alfasi" Copy of Rabbi Shlomo Luria, the Maharshah, with his Signatures and Hundreds of his Glosses – Copy of Rabbi Feivish of Kraków, Teacher of the Bach

Thick manuscript volume on parchment, Hilchot Rav Alfasi (the Rif) on Tractates Sukkah, Yoma, Moed Katan, Shabbat, Eruvin, Chullin, Halachot Ketanot, Hilchot Niddah, Order Nashim and Order Nezikin; with Pirkei Avot. [Spain, ca. 14th century]. Neat, square Sephardic script by two scribes.

The last page contains signatures of R. Shlomo Luria – the Maharshah: "So says the young Shlomo son of R. Yechiel Luria of Poznań, named Shlomo R. Yitzchak". Followed by another signature (partly deleted): "Acquired with my money, so says the young Shlomo [Luria?]". The margins of the manuscript contain hundreds of glosses in Ashkenazic script from that period. Based on our examination and comparisons with his compositions, we have determined that the glosses contained in this manuscript were handwritten by the Maharshah, and this seems to be the manuscript the Maharshah refers to several times in his compositions as "Accurate Alfasi" or "Parchment Alfasi".

Additional signatures and ownership inscriptions appear at the end of the volume, including ownership inscriptions of R. Meshulam Feivish Rabbi of Kraków – teacher of the Bach – and of his sons.

This is a uniquely significant historic item – a manuscript volume on parchment, presumably written in Spain in the 14th century, which reached the study halls of Poland in the 16th century, and was in the possession of the Maharshah, who signed his name on it and annotated it, using it as an accurate copy on which to base his corrections.

The Manuscript:

Square Sephardic script, characteristic of the 14th century. Copied by two scribes. The first scribe copied the first half of the volume (pp. [1a]-[266a]) and marked his name, Yaakov, in several places (pp. [6b], [16a], [27b], [45a], [98b], [141b], [145b], [260a]). The second scribe, Chizkiyahu Kohen son of Yitzchak HaKohen, copied the second half of the volume (pp. [266b]-[455a]), marking his name in several places (pp. [290a], [298a], [388a], [388b], [400a], [444b], [445a], [446b]; on p. [395a] he marked "LaKohen", and on p. [449a], "Kahana"), and signing his name in the colophon on p. [455a]: "I, Chizkiyahu Kohen son of R. Yitzchak HaKohen, completed this book, the composition of HaRav Alfasi, from Tractate Ketubot, Chapter HeArel until here, for R. Moshe HaLevi, may G-d grant him the merit of studying from it, him and his descendants until the end of all generations, Amen – May we be strong and grow stronger, may the scribe not be harmed, now and for posterity...". The words "R. Moshe HaLevi" appear in faded or erased ink. The first page of the manuscript contains the completion of Tractate Rosh Hashanah, followed by the beginning of Tractate Sukkah. The manuscript is comprised of the

complete Hilchot HaRif to Tractates Sukkah, Yoma, Moed Katan, Shabbat, Eruvin, Chullin, Halachot Ketanot, Hilchot Niddah, Order Nashim and Order Nezikin. Tractate Avot was copied at the end of the manuscript.

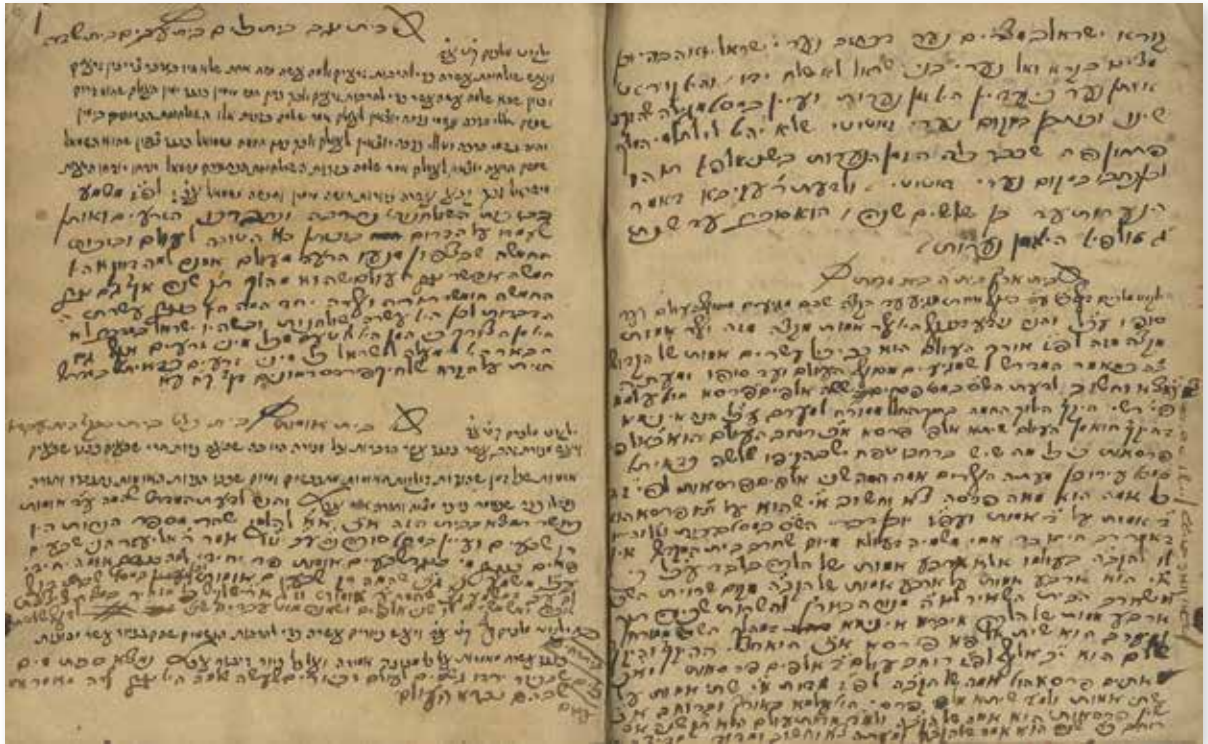
Signature of the Maharshah:

The last page (p. [455b]) contains the signature: "So says the young Shlomo son of R. Yechiel Luria of Poznań, named Shlomo R. Yitzchak". The Maharshah signs several responsa in Responsa Maharshah with the identical wording, for instance in section 36: "The words of Shlomo son of R. Yechiel Luria, named Sh.R. [= Shlomo R.] Yitzchak"; he likewise signed in the initials of the riddle he composed for the order of the Passover Seder (Responsa Maharshah, section 88): "Shlomo son of R. Yechiel Luria named Shlomo R. Yitzchak...". The Maharshah was given the appellation "Shlomo R. Yitzchak" after his grandfather, R. Yitzchak Kloiver of Worms, whom he studied Torah from in his youth. Below this signature, another signature of the Maharshah appears (partly deleted): "Acquired with my money, so says the young Shlomo [Luria?]". The two signatures end with a similar curlicue tending downwards from the Aleph of the word Luria.

Glosses of the Maharshah:

The pages of the manuscript contain hundreds of glosses (in the margins and between the lines) in early Ashkenazic script, which we have identified as the actual handwriting of the Maharshah. The identification of the Maharshah's handwriting was concurrently determined by Dr. Meir Raffeld and Dr. Chaim Bentov, by comparing the writing with an established handwriting of the Maharshah (see: M. Raffeld, Netivei Meir, 2013, pp. 287-288, note 12). The glosses appear mainly on the pages of Tractates Ketubot, Bava Kama and Makot. Most of the glosses consist of copyings of the words of Rishonim, mainly the Rashi commentary on the Rif and Piskei HaRosh, but several glosses are original, signed "N.L." (Nir'a Li – so it seems to me). In these original glosses, we found several instances which parallel with what the Maharshah wrote in his composition. There is also correspondence between this text of the Rif and the text that the Maharshah established according to the "Old Alfasi" in his possession.

Most of the glosses are copyings from teachings of the Rishonim, apart from 16 original glosses signed "N.L." (two of these glosses are trimmed). Some of the glosses are signed "R." = Rashi, and consist of copyings of the commentary on the Rif ascribed to Rashi; others are signed "A." = Asheri, containing copyings of Piskei HaRosh (which relate to Hilchot HaRif). In several places, he cites other sources: "To[safot]"; "Semag"; "Haga BeA[sheri]"; "R. Niss[im]"; in one instance he quotes the Tur; and in several places he brings from "M.O." =

9. כתב-יד, ספר "עיר דוד", מאת רבי דוד אופנהיים - אוטוגרף המחבר - חיבור שלא נדפס

מופיעים קטעים בכתב-יד מעתיק, לעתים עם תיקונים והוספות בכתב-יד המחבר.

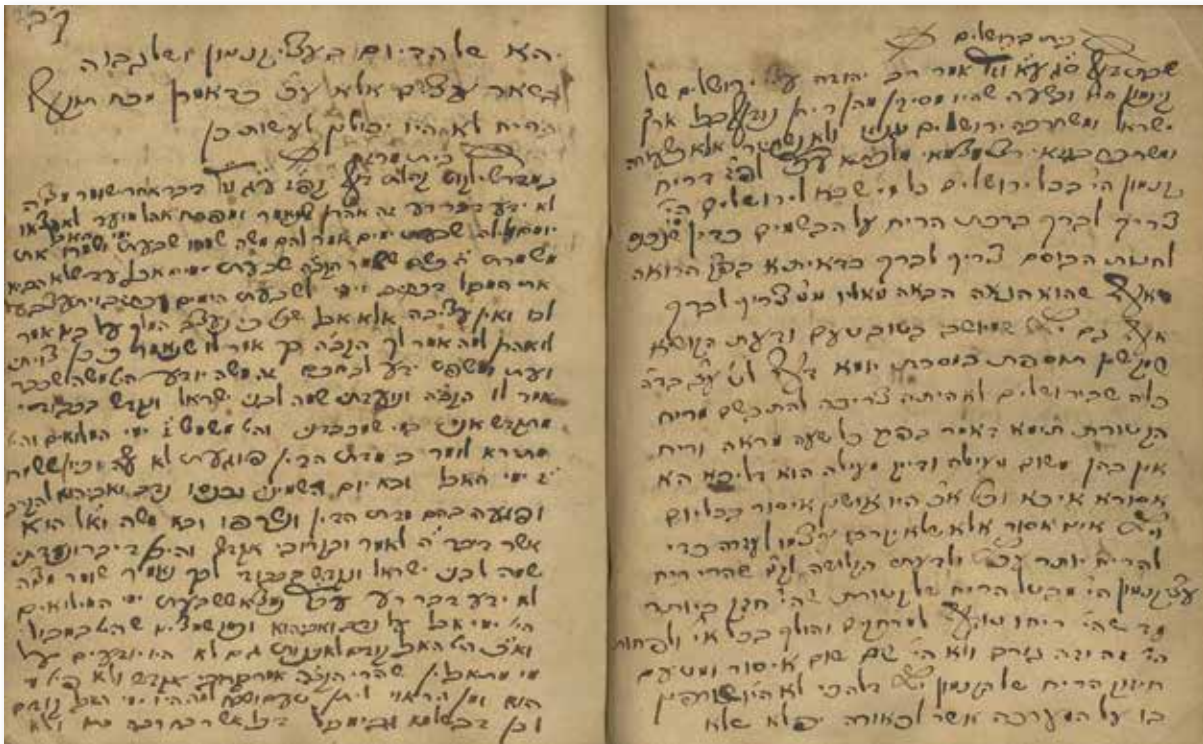
בשני מקומות מפנה המחבר לספריו האחרים. בדף [א/15]: "ועיין בספרי יד דוד מה שהארכתי". בדף [ב/33] מזכיר את "ספרי ילקוט דוד דף ע"ט".

בדפים האחרונים חידושים שונים ורשימות קצרות, עליהם הועברו קיום למחיקה (כנראה בגלל שהועתקו למקום אחר). מעל כל קטע בכתב-היד שלפנינו, רשם המחבר את סוג ה"בית" שאליו אמור להסתכח הקטע: "בית רחב", "בית פינות", "בית טרף", "בית מנוחה", "בית דרך", "בית האפוד", "בית אולת", "בית תורה", "בית אב", "בית בכור", "בית נער", "בית ארץ", "בית ה", "בית מדות", "בית נגב", "בית מלכים", "בית בים", "בית שדה", "בית אמות", "בית עבדים", "בית רחיצה", "בית יהושע", "בית נבל", "בית חמדה", "בית בנימין", "בית יהודה", "בית ירושלים", "בית מלך", "בית און", "בית לוי", "בית בכור", "בית צרעת", "בית דין", "בית גלות", "בית חרב", "בית עד", "בית לבוש", "בית בנין", "בית ארץ", "בית גבול",

כתב-יד, "עיר דוד", לקט מאמרי חז"ל ודרשות בהלכה ואגדה, עם חידושים וביאורים, מאת רבי דוד אופנהיים. [פראג, שנות הת"ס-ת"ע בקירוב, ראשית המאה ה-18 בקירוב].

כתב-יד של חיבור מונומטלי שחיבר רבי דוד אופנהיים, שבו ליקוט מדרשים ומאמרי חז"ל לפי נושאים, בתוספת חידושים וביאורים. רבי דוד לא הצליח להוציא את החיבור לאור והחיבור לא נדפס עד ימינו (על חיבור זה, ראה: מיכל, אור החיים, פרנקפורט, תרנ"א, עמ' 315). חלקים שונים של חיבור זה נמצאים במספר ספריות בעולם.

החיבור נקרא "עיר" והערכים שבו מכונים "בתים" (מסיבה זו כונה החיבור גם: "ספר הבתים"). ידועים מספר כתבי יד של החיבור שבהם נערכו ה"בתים" לפי סדר הא"ב, בכתיבת מעתיק מסודרת, כשכל "בית" מחולק לסעיפים הקרויים "חדרים". לפנינו כתב-יד מהשלב הראשון, האוטוגרפי, שבו נכתבו הערכים שלא לפי סדר מסוים, אלא כפי שהזדמן למחבר. חלקים גדולים מכתב-היד שלפנינו הם בכתיבה אוטוגרפית של המחבר, ובחלק מהמקומות

9b

של העיר ניקלשבורג ול"רב הכולל" של מדינת מורביה. כעבור שני עשורים התמנה לרבה של העיר פראג, ובהמשך נתמנה לרב הראשי של בוהמיה כולה. בפראג כיהן יותר מחצי יובל עד לפטירתו. חיבר כעשרים ספרים בהלכה ובאגדה, בהם ספר השו"ת "נשאל דוד". רק מעט מחיבוריו זכו לאור הדפוס. היה עשיר מופלג (מירושת חותנו ומירושת דודו - הנגיד רבי שמואל אופנהיים) ובעל מהלכים וקשרים בכל חוגי השלטון ובחצר הקיסר. בעוד שספריו נותרו בכתב-יד, הרבה לתמוך בתלמידי חכמים ובהדפסת ספריהם. רבי דוד היה ידוע כחובב ספרים מושבע. ספרייתו הפרטית הייתה אז הספריה היהודית החשובה ביותר בעולם, והיא כללה אלפי כרכים של ספרים נדירים וכתבי-יד מכל התקופות. לאחר פטירתו הוצעה הספריה למכירה ולבסוף נקנתה ע"י ספריית הבודליאנה של אוניברסיטת אוקספורד באנגליה.

[80] דף כתובים (ועוד דפים רבים ריקים). 19 ס"מ. מצב טוב. מעט כתמים. בלאי קל. כריכת עור חדשה.

פתיחה: \$25,000

הערכה: \$50,000-80,000

"בית שני", "בית שממה", "בית במות", "בית סתר", "בית בבל", "בית בירושלים", "בית צדיקים", "בית אחרון", "בית משכן", "בית כלאים", "בית איש", "בית חכמה", "בית מזוזת", "בית חורף", "בית סוכת", "בית מרחץ", "בית מדות", "בית אחזיה", "בית אלישע", "בית ירבעם", "בית ירובעל", "בית עלי", "בית האיסור", "בית אש", "בית נחל", "בית זונה", "בית שמעון", "בית עתרות", "בית פלט", "בית שבועה", "בית קדשים", "בית מלחמה", "בית אשור", "בית יצר", "בית שנה", "בית ברכה", "בית נפש", "בית רחיצה", "בית לעשות", "בית תפארת", "בית דרך", "בית חמדה", "בית מקום", "בית לשבת", "בית נשבע", "בית גלגול", "בית ערבית", ועוד.

הגאון הנודע רבי דוד אופנהיים (תכ"ד-תצ"ז), מגדולי מנהיגי דורו. תורה וגדולה התאחדו על שולחנו. היה גאון מופלג בתורה, רב וראש ישיבה, מקובל ופוסק, עשיר ובעל השפעה בחצר הקיסר. בין רבותיו היו רבי גרשון אשכנזי בעל "עבודת הגרשוני", רבי יעקב כ"ץ - אביו של ה"חכם צבי" ורבי בנימין אפשטיין בעל "נחלת בנימין", והוא עמד בקשרי ידידות ושו"ת עם רבי יאיר חיים בכרך בעל "חוות יאיר". בשנת ת"ג, בהיותו בשנות העשרים לחייו, התמנה לרבה

9. Manuscript, Ir David, by R. David Oppenheim – Author's Autograph – Unprinted Composition

Manuscript, Ir David, compilation of Chazal teachings in halacha and aggada, with novellae and explanations, by Rabbi David Oppenheim. [Prague, ca. early 18th century].

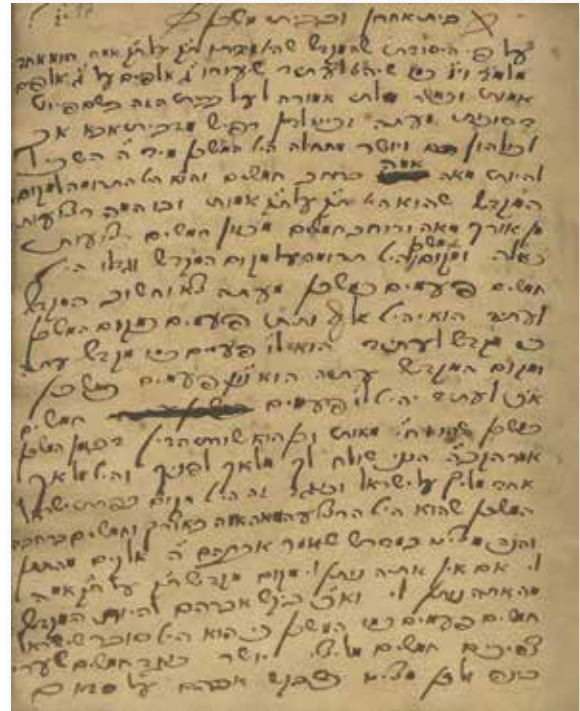
Manuscript of a monumental composition authored by R. David Oppenheim, comprising a compilation of midrashim and Chazal teachings arranged according to topics, with additions of novellae and explanations. R. David did not succeed in bringing this work to print, and until today it has not been printed (see: H. Michael, Or HaChaim, Frankfurt, 1891, p. 315). Various sections of this composition exist in a number of libraries around the world.

The composition is named "Ir" (= city) and its entries are called "Batim" (= houses, the composition is also called "Sefer HaBatim" [Book of Houses]). A number of manuscripts exist with the "Batim" arranged in alphabetical order, written by a copier, and each of the "Batim" is divided into sub-sections named "Chadarim" (= rooms). This autograph manuscript is from the initial stage of writing, and the entries are not written in any special order but put onto paper as the author happened to write them. Large sections of this manuscript are handwritten by the author, and some sections were written by a copier, at times with amendments and additions in the author's handwriting. Above each section, the author wrote the type of "Bayit" to which the section belongs.

In two places, the author refers to his other books. On p. [15a]: "See my book Yad David at length". On p. [33b], he mentions "my book Yalkut David, leaf 79".

Various novellae and short notes appear on the last leaves, later crossed out (apparently because they were copied elsewhere).

The renowned R. David Oppenheim (1664-1736) was a prominent leader in his times. Outstanding Torah scholar, rabbi and head of yeshiva, kabbalist and posek, wealthy and influential in the Emperor's court. He was a disciple of R. Gershon Ashkenazi, author of Avodat HaGershuni, of R. Yaakov Katz, father of the Chacham Zvi, and of R. Binyamin Epstein, author of Nachalat Binyamin. He had a close relationship with R. Yair Chaim Bacharach, author of Chavot Yair, exchanging with him halachic correspondence. In 1690, while still in his twenties, he was appointed Rabbi of Nikolsburg (Mikulov) and the country of Moravia. Twenty years later, he was

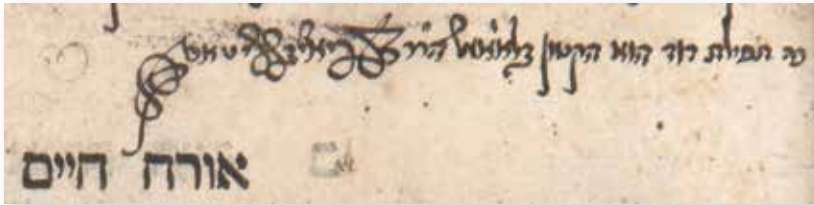

9c

appointed Rabbi of Prague, eventually officiating as Chief Rabbi of entire Bohemia. In Prague, he served as rabbi for over 25 years until his death. He wrote about 20 halachic and aggadic books, including Responsa Nish'al David. Only a few of his compositions were printed. Exceptionally wealthy (he inherited his wealth from his father-in-law and from his uncle, R. Shmuel Oppenheim), he had close ties with the Emperor's court and with all the top governing officials. While his books remained in manuscripts, he was very supportive of Torah scholars and assisted them in printing their books. R. David dearly loved books and privately compiled the most important Jewish library in his times, containing thousands of volumes of rare books and manuscripts encompassing a large span of years. After his death, his library was offered for sale and was purchased by the Oxford University Bodleian Library in England.

[80] written leaves (and many more blank leaves). 19 cm. Good condition. A few stains. Light wear. New leather binding.

Opening price: \$25,000
Estimate: \$50,000-80,000

10a

10. טור אורח חיים, עם בית יוסף - חתימת רבי דוד לידא אב"ד אמשטרדם - הגהות רבות

ספר טור אורח חיים, מאת רבינו יעקב בן אשר, עם פירושי בית יוסף, מאת רבינו יוסף קארו. [ונציה, שכ"ו 1566. דפוס זאן גריפו - חסר שער ודפים ראשונים - מהדורה שלישית של בית יוסף על אורח חיים, שנדפסה בחיי מרן המחבר רבינו יוסף קארו].

רישום בעלות מליצי בדף הראשון, בכתב יד אשכנזי עתיק (חלק מהרישום נמחק בהעברת קו): "א-ל ברוך גדול דיעה, חנני וזפני בזה הטור יורה דיעה, והוא יתן לי לב משכיל ודיעה, בכל עת ובכל שעה... כה תפילת דוד הוא הקטון בלא"מ הר"ר [א]ריא-ליב שליטא"ס". כפי הנראה, מדובר בחתימת ידו של הגאון הנודע רבי דוד לידא אב"ד אמשטרדם, רב ופוסק הלכות, מקובל ומחבר ספרים רבים, מחכמי ישראל במאה ה-17.

בשולי הדפים עשרות הגהות ארוכות, בכתובה אשכנזית מכמה כותבים, וכפי הנראה חלקן הגדול הוא בכתובת ידו של רבי דוד לידא. חלק מן ההגהות נוגעות לשאלות הלכתיות מעניינות. לדוגמה, בדף קע"א/1 הגהה ארוכה בעניין זמן השקיעה וצאת הכוכבים ע"פ שיטת רבינו תם. בדף קפ"א/2 הגהה מעניינת על הנחת הנרות בבית הכנסת מערב שבת עבור הדלקת הנרות לתפילת ליל י"ט שיחול במוצאי שבת: "ומטעם זה בעצמו נוהגים לפתוח ולסגור ולטלטל דלת של תיבות שבבית הכנסת שקורין שטינד"ר [עמוד תפילה] אף כשיש עליה נר של שעה, כגון בלילי שבתות כשחל י"ט במוצאי שבת...". בדף קפ"ד/1 הגהה בעניין הזמן המובחר לסיום קריאת שניים מקרא ואחד תרגום. בדף קפ"ט/1 הגהה בעניין הבדלה במוצאי יום כפור על "נר ששבת" של בית הכנסת, מה דינו. חלק מההגהות הן השלמות, תקוני טעויות והשמטות הדפוס וציונים של מראי מקומות.

הגאון המקובל רבי דוד לידא (שצ"ב?-חשון תנ"ז 1696-1632), מגדולי רבני דורו. רב במספר קהילות חשובות, ומחבר פורה. תלמידו של הגאון הנודע רבי העשיל מקראקא ובן-דורם של בעל הש"ך ובעל הט"ז. נולד בעיר זואולין בוהולין, לאביו רבי אריה ליב ולאמו שהיתה אחות רבי משה רבקה'ש בעל "באר הגולה". היה קרוב-משפחה של בעל השל"ה הקדוש. משנת תל"א כיהן ברבנות בכמה מערי ליטא וגרמניה, לידא, ועוד. משנת תל"ז כיהן כרבה של מגוצא, ומשנת תמ"א כיהן כרבה של הקהילה האשכנזית שבאמשטרדם, בזמן בו כיהן רבי יעקב ששפורטש כרב בקהילה הספרדית באמשטרדם.

רבי דוד לידא חיבר ספרים רבים בהלכה, קבלה ודרוש: עיר דוד, שומר שבת, דברי דוד, חלקי אבנים, סוד ה', שרביט הזהב, עיר מקלט, מגדל דוד, ועוד. הסכמותיו והקדמותיו מופיעות על ספרים רבים שנדפסו בדורו, בהם ההסכמה שנתן בשנת תנ"ב להדפסת ספר טורי זהב (ט"ז), להגאון רבי דוד הלוי [שהיה גם הוא מתלמידי רבי העשיל מקראקא. מעניין לציין שקבריהם סמוכים זה לזה בבית החיים בעיר לבוב]. כותבי תולדותיו של רבי דוד לידא מציינים שהיה לו בכתובים חיבור בשם "באר מים חיים" על ארבעת חלקי שלחן ערוך, וכן כותבים שחיבר חיבור מיוחד ובו ביאור על שלחן ערוך אורח חיים, שני אלו לא נדפסו מעולם. יתכן וההגהות שלפנינו בכתב יד, שימשו לו כאבני יסוד לחיבוריו אלו. כמו כן ייתכן שחלק מהנושאים הנידונים באריכות בהגהותיו כאן בהלכות שבת, מזכירים בקצרה בספרו "שומר שבת" (אמשטרדם, תמ"ז - ספרו זה נדפס בשנית בזולקוהו תקס"ו ביחמתו של המגיד מקוזניץ, עם הסכמתו).

ספרו "עיר מקלט", על תרי"ג מצוות וטעמיהן, נדפס במהדורות רבות, חלקן עם הגהות החיד"א. בשנת תרל"א נדפס הספר בעיר אונגוואר, בימית האדמו"ר הקדוש רבי צבי הירש מליסקא, שכתב עליו הקדמה מעניינת, ובה הוא כותב: "כאשר הקרה ה' לידי מקרה טהור מרגניתא דלית לה טימא, ספר היקר עיר מקלט... מבאר את המצות קצת בדרך הנסתרה... והוא חיבור יפה עד להפליא, לא ראיתי עוד כזאת פירוש המצות בקצרה בדרך הזה... חכות המחבר יעמוד לי ולרעי אחרי...".

בשנת תמ"ג הודח רבי דוד מרבנות אמשטרדם, ע"י קבוצת אייבם מבני הקהילה, שקמו כנגדו וירדו לחיו. הם האשימו אותו בשבתאות, ואף האשימוהו בגניבה ספרותית בקשר לספר "מגדל דוד" (ראה להלן). רבי דוד נסע לפולין והגיש את טענותיו לחפזות לפני חכמי ועד ארבע ארצות. רבני פולין הצדיקוהו, ותבעו מקהילת אמשטרדם להשיבו על כנו. בשובו לאמשטרדם נתבררו ענייניו שנית בפני חכמי הספרדים, ואף הם הצדיקוהו, אך לאחר זמן קצר עזב את אמשטרדם, וחזר לפולין בה נדד מעיר לעיר ועסק בחיבור והדפסת ספריו. בהקדמתו לספרו "עיר מקלט" מספר רבי דוד על הונו הרב שירד לטמיון בעקבות הרדיפות שסבל בעיר אמשטרדם. רבי דוד הדפיס קונטרס פולמוס בשם "באר עשק" (פרנקפורט דאודר, אלול תמ"ד), בו הוא שוטח את כל טענותיו שטען בפני ועד ארבע ארצות, להצדקת חפזותו, וכן את מכתבי הרבנים ראשי ה"ועד", רבני קראקא, לובלין ופוזנא, הכותבים על גדלותו של "הרב הגדול" רבי דוד, ואוסרים ב"חרם" על כל רב אחר לעלות על מקומו של הרב שהודח שלא כדין. המקובל הקדוש רבי יצחק מפוזנא כותב עליו: "תלמיד חכם גדול שידוע לנו מנעוריו ועד עתה... כמוהר"ר דוד נר"ו אב"ד דק"ק אמשטרדם, ממש איש קדוש יאמר לו...".

כמה מספריו של רבי דוד לידא עוררו פולמוס רב. ספרו "מגדל דוד", על מגילת רות (אמשטרדם, תמ"א), עורר פולמוס רב בשעתו, בטענה שהוא הסתיר את זהותו של מחברו האמיתי, רבי חיים הכהן מארם-צובה [רבי חיים הכהן מוזכר רק בהקדמת הספר הנ"ל וברמז. גם בדורות שלאחריו, כתבו היעב"ץ והחיד"א דברי ביקורת על כך]. גם ספרו "סידור יד כל בו", שנדפס בפרנקפורט דמיין בשנת תפ"ג, עורר פולמוס רב, עקב עירוב של דברים ממקורות זרים לרוח היהדות [החיבור נדפס לאחר פטירתו ושלטו בו ידי המו"ל, שערב בו הוספות, שלא על דעת בנו המביא לבית הדפוס רבי פתחיה מלידא].

בדף כד/2 מהספירה האחרונה ובדף האחרון רישומי בעלות, שרבוטים ונסיונות קולמוס [הק' יקותיא אפרים זלמן בהרב ה"ה מוה"ר שאול..."], "אייזק בן מהר"ר פינחס רייך...". ועוד]. כד-ז; תס דף. חסרים 6 הדפים הראשונים. 34.5 ס"מ. מצב משתנה בין הדפים, רוב הדפים במצב טוב-בינוני. כתמים ובלאי. פגעי עש במספר מקומות. בדפים ראשונים ואחרונים קרעים גסים עם פגיעה בטקסט. דף אחרון מנותק. ללא כריכה.

ספרות: א' פריימן, "ר' דוד לידא והצטדקותו בבאר עשק", ספר היובל לכבוד נחום סוקולוב, ווארשא, תרס"ד, עמ' 480-455; ש' אסף, "החיים הפנימיים של יהודי פולין", באהלי יעקב, ירושלים תש"ג, עמ' 67; ר"י הלפרין, פנקס ועד ארבע ארצות, ירושלים תש"ה, סימן תיח. כתב ידו וחתימתו של רבי דוד לידא (מתקופה מאוחרת יותר, לאחר פטירת אביו רבי אריה ליב), נמצא בכת"י אוקספורד-בודליאנה מס' 103 - ראה צילום מצורף. הסגנון המליצי של רישום הבעלות ושל החתימה, אופייני לסגנון כתיבתו של רבי דוד לידא, בהקדמותיו לספריו הרבים ובהסכמות רבות שנתן לספרי חכמי דורו. נוסח החתימה "דוד הוא הקטן" מופיע בהקדמת ספרו "דברי דוד". בהקדמת ספרו הנ"ל שנדפס בלובלין בשנת תל"א, כבר מזכיר אביו בברכת הנפטרים, ואילו בחתימה שלפנינו מזכיר אביו בברכת החיים: שליטא"ס [=שיחיה לאורך ימים ושנים טובות אמן סלה], ומכאן שהספר שלפנינו הגיע לרשותו של רבי דוד עוד לפני שנת תל"א, ולפני שהחל לכהן ברבנות העיר לידא.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$6000-10,000

10c

10b

His book *Siddur Yad Kol Bo*, printed in Frankfurt am Main in 1687, also aroused much controversy, due to the integrating of teachings from foreign sources (the book was impinged upon by the publisher who implanted his own additions, unbeknownst to the author's son, R. Petachya of Lida, who brought it to print after his father's passing).

Leaf 24b of the last pagination and the last leaf contain ownership inscriptions, doodles and quill attempts ("Yekutiel Efraim Zalman son of R. Shaul...", "Isak son of R. Pinchas Reich...", and more).

7-24; 460 leaves. Lacking first 6 leaves. 34.5 cm. Varying condition, most of the leaves in good-fair condition. Stains and wear. Worming in several places. Large tears to the first and last leaves, affecting text. Last leaf detached. Without binding.

Litterature: A. Freiman, *R. David Lida and his Self-Justification in Be'er Esek, Jubilee Book in Honor of Nachum Sokolov*, Warsaw, 1904, pp. 455-480; S. Asaf, *The Internal Matters of Polish Jewry, BeOholei Yaakov*,

Jerusalem 1943, p. 67; R. Y. Halperin, *Pinkas Vaad Arba Aratzot*, Jerusalem 1945, section 418.

The handwriting and signature of R. David Lida (from later periods, after the passing of his father R. Aryeh Leib), appear in the Oxford-Bodleian manuscript no. 103 – see enclosed photocopy. The flowery style of the ownership inscription and of the signature is typical of R. David Lida's style of writing in the prefaces to his many books and in the numerous approbations he accorded to the books of the scholars of his generation. The expression of the signature "David the small one" appears in the preface to his book *Divrei David* (Lublin 1671). In that same preface, his father is already mentioned as deceased, while in the signature on this Tur, R. David mentions him with the blessing for longevity, indicating that this book came into R. David's possession before 1671, and prior his appointment as rabbi of Lida.

Opening price: \$2000
 Estimate: \$6000-10,000

10. Tur Orach Chaim, with Beit Yosef – Signature of R. David Lida Rabbi of Amsterdam – Numerous Glosses

Tur Orach Chaim, by Rabbeinu Yaakov ben Asher, with the Beit Yosef commentary, by R. Yosef Karo. [Venice: Zuan (Giovanni) Griffio, 1566. Lacking title page and first leaves – third edition of the Beit Yosef on Orach Chaim, printed in the lifetime of the author R. Yosef Karo].

Flowery ownership inscription on the first page, in early Ashkenazic script (part of the inscription was deleted): **"The blessed G-d with infinite wisdom, granted me this Tur Yoreh De'ah, may He bestow upon me an understanding heart and wisdom, every moment and every hour... so is the prayer of David, the small one, son of R. Aryeh Leib"**. This is presumably the signature of the renowned R. David Lida Rabbi of Amsterdam, who was a rabbi, Halachic authority, Kabbalist and author of many books, a leading Torah scholar of the 17th century.

The margins contain dozens of lengthy glosses, in Ashkenazic script by several writers, and presumably a large part of them were handwritten by R. David Lida. Some of the glosses pertain to interesting Halachic questions (see Hebrew description), and some contain completions, corrections of printing errors and omissions, and sources.

The Kabbalist R. David Lida (1632?-1696) was a foremost rabbi in his generation. He served as rabbi of several important communities, and was a prolific writer. He was a disciple of the renowned Torah scholar, R. Heschel of Kraków, and a contemporary of the Shach and the Taz. Born in Zwoleń, Volyn, to R. Aryeh Leib and his mother, sister of R. Moshe Rivkes, the Be'er HaGolah, he was also a relative of the Shelah. From 1671, he served as rabbi in several Lithuanian and German cities, including Lida. In 1677, he was appointed rabbi of Mainz, and from 1681, served as rabbi of the Ashkenazi community in Amsterdam, concurrently with R. Yaakov Sasportas who was rabbi of the Sephardic community in Amsterdam.

R. David Lida composed many books on Halacha, Kabbalah and homily: Ir David, Shomer Shabbat, Divrei David, Chalukei Avanim, Sod Hashem, Sharbit HaZahav, Ir Miklat, Migdal David and others. His approbations and forewords appear in many of the books printed in his generation, including the approbation he accorded in 1692 to the printing of Turei Zahav (Taz), by R. David HaLevi (also a disciple of R. Heschel of Kraków. It is interesting to note that their graves are adjacent in the Lviv cemetery). Biographers of R. David Lida note that he authored a composition named Be'er Mayim Chaim on the four parts of Shulchan Aruch, also mentioning a special composition of commentary to Shulchan Aruch

Orach Chaim, though neither were ever published. It is possible that the handwritten glosses appearing here served as the basis for those compositions. It is also noteworthy that some of the topics discussed at length in his glosses here on the laws of Shabbat, are mentioned briefly in his book Shomer Shabbat (Amsterdam, 1687 – this book was reprinted in Zhovkva 1806 at the initiative of the Maggid of Kozhnitz and with his approbation).

His book Ir Miklat, on the 613 commandments and their reasons, was printed in many editions, some of them with the glosses of the Chida. In 1671, the book was printed in Ungvar (Uzhhorod), at the initiative of Rebbe Tzvi Hirsh of Liska, who added an interesting foreword, dubbing this book, which contains a brief commentary on the Mitzvot according to Kabbalistic teachings, an incredibly beautiful composition - a flawless pearl.

In 1683, R. David was dismissed from the Amsterdam rabbinate, by some members of the community, who opposed and harassed him. They accused him of Sabbateanism, as well as plagiarism regarding his book Migdal David (see below). R. David travelled to Poland to present proofs of his innocence before the sages of the Council of the Four Lands. The Polish rabbis vindicated him, and demanded the Amsterdam community reinstate him in his position. Upon his return to Amsterdam, the case was investigated by the Sephardi rabbis, who also declared him innocent, but he left Amsterdam a short time later, returning to Poland and wandering from city to city, writing and publishing his books. In his preface to his book Migdal David, he recounts how he lost his great wealth due to the persecution he endured in Amsterdam. R. David published a polemic booklet named Be'er Esek (Frankfurt an der Oder, Elul 1684), where he presents the assertions of his innocence he submitted before the Council of the Four Lands, as well as the letters from the rabbis, presidents of the Council, and from the rabbis of Kraków, Lublin and Poznań, who describe the greatness of R. David, and issue a ban on any other rabbi taking the position he was unjustly dismissed from. The holy Kabbalist R. Yitzchak of Poznań commended him: "A great Torah scholar, whom we know from his youth until now... R. David Rabbi of Amsterdam, truly a holy man...". Some of R. David Lida's books aroused much controversy. His book Migdal David on Megillat Ruth (Amsterdam, 1681) raised a great polemic at that time, alleging he concealed the identity of the true author of the composition, R. Chaim HaKohen of Aleppo (R. Chaim HaKohen is only mentioned in the preface to this book, and only in allusion. In subsequent generations, the Yaavetz and the Chida both issued criticism on this fact).

11. תשובה הלכתית בכתב ידו וחתמתו של ה"חכם צבי" – אפּטא, תע"ו

דף בכתב-יד, אוטוגרף חתום של הגאון בעל "חכם צבי", החותם "צביא"ש" (צבי בן יעקב אשכנזי). אפּטא, תע"ו [1716]. תשובה הלכתית בדיני "תערובת חמץ שעבר עליו הפסח". בשורות הראשונות נכתב תחילה נוסח ראשון לתשובה זו. נוסח זה נמחק בהעברת קיום, והנוסח הסופי נכתב בין השורות. תשובה זו נדפסה בספר השו"ת של בנו "דברי רב משולם" (קוריץ, תקמ"ג), סימן ט' (מהתשובות שהועתקו "מכ" קודש של מרנא ורנא הגאון חכם צבי אשכנזי זצלה"ה), ומשם נעתקה עם מעט שיבושים בקונטרס "תוספות חדשים" לשו"ת חכם צבי, סימן ל"ג, ובמהדורה החדשה של שו"ת חכם צבי (עם ליקוטי הערות, ירושלים, תש"ס) חלק ב', סימן ע"ט. הגאון רבי צבי אשכנזי – ה"חכם צבי" (תי"ח-תע"ח), גדול חכמי דורו, ומגדולי הפוסקים. גאון מופלג ומקובל קדוש (על מצבתו שבלבוב חרת בנו היעב"ץ את התארים: "חד בדרא... הגאון הגדול החסיד... מקובל גדול ונורא"). נולד בעיר בודון (אובן, בודפסט) להוריו שהיו מגולי ויילנא לאחר פרעות ת"ח ות"ט. למד אצל סבו הגאון בעל "שער אפרים" ואצל רבי אליהו קובו מחכמי שאלוניקי. משם עבר ללמוד אצל חכמי טורקיה ששמכוהו ל"חכם", ומאז נקרא שמו בישראל "חכם צבי". כיהן ברבנות בסרייבו ובאלטונא והמבורג. בשנת ת"ע נתקבל לרב באמסטרדם, שם הדפיס את ספרו שו"ת חכם צבי (אמסטרדם, תע"ב). בשנת תע"ד, בעקבות מלחמתו בנחמיה חיון השבתאי, נאלץ לעזוב את אמסטרדם ולברוח ללונדון. קהילת הספרדים בלונדון ביקשה להכתירו כרב ראשי, אך הוא העדיף לעבור לפולין, אליה נדד דרך הערים הנובר, ברלין, ברסלוי ואפּטא. בשנת תע"ז נמנה לרב העיר למברג (לבוב). תולדות ימי חייו נתפרסמו בספר "מגילת ספר" שחיבר בנו היעב"ץ (=יעקב בן צבי). מצאצאיו: בנו הגאון רבי יעקב עמדין – היעב"ץ, שהקדיש את חייו להמשיך את מלחמת אביו בשבתאות; חתנו הגאון רבי אריה ליב אב"ד אמסטרדם; בנו רבי אפרים מבראד; בנו רבי משולם זלמן מאוסטראה (בעל "דברי רב משולם"); ועוד. רבים מגדולי התורה והחסידות התייחסו כצאצאיו של ה"חכם צבי", ורבים מהם ציינו זאת בספריהם: רבי יוסף שאול נתנזון (המזכיר בעשרות מקומות בשו"ת "שואל ומשיב" את "זקני החכם צבי"), רבי שמחה זיסל זיו-ברוידא "הסבא מקלם" (ראה: חכמה ומוסר, א, עמ' נז), רבי חיים מצאנז (סבו ה"חכם צבי" מזכר במקומות רבים בכתבי ה"דברי חיים"). על מצבת ה"דברי חיים" מזכר יחסו: "ממחצבת קודש גאון מהרש"ל והגאון חכם צבי זצלה"ה" (לפי מסורת חסידי צאנז – סגולה גדולה לצאצאיו להזכיר את שם סבם ה"חכם צבי" על גבי מצבת קבורתם).

[1] דף. 30.5 ס"מ. כ-35 שורות בכתב יד קדשו וחתמתו (החתומה באמצע העמוד). נייר עבה ואיכותי. מצב טוב מאד.

מתיחה: \$30,000

הערכה: \$50,000-80,000

11. Halachic Responsum Handwritten and Signed by Chacham Tzvi – Apta, 1716

Handwritten leaf, autograph of the Chacham Tzvi, signed "Tzviash" (acronym of Tzvi ben Yaakov Ashkenazi). Apta (Opatów), 1716.

Halachic responsum pertaining to laws of a Chametz mixture which was owned by a Jew over Passover. The first few lines containing a preliminary version of this responsum were crossed out, and the final version was written between the lines. This responsum was published in the responsa book by his son, Divrei Rav Meshulam (Korets, 1783), section 9, amongst responsa copied from a manuscript of Chacham Tzvi Ashkenazi, and was printed based on that, with a few errors, in the Tosafot Chadashim section of Responsa Chacham Tzvi, section 33 and in the new edition of Responsa Chacham Tzvi (with Likutei He'arot, Jerusalem, 2000) part II, section 79.

R. Tzvi Ashkenazi – the Chacham Tzvi (1658-1718) was a foremost Torah scholar of his times, leading Halachic authority and holy kabbalist (on his tombstone in Lviv, his son the Yaavetz engraved the epitaph: "Unique in his generation... the great and pious Torah scholar... great and awe-inspiring Kabbalist"). He was born in Alt-Ofen (Óbuda, Budapest) to parents who fled Vilna in the wake of the Chmielnicki massacres. He studied under his grandfather, the Shaar Efraim, and under R. Eliyahu Cobo, a Torah scholar of Salonika. From there, he went to study under Turkish Torah scholars, who ordained him Chacham, and was since known as Chacham Tzvi. He served as rabbi of Sarajevo, Altona and Hamburg. In 1710, he was appointed rabbi of Amsterdam, where he published his book Responsa of Chacham Tzvi (Amsterdam, 1712). In 1714, following his opposition to the Sabbatean Nechemia Hayun, he was compelled to leave Amsterdam and flee to London. The Sephardi community in London wished to appoint him Chief Rabbi, but he preferred to continue to Poland, which he reached by travelling through Hanover, Berlin, Breslau and Apta. In 1717, he was appointed rabbi of Lemberg (Lviv). His biography was published in the book Megillat Sefer composed by his son the Yaavetz (acronym of Yaakov ben Tzvi)

His descendants include: His son R. Yaakov Emden – the Yaavetz, who dedicated his life to perpetuate his father's battle against Sabbateanism; his son-in-law R. Aryeh Leib Rabbi of Amsterdam, his son R. Efraim Brody, his son R. Meshulam Zalman of Ostroh (author of Divrei Rav Meshulam), and others. Many prominent Torah scholars and Chassidic leaders claim descent of the Chacham Tzvi, and many of them mention it in their books: R. Yosef Shaul Nathansohn (who cites "my grandfather Chacham Tzvi" in dozens of places in his responsa Shoel UMeishiv), R. Simcha Zissel Ziv-Broide the Saba of Kelm (see: Chochma UMussar, I, p. 57), R. Chaim of Sanz (who mentions his grandfather Chacham Tzvi in many places in his books Divrei Chaim). The tombstone of the Divrei Chaim mentions his lineage: "of holy descent of the Maharshal and Chacham Tzvi" (a tradition of Sanz Chassidim attests to the great Segula of mentioning their ancestor Chacham Tzvi on their tombstone).

[1] leaf. 30.5 cm. Approx. 35 handwritten lines and signature (the signature appears in the center of the page). Thick, high-quality paper. Very good condition.

Opening price: \$30,000

Estimate: \$50,000-80,000

אלה חכמי שבט ככנז למנוח כה באו כעלמם שיעור/ והלמה וכתוב וקראו קורא הסס

אב טמא מתוך שבו כי כלם האפי האפי כליתם הא אסוניתם כה חלה
והיה חלק אפי אסוניתם מותר והלמה וכתוב וקראו קורא הסס
סכך וכל אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר
אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר

אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר
אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר
אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר

אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר
אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר
אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר

אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר
אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר
אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר

אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר
אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר
אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר

אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר
אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר
אפי אסוניתם כה חלה והיה חלק אפי אסוניתם מותר

כסח ודחן

12b

12a

12. ספר שיירי כנסת הגדולה – הגהות בכתב-יד הגאון רבי יעקב עמדין

האחרונים. קנאי מפורסם שלחם במסירות נפש נגד השבתאות וה"פרנקיטים" (כאשר חשד משום-מה ברבינו יהונתן אייבשיץ, כי נתפס לשבתאות, לא היסק לפתוח במלחמת-עולם נגד גאון מפורסם ומקובל, וקונטרסים בעד ונגד רבינו יהונתן הרעישו את כל העולם היהודי בשעתו). היעב"ץ חיבר עשרות חיבורים, ועסק בעצמו במלאכת הדפסתם בבית דפוסו הפרטי, שהקים בביתו בעיר אלטונה. חיבוריו בהלכה ספר "מור וקציעה" ושו"ת "שאלת יעב"ץ", פסקיו בסידור "עמודי שמים" וחיבורו "לחם שמים" על המשניות, מוזכרים רבות בספרי הפוסקים. בנוסף, נהג רבי יעקב עמדין לכתוב הגהות בספרים שלמד בחריפות ובעמקות. בהגותיו על גליונות ספרי התלמוד שלו נדפסו במהדורת ש"ס ויולנא.

פתיחה: \$10,000
 הערכה: \$20,000-30,000

ספר שיירי כנסת הגדולה, חלק אורח חיים, מאת רבי חיים בנבנישתי. קושטא, (תפ"ט 1729). מהדורה שניה. העותק של הגאון רבי יעקב עמדין - היעב"ץ. בגליונות הספר הגהות רבות בכתב-יד קדשו של היעב"ץ, חלקן הגהות ארוכות למדניות, בהן משיג לעתים על המחבר בתקיפות ובחריפות: "במ"כ [במחילת כבודו] אין טעם בזה...", "לל"מ [=לא קשיא מיד] דהא...", "ל"י [לא ידעת] מה ה"ל [היה לו], כמדומה נשתבש", ועוד. חלק מההגהות נקצצו מעט בחיתוך השוליים. מקבילות לחלק מתוכן ההגהות שלפנינו נדפסו בספרו "מור וקציעה" (בהרחבה ובשינויי לשון - ראה לדוגמה: מור וקציעה, אורח חיים, סוף סימן י; סוף סימן רעא; סימן תפז; ועוד. לעומת זאת, בסימן תפט בספר שלפנינו מופיעה הגהה ארוכה שתוכנה אינו מופיע שם).

הגאון רבי יעקב ישראל עמדין - היעב"ץ (תנ"ח-תקל"ו), בנו הגדול של הגאון רבי צבי אשכנזי בעל "חכם צבי". גאון מופלג בכל חלקי התורה, מגדולי דורו דור דעה, אשר נחשב כאחד מגדולי

12c

12. Sheyarei Kneset HaGedolah – Handwritten Glosses of Rabbi Yaakov Emden

Sheyarei Kneset HaGedolah, Orach Chaim, by R. Chaim Benveniste. Constantinople, [1729]. Second edition. Copy of R. Yaakov Emden – the Yaavetz. Many glosses in his handwriting, some long and scholarly, often containing sharp and outspoken criticism: "...This makes no sense...", "This is not difficult because...", "I do not know what possessed him, it seems that he was confused", etc. Some glosses were slightly trimmed in the process of trimming the margins. Similarities to some of the content of these glosses can be found in his book Mor U'Ketzia [expanded and with variations, for example see: Mor U'Ketzia, Orach Chaim, end of Siman 10; end of Siman 271; Siman 487; etc. However, this book contains a long gloss, in Siman 489, the content of which is not printed in Mor U'Ketzia]. R. Yaakov Yisrael Emden – the Yaavetz (1698-1776), eldest son of R. Tzvi Ashkenazi, author of Chacham Tzvi. An exceptional Torah scholar in all facets of Torah, a leading sage in those years who boasted many outstanding scholars. He is considered one of the most prominent sages of the later generations. Famous zealot, he staunchly fought the followers of Sabbatai

Zevi and the Frankists (upon suspecting that Rabbi Jonathan Eybeschutz joined the Sabbateans, he did not hesitate to open a fierce battle against a famous accepted Torah scholar and pamphlets supporting and opposing R. Jonathan shook the entire Jewish population in those days). The Yaavetz wrote dozens of compositions, which he himself printed in the private printing press he established in his home in Altona. His halachic works, Mor U'Ketzia and Responsa She'elat Yaavetz, his rulings in the siddur Amudei Shamayim and his composition Lechem Shamayim on the Mishnah are often cited in books of rabbinic rulings. While studying, R. Yaakov was accustomed to writing sharp profound glosses in his books. The glosses he wrote on the pages of his Talmud were printed in the Vilna editions of the Talmud.

[2], 143; 7 leaves. 31 cm. High-quality paper. Good condition. Stains. Dark dampstains on leaves 87-88. Worming to several leaves. New, elegant, leather binding.

Opening price: \$10,000
 Estimate: \$20,000-30,000

13. קונטרס כתב-יד – 22 עמודים בכתב ידו של בעל ה"נודע ביהודה" רבינו יחזקאל הלוי סגל לנדא – תשובה הלכתית ארוכה

– עם קטעים שלא נדפסו בספרו – התשובה שהסעירה את עולם התורה בשעתו

הדברים נמצאו מילים רבות ואפילו משפטים שלמים שהשתבשו בדפוס, החל מן המהדורה הראשונה שנדפסה בחיי המחבר, ועד למהדורות החדשות והמוגהות שבימינו [כולל מהדורת "מכון ירושלים"]. חלק מהטעויות הן טעויות דפוס רגילות, שלעתיים יש בהן שינויי משמעות, וחלקן הן השמטות ו"תיקוני" הצנזורה [להלן מספר דוגמאות: בדפוס ראשון, דף ע"ב/2, בד"ה "ועפ"ז" נדפס: "באשרת כנעני" בסקילה", ובכתיב "1/ג, בהגהה בצד שמאל: "בע"ז בסקילה"; שם בהמשך הקטע, נדפס: "דעיקר הק"ו של מה הסוקל", ובכתב-היד (שם בהגהה בצד ימין): "דעיקר הקושיא של מה הסוקל"; בדפוס ראשון דף פ"ב/2 בסוף הקטע הראשון, נדפס: "בשם הרשב"א ז"ל" [=זכרוננו לברכה], ובכתב-היד (דף [1], הדף האחרון): "בשם הרשב"א ז"ל" [=זהה לשונו]; בדפוס ראשון דף פ"ד/1, בד"ה "והנה... עבירה גדולה כמו מומר לעכו"ם... וחיוב ליהרג ולא לעבור, ומה גם בשעת הגזירת השמד פשיטא שמחויב ליהרג ולא לעבור אפילו לשנויי... (המילים המודגשות הושמטו בדפוס, ונמצאים בכתב-יד דף ה'1/1); בדפוס ראשון דף פ"ז/2, בד"ה "יתר", נדפס: "ריבות טופרי ומזיאי", ובכתב-היד: (1/1): "רביית".

ההגהות הארוכות הנוספות שנוספו בשולי כתב היד שלפנינו נדפסו בספר "נודע ביהודה" בדרך כלל בנפרד בחלונות בתוך הטקסט תחת הכותרת "הגה"ה" [=הגהת הרב המחבר], אך חלק מן ההגהות הארוכות שולבו בתוך הטקסט, ולפעמים בטעות. לדוגמה: במהדורת הדפוס (דף ע"ט/1 בקטע המתחיל "ועפ"ז תירצנו") מופיע באמצע הטקסט משפט "כאשר הארכתי בפנים". המעיין אינו מבין הכוונה, כי היה צריך לכתוב 'כאשר הארכתי לעיל'. אך המעיין בכתב-היד שלפנינו רואה שמשפט זה נכתב בתוך הגהה נפרדת בשולי הטקסט, ולכן כתוב "בפנים" ולא כתוב "לעיל". שילובו של הקטע הנוסף כחלק מן הטקסט, יצר את טעות הדפוס המעניינת הזאת.

רבינו יחזקאל הלוי סגל לנדא (תע"ד-תקנ"ג), מגדולי עמודי ההוראה שבכל הדורות אשר כל בית ישראל נשען עליו. מגיל צעיר נודע כאחד מגדולי גאוני דורו. מגיל 13 עד גיל 30, דר בעיר ברודי, שהיתה אחד ממרכזי התורה הגדולים שבאותו הדור. בה היה הקלויז המפורסם של "נסיכי אדם, רבנים מופלגים, חכמי תעודה דקלויז רבתי, קדושי דק"ק בראד", שנודעו לתהילה בלימוד הנגלה והנסתר, בפירושי הש"ס ובפסקי הלכות, ובחיבורי הקבלה המפורסמים שיצאו מתחת ידם. בברודי כיהן כ-10 שנים כאב"ד באחד מארבעת בתי הדין שהיו בה. בתקופת מגוריו בברודי התיידד עם חכמי הקלויז המפורסמים, בהם רבי חיים צאנזר ורבי גרשון מקיטוב (גיסו של הבעש"ט). בשנים ההן למד את כתבי האר"י בחברותא עם ר"ח צאנזר, גדול יושבי הקלויז.

בשנת תק"ה בערך עבר לכהן ברבנות העיר יאמפלא (ימפולי Jampol), ובשנת תקי"ד (1754) עלה לכהן ברבנות העיר הגדולה פראג וגלילותיה. בשבתו בפראג הנהיג את נשיאותו ברמה, והתפרסם כאחד מגדולי מנהיגי הדור. בפראג הקים ישיבה גדולה שבה העמיד אלפי תלמידים, מהם רבים מגדולי אותו הדור (תלמידו הנודע רבי אלעזר פלקלס בעל "תשובה מאהבה", כותב עליו בהספדו: "העמיד כמה אלפים תלמידים בעולם, מהם כמה מאות מורי הוראות בישראל ויושבי כסאות למשפט". עולת החודש השלישי, יז, דף פה ע"א). שאלות אלפים נשלחו אליו ממקומות מרוחקים ביותר. כ-850 מתשובותיו נדפסו בספריו נודע ביהודה. ספריו שנדפסו בחייו, "שו"ת נודע ביהודה – מהדורא קמא", וחיודשי צל"ח על מסכתות פסחים וברכות, הוציאו לו שם עולם כבר בחייו [בספרו נודע ביהודה – מהדורא נתינא (שנדפס לאחר פטירתו, פראג, תקע"א) נדפסו תשובות ממנו לעשרות ומאות, על קושיות שנשלחו אליו ממחוזות שונים, על ספרו הראשון].

החייד"א בספרו "שם הגדולים" כותב על הספר "נודע ביהודה": "תשובותיו מיוסדות על אדני הפלפול והסברא חריפות ובקיאות

"קונטרס גדר ערוה" – קונטרס כתב-יד (22 עמודים גדולים), תשובה הלכתית ארוכה בעצם כתב-יד-קדשו של רבינו יחזקאל הלוי סגל לנדא אב"ד פראג, בעל ה"נודע ביהודה". מהדורה מוקדמת של התשובה בסימן ע"ב מספרו "נודע ביהודה", חלק אבן העזר. [ברודי, תק"ד בקירוב 1744]. עם הוספות רבות בשולי הגליונות בכתב ידו של המחבר מתקופות שונות.

תשובה נודעת זו היא מתשובותיו המוקדמות ביותר של רבינו יחזקאל לנדא, והיא הארוכה ביותר בספרו "נודע ביהודה" – מהדורא קמא שנדפסה בחיי המחבר (פראג, תקל"ו, חלק אבן העזר, סימן ע"ב). התשובה המפורסמת ביותר של הנודע ביהודה, שהוציאה לו שם עולמי כגאון מופלג והסעירה בזמנו את עולם התורה. בתשובה זו חידש רבינו ה"נודע ביהודה" יסודות מחודשים בדיני עדות, שהקימו עליו את לומדי וגדולי התורה בכל אתר ואתר (מעל מאה קושיות ופירוט הקשו גדולי האחרונים על תשובה זו, ורבות מהן הובאו במדור לקוטי הערות, שבמהדורת ה"נודע ביהודה", הוצאת מכון ירושלים). על תשובה מפורסמת זו אמר האדמו"ר בעל "צמח צדק" מליובאוויטש, בשם זקנו בעל ה"תניא", כי הנודע ביהודה היה יחיד בדורו בהוראותיו, ועל אף שרבים מגאוני הדור חלקו עליו בפסק זה, היה הדין אתו וכוון להלכה ולמעשה [ראה מסגרת].

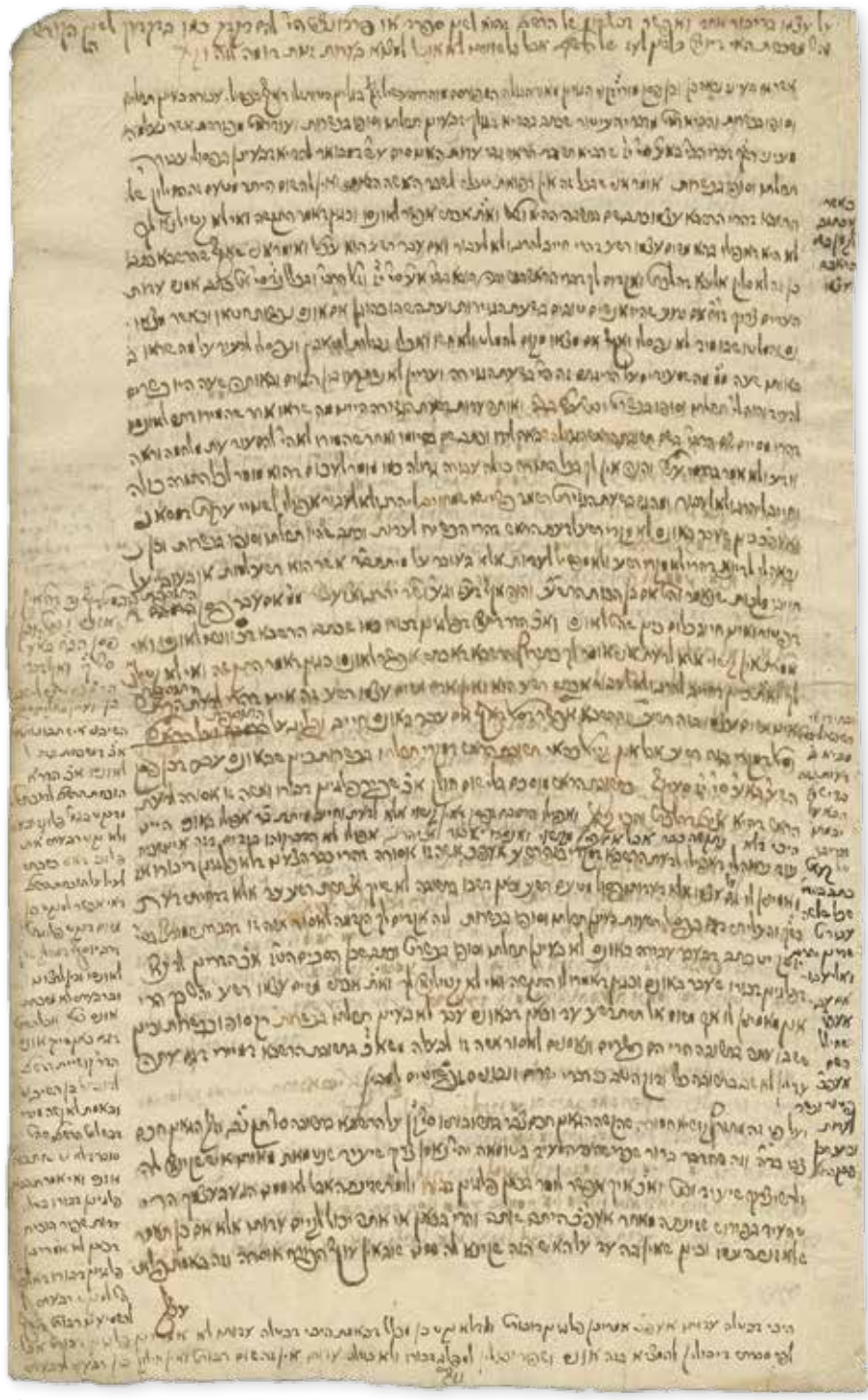
הפרשיה הקשה שעליה נכתבה תשובה זו, אירעה בשנת תק"ד בערך (כך עולה מספרו דורש לציון, דרוש י"ג, ראה חומר מצורף), בעת שישב בברודי, בהיותו כבן 30. בתשובה זו הכריע לאסור אשת-איש שנתקבלו עליה עדויות קשות שזינתה. לפי המסופר נרדפו ה"נודע ביהודה" ורבי אברהם גרשון מקיטוב (גיסו של הבעש"ט) ע"י משפחת האשה הנ"ל, ומשום כך עזבו רבי יחזקאל לנדא ורבי גרשון מקיטוב את העיר ברודי. רבי יחזקאל לנדא עבר לכהן ברבנות יאמפלא, ורבי גרשון מקיטוב נסע לקושטא ועלה לארץ ישראל [ראה במסגרת].

התשובה עוסקת ביסודות הלכות עדות, בענייני עריות החמורים, והיא נכתבה כחיבור שלם הבנוי לתלפיות בסדר מופתי. בראשית הדברים כותב הנודע ביהודה את הכרעתו ומסקנתו הסופית: "אשה זו אסורה לבעלה באיסור חמור האמור בתורה... וצריכים אנו לברר היטב ע"פ השי"ס והפוסקים... כל פרטי היתרים שיש להמציא... ולברר שכולם אין בהם ממש...". לאחר מכן מונה הנודע ביהודה בששה סעיפים, "ששה היתרים אשר עלה על רעיוני בתחילת העיון והמחשבה". אך "כאשר העמקתי בעיוני בש"ס ופוסקים ראשונים, לא נשאר לנו שום היתר כלל", וכאן הולך הוא וסותר באריכות וביסודיות, סעיף אחר סעיף מששת סעיפי היתר, ומשאיר את האיסור על כנו.

במשך השנים שבין כתיבתה להדפסתה, ערך הנודע ביהודה את התשובה הנ"ל מחדש. גוף כתב היד שלפנינו מכיל את עיקר התשובה בכתובה מסודרת, ולאחר מכן – מחק ותיקון, הוסיף הוספות והגהות ארוכות רבות בכתב ידו בשולי הדפים. רוב ההגהות שבשולי כתב היד שלפנינו נדפסו אח"כ גם בספרו, אך שתיים מהן לא נדפסו (הראשונה מופיעה בדף ה'1, מתחילה במילים "השיבני איש תבונות א' [חד]... כן השיבני, ובאמת לא קשה מידי...". השנייה מופיעה בדף ט'1 בצד ימין של הגליון).

דף נוסף עם הוספה השייכת לדברים שונתבו בדף ג'2, המתחילה במילים "בעניין ההיתר הראשון שכתבתי בדף שאח"ז עמוד ב'...". בצדו האחורי של דף זה, בראש העמוד, מופיעים שלושה רישומים: "קונטרס גדר ערוה", "קונטרס", "תשובת הרב מורינו ורבינו...".

כתב היד שלפנינו הוא עריכה מוקדמת של קונטרס התשובה, שכן במהדורת הדפוס של סימן זה, נוספו קטעים רבים שאינם בכתב-היד שלפנינו. גם חלק משינויי המילים הם תיקונים שכנראה שנו ע"י המחבר טרם ההדפסה – אך מאידך, למרות ההוספות הרבות במהדורת הדפוס, ישנה חשיבות מיוחדת לקונטרס כתב-היד שלפנינו לברור הגירסא הנכונה בדבריו של המחבר. בהשוואת נוסח

13a

יא דף + [1] דף נוסף. 22 עמ' כתובים בכתב יד קדשו של הנודע ביהודה. 32.5 ס"מ. מצב כללי טוב, הדף הנוסף במצב ביווני-טוב. כתמים וקמטים, בלאי בשולי חלק מהדפים. בדף הנוסף סימני קיפול, עם כתמים כהים על סימני הקיפול, ופיגועה קלה בטקסט בשורה אחת.

פתיחה: \$120,000

הערכה: \$150,000-300,000

והרביץ תורה בישראל בספריו ותלמידיו... החכם בחכמתו יכיר מספריו כי רב הוא ומופלא מגדולי הדור, גאון עז תהלות ישראל וגדול כבודו...". הנודע ביהודה כותב באחת מתשובותיו, על אחד מחידושי שחידש: "ולדעתי כיוונתי בזה דבר אמיתי בתורת משה" (אבן העזר, מהדורא תניינא, סימן כג, ב). על תשובה זו כותב בעל ה"חתם סופר" באחת מתשובותיו (ח"ב, אבה"ע, סימן צה): "ודבר אליקים בפיו, אמת".

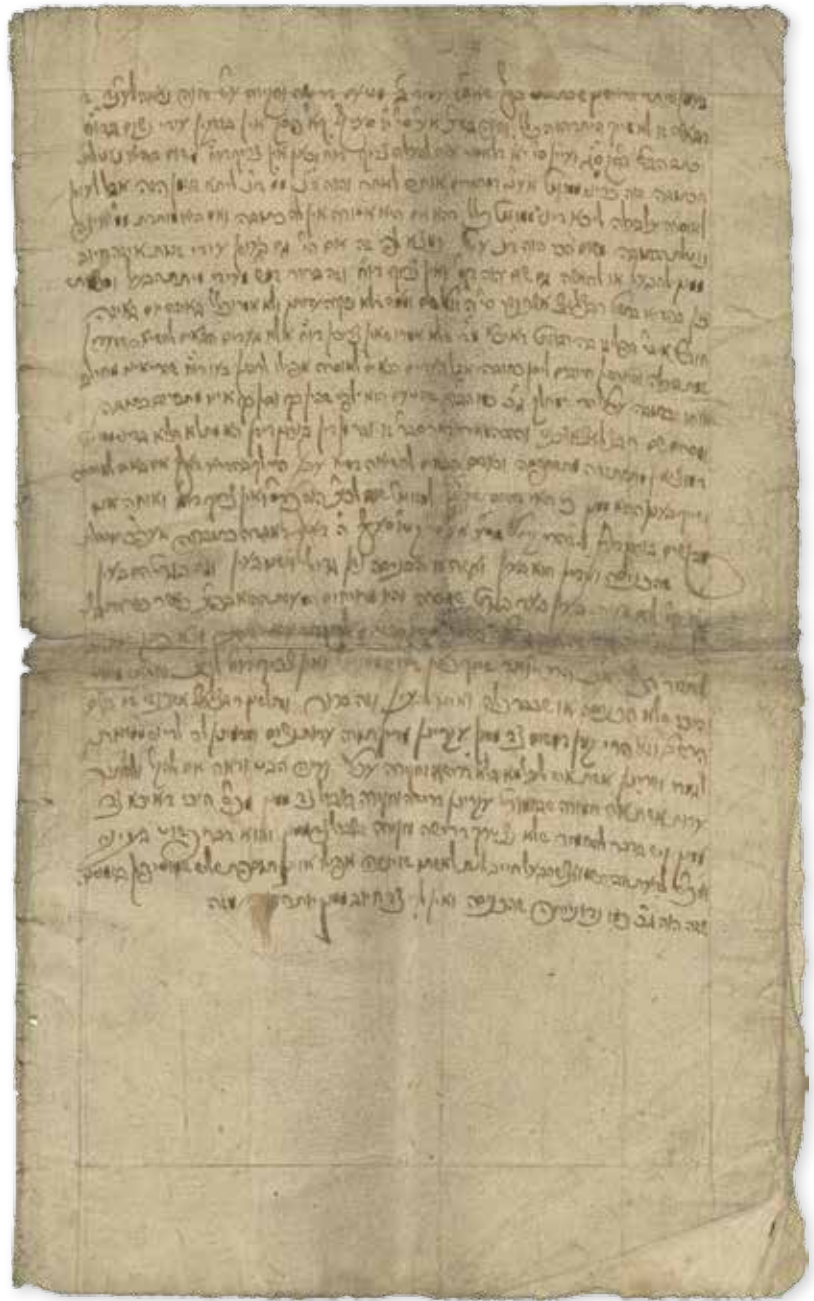
close to the Kloiz scholars, including R. Chaim Sanzer and R. Gershon of Kitov (brother-in-law of the Baal Shem Tov). During those years, he studied the Arizal's writings together with R. Chaim Sanzer, a leading scholar in the Kloiz.

In ca. 1745, he went to serve as rabbi of Yampola (Yampil), and in 1754, he began serving as rabbi of Prague and the region. In Prague, he led his community fearlessly, becoming a foremost leader of his generation. He established a large yeshiva there, in which he educated thousands of disciples, including many of the leaders of that generation (his disciple R. Elazar Fleckeles, author of Teshuva MeAhava, eulogized him: "He edified several thousands of disciples, including hundreds of rabbis and dayanim". Olat HaChodesh HaShlishi, 17, p. 85a). Thousands of questions were addressed to him from far-flung places. Approximately 850 of his responsa were published in Noda BiYehuda. His books published in his lifetime, Responsa Noda BiYehuda – Mahadura Kama and Tzelach on Tractate Pesachim and Berachot, earned him worldwide fame already then (Noda BiYehuda – Mahadura Tinyana, printed after his demise, Prague 1711, includes hundreds of his responsa to questions addressed to him from various places, regarding his first book).

The Chida in Shem HaGedolim describes him as an exceptionally outstanding Torah scholar who disseminated much Torah through his books and disciples, and mentions the acuity and extensive Torah wisdom apparent in his responsa and books. The Noda BiYehuda himself wrote in one of his responsa, regarding one of his novellae, that in his opinion, it was a true Torah thought (Even HaEzer, Mahadura Tinyana section 23, 2). The Chatam Sofer relates to this responsum in one of his responsa (part II, Even HaEzer, section 95): **"And the words of G-d are in his mouth, truth"**.

11 leaves + [1] additional leaf. 22 leaves handwritten by the Noda BiYehuda. 32.5 cm. Overall good condition, the additional leaf in fair-good condition. Stains and creases, marginal wear to some leaves. Folding marks to the additional leaf, with dark stains to the folding marks, slightly affecting one line of text.

Opening price: \$120,000
Estimate: \$150,000-300,000

13b

13. Manuscript Composition – 22 Pages Handwritten by the Noda BiYehuda, R. Yechezkel HaLevi Segal Landau – Lengthy Halachic Responsum – Including Passages Not Printed in his Book – Responsum which Stirred Up the Torah World at that Time

"Kuntres Geder Ervah" – Handwritten composition (22 large pages), lengthy halachic responsum handwritten by R. Yechezkel HaLevi Segal Landau, Rabbi of Prague, author of Noda BiYehuda. An early version of the responsum appearing in section 72 of his book Noda BiYehuda, part Even HaEzer. [Brody, ca. 1744]. With many handwritten additions in the margins by the author from various periods.

This famous responsum is one of the earliest responsa composed by R. Yechezkel Landau, and it is the lengthiest one in Noda BiYehuda – Mahadura Kama printed in the author's lifetime (Prague, 1776, Even HaEzer part, section 72). This is the most famous responsum of the Noda BiYehuda, which earned him worldwide fame as an outstanding Torah scholar, and shook up the Torah world at that time. The Noda BiYehuda innovated in this responsum new principles in laws of testimony, which aroused against him leading Torah scholars worldwide (over one hundred questions and difficulties were raised by leading Acharonim on this responsum, many of which are quoted in the Likutei He'arot section of the Noda BiYehuda published by Machon Yerushalayim). The Tzemach Tzedek of Lubavitch quoted his grandfather the Baal HaTanya regarding this responsum, that the Noda BiYehuda was unique in his generation for his rulings, and even though many of the leading Torah scholars of his times contested this ruling, it was accepted as halachically applicable (see following article).

The difficult affair this responsum pertains to, occurred ca. 1744 (as results from his book Doresh LeTzion, homily 13, see enclosed material), when he was 30 years old, residing in Brody. This responsum contained his halachic ruling prohibiting to her husband a woman about whom severe testimonies of adultery were received. Reputedly, the Noda BiYehuda and R. Avraham Gershon of Kitov (brother-in-law of the Baal Shem Tov) were persecuted by the relatives of this woman, compelling R. Yechezkel Landau and R. Gershon of Kitov to leave Brody. R. Yechezkel Landau went to serve as rabbi of Yampil, and R. Gershon of Kitov travelled to Constantinople and from there immigrated to Eretz Israel (see following article).

The responsum pertains to the principles of laws of testimony, regarding severe matters of adultery, and was written as a complete composition, magnificently built in perfect order. The Noda BiYehuda first records his final conclusion and ruling: **"This woman is prohibited to her husband with the severe prohibition mentioned in the Torah... and we must meticulously clarify according to the Talmud and Poskim... all the details of any permission one could raise... and come to the conclusion that none are substantial..."**. The Noda BiYehuda then lists six clauses which first came to mind when he began studying the matter, which could allow

her, however after in-depth study of the Talmud and Rishonim, no permission whatsoever subsisted. He then continues to thoroughly and comprehensively refute all six clauses of permission, one by one, leaving the prohibition unchanged.

Over the course of the years between the writing and the publishing of this responsum, the Noda BiYehuda rearranged it. The body of this manuscript contains the main part of the responsum neatly recorded, which the author later corrected, inserting his handwritten additions and lengthy glosses in the margins. Most of the glosses in the margins of this manuscript were later published in his book, but two of them were not (the first appears on p. 5a, and the second on p. 9a, on the right-hand side of the page).

An additional leaf containing an addendum relating to what was written on p. 3b, begins with the words "Concerning the first permission which in the following leaf, page two...". On the verso of this leaf, at the top of the page, three inscriptions appear: "Kuntres Geder Ervah", "Kuntres", "Responsa of our master and teacher...".

This manuscript is an early version of the responsum, since the printed edition of this section contains many passages which this manuscript does not. Some of the wording differences are presumably corrections the author made before printing, on the other hand, notwithstanding the many additions contained in the printed edition, this manuscript bears special importance for clarifying the correct and original version of the author's words. By comparison, many words and even entire sentences were found to be incorrect in print, beginning with the first edition printed in the author's lifetime, until recent revised editions (including the Machon Yerushalayim edition). Some of the mistakes are regular printing mistakes, which sometimes pervert the meaning, and some are censor omissions and 'corrections' (see Hebrew description).

The lengthy glosses added in the margins of this manuscript were printed in Noda BiYehuda, generally in 'windows' in the body of the text, entitled Hagahah (Hagahat Harav Hamechaber), but some were integrated in the text, sometimes resulting in errors of reference.

R. Yechezkel HaLevi Segal Landau (1713-1793) was a leading Halachic authority of all times, which the entire Jewish nation relied upon. From a young age, he was renowned as a leading Torah scholar of his generation. From the age of 13 until 30, he resided in Brody, which was a Torah center in those times, home to the celebrated Kloiz – Beit Midrash renowned for the study of all realms of Torah, and for the famous compositions on the Talmud, in Halacha and in Kabbala which it produced.

He served for ten years as the rabbi of one of the four Batei Din in Brody. During his stay in Brody, he became

תשובת ה"נודע ביהודה" שרבי גרשון מקיטוב (גיסו של הבעל שם טוב) הביא לחכמי קושטא

התשובה הנמצאת בקונטרס כתב היד שלפנינו נדפסה בספר "נודע ביהודה" (אבן העזר, מהדורא קמא, סימן ע"ב). המעשה המוזר והחמור המסופר בה נעשה בעיר ברודי בשנת תק"ד בערך (1744), אך עקב כבודה של המשפחה המדוברת בו, נדפס בספר כי התשובה נשלחה אל "חכמים אשכנזים, קצה ארץ לועז". החכם האשכנזי שנודד ל"קצה ארץ לועז", הוא רעו הגאון הקדוש רבי גרשון מקיטוב (גיסו של הבעש"ט), שהיה מעורב בבירור פרשיה זו ואח"כ נסע לקושטא בדרכו לארץ ישראל. בסימנים הבאים (סימנים עג-עד) מופיעה התכתבות ענפה סביב התשובה שלפנינו עם רבי אברהם גרשון מקיטוב, ועם הגאון הספרדי רבי יצחק בכר דוד, מרבני קושטא, בעל ה"דברי אמת". בסימנים הנ"ל מציין המחבר כמה פעמים על הדברים שכתב בסימן ע"ב: "כאשר הארכתני בקונטרס" [שכן סימן ע"ב נכתב בתחילה כחיבור בפני עצמו – "קונטרס גדר ערוה"].

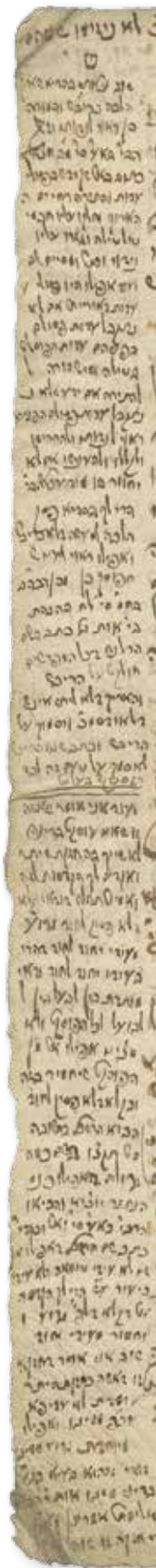
ההתכתבות הנ"ל היא משנת תק"ז (1747). בשנה זו רבי אברהם גרשון מקיטוב שהה בקושטא בדרכו לארץ ישראל, ואז הראה לרבי יצחק בכר דוד מקושטא, העתק מתשובה זו שלפנינו. מקושטא שלח רבי גרשון מקיטוב מכתב לנודע ביהודה ובו קושיה שהקשה לו בעל ה"דברי אמת" על התשובה שלפנינו. על כך השיב לו הנודע ביהודה בסימן ע"ג, וכך פותח את תשובתו: "מחמד עיני וחמדת לבי... חכם עדיף מנביא... אהוב למטה ונחמד למעלה... החכם השלם והכולל, נר ישראל, פטיש החזק, עמוד הימיני, כבוד מוהר"ר אברהם גרשון נרו יאיר...". בסוף תשובתו בסימן ע"ג כותב לו הנודע ביהודה: "בקשתי אם ימצא איזו תשובה על יתר הדברים, נא בל ימנע ויכתוב אלי, אמנם ע"י איש מהימן שיובא לידי ממש, ולא ישלט בו זרים..." [כנראה הכוונה, לאויביו ממשפחת האישה].

בסוף סימן ע"ג כותב הנודע ביהודה על תשובה זו: "התשובה שלי הנזכרת הגיע לק"ק קונסטאנטינא רבתא ליד הגאון המפורסם הרב המובהק חכם יצחק בכר דוד, וכתב לי תשובה ארוכה...". לאחר מכן שלח בעל ה"דברי אמת" השגות נוספות אל הנודע ביהודה על התשובה שלפנינו. על השגות אלו השיב לו הנודע ביהודה באריכות בסימן ע"ד שם. בתחילת תשובתו כותב המחבר על השגותיו הקודמות ששלח לו ע"י רבי גרשון מקיטוב: "...תשובתו על הדפס אשר היה ביד זה רעי ואהובי החכם חסידא קדישא חכם אברהם גרשון, אשר הגיעני בירח האייתים...".

עפ"י המסורת, האשה הנאסרת היתה בתו של אחד מתקיפי הקהל בברודי, המקורב לשלטונות, שמחמת מעמדו בעיר פחדו דינינים רבים להתעסק בפרשה זו, מכיון שאבי האישה ובעלה איימו בקנסות ובמלקות על כל מי שיהיו לדון אותה לכף חובה. רבינו יחזקאל, ושני חכמים נוספים מידידיו מחכמי ברודי, רבי מאיר מרגליות בעל ה"מאיר נתיבים" (תלמיד הבעש"ט), ורבי אברהם גרשון מקיטוב (גיסו ומקורבו של הבעש"ט), החליטו לשים נפשם בכפס, והכריזו על האישה הנאסרת בפרסום רב. מעשה זה עלה להם ביוקר: רבי יחזקאל נאלץ לשלם קנס גדול, ומסר לשם כך את כל ממונו ורכושו, את ה"מאיר נתיבים" הלקו במלקות, ואילו רבי גרשון מקיטוב ברח למעזיבו"ז אל גיסו הבעש"ט. המסורת החסידיית מספרת שכשהגיע מעשה זה לאוזני הבעש"ט, אמר על כך: "לאילו השלשה פסקו גדולה מן השמים על אשר קידשו את ה' ברבים. הגאון ר' יחזקאל יהיה אבד"ק פראג, והגאון ר' מאיר מרגליות יהיה אבד"ק לבוב ואוסטרהא, והגאון ר' אברהם גרשון יהיה בארץ הקדושה... וכן היה" (ספר אמונת צדיקים, ורשה תר"ס, עמ' 19).

סיפור זה גם מובא בספר "מופת הדור", פרק ב', בתוספת נופך: "...חכמי הקלויז דרשו וחקרו היטב, והנה אמת נכון הדבר נעשתה התועבה... ורצו אמנם לעשות משפט עפ"י דיני התורה הקדושה, אבל יראו מאד לנפשותם, ואימת רב המדינה ביעתתם, כי לו הזרוע עם גבורה מיד הממשלה לייסר את כל הממרה את פיו... וישמע רב המדינה את קול חכמי הקלויז... ויחרוץ משפט, כי מי האיש אשר יעז לדבר סרה על הרבנית אחת דתו להלקותו מכת מרדות ברבים או ישלם מאה אדומים [זהובים] בעד כל פעם שיאמר עליה 'זונה'. המשפט הנחרץ מאת הרב המרה את רוח חכמי הקלויז... ויתנדבו רבינו יחזקאל, והגאון מו"ה מאיר מרגליות (בעל ספר מאיר נתיבים), והגאון מו"ה אברהם גרשון קיטוב גיסו של הבעש"ט, ויוועדו יחדיו ויבואו אל בית הוועד שהי' בבית הרב, בשעה שהבית היה מלא אנשים מפה לפה, ורבינו יחזקאל היה ראש המדברים, ויען בקול רם ויאמר: דעו לכם, כי אשת רב המדינה היא 'זונה', והא לכם הקנס מאה אדומים בעד השם 'זונה' אשר קנס הרב, ואילו היה בידי עוד מאה אדומים בעד מילת 'זונה', אז אמרתי עוד הפעם שהיא 'זונה', אבל עכשיו שאין לי, אסתגר [אסתפק] במה שכבר אמרתי שהיא 'זונה' – בהמצאה זו כה שנה ושילש מילת 'זונה' בלי שיצטרך לשלם רק פעם אחת. ואחריו ענה הגאון מהר"מ מרגליות באלה הדברים, ואחרי כי לא היה לו לשלם הלקוהו, ואח"כ גם הגאון רבי אברהם גרשון מקיטוב, וגם אותו בקשו להכותו, אמנם לקול המהומה שנתאספו שם המון אדם רב, הצליח בידו להשמט ולברוח, ויברח אל גיסו רבינו הבעש"ט מעזיבו"ז. ויאמר לו הבעש"ט, כי לכולם פסקו גדולה מן השמים על אשר קידשו שם שמים ברבים...". (הרב י' קאמטלאהר, מופת הדור, תולדות רבינו יחזקאל לנדא בעל הנודע ביהודה, פיעטרקוב, תרצ"ד, עמ' ח-ט).

לאחר פרשיה זו נאלץ רבי יחזקאל לעזוב את ברודי, ותקופה קצרה לאחר מכן קיבל את רבנות יאמפלא, ולאחריה את רבנות פראג. בימי רבנותו ביאמפלא סבל מרורים מבני משפחת האישה שהתגוררו שם, והיו לו לאויבים [לטענת אחד החוקרים, זו הייתה הסיבה שלבסוף בחר לעזוב את רבנות יאמפלא – ראה בספר "הנודע ביהודה ומשנתו", אריה ליב גלמן, ירושלים תש"ל, עמ' יא, בשם "ד"ר קליין בקובץ אשכנזי"]. מסורה הייתה – אודות התשובה שלפנינו – בפי הגאון מלובלין, רבי שניאור זלמן בעל ה"תורת חסד", ששמע מרבו האדמו"ר ה"צמח צדק" מליובאוויטש, שקיבל מזקנו בעל ה"תניא": "הרב מפראג היה יחיד בדורות בהוראותיו, והיה ה' אתו, שקלע אל השערה ולא החטיא המטרה האמתית בכל דבר אשר הורה. וגם ע"ד התשובה הארוכה בסימן ע"ב, אם כי רבים מגאוני הדור חלקו עליו, אמנם באמת הדין היה אתו וכוון להלכה ולמעשה..." (מופת הדור, עמ' טד).

Responsum of the Noda BiYehuda Brought by R. Gershon of Kitov (Brother-in-law of the Baal Shem Tov) to the Torah Scholars of Constantinople

The responsum in this manuscript was published in Noda BiYehuda (Even HaEzer, Mahadura Kama, section 72). The strange and severe account it relates took place in Brody in ca. 1744, yet due to the honor of the family concerned, the book mentions that the responsum was sent to "Ashkenazi scholars, at the extremities of a foreign country". The Ashkenazi scholar mentioned is his colleague, the holy R. Gershon of Kitov (brother-in-law of the Baal Shem Tov), who was involved in investigating this affair and later travelled to Constantinople on his way to Eretz Israel. In the subsequent sections (sections 73-74), appears extensive correspondence with R. Gershon of Kitov regarding this responsum, and with R. Yitzchak son of R. David, a Sephardi Torah scholar, rabbi in Constantinople, author of Divrei Emet. In these sections, the author refers several times to his words in section 72: "As I wrote at length in the Kuntres" (since section 72 was first written as an independent composition – "Kuntres Geder Erva").

This correspondence is from 1747, during R. Avraham Gershon of Kitov's stay in Constantinople on his way to Eretz Israel, when he showed R. Yitzchak son of R. David of Constantinople a copy of this responsum. From there, R. Gershon of Kitov sent a letter to the Noda BiYehuda containing a difficulty which the Divrei Emet raised on this responsum - to which the Noda BiYehuda responded in section 73, in a responsum beginning with great titles of affection and praise. At the end of his responsum in section 73, the Noda BiYehuda requests that he send him answers to the matters they hadn't yet addressed, if he had any, but only through a reliable messenger directly to him, for fear of strangers intercepting it (presumably referring to his enemies, the family of the woman in question).

At the end of section 73, the Noda BiYehuda writes about this responsum: "My responsum reached Constantinople, to the renowned Torah scholar Chacham Yitzchak son of R. David, and he wrote to me a lengthy response...". The Divrei Emet then sent further queries to the Noda BiYehuda on this responsum. The Noda BiYehuda responded at length to those queries in section 74. The author precedes his response with a mention of his first queries which he sent him through R. Gershon of Kitov. Reputedly, the woman concerned was the daughter and wife of powerful members of the Brody community, who were associated to the authorities. They had threatened to fine or flog anyone who would dare judge her unfavorably, causing many dayanim to be afraid to get involved in this affair. R. Yechezkel, together with two of his friends, rabbis in Brody, R. Meir Margolies, author of Meir Netivim (disciple of the Baal Shem Tov), and R. Avraham Gershon of Kitov (brother-in-law of the Baal Shem Tov), decided to endanger themselves and publicized that this woman was prohibited. This act cost them dearly: R. Yechezkel was compelled to pay a high fine, giving up for all his wealth and possessions, and the Meir Netivim was flogged, while R. Gershon of Kitov fled to Mezhibuzh to his brother-in-law the Baal Shem Tov. Chassidic lore related that when the Baal Shem Tov heard about this, he declared that these three were accorded greatness from Heaven for sanctifying G-d's Name in public, prophesizing that R. Yechezkel would become rabbi of Prague, R. Meir Margolies, rabbi of Lvov and Ostraha, and R. Avraham Gershon would be in the Holy Land, and so it was (Emunat Tzadikim, Warsaw 1900, p. 19).

This story is also related in Mofet HaDor, chapter 2, with additions. It relates that the rabbis of the Kloiz carefully investigated the matter, and concluded that indeed, an abomination had been perpetrated. They wanted to issue a ruling according to Torah requirements, but were fearful for their lives, under the threats of the powerful community leader, who had the authority from the government to persecute whoever would disobey him. He declared that whoever would speak negatively about this woman, would be publicly flogged or fined one hundred gulden for every time he would name her adulterous. The rabbis of the Kloiz were afraid to speak up, therefore R. Yechezkel, R. Meir Margolies (author of Me'ir Netivim) and R. Avraham Gershon Kitover, brother-in-law of the Baal Shem Tov, gathered in the house of the rabbi, and when the house was full of people, R. Yechezkel spoke up and declared: "You should know, that the wife of the community leader is adulterous, and here are the hundred gulden for the fine of calling her adulterous, and if I would have another hundred gulden for the word adulterous, I would say again that she is adulterous, but since I do not have, I will suffice with my first declaration that she is adulterous". In this way, R. Yechezkel ingenuously repeated the word adulterous again and again, while required to pay only once. R. Meir Margolies spoke after him in similar terms, and received lashes since he couldn't afford to pay the fine, followed by R. Avraham Gershon Kitov, who also was supposed to be flogged, but in the uproar, he managed to slip out and escape to his brother-in-law the Baal Shem Tov in Mezhibuzh. The latter then told him that Heaven had decreed greatness to all three of them for their public sanctification of G-d's Name (R. Y. Kamelhar, Mofet HaDor, Biography of R. Yechezkel Landau, author of Noda BiYehuda, Pietrkov, 1934, pp. 8-9).

Following this affair, R. Yechezkel was compelled to leave Brody, and shortly thereafter he was appointed rabbi of Yampola, and later, of Prague. During his tenure in Yampola, he suffered bitterly from the relatives of that woman who lived there, who became his enemies (one researcher claimed that this was the cause of his renouncing the rabbinate of Yampola – see HaNoda BiYehuda UMishnato, Aryeh Leib Gellman, Jerusalem 1970, p. 11, quoting "Dr. Klein in a German anthology").

The great Torah scholar of Lublin, R. Shneur Zalman, author of Torah Chesed, was bearer of a tradition regarding this responsum, which he heard from his teacher the Tzemach Tzedek of Lubavitch, who received it from his grandfather the Baal HaTanya: "The Rabbi of Prague was unique in all generations for his rulings, and G-d was with him, since he hit the mark precisely, and never missed the true meaning in whatever he ruled. Regarding the lengthy responsum in section 72 as well, even though many of the leading Torah scholars of the generation differed, his opinion conformed with the true law and was halachically applicable..." (Mofet HaDor, p. 74).

14a

14. מכתב הגאון רבי טעבלי מליסא - לראשי קהילת ליסא - הארחוב, תקל"ה

ה"הפלאה" בענין זה, ראה קובץ בית אהרן וישראל, גליון מו, עמ' קמז-קנו, וראה עוד אודות כך: גליון מד, עמ' קיד-קלא; גליון מה, עמ' קכז-קלג).

פעל רבות להשקטת הפולמוס נגד תנועת החסידות, ודבריו היו נשמעים בין גדולי דורו. בספרות ההיסטורית של חסידי פולין מופיעים שני סיפורים בהקשר לכך: בספר "שם הגדולים החדש" (מערכת גדולים, אות פ', ערך רבי פנחס בעל ה"הפלאה") מביא בשם רבי צבי הירש הלוי בעל "ליקוטי צבי", שיש בידו מכתב שכתב בעל ה"הפלאה" לרבי דוד טעבלי מליסא, בו הוא מבקש מרבי דוד טעבלי שיפנה לרבי יוסף מפוזנא חתן הנודע ביהודה, שיבקש מחותנו אב"ד פראג שלא יצער את הרב הקדוש רבי מיכל מזלוטשוב, "כי אחי הגאון החסיד מו"ה שמעלקי זצ"ל מניקלשבורג העיד עליו שכל כוונותיו לשם שמים, לכן אל יבטל אותו צדיק מעבודתו".

במקום אחר מסופר: "כי כאשר חלק הגאון הנודע ביהודה על ספר 'תולדות יעקב יוסף' ורצה לגזור החרם שישרפו הספר, כתבו הה"ק הרבי ר' שמעלקא ואחיו בעל ה"הפלאה", אל הגאון ר' טעבלי מליסא ובקשו ממנו שהוא ישתיק המחלוקת, וכתב הגאון רבי טעבלי מכתב להנודע ביהודה לאמור: אל תתגרה בתלמידי הבעש"ט ותלמידי המגיד ממעזריטש, הגם שאין דרכיהם דרוננו, מכל מקום כוונתם רצויה לשמים והנח להם, והנודע ביהודה נשא פנים לדבריו ושתק" (שמן הטוב, פיעטרקוב תרס"ה, עמ' 94, אות פה, בשם הקדמת ספר נפש דוד).

בספרו "נפש דוד" על התורה, שנדפס בפרמישלה תרל"ה, מביא רבי דוד טעבלי רעיון בשמו של המגיד ממזריטש: "וע"ד הרמז הנה שמעתי אומרים בשם הרב המגיד ר' דוב בער ממעזריטש צדוק"ל..." (נפש דוד, פרשת וירא, דף 1/ו).

דף כפול. כ-22.5 ס"מ. כתיבת ידי סופר וחתימת ידו של הרב. מצב טוב-בינוני. פגם במרכז הטקסט, משוקם בהדבקת נייר שקוף. כתמים וקמטים. סימני קיפול. בצדו האחורי של הדף: רישום כתובת ושרידי חותמת שעוה.

פתיחה: \$1000

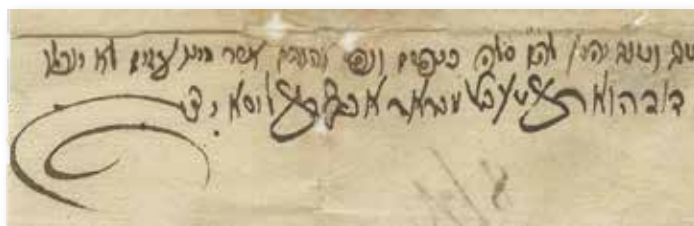
הערכה: \$3000-4000

מכתב ארוך ומעניין מאת הגאון הנודע רבי דוד טעבלי אב"ד ליסא, שנכתב לראשי קהילת ליסא בערב-בואו לכהן ברבנות העיר הארחוב (הורוכוב, גליציה), ערב ראש חודש שבט תקל"ה [1775]. מכתב זה נכתב בסוף ימי כהונתו כרב בעיר הארחוב, ובחתימתו הוא כבר חותם את עצמו כאב"ד העיר ליסא: "דוד הוא הק' טעבלי מבראד אב"ד דק' ליסא יצ"ו". רבי דוד טעבלי כותב על אהבתו לעיר ליסא (שהייתה אז עיר מלאה חכמים וסופרים), על כך שהוא מפסיד ומפזר כסף רב בהכנותיו למעבר לעיר ליסא מהעיר הארחוב (שהיא במדינה אחרת), והוא כותב כי הכל שוה בעיניו כדי שיזכה להגיע לקהילת ליסא. הוא מספר על מחלת זוגתו הרבנית, ועל קשיי ההתארגנות למעבר מעיר לעיר, ומציין כי הוא מקווה מאד שיוכל להגיע לליסא לזמן הנקוב בכתב הרבנות שלו.

הגאון הנודע רבי דוד טעבלי אב"ד ליסא (נפטר טבת תקנ"ג 1792), מגדולי גאוני הדור בתקופת הנודע ביהודה. בנו של רבי נתן נטע אב"ד ברודי, ואחד מ"עשרה חכמי בראד" שהיו מעורבים בפרשת הגט מקליווא. כיהן ברבנות בוזסלב ובהורוכוב, ובשנת תקל"ד בערך נבחר לכהן ברבנות העיר הגדולה ליסא. עם זאת, במכתב שלפנינו, שנכתב בקיץ תקל"ה, מפורש שטרם הגיע בפועל לעיר ליסא [בבית דינו בעיר ליסא כיהן עוד דיין חשוב ששמו היה כשם רב העיר "דוד טעבלי", וחתימות שניהם נמצאו לפעמים בפסק דין אחד, כשהשינוי בין חתימותיהם הוא שהשני היה חותם "דוד טעבלי במוהר"ם מגרדיץ", ורב העיר היה חותם ע"ש עיר מולדתו ברודי: "דוד טעבלי מבראד"].

כל גדולי הדור סרו למשמעתו ומל קצו הארץ באו להתדיין לפניו ולשמעו ממנו דעת תורה. רבי דוד טעבלי חתום בהסכמות לספרים רבים, ובספרי שו"ת שונים מופיעים מכתבים ממנו ופסקי הלכה בשמו. נשא ונתן בהלכה עם גדולי הדור ובפרט עם הגאונים: הנודע ביהודה, רבי משולם איגרא, רבי חיים כהן מלובוב, רבי מאיר פוזנר משוטלנד בעל ה"בית מאיר", רבי מאיר ווייל מברלין ורבי עקיבא איגר [שהיה מתלמידיו החביבים, כאשר למד אצלו בימי ילדותו בעיר ליסא]. אחד מתלמידיו המפורסמים הוא הגאון הנודע רבי ברוך פרנקל בעל ה"ברוך טעם".

נודע במלחמתו נגד ההשכלה, והתפרסם במאבקו במשכיל ונפתלי הירץ ויזל וספריו (לאחרונה התפרסמה ההתכתבות בינו לבין בעל

14b

14. Letter from Rabbi Tevele of Lissa – To the Lissa Community Leaders – Horchov, 1775

Lengthy, interesting letter from the renowned Torah scholar R. David Tevele, Rabbi of Lissa (Leszno), addressed to the Lissa community leaders prior to his arrival to serve as rabbi of the city. Horchov (Horokhiv; Galicia), Rosh Chodesh Av eve, 1775.

This letter was written at the end of his tenure as rabbi of Horchov, and in his signature, he already refers to himself as rabbi of Lissa: "**David Tevele of Brody, Rabbi of Lissa**". R. David Tevele writes of his love for Lissa (then a city abounding with Torah scholars), and about the extensive amount of money he disbursed in his preparations for moving from Horchov to Lissa (which is in a different country), writing that it was all worthwhile for the merit of joining the Lissa community. He refers to his wife's illness, and to the difficulties involved in the move, noting that he very much hopes to reach Lissa in time for the date mentioned in his rabbinic appointment.

R. David Tevele, Rabbi of Lissa (d. Tevet 1792), a leading Torah scholar in the times of the Noda BiYehuda, was the son of R. Natan Notte, Rabbi of Brody, and one of the ten Brody scholars involved in the Cleves divorce polemic. He served as rabbi of Zaslov (Iziaslav) and Horchov, and in ca. 1774 was appointed rabbi of the great city of Lissa. This letter however, written in the summer of 1775, explicitly states that he had not yet actually arrived in Lissa. Another important dayan served in his Beit Din in Lissa, also named David Tevele, and their signatures sometimes appear together on one court ruling, with one signing as "David Tevele son of R. M. of Gritz", and the other (the rabbi of the city) signing "David Tevele of Brod".

All the leading Torah scholars of the generation accepted his authority, and from all corners of the country, people came to be judged before him and hear his Torah view. R. David Tevele issued approbations to many books, and letters from him and halachic rulings in his name are quoted in various responsa books. He exchanged halachic correspondence with the leading Torah scholars of his generation, especially with the Noda BiYehuda, R. Meshulam Igra, R. Chaim Kohen of Lvov, R. Meir Posner of Schottland author of Beit Meir, R. Meir Weill of Berlin and R. Akiva Eiger (who was his cherished disciple in Lissa in his youth). One of his famous disciples is R. Baruch Fränkel, author of Baruch Taam.

He was reputed for the battles he waged against the Haskalah movement, and became famous for his opposition of the 'enlightened' Naftali Herz Wessely and his books (correspondence between him and the Haflaa on this matter was recently published, see Beit Aharon VeYisrael, 46, pp. 147-156, and 44, pp. 114-131; 45, pp. 127-133).

He endeavored to quieten the polemic against the Chassidic movement, his words carrying weight amongst the leaders of his generation. Historic literature of Polish Chassidism includes two stories relating to this: Shem HaGedolim HaChadash (Maarechet Gedolim, letter P, entry R. Pinchas author of Haflaa), records that R. Tzvi Hirsh HaLevi, author of Likutei Tzvi, possessed a letter written by the Haflaa to R. David Tevele of Lissa, requesting the latter speak to R. Yosef of Posnan, to ask his father-in-law, the Noda BiYehuda, rabbi of Prague, not to upset the holy R. Michel of Zlotchov, who's intents are solely the sake of Heaven, testified R. Shmelke of Nikolsburg, therefore he shouldn't be disrupted from his worship.

A different source recounts that when Noda BiYehuda, opposing the book Toldot Yaakov Yosef, wished to issue a ban commanding the book to be burnt, R. Shmelke and his brother the Haflaa wrote to R. Tevele of Lissa requesting he quieten the polemic, and R. Tevele wrote a letter to the Noda BiYehuda asking him not to quarrel with disciples of the Baal Shem Tov and of the Maggid of Mezeritch, whose ways differ from ours, yet they intend for the sake of Heaven. The Noda BiYehuda obeyed him and withdrew (Shem HaTov, Petrikev [Piotrków Trybunalski] 1905, p. 94, section 85, quoting the introduction to Nefesh David).

In his book Nefesh David on the Torah, printed in Premisla (Przemysl) in 1878, R. David Tevele quotes a thought in the name of the Maggid of Mezeritch (Nefesh David, Parashat Vayeira, p. 6a).

[1] double leaf, approx. 22.5 cm. Written by a scribe and signed by R. David Tevele. Good-fair condition. Damage to the center of the text, repaired with adhesive tape. Stains and creases. Folding marks. On the verso of the leaf: Address and wax seal remnants.

Opening price: \$1000

Estimate: \$3000-4000

15

15. דפים בכתב ידו של הגאון רבי יעקב מליסא בעל "נתיבות המשפט" – קטעים מחיבורו "בית יעקב" על מסכת כתובות

שני שרידי דפים (מ"גניזת כריכה"), עם חידושי תורה בעניני מסכת כתובות, בכתב ידו של הגאון רבי יעקב לורברבוים אב"ד ליסא בעל "נתיבות המשפט" ו"חוות דעת". [ליסא, תק"פ 1820 בקירוב].

קטעים מחיבורו "בית יעקב" על מסכת כתובות (דף ה' ודף יב-יג) ועל שו"ע אבן העזר הלכות כתובות (סימן ס"ח). כתיבה אוטוגרפית של המחבר, עם הוספות ומחיקות. ספר בית יעקב על מסכת כתובות ועל שו"ע הלכות כתובות נדפס בחיי המחבר (הרובישוב, תקפ"ג). עפ"י בדיקתנו, נראה כי לפנינו טיוטות מוקדמות משלבי כתיבת החיבור, עם שינויים רבים בין נוסח הדפים שלפנינו לבין הנוסח הנדפס.

הגאון הנודע רבי יעקב לורברבוים אב"ד ליסא (תק"ל-תקצ"ב) מגדולי הפוסקים ומגדולי רבני דורו. ידיד נאמן לבעל קצות החושן ולרבינו עקיבא איגר. כיהן גם כראש ישיבה בליסא, ורבים מגאוני פולין ופרוסיה היו מתלמידיו. כתב חיבורים נודעים: "נתיבות המשפט", "חוות דעת", "בית יעקב", "תורת גיטין", "מקור חיים", "דרך החיים" ועוד חיבורים. בספרו "נתיבות המשפט" הרבה להשיג על ספר "קצות החושן", ובעל "קצות החושן" כתב תשובות לחלק מהשגות אלו בקונטרס "משובב נתיבות" [במהדורות החדשות של נתיבות המשפט (לבוב, תקצ"ה); ובמהדורות החדשות החל משנות התש"נ בקירוב] נוספו הוספות מכתב-יד, של הבהרות ותשובות לדברי ה"משובב נתיבות". ספריו של רבי יעקב מליסא נתקבלו להלכה, ולפי מסורת הדיינים פוסקים כמותו אף נגד ספרי גדולי דורו.

2 דף כפולים ופגומים [קטעים מתוך 8 עמ' כתובים]. גודל משתנה: כ-19x23 ס"מ; כ-19x20.5 ס"מ. מצב גרוע. דפים קרועים וקצוצים. פגעי עש על הטקסט. כתמי דבק.

פתיחה: \$5000

הערכה: \$8000-12,000

15. Leaves Handwritten by Rabbi Yaakov of Lissa, Author of Netivot HaMishpat – Sections from his Work Beit Yaakov on Tractate Ketubot

Two leaf fragments (from a bindings geniza), containing novellae pertaining to topics in Tractate Ketubot, handwritten by R. Yaakov Lorberbaum, Rabbi of Lissa (Leszno), author of Netivot HaMishpat and Chavat Daat. [Lissa, ca. 1820].

Sections of Beit Yaakov, his work on Tractate Ketubot (leaf 5 and leaves 12-13) and on Shulchan Aruch Even HaEzer, laws of Ketubot (section 68). Author's autograph, with additions and deletions. Beit Yaakov on Tractate Ketubot and on Shulchan Aruch, laws of Ketubot was published in the author's lifetime (Hrubieszów, 1823). The results of our research suggest that these leaves are preliminary drafts in preparation of the composition, with many differences in the wording of these leaves in comparison with the wording of the printed edition.

The famed Torah scholar R. Yaakov Lorberbaum Rabbi of Lissa (1770-1832), was a foremost rabbi and halachic authority in his times. A close friend of the Ketzot HaChoshen and R. Akiva Eiger, he served also as dean of the Lissa yeshiva, and many of the leading Torah scholars in Poland and Prussia (Germany) were his disciples. A prolific author, his works include: Netivot HaMishpat, Chavat Daat, Beit Yaakov, Torat Gittin, Mekor Chaim, Derech Chaim and others. He challenges the Ketzot HaChoshen extensively in Netivot HaMishpat, and the Ketzot HaChoshen refuted some of his objections in the booklet Meshovev Netivot (more recent edition of Netivot HaMishpat [Lviv, 1835; in editions from 1990 onwards], contain additions based on manuscripts, clarifications and responses to the words of the Meshovev Netivot). The works of R. Yaakov of Lissa were accepted as halachically applicable, and according to the tradition of dayanim, his rulings are followed even when he differs from other great Torah scholars of his generation.

[2] double leaves, damaged [sections from 8 written pages]. Varying size: Approx. 23 x 19 cm; approx. 20.5 x 19 cm. Poor condition. Leaves torn and trimmed. Worming affecting text. Glue stains

Opening price: \$5000

Estimate: \$8000-12,000

16. מכתב בכתב-ידו וחתימתו של רבי עקיבא איגר – פוזנא, תק"פ

דף בכתב-יד, העתקת הסכמה מרבי טיקטין על פסק הלכה של רב העיר הגאון בעל "אגודת אזור", ואחריו מכתב הסכמה בכתב-ידו וחתימתו של הגאון רבי עקיבא איגר. פוזנא, אדר תק"פ [1820].

בחלקו הראשון של הדף מופיעה העתקה של הסכמת דייני טיקטין על שני פסקים בהתרת נשים לבעליהן, מאת רב העיר – הגאון רבי משה זאב מרגליות. חברי בית הדין – רבי "יהודא ליב במוהררי"ל כהנא" ורבי "ארי' ליב הלוי", כותבים בראש דבריהם: "הדור אתם ראוי כבוד אדמו"ר הגאון המפורסם מו"ה משה זאב נ"י הראב"ד דפה קהילתנו... עיניכם לנוכח יביטו כל כל דבריו אמת...".

לאחר העתקה זו מופיע מכתב הסכמה בכתב-ידו של הגאון רבי עקיבא איגר – שלוש שורות בכתב-יד קדשו וחתימתו:

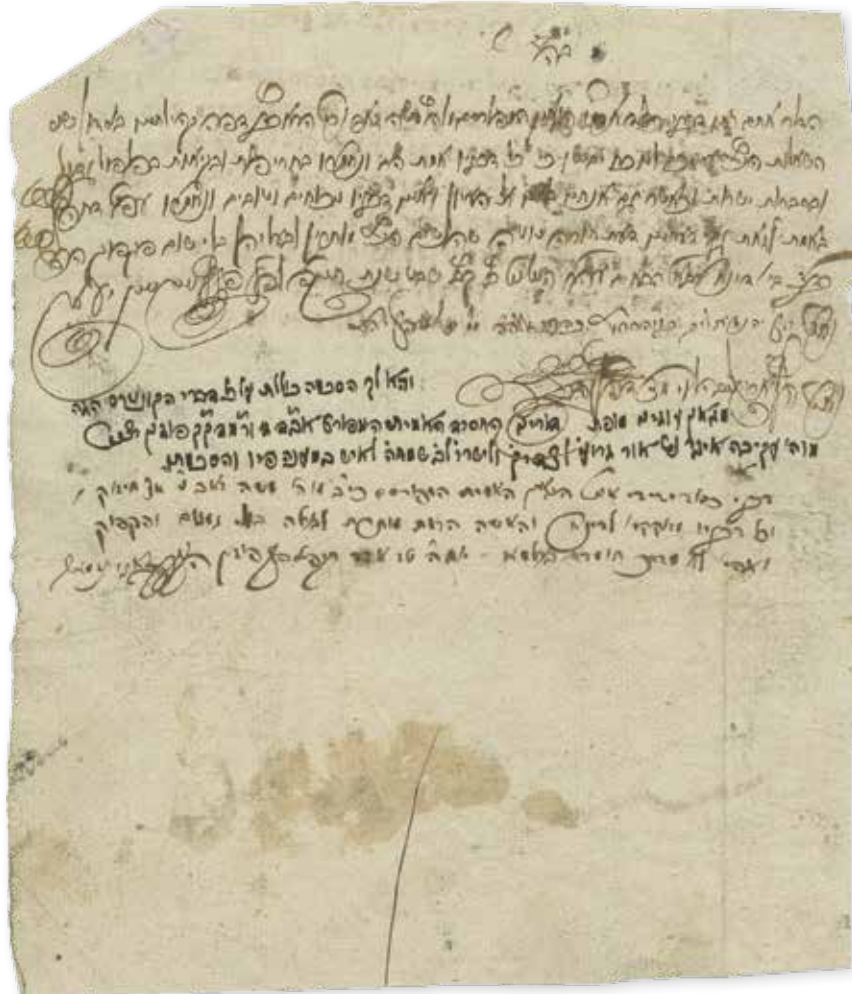
"דברי כבוד ידידי או"נ [אוהב נפשי] הגאון האמתני המפורסם כ"ב מו"ה משה זאב נ"י א"צ חיזוק וכל דבריו מזוקקי' לדינא והאשה הזאת מותרת לבעלה בלי גמגום ופקפוק ואפי' לא מדרך חומרא בעלמא. יום ה' ט"ז אדר תק"פ לפ"ק פוזין, הק' עקיבא גינזמאן".

מכתב זה שלפנינו נדפס בספרו של רבי משה זאב מרגליות, שו"ת אגודת אזור, חלק אהע"ז, ווילנא תרמ"ה, סימן ב'. [ראה שם בסימנים א-ב, בהם נדפסו שתי התשובות של רבי משה זאב, שאליהן מתייחסות ההסכמות שלפנינו. נוסח ההסכמות נדפס שם בסימן ב', ובאותו סימן נדפסה תשובה נוספת מרבי עקיבא איגר, בה הוא ממשיך לפלפל בסוגיה זו]. כפי הנראה, דף זה היה במקור חלק מקונטרס שבו הועתקו תשובותיו של הגאון בעל "אגודת אזור", ואשר נשלח אל רבי עקיבא איגר שיחווה עליו את דעתו. רעק"א כתב על גביו את הסכמתו ושלחו חזרה. ניכר כי בהמשך שימש דף זה בעת הדפסת הספר 'אגודת אזור', שכן לפני מכתבו של רבי עקיבא איגר, הוסיף מאן דהוא מספר שורות של 'כותרת' על הסכמת רעק"א, שנדפסו כלשונו בספר "אגודת אזור". מעבר לדף הועתקו שני קטעים ממכתבו השני של רעק"א בעניין זה.

[1] דף. 20 ס"מ. מצב טוב. כתמים. פגמים וקרעים בשוליים, עם פגיעה קלה במספר אותיות.

פתיחה: \$20,000

הערכה: \$30,000-40,000

16

16. A Letter Handwritten and Signed by Rabbi Akiva Eger – Posen, 1820

Handwritten leaf, copying of an endorsement by Tiktin rabbis of a halachic ruling by the city's rabbi, author of Agudat Ezov, followed by a letter of endorsement handwritten and signed by R. Akiva Eger. Posen, Adar 1820.

The leaf opens with a copying of the endorsement of Tiktin dayanim of two rulings permitting women to reunite with their husbands by the rabbi of the city, R. Moshe Ze'ev Margalioth. Members of the Beit Din, R. "Yehuda Leib son of R. Y.L. Kahana" and R. "Aryeh Leib HaLevi" begin their endorsement with praise of the rabbi of the city, R. Moshe Ze'ev, asserting the truth of all his teachings.

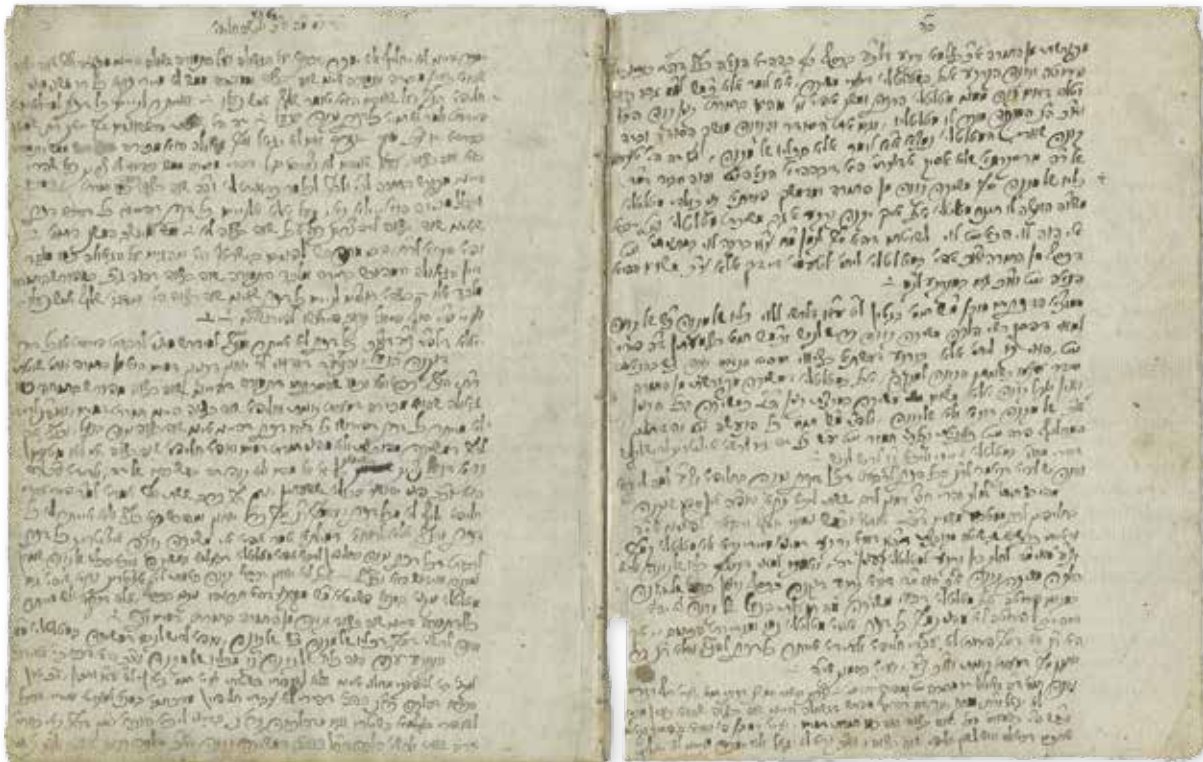
This copying is followed by three lines of endorsement handwritten and signed by R. Akiva Eger, praising R. Moshe Ze'ev and approving his ruling without any doubt whatsoever. Dated: **"Thursday, the 16th of Adar 1820 in Posen, Akiva Ginzman"**.

This letter was printed in Moshe Ze'ev Margalioth's

Agudat Ezov responsa, Even HaEzer, Vilna 1885, Section 2. [See *ibid.* Sections 1-2 with the two responsa of R. Moshe Ze'ev, the focus of these endorsements. The endorsements are printed there in Siman 2 together with another responsum by R. Akiva Eger in which he resumes a discussion on this treatise]. Apparently, this leaf was originally included in a pamphlet with copies of the responsa of the author of Agudat Ezov sent to R. Akiva Eger for his opinion. The latter endorsed the content and sent it back. Later the content of this leaf was printed in the book Agudat Ezov, preceded by several lines of introduction. Two sections of the second letter by R. Akiva Eger on this topic were copied on the verso.

[1] leaf. 20 cm. Good condition. Stains. Damage and tears to margins, slightly affecting a few letters.

Opening price: \$20,000
Estimate: \$30,000-40,000

17

17. Complete Booklet of Novellae in the Handwriting of the Chatam Sofer – Ten Handwritten Leaves – Pressburg, 1826

"B'Ezrat Hashem, Novellae of Halacha and Tosafot to Tractate Bava Metzia 45b Sugya Matbe'a Naasa Chalifin, Pressburg... 23rd Marcheshvan [1826]"

Complete 10-page booklet containing Torah novellae handwritten by the author of the Chatam Sofer on the treatise of Matbe'a Naasa Chalifin. Autograph, with several handwritten erasures and additions in the margins, all in his own handwriting. At the top of each leaf, the Chatam Sofer wrote the title: "**B'Ezrat Hashem, Bava Metzia 45b Sugya Matbe'a Naasa Chalifin**".

First printed in the Chatam Sofer responsa, Part 7, Siman 35 (later printed again in the Chatam Sofer novellae on the Talmud, Bava Metzia, Jerusalem 1991, p. 11 and on). [10] leaves. 19 and a half pages (more than 500 lines) in the handwriting of the Chatam Sofer. 24 cm. Good condition. Stains. Dark stains in a few places. Tear to bottom left corner of leaf 8, not affecting text. Separate leaves.

Out of love and reverence of the teachings of the Chatam Sofer, his descendants and disciples kept his autograph writings as a segula for Yirat Shamayim and for deliverance (see following text).

Opening price: \$100,000
 Estimate: \$180,000-250,000

17. קונטרס שלם של חידושי תורה בכתב-ידו של רבינו "חתם סופר" – עשרה דפים בכתב-יד קדשו – פרשבורג, תקפ"ז

"בעזה"י חיי[ודשין] הלו"ת [הלכה ותוספות] במס' ב"מ מ"ה ע"ב סוגי' מטבע נעשה חליפין, פק"ק [פה קהילת קודש] פ"ב [פרשבורג] נגהי ליום ה' כ"ג מרחשון קפ"ז"ל [תקפ"ז לפ"ק]."

קונטרס שלם, בן עשרה דפים, חידושי תורה בכתב-יד קדשו של רבינו הגאון בעל "חתם סופר", בסוגיית "מטבע נעשה חליפין". כתיבה אוטוגרפית עם מספר מחיקות והוספות בשוליים בכתב-יד קדשו. בראש כל דף (בעמוד א') כתב החת"ס כותרת: "בעזה"י ב"מ מ"ה ע"ב סוגי' מטבע נעשה חליפין".

נדפס לראשונה בשו"ת חתם סופר חלק ז' סימן לה (ולאחר מכן, בחידושי חתם סופר על השי"ס, בבא מציעא, ירושלים תשנ"א, עמ' יא ואילך).

[10] דף. 19 וחצי עמודים (למעלה מ-500 שורות) בכת"י קדשו של החת"ס. ס"מ 24. מצב טוב. כתמים. כתמים כהים במקומות בודדים. קרע בפינה השמאלית-תחתונה של דף ח' ללא פגיעה בטקסט. הדפים מנותקים זה מזה.

לחביבות קדושת חידושי תורתו נהגו צאצאיו ותלמידיו לשמור את כתבי יד קדשו כסגולה ליראת שמים ולישועה (ראה מסגרת).

פתיחה: \$100,000
 הערכה: \$180,000-250,000

כתב ידו של ה"חתם סופר" – סגולה ליראת שמים

מפורסמים דבריו של הגאון רבי מרדכי בנעט, כי עצם ההבטה בכתב ידו של ה"חתם סופר" מסוגלת ליראת שמים. סיפור זה מובא ע"י רבי יוסף נפתלי שטרן, בשם חמיו רבי שמואל אלכסנדרי סופר, אשר שמע אותו מאביו ה"כתב סופר". לפי המסופר, לעת זקנתו של מהר"ם בנעט, עמדה על שולחנו שאלה מסובכת בעיני עגונה. חברי בית דינו בניקלשבורג כתבו קונטרס גדול בעניין, ושולחוהו אל ה"חתם סופר" שיחווה את דעתו. כאשר הגיע הקונטרס אל ה"חתם סופר", עיין בו מעט זמן לאחר מנוחת הצהרים והשיב את תשובתו באותו היום. בית הדין בניקלשבורג התפלאו על מהירות תשובתו והחלו לעיין בתשובה. המהר"ם בנעט לקח את המכתב מידם, ומיד לאחר שראה כי מסקנת ה"חתם סופר" להיתר, פקד על בית דינו לתת פסק שיתיר את נישואי העגונה. לאחר מכן, חזר המהר"ם בנעט ולקח את תשובת ה"חתם סופר", והחל לעיין בה בשנית. חברי בית הדין סברו כי הוא מסתפק עדיין בעניין ההיתר, אך המהר"ם בנעט אמר להם, שימישו בכתבת ה"חתם סופר", שכן הוא מביט בתשובה רק משום שההסתכלות בכתב ידו של ה"חתם סופר" היא סגולה ליראת שמים.

סיפור זה על המהר"ם בנעט היה רגיל לספר הגאון רבי אהרן קוטלר – שתורתו של ה"חתם סופר" היתה חביבה עליו במיוחד. בספר "חיים שיש בהם" (מהדורא קמא, פרשת שמיני, עמ' ר-רא) מובא הסיפור בשינויים בשם האדמו"ר מסאטמר: באחת הפעמים הביא אחד מחסידי סאטמר מתנה לרבו, מכתב כתוב בכתב-ידו של מרן ה"חתם סופר" ז"ל. בתחילה, סירב הרבי לקבלו ממנו באמרו שמכתב מה"חתם סופר" בודאי נמכר בדמים יקרים ושוה כסף רב. אילו היית מביא לי את שווי של המכתב, טען האדמו"ר, בודאי לא הייתי לוקח זאת ממך, ועל כן אין רצוני לקבל ממך גם את כתב-היד ששוה הון תועפות. לאחר שהחסידי הפציר מאוד ברבו, נאות הרבי מסאטמר לקבל ממנו את המכתב. מכתבו של ה"חתם סופר" הסב לאדמו"ר הנהיה יתרה והוא קרא בו כמה פעמים. באותו מעמד סיפר הרבי את הסיפור על המהר"ם בנעט, שאמר בעת אחזו בתשובת ה"חתם סופר", כי על אף שירד לעומק דבריו תכף ומיד בפעם הראשונה, אך "אני חוזר וקורא את הדברים מפני שהקריאה בכתב ידו של החתם סופר מסוגלת ליראת שמים".

סיפור מעניין מסופר על הגרא"מ שך ראש ישיבת פוניבז', שהגיע לניחום אבליים בבית אחד הרבנים החשובים בבני ברק. רב זה היה מצאצאי ה"חתם סופר" וכאשר סיפרו לו הבנים כי בידם דף בכתב ידו של מרן ה"חתם סופר", ביקש לראותו. כשהביאו לו את הדף, ביקש הרב שך להוציאו מן הניילונים, באומרו שעצם הגניעה בכתב יד קדשו של ה"חתם סופר" מביאה ליראת שמים.

קדושתם וסגולתם המיוחדת של כתבי ידו של ה"חתם סופר", מקובלת גם כסגולה ל"שמירה" ולישועות שונות. מסופר כי כאשר היה הגאון רבי שמעון סופר אב"ד קראקא יוצא לדרך, היה נוטל עמו כסגולה ל"שמירה" כרכים מכתבי היד של אביו ה"חתם סופר". עד ימינו אלה, תולים אנשים רבים את נס הצלתם מן השואה, בכתבי ידו הקדושים של ה"חתם סופר", שלקחו בידם בעת נדודיהם, ובזכותם ניצלו מן ההרג והמלחמות. גם הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א מבני ברק, מביא תמיד בדרשותיו כי החזקת כתבי ה"חתם סופר" בבית היא סגולה גדולה לרפואה ולישועות.

The Handwriting of the Chatam Sofer – Segula for Yirat Shamayim

R. Mordechai Benet spoke the famous words that just seeing the handwriting of the Chatam Sofer is a segula for Yirat Shamayim (fear of Heaven). R. Yosef Naftali Stern cited the following story in the name of his father-in-law R. Shmuel Alexandri Sofer, who heard it from his father the Ktav Sofer:

As an elderly man, the Maharam Benet dealt with a complex halachic issue concerning an agunah. The members of the Nikolsburg (Mikulov) Beit Din wrote a long pamphlet on the matter and sent it to the Chatam Sofer, requesting his opinion. Upon receiving the pamphlet, the Chatam Sofer studied it for a short while and responded that same day. The Mikulov Beit Din was amazed at the speed of his response and began to peruse his answer. Maharam Benet took the letter from them, and upon seeing the Chatam Sofer's conclusion permitting the agunah to remarry, immediately instructed the Beit Din to issue the ruling permitting her remarriage, and resumed studying the Chatam Sofer's responsum. The members of the Beit Din thought that R. Benet had lingering doubts about the ruling, however, the Maharam Benet told them to carry on with the proceedings to release the agunah and explained that he was looking at the responsum because just seeing the handwriting of the Chatam Sofer is a segula for Yirat Shamayim.

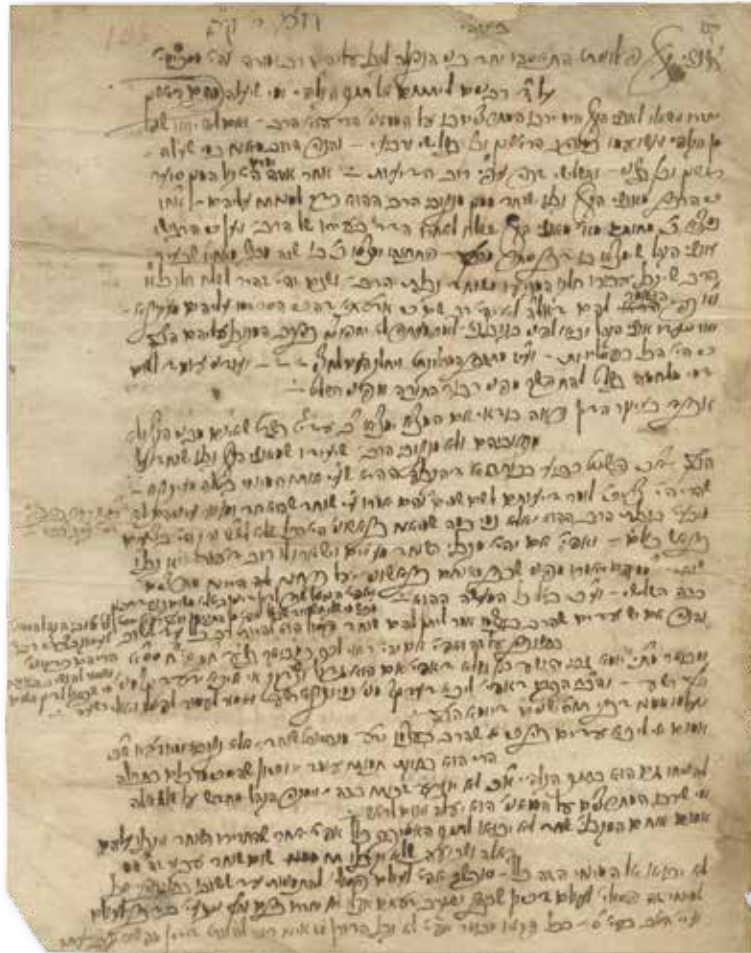
Rabbi Aharon Kotler, who particularly cherished the teachings of the Chatam Sofer, often repeated this story.

This story is cited with minor variations in the name of the Satmar Rebbe in Chaim Sheyesh Bahem (Mahadura Kama, Parshat Shemini, pp. 200-201): A Satmar Chassid presented his rebbe with a gift of a handwritten letter by the Chatam Sofer. At first, the Rebbe refused to accept the gift due to its great monetary value. He said that had the Chassid given the Rebbe its worth in money, the Rebbe would never have accepted the gift and therefore refused the valuable manuscript. However, after the Chassid persisted, the Satmar Rebbe finally agreed to accept the letter. The letter by the Chatam Sofer gave him excessive pleasure and he read it over and over. On that occasion, the Rebbe recounted the story about the Maharam Benet, while holding the handwritten responsum of the Chatam Sofer stated that although he understood its content immediately upon the first reading, "I read the words repeatedly because reading the handwriting of the Chatam Sofer is a segula for Yirat Shamayim".

R. Shach, Head of the Ponovezh Yeshiva paid a consolation visit to an important rabbi in Bnei Brak who was a descendent of the Chatam Sofer. The rabbi's sons told R. Shach that they possess an autograph leaf of the Chatam Sofer and he asked to see it and requested that it be removed from its protective cover since actually touching the handwriting of the Chatam Sofer leads to fear of Heaven.

The holiness of the manuscripts of the Chatam Sofer is also regarded as a segula for protection and for deliverance from various difficulties. Upon traveling, R. Shimon Sofer, Rabbi of Krakow, would take manuscripts written by his father, the Chatam Sofer, as a segula for protection. Many Holocaust survivors attribute the miracle of their survival to the holy writings of the Chatam Sofer which they carried with them. R. Yitzchak Zilberstein of Bnei Brak often mentions in his sermons that possessing writings of the Chatam Sofer is a segula for cures and deliverance.

18a

18. דף מקונטרס התשובות של ה"חתם סופר" - בכתב-יד קדשו וחתימתו

אחר איזה ימים היה קול המון סוער כי הרבה מאנשי הק"ק קבלו שוחד ממון מקרובי הרב ההוא כדי למנותו עליהם... ואז נועדו אנשי הקהל ובאו לפני בקובלנא לומר מעתה לא יחפצו בהרב המקובל עליהם הה"ל, כי ה' הכל בפסלות. ועי"ז מתגבר המחלוקת ויחלק העם לחצי. ועודני עומד לשום דמי מלחמה בשלום להתפשר מפני כבוד התורה ומפני השלום...".

המכתב הראשון נדפס בשו"ת חתם סופר, חלק ו, סימן נט, והתשובה השנייה נדפסה בשו"ת חתם סופר, חלק חמישי - חושן משפט, סימן קט. הקטע הנ"ל המקשר בין שתי התשובות שלפנינו נשמט משו"ת חתם סופר, ונדפס מאוחר יותר בספר ליקוטי תשובות חתם סופר, סימן פא.

בחתימתו כאן מזכיר החתם סופר את עירו מטרסדורף, ומכאן שהתשובות שלפנינו נכתבו בסביבות שנות התק"ס, אז כיהן שם כרב העיר, עד שנת תקס"ז - בה עבר לכהן כרבה של פרשבורג. [1] דף, [2] עמ' כתובים (כ-70 שורות בכתב-יד קדשו של החת"ס). 29 ס"מ. מצב טוב. כתמים, בלאי וקרעים קלים בשוליים. סימני קיפול.

לחביבות קדושת חידושי תורתו נהגו צאצאיו ותלמידיו לשמור את כתבי יד קדשו כסגולה ליראת שמים ולישועה (ראה מסגרת).

פתיחה: \$25,000
הערכה: \$30,000-40,000

דף גדול בכתב-יד, כתוב משני צדיו, מקונטרס התשובות של רבינו ה"חתם סופר", בכתב-יד קדשו וחתימתו. מטרסדורף, [שנות התק"ס 1800 בקירוב].

דף מקונטרס התשובות של רבינו ה"חתם סופר". כתיבה אוטוגרפית, עם מחיקות, תיקונים והוספות בין השורות ובשולי הדף. בצדו האחד של הדף סיומה של תשובה בה מדרוך החתם סופר את תלמידו בדרכי ההנהגה וכבוד חכמים. בסוף המכתב מופיעה חתימת קדשו: "הכ"ד החותם פה ק"ק מ"ד (מטרסדורף) נגהי ליום עש"ק פ' ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה, משה"ק סופר ממפד"מ". לאחר מכן מוסיף החתם סופר קטע נוסף (אשר נמחק לאחר בהעברת קוים עליו):

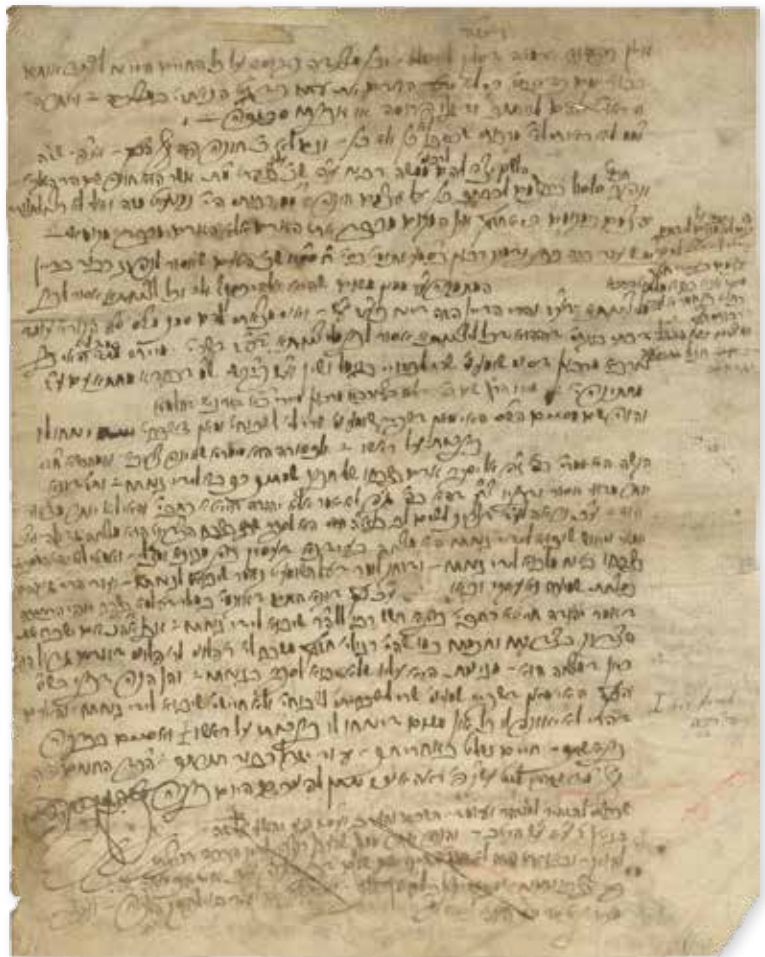
"שכחתי להזהיר למזוהר ועומד השכם והערב... והנה יותר ממה שהעגל רוצה לינק הפרה רוצית להניק, ובאזהרה הזה לא הודעתיך שום דבר הלכה, ע"כ אודיעך מעשה שהיה פה בשכינותינו ונוגע קרוב לענין שלך, ומה שנראה לע"ד בו לפסק הלכה, ועובדא מעיקרא הכי הוא".

בצדו השני של הדף ממשיך החתם סופר להעתיק תשובה שכתב אודות קהילה שערכה בחירות למינוי רב, ולאחר שנבחר אחד מן המועמדים התברר כי הבחירות זויפו ורבים מהמצביעים קבלו שוחד בכדי להצביע עבור המועמד שנבחר: "אנשי ק"ק פלונית התאספו יחד בני הקהילה לקבל עליהם רב ומורה והי' מסכימי' על ד' רבנים ליתנום אל תוך הקלפיים... והשלישי זכה עפ"י רוב הדעות.

18. Handwritten Leaf from a Booklet of Responsa of the Chatam Sofer – With his Signature

Large leaf, written on both sides, from a booklet of the responsa of the Chatam Sofer, handwritten and signed by the Chatam Sofer. Mattersdorf (Mattersburg), [early 1800s].

Leaf from a booklet of responsa by the Chatam Sofer. Autograph with erasures, revisions and additions between the lines and in the margins. On the recto is the end of a responsum written by the Chatam Sofer to his disciple with guidance in the principles of proper conduct and honoring sages. His signature appears at the end: "Signed here in Mattersdorf Erev Shabbat Parshat Re'eh... Moshe Sofer of Frankfurt am Main", followed by another passage [crossed out]: "I forgot to warn the already cautious... 'The cow wants to nurse more than the calf wants to suckle', and this warning does not contain any new halacha. I will inform you of something which took place in our neighborhood and is related to your issue and which seems to me to be the halachic ruling, and this is what happened".

18b

On the verso, the Chatam Sofer copies a responsum he wrote in the past regarding a community which held

elections to appoint a rabbi. After a candidate was elected, many votes were discovered to be invalid since the voters received bribes to vote for the chosen contestant: "Thereafter, the members of the community complained to me claiming that now they do not want this rabbi due to the improper course of events. The dispute flared and the community was divided into two. I took upon myself to bring peace to the ravaged community to bring them to a compromise for the honor of the Torah and for the sake of peace...".

The first letter was printed in the Chatam Sofer responsa, Part 6, Siman 59, and the second was printed in the Chatam Sofer responsa, Part 5 – Choshen Mishpat, Siman 160. The passage connecting the two responsa was omitted from the book of responsa and later printed in Likutei Teshuvot Chatam Sofer, Siman 81.

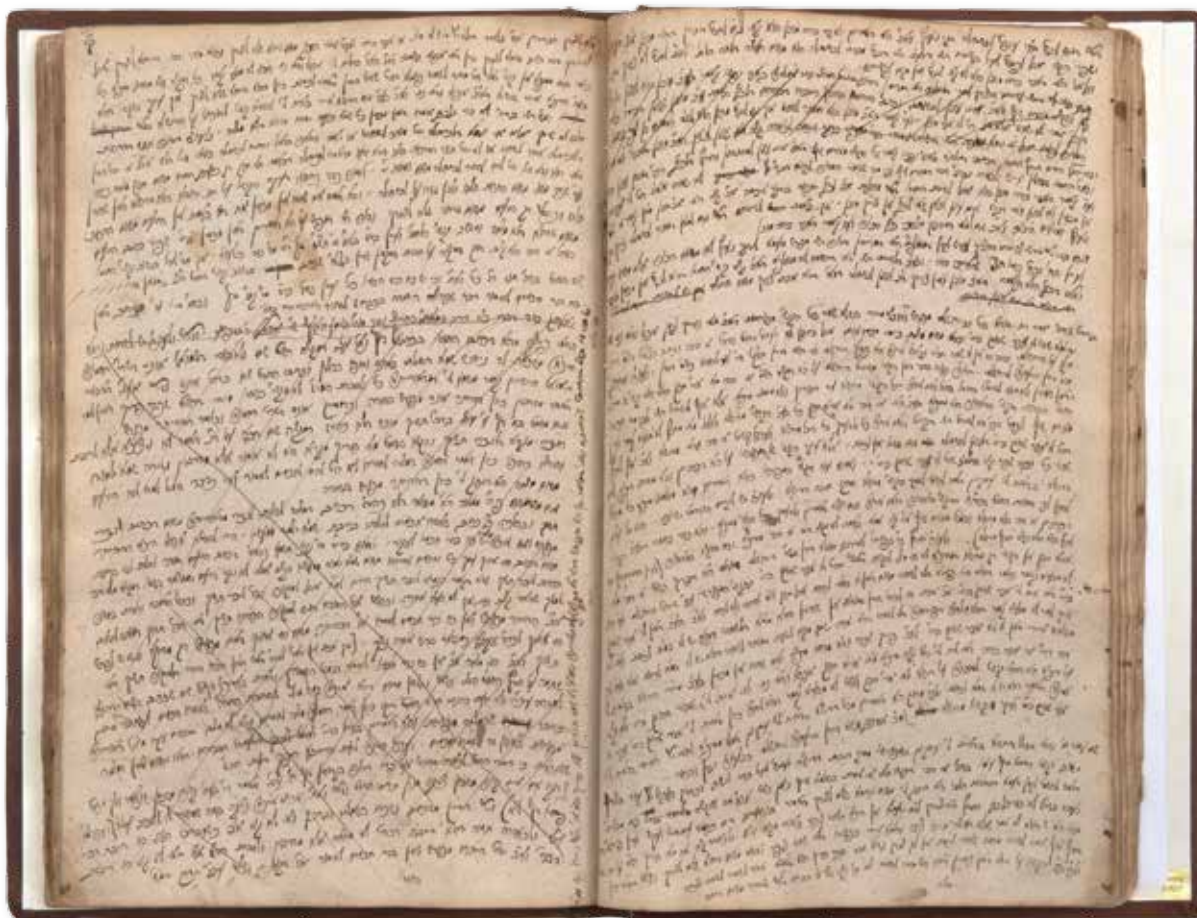
The city of Mattersdorf appears in the signature of the Chatam Sofer on this leaf, attesting that these responsa were written in the early 1800s during his tenure as rabbi there (until 1807), before he officiated as Rabbi of Pressburg.

[1] leaf, [2] written pages (approx. 70 lines handwritten by the Chatam Sofer). 29 cm. Good condition. Stains, wear and minor tears to margins. Folding marks.

Out of love and reverence of the teachings of the Chatam Sofer, his descendants and disciples kept his autograph writings as a segula for Yirat Shamayim and for deliverance (see page 48).

Opening price: \$25,000

Estimate: \$30,000-40,000

19a

19. כתב-יד ספר שמן רקח, חידושים על מסכת ביצה – אוטוגרף המחבר רבי אלעזר לעוו אב"ד טרישט – מהדורא קמא משנת תקס"א, עם עשרות עמודים שלא נדפסו

דחיי וס' תורת חסד וס' זר זהב, חופ"ק טרישט". בדף ע/1, בסוף חידושים על מסכת ביצה, כותב המחבר: "בעזה"י סילקו חידושי מס' ביצה אשר למדתי בישיבה פ"ק טרישט, וגמרתי הסיום בז' אדר תקס"ג. כה יזכני השר"ת לשרר על שאר מס' (כתות), דוברי תורה לא ימוש מפניו ע"ע א"ס" [עד עולם אמן סלה].

החידושים על מסכתות ביצה ופסחים נדפסו בחיי המחבר בספר "שמן רקח" (פראג תקע"ב), וחלקם בספריו, שו"ת "שמן רקח", חלק שני (פראג תקס"ב), "שערי חכמה – שב שמעתא" (פראג תקס"ז). כתב-היד שלפנינו הוא "מהדורא קמא", כפי שהמחבר בעצמו קורא לו בספר הנדפס [ראה בספרו "שמן רקח" על מסכת ביצה (פראג תקע"ב, דף ע/1)], בו כותב המחבר לפני אחד מחידושי: "...העתקתי זו הדברים ככתבן אשר כתבתי במהדורא קמא... עכ"ל בישוב קושי" זו במהדורא קמא שלי...". הדברים שמעתיק שם המחבר מה"מהדורא קמא" שלו, נמצאים כלשונם בכתב-היד שלפנינו בדף ע/2]. בספר הנדפס הנ"ל הוסיף המחבר עוד עשרות קטעים ומשפטים שאינם מופיעים בכתב היד שלפנינו, אך מאידך בכתב היד שלפנינו

כרך גדול בכתב-יד – ספר שמן רקח, חידושים על מסכת ביצה, ועל סוגיות ועניינים שונים, מהדורא קמא של הספר הנדפס, בכתובת ידו וחתימתו של הגאון המחבר רבי אלעזר לעוו אב"ד טרישט, (טרישט, Trietsch, מורביה). טרישט, תקס"א-תקס"ג [1801-1803].

רובו של כתב"י (כ-70 דף) כולל חידושים על כל מסכת ביצה. בסוף כתב-היד חידושים על כמה סוגיות במסכת פסחים, בבא מציעא ושבעות. רובו הגדול של כתב היד בכתובת יד המחבר, רק עמודים בודדים (כשבעה עמודים) בכתובת יד סופר. כתב-היד עשיר במחיקות ותיקונים, ובשילוב משפטי הוספה בין השורות.

את חיבורו זה כתב המחבר במשך שנתיים, תוך כדי שהוא לומד בישיבתו עם תלמידיו את מסכת ביצה בעומק העיון. דבר זה ניתן ללמוד מדברי המחבר ברישומים שבתחילתו וסופו של החיבור שבכתב היד שלפנינו. בדפי המגן הקדמיים רישומי בעלות רבים, בהם כיתוב של דברי פתיחה בכתב ידו וחתימתו של המחבר: "בס"ד פ"ק טרישט יום ג' ר"ח אייר תקס"א, חידושי הלכות מס' ביצה אשר חנן ה' את עבדו הצעיר אלעזר בעהמ"ס שו"ת שמן רקח וס' סמא

ישנם עשרות קטעים (מעל 22 עמודים - כשמינית מהחידושים שבכתב-היד) שלמיטב ידיעתנו טרם נדפסו (למשל: בדפים עט-פד, מערכות שלא נדפסו בסוגיא "קתא דמגלא" ממסכתות שבועות ובבא מציעא. בדפים פה-פן) מערכה על תחילת מסכת יומא, שלא נדפסה - רשימה מפורטת של העמודים עם החידושים שלא נדפסו, תשלח לכל דורש.

מתחילת כתיבת הספר על מסכת ביצה ועד להדפסתו עברו 11 שנים, במהלך הדפיס המחבר שניים מספריו, את ספרו שו"ת "שמן רוקח" חלק שני (פראג תקס"ב), ואת ספרו "שערי חכמה - שב שמעתא" (פראג תקס"ז). בספרים אלו הדפיס דפים שלמים מתוך כתב היד שלפנינו, ולא חזר להדפיסם בספרו על מסכת ביצה שהדפיס אח"כ בשנת תקע"ב (ראה ברשימה מצורפת).

בדף כ/ו מעתיק המחבר כשני עמודים, מדברי בנו הגאון המפורסם רבי בנימין וואלף לעו, בעל "שערי תורה": "ואעתיק בזה דברי בני הרב המאה"ג החריף ובקי מו"ה בנימין וואלף שי' אב"ד ראיפישע [ורשיפצה]...עכ"ד בני הרב החריף שי'". על הדף בו הוא מעתיק מדברי בנו, הוא מעביר קוי מחיקה לאורך ולרוחב. בצד הגליון הוא כותב: "מ"ש בני שי'...ודאי דבאמת כן הוא הפירושו...". דף זה נדפס בספרו שו"ת "שמן רוקח", חלק שני, בסימן יח.

בדף יד/2 הוסיף המחבר הערה בין השורות: "ובהיותי בק' פראג שמעתי מהרב החריף מו"ה איסריל ליסא, שקדמני בזה המנוח הגאון מו"ה ליב האב"ד דק' העלשווא, וסתר דבריו, דהר"ן פוסק... ונסתרו דבריו, ואמנם...". הערה זו נמצאת בספר הנדפס, דף ז/1, ושם הוא מוסיף, שביקורו בפראג היה "בשנת תקס"א, למסור בדפוס את חלק שני מספרי שו"ת שמן רוקח".

בארבעת העמודים האחרונים רשימות שונות, מעין טיוטות, בעניינים שונים בש"ס. על חלק גדול מהם הועברו קוים למחיקה. באחד העמודים בסוף הספר (דף [2/1]) הוא כותב: "ושמעתי מהרבני המופלג מו"ה יוסף מפאקש" (מתלמידי ה"חתם סופר").

הגאון רבי אלעזר לעו (תק"ח-תקצ"ז) מגאוני דורו המפורסמים. כיהן רוב שנותיו כאב"ד בשש קהילות חשובות בגלילות מורביה, בוהמיה והונגריה. כיהן כראש ישיבה, והעמיד מעל אלף תלמידים, בהם מגדולי גאוני הדור. בנו היה הגאון המפורסם רבי בנימין וואלף לעו, בעל "שערי תורה". רבי אלעזר היה ספרא-רבה, וחיבר 13 חיבורים גדולים שהוציאו לו שם עולם (12 מהם הדפיס בחייו). בחלק גדול מחיבוריו הוא עוסק בכללי ודרכי הש"ס. הגיגיו היו בסוגיות התלמוד אף בשעות השינה, ובחלומותיו היו מתחדשים לו חידושי תורה רבים. על גודל התמדתו וקדושתו מסופר, שבמוצאי יום כיפור לא היה טועם מאומה, וכל הלילה התמיד בתלמודו, ובאותו לילה של מוצאי יום כיפור, היה זוכה כל שנה לגילוי אליהו (זכרון אלעזר). כותבי תולדותיו מספרים גדולות על כח תפילתו שהייתה נשמעת לפני פטירתו מן העולם, ציוה ואמר שיוכלו להתפלל על קברו כבר לאחר שלושים יום מפטירתו. בשנת תקצ"ג ניזוק מפגיעת ברק שפגע בכח ראייתו, ומאז התעורר. מאז ועד לפטירתו ישב ולמד בעל פה, ובשנותיו אלו ראו את זכרונו האדיר איך כל התורה סדורה בפיו כנתינתה מסיני. דבר זה אף מזכר בהספדו של בעל ה"חתם סופר",

שכתב עליו: "היה סגי נהור כמה שנים, וטעמו לא נמר וריחו לא פג מבקיאותו הנפלא וחריפותו". ה"חתם סופר" מביא מספריו בכמה מקומות ומפלפל בהם, על אף שהיה מבני דורו. על ספרו "שערי

חכמה - שב שמעתא" התבטא רבי מרדכי בנט בגודל התפעלותו: "הספר הזה לא חברו ילוד אשה, אלא מלאך ה' צב-אות, כי לא נראה כבושם הזה בעולם". בהדפסת ספריו ראה את עיקר ייעודו משמיים, אך מעולם לא לקח עול חובות כדי להדפיסם - "לא הרשה לעצמו להדפיס בפעם אחת הרבה, כי ירא לנפשו שלא יוכל לשלם ההוצאות, כי מלאכת הדפוס היתה ביוקר. על כן הדפיס בכל פעם מקצת מחידושיו עד אשר שילם ההוצאות, ואת הריווח הקדיש תמיד להדפסת יתר חידושיו, כי זו היתה כל מגמתו להגדיל תורה ולהאדירה" (בית אשר אהל שרה, עמ' קג, בתחילת ספר מנוחת אשר, מהדורת ברוקלין, תשכ"ג). בצוואתו כתב שיחקקו על מצבתו את שמות כל ספריו.

בעשרות מקומות בכתב-היד שלפנינו מביא המחבר חידושים מהספר "עטרת פז" על סדר מועד, שהיה אצלו בכתב-יד, ירושה מזקנו ורבו הגאון המחבר רבי פנחס זליג אב"ד לאסק. ספר "עטרת פז", נדפס על סדר נשים (פרנקפורט דאודר, תקל"ח). אך הספר על סדר מועד לא נדפס עד היום, ושרידים ממנו נותרו אך ורק בחיבור זה של נכדו ותלמידו, בכתב היד שלפנינו (להלן דוגמאות בודדות מני רבות - בדף 1/1 כותב בין השורות: "וכמ"ש אדמו"ר הגאון ז"ל בס' עטרת פז על ס' מועד", בדף יא/2: "וראייתי לאדמו"ר הגאון ז"ל בס' עטרת פז על ס' מועד", בדף עד/1 כותב: "והנה אדמו"ר הגאון בעל עטרת פז תי' בזה בפלפול ארוך, ובדרכו נלך בעזה"י לתרץ דבר דבר על אופניו". המחבר בספרו "שמן רוקח" (פראג תקע"ב), בחידושיו על מסכת ברכות (דף י/1) כותב: "ודכונא כי ראייתי בכתבי קודש של אדמו"ר הגאון המפורסם מו"ה פינחס זעליג זצ"ל בעל עטרת פז... והכתבי הנ"ל המה ביד בני הגאון החריף מו"ה בנימין וואלף נ"י אב"ד דק"ק אמשונב במדינת פולין... ואם יזכני השי"ת להשיג כתבי הקודש של אדמו"ר קודם שיצא חיבורי זה לאור עולם, אקבעם בדפוס בקונטרס אחרון". נראה כי בשעה שכתב את חיבורו על מסכת ברכות, עדיין לא היה לפניו כתב היד של "עטרת פז" על סדר מועד, ואילו כשכתב את חיבוריו על מסכתות פסחים וביצה, כבר היה לפניו כתב היד, שכאמור מזכירו פעמים רבות בכתב היד שלפנינו.

בדף המגן הראשון רישום בעלות של אחד מבניו: "שייך לי לשמי הק' יחיאל מיכל בהגאון מו' אלעזר נ"י", וכן רישום בעלות של אחת מבנותיו: "אסתר בת הרב הגאון הגדול... אלעזר נ"י". בעמוד שמאחורי השער, שני רישומי בעלות, אחד מהם של אחד מאחייו: "זה הספר שייך לדודי הרב הגאון הגדול המפורסם החריף והבקי, משנת רב אליעזר קב ונקי, החסיד ועניו, מו"ה אלעזר נ"י אב"ד דק"ק טרישט, בע"מ ספר שו"ת שמן רוקח ח"ר וחי"ש...". בדפי המגן מספר רישומי בעלות בלועזית: אייזיק לעו זינגר; מאיר היר; עזריאל; אברהם ושמות נוספים.

[1], טז, טו, טז-פה, [4] דף. דף קטן כרוך בין הדפים מג-מד. מהם 179 עמודים כתובים. 35 ס"מ. רוב הדפים במצב טוב. כתמי רטיבות ובלאי בדפים האחרונים. קרעים בשני דפי המגן הקדמיים ובשולי ארבעת הדפים האחרונים, חלקם עם פגיעה בטקסט. כריכת עור חדשה.

פתיחה: \$3000

הערכה: \$8000-12,000

Shev Shemateta (Prague, 1807). The author printed full sections of this manuscript in those books and did not reprint them in his book on Tractate Beitzah which was printed in 1812 (see enclosed list).

On p. 27a, the author copied two pages of the thoughts of his renowned scholarly son R. Binyamin Wolf Low, author of Shaarei Torah: "**And I will hereby copy the teachings of my son... R. Binyamin Wolf...**". The leaf with the copying of his son's teachings has lines crossing its length and width. At the side of the sheet, he writes: "**That which my son has written... certainly this is the true explanation...**". This leaf was printed in his book of responsa Shemen Rokeach, Part 2, Siman 18.

The author added a note to p. 14b: "**At the time I was in Prague, I heard from Rabbi Isser'l Lisa, that the late R. Leib Rabbi of Holešov preceded me on this point, and he contradicted him...**". This note also appears in the printed book, p. 7a, with his addition that he visited Prague in 1801 to bring part 2 of Shemen Rokeach responsa to print.

Various draft-like inscriptions on Talmudic topics fill the last four pages. Some are crossed out. On one of the last pages at the end of the book (p. [2b]), he writes: "**And I heard from the venerable Rabbi Yosef of Paks**" [disciple of the Chatam Sofer].

Rabbi Elazar Löw (1758-1837) a famous Torah scholar, officiated most of his life as rabbi of six prominent communities in the Moravian region. Headed a yeshiva and taught more than 1000 disciples, including many future Torah leaders. His son was the famed R. Binyamin Wolf Löw, author of Shaarei Torah. R. Elazar was a prolific writer and was famous for 13 large compositions which he authored (12 were printed in his lifetime). A large part of his writings deal with Talmudic rules and methods. He would continue pondering his Talmudic studies in his sleep and many of his novellae would appear in his dreams. Reputedly, his diligence and holiness were so pronounced that upon the ending of Yom Kippur he would not taste anything and would study throughout the night, and each year on that night, would merit the revelation of Eliyahu Hanavi (Zichron Elazar). His biographers write of the effectiveness of his prayers. Before his passing, he said that already 30 days after his death, prayers can be recited at his gravesite. In 1833, he was hit by lightning which damaged his eyesight and he became blind. From then until his death, he sat and studied from memory, portraying his exceptional memory of the entire Torah. The Chatam Sofer mentioned this in his eulogy: "He was blind for several years, however, this did not impair his amazing proficiency and sharpness in the least". The Chatam Sofer cites his books in several places although he was his contemporary. R. Mordechai Bennet was so amazed at his book Shaarei Chochmah-Shev Shemateta that he claimed that it "was not written by a human, rather by an angel and such a work has never appeared". Although, R. Elazar considered printing his books a G-dly mission, he never went into debt to print them:

"He would not allow himself to print many books at once lest he would not be able to pay the expenses because printing was expensive. Therefore, each time, he would print a small part of his novellae until he paid the expenses and he allocated the profit from the printings towards printing more of his novellae. His only intention was to strengthen and fortify Torah study" (Beit Asher Ohel Sarah, p. 103, at the beginning of Menuchat Asher. Brooklyn, 1963). In his testament, he requested that the names of all his books should be written on his tombstone.

This manuscript contains dozens of citations from Ateret Paz on Sefer Moed. R. Low inherited this manuscript from his grandfather and teacher R. Pinchas Zelig Rabbi of Lask. The book Ateret Paz was printed on Seder Nashim (Frankfurt an der Oder, 1768). However, his book on Seder Moed has never been printed until today and remnants survive only in this composition by his grandson and his disciple. [A few examples out of many - on p. 10a, he writes between the lines: "**As written by my grandfather in his book Ateret Paz on Seder Moed**"; on p. 11b: "**I saw this written by my grandfather on the book Ateret Paz on Seder Moed**"; p. 74a: "**My grandfather author of Ateret Paz explained this in a lengthy discussion...**".]

The author writes in his book Shemen Rokeach (Prague, 1812) in his novellae on Tractate Berachot (p. 10a): "And I remember seeing in the writings of my grandfather the famous R. Pinchas Zelig, author of Ateret Paz... and these writings are in the possession of my son R. Binyamin Wolf Rabbi of Amshinov in Poland... If G-d gives me the privilege of attaining my grandfather's holy writings before this composition is published, I will print them in the last pamphlet". Apparently, at the time he wrote his composition on Tractate Berachot, he still did not have access to the manuscript of Ateret Paz on Seder Moed, but while writing his works on Tractates Pesachim and Beitzah, the manuscript was before him, since its content is frequently cited in this manuscript.

The first flyleaf bears an ownership inscription of one of his sons: "**Belongs to me Yechiel Michel son of R. Elazar**" and an ownership inscription of a daughter: "**Esther daughter of the great Torah scholar...Elazar**". Two ownership inscriptions appear on the page following the title page, one inscribed by a nephew: "**This book belonged to my uncle... R. Elazar Rabbi of Trietsch, author of the Shemen Rokeach responsa...**". The endpapers bear several ownership inscriptions in Latin letters: Isaac Low Singer, Meir Heller, Azriel, Avraham and other names.

[1], 16, 15, 16-85, [4] leaves. A small leaf is bound between leaves 43 and 44. A total of 179 written pages. 35 cm. Most leaves are in good condition. Dampstains and wear to the last leaves. Tears to two front endpapers, and to margins of the last four leaves, some affecting text. New leather binding.

Opening price: \$3000
Estimate: \$8000-12,000

19. Manuscript of Shemen Rokeach, Novellae on Tractate Beitzah – Autograph of the Author Rabbi Elazar Löw Rabbi of Trietsch – Mahadura Kama, 1801, with Dozens of Hithero Unprinted Pages

Large handwritten volume – Shemen Rokeach, novellae on Tractate Beitzah, and on various Talmudic treatises and subjects, Mahadura Kama of the printed book, handwritten and signed by the author R. Elazar Löw, Rabbi of Trietsch (Moravia). Trietsch, 1801-1803.

Most of the manuscript (approximately 70 leaves) contains novellae on Tractate Beitzah. Novellae on several treatises in Tractates Pesachim, Bava Metzia and Shevuot appear at the end of the manuscript. Most of the manuscript is handwritten by the author, only a few pages (about seven pages) were written by a scribe. Many deletions, revisions and additions between the lines appear throughout the manuscript.

For the course of two years, the author toiled over this composition while studying Tractate Beitzah with his disciples in the yeshiva, as evident from inscriptions at the beginning and end of this manuscript. Many ownership inscriptions appear on the front endpapers including a preface handwritten and signed by the author: "Here in Trietsch, Tuesday Rosh Chodesh Iyar 1801, halachic novellae of Tractate Beitzah... Elazar author of the Shemen Rokeach responsa and Sama D'Chayei and Torat Chessed and Zer Zahav, here in the Trietsch community". On p. 70a, at the end of his novellae on Tractate Beitzah, the author writes: "End of the novellae of Tractate Beitzah which I have studied here in the Trietsch Yeshiva, and have concluded on the 7th of Adar 1803. G-d should likewise give me the merit of arranging [novellae] on the rest of the tractates, and words of Torah should not cease from our mouths forever".

The novellae on Tractates Beitzah and Pesachim were printed during the author's lifetime in the book Shemen Rokeach (Prague, 1812), and some in his books, the Shemen Rokeach responsa, part 2 (Prague, 1802), Shaarei Chochmah – Shev Shemateta (Prague, 1807). This manuscript is the Mahadura Kama as the author himself writes in the printed book [see his book Shemen Rokeach on Tractate Beitzah (Prague 1812, p. 7a): "... These words have been copied verbatim from my writings in Mahadura Kama...". These same teachings can be found in this manuscript on p. 14b].

The author added dozens of passages and sentences to his printed book which do not appear in this manuscript. On the other hand, this manuscript contains dozens of sections (more than 22 pages, about one eighth of the manuscript), which to the best of our knowledge have never been printed. A detailed list of the pages with hitherto unprinted novellae is available upon request.

11 years elapsed from the beginning of writing the book on Tractate Beitzah until its printing. During those years, the author printed two books, Shemen Rokeach responsa, part 2 (Prague, 1802) and Shaarei Chochmah –

20. מכתב ארוך בכתב-ידו וחתימתו של הגאון רבי בצלאל רנשבורג – פראג, תקס"ה

מכתב ארוך (3 עמ') בדברי תורה, בכתב-ידו וחתימתו של הגאון רבי בצלאל רנשבורג בעל 'הורה גבר', אל ידידו הגאון רבי שמואל ליב קוידער בעל 'עולת שמואל'. פראג, תקס"ה [1805].

המכתב נכתב בחצות לילה "אור ליום ד' בטו"ב [=ט"ט] אדר שני תקס"ה", וכפי שכותב רבי בצלאל בפתח מכתבו: "כחצות הלילה אשר רעיוני שטו ולקטו באמתחת ספרי קודש אשר לי בנדון השאלה אשר נשאל כבודו...". בהמשך מפלפל בדברי תורה ומפנה לספרים רבים, כנראה מספרייתו [שיטה מקובצת, שו"ת מהריב"ל, כנסת הגדולה, שו"ת מהר"מ אלשיך, שו"ת המבי"ט, שו"ת מהראנ"ח, שו"ת מהרי"ט].

לקראת סוף מכתבו כותב: "ולכן נראה לענ"ד לדינא להלכה ולמעשה שהדיון עם השואל, וחיי ראשי לא לקפח ולא לנצח באתי, כי אם לברר האמת, ואין משא פנים בדבר, והנני משביעו שאם ישיב שולחו דבר שישלח לו גם דברי אלה...".

בסיום המכתב, לאחר חתימת ידו ["הק' בצלאל ר"ב"], מבקש רבי בצלאל: "והי[ה] אם יכנסו דברי אלה באזני[ו] יקבעם על ספרו עולת שמואל".

למיטב בדיקתנו מכתב זה לא נדפס.

הגאון רבי בצלאל ר"ב [=רנשבורג] (תקכ"ב-תקפ"א), מגדולי דורו ומחכמי פראג. תלמידו המובהק של הגאון בעל "נודע ביהודה". בהקדמה לספרו 'הורה גבר' כותב רבי בצלאל על מורו ורבו: "מדי שבת בשבת... לא מנעתי לשמוע תורה מפיהו". היה גם תלמידו של רבי ליב פישלס בפראג ולאחר מכן למד אצל רבי אלעזר קאליר בעל "אור חדש" מקעלין. ספרו "הורה גבר" הוא היחיד שזכה להדפיס בחייו. רבים מחיבוריו וחיידושי אבדו ברבות הימים, ובדור האחרון נדפס חיבורו "חכמת בצלאל – פתחי נדה", וקובץ מתשובותיו וחיידושי (ראה להלן). הגהותיו על הש"ס נדפסו במהדורת התלמוד שנדפסה בפראג, ולאחר מכן במהדורת ש"ס ווילנא, תחת השם "הגהות ר"ב רנשבורג". גם פירושו על הרא"ש – "שדה צופים" – נדפס במהדורות הש"ס.

הגאון רבי שמואל ליב קוידר בעל "עולת שמואל", אליו מופנה המכתב, היה אף הוא מגדולי התורה בפראג. רבי שמואל ליב היה רעו הקרוב וידיד נפשו של רבי בצלאל רנשבורג. רבות מן התשובות ששרדו מרבי בצלאל מופנות אליו. בפתח המכתב שלפנינו מונה: "ארי שבחבורה, שר התורה... עמיתי ורעי, גבר חכם בעוז זו תורה, הרב החריף והבקי מוהר"ר שמואל ליב נ"י".

רבי בצלאל קיבץ את תשובותיו יחד, ורק חלק קטן מתשובותיו שרדו. קובץ מתשובותיו נדפס בספר 'שו"ת וחיידושי רבינו בצלאל רנשבורג' (הוצאת מכון ירושלים, תש"מ; וראה שם מבוא נרחב לתולדותיו מאת הרב יוסף בוקסבוים). רבות מהתשובות בקובץ הנדפס הן כאלה שנשלחו לידידו רבי שמואל ליב קוידר. באחת התשובות (שם, סימן כא) כותב רבי בצלאל לרבי שמואל ליב: "ואם נכון הוא קבעם על ספרך אחרי שאין דעתי לקבץ תשובות". גם בתשובה שלפנינו (שלא נדפסה בספר הנ"ל) מבקש רבי בצלאל מרבי שמואל ליב: "והי[ה] אם יכנסו דברי אלה באזני[ו] יקבעם על ספרו עולת שמואל". ואכן, בחיבורו "עולת שמואל" מביא רש"ל קוידר פעמים רבות דברי תורה והלכה בשם חברו רבי בצלאל רנשבורג, וכן מכתבים ממנו ואילו.

דף מקופל, [3] עמ' כתובים. 22.5 ס"מ. מצב טוב. סימני קיפול.

פתיחה: \$5000

הערכה: \$10,000-15,000

21. מכתב סמיכה מהגאון רבי מאיר א"ש אב"ד אונגוואר
וגדול תלמידי ה"חתם סופר" – עם הזכרת דברים ממורו
ורבו ה"חתם סופר"

מכתב סמיכה בכתב ידו וחתירתו של הגאון רבי מאיר א"ש
[אייזנשטטר]. אונגוואר, תמוז תר"ו [1846].
כתב סמיכה לרבנות שניתן לרבי יעקב צבי פלייסיג תלמיד
ה"חתם סופר". בתחילת הדברים הוא מצייץ "כי כבר סמך
מ"ו הגאון האמיתי בעל חתם סופר זצ"ל את ידיו עליו בעודו
בבחרות, והעיד עליו כי כבר מצאה ידו בתלמוד ובפוסקים וידיו
רב לו לשדד עמקים ולדלות מים עמוקים... ומאז עד עתה הוסיף
אומץ... ולא נכזה תוחלת רבינו הגאון ז"ל..."

הגאון הנודע רבי מאיר אייזנשטטר – המהר"ם א"ש (תק"מ-
תר"ב, החתם סופר ותלמידיו, עמ' רצו-שג), מגדולי תלמידי
ה"חתם סופר" (מראשוני תלמידיו) ומגדולי רבני הונגריה, חתנו
של רבי דוד דייטש אב"ד עיר-חדש. כיהן ברבנות בכמה מערי
הונגריה, ומשנת תקצ"ה כיהן כאב"ד העיר אונגוואר. מחבר שו"ת
אמרי אש וספרים נוספים. למד אצל החתם סופר כחמש שנים,
ורבו ה"חתם סופר" אמר עליו "כי לא היה לו תלמיד המחכים
רבותיו כמוהו" (החת"ס ותלמידיו, עמ' רצז). איש קדוש, שהיה
מתענה בימי השבועיים בכל ימות השבוע, ונודע כבעל "רוח
הקודש". בשנת תקצ"א נסע לבקר את רבו החתם סופר, והיה
לפלא בעיני רבו האיך תלמידו הגדול זכר היטב כל מה שלמד
אצלו. נפשו היתה קשורה כל ימיו בנפש רבו החת"ס, והיה לו
חדר מיוחד בביתו, בו היה נסגר מדי יום ומתפלל כשעה שלימה
על איכות חיי רבו החת"ס. מיום פטירת רבו הפסיק ממנהגו
זה, כי נתגלה לו ברוח הקודש שרבו החתם סופר נסתלק לבית
עולמו ונתגלה לו בהקיצ כדמות "ספר תורה לבוש שחורים"
(החתם סופר ותלמידיו, עמ' רצט ועמ' שא). ה"כתב סופר"
בהספדו על מהר"ם א"ש כותב כי היה "גדול שבתלמידי אבא...
מובחר שבבחירי גדולי תלמידיו, בתורה ובצדקות ובמדות"
באותו הספד מביא ה"כתב סופר" את הסיפור על התפעלות
אביו ה"חתם סופר" מגודל בקיאותו, עד ש"אמר לעומדים לפניו
שלא ראה תלמיד חכם וגדול כמותו, ממש היה הכל שגור על
פיו כאילו כתוב לפניו..." (דרשות כתב סופר, עמ' קצז-קצט,
במהדורת ירושלים, תשל"ב).

מקבל הסמיכה רבי יעקב צבי פלייסיג (תקע"ח-חשון תרס"א),
תלמיד ה"חתם סופר". חתן רבי מאיר אלמאש אב"ד מטרסדורף,
וגיסו של רבי אשר אנשיל יונגרייז אב"ד טשעננגער. משנת תרט"ו
כיהן כאב"ד פרישטאט (Freistadt, כיום: גאלגוץ Hlohovec-
Galgoc, סלובקיה), ומשנת תרל"ב ראב"ד בית הדין בעיר וינה.
מכתב זה נדפס בקובץ כרם שלמה, שנה ג', קונטרס ז', עמ' נד;
וקטעים ממנו נדפסו בספר החתם סופר ותלמידיו (בני ברק,
תשס"ה, עמ' רלד).

דף כפול. 21 ס"מ. כ-17 שורות בכתב יד קדשו וחתירתו. מצב
בינוני-טוב. קרעים בקפלי הנייר ובלאי.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$3000-4000

20. Long Letter Handwritten and Signed by Rabbi
Bezalel Ronsburg – Prague, 1805

Long handwritten letter (3 pages) of Torah teachings,
signed by R. Bezalel Ronsburg, author of Horah Gaver, to
his friend R. Shmuel Leib Kauder, author of Olat Shmuel.
Prague, 1805.

The letter was written at midnight of Wednesday, "the
19th of Adar Sheni 1805". It contains Torah teachings with
referrals to many books (Shita Mekubetzet, responsa of the
Maharival, the Alshich, the Mabit, Maharanach, Maharit,
Knesset HaGedolah).

Towards the end of the letter, he writes that the halachic
ruling is as cited by the person who sent the question and
he is not arguing the ruling, rather seeking the truth.

After his signature at the end of the letter, R. Bezalel
requests that if his teachings are accepted, they be included
in the book Olat Shmuel.

As far as we have searched, this letter is hitherto unprinted.

R. Bezalel Ronsburg (1762-1821), prominent Prague sage,
close disciple of the Nodah BiYehuda. In the introduction
to his book Horah Gaver, R. Bezalel writes that "Every
Shabbat... I never missed learning Torah from him [the
Noda BiYehuda]". He was also a disciple of R. Leib Fischeles
in Prague and later of R. Elazar Kalir, author of Or Chadash
of Kolín. Horah Gaver is the only book he printed during
his lifetime. Many of his compositions and novellae were
lost and recently his composition Chochmat Bezalel –
Pitchei Nidah and a compilation of his responsa and
novellae were printed (see below). His Talmudic glosses
were printed in the Prague Talmud editions and later also
added to the Vilna editions titled Glosses of R.B. Ronsburg.
His commentary on the Rosh, Sde Tzofim appears in the
Talmud editions as well.

R. Shmuel Leib Kauder, author of Olat Shmuel, the recipient
of the letter, was also a Prague luminary and close dear
companion of R. Bezalel Ronsburg. Many of the surviving
responsa of R. Bezalel are addressed to R. Shmuel. This
letter opens with lofty titles lavishly praising R. Shmuel
Leib's Torah proficiency.

R. Bezalel compiled his responsa into one compendium,
however only a small part survived. A compilation of his
responsa was printed in the book Responsa and Novellae of
R. Bezalel Ronsburg (published by Machon Yerushalayim,
1980; see *ibid* a long introduction of his history by R. Yosef
Buksbaum). Many of the responsa in this compilation were
sent to R. Shmuel Leib Kauder. In one responsum, (*ibid*,
Siman 21), R. Bezalel writes to R. Shmuel Leib: "And if this
is correct, put it into your book since I do not intend to
compile my responsa". This responsum also ends with a
request by R. Bezalel that R. Shmuel Leib add it to his book
Olat Shmuel and indeed, R. Shmuel Leib often cites Torah
teachings and letters of his friend R. Bezalel Ronsburg in
his book.

Folded leaf, [3] written pages. 22.5 cm. Good condition. Folding
marks.

Opening price: \$5000

Estimate: \$10,000-15,000

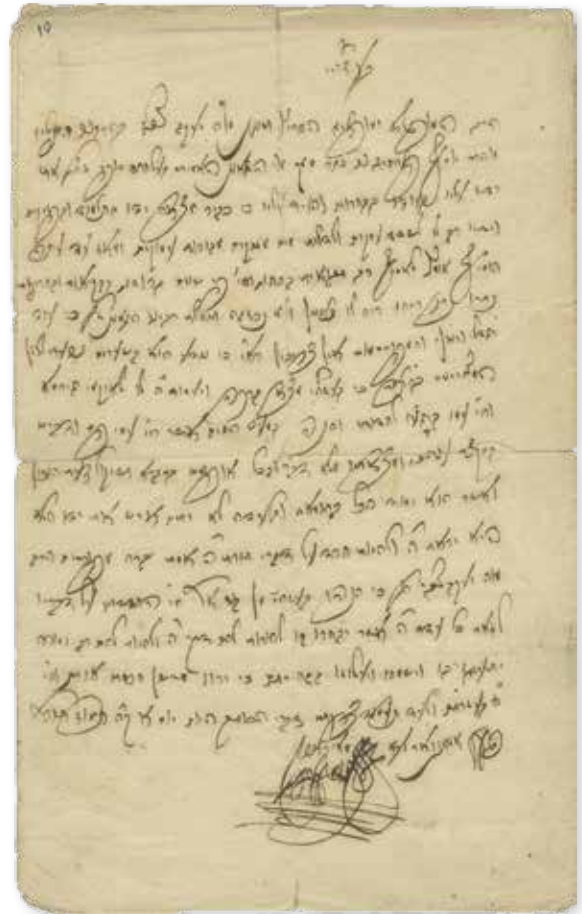
21. Letter of Ordination from R. Meir Ash, Rabbi of Ungvar and Foremost Disciple of the Chatam Sofer – Mentioning the Words of his Teacher the Chatam Sofer

Letter of ordination handwritten and signed by R. Meir Ash (Eisenstaedter). Ungvar (Uzhhorod), Tamuz 1846.

Rabbinic ordination accorded to R. Yaakov Tzvi Fleisig, disciple of the Chatam Sofer. He begins with noting that the Chatam Sofer had already commended him in his adolescence, attesting to his proficiency in Talmud and Halacha, which had only increased since then, in fulfillment of his teacher's expectations.

R. Meir Eisenstaedter – Maharam Ash (1780-1852, HaChatam Sofer V'Talmidav, pp. 296-303) was a foremost disciple of the Chatam Sofer and a leading Hungarian rabbi, son-in-law of R. David Deutsch Rabbi of Neustadt (Nové Mesto nad Váhom). He served as rabbi of several Hungarian cities, and from 1835, as rabbi of Ungvar. He authored Responsa Imrei Esh and other books. He studied under the Chatam Sofer for five years, and the Chatam Sofer attested that no disciple enlightened him like R. Meir did (HaChatam Sofer VeTalmidav, p. 297). A holy man, he fasted every weekday of the Shovavim period, and was known to benefit from divine inspiration. In 1831, he went to visit his teacher the Chatam Sofer, who expressed amazement at the extent of his disciple's retention of his teachings. He was very attached to his teacher the Chatam Sofer, and had a special room in his house, where he cloistered himself every day for a whole hour praying for the Chatam Sofer's longevity. From the day of his teacher's demise, he ceased this custom, perceiving with divine inspiration that the Chatam Sofer had passed away, and the latter appeared to him in wakefulness, as a Sefer Torah cloaked in black (HaChatam Sofer VeTalmidav, p. 299 and p. 301). The Ktav Sofer eulogized Maharam Ash as the foremost disciple of his father, the elite of the elite of his foremost disciples, in Torah, piety and character traits. He mentioned the account of the Chatam Sofer's amazement at his proficiency, recalling that the latter had exclaimed to those who were present that he had never seen such an erudite Torah scholar, with exceptional fluency in everything he had learnt, as if it was written before him (Drashot Ktav Sofer, pp. 197-199, Jerusalem 1972 edition).

The recipient of the ordination was R. Yaakov Tzvi

21

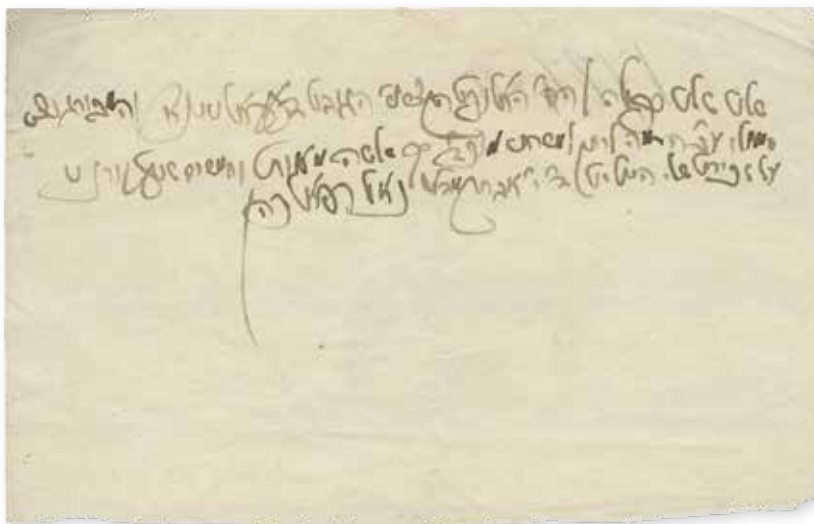
Fleisig (1818-1900), a disciple of the Chatam Sofer and son-in-law of R. Meir Almash Rabbi of Mattersdorf, and brother-in-law of R. Asher Anshel Jungreis Rabbi of Csenger. From 1855, he served as rabbi of Freistadt (today Hlohovec-Galgoc, Slovakia) and from 1872, as head of the Vienna Beit Din.

This letter was printed in Kerem Shlomo, year 6, issue 7, p. 54; and passages from it were printed in HaChatam Sofer VeTalmidav (Bnei Brak, 2005, p. 234).

[1] double leaf, 21 cm. Approx. 17 autograph lines and signature. Fair-good condition. Tears to the folds and wear.

Opening price: \$2000

Estimate: \$3000-4000

22

22. מכתב רבי רפאל הכהן אב"ד המבורג (תלמיד ה"שאגת אריה" ורבו של רבי חיים מוולוז'ין) – המבורג, תקמ"ד

סימן ט). בתקכ"ג עלה על כס רבנות פינסק (ובאותה תקופה נפגש עם המגיד ממזריטש, ראה להלן). בשנת תקל"ג עבר לכהן ברבנות פוזנא, ובשנת תקל"ו עלה על כס רבנות ג' קהלות אה"ו, אותן ניהל קרוב לשלושים שנה בחכמה ובתקיפות. נודע במלחמתו עם תנועת ההשכלה של משה מנדלסון, ואף הטיל חרם "על כל איש אשר יקרא את התרגום אשכנזי להחומשים אשר כתב בן מנחם".

רבי רפאל הכהן היה נערץ על כל חוגי הציבור באותו דור (מלבד חוגי המשכילים שנלחמו בו והפיצו נגדו ספרי פולמוס וכתבי פלסטר), ולא היה מוכן להתערב במחלוקת המתנגדים והחסידיים. עמד בבידוד רבה עם הגאון רבי אליהו (הגר"א) מוילנא שהעריצו מאד, אך מאידך נפגש עם המגיד ממזריטש (על פגישה זו ועל יחסו לתנועת החסידות יש מסורות ושמועות שונות ומונגדות – ראה: הרב י' מונדשיין, במאמרו "הרב ר' רפאל הכהן מהאמבורג ויחסו לחסידות", כרם חב"ד, תשנ"ב, חלק 4, עמ' 117-123; הרב ד' קמנצקי, במאמרו "הגר"א רפאל הכהן והגר"א", ישרון, כא, תשס"ט, עמ' תתמ-תתנז; הרב ד' אליאך, ספר "הגאון", ח"ג, עמ' 915-916 ובהע' 65 שם). רבי רפאל נתן נטע רבינוביץ בעל "דקדוקי סופרים" כותב עליו: "והיה אוהב נאמן להגר"א אף שבסתר לבבו נטה מעט לדרכי החסידים ונסע להקביל פני הרב ר' בער במעזריטש..." (רנ"ו רבינוביץ, גליונות לספר שם הגדולים, ישרון, כג, אלול תש"ע, עמ' רגג – ראה שם את כל המשך הסיפור על ויכוחו עם הגר"א בענין זה). מסורת חסידית מספרת כי התוודעותו לחסידות והביקור המפורסם, נעשו בעקבות ביקורו של רבי זושא מאניפולי, שהגיע אליו בשליחות רבו המגיד. לפי סיפור נודע, סירב רבי רפאל לבקשת הגר"א ששלח וביקש ממנו להצטרף ל"חרם" על תנועת החסידות (ראה הקדמת ספר בית רבי, ברדיטשוב, תרס"ב, עמ' 10).

12x19 ס"מ. שלוש שורות בכת"י. מצב טוב.

מכתב דומה מיום י"א מרחשון תקמ"ה מופיע אצל: הרב ראובן דוב דסלר, שנות דור ודור, כרך ב', ירושלים תשס"ד, עמ' קצז-קצח.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$3000-6000

מכתב קצר בחתימת ידו של הגאון רבי "רפאל כהן", אל ראשי קהילות אה"ו. (המבורג, אב תקמ"ד [1784]).

מכתב אישור בו הוא מבקש ומאשר להעביר את כספי משכורתו על ידי משרתו: "שלו" [ם] "שלו" [ם] [כפולה לה"ה האלופי] [ם] [הקציני] [ם] [המופ'] [לגים] [דפק] "אלטונא והמבורג יצ"ו. ימחלו מ"כ [מעלת כבודם] הרמה ליתן למשרתי מוכ"ז [מוציא כתב זה] סך שלשה מאות וחמישים שוק קורנט על שכירו' [ת] שלי. הי' [ם] יו' [ם] ד' י' אב תקמ"ד [תקמ"ד לפרט]. נא' [ם] רפאל כהן".

הגאון רבי רפאל הכהן מהמבורג (חשון תפ"ג-חשון תקס"ד 1722-1803), מגדולי גאוני הדור בזמן ה"נודע ביהודה", ה"שאגת אריה" והגר"א מוילנא. תלמידו המובהק של ה"שאגת אריה" ומרביתו של רבי חיים מוולוז'ין. כיהן ברבנות ובראשות ישיבה במינסק ובכמה ערים בליטא. בשנת תקל"ג עבר לכהן ברבנות פוזנא, ומשנת תקל"ו נתמנה לרבנות אה"ו (איחוד הקהילות: אלטונה, המבורג וונדסבק) בגרמניה. מספריו: "תורת יקותיאל", "שו"ת ושב הכהן", "שו"ת "שאלת הכהנים תורה", "דעת קדושים" ו"מרפא לשון", ועוד. תולדותיו נדפסו בספר "זכר צדיק" (ווילנא, תרל"ט).

נולד לאביו רבי יקותיאל זיסקינד כ"ץ אב"ד ריגה ומדינת ליפלנד, ממשפחת הכהנים המיוחסים המכונים כ"ץ [כהן צדק]. מצאצאי משפחה זו נמנו רבים מהכהנים המיוחסים בליטא, בהם: רבי זכריה מנדל כ"ץ אב"ד ראדין ורבי ישראל מאיר הכהן בעל ה"חפץ חיים", רבי דוב כ"ץ ורבי דוד כהן "הנזיר". בגיל 12 כבר נמנה על תלמידיו של קרוב-משפחתו הגאון בעל "שאגת אריה", שכיהן אז כראש ישיבה במינסק, והיה מגדולי תלמידיו. כאשר עזב ה"שאגת אריה" את מינסק בשנת תק"ב נתמנה רבי רפאל לראש ישיבה על מקום רבו, והוא אך בן תשע עשרה. כיהן אחר כך ברבנות ראקוב (פלך מינסק), ובשנת תק"ז עלה על כס רבנות וילקומיר בה כיהן כעשר שנים ו"הרבה מופלגי תורה הסתופפו בצילו". משנת תקי"ז אב"ד בגליל העליון דמינסק. רבי חיים מוולוז'ין למד אצלו בימי נעורו (באחת מתשובותיו כותב רבי חיים מוולוז'ין: "אני הקטן שימשתני את הכהן הגדול נ"י בהיותו במדינתו, ומחיובי בכבודו ומוראו כמורא שמים". חוט המשולש,

22. Letter from R. Refael HaKohen, Rabbi of Hamburg (Disciple of the Shaagat Aryeh and Teacher of Rabbi Chaim of Volozhin) – Hamburg, 1784

Brief letter signed by R. Refael Kohen, addressed to the leaders of the Three Communities (Altona, Hamburg, Wandsbek). [Hamburg], Av 1784.

Letter requesting and authorizing the transfer of his salary through his attendant: **"Twofold greetings to the respected leaders of this community of Altona and Hamburg. Their honor should kindly give my attendant, bearer of this letter, the sum of three hundred and fifty Courant mark for my salary. Today, Wednesday, Av 10, 1784. So says Refael Kohen"**.

R. Refael HaKohen of Hamburg (1722-1803) was a leading Torah scholar in the times of the Noda BiYehuda, the Shaagat Aryeh and the Gaon of Vilna. Close disciple of the Shaagat Aryeh, and a teacher of R. Chaim of Volozhin. He served as rabbi and dean in Minsk and several other Lithuanian cities. In 1773, he went to serve as rabbi of Poznań, and in 1776, was appointed rabbi of the joint community of Altona-Hamburg-Wandsbek in Germany. His books include: Torat Yekutiel, Responsa VeShav HaKohen, Responsa She'elat HaKohanim Torah, Daat Kedoshim, Marpe Lashon and others. His biography was recorded in Zecher Tzadik (Vilna, 1879). His father was R. Yekutiel Süsskind Katz, Rabbi of Riga and Lipland, scion of an established lineage of Kohanim named Katz (Kohen Tzedek – true Kohen, descendants of this family include many established Kohanim of Lithuania including: R. Zecharia Mendel Katz Rabbi of Radin, R. Yisrael Meir HaKohen the Chafetz Chaim, R. Dov Katz and R. David Kohen HaNazir). At the age of 12, he was already a disciple of his relative the Shaagat Aryeh, then dean of the Minsk yeshiva, and became one of his foremost disciples. When the Shaagat Aryeh left Minsk in 1742, R. Refael succeeded him at the young age of 19. He later served as rabbi of Rakaw (Minsk region), and in 1747, was appointed Rabbi of Vilkomir (Ukmergė), a position he held for ten years, with many outstanding Torah scholars studying under him. From 1757, he served as rabbi of the Upper Minsk region. R. Chaim of Volozhin studied under him in his youth (in one of his responsa, R. Chaim writes: "I, the small one, attended the eminent Kohen when he was in our country, and I am obliged in his honor just like the honor of Heaven". Chut HaMeshulash, section 9). In 1763, he

acceded the Pinsk rabbinate (and in that period met with the Maggid of Mezeritch, see below). In 1773, he went to serve in the rabbinate of Poznań, and in 1776, of the Three Communities, which he directed for close to thirty years, with wisdom and assertiveness. He was reputed for his opposition of Moses Mendelssohn's Haskalah movement, issuing a ban on anyone who would read his German translation of the Torah.

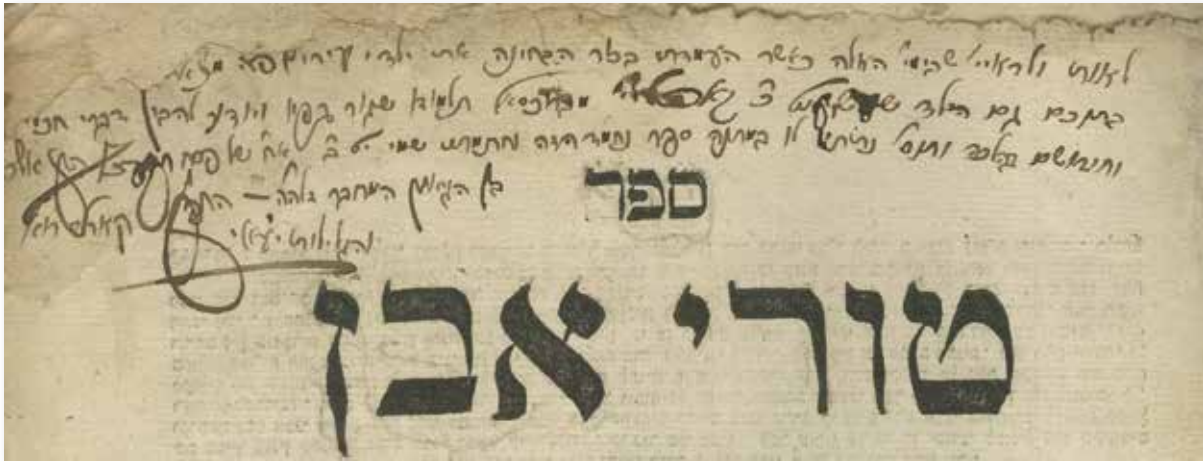
R. Refael HaKohen was revered by all Jewish sects in that generation (excluding the Maskilim, who opposed him and circulated polemic books and lampoons against him), and refused to be involved in the dispute between Chassidim and their opponents. He was very friendly with R. Eliyahu, the Gaon of Vilna, who held him in high esteem, yet conversely met with the Maggid of Mezeritch (regarding this meeting and his attitude to the Chassidic movement, varying and contradictory traditions exist – see: R. Y. Mondshine, in his article R. Refael HaKohen of Hamburg and his attitude to Chassidism, Kerem Chabad, 1992, part IV, pp. 117-123; R. D. Kamenetsky, in his article R. Refael HaKohen and the Gra, Yeshurun, 21, 2009, pp. 840-857; R. D. Eliach, HaGaon, Part III, pp. 915-916 and note 65). R. Refael Natan Nata Rabinowitz, author of Dikdukei Sofrim, described him as a faithful friend of the Gaon of Vilna, even though deep down, he was somewhat inclined to the Chassidic way, and travelled to greet R. Ber in Mezeritch (R. N.N. Rabinowitz, Marginalia to Shem HaGedolim, Yeshurun, 23, Elul 2010, p. 273 – also regarding the continuation of the account of his debates with the Gaon of Vilna on this topic). Chassidic tradition relates that his familiarity with Chassidism and the celebrated meeting were a consequence of R. Zusha of Anipoli's visit to him, at the behest of his teacher the Maggid. Reputedly, R. Refael refused the Vilna Gaon's request that he join the ban on Chassidism (see preface of Beit Rebbi, Berdychiv, 1902, p. 10).

19x12 cm. 3 autograph lines. Good condition.

A similar letter from late 1784 appears in R. R. D. Dessler's Shenot Dor VaDor, 2, Jerusalem 2004, pp. 197-198.

Opening price: \$1000

Estimate: \$3000-6000

23a

23. טורי אבן לבעל ה"שאגת אריה" - מהדורה ראשונה - הקדשת בן המחבר, הגאון רבי אשר גינצבורג-וואלרשטיין אב"ד קרלסרוא

על כבודה להרביץ תורה ולהפיצה בקרב נערי ישראל, כמו שהוא כותב על עצמו: "...ולכן גדרתי בעדי ולא אצא, להחזיק בדקי דתינו הקדושה, להיות למשמרת לנערי בני ישראל, לכבוד ולתפארת אלו אשר יעמדו ואראה בעת בחינתם סימן ברכה במשנתם העולה יפה, אחלק להם כבוד ברבים בלי פרס לקרותם לתורה בשם 'החבר', אולי בזה תרב קנאת סופרים בין נערי בני ישראל" (קובץ בית אהרן וישראל, ג, עמ' קסו, בשם קובץ כרם שלמה, שנה ז, גליון ז, עמ' מד). מתלמידיו בימי זקנותו היה מקבל המתנה שלפנינו: הגאון רבי יעקב קאפל משה הלוי לוונשטיין מברוכזול, שלימים כיהן כרבה של ק"ק גאילינגען (Gailingen) והסביבה. בימי נעוריו למד בישיבת קרלסרוא אצל רבי פילטא אפשטיין, רבי אהרן עטלינגר ובנו רבי יעקב עטלינגר (בעל ה"ערוך לנר"). אח"כ למד ר' קאפל בישיבות רבני הערים מיינץ והאנוי, ובשנת תקפ"ה עבר ללמוד בישיבת וירצבורג. בקובץ כרם שלמה (חשון תשמ"ב, עמ' נז) התפרסם מכתב בעל ה"ערוך לנר" (שכיהן אז כר"מ בישיבת אביו בקרלסרוא) אל רבי אברהם בינג ראש ישיבת וירצבורג, בו הוא ממליץ על רעו רבי קאפל הנ"ל: "...ואנכי ידעתי את האיש הזה ואת שיוח, כי רוב ימי נעוריו היינו חברים בלמדו פה אצל כבוד אממ"ו נר", ותמיד מול חכמה ומדע פניו, ויגדל סעיפיהו על הישיבה דק"ק מיינץ ואצל הגאב"ד דק"ק האנוי, עד אשר היה לעץ רענן" (הובא במאסף ישורון, ח, אדר תשס"א, עמ' תשעט). לימים קיבל רבי יעקב קאפל כתב סמיכה לרבנות מאת רבו הראשון רבי אשר וואלרשטיין (ראה קובץ כרם שלמה, שנה ב, גליון ח).

[1], נב, נא-נו דף; מד; מח דף. 32 ס"מ. נייר איכותי ושוליים רחבים. מצב טוב, משתנה. קרע בראש דף השער (עם שיקום נייר עתיק). כתמים וכתמי רטיבות. מעט בלאי. קרעים בשולי כמה דפים, ללא פגיעה בטקסט. כריכה מקורית עם שדרת עור. בבטנת הכריכה מסמכים בכתב יד (הדפים הנ"ל לא הופרדו ולא נבדקו).

פתיחה: \$1000

הערכה: \$2000-4000

ספר טורי אבן, על מסכתות ראש השנה, חגיגה ומגילה, מאת הגאון רבי אריה ליב גינצבורג בעל ה"שאגת אריה". מיץ, [תקמ"א 1781]. מהדורה ראשונה.

בראש דף השער הקדשה בכתב-ידו וחתימתו של בן המחבר, רבי אשר אב"ד קרלסרוא (Karlsruhe), שנתנו במתנה (בשנת תקפ"ב? כפרס הצטיינות לתלמיד צעיר, שהצטיין בבחינתו ע"י רב העיר: "לאות וראי"ה) שבימי'ם] האלה העמדתי בכור הבחינה את ילדי עירינו פה מצאתי בתוכם גם הילד שעשועים כ' קאפיל נ"י מברוכסאל, תלמודו שגור בפיו וידוע להבין דברי הכמ"ם] וחיידושים בהלכה ותוס'. נתתי לו במתנה ספר נחמד הזה וחתמתי שמי יום ב' א"ח [אסרו חג] של פסח תקפב"ל - הק' אשר בן הגאון המחבר זלה"ה - החופ"ק קארלסרוא והגלילות יע"א."

הגאון רבי אשר גינצבורג-וואלרשטיין (תק"ד-תקצ"ז), אב"ד וואלרשטיין ואב"ד קרלסרוא, היה מגדולי דורו, וכבר מימי צעירותו התכתב רבות בהלכה עם גדולי דורו, ה"נודע ביהודה", ה"הפלאה" וה"אור חדש". בן זקונים לאביו הגאון המחבר בעל "שאגת אריה" (תנ"ה-תקמ"ה), וגדול תלמידיו בישיבת מיץ. היה ידוע בחריפותו הרבה עד שאביו הגאון העיד על בנו "שיש לו שכל חריף בתורה יותר ממנו" (הסכמת רבי גדליה ממיץ תלמיד השאגת אריה, לספר גבורות ארי - ראה במסגרת).

כיהן כר"מ בישיבת מיץ ואח"כ בישיבת נידערווערן. לאחר פטירת אביו ה"שאגת אריה" הפצירו בו אנשי הקהילה שימלא מקום אביו כרבה של מיץ, אך הוא סירב בתוקף. משנת תקמ"ח בערך אב"ד וואלרשטיין, בה כיהן כ-25 שנה כרב המדינה. בשנת תקע"ט (1819) עבר לכהן ברבנות קהילת קארלסרוא וכרב ראשי של כל מדינת באדען.

מקים עולה של תורה, מורם ורבים של הרבנים החשובים בקהילות דרום-גרמניה (מחוזות באדן ובוואריה). רבו המובהק של רבי יעקב עטלינגר בעל ה"ערוך לנר", ושל רבי אלי' ווילשטעטר (ממלא מקומו ברבנות קרלסרוא), רבי אליהו הירש פרעגער אב"ד ברוכזול, ועוד. בימיו נתמעט מאד לימוד התורה באשכנז ורבי אשר יצא להגן

"נשאל זאת שנינו לאלהינו הנביא בליל הסדר..."

מִן הַגְּרָא"מ שֶׁךְ הָיָה מִסְפֵּר בְּשֵׁם הַגָּאוֹן רַבִּי בְרוּךְ בַּעַר מִקְמִינִץ עַל גְּדִלוֹתָם שֶׁל הַגָּאוֹן בַּעַל שֵׁאֲגַת אַרְיָה וְשֶׁל בְּנוֹ הַגָּאוֹן רַבִּי אֶשֶׁר אֲבִי"ד קַרְלְסְרוּא: כְּשֶׁהֲגָאוֹן בַּעַל "שֵׁאֲגַת אַרְיָה" הָיָה מוֹסֵר שִׁיעוּר בְּפִנֵי בְנֵי הַיִּשִּׁיבָה, בּוֹדְדִים בְּלִבָּד הַבֵּינוּ אֶת הַשִּׁיעוּר. מִסוּפֵר, שֶׁהַיְחִיד שֶׁהָיָה יָכוֹל לְהַקְשׁוֹת בְּמַהֲלָכוֹ הָיָה בְּנוֹ שֶׁל הַ"שֵׁאֲגַת אַרְיָה", הַגָּאוֹן רַבִּי אֶשֶׁר זַצ"ל, שֶׁהָיָה יֹדֵעַ בַּחֲרִיפוֹתָיו עַד שֶׁאֲבִיו הָעֵיד עָלָיו לְפִנֵּי כָל שֵׁשׁ לְבָנוֹ שֶׁכָּל חֲרִיף בַּתוֹרָה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ. (תְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ נִדְפְּסָה בְּסוֹף שׁו"ת שֵׁאֲגַת אַרְיָה הַחֲדָשׁוֹת).

בְּשַׁעֲהַ שֶׁהֲשֵׁאֲגַת אַרְיָה הָיָה מְכִיֵּן אֶת הַשִּׁיעוּר, הָיָה יוֹשֵׁב בַּחֲדָר סָגוּר לְעַצְמוֹ. פַּעַם אַחַת בִּיקֶשׁ רַבִּי אֶשֶׁר לְשִׁמּוֹעַ כִּיצַד אֲבִיו מְכִיֵּן אֶת הַ"שִּׁיעוּר". הִסְתַּתֵּר וְשָׁכַב תַּחַת הַסְּפֵסֶל, וְשִׁמַּע כִּיצַד אֲבִיו מְשַׁנֵּן אֶת הַסּוּגִיָּא וְסוֹלֵל אֶת מַהֲלָךְ חִידוּשׁוֹ, כְּשֶׁהוּא אֹמֵר לְעַצְמוֹ: "אִם בְּנֵי אֶשֶׁר יִשְׁאֲלֵנִי כֵךְ, אַעֲנֶה כֵךְ. וְאִם יִשְׁאֲלֵנִי כֵךְ, אַעֲנֶה כֵךְ". לֹא יָכוֹל הָיָה הַגָּאוֹן רַבִּי אֶשֶׁר לְהִתְאַפֵּק, וְשָׁאֵל בְּשִׁכְבוֹ מִתַּחַת לְסִפְסֵל: "אָבָא, וְאִם אֶשֶׁר יִשְׁאֵל כֵךְ [קוֹשִׁיא אַחֲרַי], מָה תַּעֲנֶה?"...

עֲנֵה הַ"שֵׁאֲגַת אַרְיָה": "אֵה, אֵה, כֵךְ תַּקְשֶׁה?! זֹאת בֵּאֲמַת קוֹשִׁיא חֲזָקָה, וְאִי"ה נִשְׁאֵל זֹאת שְׁנֵינוּ לְאַלְיָהוּ הַנְּבִיא בְּלִיל הַסְּדֵר!"... (עַפ"י שְׁמוּשָׁה שֶׁל תוֹרָה, בְּנֵי בְּרַק תְּשַׁנ"ח, עַמ' א-ב)

עֲדוֹת לְדַבְּרֵי אֲבִיו הַשֵׁאֲגַת אַרְיָה שֶׁאֲמַר עַל בְּנוֹ ר' אֶשֶׁר "שֵׁשׁ לוֹ לֵב חֲרִיף בַּתוֹרָה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ" – כָּבֵר נִכְתְּבָה ע"י תַּלְמִיד הַשֵׁאֲגַת אַרְיָה רַבִּי גְּדִלְיָה רוֹטְנִבּוּרְג מִמִּיץ אֲב"ד בְּאִדְיִנְגְּהַיִים, בְּהִסְכַּמְתּוֹ מִשְׁנַת תַּקְצ"ט לְהַדְפֵּסֶת הַסֵּפֶר גְּבוּרוֹת אַרְיָה, בֵּה הוּא כּוֹתֵב עַל רַבִּי אֶשֶׁר בֶּן רַבּוֹ הַמַּחְבֵּר: "בְּקִטְנוּתוֹ כָּבֵר ז' וְח' שְׁנִים הָיָה לוֹ לֵב חֲרִיף וְחֲדוּד. כְּפִי שֶׁמִּשְׁמַעְתִּי בְּק"ק מִיץ שֶׁאִם נֹאמַר לוֹ רַמְב"ם אֶחָד שֶׁתִּמְהוּ נוֹשְׂאֵי כְּלָיו עָלָיו וְנֹאמַר לוֹ הַקְּדָמָה אַחַת מִשְׁ"ס לְתַרְץ, אִזּוֹ בְּשַׁעֲהַ מוֹעֲטָה הָיָה מִתְרַץ. וְכִשְׁהִגִּיעַ לְשְׁנַת י"ג לְאַחַר שֶׁנִּעֲשֶׂה בָר מִצְוָה אָמַר לוֹ אֲבִיו זַצ"ל בְּנֵי אֶשֶׁר! בְּאֶשֶׁר שִׁדְעַתִּיךְ שֵׁשׁ לָךְ שֶׁכָּל צַח וְאַתָּה כְּלִי מוֹכֵשֶׁר לְתוֹרַת ה', חֲזַק וְהֵייתָ לְאִישׁ גְּדוֹל בַּתוֹרָה, וּבֵן חֶסֶם יִשְׁמַח אִב, וְנֹא נֹא יִהְיֶה לִי כְּבוֹד מִמֶּךָ לְאַחַר מוֹתִי בְּעוֹלָם הָאֲמִת, וּמֵאִזּ לְמַד אֲצַל הַגְּדוֹל חֲרִיף וְשִׁנּוֹן מֵהו' מֵאִיר זִיֵּא זַצ"ל שְׁנָה וְחֲצִי בְּק"ק מִיץ. וְאַחֲרֵי הַיּוֹתֵנוּ כָּבֵר חֲמֵשֶׁה עֶשֶׂר, הָיָה לוֹמֵד אֲבִיו הַגָּאוֹן זַצ"ל עִמּוֹ כָּל הַשְּׁ"ס כְּסֵדֵר, וּבְאוֹפֵן שֶׁלֵּמַד מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם עִמּוֹ מִסְכַּת אַחַת וּבְעִיּוֹן גְּדוֹל, וְאַחַר סִיּוּמוֹ לְמַד עִמּוֹ מִסְכַּת אַחֲרָת, וְעוֹד אִיזָה שְׁעוֹת אוֹתוֹ מִסְכַּת שְׁסִיִּים אִיזָה דְפִים, כְּדִי לְחַזֵּר עַל לִימוּדוֹ לְזַכְרוֹן. וּבִהְיוֹתוֹ כָּבֵר י"ז ו"ח תִּמְהוּ עָלָיו כָּל בְּד"צ וְחֲכָמֵי תוֹפְשֵׁי תוֹרָה שֶׁבְּק"ק מִיץ, וְכֵן שְׁאֵרֵי גְּדוֹלִים וְרַבָּנִים עוֹבְרֵי דֶרֶךְ שֶׁם מְקַצְוֵי אֶרֶץ תִּמְהוּ עַל חֲרִיפוֹתָיו וּבְקִיאוֹתָיו. וְהָעֵיד אֲבִיו זַצ"ל עָלָיו בְּפִנֵּי כָּל שֵׁשׁ לְבָנוֹ לֵב חֲרִיף בַּתוֹרָה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ."

and the region. In his youth, he studied in the Karlsruhe Yeshiva under the tutelage of R. Piltä Epstein, R. Aharon Ettlinger and his son R. Yaakov (author of Aruch LaNer). Later, R. Koppel studied in yeshivot in Mainz and Hanau and from 1825, in the Würzburg Yeshiva. The Kerem Shlomo anthology (Cheshvan 1982, p. 57) published a letter by the Aruch LaNer (who at that time taught in his father's yeshiva in Karlsruhe) to R. Avraham Bing, head of the Würzburg Yeshiva, recommending his friend R. Koppel, telling of their friendship: "...Most of our childhood, we were friends studying here in Karlsruhe under the tutelage of my father, my teacher, and he would pursue the study of wisdom and science as well. Afterward, he progressed to the yeshiva in Mainz and

thence to the yeshiva of the Rabbi of Hanau..." (cited in the Yeshurun anthology, 8, p. 779). Eventually, R. Yaakov Koppel received rabbinical ordination (semicha) from his first teacher, R. Asher Wallerstein (see the Kerem Shlomo anthology, Year 2, Issue 8).

[1], 52, 51-56 leaves; 44; 48 leaves. 32 cm. High-quality paper and wide margins. Condition varies; good condition. Tear to the top of the title page (old paper repairs). Stains and dampstains. Light wear. Tears to margins of several leaves, not affecting text. Original binding with leather spine. Handwritten documents in the lining of the binding (these leaves were not removed and examined).

Opening price: \$1000
Estimate: \$2000-4000

23. Turei Even, by the Author of the Sha'agat Aryeh – First Edition – Inscribed by the Author's Son, Rabbi Asher Ginzburg-Wallerstein, Rabbi of Karlsruhe

Turei Even, on Tractates Rosh Hashana, Chagiga and Megillah, by R. Aryeh Leib Ginzburg, author of the Shaagat Aryeh. Metz, [1781]. First edition.

At the top of the title page is a dedication handwritten and signed by the son of the author, R. Asher Rabbi of Karlsruhe, who (in 1822?) awarded the book to a young Torah student for his excellent performance on a test by the city rabbi: **"Testimony to a recent test I have administered to the children of the Talmud Torah of this city and I have found among them the child Koppel of Bruchsal erudite and comprehending the teachings of the sages and novellae in halacha and Tosafot. I gave him this nice book as a gift and I signed my name on Monday, Isru Chag of Pesach 1822 – Asher son of the author, Karlsruhe and the region"**.

R. Asher Ginzburg-Wallerstein, Rabbi of Wallerstein and of Karlsruhe (1754-1837), was an eminent Torah scholar, who already from a young age exchanged halachic correspondence with leading Torah luminaries of his time, such as the Noda BiYehuda, the Haflaah and the Or Chadash. Youngest son and beloved disciple of his father, the renowned author of Shaagat Aryeh, and his leading disciple in the Metz Yeshiva. Known for his sharpness of mind, his father attested that "his son is sharper in Torah study than he himself" (approbation of R. Gedalia of Metz, disciple of the Shaagat Aryeh, to the book Gevurot Ari).

Officiated as Rabbi in the Metz Yeshiva and later in the Niederwerrn Yeshiva. After the passing of his father, the Shaagat Aryeh, the Metz community begged him to succeed his father as rabbi, however, he adamantly refused. From 1788, he began his 25-year tenure as Rabbi of Wallerstein. In 1819, he relocated to the Karlsruhe rabbinate and served as Chief Rabbi of the entire Baden district.

Many prominent rabbis of Southern-Germany communities (Baden and Bavaria districts) were his disciples. He was the primary teacher of R. Yaakov Ettlinger, author of the Aruch LaNer and also taught R. Eliyahu Wilstetter (his successor in the Karlsruhe rabbinate), R. Eliyahu Hirsh Prager Rabbi of Bruchsal, and others.

During his lifetime, Torah study in Germany ebbed and

23b

R. Asher exerted himself to teach and disseminate Torah among Jewish youth as he writes: "...Therefore, I have decided to reinforce our holy religion, to protect the success of Jewish youth and to give honor and glory to those who succeed in their studies. I will test them and if I see that they succeed in their studies, I will honor them in public and call them up to the Torah with the title 'HeChaver'. Perhaps this will lead to competition among Jewish youth" (Beit Aharon V'Yisrael anthology, 50, p. 166, citing the Kerem Shlomo anthology, Year 7, Issue 7, p. 44).

The recipient of this gift was R. Ginzburg's disciple in his senior years, R. Yaakov Koppel Moshe HaLevi Lowenstein from Bruchsal, who later officiated as Rabbi of Gailingen

24

24. כתב-יד אוטוגרפי - חידושים על התנ"ך, על הש"ס, הלכה ומנהג - כולל תיעוד על מנהגי פרנקפורט דמיין - מחבר לא מזוהה, מגדולי פרנקפורט בתקופתו של בעל ה"הפלאה" - פרנקפורט דמיין, שנות הת"ק

ימי הסליחות (דף קעז/1): "בליל מוצאי י"ט של פסח אחרון מנגנים ברכו בלשון נעימה והתעוררת (!) כמו בימי[ם] נוראים, והיינו משום דמבואר הוא דחמץ הוא בדמיון יצהר"ע [יצר הרע], מש"ה מנגנים בנגון זה להיות ע"ז מתעורר, ולהיות מחזר מן יצהר"ע [יצר הרע], ולאמץ לבבנו לעבודתו ב"ה" (ראה על מנהג זה בספר מנהגי מהרי"צ הלוי, חלק א', עמ' קעד).

בין דפי הכרך נמצאו מספר דפים בכתב-יד, טיוטות ורשימות שונות של חידושים. באחד הדפים רישום ארוך ומעניין, על יוזמת המחבר לתקן לוח. על פי רישום זה ניתן אף לתארך את תקופתו: "אנוכי הרואה בכל מוצאי שבת קודש שעורר[ה] וערבובי[ה] קבוצת תלתלים מדלת העם מקיימים בבית אלהי-ם נהלך ברגש, מתרגשים ומבהילים ודוחקים להקדים ולהתפלל תפלת חול, עשות חילולים תחת חילולים, במקום הספת[!] מחול לקודש, מבקשים הוספת קודש לחול, ואין גם אחד שעומד בפרץ לעמוד נגדם, באומרם, שכבר ראו כוכבי לילה, ובאמת ראיות האלה מטעת המה... על זאת נערת חצני לעשות לוח בדקדוק גדול זמן זריחת וביאת השמש ועת עמוד השחר ובין השמשות ולילה מן כל ח' יום של כל ימי השנה שלהם 1800, וממנו תוכל לצייר ולשער על כל שנה ושנה שלהם, במה דהם מונין לחמה, דהלוק סיבובה בגלגולה שוה כל ימי עולם, ובאשתקד שנה שעברה כבר עשיתי פיתוחי לוח חותם על שנה 1799..."

בדפים האחרונים - מפתחות לתוכן כתב-היד שנעשו ע"י המחבר. בדף רפד/2 רישום בלועזית (חתימת המחבר?).

א-קמב, קמב-קנב, קנב-קעד, קעד-קעז, קעט-רפד דף (הדף הראשון ריק). סה"כ 285 דפים כתובים + [5] דפים בודדים. נייר איכותי. 34 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים ובלאי. מריחות דיו. בלאי בפיינות בדפים שבתחילת הספר ובסופו, עם פגיעה בטקסט. דפים וקונטרסים מנותקים. כריכה מקורית, פגומה ומנותקת. מצורפת חוות דעת מומחה על כתב היד.

פתיחה: \$6000

הערכה: \$15,000-100,000

כתב-יד גדול (כרך עבה, מאות דפים), חידושים על התנ"ך, על המשניות והתלמוד, פירושים על התפלה של חול, שבת ומועדים, מנהגים וטעמי מנהגים, ועוד. [פרנקפורט דמיין, שנות הת"ק בקירוב, שלהי המאה ה-18 או ראשית המאה ה-19].

מאות דפים בכתביה אוטוגרפית של מחבר, עם מחיקות והוספות רבות. חיבור שלם ומקורי מאת מחבר שלא זוהה על ידינו, המזכיר בתוך דבריו את עירו פרנקפורט דמיין. כפי הנראה, מדובר באחד מגדולי התורה בעיר פרנקפורט, בשנות הת"ק - בתקופת כהונתו של רבי פנחס הורוויץ בעל ה"הפלאה" כרבה של העיר.

סגנון החידושים מגוון, כולל גם חידושים על דרך הרמז: גימטריות רבות ועניינים על פי קבלה, ועוד. הכרך כולל חידושים על סדר התורה, מבראשית ועד הסוף; חידושים על משניות - סדר זרעים ומועד; חידושים על הש"ס - על מסכתות רבות; ביאורים על תהלים, מגילת אסתר, ועל ספרים נוספים בתנ"ך; ביאורים על הגדה של פסח; ועוד. בראש דפים רבים בספר מופיעה הכותרת "ליקוטים", ובהם חידושים שונים על התפילה, פיוטים ומנהגים, ועוד. במספר מקומות מזכיר הכותב את עירו פרנקפורט ואף מתעד את המנהגים בעיר וטעמיהם. לדוגמה, בדף קנא/1: "ובתנ"ך הנדפס פה פ"פורט מביא...". בדף קעז/2: "המנהג דקורין פרשת נרות דבפרשת בהעלותך ביום שמיני דחנוכה... וכאן בק"ק פראנקפורט לא נוהגים, משום...". בדף רסה/2: "כאן בפ"פורט ה' המנהג דביום השבת ה' מאחרין לכנס לבית הכנסת עד שה' קורין ק"ש אחר הזמן ג' שעות על היום...". בדף רעג/1: "פה פ" המנהג שלא לאמרו ככתוב על יד נביאך, והיינו משום...".

בין היתר מתעד המחבר (בדף קעז/2 ובדף רסה/2) מנהג ידוע בקהילות אשכנז, המכונה "יאהר'ס קדיש" [הקדיש של השנה], לנגן את ה"קדיש" בחג שמחת תורה עם כל ניגוני השנה: "טעם של המנהג דבשמחת תורה מנגנים כל ניגוני של שנה כולה נ"ל והיינו, מכיון..." (ראה על מנהג זה בספר מנהגי מהרי"צ הלוי [דינר, בני ברק תשע"ו], חלק א', עמ' שצד-שצה).

תיעוד נוסף של מנהג ייחודי אחר, "חמצדיגען ברכו" [ברכו של חמץ], לכיו שרים את ה"ברכו" של ערבית במוצאי חג הפסח בניגון של

24. Autograph Manuscript – Novellae on the Bible, Talmud, Halacha and Customs – Includes Records of the Customs of Frankfurt am Main – Unidentified Author, Prominent Torah Scholar in Frankfurt in the Time of the Haflaa – Frankfurt am Main, 18th/19th Century

Large manuscript (thick volume, hundreds of leaves), novellae on the Bible, Mishnayot and the Talmud, commentary on the weekday, Shabbat and Festival prayers, customs and their reasons, and more. [Frankfurt am Main, ca. late 18th-early 19th century].

Hundreds of leaves handwritten by the author, with many deletions and additions. Complete and original composition by an author we were unable to identify, with mentions of his city – Frankfurt am Main. The author was presumably a leading Torah scholar of Frankfurt, during the tenure of R. Pinchas Horowitz, author of the Haflaa, as rabbi of the city.

The style of novellae is diverse, and includes novellae based on the allegoric approach: many Gematrias (association of words by their numeric value), interpretations according to Kabbalistic teachings and more. The volume contains novellae following the order of the Torah, from Bereshit until the end, novellae on Mishnayot – Orders Zera'im and Moed; novellae on the Talmud – on many tractates; commentaries to Tehillim, Megillat Esther, and to other books of the Bible; commentary to the Passover Haggadah; and more. Many leaves of the book bear the heading "Selections", and contain various novellae on prayers, piyyutim and customs. In several places, the author mentions his city, Frankfurt, and documents the city's customs and their rationales. For instance, on p. 151a: "and in the Bible printed here in Frankfurt...". On p. 176b: "The custom of reading the section regarding lighting the lamps in Parashat Behaalotecha on the eighth day of Channuka... and here in Frankfurt we do not have this custom, since...". On p. 265b: "Here in Frankfurt, the custom was to delay the Shabbat morning prayers in the synagogue, reciting the Shema after the 3rd hour of the day...". On p. 273a: "Here in Frankfurt, the custom is not to recite KaKatuv Al Yad Nevi'echa, since...".

The author also documents (on p. 177b and p. 265b) a famous custom in German communities, named **Jahreskaddisch** (the Kaddish of the year), of singing the Kaddish on Simchat Torah in the tunes of the entire year (regarding this custom, see Minhagei Maharitz HaLevi [Dunner, Bnei Brak 2016], part I, pp. 394-395).

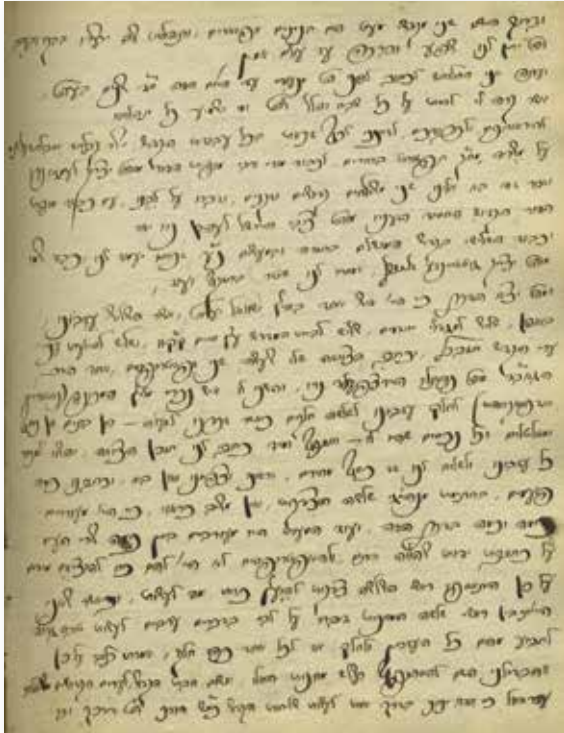
Another unique custom is recorded - **Chomez'digen Borchu** (Barchu of Chametz), of singing Barchu of the evening prayer at the close of Passover in the tune of Selichot days (p. 177a): "In the evening following the last day of Passover, we sing Barchu in a pleasant and stirring tune like during the High Holidays, since Chametz (leaven) is an allegory to the evil inclination, so we sing in this tune to be inspired, to be wary of the evil inclination, and to fortify our heart in worship of G-d" (regarding this custom, see Minhagei Maharitz HaLevi, part I, p. 174).

Several handwritten leaves were found interspersed in the volume, containing drafts and various notes of novellae. One of the leaves includes a lengthy and interesting inscription, documenting the author's initiative of establishing a detailed calendar for the years 1799-1800.

The last leaves are indexes to the contents of the manuscript, arranged by the author. An inscription in Latin characters appears on p. 284b (author's signature?). 1-142, 142-152, 152-174, 174-177, 179-284 leaves (the first leaf is blank). In total, 285 written leaves + [5] single leaves. High-quality paper. 34 cm. Good-fair condition. Stains and wear. Ink smudges. Wear to the page corners at the beginning and end of the book, affecting text. Detached leaves and gatherings. Original binding, damaged and detached. Enclosed is an expert's report on the manuscript.

Opening price: \$6000

Estimate: \$10,000-15,000

25b

25a

25. כתב-יד רבי יצחק מלעמגא וכתב-יד תלמידו רבי אברהם פרינץ - אמשטרדם, שנות הת"ק - חידושים, דרשות, מכתבים, רשימות וזכרונות - כולל חומר היסטורי חשוב לתולדות קהילת האשכנזים באמשטרדם

147 עמ' כתובים. כתב ידו של רבי אברהם פרינץ. (יתכן שחלק מהחתימות על העתקות המסמכים הן אוטוגרפיות - מקוריות - ולא של המעתיק).

הגאון רבי יצחק איצק (סג"ל) הלוי מלעמגו (תק"ח-תקס"א), מגדולי חכמי "בית המדרש עץ חיים" של ק"ק אשכנזים באמשטרדם, תלמיד רבי שאול אב"ד אמשטרדם ורע וידיד של בנו הגדול רבי יעקב משה. היה מגדולי ה"לומדים" הקבועים בבית המדרש, וכיהן כ"מגיד שיעור" וראש ישיבה. בשנת תק"ס עבר לכהן כרב אב"ד בעיר גרונינגען ואגפיה.

על עזבון כתבי ידו עברו תהפוכות רבות, ונכתבו על כך מאמרים וספרים רבים. חיבורו הגדול "תולדות יצחק" פירוש על התוספתא, שתלמידו רבי אברהם פרינץ (שכיהן אחרי רבו כמגיד שיעור וראש הישיבה) צירף דוגמא ממנו לספר "ליקוטי צבי" אמשטרדם תקס"ט, נעלם ונתגלה לציבור רק במכירת פומביות, תחילה בשנת תר"ל (1870) בבית המכירות פרידריק מולר באמשטרדם (פריט 944), בשלשה כרכים בתבנית פולין, המכילים כ-1600 דף. בשנת תרמ"א (1881) הוצע שוב אותו כתב-יד למכירה כחלק מעזבונו של לוי גוטשלק ונפריד מהאג, בבית מכירות של ה"ג בום (פריט 156). בשנת 1900 בערך, הגיע כתב-יד זה לגנוי ספרית ה"רוזנטליאנה" באמשטרדם.

בשנת 1965 הוציא מר' י' אונדרוויזר (Joseph Onderwyzer) ספר באנגלית בשם "Mavoch" (מבוך), בו תיאר בצורה ציורית (ומחרה) את חיפושיו ברחבי העולם אחר אותו כתב-יד של החיבור העניקי על התוספתא ועל גילוי ברשימה פנימית של ספרית ה"רוזנטליאנה"

כרך המכיל שלושה כתבי-יד: • כת"י חידושים ודרשות בכתובה אוטוגרפית של רבי יצחק הלוי מלעמגו בעל "תולדות יצחק". • כת"י חידושים, דרשות ו"פנקס מילה" בכתב-יד תלמידו רבי אברהם פרינץ מאמשטרדם. • העתקות אגרות ומסמכים מן התקופה, מהם מכתבים אל ה"פקידים ואמרכלים" באמשטרדם, ועוד.

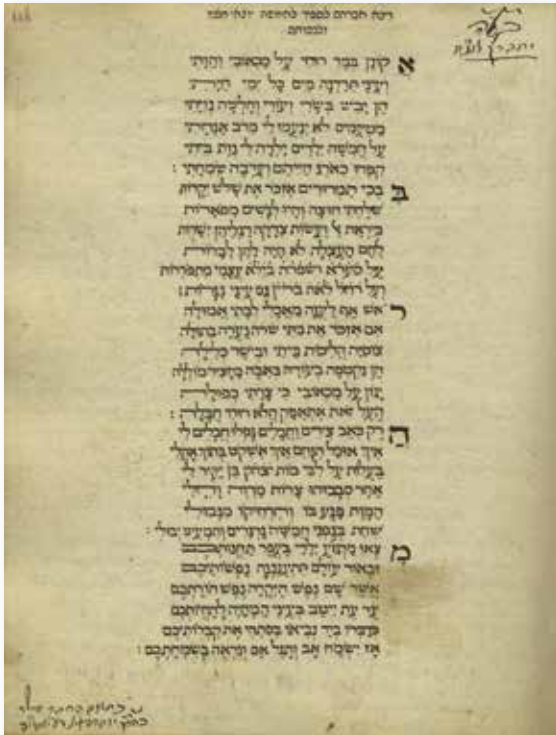
כתבי-היד נרכזו כנראה בראשית שנות התק"צ. על הכריכה נכתב באותיות מוזחבות: "זרע יצחק - תולדות אברהם". הכרך מכיל חומר תורני והיסטורי רב ערך, מחכמי ופרנסי אמשטרדם בשנות הת"ק. להלן פירוט כללי של תוכנו:

• חידושי ש"ס וחידושי סוגיות. דרשות בהלכה ובאגדה: לסיימים, למעלת התורה והשלום, למועדים והספדים. אוטוגרף בכתב ידו של הגאון רבי יצחק איצק הלוי מלעמגא, מגדולי חכמי אמשטרדם, ואב"ד גרונינגען. אמשטרדם, [תק"ן בערך].

בדף פב/ב מזכר "אמרו"ו הגאון נר"ו" [יתכן שהכוונה לרבי שאול אב"ד אמשטרדם, או לבנו ממלא מקומו רבי יעקב משה לעוונשטאם].

[1], פח דף, [1 דף מפתחות]. כתב-יד אוטוגרפי של רבי יצחק מלעמגו.

• חידושי תורה ודרשות. זכרונות משפחתיים וקהילתיים. רשימות נימולים (פנקס מוהל). זכרונות והעתקות מסמכים ומכתבים בעיני ארץ ישראל. רשימות על מורו רבו רבי יצחק מלעמגא. צוואות והספדים. בכתיבת די "הרב הצדיק" רבי אברהם פרינץ מאמשטרדם (תקכ"ח-תרי"א), מראשי פרנסי הקהילה ומייסד הפקוא"מ, פקיד ומשגיח ראשי על כל עיני ארץ ישראל. [תק"ע-תר"ט, 1810-1849].

25d

יהודי שהקדיש שליש ממנו לעניי ארץ הקודש. יורשיו בקשו למנוע את קיום הצוואה, אך רבי אברהם יחד עם רצ"ה לעהרן פעלו לגביית העזוב, ומתוך כך השתלשלה הקמת הפקוא"מ (עמ' 82-81). העתקת מסמכי הפקוא"מ הנמצאים פה אף היא איננה ידועה, שכן בספר "אגרות הפקידים והאמרכלים מאמשטרדם", ירושלים תשכ"ה, התפרסמו רק האגרות שנשלחו מאמשטרדם לירושלים, ואילו לפנינו נמצאים העתקי האגרות שנשלחו מארץ ישראל לאמשטרדם. החומר לא נבדק עדיין כראוי, רק נציין מעט מתוכן המכתבים: מכתבים בחתימות רבי טוביה ב"ר שלמה, ר' נתן נטע ב"ר מנחם מנדל, ר' אברהם שלמה זלמן שפירא (צורף) וחתנו רבי אריה ב"ר ירחמיאל גזבר ונאמן. מכתבי רבני חברון, טבריה וירושלים. מכתב מליוורנו ובו העתק אגרת תלמיד הגר"א, רבי ישראל משקלוב, לרבי שלמה זלמן צורף, בענין השליחות לחיפוש עשרת השבטים (מכתב זה הוא גילוי חדש בפרשה עלומה זו - ראה מאמר ד"ר אריה מורגנשטרן, סיני, ק', עמ' תקנב-תקנד).

רבי אברהם פרינץ כתב במשך השנים בכרך זה רשימות דברי תורה ודברי מוסר, הספדים על צאצאיו שנפטרו על פניו, צוואה שכתב בגיל 60 ובגיל 64. בעמ' 86 נרשם ש"ססיון תקצ"ח הגעתי לכלל שבטים לאורך ימים טובים". בצוואה משנת תר"ט נרמז על כך שהוא בן 80 (עמ' 119), כך שיש לפנינו עדות על זמן לידתו בשנת תקכ"ח או תקל"ט. ר' אברהם פרינץ נפטר בשנת תרי"א (1851).

סה"כ כ-200 דף (חלקם ריקים). 19.5 ס"מ. נייר עבה ואיכותי, מצב טוב מאד. כריכת עור מקורית עם כיתוב ועיטורי זהב, במצב טוב מאד, שיקום קל של הדבקת קרע בגב הכריכה. אקס-ליבריס.

פתיחה: \$10,000
 הערכה: \$15,000-20,000

25c

באמשטרדם. ספר זה עורר בשעתו פולמוס בעתונות ובכתבי העת. בסופו של דבר, בעקבות אותו פולמוס, התחיל צוות עורכים בהוצאת הפירוש. עד כה יצא כרך אחד על מסכת מגילה, ירושלים תשס"ב, בהוצאת "מכון אופק". בראש הכרך הובא מאמר ארוך לתולדות המחבר ותקופתו בבית המדרש באמשטרדם.

לפנינו גילוי עתיק ראשיתו של ה"מבוך": בעמ' 76 במחברתו, מספר רבי אברהם פרינץ על רכישת כתב היד על ידו, במכירת עזבונו של רבי יצחק ב"ר מרדכי מלעמגו, בן אחותו של רבי יצחק. הוא מספר כי הוא זה שכרך את הספר בשלשה כרכים, "ובכל כרך רשמתי שמו באותיות מחזבות", ומתאונן על כך שאין לו את האפשרות הכספית להוציא את כל הספר לאור. בעמ' 86 שנכתב בתקופה מאוחרת יותר חזר ומספר רבי אברהם, כי לאחר שראה שאין ביכולתו להדפיס את הספר, כרך אותו בשלשה חלקים כדי שבני משפחת רבו יוכלו להגות בו (נראה שהחזיר את שלשת הכרכים לבני משפחתו של רבי יצחק מלעמגו).

המחברת שלפנינו בכתיבת יד קדשו של רבי יצחק מלעמגו, איננה ידועה כלל, והיא תגלית בפני עצמה. רבי אברהם פרינץ כותב עליה בעמ' 86 ועל עוד מכתבים "אשר כורכו בספר הזה". כנראה, שהכרך שלפנינו לא הופיע באותן מכירות פומביות במאה ה-19 בהן נמכרו שלשת הכרכים האחרים של רבי יצחק מלעמגו.

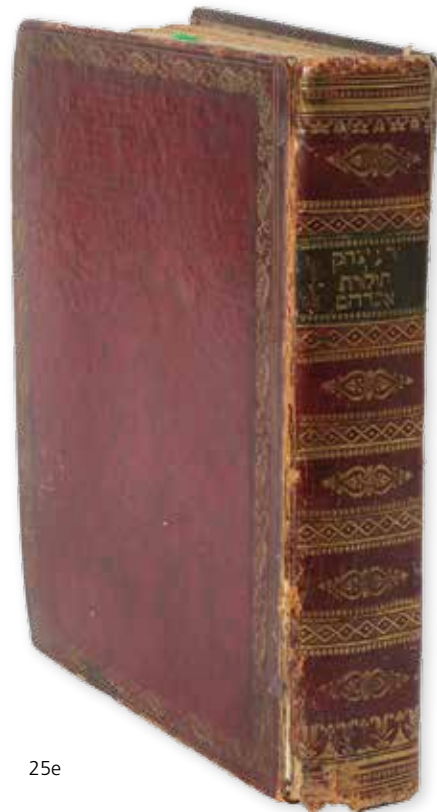
בנוסף, ביומן זכרונותיו ודרשותיו של רבי אברהם פרינץ, אנו מוצאים פרטים חדשים על קורות ימי חייו של מורו רוקחו המובהק, רבי יצחק מלעמגו, שלימדו תורה וגידלו בביתו כבן, לאחר שהתייתם מהוריו. ליומן זכרונותיו של רבי אברהם פרינץ חשיבות רבה, שכן הוא חושף פרטים לא ידועים בקורות ק"ק אשכנזים באמשטרדם, בסוף המאה ה-18 ובתחילת המאה ה-19. ביניהם פרטים על השתלשלות יסוד ה"פקידים ואמרכלים" [פקוא"מ]. על פי הנכתב הדבר החל בעזבונו של

This manuscript sheds light on the early history of R. Yitzchak of Lemgo's manuscript composition on the Tosefta: On p. 76 of his notebook, R. Avraham Prins documents the purchase of the manuscript at the sale of the estate of R. Yitzchak ben Mordechai of Lemgo, R. Yitzchak's nephew. He relates that it was he who bound it in three volumes "and in each volume I imprinted his name in gilt letters". He bemoans the fact that he lacks the means to publish the book. On p. 86, written at a later date, R. Avraham repeats the fact that since he realized that he was unable to publish the book, he bound it in three volumes so that his teacher's family members could study it (apparently, he returned the three volumes to the descendants of R. Yitzchak of Lemgo).

This booklet, handwritten by R. Yitzchak of Lemgo, is hitherto unknown and a discovery in its own right. R. Avraham Prins writes about it on p. 86 and about more letters "bound with this volume". Evidently, this volume was not offered at the same auctions in the 19th century at which the other three volumes by R. Yitzchak of Lemgo were sold. In addition, R. Avraham Prins' diary of memoirs and sermons discloses new details of the biography of his close teacher R. Yitzchak of Lemgo who taught him Torah and raised him in his home like his own son after he was orphaned.

The diary of the memoirs of R. Avraham Prins is of great significance, as it also reveals unknown details of the history of the Ashkenazi community in Amsterdam in the late 18th century and in the early 19th century.

Among them are details of the circumstances which led to the establishment of the Pekidim and Amarkalim (Officials and Administrators) organization, when a Jew left behind a will dedicating one third of his inheritance to the poor people of Eretz Israel. His heirs attempted to prevent the execution of the will, but R. Avraham together with R. Tzvi Hirsch Lehren endeavoured to collect the inheritance, initiating the establishment of the Pekidim and Amarkalim (pages 81-82). The copying of these Pekidim and Amarkalim documents is also unknown, as the book *Igrot HaPekidim VeHaAmarkalim MeAmsterdam* published in Jerusalem, 1965 only includes the letters sent from Amsterdam to Jerusalem, while these are copies of letters sent from Eretz Israel to Amsterdam. This material has not yet been sufficiently examined, but below is an outline of the letters' contents: Letters signed by R. Tuvia ben R. Shlomo, R. Natan Nata ben R. Menachem Mendel, R. Avraham Shlomo Zalman Shapira (Tzoref) and his son-in-law R. Aryeh ben R. Yerachmiel, treasurer and

25e

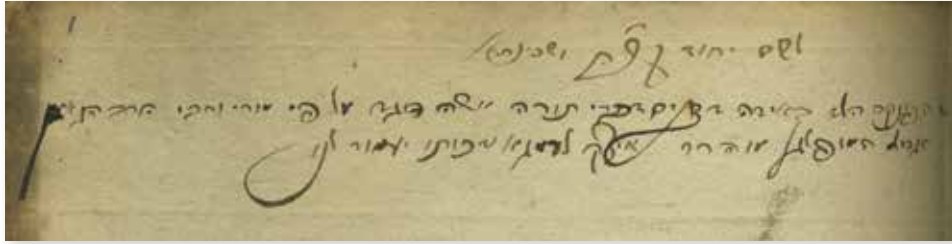
trustee. Letters from the rabbis of Hebron, Tiberias and Jerusalem.

A letter from Livorno containing a copy of a missive by R. Yisrael of Shklow, disciple of the Vilna Gaon to R. Shlomo Zalman Tzoref regarding the mission for locating the Ten Lost Tribes. (This letter is a new discovery in this enigmatic affair - See article by Dr. Aryeh Morgenstern, *Sinai*, 100, pp. 552-554). Throughout the years, R. Avraham Prins recorded in this volume Torah and ethics thoughts, as well as eulogies for his offspring who died during his lifetime and wills he wrote at the age of 60 and 64. On p. 86, he wrote that "In Sivan 1838, I reached the age of 70". In his testament from 1849 he hints that he is 80 years old (p. 119), evidence to the fact he was born in 1768 or in 1769. R. Avraham Prins died in 1851.

Total of approx. 200 leaves (some are blank). 19.5 cm. Thick high-quality paper, very good condition. Original leather binding with gilt inscription and ornaments, in very good condition. Minor repair of tear to back cover. Ex-libris.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$15,000-20,000

25f

25. Manuscript by Rabbi Yitzchak HaLevi of Lemgo, and a Manuscript by his Disciple Rabbi Avraham Prins – Amsterdam, 18th Century – Novellae, Sermons, Letters, Notes and Memoirs – Important Historical Material Regarding the Ashkenazi Community of Amsterdam

Volume comprised of three manuscripts: • Manuscript of novellae and sermons, autograph of R. Yitzchak HaLevi of Lemgo, author of Toldot Yitzchak. • Manuscript of novellae, sermons and circumcision ledger handwritten by his disciple R. Avraham Prins of Amsterdam. • Copyings of letters and documents from that period, including letters addressed to the Pekidim and Amarkalim (officials and administrators in Amsterdam), and more.

The manuscripts were presumably bound in the beginning of the 1830s. The binding is imprinted with gilt letters: "Zera Yitzchak – Toldot Avraham". The volume contains invaluable Torah and historical material from Torah scholars and public leaders of Amsterdam in the 18th century. Below is an outline of its contents:

- Chiddushei Shas VeChiddushei Sugiot (Talmudic novella). Sermons on Halacha and Aggada: for Siyumim, in praise of the Torah and in praise of peace, for festivals and eulogies. Handwritten by R. Yitzchak Itzak HaLevi of Lemgo, a prominent Amsterdam Torah scholar and rabbi of Groningen. Amsterdam [ca. 1790]. Page 82b mentions "Admor HaGaon" (this may refer to R. Shaul Rabbi of Amsterdam, or to his son and successor R. Yaakov Moshe Lowenstam).

[1], 88 leaves, [1 index leaf]. Autograph of R. Yitzchak of Lemgo.

- Torah novellae and sermons. Familial and communal memoirs. Registry of circumcised babies (Mohel's ledger). Memoirs and copies of documents and letters regarding Eretz Israel. Writings about his teacher, R. Yitzchak of Lemgo. Testaments and eulogies. Handwritten by R. Avraham Prins of Amsterdam (1768-1851), a leading community activist and founder of the Pekidim and Amarkalim organization (officials and administrators in Amsterdam on behalf of the Jews in Eretz Israel), official and chief supervisor of all matters concerning Eretz Israel. [1810-1849].

147 written pages, in the handwriting of R. Avraham Prins. (Some of the signatures following the copyings may be autographic – original, not written by the copier).

R. Yitzchak Itzak (Segal) HaLevi of Lemgo (1748-1801) a prominent scholar of the Etz Chaim study hall of the Ashkenazi community in Amsterdam, was a disciple of R. Shaul of Amsterdam, and a close friend of his son R. Yaakov Moshe. He was amongst the prominent regular "learners" in the Beit HaMidrash and served as lecturer and dean of the yeshiva. In 1800, he was appointed rabbi of Groningen and its district.

His manuscripts underwent many vicissitudes, and numerous books and articles have been written on the subject. His great composition Toldot Yitzchak, commentary on the Tosefta, of which his disciple R. Avraham Prins (who succeeded him as head of the yeshivah) added a sample to Likutei Tzvi, Amsterdam 1809, disappeared and was only revealed to the public at auctions, first appearing in 1870 at the Friedrich Muller auction house in Amsterdam (Item 944) in three folio size volumes containing approximately 1600 leaves. In 1881, the same manuscript was offered as part of the estate of Levi Gutshlag Winifred of the Hague at the H.G. Baum auction house (Item 156). In ca. 1900, this manuscript reached the Rosenthaliana library in Amsterdam. In 1965, Joseph Onderwyser published a book in English named Mavoch (labyrinth) in which he describes in a very picturesque (and odd) manner his worldwide quest for the manuscript of the colossal work on the Tosefta, discovering it in an internal list of the Rosenthaliana library in Amsterdam. This book then raised a polemic in the press and in journals and eventually, a team of editors began publishing the commentary. So far, one volume has been published on Tractate Megillah, Jerusalem, 2002, by Machon Ofek. The volume is prefaced with a long article - the author's biography, and an account of his tenure in the Amsterdam Beit Midrash.

26a

26. מכתב שו"ת בכתב ידו וחימתו של בעל ה"ערוך לנר"

מכתב (2 עמ', כ-40 שורות) בכתב ידו וחימתו של הגאון רבי "יעקב" עטלינגר, בעל ה"ערוך לנר". [אלטונה, תרכ"ח בערך 1868]. תשובה בדברי תורה בסוגיית "ביקור הקרבן" וענינים נוספים, שנשלחה "לחתי הרב נ"י" [כנראה, לחתנו רבי ישראל מאיר פריימן אב"ד פילעהנע - ראה הלהן], והוא חותם בסופו "כ"ד חמיק הקטן יעקב".

ה"ערוך לנר" מעתיק לו מ"ליקוטיו" למסכת פסחים [ספר חידושי על הש"ס]: "...כן כתבתי בלקוטי. וזוה תראה חתי נ"י כי כוונתי לדברך ויפה כתבת ובפרט בהקושיא... שהוא באמת קושיא עצומה ושמעתי אותה זה איזה שנים מת"ח א' מקעניגסבערג (שמו כעת נשכח ממני)..."

המכתב ללא תאריך, אך בתוך הדברים מציין ה"ערוך לנר" ספרים חדשים שנדפסו בשנים תרכ"א-תרכ"ח. הוא מביא את דברי הנצי"ב בספרו "העמק שאלה" על השאלות: "מה שכתבת שמהשאלות ראי'... כן כתב ג"כ הפי' העמק שאלה מהגאון אב"ד דק"ק וולאזין נ"י הנדפס מחדש על השאלות..." [השאלות חלק בראשית שעות, נדפס בשנת תרכ"א]. והוא מביא את חידושי הר"ן על מסכת שבת שדפס "כעת" בווארשא: "שזה איזה שנים כתבת לי פי' [רוש] מתניתין דשבת על... והבאת ראי' [ה] מירושלמי נגד פי' רש"י, וישר בעיני הפי' [רוש] מאוד, וכתבתיו אז לר"ע לנהרען נ"י [רבי עקיבא לנהרען מאמשרדרם] בשמך, וכתב לי ששמע פי' זה בשם הגר"א ז"ל, ושוב ראיתי מהגאב"ד דק"ק לעמבערג נ"י [בעל ה"שואל ומשיב"] בהסכמה שנתן לפי' בן הגאב"ד דק"ק ווירצבורג נ"י על הערוך [ספר למוד ערוך, לרבי שלמה במברגר], שהזכיר ג"כ פי' [רוש] זה והלעיג עליו. אמנם כעת נדפס בווארשא פי' הר"ן על שבת... ומצאתי שם פי' [רוש] זה בשם רבינו יהונתן ז"ל, ושוב הביא פי' רש"י וסיים 'והראשון עיקר'. נזכרתי עתה בזה, באשר שזה מקרוב כתב לי חתי וגיטך הרב מ"ה זלמן כהן נ"י פי' זה ששמע מלמדן אחד וכתבתי לו כנ"ל...". [ספר חידושי הר"ן על שבת, נדפס בוורשא שנת תרכ"ב, והסכמתו הנ"ל של רבי יוסף שאול נתנזון אב"ד למברג, נדפסה בספר "למוד ערוך" על מסכת שבת, פיורדא, תרכ"ח].

הגאון רבי יעקב ויקב עטלינגר (תקנ"ח-תרל"ב, 1789-1872), אוצר הרבנים (9805), רב ראשי של אלטונה והגלילות ואב"ד אלטונה, מהבולטים שבמנהיגי הדות גרמניה ומגדולי הלוחמים ברפורמה. בצעירותו כיהן כר"מ בישיבתו של אביו רבי אהרן עטלינגר בעיר קרלסרוה, והיה מתלמידי המובהקים של רב העיר רבי אשר וואלרשטיין בן ה"שאגת אריה". למד גם בישיבת ווירצבורג אצל הגאון רבי אברהם בינג, והיה חברים של החכם יצחק ברנייס מהמבורג ורבי אלעזר ברגמן מירושלים.

בשנת תקפ"ח בערך נתמנה כראש ישיבה ורב ב"קלויז" בעיר מנהיים, ובשנת תקצ"ו עבר לכהן כרב בקהילות אה"ו (אלטונה, המבורג וונדסבק), שם הקים ישיבה חשובה. רבי יעקב עטלינגר עסק כל ימיו בהרבצת תורה, וגדולי הרבנים בגרמניה היו תלמידיו, הידועים מביניהם: רבי שמשון רפאל הירש; רבי עזריאל הילדסהיימר; רבי צבי בנימין איערברג אב"ד הברשטט בעל "נחל אשכול"; רבי געטש שלזינגר מדייני המבורג; רבי אליהו מונק מדייני אלטונה ובנו רבי יהודה מונק אב"ד מארבורג; רבי זאב יצחק הלוי דינר מקלן בעל מחבר "לכבוד עמודי התורה"; רבי משה וויסקופ רבה של פריז; ועוד תלמידים ידועים שפיארו את קהילות אשכנז בדורם.

מחבר הספרים: "ערוך לנר" על מסכתות הש"ס, "ביכורי יעקב", שו"ת "בנין ציון", "מנחת עני" על התורה ועוד. מייסד ועורך הבטאון האורתודוקסי "שומר ציון הנאמן". ספריו נלמדים עד היום בהיכלי התורה, ודבריו מובאים רבות בספרי הפוסקים. כבר בדורו נחשב כאחד מגדולי הפוסקים ושאלות הלכתיות הופנו אליו מירושלים ומרחבי העולם היהודי. רבי יוסף שאול נתנזון כתב בכמה היתרי עגונות, שאינו מסכים להתיר אלא אם יצטרף אליו "הגאון מאלטונא" ("שואל ומשיב", תליתאה, ח"ב, רט"ז; ח"ג, פ"ז). בין רבני אשכנז הוא היה הסמכות העליונה, ואפילו הגאון מווירצבורג מהר"ד במברגר כתב עליו: "ומאז נהגתי להביא כל הדבר הקשה לאחד מגדולי הדור,

המהר"ם קארגו ז"ל ומחוטני הרב הגאון מו"ה יעקב עטלינגר... לפניהם הצעתי כל דבר הקשה" (שו"ת יד הלוי, ירושלים תשמ"ח, עמ' ס). לאחר פטירתו ופטירת ה"כתב סופר" באותה שנה, כתב עליהם האדמו"ר רבי מנחם מנדל מדעש, שהם היו "צדיקי הדור" (מעגלי צדק, ח"א, פרשת וארא).

מקבל המכתב שלפניו הוא כנראה חתנו הגאון רבי ישראל מאיר פריימן (תק"צ-תרמ"ד), אב"ד פילעהנע ואוסטרובה (מחוז פוזן), מחבר ספר "ענפי יהודה" על ספר "וזהוהיר". התכתב רבות עם חמיו ה"ערוך לנר" בסוגיות שונות, וחלק מאותן התכתבויות נדפסו בשו"ת בנין ציון, בעיקר בחלק השלישי במהדורה החדשה של "ליקוטי תשובות - בנין ציון" (הוצאת "דבר ירושלים", ירושלים, תשס"ב). תשובה זו שלפניו לא נדפסה במהדורה החדשה של בנין ציון. אולם באותה מהדורה מופיעה תשובה אחרת שנשלחה לרבי שלמה במברגר, בחודש אלול תרכ"ח (שו"ת בנין ציון, חלק ג' - ליקוטי תשובות, סימן קכא), ובה ביקורת והשגות על דברי ה"שואל ומשיב" בהסכמתו הנ"ל לספרו של הרב במברגר, שנדפס באותה שנה. מתוך אותה תשובה מתברר כי קודם לכן התכתב הערוך לנר עם חתנו רבי ישראל מאיר פריימן בענין זה, וקטעים מאותה התכתבות שלפניו מובאים באותה תשובה. מסתבר אם כן, שמקבל המכתב שלפניו הוא חתנו רבי ישראל מאיר פריימן הנ"ל, והמכתב שלפניו נכתב לפני חודש אלול תרכ"ח.

[1] דף. 21 ס"מ. 2 עמ' כתובים, כ-40 שורות. נייר מכתבים דק וכחלחל, מצב טוב. קמטים וכתמים קלים.

פתיחה: \$1000
הערכה: \$3000-4000

26. Responsum Letter Handwritten and Signed by the Aruch LaNer

Letter (2 pages, approx. 40 lines) handwritten and signed by R. Yaakov Ettlinger, author of Aruch LaNer. [Altona, ca. 1868].

Responsum of Torah thoughts pertaining to the inspection of sacrifices and other topics, addressed to "my son-in-law the rabbi" (presumably his son-in-law R. Yisrael Meir Freimann, Rabbi of Filehne – see below), and signed at the end "so are the words of your father-in-law Yaakov".

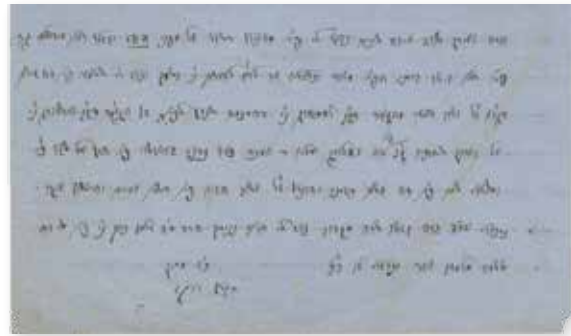
The Aruch LaNer includes in his letter a copying from his novellae on Tractate Pesachim: "...so I wrote in my miscellany. And from here you see, my son-in-law, that my thoughts parallel yours, and you wrote well, particularly in the difficulty you raised... which indeed is an excellent question, and I heard it several years ago from a certain Torah scholar from Königsberg (whose name presently eludes me)...".

The letter is undated, but in his words the Aruch LaNer refers to new books printed in 1861-1868 (see Hebrew description).

R. Yaakov Ettlinger (1789-1872, Otzar HaRabbanim 9805), chief rabbi of Altona and the surroundings and rabbi of Altona, was a foremost leader of German Jewry and one of the strongest opponents of the Reform movement. In his youth, he served as lecturer in the yeshiva of his father, R. Aharon Ettlinger in Karlsruhe, and was one of the primary disciples of R. Asher Wallerstein, son of the Shaagat Aryeh and rabbi of the city. He also studied in the Würzburg yeshiva under R. Avraham Bing, and was a colleague of Chacham Yitzchak Bernays of Hamburg and R. Elazar Bergman of Jerusalem.

In ca. 1828, he was appointed dean of the yeshiva and rabbi of the Kloiz in Mannheim, and in 1836, went to serve as rabbi of the Three Communities (Altona, Hamburg and Wandsbek), where he established a prominent yeshiva. R. Yaakov Ettlinger dedicated his life to disseminating Torah, and leading German rabbis were his disciples, the most renowned ones include: R. Samson Refael Hirsch; R. Azriel Hildesheimer, R. Tzvi Binyamin Auerbach Rabbi of Halberstadt and author of Nachal Eshkol, R. Getsch Schlesinger dayan in Hamburg, R. Eliyahu Munk dayan in Altona and his son R. Yehuda Munk Rabbi of Marburg, R. Zev Yitzchak HaLevi Dunner of Köln author of LiChevod Amudei HaTorah, R. Moshe Weisskopf Rabbi of Paris, and other renowned disciples who were the glory of German communities in that generation.

He authored the following books: Aruch LaNer on Talmudic tractates, Bikurei Yaakov, Responsa Binyan Tzion, Minchat Ani on the Torah and others. He was the founder and author of the Orthodox periodical Shomer Tzion HaNe'eman. His books are studied until this day in Torah study halls, and his teachings are quoted extensively in Halachic literature. Already in his generation, he was considered a leading Halachic

26b

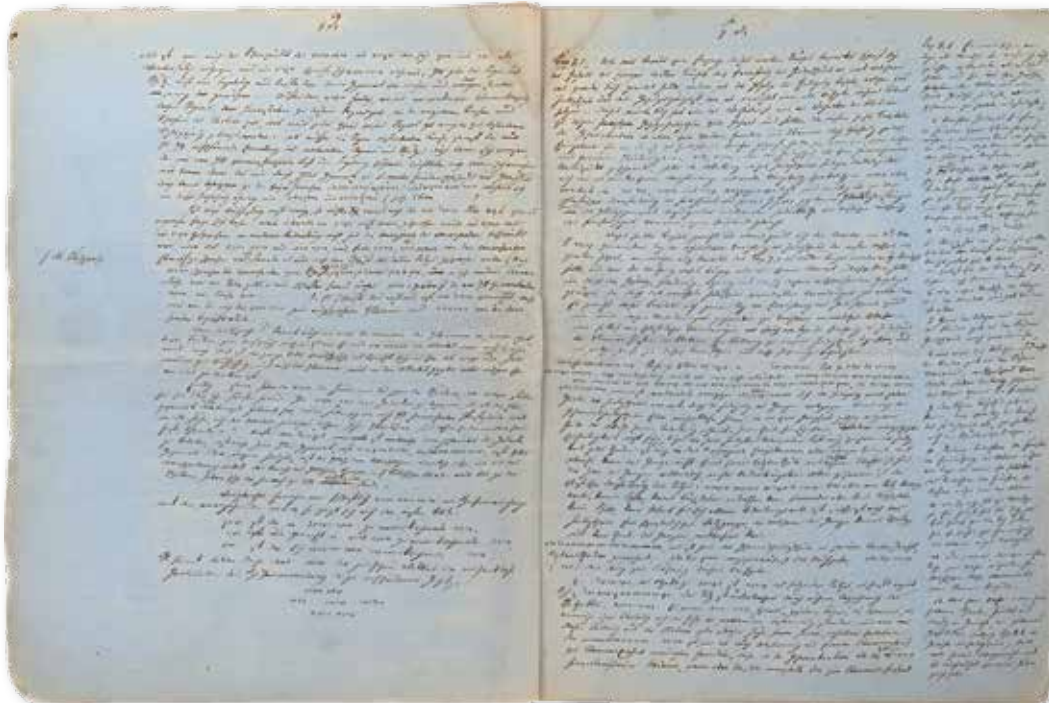
authority, and Halachic questions were referred to him from Jerusalem and throughout the Jewish world. R. Yosef Shaul Natansohn wrote in several dispensations for Agunot, that he will issue a permission only if the "Gaon from Altona" will concur with him (Shoel UMeshiv, Telitaa, part II, 216; part III, 87). He was the supreme authority amongst German rabbis, and even the great Torah scholar from Würzburg, R. Yitzchak Dov Bamberger wrote regarding him: "and since then, I would bring any difficulty before leading Torah scholars of the generation, R. M. Kargau and my mechutan R. Yaakov Ettlinger... before them I posed any difficult matter" (Responsa Yad HaLevi, Jerusalem 1988, p. 60). After his passing and that of the Ktav Sofer the same year, Rebbe Menachem Mendel of Deyzh termed them the righteous men of the generation (Maaglei Tzedek, I, Parashat Vaera).

The recipient of this letter was presumably his son-in-law R. Yisrael Meir Freimann (1830-1884), Rabbi of Filehne (Wieleń) and Ostrowo (Ostrów Wielkopolski, Posen Province), author of Anfei Yehuda on the VeHizhir book. He exchanged extensive correspondence with his father-in-law the Aruch LaNer on various topics, some of which was published in Responsa Binyan Tzion, mostly in part III of the new edition of Likutei Teshuvot – Binyan Tzion (Dvar Yerushalayim publication, Jerusalem 2002). This responsum was not published in the new edition of Binyan Tzion, yet it does contain a different responsum addressed to R. Shlomo Bamberger, in Elul 1868 (Responsa Binyan Tzion, part III – Likutei Teshuvot, section 121), criticizing and contesting the words of the Shoel UMeshiv in his approbation to the book of R. Bamberger, which was published that year. That responsum mentions that the Aruch LaNer previously corresponded with his son-in-law R. Yisrael Meir Freimann on the topic, and passages from this letter are cited in that responsum. It results therefore, that the recipient of this letter is his son-in-law R. Yisrael Meir Freimann, and that this letter was written prior to Elul 1868.

[1] leaf. 21 cm. 2 written pages, approx. 40 lines. Thin, blueish stationery, good condition. Creases and light stains.

Opening price: \$1000

Estimate: \$3000-4000

27

27. כתב-יד - פירושי רש"ר הירש לחומש במדבר - 32 עמודים בעצם כתב-יד קדשו - גרמנית ועברית

בגרמנית, ועד היום נדפסו ונדפסים במהדורות רבות, בתרגומים לעברית ולשפות אחרות. גולת הכותרת של חיבוריו הוא פירושו הגדול לתורה, הכולל רעיונות הגות עמוקים של מחשבת אמונה ומוסר. יצירה המשמשת עד היום לבסיס רעיוני לספרי הגות ולדרשנים רבים. חיבורו זה עוסק בפרשנות המקרא עפ"י דברי חז"ל והפרשנים הראשונים, בשילוב רעיונות מקוריים של המחבר, על חובת האדם בעולמו, כאשר בבסיס הדברים עומדת ידיעה עמוקה בתורת הנסתר - "הגם שאינו מזכיר כלל ספרי קבלה בפירושו, מ"מ כבר גילו דעתם יודעי ח"ן שפירושו לחומש הושפע עמוקות מספר הזוהר..." (שמש מרפא, ניו יורק תשנ"ב, עמ' שח-שט). לפי עדות עד-ראיה, במחברות ההכנה לפירוש נמצאו מובאות רבות מספרי הזוהר (שמש מרפא, שם עמ' שט - כתב היד שלפנינו הוא מהמהדורה הערוכה לדפוס, בה הושמטו ציוני המקורות למובאות אלו). בפירושו הנוגעים סוגיות הלכתיות ניכרת ידיעתו הבהירה והמקיפה בכל סוגיות הש"ס, כולל עניני קדשים וטהרות. מסופר כי ה"כתב סופר", שנפגש איתו בימי צעירותו, התפעל מלמדנותו הגדולה ומהיקף ידיעתו בש"ס ופוסקים, ואמר: "...על איזה ענין שדברנו בכל מקום בש"ס ופוסקים היתה שגורה בפיו" (שמש מרפא, עמ' רצ). בהסכמות ספר השו"ת שלו "שמש מרפא" (ניו יורק, תשנ"ב) כותבים גדולי דורנו על חשיבות חיבורי הרש"ר: "חיבוריו המפורסמים, אשר בכלם היתה מגמתו להראות גודל ואמיתות תורתנו הקדושה... ולהעמיד הדת מבלי לזוז בשום שינוי ממסורת אבותינו ורבותינו" (לשון הגרא"מ שך בהסכמתו שם); "גאון המחשבה, גדול העצה ורב העלילה להעמיד הדת על תלה" (לשון הגרי"ש אלישיב בהסכמתו שם).

[16] דרך, כתובים משני צידיהם. 28-29 ס"מ. נייר דק ואיכותי, חלק מהדפים על נייר כחלחל. מצב טוב-בינוני. כתמים ושפיכות דיו. קרעים ובלאי עם מעט פגיעה בטקסט. ללא כריכה.

פתיחה: \$5000

הערכה: \$10,000-15,000

כתב יד אוטוגרפי של רבי שמשון רפאל הירש - קטעים ערוכים לדפוס מפירושו על התורה ומתרגומי הפסוקים לספר במדבר, כתובים בגרמנית משולבת בעברית. [פרנקפורט דמיין, שנות התר"ל בקירוב].

ששה-עשר הדפים בכתב היד שלפנינו, כוללים את פירושי רש"ר הירש: החל מפרשת נשא פרק ו פסוק יט, עד פרשת בהעלותך פרק י פסוק יב; ואת תרגום הפסוקים לגרמנית: החל מפרשת נשא פרק ו פסוק כב, עד פרשת בהעלותך פרק י פסוק כח.

אוטוגרף המחבר, עם מחיקות והוספות. 32 עמ' גדולים בכתב-יד צפוף וקטן. עיקרו של הטקסט הוא הפירוש הארוך של רש"ר הירש. בשולי הגליונות מסביב: תרגום פסוקי התורה לגרמנית. הגליונות מכילים גם הוספות ותיקונים לפירוש. [נוסח הספר המודפס תואם לתיקונים, וכנראה זו המהדורה המוגהת של הפירוש כפי שנמסרה לדפוס בשנת תרל"ו (1876). בכתב היד מופיעות הדגשות, שהודגשו גם בספר המודפס]. החיבור יצא לאור בחיי המחבר בפרנקפורט בין השנים תרכ"ז-תרל"ח, ואח"כ נדפס במהדורות רבות, ובכמה שפות.

הגאון הצדיק רבי שמשון ב"ר רפאל הירש - הרש"ר הירש (תקס"ח-תרמ"ט 1808-1888), מנהיגה הגדול של היהדות האורתודוקסית בגרמניה ומייסד ה"קהילות הנפרדות". תלמיד החכם ברנייס מהמבורג, ורבי יעקב עטלינגר בעל ה"ערוך לנר" מאלטונה. מגיל 22 החל לכהן ברבנות באולדנבורג, בעמדין ובניקלשבורג. בשנת תר"י נקרא ע"י אחת-עשרה המשפחות החרדיות בפרנקפורט דמיין לעמוד בראש הקהילה החרדית החדשה "עדת ישורון". הרש"ר הירש היה הראשון לעמוד בפרץ מול ההידרדרות המהירה של יהדות גרמניה, והקים מחדש בעשר אצבעותיו את היהדות האורתודוקסית בגרמניה. סמכותו ההלכתית והתורנית, הקנתה לו את המעמד הבלתי מעורער של מנהיג היהדות הדתית במערב אירופה. פעל רבות לביטוס קהילות נפרדות בערים שונות ברחבי גרמניה, וחינך דור שלם לתורה ולמצוות, באמצעות דרשותיו, ספריו ומאמריו ("אגרות צפון", "חורב" ועוד), שנאמרו ונכתבו במקורם

27. Manuscript – Commentary by Rabbi Samson Refael Hirsch to Bamidbar – 32 Pages in his Handwriting – German and Hebrew

Autograph manuscript of R. Samson Refael Hirsch – sections of his commentary to the Torah and of translations of verses from Bamidbar, written in German and Hebrew and arranged for print [Frankfurt am Main, ca. 1870s].

These sixteen leaves contain the commentary of R. Samson Refael Hirsch beginning with Naso, chapter 6 verse 19, until Behaalotecha chapter 10, verse 12; and the German translation of the verses of Naso, chapter 6, verse 22 through Behaalotecha chapter 10 verse 28.

Author's autograph, with deletions and additions. 32 large pages in close, small handwriting. The main part of the text is the lengthy commentary by R. Samson Refael Hirsch. The margins contain the translation of the verses to German, as well as additions and corrections to the commentary. (The text of the printed book incorporates these additions and corrections, and this manuscript is presumably the revised edition of the commentary, brought to print in 1876. The manuscript contains emphasized words, which were also emphasized in print). The composition was published in the author's lifetime in Frankfurt, between 1867 and 1878, and later published in further editions, in several languages.

R. Shimshon ben R. Refael Hirsch (1808-1888) was the legendary leader of German Orthodox Jewry and founder of the association of independent communities. He was a disciple of Chacham Bernays of Hamburg, and of R. Yaakov Etlinger, the Aruch LaNer of Altona. At the age of 22, he began serving in the rabbinate of Oldenburg, Emden and Nikolsburg. In 1850, he was summoned by eleven orthodox families in Frankfurt am Main to stand at the helm of the new orthodox community Adat Yeshurun. R. Samson Refael Hirsch was the first to attempt to stem the rapid spiritual decline of German Jewry, painstakingly rebuilding Orthodox Jewry in Germany. His Halachic and Torah authority earned him the undisputed position of leader of Orthodox Jewry in Western Europe. He invested great effort in establishing the independent communities in various German cities, and educated an entire generation to Torah and observance, through his discourses, books and essays (the Nineteen Letters, Horeb and others), which were originally delivered and written in German, and have since been translated and published in many editions, in Hebrew and other languages.

His magnum-opus is undoubtedly his expansive commentary on the Torah, which contains profound philosophical ideas of Jewish ideology, faith and ethics, composition which serves until this day as a basis for books on Jewish thought and for many lecturers. This work is a commentary on the Torah based on the teachings of Chazal and the early commentators, incorporating original ideas by the author, on man's duty in this world, which are supported by his profound knowledge in Kabbalah, "though he never mentions Kabbalistic works in his commentary, Kabbalists have already pronounced that his commentary on the Torah was profoundly influenced by the Zohar..." (Shemesh Marpeh, New York 1992, pp. 308-309). An eye witness testified that the draft notebooks of his commentary contain many quotations from the Zohar (ibid.), though in this manuscript, which contains the commentary prepared for print, the sources of those quotations were omitted. In his commentaries pertaining to Halachic topics, his distinct and comprehensive knowledge of Talmudic topics is apparent, including of subjects of Kodashim and Taharot. Reputedly, the Ktav Sofer, when he met him in his youth, was impressed with his erudition and the breadth of his knowledge of Talmud and Halacha, saying: "...whichever topic we discussed, anywhere in the Talmud and in Halacha, he was fluent" (Shemesh Marpeh, p. 290). In the approbations to his responsa work Shemesh Marpeh (New York, 1992), the leading Torah scholars of our generation describe the importance of R. Samson Refael Hirsch's works: "His famous compositions, in all of which his objective was to demonstrate the supremacy and truth of our holy Torah... and to establish religious observance without any deviation whatsoever from the tradition of our ancestors and teachers... (the words of R. Elazar Menachem Shach in his approbation); "A leader in Jewish thought, ceaseless in his endeavors to establish religious observance" (the words of R. Yosef Shalom Elyashiv in his approbation).

[16] leaves, written on both sides. 28-29 cm. Thin, high-quality paper, some leaves blueish. Good-fair condition. Stains and ink spillages. Tears and wear with slight damage to text. Without binding.

Opening price: \$5000
Estimate: \$10,000-15,000

28

28. מכתב סמיכה בכתב-ידו וחתימתו של הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר – אייזנשטט, תרי"ח

מכתב סמיכה לרבנות בכתב-ידו וחתימתו של הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר – סמיכת חכמים ["יורה יורה, ידין ידין"] לתלמידו רבי מאיר ב"ר וואלף אויסטערליץ. אייזנשטט, [תרי"ח 1858].

בשולי המכתב, תחת חתימתו, הוטבעה גם חותמת-השעוה של רבי עזריאל הילדסהיימר.

הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר (תק"ף-תרנ"ט), מגדולי דורו, תלמידים של בעל "ערוך לנר" ושל רבי יצחק ברנייס מהמבורג. בשנים תרי"א-תרכ"ט כיהן כרב באייזנשטאט והקים בה ישיבה ראשונה מסוגה, בה שולבו לימודי חול בשיטת "תורה עם דרך ארץ". מהלך זה ספג התנגדות וביקורת הן מצד הרפורמים והן מחוגים מסוימים בציבור החרדי, אך גדולי הונגריה וגרמניה הכירו בגדולתו וסמכו את ידיהם על ישיבתו. בשנת תרכ"ט נתמנה לאב"ד ברלין, שם הקים את בית המדרש לרבנים. עמד בראש היהדות האורתודוקסית בגרמניה. מקבל הסמיכה: הגאון רבי מאיר הלוי אויסטרליץ (נפטר תרע"ג), כיהן כדיין באייזנשטאט ואב"ד אבאני ועפעריעש. בנו של הדיין באייזנשטאט רבי בנימין זאב וואלף הלוי אויסטרליץ, וחתן הגאון רבי יחזקאל משה פישמן אב"ד מישקולץ.

דף כפול, 34 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים. סימני קיפול. קרעים זעירים בשוליים.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$2000-3000

28. A Letter of Semicha Handwritten and Signed by Rabbi Azriel Hildesheimer – Eisenstadt, 1858

A letter of rabbinical ordination handwritten and signed by R. Azriel Hildesheimer – semicha ("yoreh yoreh yadin yadin") for his disciple R. Meir son of R. Wolf Austerlitz. Eisenstadt, [1858].

R. Azriel's wax seal is imprinted in the margins under his signature.

R. Azriel Hildesheimer (1820-1899), an eminent rabbi, disciple of the author of Aruch LaNer and of R. Yitzchak Berneis of Hamburg. From 1851-1869, served as Rabbi in Eisenstadt, and introduced an innovative yeshiva integrating secular studies with Torah study, following the principle of Torah with Derech Eretz, provoking opposition and criticism both from the Reform Movement and from certain sects of the Orthodox community. Nonetheless, Hungarian and German

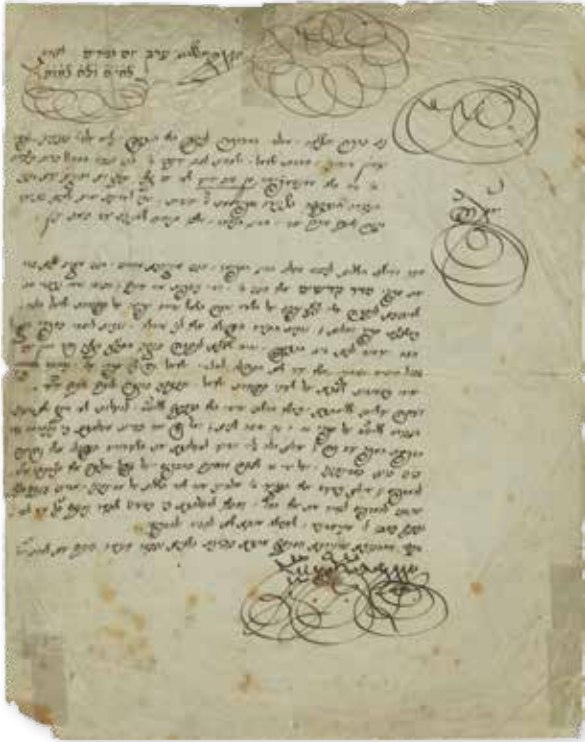
Torah leaders perceived his greatness and supported his yeshiva. In 1869, he was appointed Rabbi of Berlin, wherein he established the Hildesheimer Rabbinical Seminary and stood at the helm of German Orthodox Jewry.

The recipient of the semicha, R. Meir HaLevi Austerlitz (died in 1913), officiated as dayan in Eisenstadt. Son of R. Binyamin Ze'ev Wolf HaLevi Austerlitz, dayan in Eisenstadt and son-in-law of R. Yechezkel Moshe Fishman Rabbi of Miskolc.

Double leaf, approx. 34 cm. Good condition. Stains. Folding marks. Tiny tears to margins.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-3000

29

29. Good Year Blessings from Rabbi Yisrael Lipschitz Author of Tiferet Yisrael – To Sir Moses Montefiore – Danzig, Tishrei 1854

Lengthy and interesting letter, handwritten and signed by R. Yisrael Lipschitz, author of Tiferet Yisrael. Danzig (Gdańsk), Yom Kippur eve, 1854.

Addressed to Sir Moses Montefiore and his wife Yehudit, and enclosing a copy of the book Tiferet Yisrael on Order Kodashim (printed in Königsberg 1850). The letter begins with wishes for a "year of blessing and success" and concludes: "...so are the words of the one who loves you and reveres you, who extends his blessings to you for the new year and for a good final sealing, and wishes you a joyous festival – Yisrael Lipschitz".

In the body of the letter, R. Yisrael expresses his gratitude to the Montefiore family for their financial support in publishing the book, and refers to mentioning Sir Moses Montefiore and his wife on the title pages, in blessing: "I hereby present you with my book on order Kodashim which G-d granted me... take a look and see my honored ones, your names mentioned in blessing... on the title page... and the merit of the Holy Torah... and the merit of those who study this holy book, will stand for you, honored couple, and may your memory be blessed throughout the land, from the extremities of the Rhine river until the borders of Russia and Turkey, which is how far, G-d be praised, these books have reached, and may your names upon the title pages of Tiferet Yisrael glow like the luminaries light up the sky...".

29. ברכת שנה טובה מרבי ישראל ליפשיץ בעל ה"תפארת ישראל" – אל השר משה מונטיפיורי – דנציג, תשרי תרט"ו

מכתב ארוך ומעניין בכתב ידו וחתימתו של הגאון רבי ישראל ליפשיץ, בעל ה"תפארת ישראל". דנציג, ערב יום כיפור תרט"ו [1854].

נשלח אל השר משה מונטיפיורי ורעייתו יהודית, יחד עם ספר תפארת ישראל על סדר קדשים [שנדפס בקניגסברג 1850]. המכתב פותח בברכת "שנת ברכה והצלחה", ומסיים: "...דברי מאהיבים ומוקיריכם המברך אתכם בברכת השנים ובגמר חתימה טובה עם שמחת יו"ט – הקטן ישראל ליפשיץ".

בגוף המכתב מודה רבי ישראל למשפחת מונטיפיורי על השתתפותם בהוצאת הספר ומציין שהזכיר את שמות השר ואשתו לברכה, בשערי הספרים: "הגני מקריב לכם בזה את ספרי סדר קדשים אשר חנני ד'... הביטו וראו נכבדי את שמותיכם לברכה עליו... על השער... זכות התורה הקדושה... זכות לומדי בספרי הקדוש הזה יעמוד לכם זוג הנכבד, והיה זכרכם לברכה בקרב הארץ מקצה נהר ריין עד גבול רוס' וטורקי', אשר עד שם – התהלה לאלדי ישראל – נפוצו ספרי אלו, וכזוהר הרקיע יאירו מאורות שמכם על שערי תפארת ישראל...".

הגאון רבי ישראל ליפשיץ (תקמ"ב-תרכ"א), נודע בחיבורו הגדול "תפארת ישראל" על ששה סדרי משנה, שהתקבל בכל תפוצות ישראל ונדפס במאות מהדורות עד ימינו. בן הגאון רבי גדליה ליפשיץ בעל "רגל ישרה" ונכד הגאון רבי ישראל ליפשיץ אב"ד קליווא. גאון מופלא, מגדולי יהדות אשכנז. ישב כל היום ועסק בתורה, כשהוא מעותר בטלית ותפילין תחת מעילו העליון, ונודע כאיש קדוש וירא-אלוקים. שימש ברבנות יותר מיובל שנים, בקהילות דעסו, דאנציג ועוד. מלבד חיבורו "תפארת ישראל" על המשנה, חיבר עוד חיבורים רבים, של דרשות, חידושים ופסקי הלכות.

דף כ-27 ס"מ. כ-24 שורות בכתב ידו וחתימתו, בכתיבה קליגרפית נאה. נייר מכתבים תכלכל-אפרפר דק. מצב בינוני-טוב. קרעים וקמטים. הדבקות נייר דבק.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$4000-6000

R. Yisrael Lipschitz (1782-1860) is renowned for his monumental composition Tiferet Yisrael on the six orders of Mishna, which was accepted by the entire Jewish world and has been reprinted in hundreds of editions until this day. He was the son of R. Gedalia Lipschitz author of Regel Yeshara, and grandson of R. Yisrael Lipschitz Rabbi of Cleves. An outstanding Torah scholar and a foremost leader of German Jewry, he sat studying Torah the entire day, bedecked in Tallit and Tefillin beneath his outer coat, and was renowned as a holy and G-d fearing man. He served as rabbi for over fifty years, in the communities of Dessau, Danzig and others. Apart from Tiferet Yisrael on the Mishna, he composed many other books, of homilies, novellae and Halachic rulings.

[1] leaf, approx. 27 cm. Approx. 24 autograph lines and signature, in neat calligraphic script. Thin, blueish-grayish stationery. Fair-good condition. Tears and creases. Adhesive tape repairs.

Opening price: \$2000

Estimate: \$4000-6000

30. שתי חתימות של הגאון רבי חיים מוולוז'ין בעל "נפש החיים" וחתימות אחיו הגאון רבי שמחה – על אישורי קבלת חברים ל"חברת משניות" בעיר וולוז'ין – תקכ"ד-תקכ"ה

דף בכתב-יד, כתוב משני צדיו – שני אישורים על קבלת חברים ל"חברת משניות" בעיר וולוז'ין, בחתימות חברי החברה וביניהן חתימות יד קדשו של הגאון רבי חיים מוולוז'ין בעל "נפש החיים" וחתימות אחיו הבכור רבי שמחה מוולוז'ין. וולוז'ין, תקכ"ד-תקכ"ה [1764].

לפנינו מסמך של חבורת לימוד תורה בוולוז'ין, בה פעל והשתתף בן העיר – רבי חיים מוולוז'ין. החתימות שלפנינו הן משנות בחרותו, בהיותו כבן 15. היה זה כעשר שנים קודם התמנותו לרב בוולוז'ין, ושנים רבות לפני שהקים את הישיבה המפורסמת בעיר.

בצדו האחד של הדף נכתב:

"עלה ונגמר במוסכם כולם לקבל את ה"ה הא' הר"ר שמואל ב"ה שמעון לחן[ק] משניו[ת] שלנו להיו[ת]ן כאחד מאתנו לפי התיקון ומחויב ליתן לח"ק [לחברא קדישא] שלנו סך ארבעה ועשרים קש פריישע ולראי' באנו על החתנו[ם], וסך הנ"ל מחויב לסלק בקינשבורג דהאי שתא תקכ"ד היו[ם] יו[ם] ה' ח' אי[ר]ן".

החתימה האחרונה היא: "חיים בלא"א מ"ו מוהר"ר יצחק יצ"ו" – חתימת יד קדשו של רבי חיים מוולוז'ין [לצד החתימה נוספה בכתיבה אחרת המילה "מוולוז'ין"].

חותמים האחרים הם:

"מרדכי בן מאיר זצ"ל", "ארי' ליב בהר"ר יצחק זצ"ל", "שמחה בא"א מ"ו מוהר"ר יצחק יצ"ו", משה במ' יעקב הכ"מ", "ישעי' בן לא"א כמ' חיים זכר' זצ"ל", "אברהם בהר"ר אהרן זצ"ל", "שמשון בן לא"א כהר"ר משה זללה"ה".

בצדו השני של הדף נכתב:

"היו' יו' ג' י"א מרחשון תקכ"ה קבלנו את הר' התנ' הרבני הה"א הקצין מוהר"ר אברהם דובער בהר"י ידל וחתנו ה"ה הרבני המופלג האברך מוהר"ר אבר[ל]ן וכמוהו"ר יעקב בני ה"ה הרבני המופלג מוהר"ר ארי' ליב לח"ק משניות שלנו וכבר סלקו להרב כמוהו"ר ארי' ליב בהר"ר יצחק מעדות על שני משניות --- והלא יהי' כאחד מאתנו כפי התיקון, ולראי' באנו עה"ח היו' יו' הנ"ל".

החתימה האחרונה היא: "חיים בלא"א מ"ו מוהר"ר יצחק יצ"ו" – חתימת יד קדשו של רבי חיים מוולוז'ין.

החותמים האחרים הם:

"צבי הירש בהרב ה'...", "שמחה בא"א מ"ו מוהר"ר יצחק יצ"ו", "משה באמ"ו מוהר"ר יצחק זצ"ל", "אברהם בהר"ר אהרן זצ"ל".

כפי הנראה, החותם "שמחה בא"א מ"ו מוהר"ר יצחק יצ"ו" הוא הגאון רבי שמחה מוולוז'ין – אחיו הבכור של רבי חיים מוולוז'ין.

הגאון רבי חיים מוולוז'ין (תק"ט-תקפ"א), בעל "נפש החיים". מגדולי דורו, מנהיגה של יהדות ליטא ומקים עולה של תורה, תלמידו המובהק של הגר"א מוויילנא, ומייסד ישיבת וולוז'ין שהיתה ל"אם הישיבות" בליטא. נולד בוולוז'ין לאביו רבי יצחק שהיה פרנס הקהילה. בצעירותו למד אצל רבי רפאל הכהן מהמבורג, בעל "תורת יקותיאל", בעת שכיהן כרב במינסק. בהמשך למד אצל הגאון בעל "שאגת אריה" בתקופת כהונתו השנייה ברבנות וולוז'ין. לאחר מכן החל להסתופף בצלו של הגר"א מוויילנא, בו דבק במשך שנים

ארוכות עד לפטירתו והיה לגדול תלמידיו. חברו ורעו רבי ישראל משקלוב כותב עליו בהקדמת חיבורו "תקלין חדתי": "...השמש בגבורתו... תלמידו המובהק [=של הגר"א], פאר הדור עטרת הזמן הגאון האמתי החסיד ועניו המפורסם הגדול בדורו בנגלה ובנסתר כקש"ת מוהר"ר חיים נ"י האב"ד ור"מ דק"ק וואלאזין... כד הוה בר תרתין ועשרין שנין הוה גמירא ליה לכולא ש"ס וכל אביזרייהו...".

בסביבות שנת תקל"ד, בעת היותו כבן כ"ה שנים, הוכתר רבי חיים לרבה של וולוז'ין – עיר הולדתו. הוא שימש ברבנות זו עד שנת תקמ"ט, אז עבר לכהן כרב העיר וילקומיר. בוילקומיר כיהן רק כשנה, ובעקבות התנגדות של כמה מבני העיר, חזר לכהן כרבה של וולוז'ין עד יום פטירתו. היה מנהיג פעיל בדורו, השיב תשובות בהלכה והכריע בשאלות הדור. "והרבה להשיב שו"ת מנעוריו ועד שיבה לכל גדולי רבני מדינתנו וגאוני זמנינו וכולם נקבעו הלכה למעשה" (הקדמה לשו"ת "חוט המשולש"). דאג רבות מירידת קרנו של לימוד התורה בדורו והחליט להקים ישיבה בעירו וולוז'ין, ישיבת "עץ חיים". תחת הנהגתו הפכה הישיבה לאבן שואבת לתלמידים מכל רחבי ליטא, והיתה עד מהרה לסמל ולדוגמה, ושימשה כדגם לישיבות אחרות שקמו בעקבותיה ברחבי ליטא. בניגוד לרבו הגר"א שהתנגד נמרצות לתנועת החסידות והחרים את החסידים, היתה עמדתו של רבי חיים ש"כוונתם רצויה" ויש להגיב ולהתמודד עם טענותיהם בדרך מושכלת. כחלק ממגמה זו כתב את חיבורו הנודע "נפש החיים", שבו התווה דרך הנהגה ועבודת ה' טהורה על פי תורת הנגלה והנסתר, לפי דרכם ושיטתם של הגר"א ותלמידיו.

הגאון רבי שמחה מוולוז'ין ונשוויו, אחיו הבכור של רבי חיים מוולוז'ין. גאון מופלג, שלמד יחד עם אחיו הצעיר אצל הגאון בעל "שאגת אריה". מימי נעוריו עסק בתורה יחד עם אחיו הצעיר רבי חיים בשקידה רבה ימים ולילות. כאשר היה נכבה נר השמן היו יוצאים לעסוק בתורה לאור הלבנה – כמו שמספר רבי איצ"ל מוולוז'ין בהקדמת ספר "נפש החיים", בתולדות חיי אביו: "מנעוריו נשא עול התורה בשקידה נפלאה, ובהיותו למעלה מגיל ארביסר קבע לימודו יחד עם אחיו הגדול הגאון מ' שמחה ז"ל, והיו גרסי ימאם ולילי. חקנינו ספרו לנו שכאשר לא היה להם אור הנר מצוי, אור הלבנה היה יפה להון לגירסא דלילא, וקבלו אז דרכה של תורה מרב רבנן גאון הגאונים... בעל שאגת אריה". רבי שמחה הדריך את אחיו בדרכי עמל התורה. רבי יוסף זונדל מסלנט מספר כי רבו רבינו חיים מוולוז'ין אמר שהוא מחזיק טובה לאחיו רבי שמחה "על שקבע בלבו אמונה מ"ח שנים שאדם צריך לידע הכל" (הצדיק רבי יוסף זונדל מסלנט ורבותיו, ירושלים תרפ"ו, עמ' קיג). לפי המסופר כיהן ברבנות באחת מערי ליטא (אולי בנישוויז בה התגורר שנים רבות). בגיל כ"ד חיבר ספר "קצור פסקי דינים" בתבנית דומה לספר "שמלה חדשה" של בעל "תבואות שור".

[1] דף, [2] עמ' כתובים. 19.5 ס"מ. מצב בינוני-טוב. כתמים, כתמים כהים ומריחת דיו. קרעים זעירים ובלאי בשוליים. סימני קיפול.

פתיחה: \$20,000
הערכה: \$40,000-60,000

עלה וקרא כנסת חולק אלא אתה בלתי שואל אתה
 שאלת אתה רחוק אתה אפי' הנגה נחמדי לית אתה לא
 סוף אהבה ושמחה על פניו ורואי סוף לאהבה ושמחה
 וחיים לאלף כענין בן עשרה מאה ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף

30a

וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף
 וכן ענין חיים לאלף וכן ענין חיים לאלף

30b

30. Two Documents of the Chevrat Mishnayot in Volozhin, with two Signatures of Rabbi Chaim of Volozhin, Author of Nefesh HaChaim and Signatures of his Brother Rabbi Simcha – Volozhin, 1764

Leaf, handwritten on both sides – Two authorizations, accepting members to the Chevrat Mishnayot in the city of Volozhin, signed by the members of the society, including the signatures of R. Chaim of Volozhin, author of Nefesh HaChaim and of his eldest brother, R. Simcha of Volozhin. Volozhin, 1764.

This document was issued by the society of Torah study in Volozhin, in which R. Chaim of Volozhin participated. He signed this document at the age of 15, a decade before he was appointed Rabbi of Volozhin and many years before he established his famous yeshiva in the city.

On one side of the leaf is an authorization written on the 8th of Iyar 1764, accepting R. Shmuel son of R. Shimon to the Chevrat Mishnayot.

The last signature appearing on the leaf is "**Chaim son of R. Yitzchak**" – The signature of R. Chaim of Volozhin [next to his signature, the word "of Volozhin" was written in another handwriting].

The other signatures: "Mordechai son of Meir", "Aryeh Leib son of R. Yitzchak", "Simcha son of R. Yitzchak", "Moshe son of R. Yaakov", "Yeshaya son of Chaim Zecharya", "Avraham son of R. Aharon", "Shimshon son of R. Moshe".

On the other side of the leaf is an authorization for accepting R. Avraham Duber son of R. Yehuda Yidel and his son-in-law R. Avril and R. Yaakov his brother, dated Tuesday, the 11th of MarCheshvan 1764.

The last signature is: "**Chaim son of R. Yitzchak**" – Signature of R. Chaim of Volozhin.

The other signatures: "Zvi Hirsh son of R. H...", "Simcha son of R. Yitzchak", "Moshe son of R. Yitzchak", "Avraham son of R. Aharon".

Apparently the signature "**Simcha son of R. Yitzchak**" belongs to R. Simcha of Volozhin, eldest brother of R. Chaim.

R. Chaim of Volozhin (1749-1821), author of Nefesh HaChaim, Torah luminary who stood at the helm of Lithuanian Jewry and was active in advancing Torah study. Born in Volozhin, son of R. Yitzchak, a community leader, close disciple of the Vilna Gaon and founder of the Volozhin yeshiva, forerunner of Lithuanian yeshivot. In his youth, he was a disciple of R. Refael HaCohen of Hamburg, author of Torah Yekutiel at the time the latter officiated as rabbi in Minsk and continued his studies at the yeshiva of the Shaagat Aryeh during his second tenure in the Volozhin rabbinate. He then basked in the luminance of the Vilna Gaon, becoming his most prominent disciple and clinging to his venerable teacher for many years until the Gaon's passing. His companion

and friend R. Yisrael of Shklow lavishly praised R. Chaim in the introduction to his work Taklin Chadtin, using superlative titles describing his Torah greatness and pure character.

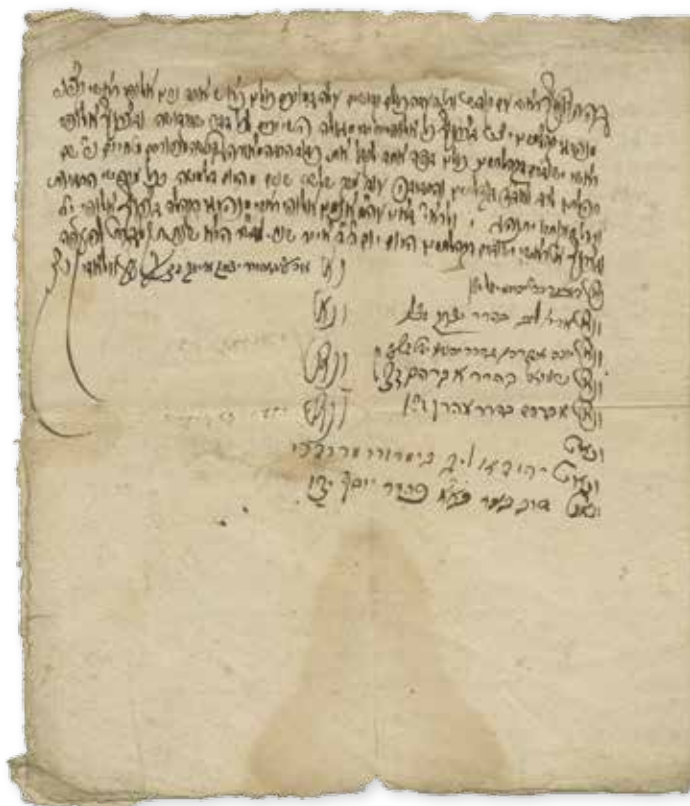
In 1774, at about the age of 25, R. Chaim was appointed Rabbi of Volozhin and held this position until 1789. He then relocated to serve as Rabbi of Ukmergė (Vilkmergė), however due to opposition by a number of members of that community, he returned to Volozhin after only one year, officiating as rabbi until his passing. He was an active leader, wrote halachic responsa to great Torah scholars in his times and was the decisive opinion on current issues in his days. His yeshiva thrived under his management and drew disciples from all over Lithuania, becoming a prototype of other yeshivot founded throughout Lithuania. In contrast to his teacher, the Vilna Gaon, who severely opposed the Chassidic movement, R. Chaim believed that their intent was praiseworthy and their claims should be addressed. This led to his famous work "Nefesh HaChaim", outlining pure conduct and service of G-d according to exoteric and esoteric Torah teachings, following the teachings of the Vilna Gaon and his disciples.

R. Simcha of Volozhin and Nyasvizh, eldest brother of R. Chaim of Volozhin was an exceptional Torah scholar and diligently studied together with his younger brother day and night, both were disciples of the Shaagat Aryeh. If the oil lamp burned out, they would study Torah by moonlight as recounted by R. Itzele of Volozhin in his introduction to Nefesh HaChaim, telling the history of his father: "From his youth, he studied Torah with amazing diligence and at the age of 14, studied together with his elder brother, R. Simcha and they would study day and night...". R. Simcha guided his younger brother in the manner of toiling in Torah study. R. Yosef Zundel of Salant recounts that his teacher R. Chaim of Volozhin told him that he is grateful to his brother R. Simcha "for etching faith in his heart for 48 years with all that a man must know" (HaTzaddik Rabbi Yosef Zundel M'Salant V'Rabbotav, Jerusalem 1926, p. 113). Reputedly, he officiated in the rabbinate of a Lithuanian city (perhaps in Nyasvizh, his home for many years). At the age of 24, he wrote the book Kitzur Piskei Dinim similar to the format of Simlah Chadasha authored by the author of Tevu'ot Shor.

[1] leaf, [2] written pages. 19.5 cm. Fair-good condition. Stains, dark stains and ink smears. Wear and tiny tears to margins. Folding marks.

Opening price: \$20,000

Estimate: \$40,000-60,000

31a

31. שני "כתבי הכתרה" - להכתרת רבי חיים מוולוז'ין לרבנות העיר - וולוז'ין, תקמ"ב, תקמ"ב, תקמ"ה

ליב במ' מרדכי זצ"ל, "ארי" ליב במהור"ר יצחק אייזק זצ"ל, "אהרן זעליג במהור"ר מיכאל זצ"ל, "שמואל בהר"ר אברהם זצ"ל".

הגאון רבי חיים מוולוז'ין (תק"ט-תקפ"א), תלמידו המובהק של הגר"א מווילנא, ומייסד ישיבת וולוז'ין שהיתה ל"אם הישיבות" בליטא. נולד בוולוז'ין לאביו רבי יצחק שהיה פרנס הקהילה. בצעירותו למד אצל רבי רפאל הכהן מהמבורג, בעל "תורת יקותיאל", בעת שכיהן כרב במינסק. בהמשך למד אצל הגאון בעל "שאגת אריה" בתקופת כהונתו השנייה ברבנות וולוז'ין.

בסביבות שנת תקל"ד, בעת היותו כבן כ"ה שנים, נתמנה רבי חיים לרבה של וולוז'ין - עיר הולדתו. הוא שימש ברבנות זו עד שנת תקמ"ט, אז עבר לכהן כרב העיר וילקומיר. בוילקומיר כיהן רק כשנה, ובעקבות התנגדות של כמה מבני העיר, חזר לכהן כרבה של וולוז'ין עד יום פטירתו.

כפי המנהג הרווח בימים ההם, קבלת רב היתה בהסכם התקף לשלוש שנים בלבד (ראה שו"ת חתם סופר, אורח חיים, סימן ר"ו: "נוהגין ברוב תפוצות ישראל לכתוב שטר הרבנות על זמן, יש על שלש שנים ויש על חמש שנים. והטעם לפי דמבואר בחו"מ סימן של"ג שאסור להשכיר עצמו יותר מג' שנים, דא"כ יצא מכלל שכיר ונכנס לכלל עבד, ואסור למכור עצמו בעבד עברי"). לאחר שלוש שנים היו מתאספים ראשי הקהל להכתיר מחדש את הרב וחותרים עמו על השכם לעוד שלוש שנים. כתבי הכתרה שלפנינו הם שלוש השנים שבין שנת תקמ"ב לשנת תקמ"ה, ולשלוש השנים משנת תקמ"ה עד שנת תקמ"ח.

דף כפול, [2] עמ' כתובים. 20.5 ס"מ. מצב בינוני. כתמים, כתמי רטיבות. בלאי וקרעים בשוליים. סימני קיפול.

פתיחה: \$20,000

הערכה: \$40,000-60,000

דף בכתב-יד - "כתב הכתרה" מנכבדי קהילת וולוז'ין הממנים את רבם הגאון רבי חיים מוולוז'ין לתקופת כהונה בת שלוש שנים החל מחודש אייר תקמ"ב [1782] ועד לחודש אייר תקמ"ה [1785]; עם "כתב הכתרה" נוסף הממנה אותו לשלוש שנים נוספות, החל מחודש אייר תקמ"ה [1785] ועד לחודש אייר תקמ"ח [1788]. בצדו האחד של הדף, נכתב "כתב הכתרה" הראשון, כשעליו חתומים נכבדי העיר וולוז'ין:

"בהתאסף ראשי עם קודש וכל העדה כולם קדושים עלה במוסכם כולנו כאיש אחד נחנו, אלופי ראשי קציני מנהיגי קהלתנו בצרוף כל אלופי יחידי סגולה השייכים לכל דבר שבקדושה ובצרוף אלופי ראשי ישובים דקהלתינו, כולנו בפה אחד לקבל את כבוד הרב המאור הגדול המפורסם מ' חיים נ"י שם תהלתו לרב ואב"ד בקהלתנו והסביבה עוד משך שלשה שנים מהיום דלמטה ככל משפטי הרבנות וככל חוקותיו יתנהג, ולראי' באנו עה"ח אנחנו אלופי ראשי מנהיגי הקהלה בצרוף אלופי י"ס [יחידי סגולה] ובצרוף א[לופי] ראשי ישובים דקהלתינו, היום יום ה' ד' אייר שנת מבש"ר היא שנת תקמב"ת [=תקמ"ב] לפ"ק פה ק"ק וולאזין יצ"ו".

על החתום באו ראשי הקהל, הרבנים: "דובער ב"ר יהודא ידל זצ"ל, "ארי" ליב בהר"ר יצחק זצ"ל, "יונה אברהם בהר"ר יהודה ידל זצ"ל, "שמואל בהר"ר אברהם זצ"ל, "אברהם בהר"ר אהרן זצ"ל, יהודה ליב במהור"ר מרדכי", "דוב בער בא"א כהר"ר יוסף יצ"ו, ארי" ליב במהור"ר יצחק אייזק זצ"ל".

מעבר לדף "כתב הכתרה" נוסף בנוסח דומה, מיום ב' ג' מרחשון תקמ"ה, המאריך את כהונתו של רבי חיים לשלוש שנים נוספות מתום כתב המינוי הקודם: "דהיינו מיום ד' אייר תקמ"ם ה"א [=תקמ"ה] לפ"ק עד זמן ד' אייר תקמ"ם ח"ת [=תקמ"ח] לפ"ק...". על החתום באו ראשי הקהל, הרבנים: "אברהם בהר"ר אהרן זצ"ל, "דוב בער בא"א כהר"ר יוסף", "עוזר בהר"ר נפתלי זצ"ל, "יהודא

31b

31. Two Letters of Appointment – Appointing Rabbi Chaim Volozhin to the Rabbinate – Volozhin, 1782, 1785

Handwritten leaf – letter of appointment, by notables of the Volozhin community appointing R. Chaim of Volozhin to a three-year tenure as Rabbi of their community from Iyar 1782 until Iyar 1785, with another letter of appointment appointing him to another three-year term, from Iyar 1785 until Iyar 1788.

On one side of the leaf is the first letter signed by dignitaries of the Volozhin community expressing their unanimous decision to appoint R. Chaim to the community rabbinate, signed by community leaders and rabbis: "Duber son of R. Yehuda Yedel", "Aryeh Leib son of R. Yitzchak", "Yonah Avraham son of R. Yehuda Yedel", "Shmuel son of R. Avraham", "Avraham son of R. Aharon", "Yehuda Leib son of R. Mordechai", "Dov Ber son of R. Yosef", "Aryeh Leib son of R. Yitzchak Isaac".

On the verso of the document is a similar text dated Monday, the 3rd of MarCheshvan 1785, extending R. Chaim's term in the rabbinate for another three years from the end of the previous term: "From the 4th of Iyar 1785 until the 4th of Iyar 1788...". Signed by community leaders and rabbis: "Avraham son of R. Aharon", "Dov Ber son of R. Yosef", "Ozer son of R. Naftali", "Yehuda Leib son of R. Mordechai", "Aryeh Leib son of R. Yitzchak Isaac", "Aharon Zelig son of R. Michael", "Shmuel son of R. Avraham".

R. Chaim of Volozhin (1749-1821), close disciple of the Vilna Gaon and founder of the Volozhin yeshiva, forerunner of Lithuanian yeshivot. Born in Volozhin to his father, R. Yitzchak, a community leader. In his youth,

he was a disciple of R. Refael HaCohen of Hamburg, author of Torah Yekutiel, at the time the latter officiated as rabbi in Minsk and continued his studies at the yeshiva of the Shaagat Aryeh during the latter's second tenure in the Volozhin rabbinate.

In 1774, at about the age of 25, R. Chaim was appointed Rabbi of Volozhin and held this position until 1789. He then relocated to serve as Rabbi of Ukmergė (Vilkmergė), however due to opposition by a number of members of that community, he returned to the Volozhin after only one year, officiating as rabbi until his passing.

Following the common practice in those days, a rabbi was appointed for only three years (see the Chatam Sofer responsa, Orach Chaim, Siman 206: "The custom in most of the Diaspora is to write a rabbinic contract for a limited time, sometimes for three years and at times for five years. The reason for this is cited in Choshen Mishpat Siman 333, prohibiting a person to lease himself for more than three years, which changes his status from an employee to a slave and one is prohibited to enslave himself"). After three years, the community leaders would assemble to renew the rabbi's contract and would sign another three-year contract. These letters of appointment are for three years from 1782 to 1785 and from 1785 to 1788.

Double leaf, [2] written pages. 20.5 cm. Fair condition. Stains, dampstains. Wear and tears to margins. Folding marks.

Opening price: \$20,000

Estimate: \$40,000-\$60,000

32a

32. מכתב שכתבו בני קהילת לבוב לרבם בעל ה"ישועות יעקב" – כתב הכתרה לרבי צבי הירש חריף, על מקומו של המקובל רבי משולם כ"ץ בעל "עיקר תוספות יו"ט" לבוב, תק"ע

תעודה היסטורית - מכתב בחתימת 45 מוכבדי קהילת לבוב, שנשלח אל רב העיר רבי יעקב משולם אורנשטיין (בעל ה"ישועות יעקב"). לבוב, אדר ב' תק"ע [1810].

אנשי הקהילה חותמים על כתב הכתרה ובקשה מרב העיר, למנות "מגיד מישירים" (דרשן) ומורה צדק בעיר, על מקומו של המקובל הקדוש רבי משולם הכהן [שנפטר באותה שנה בחג הסוכות תק"ע], והם מבקשים להכתיר לתפקיד את הגאון רבי צבי הירש חריף (הלר) אב"ד בריגל (בעל "טיב גיטין"). תעודה היסטורית לתולדות קהילת לבוב (תולדות הרבנות בקהילת לבוב נכתבו בארוכה בספר "כלילת יופי" (קראקא, תרמ"ח, תרנ"ג), אך בספר הנ"ל אין זכר לכתב ההכתרה שלפנינו].

הם כותבים על הרב המנוח: "נלקח מאתנו, עטרת ראשינו, כבוד הרב המאור הגדול המפורסם... מוהר"ר משולם הכהן זלה"ה, אשר רבות בשנים היה לנו לעינים, לתורה ולתעודה, כלי חמדה בהלכות ואגדה, להשמיע את הוד קולו בלימודים, דברים נאים ונחמדים, את הכל דבר בעתו, מדי חודש בחודשו ושבת בשבתו, יבוא כל בשר הכמה ותאב לשמוע דבר ה', להאזין אמרי א-ל בהסכת ושמע... וגם הגבר למעלה, להעמיד הדת על תילה...". בהמשך כותבים על רצונם להמשיך את חיזוק התורה בלא להתרפות, ומתארים את רצונם העז להביא רב גדול בתורה שירביץ תורה ברבים, לבני הקהילה [בסופו של דבר לא עבר רבי צבי הירש חריף לכהן בלבוב, אלא עבר לעיר ברודי לכהן בה כראש ישיבה].

הגאון המקובל רבי משולם כהן צדק (תקי"ח-תק"ע), בעל "עיקר תוספות יו"ט" על המשניות ו"פתחי נדה" על הלכות נדה. משנת תקמ"ח כיהן כאב"ד קוריץ על מקומו של אחיו המקובל רבי יצחק אייזיק הכהן בעל "ברית כהונת עולם", תלמיד המגיד ממזריטש. בתחילת שנות התק"י בקירוב נתמנה למגיד ומורה צדק בעיר לבוב "חוץ לעיר" (פרבר גדול בעיר לבוב שהיה נקרא כך. בדרך כלל התמנו לרבנות "חוץ לעיר" רבנים גדולי תורה, שמעמדם היה כמשנה לרב העיר הגדולה לבוב]. מצאצאי

המקובל רבי נפתלי כ"ץ בעל "סמיכת חכמים". עסק רבות בקבלה, והוציא לאור את הספר העמוק של אחיו "ברית כהונת עולם". ידועות ממנו הסכמות רבות על ספרים שונים, בהם ספרי קבלה וחסידות וספריו של האדמו"ר הזקן בעל התניא. הגאון רבי צבי הירש העליר (תקל"ו-תקצ"ה, אנצ' לחכמי גליציה, ב' 671-665), מגדולי רבני גליציה והונגריה, המכונה "ר' הירש חריף" על שם גאונותו וחריפותו. רב בריגל שבגליציה ואח"כ ראש ישיבה נודע בברודי. נאלץ לברוח מהעיר בעקבות הלשנה, הגיע להונגריה וכיהן ברבנות בקהילות בוניאדה, אונגוואר ואובן-ישן. העמיד תלמידים גדולים, ביניהם האדמו"ר רבי צבי הירש מליסקא והגאון רבי שלמה גאנצפריד בעל "קיצור שולחן ערוך". מחבר "חידושי טיב גיטין" וחיבורים נוספים.

דף גדול. 38 ס"מ. כתוב משני צידיו. מצב טוב. כתמים ובלאי.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$3000-5000

32. Letter Written by Lviv Community Members to Their Rabbi, Author of Yeshuot Yaakov – Appointment of Rabbi Zvi Hirsch Charif, Succeeding Kabbalist Rabbi Meshulam Katz, Author of Ikar Tosfot Yom Tov – Lviv, 1810

Historical document – letter bearing 45 signatures of Lviv (Lvov) community notables, sent to the Rabbi of the city, R. Yaakov Meshulam Orenstein (author of Yeshuot Yaakov). Lviv, Adar Bet 1810.

The community members signed an appointment document requesting the city rabbi to appoint a Magid Mesharim (preacher) and posek in the city to succeed the holy kabbalist R. Meshulam HaCohen [died during Sukkot of that year], particularly requesting the appointment of R. Zvi Hirsh Charif (Heller) Rabbi of Brzesko (Brigel; author of Tiv Gittin) to fill this position. Historic document related to the history of the Lviv community [the history of the Lviv community has been lengthily documented in the book Klilat Yofi (Krakow, 1888, 1893), however this document of appointment is not mentioned there]. The letter contains praise of their late rabbi who led the community for many years. They also write of their wish to continue strengthening Torah study and describe their fervent wish to appoint a prominent Torah scholar to teach Torah in their community [in the end, R. Zvi Hirsch did not accept the position; he chose to head the Brody Yeshiva].

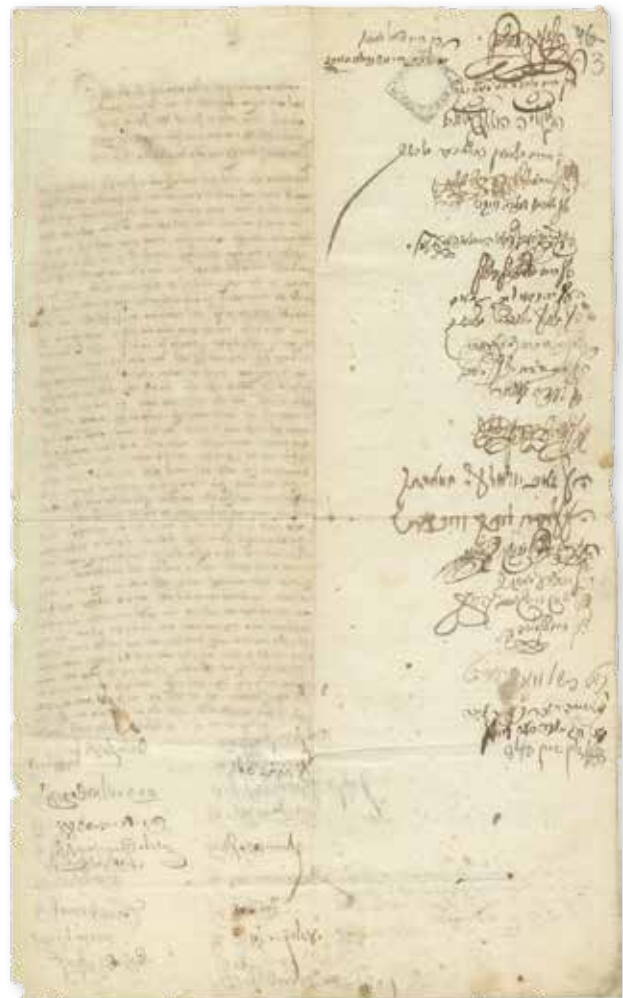
Kabbalist R. Meshulam Cohen Tzedek (1758-1810), author of Ikar Tosfot Yom Tov on the Mishnah and Pitchei Nidah on the laws of Nidah, officiated as Rabbi of Korets from 1788, succeeding his brother Kabbalist R. Yitzchak Isaac HaCohen, author of Brit Kehunat Olam, disciple of the Magid of Mezritch. In the early 1790s, he was appointed magid and posek of "out of town" Lviv [the name a large suburb of Lviv. Eminent Torah scholars officiated as rabbis of "out of town" and their status was similar to deputy rabbi of greater Lviv]. Descendant of Kabbalist R. Naftali Katz, author of Semicha Chachamim, he studied kabbalah extensively and published his brother's profound book Brit Kehunat Olam. He endorsed many books, including books with kabbalistic and Chassidic content and the books of the Admor HaZaken, Baal HaTanya.

R. Zvi Hirsch Heller (1776-1835, Encyclopedia L'Chachmei Galicia, Vo. 2, pp. 665-671), prominent Rabbi of Galicia and Hungary hailed as "R. Hirsch Charif" (the sharp), due to his genius and cleverness. Rabbi of Brzesko in Galicia and later head of the renowned Brody Yeshiva. Slanderous accusations compelled him to flee the city to Hungary, there he officiated in the Bonyhád, Uzhhorod and Óbuda (Alt-Ofen) rabbinates. Many leading rabbis were his disciples, such as R. Zvi Hirsch of Liska (Olaszliszka) and R. Shlomo Ganzfried, author of the Kitzur Shulchan Aruch. Author of the Tiv Gittin novellae and other compositions.

Large leaf. 38 cm. Written on both sides. Good condition. Stains and wear.

Opening price: \$2000

Estimate: \$3000-5000

32b

33

33. קונטרס דפים בכתב יד קדשו של רבי נחום משאדיק – ירושלים, תר"ז

צרוך דפים בכתב יד, חידושים למסכת בבא מציעא – דפים ב-ה. אוטוגרף בן 29 עמודים בכתב יד קדשו של הצדיק רבי נחום (ויספיש) משאדיק. ירושלים, תר"ז [1847].

בראש העמוד הראשון כותרת פתיחה: "ב"מ ב' בעזה"י, פה עיה"ק ירושלם תובב"א, יום ג' ד' אייר תר"ז לפ"ק". הגאון הקדוש רבי נחום אב"ד שאדיק (תקע"ג-תרכ"ט 1813-1868), בן רבי משה אברהם לעווי-וויספיש. תלמיד הגאון בעל "חמדת שלמה" מגאוני פולין. בהגיעו לגיל 18 הסמיכו רבו והעניק לו היתר הוראה. שימש שנים אחדות כרבה של שאדיק בפולין, ובשנת תר"ג עלה לארץ ישראל יחד עם שני אחיו הרבנים רבי אשר לעמל אב"ד גאלין ורבי יעקב יהודה ליב, אחרי ששלשתם חלמו בערב אחד כי עליהם לעלות לארץ ישראל, מבלי שהאחד ידע על חלומו של השני. בירושלים היה יושב רוב ימיו מעוטף בטלית ותפילין ולומד בשקידה רבה. הקים את "ישיבת הר"ן" בה מסר שיעורים למדניים לפני גדולי תלמידי-החכמים הצעירים בירושלים. את תורת הסוד למד יחד עם הצדיק רבי יוסף זונדל מסלנט אצל המקובל רבי יהודה הכהן. נפטר במגיפת הכולירה בשנת 1868 ועל מצבתו שבהר הזיתים נכתב: "איש קדוש וטהור, בן שמנה שנים החל לדרוש את ה' והקדיש כל ימיו לתורה ותעניות וסיגופים במסירות נפש. לא פסק פומיה מגירסא יומם ולילה. זכה ללמוד וללמד והעמיד תלמידים הרבה... חסיד ועניו..."

חיבור זה נכתב ככל הנראה בעת לימודו עם התלמידים בישיבתו "ישיבת הר"ן", בה לימד במשך כעשר שנים את המסכתות כתובות ובבא מציעא בלבד. החידושים נדפסו מכתב יד בספרו "אבני קודש" (ירושלים תשל"א; ירושלים תשע"ב).
15 דף. 21.5 ס"מ. הדפים כתובים משני צדיהם, 29 עמודים בכתב יד קדשו. נייר עבה וכהה. מצב בינוני-טוב. כתמים ובלאי. דפים מנותקים. פגיעות בטקסט בשולי הדפים.

פתיחה: \$8000

הערכה: \$12,000-20,000

33. Collection of Leaves Handwritten by Rabbi Nachum of Shadik – Jerusalem, 1847

Collection of handwritten leaves, novellae on Tractate Bava Metzia – Daf 2-5. Autograph of 29 pages, handwritten by R. Nachum Weisfish of Shadik (Szadek). Jerusalem, 1847.

The top of the first page contains an opening title: "Bava Metzia, [Daf] 2. Here in the holy city of Jerusalem, Tuesday Iyar 4, 1847".

R. Nachum Rabbi of Shadik (1813-1868) was the son of R. Moshe Avraham Loew-Weisfish and disciple of the Chemdat Shlomo, a leading Torah scholar in Poland, who granted him rabbinical ordination at the age of 18. He served as rabbi of Shadik, Poland for a few years, and immigrated to Eretz Israel in 1843 together with his two brothers, R. Asher Lemel Rabbi of Golyń and R. Yaakov Yehuda Leib, following a dream they all three dreamt separately, instructing them to immigrate to Eretz Israel. In Jerusalem, he would sit for the main part of the day bedecked with Tallit and Tefillin, learning with great diligence. He founded Yeshivat HaRan, where he delivered scholarly lectures to the leading young Torah scholars of Jerusalem. He learnt Kabbalah together with R. Yosef Zundel of Salant from the Kabbalist R. Yehuda HaKohen. He passed away in a Cholera epidemic in 1868 and his epitaph on the Mount of Olives reads: "A holy and pure man, at the age of eight he began searching for G-d and devoted his whole life to Torah, fasts and ascetism. He studied Torah without respite, day and night. He merited to learn and teach, and edified many disciples... A pious and modest man...". This composition was presumably composed whilst learning with his disciples in Yeshivat HaRan, where he taught the tractates Ketubot and Bava Metzia only for approximately ten years. The novellae were published based on a manuscript in his book Avnei Kodosh (Jerusalem 1971; Jerusalem 2012).

15 leaves. 21.5 cm. Written on both sides – a total of 29 autograph pages. Thick, dark paper. Fair-good condition. Stains and wear. Detached leaves. Damage to text at the margins.

Opening price: \$8000

Estimate: \$12,000-20,000

34a

34. מכתב תשובה הלכתית בכתב ידו וחתמתו של בעל ה"שואל ומשיב" – לבוב, תרי"ב

בשורות הכתובת נוספה הערה מעניינת בכתב ידו של רבי יוסף שאול, המבקש לשלם לשליח האגרת דמי תִּשְׁר: "...מחלו ליתן לו איזה צ"ל שטר טרחותו" [צ"ל] הם ראשי התיבות לכינוי היהודי של המטבע האוסטרי קרייצר, שהיהודים כינוהו "צעלמער", בשל שמו של המטבע הרומז לתמונת הצלב (ה"צלם") שעליו. הגאון המפורסם רבי יוסף שאול נתנזון בעל "שואל ומשיב" (תקס"ח-תרל"ה), מגדולי גאוני גליציה. עוד בצעירותו חיבר יחד עם גיסו הגאון רבי מרדכי זאב איטינגא את הספרים הנודעים "מפרשי היס" על בבא קמא ו"מגן גבורים" על שו"ע אורח חיים. השיב תשובות לאלפים וחיבר ספרים רבים: שו"ת שואל ומשיב – ט"ו חלקים; דברי שאול על התורה, על הרמב"ם ועל השו"ע; ידות נדרים ועוד. משנת תרי"ז כיהן כרבה הראשי של קהילת לבוב, שהיתה הקהילה הגדולה והמרכזית בין קהילות גליציה. בפטירתו נספד ע"י רבי שלמה זלמן שפיצר (חתן החתם סופר) שאמר עליו: "גאון הגאונים רבן של ישראל... אשר אליו הריצו כל גדולי זמננו שאלותיהם בדבר הקשה... והיה קדוש מרחם ונתגדל בקדושה על התורה ועבודת ה'... זה לפני כארבעים שנה שהפליג הגאון רבן של ישראל מורי חמי חתם סופר ז"ל בשבחיו וקראו 'גאון'..." מקבל המכתב: הגאון רבי יעקב שלמה היילפרין (תקפ"ז-תרנ"ה) אב"ד דוניוב ופרימשלן. בנו של רבי דוב בריש היילפרין אב"ד פרימשלן. עמד בקשר הדוק עם רבי יוסף שאול נתנזון, ולפי תשובות רבות אליו המוזכרות בשו"ת שואל ומשיב, נראה כי היה מאנשי אמונו. מחבר קונטרס "יפה ענף" לתולדות משפחת היילפרין. דף כפול. 21.5 ס"מ. 2 עמ' כתובים. מצב בינוני-טוב. פגעי בלאי בשולי הדפים. קמטים וסימני קיפול. התשובה נדפסה עפ"י כתב יד זה בשו"ת שואל ומשיב מהדורה שביעאה (ירושלים, תשנ"ה), יורה דעה סימן ב', עמ' קח-קי (עם מעט שיבושי העתקה של כתב היד. לדוגמא, במקום המילים: "רק אל האמת מגמת", נדפס שם: "אקבל האמת מגמת").

פתיחה: \$4000

הערכה: \$5000-8000

מכתב ארוך (כ-65 שורות) בכתב ידו וחתמתו של הגאון רבי יוסף שאול נתנזון בעל ה"שואל ומשיב", אל רבי יעקב שלמה היילפרין מרביני פרימשלן. [לבוב], אדר תרי"ב [1852]. תשובה הלכתית מעניינת, בענין פסילת שוחט בעיר פרימשלן. בתשובה דן ה"שואל ומשיב" בדיני עדות ובדיני דיינים, והוא משיב לכמה מכתבי שו"ת ופולמוס שנשלחו אליו בענין השוחט הנ"ל. בתשובה שלפניו ניכר השילוב המעניין בהנהגתו של רבי יוסף שאול: מצד אחד תקיפות בעמידה על כבודם של דייני העיר ודאגתו הרבה להעמדת הכשרות על תילה, ומאידך ניכרת התחשבותו ורגישותו לדאוג לכבודו ופרנסתו של השוחט הנפסל ומשפחתו (ואף הוסיף בשורות הכתובת בקשה מיוחדת לדאוג שלא לקפח את התִּשְׁר של נושא האגרת). בתשובתו כותב השואל ומשיב את מסקנתו הברורה שאסור לאותו שוחט להיות שו"ב בפרימשלן: "וע"כ השו"ב הלז... פסול היה לשחיטה בפרימשלן, ואיש הירא אלקים ימלט נפשו בבלתי לאכול משחיטתו, כי רק פגולים היא... אשר אף לפי הרבנים הגאונים המכשירים עכ"פ אינו בכלל ירא שמים וחסיד. יעוין שבת ק"כ וימצאו גדר החסיד וירא שמים האין הוא, אף כי הרב האב"ד מכהנה בשם ירא שמים וחסיד, במח"כ [במחילת כבודו] האדם יראה לעינים כי עכ"פ אינו בכלל זה וכפי הגב"ע [הגביית עדות] אשר נגבה עליו הוא פסול לשחיטה בק' פרימשלן... וד' יודע כי בכל כחי הפכתי בזכותו וחפשי צדדים למצוא לו זכות ולא מצאתי...". בסיום המכתב מבקש ה"שואל ומשיב" מבני העיר לדאוג למצוא מקור מחיה אחר למשפחת השוחט: "קבלו בחמלתי על האיש הלז ובני ביתו, ובלי ספק טפלי תלו בו ואלה הצאן מה עשו, ע"כ חנונו אותם אתם רעים חביבים לתת לו איזה מחיה, עד כי ישוב ויתודה לפני ד' ועמו ויקבל עליו דברי חברות ולא ישוב לכסלה, אז יוכל למצוא מזון להחיות נפשו ונפש ביתו, אם בעיר הזאת או בעיירות אחרות. וצער גדול עליו כי בפתותו אבד לחמו... וטרם יברר כשרותו בגב"ע גמור הוא פסול מעתה אשר לא ישחוט עוד, כי גם זאת אני עושה מפני כי נכמרו רחמי עליו, אבל אין רחמים בדן ולא אעשה תורת פלסטר, ומי ששמו אמת ינחני במעגלי אמת, כי רק אל האמת מגמתי וזאת כל כוונתי".

34. Letter of Halachic Responsum Handwritten and Signed by the Shoel UMeshiv – Lviv, 1852

Lengthy letter (approx. 65 lines) handwritten and signed by R. Yosef Shaul Natansohn, author of Shoel UMeshiv, addressed to R. Yaakov Shlomo Heilprin, a rabbi of Premishlan (Peremyshliany). [Lviv], Adar 1852.

Interesting halachic responsum, regarding disqualifying a Shochet in Premishlan. In this responsum, the Shoel UMeshiv discusses laws of testimony and dayanim, and responds to several responsa and polemic letters sent to him regarding this Shochet. This responsum discloses the interesting combination of R. Yosef Shaul's leadership. On the one hand, his resolute defence of the honor of the dayanim of the city, and his great concern for upholding Kashrut, on the other hand, his obvious considerateness and sensitivity for the dignity and livelihood of the disqualified Shochet (even adding in the address a special request to be particular not to deprive the emissary of his tip).

The Shoel UMeshiv writes his clear conclusion, prohibiting that Shochet to act as Shochet and Bodek in Premishlan, but on the other hand requests that the town find a different source of livelihood for his family. He writes with decisiveness yet compassion: **"Accept my compassion for this person and his family, undoubtedly children depend on him, and these young sheep, what wrong did they commit, therefore my beloved friends, provide him with some source of income, until he repents, admits his wrongdoing and undertakes not to return to his foolishness, then he will be able to find sustenance for himself and his household, whether in this city or in different places. And it is very distressing that he was enticed to behave so, and lost his source of sustenance by his own fault... and until his fitness is established with unequivocal testimony, he is henceforth disqualified from ritual slaughtering. This too I do out of mercy for him, but there is no mercy in judgement, and I will not make my Torah a deception, and the One whose Name is truth should guide me in the path of the truth, since my whole aspiration is for truth"**.

In the lines of the address, an interesting note is added in the handwriting of the Shoel UMeshiv, requesting a tip be paid to the emissary transmitting this letter.

R. Yosef Shaul Natansohn (1808-1875) was a leading Torah scholar in Galicia. Already in his youth, he composed together with his brother-in-law R. Mordechai Zev Ettinger the books Mefarshai HaYam on Bava Kama and Magen Giborim on Shulchan Aruch Orach Chaim. He sent responses to thousands of queries, and authored many books: Responsa Shoel UMeshiv – 15 parts; Divrei Shaul on the Torah, Rambam and Shulchan Aruch; Yadot Nedarim and others. From 1857, he served as

34b

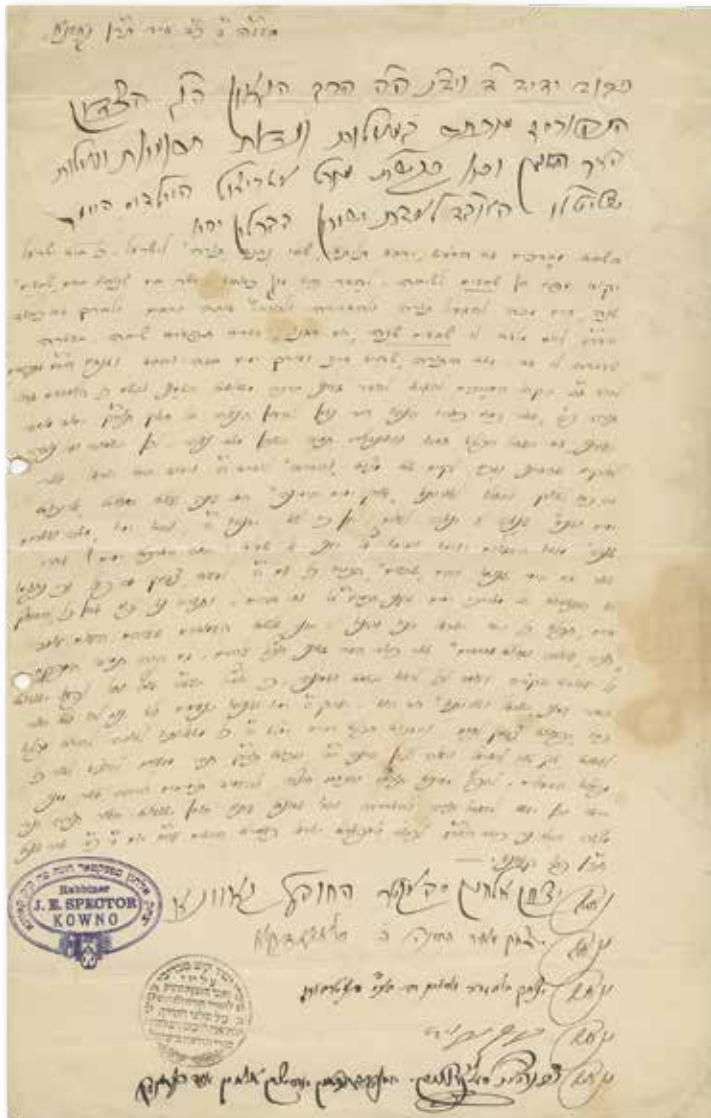
Chief Rabbi of Lviv, which was the largest and principal Galician community. After his passing, he was eulogized by R. Shlomo Zalman Spitzer (son-in-law of the Chatham Sofer): "A leader of outstanding Torah scholars, master of the entire Jewish people... whom all the leading Torah scholars of our times addressed their questions to on difficult matters... he was holy from birth and was raised in holiness to Torah and worship of G-d... already 40 years ago, my father-in-law the Chatam Sofer praised him effusively and termed him a Gaon..."

The recipient of the letter: R. Yaakov Shlomo Heilprin (1827-1895), rabbi of Dunayev and Premishlan, was the son of R. Dov Berish Heilprin Rabbi of Premishlan. He maintained close ties with R. Yosef Shaul Natansohn, and judging by the large number of responsa addressed to him contained in Responsa Shoel UMeshiv, it appears that he was one of his confidants. He composed the booklet Yefeh Anaf on the history of the Heilprin family. [1] double leaf, 21.5 cm. 2 written pages. Fair-good condition. Marginal wear. Creases and folding marks.

This responsum was printed based on this manuscript in Responsa Shoel UMeshiv seventh edition (Jerusalem, 1995), Yoreh De'ah section 2, pp. 108-110 (with a few errors).

Opening price: \$4000

Estimate: \$5000-8000

35

35. מכתב מרבי יצחק אלחנן ספקטור, רבי איצ'לה בלאזער ורובני קובנא - ברכות ליובל השבעים של רבי עזריאל הילדסהיימר

מכתב ברכות ליובל השבעים של הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר, מאת רבני ונכדי העיר קובנה, ובראשם רבי יצחק אלחנן ספקטור אב"ד קובנא ורבי יצחק בלאזער אב"ד פטרבורג. קובנה, תר"נ [1890].

מכתב ארוך על דף בפורמט גדול. ארבעת השורות הפתיחה נכתבו בכתב-ידו של רבי יצחק אלחנן, הכותב: "כבוד ידיד ד' ויד"ה הרב הגאון הג' הצדיק המפורסם מוכתר במעלות ומדות תרומיות ונעלות פאר הזמן וכו' קקש"ת ומ"ה עזריאל היילדסהיימר שליט"א האב"ד לעדת ישרון בברלין יחי".

המשך המכתב בכתבית סופר, ובו איחולים וברכות לרגל מלאת לרבי עזריאל שבעים שנה.

בשולי המכתב חתימת ידו של רבי יצחק אלחנן ספקטור, עם חותמתו, ואחריה חתימות ארבעה מרבני ונכדי העיר קובנא: רבי יצחק מאיר רבינוביץ - רבה של סלבודקה (אז פרבר בעיר קובנא); רבי יצחק (איצ'לה) בלאזער "רב בע"מ (בעיר מלוכה) פטרבורג"; רבי ברוך ברוידא - מיקירי העיר קובנא ומוותיקי תנועת המוסר; ורבי צבי הירש סעלצאווסקי - חתנו של רבי יצחק אלחנן.

לצד חתימותיהם של הרבנים, נוספה חותמת של כולל הפרושים הנודע בקובנא, עם הכיתוב: "ח' [ברת] מיסדי יסוד קיים מנדיבי עמינו על ידי גאוני הזמן להחזיק לומדי תורה ולנהלם על פלגי התורה והיראה להכשירם להיות מורי הוראה בישראל".

הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור (תקע"ז-תרנ"ו), גדול רבני דורו, נודע בגאונותו, בהתמדתו ובצדקותו הרבה. נחשב בדורו כסמכות התורנית העליונה והנהיג את יהדות ליטא ורוסיה במשך שנים בתבונה ובנועם. כיהן ברבנות מגיל צעיר משנת תקצ"ז בערך. בשנת תרכ"ד נתמנה לרבנות העיר קובנא, ונודע שמו בכל קצוות תבל כאחד מגדולי הפוסקים. תשובותיו וחיידושו נדפסו בסדרת ספריו: "באר יצחק", "נחל יצחק" ו"עין יצחק".

הגאון רבי יצחק (ר' איצ'לה) בלאזער (תקצ"ז-תרס"ז) מתלמידיו הגדולים של רבי ישראל מסלנט.

מגדולי גאוני דורו וממפיצי תנועת המוסר. כיהן ברבנות עיר הבירה סט. פטרבורג ובשנים תרכ"ב-תרל"ח עמד בראש הכולל בקובנא. בשנותיו האחרונות התגורר בירושלים. מחיבוריו שו"ת פרי יצחק וספר "כוכבי אור" שהוציא אחד עם ספר "אור ישראל" מרבו הגרי"ס.

הגאון רבי יצחק מאיר רבינוביץ (תר"ג-תרנ"א), מגאוני ליטא, רב בזעסלא, ולאחר מכן אב"ד סלבודקה, משנת תרמ"ה בערך. מקבל המכתב: הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר (תק"ף-תרנ"ט). מגדולי דורו, תלמידים של בעל "ערוך לנר" ושל רבי יצחק ברנייס מהמבורג. בשנים תרי"א-תרכ"ט כיהן כרב באייזנשטאט והקים בה ישיבה ראשונה מסוגה, בה שולבו לימודי חול בשיטת "תורה עם דרך ארץ". מהלך זה ספג התנגדות וביקורת הן מצד הרפורמים והן מחוגים מסוימים בציבור החרדי, אך גדולי הונגריה וגרמניה הכירו בגדולתו וסמכו את ידיהם על ישיבתו. בשנת תרכ"ט נתמנה לאב"ד ברלין, שם הקים את בית המדרש לרבנים. עמד בכירי היהדות האורתודוקסית בגרמניה.

בין רבי יצחק אלחנן ורבי עזריאל הילדסהיימר נתרקמו קשרים הדוקים, על רקע פעילותם כמנהיגים "על אזורים", הדואגים לצרכיהם ומצוקותיהם של כל היהודים באשר הם - רבי יצחק אלחנן ממקום מושבו ברוסיה ורבי עזריאל ממקום מושבו בגרמניה. בין היתר פעלו יחדיו לאחר פרעות ה"סופות בנגב" [בשנת 1881], אז נוסד בברלין וועד מיוחד לטובת יהודי רוסיה. רבי יצחק אלחנן היה מן העוסקים הראשיים שפעלו לביטול הגזירות נגד היהודים ברוסיה ורבי עזריאל היה בין העומדים בראש הוועד בברלין.

[1] דף. 36 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים, סימני קיפול, נקבי תיוק.

פתיחה: \$4000

הערכה: \$5000-8000

35. Letter by Rabbi Yitzchak Elchanan Spektor, Rabbi Itzele Blazer and Kaunas Rabbis – Blessings for the Seventieth Birthday of Rabbi Azriel Hildesheimer

Letter of blessings in honor of the 70th birthday of R. Azriel Hildesheimer, by rabbis and notables of the city of Kaunas (Kovne), including R. Yitzchak Elchanan Spektor, Rabbi of Kaunas, and R. Yitzchak Blazer, Rabbi of St. Petersburg. Kaunas, 1890.

A long letter on a large-format leaf. The first four lines are in the handwriting of R. Yitzchak Elchanan, followed by a letter in scribal writing with good wishes and blessings in honor of R. Azriel's 70th birthday. The margins bear the signature and stamp of R. Yitzchak Elchanan Spektor and four signatures of Kaunas rabbis and notables: R. Yitzchak Meir Rabinowitz, Rabbi of Slobodka (then a suburb of Kaunas); R. Yitzchak (Itzele) Blazer, Rabbi of St. Petersburg"; R. Baruch Broide, Kaunas notable and follower of the Musar Movement and R. Zvi Hirsh Soltzovsky, son-in-law of R. Yitzchak Elchanan.

Beside the signatures of the Rabbis appears the stamp of Kollel Perushim in Kaunas with the inscription: "Society of founders of our People's philanthropists established by the Torah scholars of our times to support those who study Torah and to guide them in Torah learning and fear [of G-d] to train them to become Torah authorities".

R. Yitzchak Elchanan Spektor (1817-1896), a Torah luminary in his generation, renowned for his exceptional Torah knowledge, his diligence and outstanding piety. The supreme Torah authority of his times, he led Lithuanian and Russian Jewry for years with wisdom and compassion. Officiated in the rabbinate from ca. 1837 and in 1864, was appointed Rabbi of Kaunas (Kovne), his name spreading all over the world as a leading posek. His responsa and novellae are printed in his books *Be'er Yitzchak*, *Nachal Yitzchak* and *Ein Yitzchak*.

R. Yitzchak (Itzele) Blazer (1837-1907), prominent disciple of R. Yisrael of Salant, luminary in his days and disseminator of the Musar Movement. Officiated in the rabbinate of the capital city St. Petersburg and from 1862-1878, headed the Kovne Kollel. In his senior years, he moved to Jerusalem. Authored *Pri Yitzchak Responsa* and *Kochvei Or* which he published together with the book *Or Yisrael* by his revered teacher, R. Yisrael of Salant.

R. Yitzchak Meir Rabinowitz (1843-1891), Lithuanian Torah scholar, Rabbi of Žasliai, later of Slobodka (from ca. 1885).

The recipient, R. Azriel Hildesheimer (1820-1899), a leader in his times, was a disciple of the Aruch LaNer and of R. Yitzchak Bernays of Hamburg. He served as rabbi of Eisenstadt between 1851-1869 where he founded an innovative yeshiva integrating secular studies according to the Torah with *Derech Eretz* doctrine. This move drew opposition and criticism both from the Reform movement and from certain sects of Orthodox Judaism. However, the leading rabbis of Hungary and Germany recognized his greatness and backed his yeshiva. In 1869, he was appointed rabbi of Berlin, where he established the Rabbinical seminary, standing at the helm of Orthodox Jewry in Germany.

R. Yitzchak Elchanan and R. Azriel Hildesheimer developed a close relationship during their mutual activities on behalf of the Jewish People, R. Yitzchak Elchanan from his base in Russia and R. Azriel from Germany. Among other joint undertakings, they labored to assist Russian Jewry after the 1881 pogroms (*Sufot BaNegev*), establishing a relief committee for Russian Jewry in Berlin; both luminaries extended great efforts to annul decrees against the Jewish People from their respective countries.

[1] leaf. 36 cm. Good-fair condition. Stains. Folding marks, filling holes.

Opening price: \$4000

Estimate: \$5000-8000

36. מכתב הנצי"ב מוולוז'ין – ברכות ליובל השבעים של רבי עזריאל הילדסהיימר – וולוז'ין, תר"נ

מכתב ארוך ומעניין בכתב ידו וחתומתו של הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין – הנצי"ב מוולוז'ין. "וולאזין" (וולוז'ין), תר"נ [1890].

נשלח לברלין אל הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר, לרגל הגיעו לגיל 70 – "כי הגיע מעכ"ה לשנות האדם המעלה דוד המלך ע"ה". ברכות חמות בשפה מליצית: "כי יוסיף ה' לו שנות חיים ויחייהו וישמרהו וירצהו להחיות דגן בישראל, ולהפריח כגפן פעלים כהררי אל, והיה זכרו בקרב עמו כיין ההר אל והאריאל". הנצי"ב משבח את פעלו ב"בית המדרש לרבנים" בברלין: "הנני ככל המון עם ה', אשר יודעים ומבינים כי הגדיל לעשות, לבנות ולנטוע במדינת פרייסין [גרמניה] ד"א של הלכה ומשכן כבוד ד' ועבודתו, והיה מעכ"ה מאיר ככוכבים, המאירים בחשכת הלילה לרבים. ע"כ הנני בברכה ותפלה, אשר ככה יעזרהו ה' לעשות עוד מסלות לאלקים, ואור זכות התורה יהי נר לרגלו, למשך אחריו עם ה' בנחת ושובה...".

בחתומת המכתב מבקש הנצי"ב מרבי עזריאל הילדסהיימר לברך אותו עצמו: "ומברכותיו תבורך כן נפשי לשמור משמרת השיבה, בימים שיש בהם חפץ לנוח בימי זקנה ושיבה. הנני ידו העמוס בעבודה רבה, משא לעייפה, ולישועת ה' מצפה – נפתלי צביהודא ברלין".

הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין – הנצי"ב מוולוז'ין (תקע"ז-תרנ"ג), מגדולי גאוני דורו, חתנו של הגאון רבי יצחק מוולוז'ין וממלא מקומו בראשות השיבה במשך עשרות שנים. אביו רבי יעקב ברלין ממיר (תקנ"ד-תרכ"ח) עלה לירושלים בשנת תרי"ד, והיה מראשי ומנהיגי קהילת ה"פרושים" בירושלים.

הנצי"ב מוולוז'ין נודע בהתמדתו ובגאונותו הרבה. במשך עשרות שנים הנהיג ברמה, במסירות ובאהבה את ישיבת וולוז'ין, שהיתה "בית היוצר" המרכזי לגדולי התורה שפיארו את יהדות ליטא, רוסיה ופולין. באישיותו האצילית ובלמדנותו העמוקה והיסודית העמיד דורות של תלמידי חכמים גדולי-עולם, ראשי ישיבות, דיינים ורבני ערים. בנוסף לכך היה מעורב בהנהגת הציבור ודעתו היתה סמכותית ומכרעת בכל עניני הקהילות ברוסיה וליטא. כמו כן היה משיב תשובות בהלכה לרבנים רבים שפנו לקבל את הכרעותיו, במשך שנים אלו היה רגיל לחתום בכל מכתביו "העמוס בעבודה". חיבר ספרים רבים: "העמק שאלה" – חידושים על ה"שאלות"; "העמק דבר" על התורה; שו"ת "משיב דבר"; חידושי הש"ס ופירושים על מדרשי ההלכה: מכילתא ספרי וספרא.

מקבל המכתב: הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר (תק"פ-תרנ"ט), מגדולי דורו, תלמידם של בעל "ערוך לנר" ושל רבי יצחק ברנייס מהמבורג. בשנים תרי"א-תרכ"ט כיהן כרב באייזנשטאט והקים בה ישיבה ראשונה מסוגה, בה שולבו לימודי חול בשיטת "תורה עם דרך ארץ". מהלך זה ספג התנגדות וביקורת הן מצד הרפורמים והן מחוגים מסויימים בציבור החרדי, אך גדולי הונגריה וגרמניה הכירו בגדולתו וסמכו את ידיהם על ישיבתו. בשנת תרכ"ט נתמנה לאב"ד ברלין, שם הקים את בית המדרש לרבנים. עמד בראש היהדות האורתודוקסית בגרמניה. נייר מכתבים רשמי. 25 ס"מ. 17 שורות בכתב ידו. מצב טוב-בינוני. כתמים וקמטים. פגעי בלאי קלים.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$4000-5000

Known for his great diligence and brilliance, the Netziv led the Volozhin yeshiva with devotion and love for many years, until the yeshiva became the main breeding ground for Torah leaders who were the glory of Lithuanian, Russian and Polish Jewry. With his noble personality and profound, thorough erudition, he produced generations of eminent Torah scholars, yeshiva deans, dayanim and rabbis. He was also engaged in public leadership and his opinion was conclusive for all community matters in Russia and Lithuania. He responded to halachic queries which many rabbis sent to him, customarily signing his letters in those years as "he who is laden with work". He composed many books, including HaEmek She'ela – novellae on She'iltot; HaEmek Davar on the Torah; Responsa Meishiv Davar; Talmudic novellae and commentaries on Halachic midrashim: Mechilta, Sifri and Sifra.

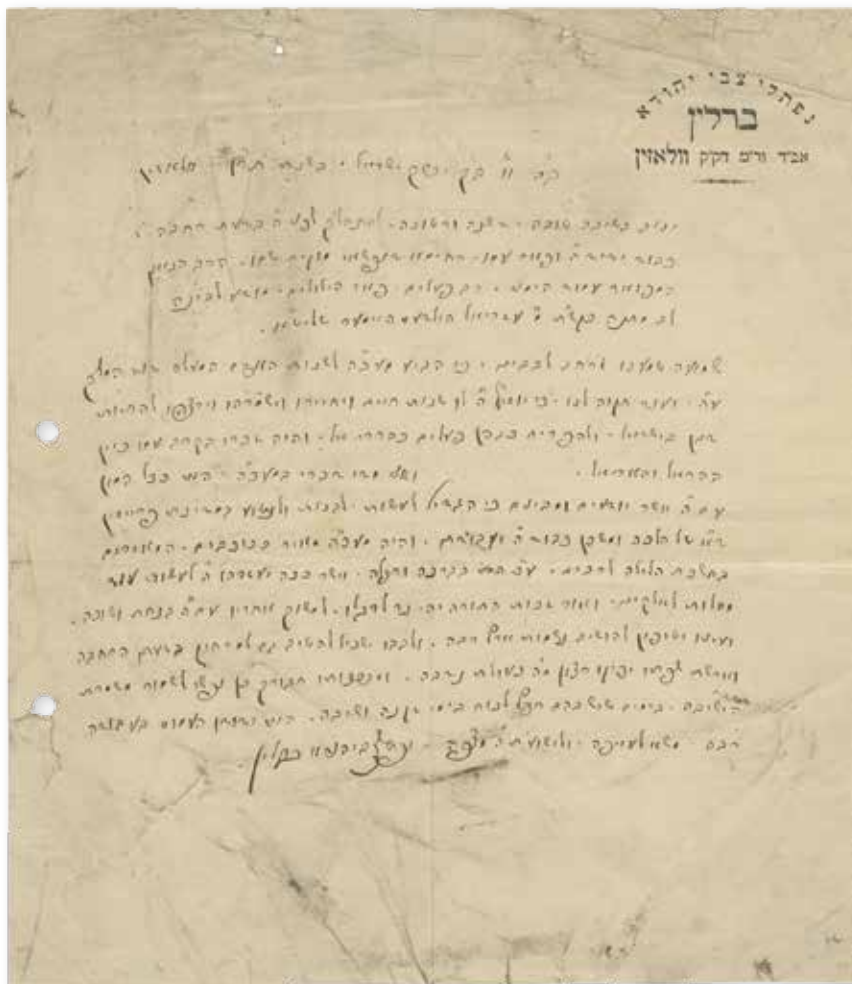
The recipient of the letter, R. Azriel Hildesheimer (1820-1899), a leader in his times, was a disciple of the Aruch LaNer and of R. Yitzchak Bernays of Hamburg. He served as rabbi of Eisenstadt between 1851-1869 where he founded an innovative yeshiva integrating secular studies according to the Torah with Derech Eretz doctrine. This move drew opposition and criticism both from the Reform movement and from certain sects of Orthodox Judaism. However, the leading rabbis of Hungary and Germany recognized his greatness and backed his yeshiva. In 1869, he was appointed rabbi of Berlin, where he established the Rabbinical seminary, standing at the helm of Orthodox Jewry in Germany.

[1] leaf, official stationery. 25 cm. 17 handwritten lines. Good-fair condition. Stains and creases. Minor wear.

Opening price: \$2000

Estimate: \$4000-5000

36

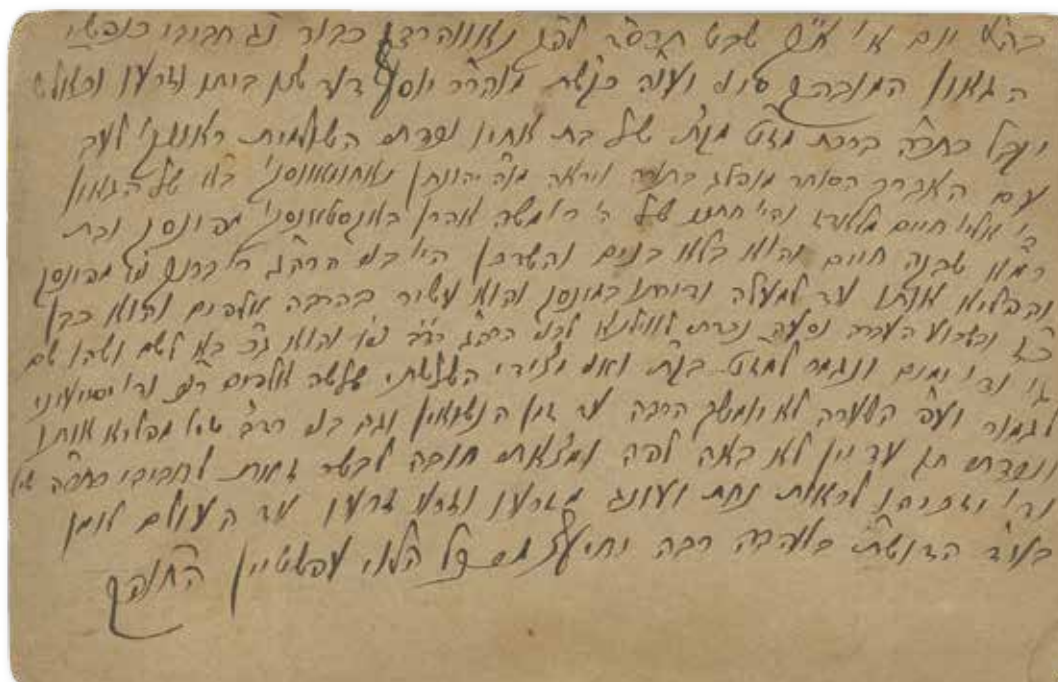
36. Letter from the Netziv of Volozhin – Blessings for the Seventieth Birthday of Rabbi Azriel Hildesheimer – Volozhin, 1890

Lengthy and interesting letter handwritten and signed by R. Naftali Tzvi Yehuda Berlin – the Netziv of Volozhin. Volozhin (Valozhyn) 1890.

Addressed to R. Azriel Hildesheimer in Berlin, the letter contains heartfelt blessings in flowery terms, on the occasion of his 70th birthday – "May G-d add to him years of life, vitalize him, guard him and satisfy him... and may his fragrance be amongst his people like the wine of Harel and Ariel". The Netziv praises his accomplishments in the Rabbinical Seminary in Berlin: "I am like the masses of the Jewish nation, who know and understand that he has achieved much, by building and planting in Prussia (Germany) a place for the study of Torah and Halacha, an abode for the honor and service of G-d, and he is comparable to the glow of the stars, who illuminate the night for the multitudes. Therefore, I hereby extend by blessings and prayers, that G-d should help him build more pathways to serving Him and may the light of the merit of the Torah guide his ways, to draw after him the Jewish people pleasantly...".

The Netziv signs off the letter with a request from R. Azriel Hildesheimer to in turn bless him: "And may I as well be blessed with his blessings, to continue guarding the yeshiva, at the age when one already requires rest from old age. I, his friend who is loaded with a great deal of work. Awaiting G-d's salvation – Naftali Tzvi Yehuda Berlin".

R. Naftali Tzvi Yehuda Berlin – the Netziv of Volozhin (1817-1893), a foremost and outstanding Torah scholar of his generation, was the son-in-law of R. Yitzchak of Volozhin and his successor as dean of the yeshiva for decades. His father, R. Yaakov Berlin of Mir (1794-1868), immigrated to Jerusalem in 1854 and was one of the leaders of the Prushim community in Jerusalem.

37

37. מכתב מבעל "ערוך השולחן" רבי יחיאל מיכל עפשטיין אב"ד נוברודוק

הגאון רבי יחיאל מיכל עפשטיין (תקפ"ט-תרס"ח), אב"ד נוברודוק, מגדולי הפוסקים בליטא. בעל "ערוך השולחן" על ד' חלקי שו"ע ועוד ספרים רבים. תלמיד רבי אליהו אב"ד בוברויסק ותלמיד רבי איצ'לה בשיבת וואלח'ין. חתן רבי יעקב ברלין (אבי הנצי"ב) וחותרו בזיווג שני של גיסו הנצי"ב (לאמו של רבי מאיר בר-אילן).

מקבל המכתב, הגאון רבי יוסף דוד שחור (נפטר תרס"ו), היה נכד-גיסו של רבי יחיאל מיכל (רבי חיים ליב שחור ממיר, שהיה גם ג"כ חתן רבי יעקב ברלין ממיר). אחיו המנוח היה חתנו של רבי יחיאל מיכל, והם היו בניו של רבי אלכסנדר זיסקינד שחור מראזינו וירושלים. רבי יוסף דוד היה תלמידו של הנצי"ב מוולח'ין שהיה דוד-אביו. כיהן כ-11 שנה כרב בקהילת אנטופול ומשנת תר"ס כיהן כאב"ד סומיאטיץ.

בספר זכר אבות [לתולדות משפחת שחור, תל אביב, תשנ"ג, עמ' 289-286] נדפסו מספר מכתבים מבעל הערוך השולחן לרבי יוסף דוד אב"ד סומיאטיץ, אודות שידוכי ונישואי נכדתו בת אחיו של רבי יוסף דוד, אך המכתב שלפנינו אינו מופיע שם ואינו ידוע. גלויית דואר. 14x9 ס"מ. 13 שורות בכתב ידו וחתירתו. מצב טוב.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$3000-4000

מכתב מעניין בכתב ידו וחתירתו של הגאון רבי יחיאל מיכל הלוי עפשטיין אב"ד נוברודוק בעל "ערוך השולחן", אל קרוב משפחתו רבי יוסף דוד [שחור] אב"ד סומיאטיץ. נוברודוק, שבט תרס"ד [1904].

מכתב משפחתי מעניין, בו מבשר רבי יחיאל מיכל, על אירוסי נכדתו ראשקה [בתו היתומה של חתנו רבי אפרים זלמן שחור-ורפהטיג, אחיו של רבי יוסף דוד מקבל המכתב], עם חתן רבי יהונתן נאחומובסקי אחיינו של הגאון רבי אליהו חיים מייזל מלודז'. בסיום המכתב שנכתב כולו בשמחה ובהתלהבות, מברך רבי יחיאל מיכל את המקבל ש"ד' יזכיהו לראות נחת ועונג מזרעו זרע זרעו עד העולם אמן".

הערוך השולחן מספר לו בפרוטרוט את כל פרטי השידוך והתחייבויות כל הצדדים. הוא מספר כי השדכן היה בנו רבי ברוך עפשטיין מפניסק [בעל "תורה תמימה"], ועל תהליך השידוך שנעשה בעיר וילנא בבית בנו רבי דוב בער [רבי דובער עפשטיין בנו של הערוך השולחן, נישא בשנת תרס"ב (בזיווג שני) לליפשא בתו של רבי אלכסנדר זיסקינד שחור (ראה מאמר הרב איתם הנקין, פרקים בתולדות בעל ערוך השולחן, ישרון, כז, עמ' תרסב), וא"כ שני בני הזוג היו דודיה של הנערה היתומה ראשקה שחור, שהיתה בת אחותו של רבי דובער ובת אחיה של אשתו ליפשא].

37. Letter by the Author of Aruch HaShulchan, Rabbi Yechiel Michel Epstein, Rabbi of Navahrudak (Novardok)

Interesting letter handwritten and signed by R. Yechiel Michel HaLevi Epstein Rabbi of Navahrudak, author of Aruch HaShulchan, to his relative R. Yosef David [Shachor] Rabbi of Siemiatycze. Navahrudak, Shevat 1904.

In an interesting letter, R. Yechiel Michel announces the engagement of his granddaughter Rashke [orphaned daughter of his son-in-law R. Efraim Zalman Shachor-Warhaftig, brother of R. Yosef David recipient of this letter], with R. Yehonatan Nachumovsky, nephew of R. Eliyahu Chaim Meisel of Lodz. At the end of this joyful letter, R. Yechiel Michel blesses the recipient "that he should see pleasure and satisfaction from his progeny and their children forever".

The Aruch HaShulchan recounts all the details of the shidduch and the undertakings of all parties. He relates that his son R. Baruch Epstein of Pinsk [author of Torah Temima] suggested the match and describes the progress of the shidduch, completed in Vilna in the home of his son, R. Dov Ber [the orphaned bride was a niece to both him and his wife Lifsha (Shachor), from her paternal and maternal sides, see article by R. Eitam Henkin, Chapters in the history of the author of Aruch HaShulchan, Yeshurun, 27, p. 662].

R. Yechiel Michel Epstein (1829-1908), Rabbi of Navahrudak, leading Lithuanian posek. Authored Aruch

HaShulchan on the four parts of the Shulchan Aruch and other books. Disciple of R. Eliyahu Rabbi of Babruysk and disciple of R. Itzele in the Volozhin Yeshiva. Son-in-law of R. Yaakov Berlin (the Netziv's father) and by second marriage father-in-law of the Netziv's brother-in-law.

The recipient, R. Yosef David Shachor (died 1906), grandson of R. Chaim Leib Shachor of Mir [brother-in-law of R. Yechiel Michel, sons-in-law of R. Yaakov Berlin of Mir]. His late brother was R. Yechiel Michel's son-in-law, sons of R. Alexander Ziskind Shachor of Ruzhany and Jerusalem. R. Yosef David was the disciple of his relative the Netziv of Volozhin. Served 11 years in the Antopal community and from 1900 as Rabbi of Siemiatycze.

Several letters by the Aruch HaShulchan to R. Yosef David Rabbi of Siemiatycze about the shidduch and marriage of R. Yosef David's niece were printed in the book Zecher Avot [containing the history of the Shachor family, Tel Aviv, 1993, pp. 286-289], however, this letter does not appear in the book and is hitherto unknown.

Postcard, 9x14 cm. 13 lines handwritten and signed by him. Good condition.

Opening price: \$2000

Estimate: \$3000-4000

38. מכתב תשובה הלכתית מהגאון רידב"ז אב"ד סלוצק וצפת

מכתב ארוך בכתב ידו וחתימתו של הגאון רבי יעקב דוד רידב"ז. [צפת?], שבט תרס"ט [1909].

תשובה הלכתית ארוכה, בנוגע ל"היתר מאה רבנים" לאחד שאשתו "עוברת על דת". המכתב עצמו כ-27 שורות בכתב-ידו, עם כ-30 שורות של הוספות רבות, הכתובות בשוליים, בין השורות, ומעבר לדרך.

בפתיחת הדברים כותב הרידב"ז בחריפות: "מה מאד קשה לי להזדקק בזמן הזה לדון דיני עוברת על דת יהודית בזה"ז שבעו"ה [בזמן הזה שבעוונותינו הרבים] נתרבה הפריקת עול וקלות ראש, אפילו בבנות הרבנים במדינת רוסלאנד, כמבואר באר היטב בחיבורי שו"ת בית רידב"ז בההקדמה, ולפ"ז יתבטל לגמרי החרגמ"ה ז"ל בזה"ז [החרם רבינו גרשום ז"ל בזמן הזה], ואילו לדון דיני עוברת על דת משה בזה צריך להיות כדינא דגמ[רא]..."

הגאון הרידב"ז - רבי יעקב דוד ווילובסקי (תר"ה-תשרי תרע"ד 1845-1913), גאון מפורסם שכבר מימי צעירותו נודע כאחד מגדולי

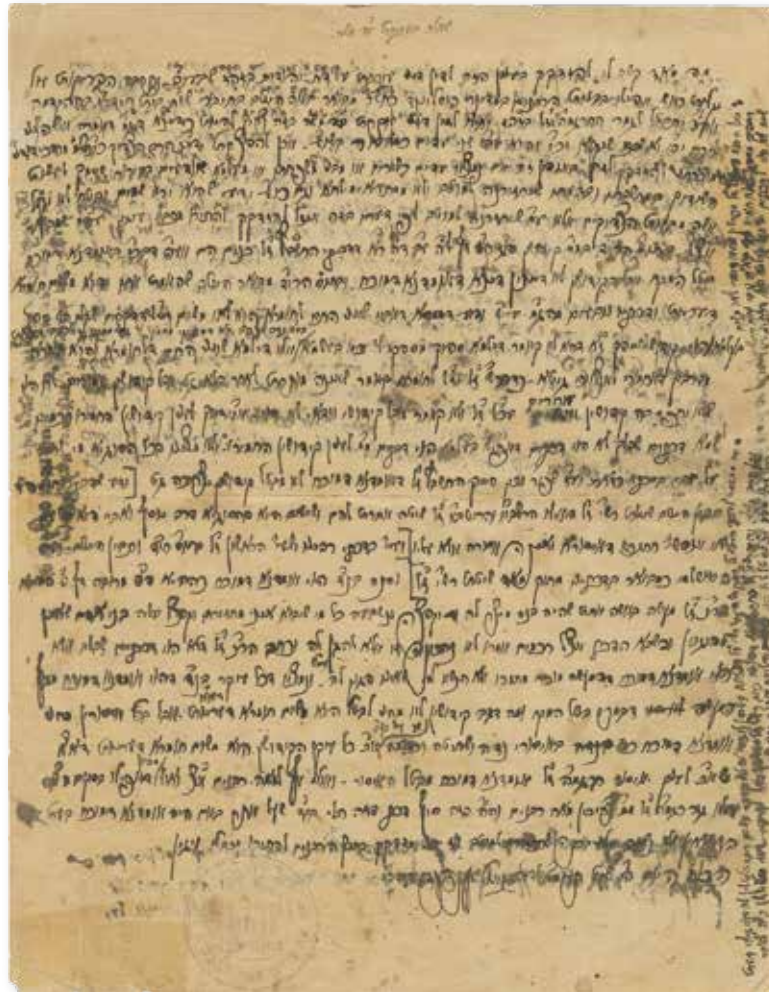
דורו. כיהן ברבנות בכמה מקומות, בהם בעיר סלוצק, בשיקגו ובצפת. היה רגיל לחתום בכינוי רידב"ז [שבתחילה היה פתרונו: "רינת יעקב דוד בן זאב", אך לאחר שחלה ונוסף לו השם רפאל, הרי פתרונו בראשי תיבות כפשוטו: "רפאל יעקב דוד בן זאב". ראה בהקדמתו לספרו שו"ת בית רידב"ז]. חיבר ספרים רבים אך פירושו המקיף על תלמוד ירושלמי הוא החשוב שבכולם, והוא מצורף מאז לרוב מהדורות הירושלמי. בעל נכדתו הוא גאב"ד לונדון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל בעל ה"חזון יחזקאל".

תשובה זו נדפסה בשינויים (עפ"י כתב יד אחר, וללא ההוספות שמעבר לדרך), בשו"ת כרם רידב"ז (ירושלים תשנ"ה).

[1] דף. 27 ס"מ. כתוב משני צידיו. מצב בינוני. כתמים וקרעים. הדבקות נייר דבק לא חומצי.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$2000-3000

38

38. Letter of Halachic Responsum from the Ridvaz, Rabbi of Slutsk and Safed

Lengthy letter handwritten and signed by R. Yaakov David Ridvaz. [Safed?], Shevat 1909.

Lengthy halachic responsum, regarding a "dispensation of one hundred rabbis" for a man whose wife does not conform with Jewish law. The letter itself consists of 27 lines in his handwriting, with some 30 lines of additions, written in the margins, between the lines and on the verso of the leaf.

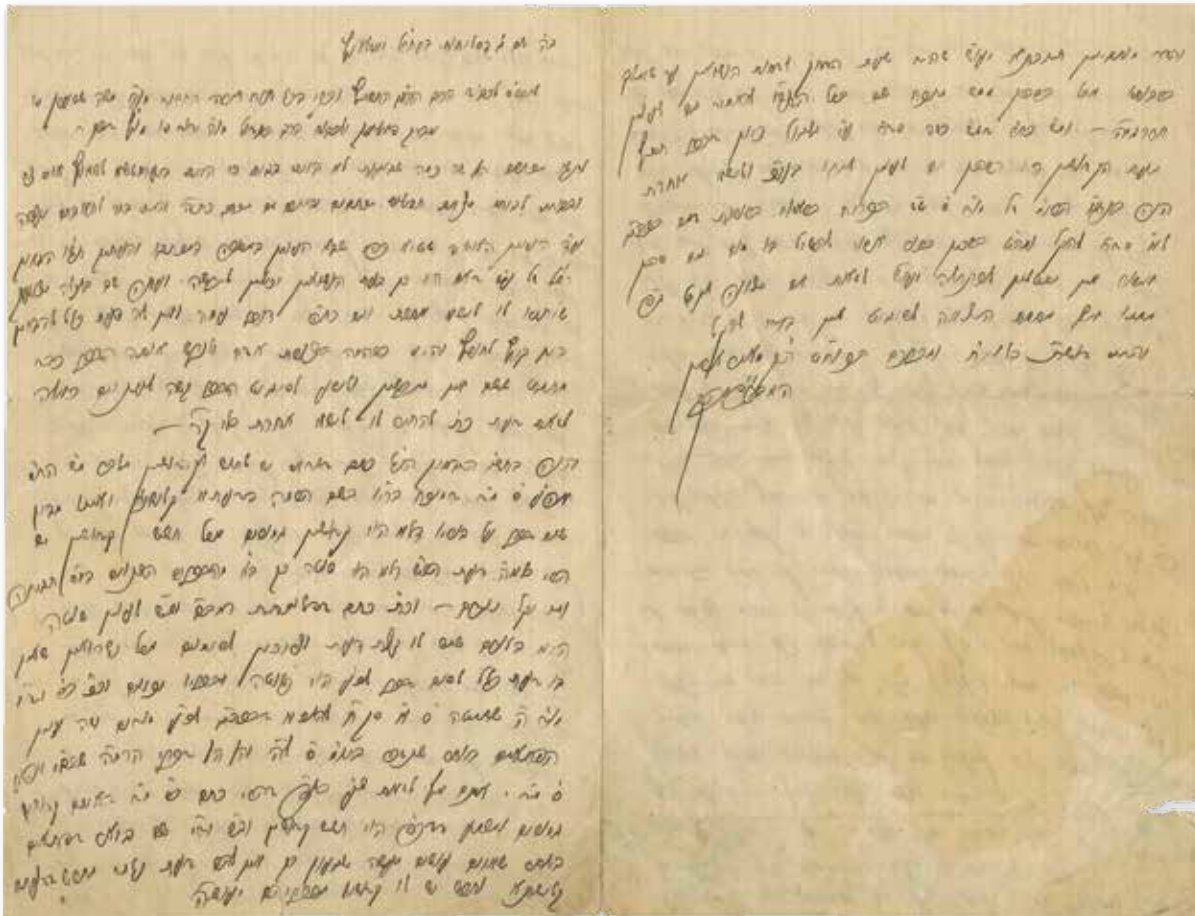
The Ridvaz – R. Yaakov David Willowsky (1845-1913), was a prominent Torah scholar renowned since his youth as a leading Torah scholar in his generation. He served as rabbi in several places, including Slutsk, Chicago and Safed. He would commonly sign with the acronym Ridvaz (which originally stood for Rinat Yaakov David Ben Zev, yet later, when the name Refael was added to him during an illness, it simply stood for his initials

Refael Yaakov David Ben Zev. See his preface to his book Responsa Beit Ridvaz). He composed many books, yet his magnum-opus remains his comprehensive commentary on Jerusalem Talmud, and most editions of Jerusalem Talmud include it. His granddaughter married the head of the London Beit Din, R. Yechezkel Abramsky, author of Chazon Yechezkel.

This responsum was published with variations (based on a different manuscript, not including the additions on the verso of this leaf), in Responsa Kerem Ridvaz (Jerusalem 1995).

[1] leaf. 27 cm. Written on both sides. Fair condition. Stains and tears. Repairs to paper.

Opening price: \$1000
Estimate: \$2000-3000

39. מכתב תשובה הלכתית מהגאון רבי מאיר אריק - עם ברכת שנה טובה

מגאוני פולין היו מתלמידיו המובהקים, כשהמפורסמים שבהם הנם רבי מאיר שפירא מלובלין ורבי אריה צבי פרומר הגאון מקוזיגלוב, רבי דוד שפרבר הגאון מבראשוב (מקבל המכתב), רבי יהודה הורביץ האדמו"ר מדזיקוב, רבי משולם ראטה בעל "קול מבשר", רבי ראובן מרגליות ורבי יהושע ארנברג אב"ד תל אביב. הדפיס ספרים רבים אך רוב כתבי ידו נאבדו בעת בריחתו לוינה במלחמת העולם הראשונה, אז נאבדו חמשה כרכים גדולים של שו"ת בהלכה. מספריו: "שיירי טהרה" על משניות סדר טהרות (קולומייא, תר"ו); "מנחת קנאות" על מסכת סוטה (למברג, תרנ"ד); "מנחת פתים" על שו"ע יורה דעה ואבן העזר (מונקאטש, תרנ"ח-תרס"ח); ספר "טל תורה" (וינה, תרפ"א); "שו"ת אמרי ישר" חלק א' (מונקאטש, תרע"ג), חלק ב' (קראקא-טרנוב, תרפ"ה); ועוד ספרים עם ליקוטים מדברי תורתו ומכתביו: "מנחת אהרן - מאירת עינים" (ברוקלין, תשל"ח) ו"אמרי ישר החדש - טל תורה החדש" (ירושלים, תשנ"ז).

דף כפול, 4 עמ'. כ-22.5 ס"מ. מצב טוב-בינוני. קרעים קלים וכתמי רטיבות.

פתיחה: \$1000
 הערכה: \$2000-3000

מכתב ארוך (4 עמ') בכתב ידו וחתמתו של הגאון רבי מאיר אריק אב"ד יאזלוביץ. יאזלוביץ, ימי הסליחות תרע"ב [1912]. תשובה הלכתית בדיני "קידושי טעות", באחד שנשא אשה שוטה שאין לה דעת כלל להבין בין קיץ לחורף, והיא כבהמה בצורת אדם...". התשובה נשלחה לרבי משה שטרן אב"ד פאליאן ולחתנו רבי דוד שפרבר המו"צ דשם [תלמידו של רבי מאיר אריק]. בתוך התשובה מתייחס רבי מאיר אריק לתשובת רש"ל בנדון זה [רבי שלמה ליב טבק בעל ערך ש"ן]. תשובה זו נדפסה מכת"י בשו"ת אמרי ישר החדש (ירושלים, תשנ"ז), אבן העזר סימן עה, עמ' פא-פב. בחתימת המכתב מסיים רבי מאיר אריק בברכת שנה טובה: "והנני דוש"ת בלונ"ח [דורש שלום תורתם בלב ונפש חפצה] ומברכם בכוח"ט [בכתיבה וחתומה טובה]. הק' מאיר אריק האב"ד דפה".

הגאון הנודע רבי מאיר אריק (תרט"ו - תשרי תרפ"ו 1925), מגדולי גאוני גליציה. כיהן כאב"ד יאזלוביץ, בוטשאטש וטורנא. תלמיד הגאון רבי יעקב מהרימלוב ותלמיד המהרש"ם. משנת תרמ"ה כיהן כאב"ד יאזלוביץ על מקום מורו ורבו המהרש"ם שעבר לבערזאן. משנת תרע"ב אב"ד בוטשאטש (בוצ'ץ). במלחמת העולם הראשונה ברח לוינה, ועסק שם בתורה עם רעו הגדול הגאון רבי יוסף ענגל. לאחר המלחמה שב לפולין ונתמנה לאב"ד טורנא (טרנוב). רבים

39. Letter of Halachic Responsum from Rabbi Meir Arik – With Blessings for a Good Year

Lengthy letter (4 pages) handwritten and signed by R. Meir Arik, Rabbi of Yazlovets. Yazlovets, days of Selichot 1912.

A halachic responsum concerning laws of a misguided betrothal, in a case when a person married an insane woman "who does not have any intelligence whatsoever, to distinguish between summer and winter, and she is like an animal in form of a human being...". The responsum was sent to R. Moshe Stern Rabbi of Polien (Poienile de sub Munte) and to his son-in-law R. David Sperber, posek in that city (a disciple of R. Meir Arik). R. Meir relates in it to a responsum by R. Shlomo Leib Tabak, author of Erech Shai, on this topic. This responsum was published based on a manuscript in Responsa Imrei Yosher HaChadash (Jerusalem, 1997), Even HaEzer section 78, pp. 71-72. R. Meir Arik concludes the letter with blessings for a good year: "I hereby seek their wellbeing wholeheartedly, and bless them with a good inscribing and sealing. Meir Arik, Rabbi of this city".

R. Meir Arik (1855-1925), a leading Galician Torah scholar, served as rabbi of Yazlovets, Buchach and Tarnów. He was a disciple of R. Yaakov of Rimalov (Hrymailiv) and of the Maharsham. From 1885, he served as rabbi of Yazlovets, in place of his teacher the Maharsham who moved to Berezhany. From 1912, he served as rabbi of Buchach. During WWI, he fled to Vienna, studying Torah there with his friend R. Yosef Engel. Following the war, he returned to Poland and was appointed rabbi of Tarnów. Many of Poland's leading Torah scholars were his disciples, the most renowned ones include R. Meir Shapiro of Lublin, R. Aryeh Tzvi Frumer – the Gaon of Kozięgłowy, R. David Sperber Gaon of Braşov (recipient of this letter), R. Yehuda Horowitz – Rebbe of Dzikov, R. Meshulam Roth author of Kol Mevaser, R. Reuven Margolies and R. Yehoshua Erenberg Rabbi of Tel Aviv.

He published many books, yet most of his manuscripts were lost during his escape to Vienna during WWI, including five large volumes of halachic responsa. His books: Sheyarei Tahara on Mishnayot Order Taharot (Kolomyia, 1890); Minchat Kenaot on Tractate Sota (Lviv, 1894); Minchat Pitim on Shulchan Aruch Yoreh De'ah and Even HaEzer (Munkacs, 1898-1908); Tal Torah (Vienna, 1921); Responsa Imrei Yosher part I (Munkacs, 1913), part II (Kraków-Tarnów, 1925); and other books containing selections of his Torah thought and letters: Minchat Aharon – Me'irat Einayim (Brooklyn, 1978) and Imrei Yosher HaChadash – Tal Torah HaChadash (Jerusalem, 1997).

[1] double leaf, 4 pages, approx. 22.5 cm. Good-fair condition. Minor tears and dampstains.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-3000

40. מכתב בכתב ידו וחתימתו של ה"חפץ חיים" – ברכות לשנה טובה – "שנת חיים ושלוה וברכה והצלחה בכל עניניו"

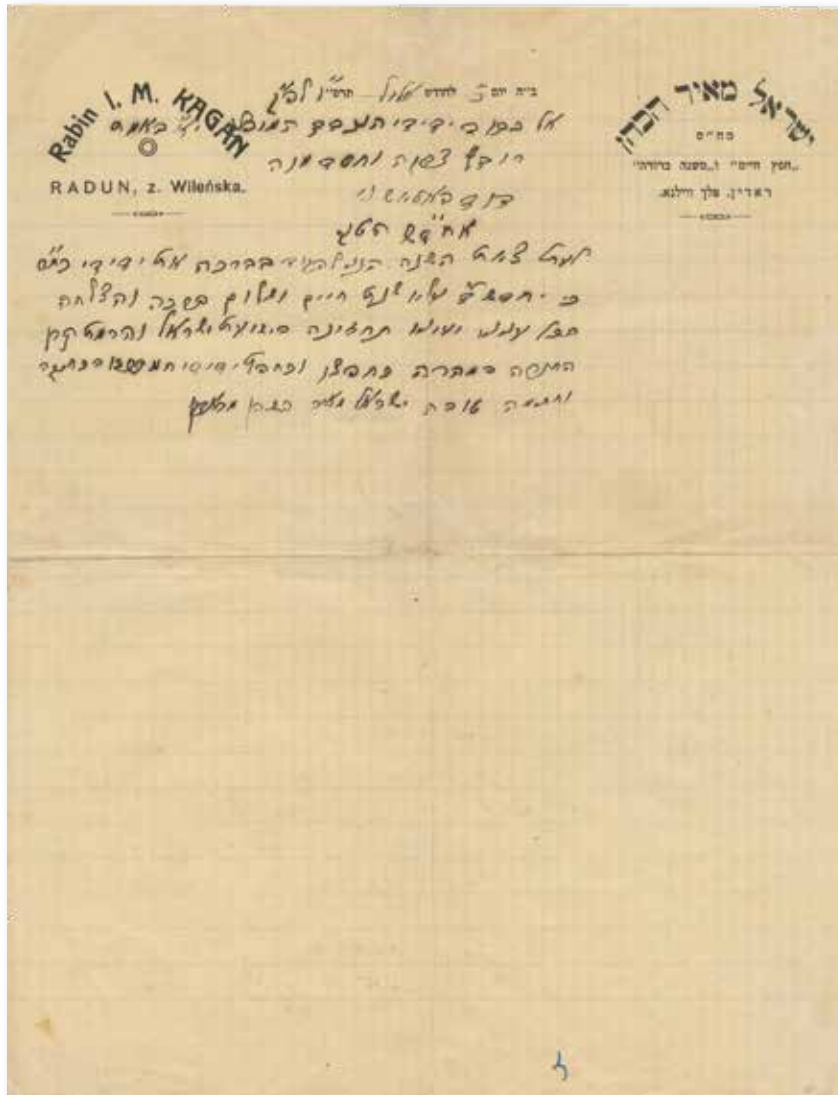
מכתב (כ-10 שורות) בכתב יד קדשו וחתימתו של רבינו "ישראל מאיר הכהן מראדין". [ראדין], אלול תרפ"ו [1926]. מכתב ברכות לשנה טובה, שנשלח לתל אביב אל הנגיד רבי דוד פוטאש [שהשתדל רבות לעזור לרבינו ה"חפץ חיים" בתכנית עלייתו לארץ ישראל].

"אל כבוד ידידי הנכבד המופלג, רודף צדקה וחסד מו"ה דוד פוטאש נ"י... לעת צאת השנה הנני להגיד בברכה... כי יחדש ד' עליו שנת חיים ושלוה וברכה והצלחה בכל עניניו, ועיניו תחזינה בישועת ישראל והרמת קרן התורה, כחפצו וחפץ ידידי המברכו בכתובה וחתימה טובה – ישראל מאיר הכהן מראדין".

הגאון הצדיק רבן של ישראל, רבי ישראל מאיר הכהן מראדין (תקצ"ז-תרצ"ג), שנודע שמו בישראל על שם ספרו הראשון "חפץ חיים", מייסד ישיבת ראדין ומחבר ספרי הלכה ומוסר רבים: "משנה ברורה", "שמירת הלשון" "אהבת חסד" ועוד עשרות ספרים. לפנינו מכתב מימי זקנותו, בהיותו כבן 90 בקירוב. נייר מכתבים רשמי. 28 ס"מ. מצב טוב. סימני קיפול ומעט בלאי.

פתיחה: \$10,000

הערכה: \$12,000-15,000

40

40. Letter Handwritten and Signed by the Chafetz Chaim – Wishes for the New Year – "A Year of Life, Peace, Blessing and Success in all his Endeavors"

Letter (approx. 10 lines), handwritten and signed by R. "Yisrael Meir HaKohen of Radin". [Radin (Radun)], Elul 1926.

Letter of blessings for the New Year, addressed to the philanthropist R. David Potash in Tel Aviv (who made great effort to assist the Chafetz Chaim in his immigration plan to Eretz Israel).

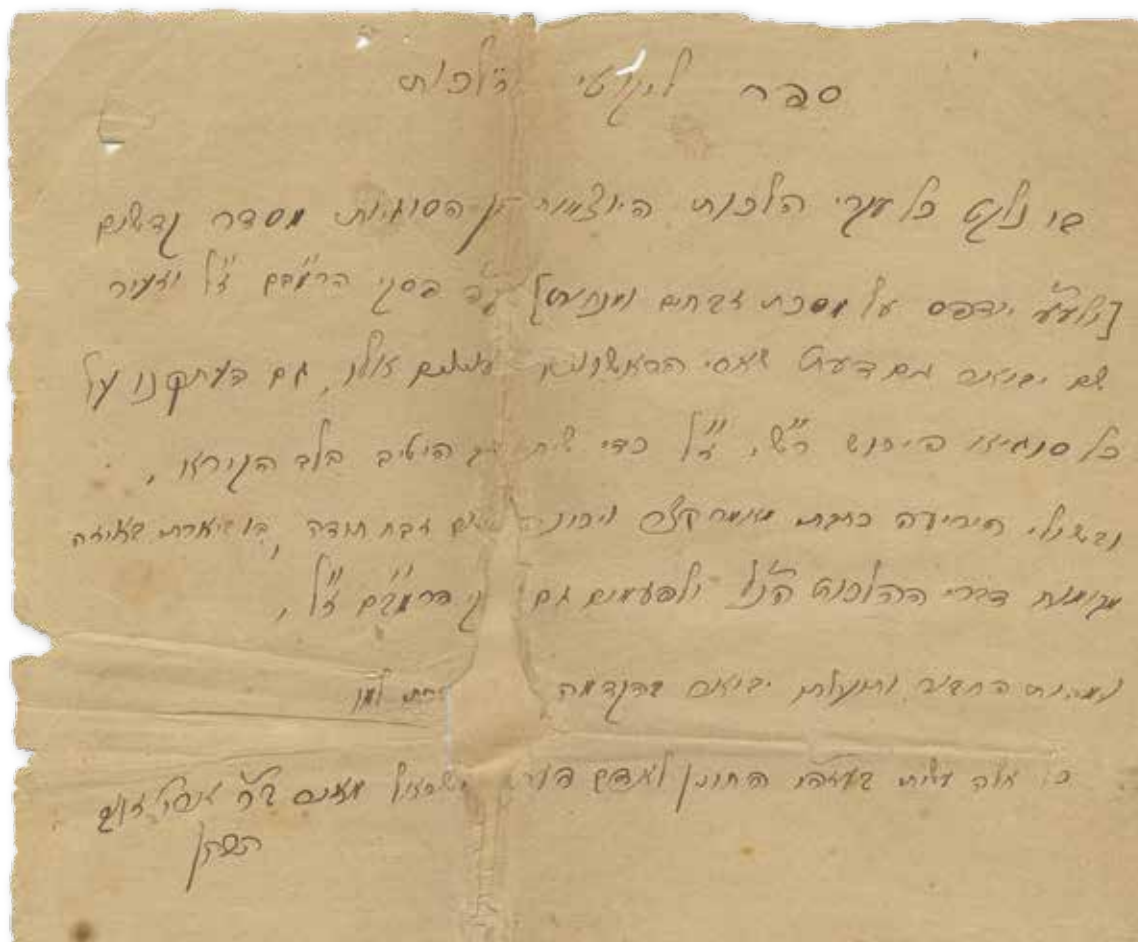
"To my honorable and outstanding friend, a seeker of charity and kindness, R. David Potash... as the year draws to its close, I hereby extend my blessings... may G-d renew upon him a year of life, peace, blessing and success in all his endeavors, and may his eyes see the salvation of the Jewish people and the raising of the prestige of the Torah, in accordance with his wishes and the wishes of his friend who blesses him with Ketiva VeChatima Tova – Yisrael Meir HaKohen of Radin".

R. Yisrael Meir HaKohen of Radin (1837-1933), leader of the Jewish people, was widely known by the name of his first book, the Chafetz Chaim. He founded the Radin yeshiva and authored many halachic and ethical works: Mishna Berura, Shemirat HaLashon, Ahavat Chessed and dozens more. This letter was written in his later years, at the age of about 90.

Official stationery. 28 cm. Good condition. Folding marks and light wear.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$12,000-15,000

41a

41. שער בכתב ידו של ה"חפץ חיים" לספרו "ליקוטי הלכות" - עם עלי הגהה בכתב ידו

לספר הלכות רב אלפס שחיבר הרי"ף, עם פירוש קצר ובהיר, מלוקט מספרי הראשונים. ספר הרי"ף נכתב על סוגיות מסכתות התלמוד הנוגעות להלכה ולמעשה בזמן הזה. ספר "ליקוטי הלכות" נכתב על עניני קדשים ובית המקדש שאינם נוהגים בזמן הזה. מטרתו של ה"חפץ חיים" בהוצאת ספר זה היתה לחזק את הלימוד בעניני קדשים וקרבנות, ולחזק את ענין הציפייה לבנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו.

חלקו הראשון של הספר "ליקוטי הלכות" על מסכתות זבחים ומנחות, נדפס בווארשא בתחילת שנת תר"ס (סתיו 1899), והדפים שלפניו נכתבו אז תוך כדי תהליך ההדפסה.

[4] דף. כ-23 ס"מ. נייר פשוט. מצב ביווני. קרעים במרכז הדפים עם פגמים בטקסט. בלאי ופגעי עש.

פתיחה: \$10,000

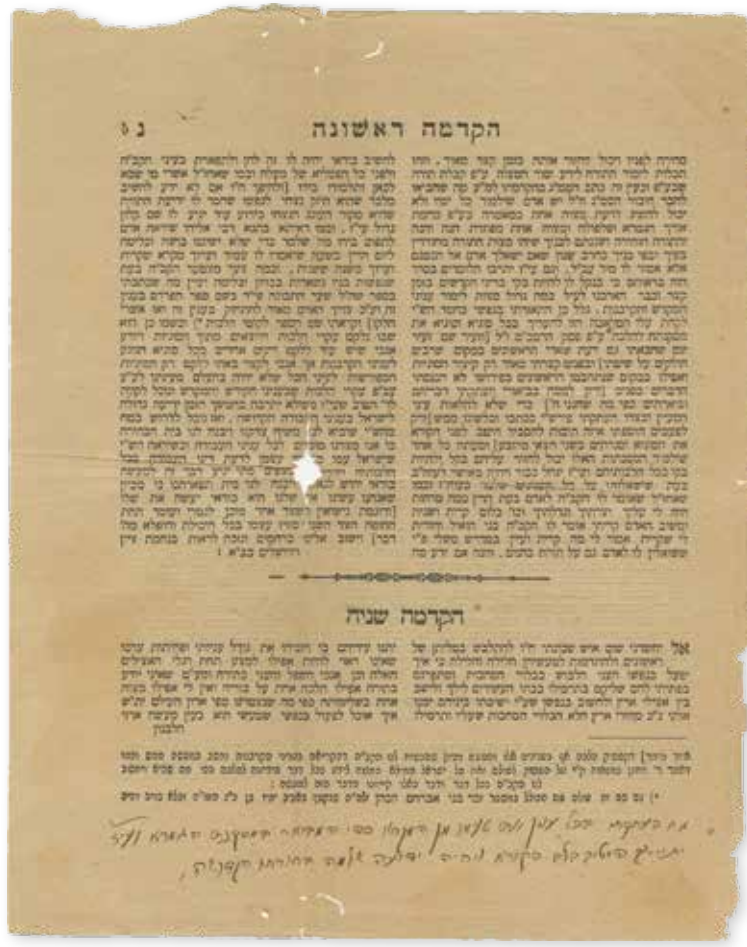
הערכה: \$15,000-20,000

שער בכתב-יד לספר ליקוטי הלכות על מסכתות זבחים מנחות - (כ-9 שורות) בכתב ידו וחתימתו של המחבר רבינו "ישראל מאיר ב"ר ארי' (ה) זאב הכהן". (ווארשא, תרנ"ט-תר"ס 1899 בקירוב).
 • שלשה דפים מודפסים - עלי-הגהה לדפים א-ג של הקדמות המחבר. בדף ג/1 הגהה ארוכה (3 שורות) בכתב ידו של המחבר רבינו ה"חפץ חיים".

"ספר ליקוטי הלכות - בו נלקט כל עקרי הלכות היוצאות מן הסוגיות מסדר קדשים [ולע"ע נדפס על זבחים ומנחות] ע"פ פסקי הרמב"ם ז"ל, וזעיר שם יבואר גם דעת שאר הראשונים [ב]ענינים אלו... כל אלה עשיתי בעזרת החונן לאדם דעת - ישראל מאיר ב"ר ארי' (ה) זאב הכהן".

הגאון הצדיק רבן של ישראל, רבי ישראל מאיר הכהן מראדין (תקצ"ז-תרצ"ג), שנודע שמו בישראל, על שם ספרו הראשון "חפץ חיים", מיישב ראדין ומחבר ספרי הלכה ומוסר רבים: "משנה ברורה", "שמירת הלשון" "אהבת חסד" ועוד עשרות ספרים. אחד ממפעליו הגדולים היה חיבור הספר "ליקוטי הלכות", השלמה

41b

41. Title Page Handwritten by the Chafetz Chaim for his Book Likutei Halachot – Including Galley Proofs with His Handwriting

Handwritten title page for Likutei Halachot on Tractates Zevachim and Menachot, handwritten and signed by the author R. "Yisrael Meir son of R. Aryeh Zev HaKohen" (approx. 9 lines). [Warsaw, ca. 1899].

- Three printed leaves – galley proofs of leaves 1-3 containing the author's prefaces. A lengthy note (3 lines), handwritten by the author the Chafetz Chaim, appears on p. 3a.

"Sefer Likutei Halachot – a compilation of the essential laws derived from the topics in the Order of Kodashim [currently published from Zevachim and Menachot] according to the rulings of the Rambam, a little here and there the opinions of other Rishonim on these topics will also be explained... All this I did with the assistance of the One who grants man wisdom - Yisrael Meir son of R. Aryeh Zev HaKohen".

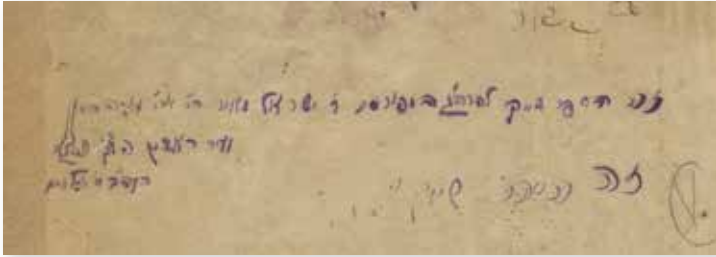
R. Yisrael Meir HaKohen of Radin (1837-1933), leader of the Jewish people, was widely known by the name of his first book, the Chafetz Chaim. He founded the Radin yeshiva and authored many halachic and ethical works: Mishna Berura, Shemirat HaLashon, Ahavat Chessed and

dozens more. One of his greatest enterprises was Likutei Halachot, a complement to Hilchot HaRav Alfasi by the Rif, with a clear and concise commentary, compiled from books of the Rishonim. The Rif's book was written on Talmudic topics which are currently relevant and applicable. Likutei Halachot covers topics relating to the Temple and its services, which are not practiced at the present time. The objective of the Chafetz Chaim in publishing this book was to encourage the study of topics pertaining to the Temple services and offerings, thereby bolstering the yearning for the rebuilding of the Temple, speedily in our times.

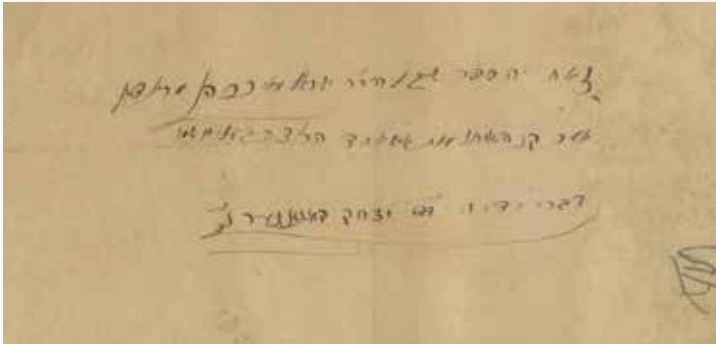
The first part of Likutei Halachot on Tractates Zevachim and Menachot was printed in Warsaw in the autumn of 1899, and these leaves were written then during the printing process.

[4] leaves. Approx. 23 cm. Fair condition. Tears to the center of the leaves affecting text. Wear and worming.

Opening price: \$10,000
 Estimate: \$15,000-20,000

42a

42b

42. שו"ת מהרי"ק - עותק מספרייתו של רבינו ה"חפץ חיים"

ספר שאלות ותשובות מהרי"ק, מאת רבינו יוסף קולון. ווארשא, [תרמ"ד] 1884.

בדף המגן הקדמי רישומי בעלות שהספר היה שייך לרבי ישראל מאיר הכהן מראדין בעל ה"חפץ חיים": "זה הספר שייך להרה"ג המפורסם ר' ישראל מאיר ב"ר ארי' זאב הכהן מעיר ראדין פלך ווילנא בעה"ב [!] ס' חפץ חיים"; "זאת הספר שייך להר"ר ישראל מאיר הכהן מראדין, אשר קנה אותו מאת איש אחד הרוצה בעולם שמו. דברי יידו דשו"ט [דורש שלומם וטובתם] יצחק קאשאנער נ"י".

ספר זה הגיע מירושת הגאון רבי צבי יהודה אידלשטיין בן הגאון רבי ירחמיאל גרשון אידלשטיין אב"ד שומייאץ (תרכ"ב-תרע"ט), בעל "חידושי בן אריה", אשר קיבלוהו ממרן ה"חפץ חיים" עצמו. היה זה בזמן מלחמת העולם הראשונה כאשר גלה ה"חפץ חיים" עם ישיבת ראדין לעיר שומייאץ בפלך מינסק, ושם שהו כשנתיים וחצי. באותה תקופה היה רב העיר - רבי ירחמיאל גרשון - מקורב מאד אל רבינו החפץ חיים. בספרו "חידושי בן אריה" חלק ב' מופיעות מספר תשובות בעניי מקוואות ועגונה, אשר נשאל עליהם ה"חפץ חיים" וביקש מהרב

אידלשטיין ששיב עליהם הלכה למעשה (עוד מסופר כי ה"חפץ חיים" אמר עליו כי הוא תלמידו של הגר"ח מבריסק לא רק בתורתו כי אם גם בצדקתו).

[1], [ב-קט], [1] דף. 32.5 ס"מ. נייר יבש. מצב בינוני-טוב. פגעי עש. בלאי וכתמי פטריה. שיקום מקצועי במילוי נייר, של דף המגן עם רישומי הבעלות. כריכת עור מפוארת.

מצורך מכתב אישור מהרב יצחק ישעיה ווייס שליט"א, המאשר כי "הספר מגיע מספריית הגאון רבי יעקב אידלשטיין זצ"ל, שבבית אביו הגאון רבי צבי יהודה זצ"ל האב"ד שומייאץ התאכסן מרן החפץ חיים בימי מלחמת העולם הראשונה, ובכלות המלחמה השאירם אצלו".

פתיחה: \$4000

הערכה: \$5000-8000

42. Responsa of the Maharik – Copy from the Library of the Chafetz Chaim

Responsa of the Maharik, by R. Yosef Colon. Warsaw, 1884.

The front endpaper contains ownership inscriptions indicating that the book belonged to R. Yisrael Meir HaKohen of Radin, the Chafetz Chaim: "This book belongs to the preeminent scholar R. Yisrael Meir son of R. Aryeh Zev HaKohen of Radin, Vilna province, author of Chafetz Chaim"; "This book belongs to R. Yisrael Meir HaKohen of Radin, who acquired it from a person who wishes to remain unnamed. So says his friend who seeks his wellbeing Yitzchak Koshoner".

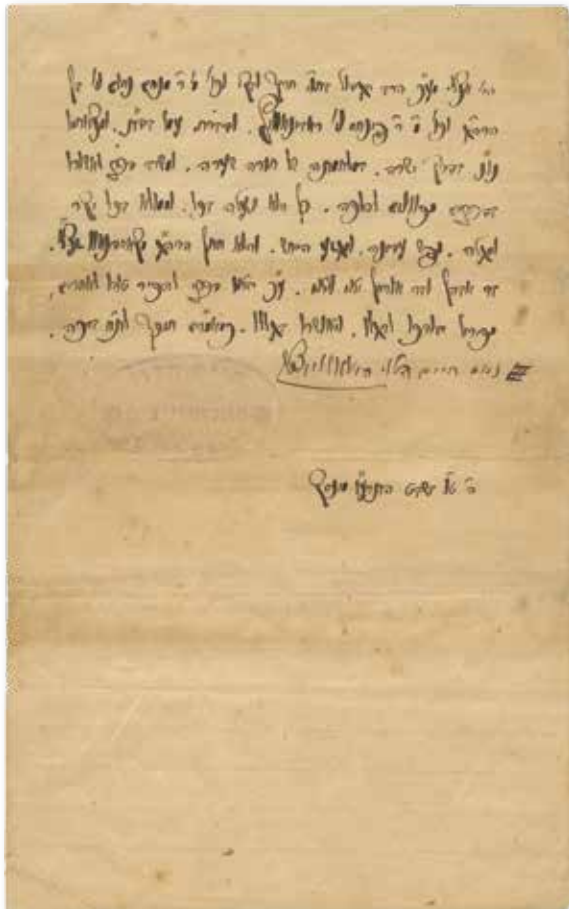
This book came from the inheritance of R. Tzvi Yehuda Eidelstein, son of R. Yerachmiel Gershon Eidelstein Rabbi of Shumyachi and author of Chiddushei Ben Aryeh (1862-1919), who received it from the Chafetz Chaim himself. This transpired during WWI, when the Chafetz Chaim fled together with the Radin Yeshiva to Shumyachi, Minsk province, where they remained for some two and a half years. During that period, the rabbi of the town, R. Yerachmiel Gershon, became very close to the Chafetz Chaim. In his book Chiddushei Ben Aryeh Part II, several responsa appear concerning Mikvaot and Agunah, questions posed to the Chafetz Chaim who requested from R. Yerachmiel Gershon to respond to them with the applicable Halacha (the Chafetz Chaim also reputedly said about him that he was a disciple of R. Chaim of Brisk not only in Torah but also in his righteousness).

[1], 2-116, [1] leaves. 32.5 cm. Dry paper. Fair-good condition. Worming. Wear and mold stains. Endpaper containing ownership inscriptions is professionally restored. Elaborate leather binding.

An authentication letter by R. Yitzchak Yeshaya Weiss is enclosed, confirming that "this book comes from the library of R. Yaakov Eidelstein, son of R. Tzvi Yehuda Rabbi of Shumyachi in whose home the Chafetz Chaim stayed during WWI, leaving the book there when the war ended".

Opening price: \$4000

Estimate: \$5000-8000

43

43. מכתב סמיכה לאדמו"ר - מאת רבינו חיים הלוי מבריסק

- מינסק, תרע"ו

מכתב בחתימת ידו וחותמתו של הגאון רבי חיים הלוי סולובייצ'יק. מינסק, ט"ו בשבט תרע"ו [1916]. כתיבת ידי סופר וחותמת ידו של רבי חיים הלוי סאלאווייצ'יק" (כפי הנראה, המכתב נכתב ע"י בנו הגר"ז סולובייצ'יק ונחתם ע"י אביו הגר"ח).

כתב סמיכה להוראה - שניתן להאדמו"ר רבי מנחם נחום רבינוביץ, בן האדמו"ר רבי פנחס מקנטיקובה, וחתן האדמו"ר רבי יוסף מקוידנוב. בתוך הדברים רומז רבי חיים על כחו של האדמו"ר בנתינת ברכות: "מכיריו יבורכו לרגליו ויאושרו בגללו, כמאמרם תיכף לתלמיד חכם ברכה".

"היה אצלי מע"כ הרב הגדול בתו"י [בתורה ויראה] חריף ובקי וכו' מ' ר' מנחם נחום נ"י בן הרה"ג וכו' מ' ר' פינחס נ"י ראבינאוויץ, ודיברתי עמו בד"ת [בדברי תורה] ומצאתיו נו"נ [נושא ונותן] בדרך ישרה, במלחמתה של תורה... ומשיב דבר לאשורו בדברים מכוונים להלכה. כן הוא נעלה בכל וממולא בכל יקר וסגולה. נפש עדינה ומגזע היחש, והוא חתן הרה"ג מקאיידינאוו צ"ל... ע"כ יבואו דברי להכיר טובו לאחרים. מכיריו יבורכו לרגליו ויאושרו בגללו, כמאמרם תיכף לת"ח [לתלמיד חכם] ברכה - נאם חיים הלוי סאלאווייצ'יק".

הגאון רבי חיים הלוי סולובייצ'יק אב"ד בריסק (תרי"ג-תרע"ח), מגדולי גאוני ליטא וממנהיגי דורו. אבי שיטת ההבנה והלמדנות של עולם הישיבות בליטא. בנו של הגאון רבי יוסף דוב סולובייצ'יק בעל "בית הלוי" וחתן רבי רפאל שפירא ראש ישיבת וואלח"ן חתן הנצי"ב. לאחר נשואיו החל לכהן כראש ישיבה שלישי בישיבת וואלח"ן. עם סגירת הישיבה עבר לכהן כרב בבריסק על מקום אביו שנפטר בשנת תרנ"ד, והמשיך בהרצאת תורה לקבוצה קטנה של תלמידים מובחרים שהתקבצו לקבל תורה מפיו. נודע במלחמתו הבלתי-מתפשרת בתנועת הציונות [הגר"ח היה רגיל לומר כי מטרתה העיקרית של תנועת הציונות, היא עקירת האמונה וקיום התורה מעם ישראל]. ממקימי "אגודת ישראל". עם כל פעילותו הרבה בעיני חסד ועניני ציבור, לא פסקה מחשבתו מללמוד ולחדש בדברי תורה, ועסק בתורה בעיון רב עד כלות כל הכוחות. מקבץ

קטן מחידושי תורתו, נדפס כעשרים שנה לאחר פטירתו בספר "חידושי רבינו חיים הלוי" על הרמב"ם, שנדפס ע"י בנו הגר"ז סולובייצ'יק אב"ד בריסק (בריסק, תרצ"ו - בהקדמת בני המחבר הם כותבים, כי ספרו זה נכתב במשך שנים רבות ועבר בירור אחר בירור [עד מאה פעמים]). חידושי תורה רבים נפוצו בשמו "מפי השמועה" ברחבי ישיבות ליטא, והועתקו ע"י כותבים רבים, איש מפי איש, מהם הודפסו "חידושי הגר"ח" במהדורת סטנסיל [בשנים האחרונות נדפסו כמה ספרים ממחברות הטיוטות של הגר"ח, עם חידושים המתאימים בחלקם לחידושי הגר"ח מפי השמועה].

מקבל הסמיכה: האדמו"ר מקוידנוב חיפה - רבי מנחם נחום רבינוביץ (תרמ"ז-תשי"ט), בנו של האדמו"ר רבי פנחס רבינוביץ מקנטיקובה-ליניץ (תרכ"א-תרפ"ו), וחתן האדמו"ר רבי יוסף פרלוב מקוידנוב (נפטר חנוכה תרע"ו - כחודש וחצי לפני כתיבת מכתב זה). כיהן ברבנות ובאדמו"רות ברוסיה. בשנת תרצ"ד עלה לארץ ישראל והיה אב"ד בית הדין בחיפה. בעל "מחשבת נחום". בספר "מחשבת נחום" (ירושלים תשס"ד, עמ' רלט) מספר בנו על צורת קבלת מכתב הסמיכה שלפנינו מאת הגר"ח: "שמעתי מאדמו"ר אשר בעת בואו [למינסק] אל הגאון הגדול המפורסם רבי חיים מבריסק כדי לקבל ממנו היתר הוראה וסמיכה, פגש את רבי חיים יושב בביתו מוקף עם כמה רבנים וצורבים, ואחרי שהגר"ח שקבל את פניו ברוב הוקרה וחיבה, סיפר לו על מטרת בואו לקבל סמיכה. שאלו הגר"ח האם יש לו כבר כתב סמיכה. השיב לו כי כבר קיבל כמה כתבי סמיכה. ביקשו רבי חיים שיראה לו אותם. מסר לו אבי כתב סמיכה מאחד מגדולי הרבנים. העביר רבי חיים עיניו על הכתב ויפטיר בלשונו: קאלט! [=קרייר]. אמר לו אבי מה הפלא, הלא רב זה מתנגד הנהו. שאלו רבי חיים: ומה אני?! השיב לו רבי נחום: כת"ר הוא חצי-חסיד... [ראה שם המשך הסיפור, בצילום מצורף מהספר]. בהקדמת הספר הנ"ל (עמ' 5), מציינים כי המכתב הנלהב (שלפנינו) נוסח ונכתב על ידי בנו הגר"ז סולובייצ'יק אב"ד בריסק.

[1] דף 20.5 ס"מ. מצב טוב. כתמים.

פתיחה: \$8000

הערכה: \$10,000-15,000

43. Letter of Ordination for a Rebbe from Rabbi Chaim HaLevi of Brisk – Minsk, 1916

Letter with the signature and stamp of R. Chaim HaLevi Soloveitchik. Minsk, Shevat 15, 1916. Written by a scribe with the handwritten signature of R. "Chaim HaLevi Soloveitchik" (the letter was presumably written by his son R. Yitzchak Zev Soloveitchik and signed by R. Chaim). Rabbinical ordination, accorded to Rebbe Menachem Nachum Rabinowitz, son of Rebbe Pinchas of Kontikoziva (Prybuzhany) and son-in-law of Rebbe Yosef of Koidanov (Dzyarzhynsk). R. Chaim alludes to the Rebbe's faculty to give blessings: "Those who acknowledge him will be blessed and fortunate through him, as it says that blessing is adjoined to a Torah scholar".

"R. Menachem Nachum son of R. Pinchas Rabinowitz was by me, he is great in Torah and fear of G-d, sharp and erudite, I discussed Torah with him and found him presenting straight rational in his Torah debates, he responds correctly and in accordance with Halacha... He is exceptional in every way... a son-in-law of the great Torah scholar from Koidanov... therefore my words come to inform others of his virtues. Those who acknowledge him will be blessed and fortunate through him, as it says that blessing is adjoined to a Torah scholar – so says Chaim HaLevi Soloveitchik".

R. Chaim HaLevi Soloveitchik (1853-1918), Rabbi of Brisk (Brest), was a foremost Torah scholar in Lithuania and one of the leaders of his generation, and is considered the initiator of the learning method in Lithuanian yeshivot. He was the son of R. Yosef Dov Soloveitchik, the Beit HaLevi, and son-in-law of R. Refael Shapiro, dean of the Volozhin yeshiva and son-in-law of the Netziv. After his marriage, he began serving as the third dean of the Volozhin yeshiva. With the yeshiva's closure, he proceeded to succeed his father, who passed away in 1894, as rabbi of Brisk, and continued teaching Torah to a small group of elite students. He was known for the uncompromising battle he waged against Zionism (R. Chaim would frequently say that the Zionist movement's prime objective is to uproot faith and Torah observance from the Jewish people). He was one of the founders of Agudath Yisrael, yet despite his extensive public and charitable activity, his mind never ceased learning and innovating in Torah, delving deeply into Torah topics until absolute exhaustion. A small compendium of his novellae was printed some twenty years after his passing in Chiddushei Rabbeinu Chaim HaLevi on the Rambam, published by his son R.

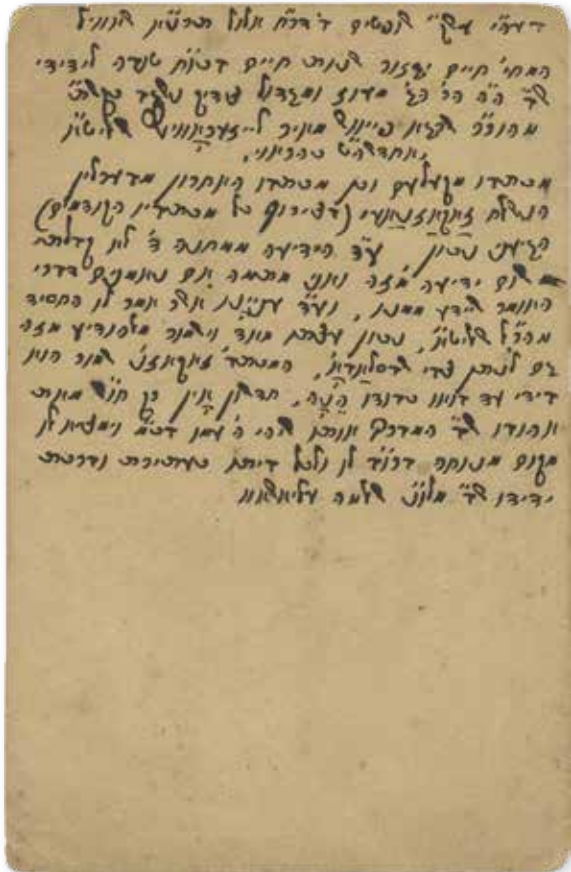
Yitzchak Zev Soloveitchik Rabbi of Brisk (Brisk, 1936 – in the foreword by the author's sons, they write how the book was written over a period of many years, revised over and over again, "even a hundred times"). Many novellae circulated orally in his name within the Lithuanian yeshivot, transmitted and copied by many writers, resulting in the stencil edition of Chiddushei HaGrach (in recent years, several books were published based on R. Chaim's draft notebooks, with some of the novellae corresponding to those transmitted orally). The recipient of the ordination: The Rebbe of Koidanov-Haifa – R. Menachem Nachum Rabinowitz (1887-1959) was the son of Rebbe Pinchas Rabinowitz of Kantikuziva-Linitz (1861-1926) and son-in-law of Rebbe Yosef Perlow of Koidanov (d. Chanukah 1915 – a month and a half before this letter was written). He served as rabbi and rebbe in Russia. In 1934, he immigrated to Eretz Israel and became the head of the Beit Din in Haifa. He authored the book *Machshevet Nachum*.

In *Machshevet Nachum* (Jerusalem, 2004, p. 239), his son describes the circumstances surrounding this letter of ordination from R. Chaim: "I heard from my father that when he came [to Minsk] to receive rabbinical ordination from R. Chaim of Brisk, he met the latter in his house when he was surrounded by several rabbis and young rabbinical students, and after R. Chaim welcomed him with great reverence and affection, he told him of the purpose of his visit – to obtain an ordination. R. Chaim asked if he had yet been accorded any ordinations, and when he answered to the affirmative, R. Chaim requested to see them. My father showed him one ordination, and R. Chaim, after perusing it, commented: *Kalt!* [=cold]. My father responded that it isn't so surprising, considering the rabbi who wrote it is an opponent of Chassidism. R. Chaim retorted, 'And what am I?!', to which R. Nachum replied, 'His honor is half a Chassid!...' (see the continuation of the story in the enclosed copy). The preface of *Machshevet Nachum* (p. [5]) attests that this enthusiastic letter was worded and written by R. Chaim's son, R. Yitzchak Zev Soloveitchik Rabbi of Brisk.

[1] leaf. 20.5 cm. Good condition. Stains.

Opening price: \$8000

Estimate: \$10,000-15,000

44

(Žagaré), ובלדת בנו כיבד בסנדקאות את הצדיק רבי חיים חייקל אלישוב (אבי ה"לשם"). רבי שרגא מאיר הגיע לאנגליה בסביבות שנת תרנ"א-תרנ"ב (1891) וכיהן בה שנים רבות ברבנות "חברת ש"ס" בזקנתו עלה לירושלים. גלוית דואר. 14 ס"מ. מצב טוב. כתמים קלים. חותמות דואר משאויל.

פתיחה: \$5000
הערכה: \$8000-12,000

44. מכתב המקובל רבי שלמה אלישוב בעל ה"לשם" - אודות רבי ליב חסיד מקלם ואודות רבי נתן צבי מסלבודקה - ברכת שנה טובה

מכתב (16 שורות) בכתב-יד-קדשו וחתימתו של המקובל רבי שלמה אלישוב בעל ה"לשם שבו ואחלמה". שאוויל (Šiauliai, ליטא), אלול תרנ"א [1891].

נשלח דרך העיר קובנא, על מנת למסרו אל ידידו וקרוב-משפחתו רבי שרגא מאיר לייזרוביץ מהעיר זאגער. המכתב פותח בברכות חמות לשנה טובה: "המחיה חיים יגזור שנות חיים ובכתיבה וחתימה טובה לידידי ש"ב... צדיק נשגב מהור"ר שרגא מאיר פייביש לייזראוויץ שליט"א". רבי שלמה אלישוב מיעץ לרבי שרגא מאיר לקבל את עצתו של הצדיק רבי ליב חסיד מקלם בענין כלשהו, ולהזהר שרבי נתן צבי מסלבו[דקה] לא ידע מכך: "וע"ד עניינו אשר אמר לו החסיד מהר"ל שליט"א, נכון עצתו מאד, וישמור מלהודיע מזה לנתן צבי שבסלאבא..." [לא ידוע לנו באיזה ענין מדובר כאן והאם "נתן צבי מסלאבא" המוזכר במכתב, הוא אכן רבי נתן צבי פינקל ה"סבא" מסלבודקה. יתכן שמדובר כאן בקשר לתכנית נסיעתו של רבי שרגא מאיר ללונדון].

הגאון הקדוש רבי שלמה אלישוב (תר"א-תרפ"ו), גדול המקובלים בליטא - "המקובל האלוקי, מרי דרזין, חד בדרא, גאון עולם בחכמת האמת, קדוש ה' מכובד, מרנא ורבנא ר' שלמה עליאשאוו" (לשון תלמידו רבי אריה לויין בשער החוברת שכתב על תולדותיו), התגורר בעיר שאוויל שבליטא. רבי שלמה נודע מגיל צעיר בגדלותו בחכמת הקבלה, ורוב כתבי הגר"א בקבלה נערכו על ידו לפרוס. הגהותיו על ספר "עץ חיים" נדפסו במהדורת ווארשא תרנ"א בשם הגהות הרב שב"ח [שלמה בן חייקיל]. סדרת ספריו בקבלה הנקראת "לשם שבו ואחלמה" נדפסה בשנים תרס"ט-תש"ח, והם מספרי היסוד של לימוד חכמת הקבלה. ספריו וכתביו נכתבו ברוב קדושה, יראה ובטהרה [ולפי המסופר, היה משתמש גם ב"השבעת הקולמוס"]. עמד בקשרי ידידות עם בעל ה"חפץ חיים" שביקר כמה פעמים בביתו בשאוויל ובהומל [החפץ חיים אף התארח אצלו בשבת בעיר שאוויל, ובאותה שבת סעדו בנות המשפחה בחדר אחר. ראה מכתב רבי צבי פרבר, מאסף ישורון כרך ה', עמ' תרס"ג אות ו']. ידועים דברי בעל החפץ חיים שזירז את תלמידו הצדיק רבי אליהו דושיניצר ללכת לקבל את פני בעל ה"לשם", באמרו כי בעולם הזה עוד אפשר לזכות לראותו, אולם בעולם העליון יהיה מקומו בהיכלות העליונים גבוה מעל גבוה, ונהיה רחוקים ממנו.

מקבל המכתב: רבי שרגא מאיר לייזרוביץ (תר"ר-תרפ"ט), יליד קלם. צדיק ומקובל ממקורבי רבי ליבלי חסיד מקלם. ידיד נעורים ומקורבם של גדולי מקובלי ליטא (רבינו ה"לשם", מהרא"ל ליפקין מקרטניגא, מהרא"ש מהריל, רבי יצחק מאלצאן ועוד) ושל גדולי תלמידי רבי ישראל מסלאנט. לאחר נישואיו גר בעיר זאגער

44. Letter from the Kabbalist Rabbi Shlomo Elyashov, the Leshem – Concerning Rabbi Leib Chassid of Kelm and Rabbi Natan Tzvi of Slabodka – Wishes for the New Year

Letter (16 lines) handwritten and signed by the kabbalist R. Shlomo Elyashov, author of Leshem Shevo V'Achlama. Shavel (Šiauliai, Lithuania), Elul 1891.

Sent via Kovno (Kaunas), to be passed on to his friend and relative R. Shraga Meir Leizerowitz of Žagarė. The letter opens with warm wishes for the new year: **"He Who gives life should decree years of life and Ketiva VeChatima Tova for my friend and relative... the outstanding and pious R. Shraga Meir Feivish Leizerowitz"**. R. Shlomo Elyashov advises R. Shraga Meir to act upon the advice of R. Leib Chassid of Kelm on a certain matter, and be cautious lest R. Natan Tzvi of Slabodka know about it: **"Concerning what the Chassid R. Leib told him, his advice is very correct. But take care not to inform Natan Tzvi of Slabo--- about it..."** (we do not know which topic is being discussed, nor whether the Natan Tzvi mentioned refers to R. Natan Tzvi Finkel, the Saba of Slabodka. It may pertain to R. Shraga Meir's plans of travelling to London).

The holy Torah scholar, R. Shlomo Elyashov (1841-1926), a leading Kabbalist in Lithuania – "the G-dly Kabbalist, master of secrets, unique in his generation..." (as his disciple R. Aryeh Levin described him on the title page of the biography he wrote about him), lived in Shavel (Šiauliai, Lithuania). R. Shlomo became renowned at a young age for his proficiency in Kabbalah, and he arranged for printing most of the writings of the Gaon of Vilna on Kabbalah. His notes on Etz Chaim were printed in the Warsaw 1891 edition under the title Hagahot HaRav SheVaCh (Shlomo ben Chaikel). His series of books on Kabbalah named Leshem Shevo V'Achlama

were published from 1909-1948, and are considered fundamental works for the study of Kabbalah. His books and writings were composed amidst much holiness and purity (he reputedly also used Hashbaat HaKulmus). He entertained a close relationship with the Chafetz Chaim, who visited him several times in Shavel and Homel (the Chafetz Chaim once spent a Shabbat with him in Shavel, and on that occasion, the women of the family ate the meals in a different room. See the letter of R. Tzvi Hirsh Ferber, Yeshurun, 5, p. 663, 6). The Chafetz Chaim urged his disciple R. Eliyahu Dushnitzer to go visit the Leshem, famously saying that in this world one may still merit to see him, while in the Next World, his place will be in the highest spheres, and we will be far from him.

The recipient of the letter, R. Shraga Meir Leizerowitz (1840-1929), was a native of Kelm. He was a pious person and a Kabbalist, close to R. Leibly Chassid of Kelm, to the foremost Kabbalists of Lithuania (the Leshem, R. Aryeh Leib Lipkin of Kretinga, R. Aharon Shlomo Maharil, R. Yitzchak Meltzan and others) and to the leading disciples of R. Yisrael of Salant. After his marriage, he lived in Žagarė, and honored R. Chaim Chaikel Elyashov (father of the Leshem) to be the Sandak at the circumcision of his son. R. Shraga Meir arrived in England in the early 1890s, where he served for many years a rabbi of Chevrat Shas. In his later years he immigrated to Jerusalem.

Postcard. 14 cm. Good condition. Light stains. Postmarks from Šiauliai.

Opening price: \$5000
Estimate: \$8000-12,000

45a

45. פספורט סובייטי של רבי שלמה אלישוב בעל ה"לשם" - תיעוד מסע עלייתו לארץ ישראל בשנת תרפ"ד

המקובל הקדוש רבי שלמה אלישיב (אלישוב; ע'לאשאוו) בעל ה"לשם" (נולד תר"א-תר"ב בקירוב-נפטר תרפ"ו 1841-1926), גדול המקובלים בליטא. מחבר ההגהות על "עץ חיים", שנדפסו במהדורות ווארשא תרנ"א, וידועות בשם הגהות "הרב שב"ח" [שלמה בן חיים חייקל], כינוי בו אהבו להשתמש חכמי הספרדים. סדרת ספריו בקבלה הנקראת "לשם שבו ואחלמה" נדפסה בשנים תרס"ט-תש"ח, והם מספרי היסוד של לימוד חכמת הקבלה. עם בואו לירושלים חרדו לקראתו גדולי המקובלים הספרדים והאשכנזים, ובפרט הרב השד"ה (רבי שאול דוויק, ראש ישיבת "רחובות הנהר") שעמד עמו כל השנים בקשר מכתבים, והרב הראשי הראי"ה קוק, שהיה תלמידו בחכמת הקבלה, עוד מהתקופה בה התגורר ה"לשם" בעיר שאוויל. בעלייתו לארץ עלו עמו יחד: חתנו הרב מהומלא - רבי אברהם אלישוב (אלישיב; תרל"ח-תש"ג), בתו הרבנית חיה מושא (מוסיה, תרמ"א-תשי"ב), ובנם יחידם רבי יוסף שלום אלישיב (תר"ע-תשע"ב), שהיה אז נער בגיל שלש עשרה וחצי, ולימים נודע שמו כאחד מגדולי פוסקי ההלכה בדורנו.

פנקס 17.5 ס"מ. 8 דף. מצב טוב-בינוני. חסרה התמונה. קרע במקום תלישת התמונה במרכז דף [3]. מעטפת מקורית בחיפוי בד, מנותקת ומעט בלוייה.

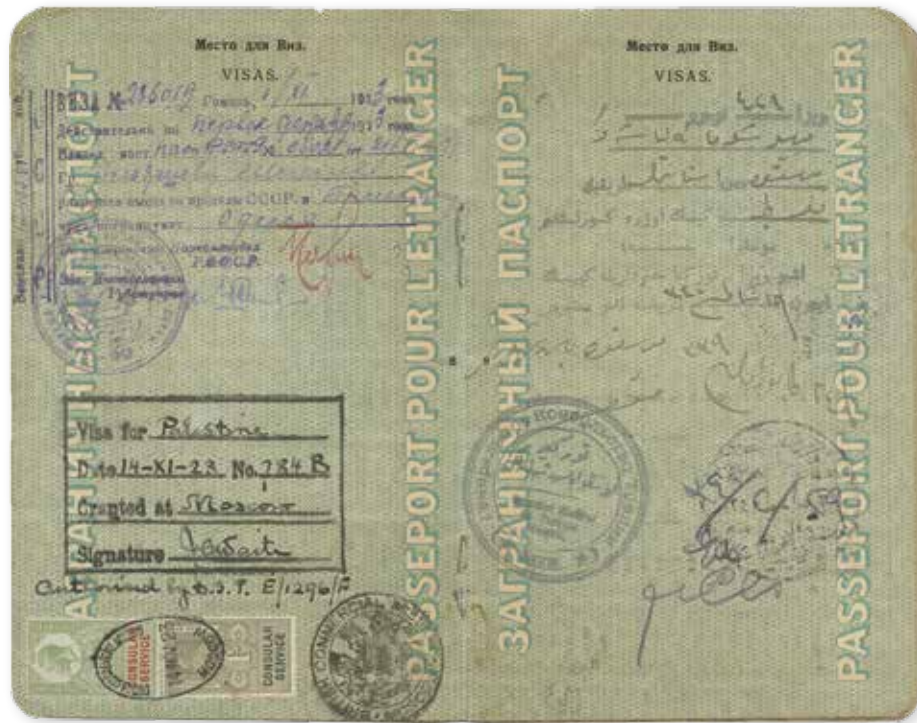
פתיחה: \$5000

הערכה: \$6000-8000

תעודת פספורט סובייטי, של המקובל הקדוש רבי שלמה אלישוב בעל ה"לשם". גומל (הומל), תרפ"ד [1923].

דרכון רוסי מודפס ברוסית ובצרפתית, של "הרפובליקה הסובייטית הפדרטיבית הסוציאליסטית הרוסית". מהפספורט שלפניו מתגלים פרטים על מסע עלייתו לארץ של בעל ה"לשם" לעת זקנתו בגיל 82, יחד עם חתנו, בתו ונכדו: רבי אברהם פופקא-אלישוב, מרת חיה מושא (מוסיה), ונכדו הילד יוסף שלום.

הדרכון הונפק בעיר גומל (הומל) בנובמבר 1923, ומצויין בו שיעד הנסיעה הוא לארץ ישראל. פרטי הזהות המופיעים בו במילוי בכתב יד: גיל: 82. שנת לידה: 1841. מקום לידה: מחוז קובנה. בדפי הדרכון חותמות, המעידות על נסיעה מהומל, דרך מוסקבה, אודסה וטורקיה: 1. חותמת של הרפובליקה הסובייטית, מהעיר גומל, ה-1 בנובמבר 1923 - מאפשרת יציאה משטח הרפובליקה הסובייטית לארץ ישראל, דרך אודסה. רוסית. 2. חותמת ויזה לארץ ישראל מהעיר מוסקבה, ה-14 בנובמבר 1923. אנגלית. 3. חותמת מהעיר אודסה, 15 בפברואר 1924. 4. חותמת מטורקיה מהתאריך 29 בפברואר 1924 עם פרטים בטורקית וחותמת של השגרירות הרוסית בטורקיה. 5. חותמת של ממשלת ארץ ישראל מה-7 במרץ 1924 [לפי תעודה אחרת, תעודת העליה של המשרד הארצישראלי של הסוכנות היהודית בקושטא - ראה קטלוג "קדם", מכירה 62, פריט 280 - התאריך בו נרשמו בקושטא לעליה היה ב-2 למרץ 1924, ועזיבתם את קושטא באניה הנוסעת לחוף יפו, היתה בתאריך 6 במרץ 1924]. בפספורט שלפניו נתלשה התמונה.

45b

45. Soviet Passport of Rabbi Shlomo Elyashov, Author of the Leshem – Documentation of His Immigration to Eretz Israel in 1923-1924

Soviet passport of the holy kabbalist R. Shlomo Elyashov, the Leshem. Gomel (Homel), 1923.

Russian passport, printed in Russian and French, of the Russian Soviet Federative Socialist Republic. This passport discloses details pertaining to the immigration to Eretz Israel of the Leshem at the age of 82, together with his son-in-law, daughter and grandson: R. Avraham Popka-Elyashov, Mrs. Chaya Musha (Musia), and the child Yosef Shalom.

The passport was issued in Gomel (Homel) in November 1923, citing Eretz Israel as the destination of their journey. The identification details were completed by hand: Age: 82. Year of Birth: 1841. Place of Birth: Kaunas province. The leaves of the passport bear stamps, attesting to their journey from Homel, via Moscow, Odessa and Turkey: 1. Stamp of the Soviet Republic, from Gomel, November 1, 1923 – allowing exit from the Soviet Union to Eretz Israel, via Odessa. Russian. 2. Visa entry stamp to Eretz Israel from Moscow, November 14, 1923. English. 3. Stamp from Odessa, February 15, 1924. 4. Stamp from Turkey dated February 29, 1924 with details in Turkish and stamp of the Russian embassy in Turkey. 5. Stamp of the Government of Palestine dated March 7, 1924 (according to their immigration certificate issued by the Palestine Office of the Jewish Agency in Constantinople – see Kedem Auction 62 Item 280 – the date they registered in Constantinople for immigration was March 2, 1924, and they actually left Constantinople on a ship headed for Jaffa on March 6,

1924). The photograph was torn off this passport. The holy Kabbalist R. Shlomo Elyashiv (Elyashov, Elyashoff), author of the Leshem (1841-1926) was a leading Lithuanian Kabbalist. His notes on Etz Chaim were printed in the Warsaw 1891 edition under the title Hagahot HaRav SheVaCh (Shlomo ben Chaim Chaikel), appellation the Sephardi rabbis were fond of calling him by. His series of books on Kabbalah named Leshem Shevo V'Achlama were published in 1909-1948, and are considered fundamental works on the study of Kabbalah. He was received in Jerusalem with great honor by the leading Sephardi and Ashkenazi Kabbalists, especially R. Shaul Dweck, dean of the Rechovot HaNahar yeshiva who had exchanged correspondence with him all the years, and the Chief Rabbi Avraham Yitzchak HaKohen Kook, his disciple in Kabbalah already during the time the Leshem lived in Šiauliai. His was joined in his immigration to Eretz Israel by his son-in-law from Homel - R. Avraham Elyashov (Elyashiv; 1878-1943), his daughter Rebbetzin Chaya Musha (Musia, 1881-1952) and their only son R. Yosef Shalom Elyashiv (1910-2012), then a young boy of thirteen and a half, who later became one of the leading Halachic authorities of this generation.

Booklet, 17.5 cm. 8 leaves. Good-fair condition. Lacking photograph. Open tear in place of photograph at the center of leaf [3]. Original, fabric covered wrappers, detached and slightly worn.

Opening price: \$5000

Estimate: \$6000-8000

46. שו"ת מהר"ח אור זרוע - העותק הפרטי של "הסבא מסלבודקה"

46a

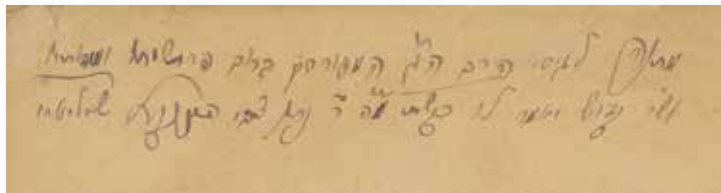
הסיפורים על שליטתו המוסרית של הסבא מסלבודקה על רגשותיו, והתמודדותו עם האבל הכבד בימי החג. XIV, 91 דף, [1] דף. חסרים 3 דפים בסופו מ"מפתח התשובות" ו"לוח הטעות". 22 ס"מ. מצב בינוני. כתמים ובלאי רב. נזקי וכתמי רטיבות. רצועות נייר לחיזוק שולי חלק מהדפים. דפים מנותקים וכריכה קרועה ומנותקת.

פתיחה: \$1000
הערכה: \$2000-4000

שאלות ותשובות מהר"ח אור זרוע, מאת רבינו חיים בן רבינו יצחק מוינה בעל ה"אור זרוע". ליפסיה (לייפציג), [תר"כ 1860]. מהדורה ראשונה, על פי כתב יד ש"היה ספון וטמון קרוב לשש מאות שנה". העותק של רבי נתן צבי פינקל "הסבא מסלבודקה" ובנו רבי משה פינקל. בדף לפני השער הקדשה בכתב יד: "מתנה לגיסי הרב הג' המפורסם ברוב פרישותו ומידותיו, אשר קדוש יאמר לו, כקש"ת מ"ה ר' נתן צבי פינקל שליט"א". חותמות בעלות של בנו רבי "משה פינקל - ר"מ דהישיבה הק' [דושה] כנסת ישראל - סלובודקא, קובנה". חתימה בשער: "צבי מאיר הכהן".

הגאון הצדיק רבי נתן צבי פינקל - "הסבא מסלבודקה" (תר"ט-תרפ"ז), מגדולי תנועת המוסר. מתלמידי רבי ישראל מסלנט, וממקימי "כולל הפרושים" בקובנה. מקים ומייסד ישיבות רבות. מייסד ישיבת סלבודקה, שלימים נקראה "כנסת ישראל" על שם רבו רבי ישראל מסלנט. בשנותיו האחרונות עלה לארץ ישראל לסניף הישיבה שהוקם בעיר חברון. העמיד אלפי תלמידים, שרבים מהם היו לגדולי דורם, ונודע בהשפעתו המוסרית העמוקה. מקבץ משיחותיו העמוקות נדפסו בסדרת ספרי "אור הצפן". איש קדוש שהתנהג בפשטות ובפרישות. התנהג בצניעות מופלגת, לא הופיע על במות ציבוריות, ושמו וחתימתו אינם מופיעים כלל במסמכים הרשמיים של ישיבת סלבודקה ומוסדות התורה שהנהיג. מיעט בכתובות מכתבים פרטיים, וגם באלו שכתב היה חותם בדרך כלל בראשי-תיבות (הצפ"ן; נצ"פ) ולא בשמו המלא. ביתו היה פתוח לרווחה, ותלמידיו בני הישיבה הסתובבו בו כ"בעלי הבית". רכוש האישי היה מועט, ונדיר מאד למצוא ספר שהיה שייך לספרייתו הפרטית.

בנו הגאון רבי משה פינקל, מראשי ישיבת כנסת ישראל בסלבודקה ובחברון (תרמ"ד-תשרי תרפ"ו 1884-1925), בנו של "הסבא מסלבודקה" רבי נתן צבי פינקל, וחתנו של ראש הישיבה הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין. נודע כאחד המופלגים שבעילויי ולמדני ישיבות ליטא, והגר"ח מבריסק ורבי מאיר שמחה מדווינסק התפעלו מלמדנותו והבנתו העמוקה, וצפו לו עתיד מזהיר בעולם התורה. בשנת תרע"ג החל להשמיע את שיעוריו בישיבת סלבודקה. בחודש אדר תרפ"ה עלה לארץ ישראל, ונמנה בין ראשי ישיבת "כנסת ישראל - סלבודקה" בעיר האבות חברון. נפטר בחול המועד סוכות תרפ"ו, בשנת המ"ב לימי חייו, ובחיי אביו הגדול [ידועים

46b

46. Maharach Or Zarua Responsa – Private Copy of the Saba of Slabodka

Maharach Or Zarua Responsa, by R. Chain son of Rabbeinu Yitzchak of Vienna, author of Or Zarua. Leipzig, [1860]. First edition, copied from a manuscript "which was hidden for close to 600 years".

Copy of R. Natan Zvi Finkel "the Saba of Slabodka" and of his son R. Moshe Finkel. Handwritten inscription on the flyleaf: "Gift to my brother-in-law... R. Natan Zvi Finkel". Ownership stamps of his son R. "Moshe Finkel – Rosh Metivta of the Knesset Yisrael Yeshiva – Slobodka, Kovne". Signature on title page: "Zvi Meir HaCohen". R. Natan Zvi Finkel – the "Saba of Slabodka" (1849-1927), leading figure in the Mussar Movement. Disciple of R. Yisrael of Salant and one of the founders of Kollel Perushim in Kovne. Founded many yeshivot, including the Slabodka Yeshiva, later named Knesset Yisrael after his teacher R. Yisrael of Salant. In his senior years, he moved to Eretz Israel and established a branch in the city of Hebron. Taught thousands of disciples, many of whom blossomed into Torah giants, and was known for his profound ethical influence. An anthology of his deep discourses was printed in the Or HaTzafun series. He conducted himself with simplicity and asceticism and modesty, never appearing in public, his name and signature do not appear on any official document of the Slobodka Yeshiva or Torah institutes which he managed. His private correspondence was infrequent and he would usually sign the few letters he wrote with his initials and not with his full signature. His home was

open wide and his disciples would move about as comfortably as its owners. His personal belongings were few and books belonging to his private library are very rare.

R. Moshe Finkel, one of the heads of the Knesset Yisrael Yeshiva in Slabodka and in Hebron (1884-1925), esteemed son of the "Saba of Slabodka", R. Natan Zvi Finkel and son-in-law of the head of the yeshiva R. Moshe Mordechai Epstein, Torah prodigy who amazed both R. Chaim of Brisk and R. Meir Simcha of Dvinsk with his Torah knowledge and profound comprehension foreseeing that he would be a future Torah luminary. In 1913, he began delivering discourses in the Slabodka Yeshiva. In the month of Adar 1925, he moved to Eretz Israel and officiated as a head of the Knesset Yisrael – Slobodka Yeshiva in Hebron. He died on Chol Hamoed Sukkot 1926 at the age of 42 and in the lifetime of his illustrious father [stories abound of the Saba's control of his sentiments and his coping with his personal tragedy during the Festival].

XIV, 91 leaves, [1] leaf. Lacking the last three leaves of the index of responsa and errata. 22 cm. Fair condition. Stains and heavy wear. Defects and dampstains. Paper strips reinforcing the margins of some leaves. Detached leaves, torn and detached binding.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-4000

47. סט משנה ברורה – "מוגה" – עותקים מיוחסים לרבי ברוך בער ליבוביץ ורבי משה פינקל

בנו של "הסבא מסלבודקה" רבי נתן צבי פינקל, וחתנו של ראש הישיבה הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין. נודע כאחד המופלגים שבעליוני ולמדני ישיבות ליטא, והגר"ח מבריסק ורבי מאיר שמחה מדווינסק התפעלו מלמדנותו והבנתו העמוקה, וצפו לו עתיד מזהיר בעולם התורה. בשנת תרע"ג החל להשמיע שיעוריו בישיבת סלבודקה. בחודש אדר תרפ"ה עלה לארץ ישראל, ונמנה בין ראשי ישיבת "כנסת ישראל – סלבודקה" בעיר האבות חברון. נפטר בחול המועד סוכות תרפ"ו, בשנת המ"ב לימי חייו, ובחיי אביו הגדול ששה כרכים. חלק ראשון: קנא, [1] דף. חלק שני: קנה דף. חלק שלישי: [1], ב-קצה דף (חסר דף א עם ההקדמה להלכות שבת). חלק רביעי: [1], קצו-רצ דף. חלק חמישי: קנג, [1] דף. חלק שישי: קסד דף. כ-23 ס"מ. נייר יבש. מצב משתנה, ביוני עד טוב-ביוני. פנים חלק מהכרכים במצב טוב-ביוני. כתמים ובלאי. פגעי עש. דפים מנותקים ומעט קרעים. כריכות מקוריות, רובן מנותקות. פגמים ופגעי עש בכריכות.

סדרת ספרי המשנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים, נתחברה ונדפסה ע"י רבינו בעל ה"חפץ חיים" במשך כעשרים ושבע שנה. במפעל בירור ההלכות והפסיקה למעשה טרח ויגע רבות (לפעמים בירר סוגיא שוב ושוב למעלה מ-36 פעמים). הספרים נתקבלו בכל קהילות ישראל, ונדפסו מהם מהדורות רבות. רבינו המחבר היה נוהג לבדוק כל ספר מקלוקלי הדפוס והחלפת גליונות, ועל כל ספר שיצא מתחת ידו היה רושם בעצם כתב ידו, כי הוא "מוגה".

פתיחה: \$1000

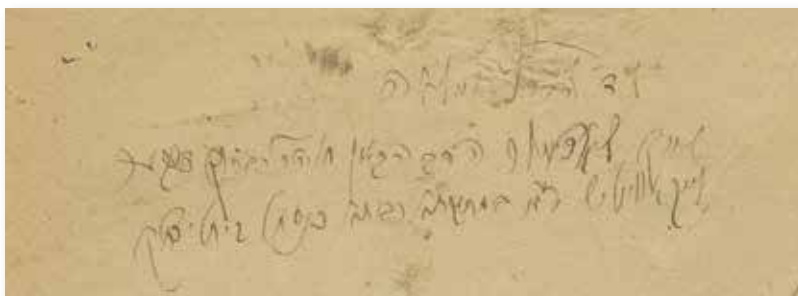
הערכה: \$3000-4000

ששת חלקי "משנה ברורה", פירוש על שו"ע אורח חיים, מאת רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, בעל ה"חפץ חיים". [ווארשא-פיעטרקוב, תרמ"ד-תרס"ז 1884-1907. כרכים ראשון, שלישי, רביעי וחמישי הנם כנראה מן המהדורה הראשונה. כרכים שני וששי הם דפוסים סטראטיפיים].

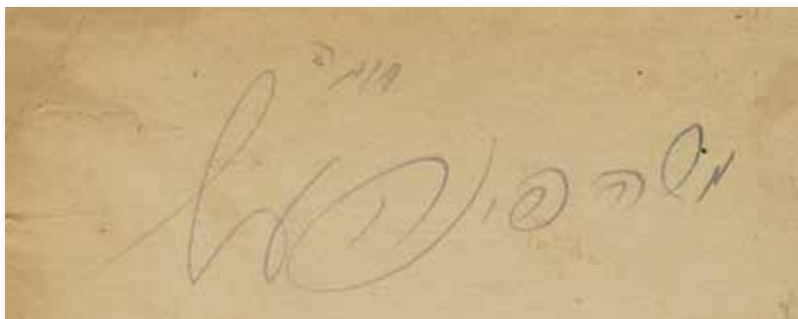
בחלק מהכרכים רישומי "מוגה" בעפרון, בכתב יד קדשו של רבינו המחבר בעל ה"חפץ חיים". בכרך של הלכות שבת רישום בעלות בדף שלפני השער, שהספר שייך לראש הישיבה הגאון רבי ברוך ליבוביץ: "לד' הארץ ומלואה. שייך לאדמו"ר הרב הגאון מוה"ר ברוך דובער לייבאוויטש ר"מ במתיבתא רבתא כנסת בית יצחק". בחמשת הכרכים האחרים חתימות ורישומי בעלות של הגאון רבי משה פינקל, מראשי ישיבת "כנסת ישראל" בסלבודקה ובחברון. בחלק ג' עמ' 42 הגהה בכתב יד.

הגאון הקדוש רבי ברוך דוב (בער) ליבוביץ (תרכ"ד-ת"ש), בעל 'ברכת שמואל', מגדולי מרביצי התורה בדורו. מתלמידי הגר"ח מבריסק בישיבת וואלוז'ין. חתן הגאון רבי אברהם יצחק צימרמן אב"ד הלוסק. כאשר עבר חותנו לכהן בקרמנצוג, מילא את מקומו ברבנות הלוסק והקים בה ישיבה. לאחר י"ג שנה הזמן לכהן כראש ישיבת "כנסת בית יצחק" בסלבודקה. בתקופת מלחמת העולם הראשונה נדד עם ישיבתו למינסק, לקרמנצוג ולוילנא, עד שלבסוף הקים אותה בקמניץ. בעל 'ברכת שמואל' על סוגיות הש"ס. תורתו שבעל-פה ושבתב היא מאבני היסוד של הלימוד הישיבתי המעמיק.

הגאון הצעיר רבי משה פינקל (תרמ"ד-תשרי תרפ"ו 1884-1925),

47a

47b

47. Set of Mishnah Berurah – "Proofread" – Copies Owned by Rabbi Baruch Ber Leibowitz and by Rabbi Moshe Finkel

Six parts of the Mishnah Berurah, commentary on Shulchan Aruch Orach Chaim, by R. Yisrael Meir HaCohen of Radin, author of Chafetz Chaim. [Warsaw, Piotrków, 1884-1907. Vol. 1, 3, 4 and 5 are first editions. Vol. 2 and 6 are stereotype editions].

Some volumes bear "proofread" inscriptions in the handwriting of the author of the Chafetz Chaim. The volume which contains the laws of Shabbat bears an ownership inscription on the flyleaf: "**Belongs to R. Baruch Duber Leibowitz Rosh Metivta in the great Kneset Beit Yitzchak Yeshiva**". Signatures and ownership inscriptions of R. Moshe Finkel, a head of the Kneset Yisrael Yeshiva in Slobodka and Hebron, adorn the five other volumes. A handwritten gloss appears in part 3, p. 42.

R. Baruch Dov (Ber) Leibowitz (1864-1940), author of Birkat Shmuel, taught many disciples. Disciple of R. Chaim of Brisk in the Volozhin Yeshiva, son-in-law of R. Avraham Yitzchak Zimmerman Rabbi of Hlusk. After his father-in-law relocated to the Kremenchuk rabbinate, he succeeded him in the Hlusk rabbinate and established a yeshiva. After a 13-year tenure, he was asked to head the Kneset Beit Yitzchak Yeshiva in Slobodka. During WWI, he wandered with the yeshiva to Minsk, Kremenchuk and Vilna, finally settling in Kamenets. Author of Birkat Shmuel on Talmudic treatises. His writings are basic works of deep yeshiva Torah study.

R. Moshe Finkel, (1884-1925), son of the "Saba of Slabodka", R. Natan Zvi Finkel and son-in-law of the head of the yeshiva R. Moshe Mordechai Epstein, Torah prodigy who amazed both R. Chaim of Brisk and R.

Meir Simcha of Dvinsk with his Torah knowledge and profound comprehension and they foresaw that he would be a future Torah luminary. In 1913, he began delivering discourses in the Slabodka Yeshiva. In the month of Adar 1925, he moved to Eretz Israel and officiated as a head of the Kneset Yisrael – Slobodka Yeshiva in Hebron. He died on Chol Hamoed Sukkot 1926 at the age of 42, in the lifetime of his illustrious father.

Six volumes. Part 1: 151, [1] leaves. Part 2: 155 leaves. Part 3: [1], 2-195 leaves (lacking first leaf with the introduction to the Hilchot Shabbat). Part 4: [1], 196-290 leaves. Part 5: 153, [1] leaves. Part 6: 164 leaves. 23 cm. Brittle paper. Condition varies, fair to good-fair. The inside of some volumes is in good-fair condition. Stains and wear. Worming. Detached leaves and few tears. Contemporary bindings, mostly detached. Defects and worming to binding.

The Mishnah Berurah books on Shulchan Aruch Orach Chaim were composed and printed by the author of the Chafetz Chaim during the course of 27 years. He toiled greatly in studying the halachot and labored to reach true halachic conclusions (sometimes studying the same topic more than 36 times). These books were accepted by the entire Jewish world and many editions were printed. The Chafetz Chaim was accustomed to inspecting each and every book for defective printing or exchanged leaves and would write in his own handwriting "proofread" on each book which passed his inspection.

Opening price: \$1000

Estimate: \$3000-4000

48b

48a

48. ספר מסילת ישירים - העותק של רבי יהודה ליב חסמן - עם חתימה והגהות בכתב יד

לאחר המלחמה, בה נחרבו מוסדות התורה והקהילות, הקדיש עצמו לעסקנות פעילה בוועד הישיבות שבווילנה והיה הרוח החיה במפעל זה. מאנשי סודם של ראשי ה"ועד" רבי חיים עוזר גרודזנסקי, החפץ חיים ורבי שמעון שקופ.

בשנת תרפ"ז נקרא ע"י הסבא מסלבודקה, לבוא לחברון למלא את מקומו כמנהל-רוחני בישיבה ה"הסבא מסלבודקה" הגדירו בשם "העילוי של המוסר". תפקיד אותו מילא עד פטירתו בחשון תרצ"ו (1935). חידושי תורתו נדפסו בספרו "מנחת יהודה" ושיחותיו נדפסו ע"י גדולי-תלמידיו בשלשת חלקי "אור יהל".

[7], ב-מב דף. כ-17.5 ס"מ. נייר דק ואיכותי. מצב טוב. כתמים. כריכת עור חדשה ומהודרת.

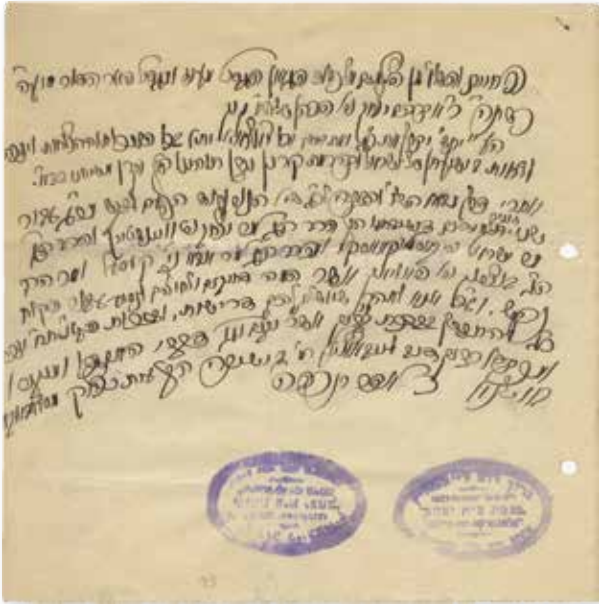
מצורף מכתב אישור מאת הרב יצחק ישעי' ווייס, על זיהוי החתימה וההגהות כ"עצם כתב ידו האופייני של מהרי"ל חסמן". הרב ווייס כותב כי ניתן לקרוא את החתימה שבשער: "היה ליבמן" כפי שם משפחתו בצעירותו, שהיה נקרא "יהודה ליב ליבמן".

פתיחה: \$3000
הערכה: \$4000-6000

ספר מסילת ישירים, עניני מוסר ויראת ה', עם ספר דרך עץ החיים, מאת רבינו משה חיים לוצאטו - הרמח"ל. ווילנא, תרכ"ט 1869. בשער הספר חתימת ידו של מהרי"ל חסמן, החתום: "יה"ל---". בשולי הדפים: הגהות רבות בכתב ידו, קצרות וארוכות.

מסילת ישירים היו ספר המוסר העיקרי בהיכלי הישיבות ואצל אנשי תנועת המוסר. המהדורה שלפנינו נדפסה עב"י המהדורה שנדפסה (בקיניגסברג, תרי"ח) ביזמת רבי ישראל מסלנט. היה זה בעקבות ההדרכה שקיבל רבי ישראל מסלנט מרבו רבי יוסף זונדל מסלאנט. רבי יוסף זונדל סיפר לתלמידו הגדול, כי כשקיבל ברכת פרידה מרבו רבי חיים מוואלה'ין בעת עזבו את ישיבת וואלוז'ין, שאל את מורו ורבו: באיזה ספרי מוסר טוב לעסוק? השיב לו רבו הגר"ח: "כל ספרי מוסר טוב ללמוד, אך ספר מסילת ישירים הוא יהיה מְנַהֵלך".

הגאון הצדיק רבי יהודה ליב חסמן (תרכ"ט-תרצ"ד), מגדולי גאוני דורו. חברותא וידיד-נעורים של רבי חיים עוזר מעיירת מולדתם איוויה. תלמיד "בית התלמוד" בקלם. כיהן כמנהל רוחני בישיבת סלז, בזמן הגאון ר' שמעון שקופ. משנות תרס"ט אב"ד שטוצ'ין, בה הקים ישיבה גדולה שנסגרה עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה.

49

49. מכתב רבי ברוך בער ליבוביץ – אל הראי"ה קוק – ווילנא, תרפ"ה

מכתב בכתב ידו וחתמתו של הגאון רבי "ברוך דוב לייבאוויץ, ר"מ בישיבה הק' בית יצחק מסלאבדקא בוויילנא". ווילנא, אדר תרפ"ה [1925].

נשלח לירושלים אל הגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק – "אל כבוד הגאון הגדול... פאר הדור... ר' אברהם יצחק נ"י הכהן שליט"א". פניה ובקשה להשגת "דרישות" לעליה לארץ ישראל לארבעה בחורים אשר "המה דחוקים ולחוצים לנסוע עבור פקוח נפש" [באותה תקופה התקבלו חוקי גיוס חדשים בפולין וליטא, שאיימו על קיומן של הישיבות בחו"ל, ובשל אותה גזירה (שהתבטלה לבסוף בשלהי שנת תרפ"ה) הוקמה ישיבת סלבודקה בעיר חברון].

הגאון הקדוש רבי ברוך דוב (בער) ליבוביץ (תרכ"ד-ת"ש), בעל 'ברכת שמואל', מגדולי מרביצי התורה בדורו. מתלמידי הגר"ח מבריסק בישיבת וואלוז'ין. חתן הגאון רבי אברהם יצחק צימרמן אב"ד הלוסק. כאשר עבר חותנו לכהן בקרמנצוג, מילא את מקומו ברבנות הלוסק והקים בה ישיבה. לאחר י"ג שנה הזמן לכהן כראש ישיבת "כנסת בית יצחק" בסלובודקה. בתקופת מלחמת העולם הראשונה נדד עם ישיבתו למינסק, לקרמנצוג ולווילנא, עד שלבסוף הקים אותה בקמניץ. בעל 'ברכת שמואל' על סוגיות הש"ס. תורתו שבעל-פה ושכתב היא מאבני היסוד של הלימוד הישיבתי המעמיק.

המכתב שלפנינו הוא מהתקופה שישיבת "כנסת בית יצחק" היתה בעיר ווילנא, לפני שעברה לעיר קמניץ, ובשולי המכתב מופיעות חותמות (נדירות) של רבי ברוך דוב מתקופה זו.

[1] דף. 22.5 ס"מ. מצב טוב. סימני קיפול ונקבי תיוק.

מתיחה: \$1000

הערכה: \$2000-3000

48. Mesilat Yesharim – Copy of Rabbi Yehuda Leib Chasman – With His Handwritten Notes and Signature

Mesilat Yesharim, pertaining to ethics and fear of G-d, including Derech Etz Chaim, by R. Moshe Chaim Luzzatto – the Ramchal. Vilna, 1869.

The title page bears the signature of R. Yehuda Leib Chasman, signing with the acronym: "Yahel---". The margins contain numerous brief as well as lengthy notes in his handwriting.

Mesilat Yesharim is the foremost ethics work in Torah study halls and for adherents of the Mussar movement. This edition was printed based on the Königsberg 1858 edition which was published at the behest of R. Yisrael of Salant, following a directive he received from his teacher R. Yosef Zundel of Salant. The latter related to his illustrious disciple, that upon receiving a farewell blessing from his teacher R. Chaim of Volozhin when leaving the Volozhin yeshiva, he asked his teacher which ethics books he recommends studying. R. Chaim replied: "All ethics books are beneficial, but Mesilat Yesharim should be your guide".

R. Yehuda Leib Chasman (1869-1934), a leading Torah scholar of his times, was a study partner and childhood friend of R. Chaim Ozer Grodzinski in their native city of Iwye. A student of the Kelm Beit HaTalmud, he served as mashgiach of the Telshe yeshiva during the time of R. Shimon Shkop. From 1909, he served as rabbi of Szczuczyn, and established there a Yeshiva Gedola which was closed at the outbreak of WWI. After the war, with the ensuing destruction of Torah institutions and communities, he dedicated himself to the activities of the Vaad HaYeshivot in Vilna. He was a confidant of the heads of the Vaad: R. Chaim Ozer Grodzinski, the Chafetz Chaim and R. Shimon Shkop.

In 1927, the Saba of Slabodka (who dubbed him "the genius in ethics") called him to succeed him as mashgiach of his yeshiva in Hebron, a position he held until his death in Cheshvan 1935. His Torah novellae were published in his book Minchat Yehuda and his discourses were printed by his leading disciples in the three volumes of Or Yahel.

[7], 2-42 leaves. Approx. 17.5 cm. Thin, high-quality paper. Good condition. Stains. New, elaborate leather binding.

Report from R. Yitzchak Yeshaya Weiss enclosed, identifying the signature and notes as "R. Yehuda Leib Chasman's distinctive handwriting". R. Weiss affirms that the signature on the title page can be read "Yahelibman", as per his surname in his youth, when he was known as Yehuda Leib Libman.

Opening price: \$3000

Estimate: \$4000-6000

50. מכתב מרבי שמעון יהודה שקופ – לונדון, תרצ"ו

מכתב מעניין בכתב ידו ובחתימתו של הגאון רבי שמעון יהודה הכהן שקאפ, ראש ישיבת גרודנא. לונדון, קיץ תרצ"ו [1936]. מכתב אל תלמידו "מיודעי מימי חרפי" רבי ישראל ברוך זינובר מרבני מנצ'סטר. רבי שמעון כותב לו בענווה ובשמחה על ההזדמנות לפגוש את אחד מתלמידיו הותיקים: "והנני מלא עונג כאשר יופיע לנגד עיני איזה צורב ות"ח מאשר עזרני העליון להתאבק בעפר התלמידים, ומה גם אם עזרו העליון לשבת על כסא ההוראה". הוא מזכיר גם את שמחתו לפגוש גם את הרב זילברשטאם, שהתראה עמו בהיותו בליברפול.

מכתב זה נכתב בימי מסעו של הגרש"ש לאנגליה בימי זקנותו, על מנת להציל את ישיבת גרודנא מהתמוטטות כלכלית. במכתב שלפניו כותב רבי שמעון על קשיי מסעו, ועל כך שהוא אמור להתעכב בלונדון יותר משבועיים לפני שיסע למנצ'סטר: "וד' היודע ועד, עד כמה היה כבד עלי לעשות דבר זה, רק כאשר הלחץ והדחק בישיבתנו הגיעו עד מרום קצם, נאלצתי לבלי הבט על שום דבר הנוגע אלי, ד' הטוב יראה בעיני ויטיב להישיבה החישי עזרה למען תוכל להחזיק מעמד... אתאחר פה כשבועיים ימים עד שיהיה באפשרי ליסע מנשטרה... הנני דוש"ת המברכו בהצלחה בכל הענינים – שמעון יהודה הכהן שקאפ".

הגאון רבי שמעון יהודה הכהן שקופ (תר"כ-חשון ת"ש, אוצר הרבנים 1996), תלמיד רבי חיים סולובייצ'יק בישיבת וואלוז'ין שהדריכו בדרכי העיון העמוק. בגיל 24 ר"מ בישיבת טעלז (שייסד דודו הגאון רבי אליעזר גורדון), בה הנחיל לרבים את שיטת עיונו בהגיון חדש – השיטה שכבשה את עולם התורה עד ימינו. מתלמידיו הנודעים באותה תקופה היה רבי אלחנן ווסרמן. בשנת תר"פ נקרא לעמוד בראשות ישיבת "שער התורה" בגרודנא. חיבוריו: "שערי יושר" "מערכת הקנינים" ו"חידושי רבי שמעון יהודה הכהן". נייר מכתבים רשמי. 28 ס"מ. 15 שורות בכתב ידו וחתימתו. מצב טוב-בינוני. סימני קיפול וקרעים קלים. הדבקות נייר דבק (לא חומצי) בצדו השני של הדף.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$2000-3000

he was appointed dean of the Telshe yeshiva (founded by his uncle R. Eliezer Gordon), where he gave over to the many students his innovative method of logical study – approach adopted by the entire Torah world until this day. One of his foremost disciples from that period was R. Elchanan Wasserman. In 1920, he was called to head the Shaar HaTorah yeshiva in Grodno. His works include: Shaarei Yosher, Maarechet HaKinyanim and Chiddushei R. Shimon Yehuda HaKohen.

[1] leaf, official stationery. 28 cm. 15 lines in his handwriting and with his signature. Good-fair condition. Folding marks and minor tears. Repairs to the verso of the leaf.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-3000

49. Letter from Rabbi Baruch Ber Leibowitz – To Rabbi Avraham Yitzchak HaKohen Kook – Vilna, 1925

Letter handwritten and signed by R. "Baruch Dov Leibowitz, dean of the Slabodka Beit Yizchak yeshiva in Vilna". Vilna (Vilnius), Adar 1925.

Addressed to R. Avraham Yitzchak HaKohen Kook in Jerusalem - "To his honor, the great Torah scholar... R. Avraham Yitzchak HaKohen", the letter contains a request to obtain immigration certificates for four students who needed to travel urgently, for life-threatening reasons (during that period, new conscription decrees came into effect in Poland and Lithuania, threatening the yeshivot, and in its wake the Slabodka yeshiva in Hebron was founded. These decrees were annulled in the end of the summer, 1925).

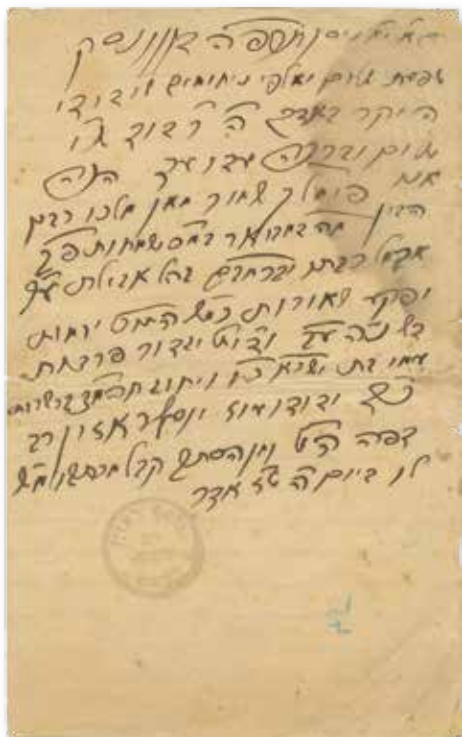
R. Baruch Dov (Ber) Leibowitz (1864-1939), author of Birkat Shmuel was a leading disseminator of Torah in his generation. He was a disciple of R. Chaim of Brisk in the Volozhin yeshiva and son-in-law of R. Avraham Yitzchak Zimmerman Rabbi of Halusk. After the latter relocated to Kremenchug to serve as rabbi there, R. Baruch Ber succeeded him as rabbi of Halusk and established a yeshiva there. After 13 years, he was invited to serve as dean of the Kneset Beit Yitzchak yeshiva in Slabodka. During WWI, he wandered with the yeshiva to Minsk, Kremenchug and Vilna, finally establishing it in Kamenitz (Kamyanyets). He authored Birkat Shmuel on Talmudic topics. His orally transmitted and written teachings are the basis of in-depth, yeshiva study.

This letter dates from the period the yeshiva spent in Vilna, before relocating to Kamenitz, and the foot of the letter bears the (rare) stamps of R. Baruch Ber from that period.

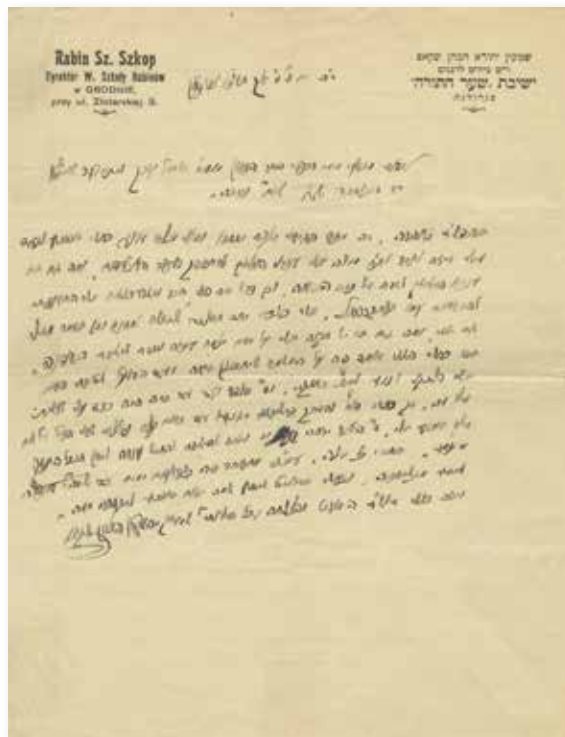
[1] leaf. 22.5 cm. Good condition. Folding marks and filing holes.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-3000

51

50

51. מכתב מהגאון מרוגוטשוב רבי יוסף רוזין אב"ד דווינסק - ברכות לחג הפסח - ניסן תרפ"ה

מכתב בכתב ידו, חתימתו וחותמתו של הגאון רבי "יוסף ראזין" - "הרוגוצ'ובר". דווינסק, י"א ניסן תרפ"ה [1925].

מכתב תנחומים ["שפעת שלום ולפי ניחומים לידידי היקר באדם ה' ר' דוד נ"י"], עם תשובה הלכתית קצרה בדיני אבלות, וסיום בדברי ברכה "וד' ית[ברך] יגדור פרוצות עמו ב[ית ישראל] כו', ויחוג חמ"צ [חג המצות] בכשרות. כ"ד ידיו עוז יוסף ראזין רב דפה הי"ו".

הגאון המפורסם רבי יוסף רוזין (תר"ח-תרצ"ו) - הידוע בכינויו "הרוגוצ'ובר" (על שם עיר הולדתו רוגוטשוב), נמנה על חסידי חב"ד-קאפוסט, בצעירותו למד אצל הגאון רבי יוסף דב בער סולובייצ'יק בעל "בית הלוי" יחד עם בנו רבי חיים מבריסק. במשך כארבעים שנה, החל משנת תרמ"ט, כיהן כרב עדת חסידי חב"ד בעיר דווינסק שבלטביה, לצד אב"ד העיר הגאון בעל "אור שמח". דמות פלאית ויוצאת דופן בחריפותו וגאונותו המופלגת, בידעת התורה כולה לכל חלקיה ופרטיה, בחידוש הגדרות וסברות עמוקות ודרכי לימוד מקוריות. אגדות רבות מסופרות על גאונותו ושקידתו העצומה בתורה. גאונותו האגדית זכתה להערכה גם בקרב הציבור הכללי בדורו, וידוע מאמר ביאליק אודותיו: "מן המוח שלו אפשר לחצוב שני איינשטיינים". עסק רבות בביאור תורת הרמב"ם, והשיב תשובות רבות בהלכה. תשובותיו וחיידושי פורסמו בסדרת ספריו "צפנת פענח". ספריו הנדפסים הם חלק מועט ממעין תורתו הבלתי-נדלה שהיה מתגבר והולך בלי הפסקה. מחמת עמקות דבריו ובשל כתיבתו המקוצרת והמרומזת, הוקמו בדורות האחרונים מספר פרויקטים במטרה לפענח ולפרש את דבריו, ולהוציא את חיבוריו במהדורות מבוארות.

[1] דף. 21 ס"מ. 13 שורות בכתב ידו. מצב טוב-בינוני. כתם רטיבות. בלאי וקמטים.

פתיחה: \$1500

הערכה: \$2000-4000

50. Letter from Rabbi Shimon Yehuda Shkop - London, 1936

Interesting letter, handwritten and signed by R. Shimon Yehuda HaKohen Shkop, dean of the Grodno yeshiva. London, summer 1936.

Addressed to his disciple, "my acquaintance from my young years", R. Yisrael Baruch Zinober, a rabbi in Manchester. R. Shimon writes to him with humility and joy at the prospect of meeting one of his veteran disciples, also mentioning his delight upon seeing R. Zilberstam, whom he met in Liverpool.

This letter was written during the course of R. Shimon Shkop's trip to England in his later years, with the purpose of saving the Grodno yeshiva from financial collapse. The letter contains a description of the difficulty involved in this trip, and about his stay in London, which would extend over two weeks before his departure for Manchester. He concludes the letter "Seeking his wellbeing, blessing him with success in all his endeavors - Shimon Yehuda HaKohen Shkop".

R. Shimon Yehuda Shkop (1860-1939, Otzar HaRabbanim 19962), as disciple of R. Chaim Soloveitchik in the Volozhin yeshiva, who instructed him on intricate and profound methodology of Torah study. At the age of 24,

52. מכתב מעניין מהגאון רבי אלחנן וסרמן – ביקור החפץ חיים אצל נשיא פולין / הצעת שידוך / ברכות "שימלא השי"ת כל משאלות לבו לטובה"

מכתב ארוך ומעניין בכתב ידו וחתימתו המלאה של הגאון רבי אלחנן בונם וסרמן. ברנוביץ, [תר"צ 1930].

נשלח לרעו הגביר ר' דוד פוטאש מתל אביב. בתחילת המכתב מספר לו ר' אלחנן על ביקורו ההיסטורי של החפץ חיים אצל נשיא פולין [בשנת תר"צ - בהשתדלות לביטול גזירת לימודי חול בתלמודי התורה]: "היום שבת מורשא וגם כ"ק רבינו בעל חפץ חיים שליט"א היה שם ונתקבל לראיון אצל שרי הממשלה. השרים קבלו את פניו בחביבות יתירה ומיוחדת במינה, והבטיחו למלאות בקשותיו כפי האפשרי".

בהמשך המכתב מבקש ר' אלחנן מרבי דוד לברר על הצעת שידוך לבתו של רבי צבי גוטמן משגיח הישיבה בברנוביץ, שהציעו עבורה את הבחור שמואל פלמן "אשר הוא מגיד שיעור גפ"ת באחת הישיבות בתל אביב, והוא בנו של המנוח ז"ל הגאב"ד דזגר-ישן... ועתה נבקש מכ"ה להודיענו את מהותו של המדובר מה טיבו, כי אנכי לא ראיתיו זה כעשר שנים...". ר' אלחנן מאריך במעלותיה של המדוברת, וכותב בעניין הדרישות של אם הבחור לסידור המעמד הכלכלי של הזוג: כי בימינו "אין סכום הכסף מכריע כלל, ובימינו אלו קשה מאד להשיג נערה צעירה ההולכת בדרך הישר, וראוי לוותר על דרישתה... כדי לגמור את הדבר בכי טוב אי"ה". [הגאון רבי שמואל פלמן מראשי ישיבת "אור זורח" ביפו-תל אביב, נשא לבסוף את בתו של הצדיק רבי צבי הירש גוטמן מברנוביץ. בנם הוא הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל מגדולי הרבנים בבני ברק].

בסיום המכתב חותם רבי אלחנן בדברי ידידות וברכה: "המוקירו ומכבדו כערכו הנשגב, קשור אליו באהבה נאמנה, מברכו שימלא השי"ת כל משאלות לבו לטובה ויזכה לראות בתשועת ישראל ע"י הגאון רבי אלחנן וסרמן (תרל"ה-תש"א), תלמיד רבי שמעון שקוב בישיבת טלז ותלמידו הגדול של רבינו ה"חפץ חיים". כיהן כר"מ וראש ישיבה בבריסק ובמקומות נוספים. בתקופת מלחמת העולם הראשונה הקים בשליחות ה"חפץ חיים" ישיבה בעיר סמילוביץ (Smilavichy), פלך מינסק, כיום בלרוס), ורבי דוד פוטאש שהיה אז מעשירי רוסיה, היה אחד מהתומכים הגדולים של הישיבה. לאחר המלחמה הקים רבי אלחנן את ישיבתו "ישיבת אהל תורה" בעיר ברנוביץ.

מגדולי התורה הנודעים ומראשי הישיבות החשובים בליטא. שליחם של ה"חפץ חיים" ורבי חיים עוזר גרודז'נסקי ב"מועצת גדולי התורה" של "אגודת ישראל". פרסם מאמרי השקפה רבים שלימים נתפרסמו בספרו "עקבתא דמשיחא", בהם הביע את השקפת דעת-תורה של רבו ה"חפץ חיים" על ה"לאומנות" הציונית ועל המצב הרוחני בכלל ישראל. בשנות השואה גלה לגטו קובנא, שם נלקח להריגה ב"פורט השביעי", בעת עסקו בתורה בהלכות "קידוש השם", השם יקום דמו. תורתו ושיעוריו נתפרסמו בספרים: "קובץ שיעורים", "קובץ הערות", "קובץ ענינים", "קובץ אגרות הגרא"ו" ועוד. שיטת לימודו וספריו משמשים עד היום כדרך יסודית בלימוד הישיבתי המעמיק ברחבי עולם התורה.

נייר מכתבים רשמי. 27.5 ס"מ. 17 שורות בכתב יד-קדשו. מצב טוב-בינוני. בלאי בקפלי הדף. כתמים קלים.

פתיחה: \$1500

הערכה: \$3000-5000

51. Letter from the Rogatchover, R. Yosef Rosen Rabbi of Dvinsk – Blessings for the Festival of Passover – Nisan 1925

Letter handwritten, signed and stamped by R. Yosef Rosen – the Rogatchover. Dvinsk (Daugavpils), Nisan 11, 1925.

Letter of condolences ("an abundance of peace and thousands of consolations to my dear friend R. David"), containing a brief responsum pertaining to laws of mourning, concluding with blessings "and may G-d repair the breaches in His nation, the Jewish people, and may we celebrate the Festival of Matzot in accordance with the law. So are the words of his close friend Yosef Rosen, Rabbi of this city".

R. Yosef Rosen (1858-1936) - known as the Rogatchover (after his birthtown Rogatchov [Rahachow]), was a Chabad-Kopust follower. In his youth, he was a disciple of R. Yosef Dov Ber Soloveitchik, author of Beit HaLevi, together with the latter's son R. Chaim of Brisk. From 1889, he served as rabbi of the Chabad Chassidic community in Dvinsk, Latvia alongside the rabbi of the city, the Or Same'ach, position he held for 40 years. A remarkable figure renowned for his tremendous sharpness and genius, he was proficient in all areas of the Torah, down to its finest details, producing profound definitions, hypotheses and original methods of Torah study. Tales of his genius and indescribable diligence abound. His legendary brilliance was also highly regarded by the secular world in his days and Bialik reputedly said that "two Einsteins could be carved out from the mind of the Rogatchover". The Rogatchover dealt extensively in explaining the teachings of the Rambam and wrote numerous halachic responsa. His responsa and novellae were published in his Tzofnat Pane'ach series. His printed books are a small part of the incessant flow of the inexhaustible fountain of his Torah. Due to the profundity of his teachings and his concise, cryptic style of writing, several projects have risen in recent generations to decipher and explain his teachings, resulting in the publishing of annotated editions of his works.

[1] leaf, 21 cm. 13 handwritten lines. Good-fair condition. Dampstain. Wear and creases.

Opening price: \$1500

Estimate: \$2000-4000

52. Interesting Letter from Rabbi Elchanan Wasserman – Audience of the Chafetz Chaim with the President of Poland / Prospective Match with Blessings "May G-d Fulfill All his Wishes for the Good"

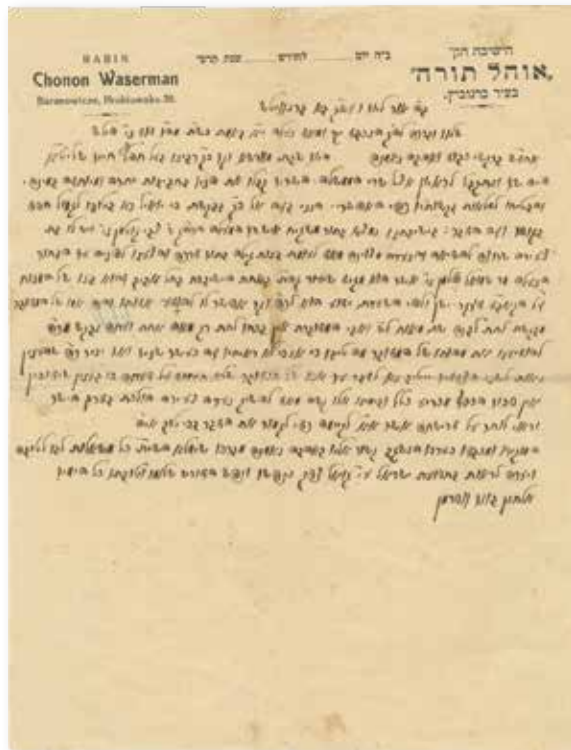
Lengthy and interesting letter handwritten by R. Elchanan Bunem Wasserman and with his full signature. Baranovich (Baranovichy), [1930].

Addressed to his friend the wealthy R. David Potash of Tel-Aviv. The letter begins with R. Elchanan's account of the Chafetz Chaim's historic audience with the President of Poland (in 1930, while lobbying to rescind the decree of compulsory secular studies in Jewish boys' schools): "I returned today from Warsaw, and the Chafetz Chaim was also there and was received for an audience with the government ministers. The ministers received him with exceptional friendliness and promised to fulfill his requests to the extent it would be possible".

R. Elchanan then asks R. David to inquire about a prospective match for the daughter of R. Tzvi Gutman, Mashgiach of the Baranovich yeshiva - the young student Shmuel Felman "who is a lecturer on the Talmud in one of the Tel-Aviv yeshivot, and son of the deceased rabbi of Zagar-Yashan (Žagarė)... and I request of you to inform us of the character of the boy in question, since I have not seen him for ten years...". R. Elchanan extols the virtues of the young lady in question and relates to the prerequisites the boy's mother set for the couple's financial situation: "These days, it is very difficult to obtain a young lady who follows the straight path, therefore the sum of money cannot be a decisive factor, her wishes should rather be disregarded... in order to finalize the matter in the best way, please G-d". (R. Shmuel Felman, a dean of the Or Zore'ach yeshiva in Tel Aviv-Yafo, indeed later married the daughter of R. Tzvi Hirsh Gutman of Baranovich. Their son was R. Ben Tzion Felman, a leading rabbi in Bnei Brak).

R. Elchanan signs the letter with expressions of friendship and blessings: "Who appreciates and honors him for his outstanding worth, attached to him with loyal love, and blesses him that G-d should fulfill all his heart's wishes for the good, may he merit to see the Redemption of the Jewish people through the true Redeemer..., seeking his wellbeing always – Elchanan Bunem Wasserman".

R. Elchanan Wasserman (1875-1941) was a disciple of R. Shimon Shkop in the Telshe yeshiva and prominent disciple of the Chafetz Chaim. He served as lecturer and dean in the Brisk (Brest) yeshiva and other places. During WWI, at the behest of the Chafetz Chaim, he established a yeshiva in Smilavichy (Minsk province, today Belarus), and R. David Potash, then one of the wealthiest people

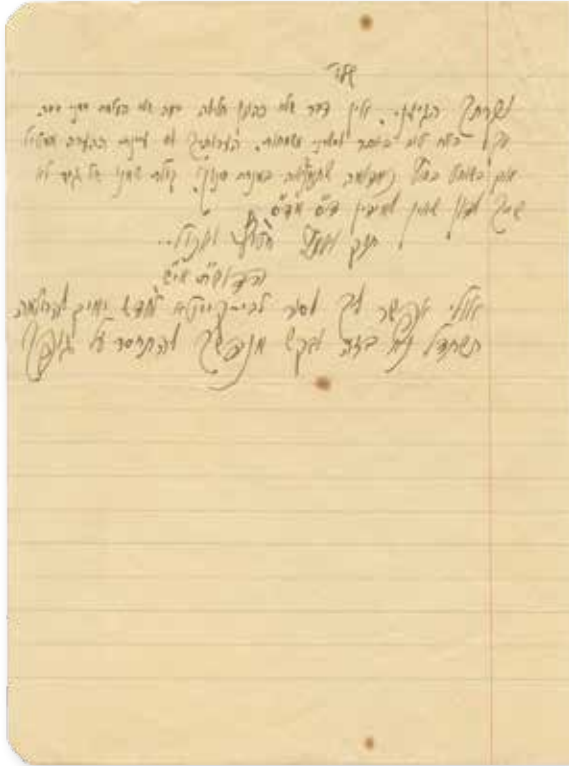
52

in Russia, was a leading supporter of the yeshiva. After the war, R. Elchanan founded Yeshivat Ohel Torah in Baranovich.

A renowned Torah scholar and a foremost yeshiva dean in Lithuania, he represented the Chafetz Chaim and R. Chaim Ozer Grodzinski in the Moetzet Gedolei HaTorah of Agudat Yisrael. He composed many essays on Jewish ideology which were later published in his book Ikveta DeMeshicha, in which he expressed the Torah stance of his teacher the Chafetz Chaim on Zionist nationalism and the spiritual state of the Jewish people. During the Holocaust, he was deported to the Kovno (Kaunas) ghetto, where he was arrested and murdered in Seventh Fort, while studying the laws of Kiddush HaShem. His teachings and lectures were published in the following books: Kovetz Shiurim, Kovetz He'arot, Kovetz Inyanim, Kovetz Igrot HaGaon R. Elchanan Wasserman and others. His approach in learning and his books serve until this day as the basis of intensive yeshiva study in the Torah world.

[1] leaf, official stationery, 27.5 cm. 17 handwritten lines. Good-fair condition. Wear to the folds. Light stains.

Opening price: \$1500
Estimate: \$3000-5000

53

53. מכתב מעניין בכתב-ידו וחתימתו של ה"חזון איש"

מכתב בכתב-ידו וחתימתו של הגאון רבי אברהם ישעיה קרליץ, החותם כדרכו בראשי-תיבות: "איי"ש". [בני ברק, שנות הת"ש בקירוב].

בראשית דבריו מתייחס החזון"א לדברי הפונה, שכנראה התנצל על כך שאינו מעלים מהחזון"א עניינים לא טובים שאירעו אתו, וכותב לו: "אין דבר שלא כהוגן חלילה במה שלא העלמת ממני דבר, אך בטח טוב ביותר לבשרני משמחות". לאחר מכן מגיב לכמה עניינים בדברי תורה, ומחזק את הפונה להמשיך בעבודת השקידה והעיון בתורה: "חזק ואמץ, חטוף ואכול...".

לאחר החתימה, הוסיף החזון"א שתי שורות, ובהן מעודד את הפונה לעשות חסד עם גופו ולצאת לנופש לחודש ימים: "אולי אפשר לך לסור לבי-קייטא לחדש ימים להחלמה, תשתדל נא בזה ובקש מנפשך להתחסד על גופך".

רבינו אברהם ישעיהו קרליץ בעל ה"חזון איש" (תרל"ט-תשי"ד), גאון ההלכה והמחשבה בדורנו. גדול בתורה וצדיק נסתר, את ספרו הראשון "חזון איש" הוציא בשנת תרע"א בעילום שם, ומאז נקרא שמו על שם ספרו. עלה לארץ ישראל בשנת תרצ"ג, בה הוכר כגדול חכמי התורה, ועמד מאחורי תחיית עולם התורה והחסידיות בדורנו. כתב והוציא את עשרות ספרי "חזון איש" שנכתבו בעמל ובעיון רב, כמעט על כל הסוגיות בש"ס.

[1] דף. 20.5 ס"מ. למעלה מ-8 שורות בכתב ידו של ה"חזון איש". מצב טוב. קמטים קלים וסימני קיפול.

נדפס בהשמטות קלות ב"קובץ אגרות חזון איש", חלק ב', אגרת ק'.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$5000-8000

53. Interesting Letter Handwritten and Signed by the Chazon Ish

Letter handwritten and signed by R. Avraham Yeshayah Karelitz, who signed in his usual manner with the acronym: "A.Y.Sh." (read Ish). [Bnei Brak, ca. 1940s].

The Chazon Ish begins by relating to the words of the letter-writer, who presumably apologized for not hiding from the Chazon Ish unfortunate experiences which occurred to him: "There is nothing inappropriate with the fact you didn't hide things from me, though it is obviously much better to inform me of joyous occasions". He then responds to several Torah topics, and urges the writer to continue investing effort in Torah study: "Be strong and courageous, grab and eat...".

After his signature, the Chazon Ish adds two lines, in which he encourages the person to perform an act of kindness with himself and go on vacation for a month: "Perhaps you can go on vacation for a month to recover, please make an effort in this direction and request of your soul to perform an act of kindness to your body".

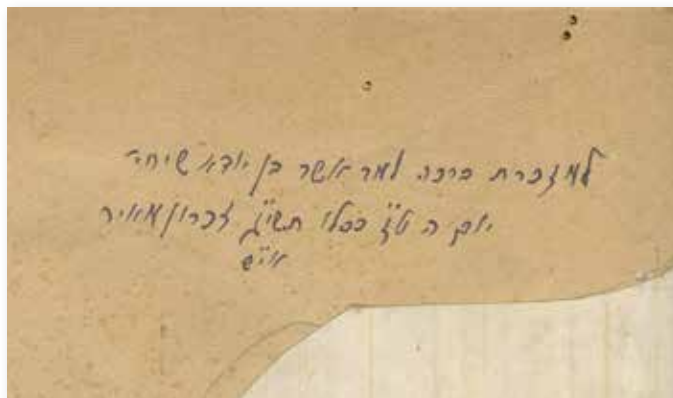
R. Avraham Yeshayahu Karelitz (1878-1953), author of the Chazon Ish, a foremost scholar in Halacha and Jewish philosophy in our generations. A preeminent Torah scholar and hidden righteous man, his first book Chazon Ish was published in 1911 anonymously, and he thereafter became known under that title. He immigrated to Eretz Israel in 1933, where he became recognized as the leading Torah authority, and stood at the helm of the resurgence of the Torah world in our generation. He authored and published numerous volumes of Chazon Ish, which were written with great toil and in-depth study, covering nearly all Talmudic topics.

[1] leaf. 20.5 cm. Over 8 lines handwritten by the Chazon Ish. Good condition. Minor creases and folding marks.

Published with minor omissions in Kovetz Igrot Chazon Ish, II, Letter 100.

Opening price: \$2000

Estimate: \$5000-8000

54

54. הקדשה וברכה בכתב יד וחתומת ה"חזון איש" – על ספרו "חזון איש", על מסכתות דמאי ומעשרות

בשער הספר ומעבר לשער]. כתב והוציא את עשרות ספרי "חזון איש" שנכתבו בעמל ובעיון רב, כמעט על כל הסוגיות בש"ס. עלה מליטא לארץ ישראל בשנת תרצ"ג, בה הוכר כגדול חכמי התורה, ועמד מאחורי תחיית עולם התורה והחסידות בדורנו. [5], ג-סז דף. 32 ס"מ. נייר איכותי. מצב בינוני-טוב. כתמי רטיבות ונקבי עש. הדבקות נייר בדפי הפורזץ. כריכה חדשה. בדף הפורזץ הקדשה נוספת מבעלים שנתן את הספר לידיד בשנת תשנ"ב. מעבר לדף זה מודבק גזיר עיתון (חילוני) משנת 1978, עם תמונת ה"חזון איש" וציטוטי קטעי פרזזה מספרו "אמונה ובטחון".

פתיחה: \$1000

הערכה: \$2000-3000

ספר חזון איש, על דמאי, מעשרות וליקוטים שונים, [מאת רבי אברהם ישעיהו קרליץ]. ירושלים, שנת השמיטה תרח"ץ [1938]. מהדורה ראשונה.

בדף המגן (פורזץ) שלפני הספר, הקדשה וברכה בכתב ידו וחתומתו של רבינו המחבר: "למזכרת ברכה למר אשר בן יודא שיח'י. יום ה' ט"ז כסלו תשי"ג, זכרון מאיר. אי"ש".

רבינו אברהם ישעיהו קרליץ בעל ה"חזון איש" (תרל"ט-תשי"ד), גאון ההלכה והמחשבה בדורנו. גדול בתורה וצדיק נסתר, את ספרו הראשון "חזון איש" הוציא בשנת תרע"א בעילום שם, ומאז נקרא שמו על שם ספרו. [גם בספרו זה שלפנינו לא מוזכר שמו של המחבר, אולם שמו של המו"ל [גיסון] רבי שמואל גריינימאן מוזכר

54. Dedication and Blessing Handwritten and Signed by the Chazon Ish – Inscribed in his Book Chazon Ish on Tractates Demai and Maaserot

Chazon Ish, on Demai, Maaserot and various selections [by R. Avraham Yeshayahu Karelitz]. Jerusalem, Shemita year, [1938]. First edition.

In the front endpaper, dedication and blessing handwritten and signed by the author: "A souvenir of blessing for Mr. Asher son of Yehuda. Thursday, Kisleb 16, 1953, Zichron Meir. A.Y.Sh." (initials of Avraham Yeshayahu).

R. Avraham Yeshayahu Karelitz, author of the Chazon Ish (1878-1953) was a foremost scholar in Halacha and Jewish philosophy in our generation. A preeminent Torah scholar and hidden righteous man, his first book Chazon Ish was published in 1911 anonymously, and he thereafter became known under that title. (This book too does not mention the name of the author, though the name of the publisher [his brother-in-law] R. Shmuel Greineman is indicated on the title page and on its verso). He immigrated to Eretz Israel in 1933, where he

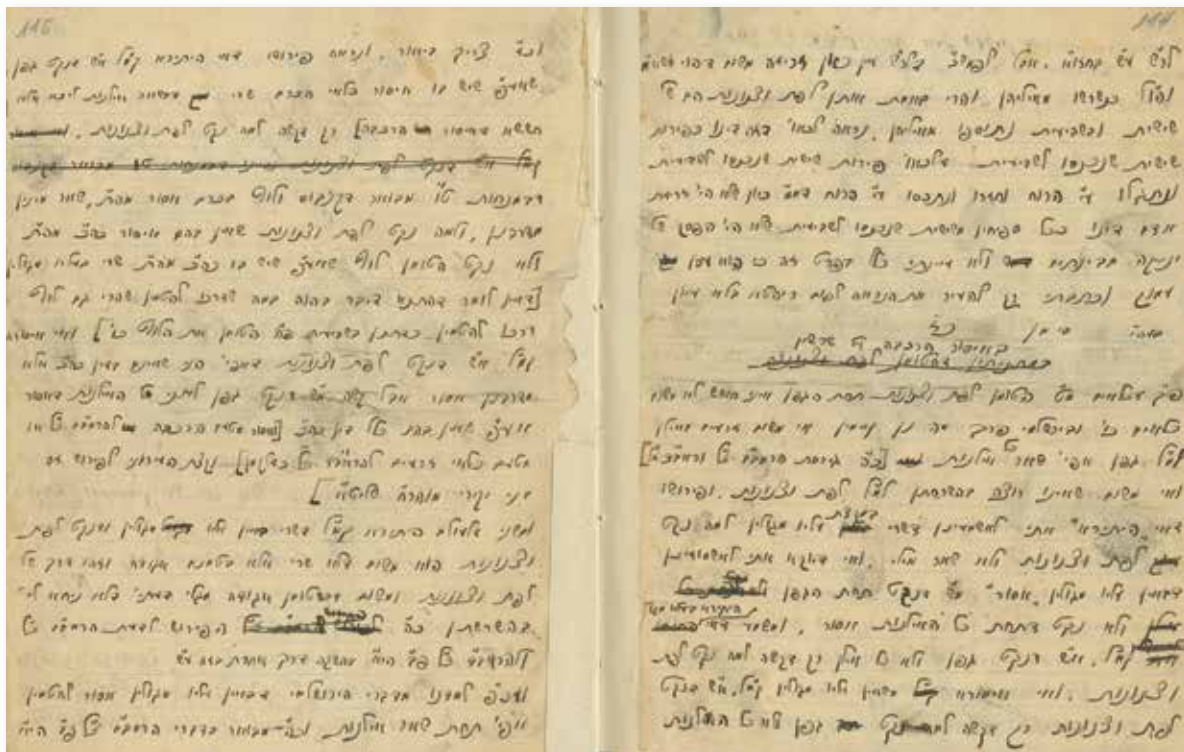
became recognized as the leading Torah authority, and stood at the helm of the resurgence of the Torah world in our generation. He authored and published numerous volumes of Chazon Ish, which were written with great toil and in-depth study, covering nearly all Talmudic topics. Many turned to him in quest of blessing, advice and salvation.

[5], 3-67 leaves. 32 cm. High-quality paper. Fair-good condition. Dampstains and worming. Paper repairs to the endpapers. New binding.

The endpaper bears an additional dedication from the owner who presented it to a friend in 1992. On the verso of this leaf, a clipping from a (secular) newspaper dated 1978 is attached, with a picture of the Chazon Ish and citations of prose passages from his book Emuna UBitachon.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-3000

55

55. כתב-ידו של הסטייפּלר - טיוטות הכנה לספרו קהלות יעקב חלק שביעי

משפט או נושא בלתי-ברור. לפנינו כתב היד המקורי של המחבר, עם מחיקות והוספות. כתב היד מתחיל באמצע סימן כ"ד ומסתיים באמצע סימן ל"א מהספר הנ"ל. בסימן כ"ז (עמ' 115 בכתה"י שלפנינו) כותב המחבר: "וקצת העירתי לפירוש זה בני יקירי מוהר"ח שליט"א" [יש לציין שבזמן כתיבת הדברים היה בנו רבי חיים קניבסקי עוד בחירותו, ואביו שהעריכו מאד כותב עליו תוארי כבוד כמו לרב תלמיד חכם מובהק - "מוהר"ח שליט"א"].

עמ' 103-136 [17 דף, 34 עמ' כתובים]. מצב בינוני-טוב. פגיעות (משוקמות) בשולי הדפים. כתמים ובלאי. כריכת עור מהודרת.

פתיחה: \$3000
הערכה: \$5000-8000

כתב-יד, חידושים על מסכת שבת, בכתב-ידו של הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי. פרקים מההכנה לדפוס של ספר "קהלות יעקב" חלק שביעי, שנדפס בירושלים בשנת תשי"א [1951]. ספרי ה"קהלות יעקב" הודפסו בתחילה בעשרה חלקים בשנים תרצ"ו-תשט"ז, שכללו סימנים של מערכות בעניינים שונים. חלק שביעי הוקדש בעיקר לסוגיות הנוגעות למסכת שבת. לאחר מכן ערך המחבר את ספריו על סדר הש"ס, והקטעים שלפנינו נדפסו שוב בספרים על מסכתות שונות, אבל בשינויים רבים (למשל: סימן כ"ד בחלק ז, בו מתחיל כתה"י שלפנינו, נדפס במהדורה החדשה של קהלות יעקב על מסכת ביצה סימן ב', בשינויים והוספות רבות). דרכו של רבינו הסטייפּלר היתה לטרוח רבות בעריכת והגהת ספריו. הוא הוסיף ושכלל את דבריו שוב ושוב, בתוכנם ובסגנונם, ולא הניח

55. Manuscript of the Steipler – Preparatory Drafts of his Book Kehillot Yaakov Part VII

Manuscript, novellae on Tractate Shabbat, handwritten by R. Yaakov Yisrael Kanievsky. Chapters written in preparation for publishing Kehillot Yaakov Part VII, printed in Jerusalem, 1951. The Kehillot Yaakov series was first published in ten parts in 1936-1956 and consisted of chapters containing treatises on various topics. Part VII was primarily dedicated to topics relating to Tractate Shabbat. The author later organized his writings according to the order of the Talmud, and these chapters were reprinted in books on various tractates, with many changes. The Steipler would toil extensively over editing and correcting his books. He added to and enhanced his writings over and over again, editing the contents and wording, leaving not one sentence or topic unclear. These leaves are the author's original manuscript, with

deletions and additions. The manuscript begins in the middle of chapter 24 and ends in the middle of chapter 31 of the book. In chapter 27 (p. 115 of this manuscript), the author writes: "My dear son R. Chaim enlightened me a little on this commentary" (it must be noted that at the time this was written, R. Chaim Kanievsky was still an adolescent, yet his father held him in such high regard that he referred to him with titles of honor used for noted Torah scholars). Pages 103-136 (17 leaves, 34 written pages). Fair-good condition. Marginal damage (repaired). Stains and wear. Elaborate leather binding. Opening price: \$3000 Estimate: \$5000-8000

56a

56. כתב-יד, ליקוטי חידושי תורה - שנות הת"ק - העותק של ה"סטייפלר" עם הגהה בכתב ידו

המאה ה-20, אולי בכתב-ידו של הסטייפלר, עם רעיונות מוסריים לפרשת חיי שרה.

הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי (תרנ"ט-תשמ"ה), בעל "קהלות יעקב". גיסו של מרן ה"חזון איש", ומראשי ישיבות "נובהרדוק - בית יוסף" בחו"ל ובבני ברק. כבר בהיותו בחור ישיבה נודע בכל עולם הישיבות בליטא בכינויו "דער סטייפלער" (על שם מוצאו מהעיר הורונוסטייפל שבאוקראינה), וסיפורים רבים נודעו על עוצם שקידתו, גאונותו וקדושתו.

בתקופת בחרותו נדד מיישיבת נובהרדוק בעיר הומל שבאוקראינה, אל מעבר לגבול פולין, והיה מהתלמידים שהקימו את ישיבת נובהרדוק המרכזית בעיר ביאליסטוק, יחד עם רעו הבחור ר' לייביל הומלר. כפי הנראה, באותה תקופה נתן לו את כתב היד שלפנינו [מאמר מוסרי מתורתו של רבי אריה ליב הומלר, נדפס בספר גוילי אש - שיחות מוסר מגדולי נובהרדוק שנספו בשואה, ירושלים תשל"ג, עמ' רנז].

[1], א-לה, [1], לט-מד, [5] דף. מתוכם 79 עמודים כתובים בחידושי תורה - חלק מהדפים ריקים מחידושי תורה, ומופיעים עליהם רק מספורי דפים ורישומים שונים. 19.5 ס"מ. נייר עבה ואיכותי, מצב בינוני. נזק עש על הטקסט. בלאי. דפים מנותקים. ללא כריכה.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$2000-3000

כתב יד, "ליקוטים" - ליקוטי חידושים ופולמים בהלכה ובאגדה, על הש"ס ועל התורה, משני כותבים. [אירופה, שנות הת"ק והת"ר בקירוב, המאה ה-19].

רישומי בעלות ורישומים מתקופות שונות, כולל רישומי בעלות של רבי לייב האמלער ותלמידי ישיבת נובהרדוק בביאליסטוק, ורישום בעלות "אדמו"ר הר' יעקב קאניעווסקי". בדף ג/2 הגהה למדנית בכתב יד מאוחר (כפי הנראה, בכתב ידו של הסטייפלר - רבי יעקב ישראל קניבסקין).

חתימות ורישומים נוספים בכת"י עתיק: "משולם פייבל בלא"א מוהר"ר ישכר בער יצ"ו - Meszulem Faiwel Berkowicz"; טיוטת מכתב אל "הרב הגאון החר"ף... כהר"ר אלכסנדר זוסמן בהרב מוהר"ר אליעזר יעקב יצ"ו מק"ק לאבשין ב"י וועסט פרייסין".

החיבור נכתב ע"י כמה כותבים: דפים א-לד בכתביה אשכנזית נאה וקליגרפית [אופיינית לשנות התק"ס בקירוב, ראשית המאה ה-19 בקירוב]. בראשי העמודים מופיעה הכותרת "לקוטים". החל מדף 2/2 כותרת שונה: "לקוטים - כלי אנפורי" [התרגום המילולי של "כלי אנפוריא" הוא "כלים חדשים" - כפי הנראה, כותרת זו באה ללמדנו כי מכאן ואילך הליקוטים הם מחידושי של הכותב עצמו]. דפים לט-מג בכתביה שונה ומאוחרת יותר, כתב-יד אשכנזי האופייני לשנות הת"ר-ל"תר"ו בקירוב, (המחצית השנייה של המאה ה-19). [תוכן כתב היד השני, אופייני ליוצאי בית מדרשו של הגר"א מוילנא והגר"ח מוולוז'ין]. בין הדפים נוסף דף [בכתביה מראשית

56. Manuscript, Selections of Torah Novellae – 19th Century – Copy of the Steipler with his Handwritten Note

Manuscript, "Likutim" – Selections of novellae and deliberations in Halacha and Aggada, on the Talmud and on the Torah, by two writers. [Europe, ca. 19th century].

Ownership and other inscriptions from various periods. Including ownership inscriptions of R. Leib Homler, student of the Novardok yeshiva in Białystok, and ownership inscription of "Our master and teacher R. Yaakov Kanievsky". A scholarly note appears on p. 33b, in a more recent script (presumably, in the handwriting of the Steipler – R. Yaakov Yisrael Kanievsky).

Signatures and other inscriptions in early script: "Meshulam Feivel son of R. Yissachar Ber - Meszulem Faiwel Berkowicz"; draft letter to "the astute Torah scholar R. Alexander Susman son of R. Eliezer Yaakov of Łabiszyn by West Prussia".

This work was composed by several writers: leaves 1-34 in neat, calligraphic Ashkenazic script (typical of ca. start of the 19th century). The pages bear the heading "Likutim" (selections). From p. 30b, the heading changes to "Selections – New Vessels" (the expression "new vessels" presumably implies that henceforth, the selections consist of the writer's own novellae). Leaves 39-43 contain a different, more recent Ashkenazic script typical of the second half of the 19th century. An additional leaf appears between the leaves, (in a script characteristic of the start of the 20th century, possibly the Steipler's handwriting) containing ethical thoughts for Parashat Chayei Sara.

R. Yaakov Yisrael Kanievsky (1899-1985), author of Kehilot Yaakov and brother-in-law of the Chazon Ish, was the dean of Novardok – Beit Yosef yeshivot in Bnei Brak and around the world. Already as a yeshiva student he became known in the Lithuanian yeshiva world as "the Steipler" (appellation derived from his hometown Hornostaipil, Ukraine), and stories abound about the scope of his diligence, brilliance and holiness.

In his adolescent years, he wandered from the Novardok yeshiva in Homel (Gomel), Ukraine, over the border into Poland, and became one of the founding students of the

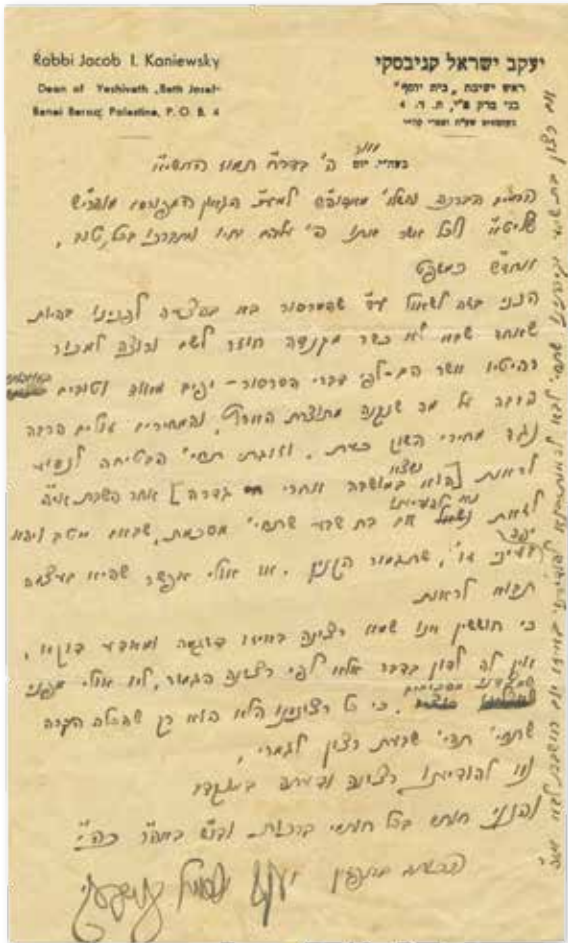
56b

main Novardok yeshiva in Białystok, together with his friend R. Leibel Homler. Presumably, the latter gave him this manuscript during that period (an ethical essay from the teachings of R. Aryeh Leib Homler was published in *Gevilei Eish*, ethical discourses from leading Novardok alumni who perished in the Holocaust, Jerusalem 1973, p. 256).

[1], 1-35, [1], 39-44, [5] leaves. Contains 79 written pages of Torah thoughts, the remaining leaves do not comprise Torah thoughts, only page numbers and various inscriptions. 19.5 cm. Thick, high-quality paper, fair condition. Worming affecting text. Wear. Detached leaves. Without binding.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-3000

57

57. Interesting Letter from the Steipler to his Mechutan Rabbi Yosef Shalom Elyashiv – Tammuz 1951 – During the Engagement Period of his Son Rabbi Chaim Kanievsky to Rebbetzin Batsheva – "...Our Only Desire is that the Dear Kallah Completely Satisfied"

Letter (approx. 21 lines), handwritten by and with the full signature of R. Yaakov Yisrael Kanievsky, to his son's father-in-law R. Yosef Shalom Elyashiv. Bnei Brak, Rosh Chodesh Tammuz 1951.

This letter was written during the engagement period of R. Chaim Kanievsky to Rebbetzin Batsheva, daughter of R. Yosef Shalom. The letter pertains to buying used furniture from a certain settlement near Gedera. The Steipler writes that his wife, the rebbetzin, intends to travel there to inspect the furniture, and thoughtfully inquires whether the Kallah (bride) would allow her mother-in-law to choose the furniture without her, or would prefer to select furniture herself: "...Please inform me whether Batsheva agrees that my wife purchase them if they seem suitable, or would she rather come to view them herself. We are concerned that she may have a

57. מכתב מעניין מה"סטייפלר" אל מחותנו הגרי"ש אלישיב - תמוז תשי"א - בתקופת אירוסיו בנו רבי חיים קניבסקי עם הרבנית בת שבע - "...כי כל רצונינו הלא הוא רק שהכלה היקרה שתחיה תהיה שבעת רצון לגמרי"

מכתב (כ-21 שורות) בכתב-יד-קדשו וחתירתו המלאה של הגאון רבי "יעקב ישראל קניבסקי", אל מחותנו הגאון רבי יוסף שלום אלישיב. בני ברק, ראש חודש תמוז תשי"א [1951].

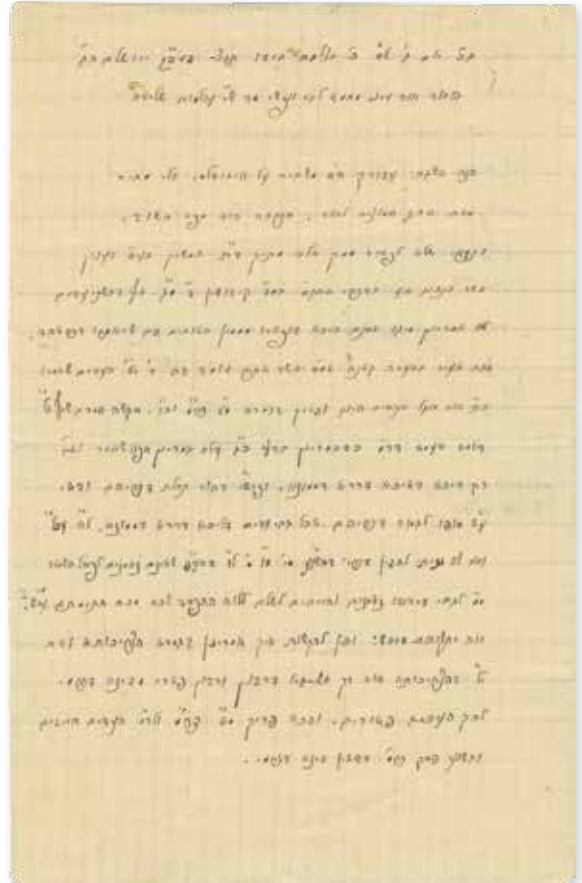
המכתב נכתב בתקופת האירוסין של בנו הגאון רבי חיים קניבסקי, עם הרבנית בת שבע בתו של הגרי"ש. המכתב עוסק בעניין קניית הריטים משומשים הנמצאים באחד המושבים ליד גדרה. ה"סטייפלער" כותב כי אשתו הרבנית עומדת לנסוע לראות את הריטים ומנסה לברר ברגישות האם הכלה תסכים שחמותה תקנה את הריטים מבלי שהכלה תבוא בעצמה, או שהיא מעוניינת בבחירת הריטים בעצמה: "...נא להודיענו אם בת שבע שתחי' [ה] מסכמת, שבאם ייטב ויהא יפה בעיני א' [שתי] שתגמור הקניין, או אולי אפשר שהיא בעצמה תבוא לראות. כי חוששין אנו שמא רצונה באיזו דוגמא ומאדע דוקא. אין לה לדון בדבר אלא לפי רצונה הגמור, לא אולי מפני שמצדנו מסכימים, כי כל רצונינו הלא הוא רק שהכלה היקרה שתחי' [ה] תהי' [ה] שבעת רצון לגמרי. נא להודיענו רצונה ודעתה בהקדם...".

מכתב מאלף ומעניין, המלמד על כוחו הגדול של ה"סטייפלר" לרדת לפרטים ולהתחשב ברגשותיה ורצונותיה של הכלה, באופן שתהא שבעת רצון לגמרי, בבחירת הריטים לביתה החדש. נייר מכתבים רשמי. כ-24 ס"מ. מצב טוב. בלאי וקמטים.

פתיחה: \$1800
הערכה: \$3000-4000

58b

58a

58. מכתב מרבי אריה לויין - אל חתנו המיועד, הגרי"ש אלישיב - בתקופת האירוסין, כסלו תר"צ

ה"לשם", רבי ברוך בער ליבוביץ, רבי אברהם יצחק הכהן קוק, גיסו רבי צבי פסח פראנק ורבי יצחק זאב סולובייצ'יק הרב מבריסק. עלה לירושלים בבחרותו ונשא את נכדת הראב"ד רבי חיים יעקב שפירא. כיהן בתפקיד מנהל רוחני ומפקח ב"תלמוד תורה עץ חיים". נודע במסירותו למעשי חסד, ועם ביקוריו בבתי הסוהר של ממשלת המנדט, נתמנה לתפקיד "רב האסירים". כל אחד ואחד מצא אצלו אהן קשבת למצוקותיו ושמוחתיו, והיה גומל חסדים בגופו כל ימיו. זכה לבנים וחתנים גדולי תורה מפורסמים. חביבות מיוחדת היתה לו לחתנו הגאון המתמיד רבי יוסף שלום אלישיב, נכד רבו המובהק בעל ה"לשם".

דף כפול. 20.5 ס"מ. 2 עמ' כתובים, כ-31 שורות בכתב ידו (הפיניו) וחתימתו. מצב טוב. סימני קיפול וקמטים קלים.

פתיחה: \$1000
הערכה: \$1500-2000

מכתב בכתב ידו וחתימתו של "הצדיק הירושלמי" רבי אריה לויין. ירושלים, [כסלו] תר"צ [1929]. נכתב אל המיועד להיות חתנו, רבי יוסף שלום אלישיב (שנשא את בתו חיה בחודש אדר תר"צ). רוב המכתב עוסק בדברי תורה. בפתחת המכתב כותב לו ר' אריה בחיבה רבה ובלשון מליצית: "כבוד אור עיני מחמד לבי ונפשי מר ש"י עולמות שליט"א" (ש"י הם ראשי תיבות שמו "יוסף שלום", אך יש כאן רמז למושג הקבלי "ש"י עולמות", שהקב"ה עתיד להנחיל לכל צדיק בעוה"ב). גם חתימת המכתב מסתיימת בלשונות חיבה מליציות: "בכל רגשי כבוד ואהבה רבה, ורבנן אמרי אהבת עולם - המיול"ח [המיועד להיות חותנך] אר"י לויין".

"הצדיק הירושלמי" רבי אריה לויין (תרמ"ה-תשכ"ט), גדול בתורה ובמעשים טובים. תלמיד ישיבות ליטא: הלוסק, סלוצק, וולוז'ין, וישיבת תורת חיים בירושלים. תלמיד חביב ומקורב לגדולי דורו: רבי רפאל שפירא מוולוז'ין, רבי חיים ברלין, רבי שלמה אלישוב בעל

58. Letter from Rabbi Aryeh Levin – To his Future Son-in-Law, Rabbi Yosef Shalom Elyashiv – During the Engagement Period, Kislev 1929

Letter handwritten and signed by the "Tzadik of Jerusalem", R. Aryeh Levin. Jerusalem, [Kislev], 1929.

Addressed to his future son-in-law, R. Yosef Shalom Elyashiv (who married R. Aryeh Levin's daughter Chaya in Adar 1930). Most of the letter contains Torah thoughts. R. Aryeh begins the letter expressing great affection in poetic terms: **"To the honored, light of my eyes, my beloved, Mr. Sh.Y. worlds"** (Sh.Y. are the initials of his name Yosef Shalom, but also allude to the Kabbalistic concept "Shay Olamot", the 310 worlds awaiting righteous men in the World to Come). The letter also concludes with flowery expressions of fondness: **"With all my sentiments of honor and great love, what our sages called eternal love, your future father-in-law, Aryeh Levin"**.

The "Tzadik of Jerusalem" R. Aryeh Levin (1885-1969), excelled in Torah and in charitable deeds. An alumnus of Lithuanian yeshivot: Hlusk, Slutsk, Volozhin and the Torat Chaim yeshiva in Jerusalem, he was a cherished disciple of the leading Torah scholars of the generation: R. Refael Shapiro of Volozhin (Valozhyn), R. Chaim Berlin, R. Shlomo Elyashov the Leshem, R. Baruch Ber Leibovitz,

R. Avraham Chaim HaKohen Kook, his brother-in-law R. Tzvi Pesach Frank and R. Yitzchak Zev Soloveitchik of Brisk (Brest). He immigrated to Jerusalem as an adolescent and married the granddaughter of the head of the Jerusalem Beit Din, R. Chaim Yaakov Shapira. He served as the spiritual director and supervisor of the Etz Chaim Talmud Torah (boy's school). Renowned for his dedication to acts of benevolence, and for his frequent visits to the British Mandate prison, he was later appointed as the Jewish Prison Chaplain. He offered a listening ear to one and all, absorbing their difficulties as well as joys, engaging in acts of kindness his whole life. He merited having sons and sons-in-law who were noted Torah scholars. He was particularly fond of his son-in-law the diligent Torah scholar R. Yosef Shalom Elyashiv, grandson of his primary teacher the Leshem.

[1] folded leaf, 20.5 cm. 2 written pages, approx. 31 lines in his beautiful handwriting and with his signature. Good condition. Folding marks and light creases.

Opening price: \$1000

Estimate: \$1500-2000

59. מכתב שו"ת – קונטרס ששה עמודים בכתב ידו וחתירתו של רבי משה פיינשטיין – עם ברכות "רפואה שלימה וגמורה"

הספר שו"ת "אגרות משה", וההבדל שבין הספר לאגרות הנשלחות לשואלים: "והנה קצרתי באיזה דברים והוספתי את זה בהעתקה שהנחת, כי ידידי ידע כוונתי בדיוק אך מדברים אלו שכתבתי, כי תן לחכם ויחכם עוד – הנ"ל". התשובות שלפנינו נדפסו בשנינויים בשו"ת אגרות משה, אורח חיים חלק ג' (ניו יורק, תשל"ג), סימנים סח-ע; צט-ק.

מין הגאון רבי משה פיינשטיין (תרנ"ה-תשמ"ו), גדול פוסקי ההלכה בארצות הברית, מנהיג היהדות החרדית וראש "מועצת גדולי התורה". ראש ישיבת "תפארת ירושלים" בני-יורק. מחבר הספרים: שו"ת "אגרות משה", חידושי "דברות משה" על הש"ס ו"דרש משה" על התורה.

נייר מכתבים רשמי. 3 דף, כתובים בצפיפות משני הצדדים. 28 ס"מ. מצב טוב. מעט בלאי וקרעים קלים.

פתיחה: \$1000

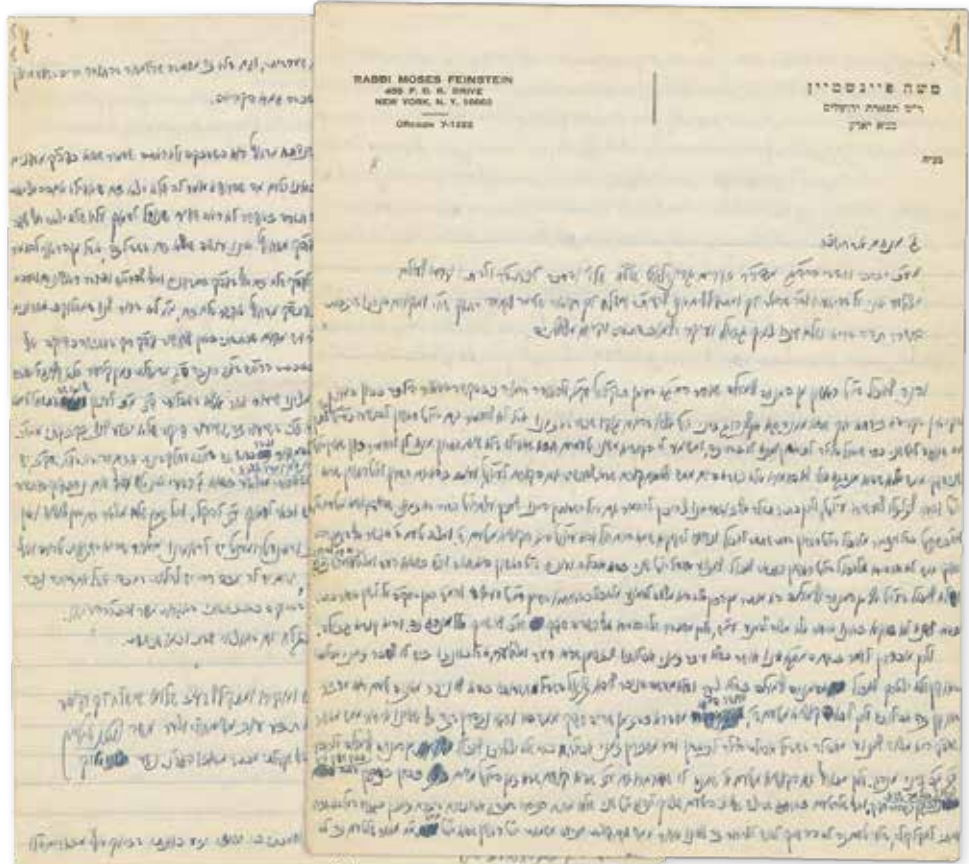
הערכה: \$2000-4000

מכתב ארוך (ששה עמודים גדולים) בכתב ידו וחתירתו של הגאון רבי משה פיינשטיין. (ניו יורק), אב תשכ"ח [1968].

תשובות מפורטות לשאלות הלכתיות בנושאים שונים, שנשאל מאת תלמידו הגאון רבי אפרים גרינבלאט [בעל "רבבות אפרים"]. בתחילת המכתב ובחתירתו מתעניין רבי משה בשלומו ומברכו בברכות חמות לרפואה שלימה: "מצטער אני על בריאותו וב"ה שהוטב לך ומתפללים אנו להשי"ת שישלח לך רפואה שלימה וגמורה בתוך שח"י [שאר חולי ישראל], ומקוים אנו שבזכות התורה תהיה בריא ושלם, שזהו צורך גדול ועיקר בלימוד התורה וקיום מצוותיה... והנני ידידו ומוקירו ומתפלל בעד שלומו שישלח לך רפואה שלימה בתשח"י [בתוך שאר חולי ישראל], ולא תדע עוד משום חולי וצער – משה פיינשטיין".

בשולי המכתב מוסיף הגר"מ: "בבקשה לכתוב תיכף משלומי הטוב כי אני מצטער מאד, ואף שקבלתי מכתב מדודו הגר"נ נטע--- שב"ה הוטב שלומך, מ"מ רצוני שתכתוב בעצמך – הנ"ל".

הגר"מ מוסיף עוד הוספה מעניינת המלמדת על דרכי כתיבת

59

59. Lengthy Responsum Letter – Six Pages Handwritten and Signed by Rabbi Moshe Feinstein – With "Complete and Total Recovery" Blessing

Lengthy letter (six large pages) handwritten and signed by R. Moshe Feinstein. [New York], Av 1968.

Detailed responses to halachic queries on various topics, presented by his disciple R. Efraim Greenblatt (the Rivevot Efraim). R. Moshe begins and ends the letter with an inquiry on his wellbeing and extends his warm blessing for a complete recovery: "I am troubled by the state of his health, and G-d be blessed for the improvement, and we are praying to G-d to send you a complete and total recovery amongst all sick Jewish people, and hope that in merit of the Torah you will be healthy and well, which is a great necessity for Torah study and Mitzvot observance... and I, his friend and admirer am praying for his wellbeing, that He should send you a complete recovery amongst other sick Jewish people, and may you know no more illness and trouble – Moshe Feinstein".

At the foot of the letter, R. Moshe adds: "please inform me immediately of your good health, since I am very concerned, and even though I received a letter from your uncle R. N. Notte--- notifying me of the improvement in your condition, nevertheless I would like to hear from you personally – the aforementioned".

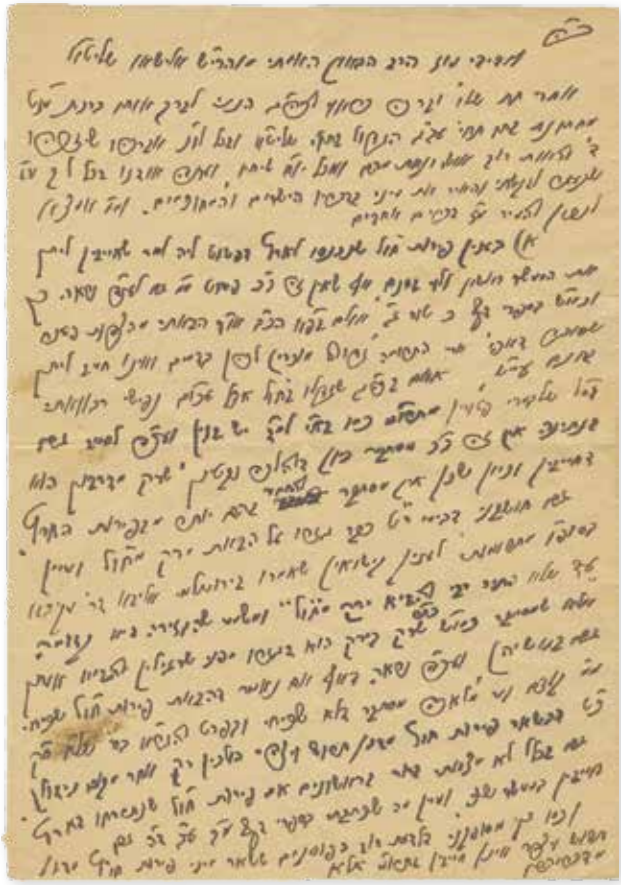
R. Moshe adds an interesting note which enlightens us on his method of recording responsa for his book Responsa Igrot Moshe, and on the difference between the book and the actual letters sent to the inquirers: "And behold, I wrote certain things concisely, and I elaborated on them in the copy I saved, since my friend understands my intent precisely, impart to the wise man and he will become yet wiser – the aforementioned". These responsa were published with variations in Responsa Igrot Moshe, Orach Chaim III (New York, 1973), sections 68-70; 99-100.

R. Moshe Feinstein (1895-1986), foremost Halachic authority in the United States, was the leader of Orthodox Jewry, chairman of the Moetzet Gedolei HaTorah and dean of the Tiferet Yerushalayim yeshiva in New York. He authored: Responsa Igrot Moshe, Dibrot Moshe – Talmudic novellae and Darash Moshe - novellae on the Torah.

Official stationery. [3] leaves, filled with close writing on both sides. 28 cm. Good condition. Light wear and minor tears.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-4000

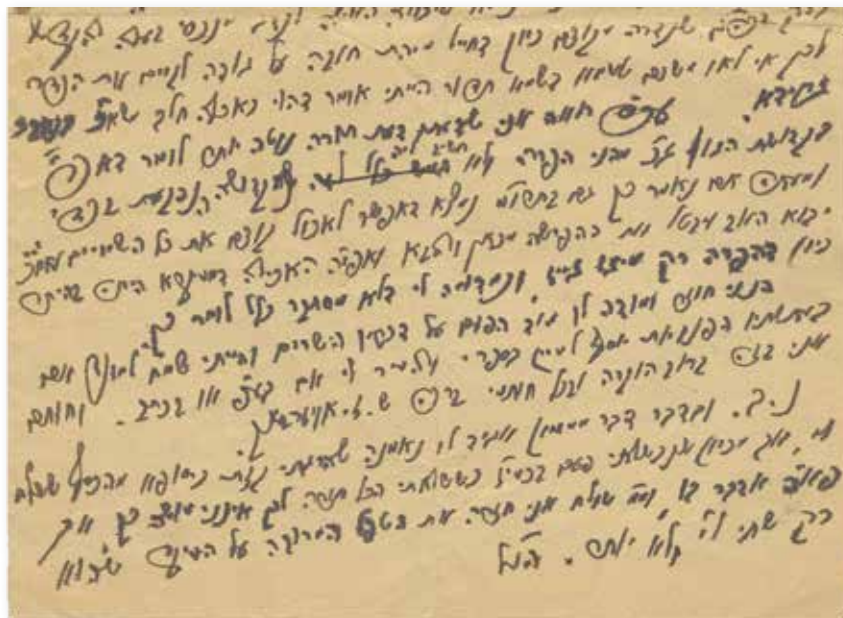
60a

60. מכתב בדברי תורה מהגרש"ז אויערבך אל הגרי"ש אלישיב - ברכות לנישואי בתו עם רבי חיים קניבסקי "הגדול בתו"ש שליט"א"

מכתב ארוך (כ-52 שורות) בכתב ידו וחתימתו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך. [ירושלים, כסלו תשי"ב 1951]. נשלח אל ידידו הגאון רבי יוסף שלום אלישיב - "לידידי עוז הרב הגאון האמיתי מוהרי"ש אלישאוו שליט"א". המכתב פותח בברכות לרגל נישואיה של בתו הגדולה, עם הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א: "הנני לברך אותך ברכת מז"ט [מזל טוב] מחתונת בתו תחי' [ה] עב"ג [עם בן גילה] הגדול בתו"י [בתורה ויראה] שליט"א, ובכל לונ' [לב נפש] אברכה שיזכה ד' לראות רוב אושר ונחת מהם ומכל יו"ח [יוצאי חלציו] שיחיו". עיקרו של המכתב הוא משא ומתן בדברי תורה בעניני תרומות ומעשרות, הגרש"ז מודה לו על כך שעיין בספרו "מעדני ארץ" ואף שלח לו הערות בענינים אלו: "...אודנו בכל לב ע"ז שנעתר לבקשתי והאיר את עיני בדבריו הישרים והמחוכמים, ומ"מ [ומכל מקום] אמצא לנכון להעיר ע"ז דברים אחדים...". בסיום המכתב הוא חוזר ומודה לו, ומבקש מהגרי"ש "בעתותיו הפניות יוסף לעיין בספרי ולהעיר לי, אם בע"פ ואם בכתב". בשולי המכתב כותב לו הגרש"ז שהוא חש בושה מהתשלום ששלח לו הגרי"ש בעד הספר "מעדני ארץ", ומכיון שהוא יודע שהגרי"ש לא יקבל את הכסף בחזרה, לכן הוא שולח לו רק עודף, ובהמשך הוא ידבר אתו פנים אל פנים בענין: "שהרגשתי קצת כיסופא מהכסף ששלח לי, אך מכיון שנכשלתי פעם בכעין זה כששלחתי הכל חזרה, לכן אינני עושה כן, אך פא"פ אדבר בו, ומ"מ שולח אני חזרה את הטפל המרובה על העיקר שהוא רק שתי ל"י ולא יותר".

הגאון המפורסם רבי שלמה זלמן אויערבך (תר"ע-תשנ"ה), ראש ישיבת "קול תורה" ומגדולי הפוסקים. בצעירותו היה רבי שלמה זלמן מבני ביתו של הגאון רבי זליג ראובן בענגיס גאב"ד העדה החרדית, שם התיידד והכיר את רעו הגרי"ש אלישיב (תר"ע-תשע"ב), שהיה אף הוא מתלמידי הרב בענגיס ומבאי ביתו הקבועים. הגאון הישיש טיפח והחשיב ביותר את שני הצורבים הצעירים, והיה רגיל לומר כי הם עתידים להיות פוסקי הדור. ברבות הימים אכן הפך רבי שלמה זלמן לאחד מגדולי הפוסקים ולסמכות ראשונה במעלה במספר תחומים הלכתיים, כגון בנושאי רפואה והלכה. בנועם הליכותיו ועדינותו היה נערץ על כל חוגי היהדות האורתודוקסית, והדבר התבטא בין היתר בהלווייתו, בה השתתפו לפי ההערכות כשלוש מאות אלף אנשים. קשריו של הגרש"ז אויערבאך עם הגרי"ש אלישיב נמשכו במשך תקופה של כשישים שנה, ובהזדמנויות רבות היו נועדים יחד ולהכריע בשאלות הלכתיות ובעניני ציבור העומדים על הפרק. כמה שנים לאחר כתיבת מכתב זה הפכו הגרש"ז והגרי"ש למחותנים, כאשר בנו הגאון רבי עזריאל אויערבך שליט"א נשא את בתו [החמישית] של הגרי"ש אלישיב. [1] דף, כתוב משני צידי. 25 ס"מ. מצב טוב. סימני קיפול ומעט בלאי. נדפס ב"שורון", כח, עמ' שכז-שכח, וראה שם התכתבויות נוספות משנת תשי"ב.

פתיחה: \$1000
הערכה: \$1500-2000

60b

60. Letter of Torah Thoughts from Rabbi Shlomo Zalman Auerbach to Rabbi Yosef Shalom Elyashiv – Congratulations upon the Marriage of his Daughter to Rabbi Chaim Kanievsky "Who is Great in Torah and Fear of G-d"

Lengthy letter (approx. 52 lines) handwritten and signed by R. Shlomo Zalman Auerbach. [Jerusalem, Kislev 1951]. Addressed to his friend R. Yosef Shalom Elyashiv – **"To my dear friend, the true Torah scholar R. Yosef Shalom Elyashiv"**. The letter opens with congratulation for the marriage of his eldest daughter to R. Chaim Kanievsky: **"I hereby wish him Mazal Tov on the occasion of the marriage of his daughter to one who is great in Torah and fear of G-d, and I bless him with heart and soul that G-d should grant him much joy and satisfaction from them and all his descendants"**.

Most of the letter consists of Torah deliberations on the topics of Terumot and Maaserot (laws of tithing). R. Shlomo Zalman thanks him for perusing his book Maadanei Eretz and sending him his comments on these topics: **"...I thank him wholeheartedly for acceding to my request and enlightening my eyes with his straight and insightful words, nevertheless, I see fit to make the following comments..."**.

The letter concludes with further words of appreciation, and a request **"to continue studying my book in his spare time and comment on it, whether orally or in writing"**. R. Shlomo Zalman expresses his discomfiture on the fact that R. Elyashiv sent him payment for the book Maadanei Eretz, yet since he knows the latter will not accept the money in return, he is only sending the change, and will discuss the matter with him face to face at a later time.

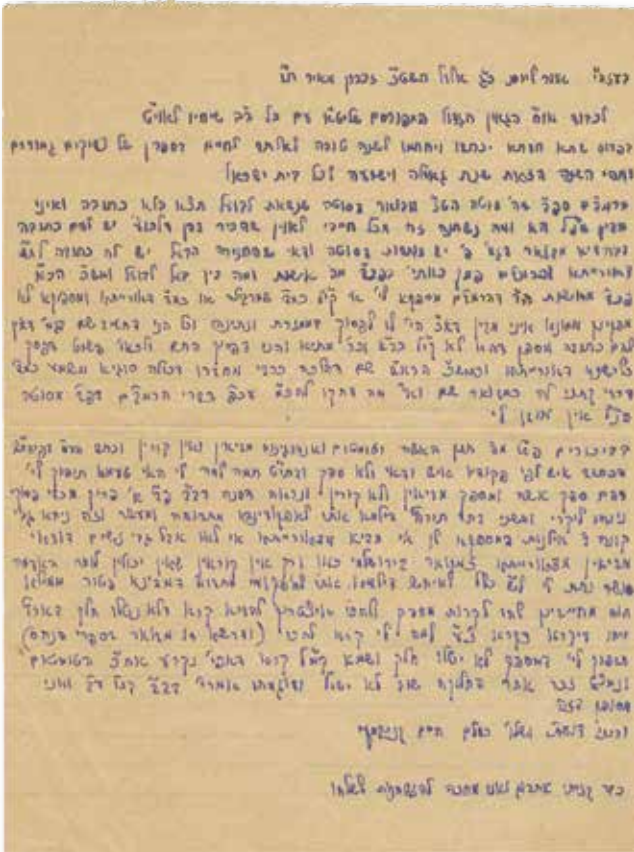
R. Shlomo Zalman Auerbach (1910-1995) was the dean of the Kol Torah Yeshiva and leading posek of his times. In his youth, R. Shlomo Zalman was a household member of R. Zelig Reuven Bengis, head of the Eda HaCharedit, where he befriended R. Yosef Shalom Elyashiv, who was also a disciple of R. Bengis and frequenter of his home. The elderly scholar cherished the two young scholars and held them in great esteem, predicting them a future as leading halachic authorities of the generation. In time, R. Shlomo Zalman indeed became one of the leading poskim and the foremost authority in several halachic areas, such as medicine in halacha. His pleasant ways and refinement earned him the veneration of all sects of Orthodox Judaism, which was expressed at his funeral attended by some 300,000 people.

R. Shlomo Zalman Auerbach's connection with R. Yosef Shalom Elyashiv extended over a period of sixty years, and they often conferred with each other on halachic and public matters which were on the agenda. Several years after this letter was written, they became related by marriage when R. Shlomo Zalman's son R. Azriel Auerbach married R. Yosef Shalom's (fifth) daughter.

[1] leaf, written on both sides. 25 cm. Good condition. Folding marks and light wear.

Published in Yeshurun, 28, pp. 327-328, see *ibid.* for other correspondence from 1951-1952.

Opening price: \$1000
Estimate: \$1500-2000

61

61. מכתב הגאון רבי חיים קניבסקי, אל חותנו הגרי"ש אלישיב - בני ברק, אלול תשט"ז - ברכת שנה טובה וחיידושי תורה

מכתב ארוך (כ-27 שורות) בכתב ידו וחתירתו של הגאון רבי חיים קניבסקי, אל חותנו הגאון רבי יוסף שלום אלישיב ומשפחתו. זכרון מאיר [בני ברק], אלול תשט"ז [1956]. "לכבוד מו"ח הגאון הגדול המפורסם שליט"א עם כל ב"ב שיחיו לאוי"ט - בפרוס שתא חדתא יכתבו ויחתמו לשנה טובה לאלתר לחיים בספרן של צדיקים גמורים, ותהי השנה הזאת שנת גאולה וישועה לכל בית ישראל". המשך המכתב עוסק בחידושי תורה בעניני "כתובה בחיבי לאווין" ובעניני "מקרא ביכורים ובאנדרוגינוס".

בשולי המכתב מוסיף הגר"ח שורה ובה מספר על האתרוג שהשיג לחמיו לחג הסוכות הקרב ובא: "כבר קנית אתרוג ואני מחכה להזדמנות לשלחו".

הגאון שר התורה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א היה חתנו הראשון של מרן הגרי"ש אלישיב (תר"ע-תשע"ב), ומכתב זה נכתב כחמש שנים לאחר נישואיו בכסלו תשי"ב. [התארים "הגאון הגדול המפורסם", שהגר"ח כותב לחמיו, היו כבר תארים מקובלים לכתוב באותו זמן על מרן הגרי"ש, למרות שהגרי"ש היה אז צעיר לימים בגיל 46].

[1] דף. 22.5 ס"מ. כ-27 שורות בכתב ידו וחתירתו. מצב טוב. קמטים קלים וסימני קיפול.

מכתב זה נדפס במאסף ישורון, כרך כח, ניסן תשע"ג, עמ' שנ.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$2000-3000

61. Letter from Rabbi Chaim Kanievsky, to his Father-in-Law Rabbi Yosef Shalom Elyashiv – Bnei Brak, Elul 1956 – Blessings for a Good Year and Torah Novellae

Lengthy letter (approx. 27 lines) handwritten and signed by R. Chaim Kanievsky, to his father-in-law R. Yosef Shalom Elyashiv and his family. Zichron Meir [Bnei Brak], Elul 1956.

"To my teacher and father-in-law, the illustrious Torah scholar and all the members of his household – as the new year approaches, may they be immediately inscribed and sealed for a good year and for life in the book of entirely righteous people, and may this year be a year of redemption and salvation for the entire Jewish people". The rest of the letter contains novellae relating to the topics of marriage contracts and the recitation accompanying the first fruits offering.

At the foot of the letter, R. Chaim adds a line informing his father-in-law of an Etrog he obtained for him for the impending festival of Sukkot: "I already purchased an Etrog and am waiting for an opportunity to send it".

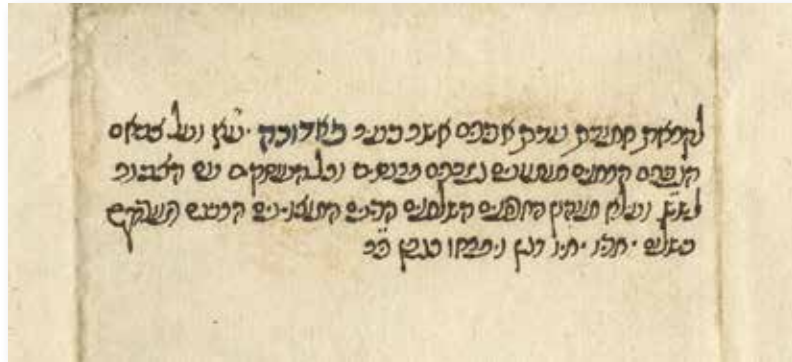
R. Chaim Kanievsky, leading Torah authority in our times, was the first son-in-law of R. Yosef Shalom Elyashiv (1910-2012). This letter was written some five years after his marriage in Kislev 1951. (The attributes "illustrious and renowned Torah scholar" with which R. Chaim addresses his father-in-law, were already terms commonly accorded to R. Elyashiv, though he was only 46 years old at that time).

[1] leaf. 22.5 cm. Approx. 27 lines in his handwriting and with his signature. Good condition. Light creases and folding marks.

This letter was published in Yeshurun, 28, Nissan 2013, p. 350.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-3000

62a

62. כתב שד"רות לרבי יצחק זרחיה אזולאי אבי החיד"א – ירושלים, תק"א – בחתימת גדולי חכמי ירושלים, ביניהם בעל "חזון נחום", בעל "אדמת קודש", בעל "חוט המשולש", בעל "פרי הארץ" ובעל "פרי האדמה"

הגאון רבי יצחק זרחיה אזולאי (תס"ב-תקכ"ה), שכתב השליחות שלפנינו נכתב לצורך שליחותו, היה מראשי החכמים והמקובלים בירושלים בדורו. חבר בית המדרש "בית יעקב", וראש ישיבת הגביר מרדכי טאלוק (שנקראה "גדולת מרדכי") לצד גיסו רבי יונה נבון. שימש כדיין בבתי דינים של גדולי ירושלים וחתום עמם על תקנות העיר. בנו הבכור היה החיד"א – המרבה להביא דברים בשמו בחיבוריו. רבי יצחק זרחיה היה הראשון בשושלת מפוארת של ארבעה דורות שיצאו לחו"ל כשלוחי ארץ ישראל. בנו החיד"א היה שליח מפורסם, גם נכדיו רבי אברהם אזולאי ורבי רפאל ישעיה אזולאי (בני החיד"א) יצאו לשליחות מטעם ארץ ישראל, ובהמשך עשה זאת נכדו של רבי רפאל ישעיה (בן בנו רבי משה) – רבי יהודה זרחיה אזולאי.

חברו למסע השליחות, רבי אברהם ן' אשר (נפטר תקל"ב), רב"ד ירושלים, ראש ישיבת "יפאר ענוים". בשנת תקל"א (לאחר פטירת רבי מיוחס בכ"ר שמואל, החתום לפנינו) התמנה לכהונת "הראשון לציון" ורבה של ירושלים, אך נפטר כעבור כשנה ממגיפה. יצא בשליחות ירושלים כבר בשנת תצ"ד ואז הדפיס בקושטא את הספר "שערי קדושה" לרבי חיים ויטאל, על פי כתב יד שהעתיק במצרים. את השליחות המתועדת לפנינו המשיך לבדו לאחר שרבי יצחק זרחיה אזולאי חלה בהגיעם לקושטא ונאלץ לחזור לארץ ישראל. על מסע שליחותם ראה: א. יערי, שלוחי ארץ ישראל, עמ' 389-391. יערי פרסם שם אגרת שליחות אחרת של השניים. דף כפול. 33.5 ס"מ. מצב טוב. כתמים. סימני קיפול. נקב קטן במרכז הדף.

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$15,000-20,000

כתב שד"רות, המופנה אל חכמי ונכבדי קהילת פאדובה שבאיטליה, ובו מינוי שליחותם של רבי אברהם ן' אשר ורבי יצחק זרחיה אזולאי – אבי החיד"א, היוצאים לשליחות מטעם קהילת ירושלים לערי איטליה ומערב אירופה, בחתימות ידיהם של גדולי חכמי ירושלים. ירושלים, [תק"א 1741].

כתיבת סופר נאה. חתימות מסולסלות של שמונה מגדולי ירושלים. בראש החותמים: הראשון-לציון רבי "אליעזר נחום" – בעל "חזון נחום" [תכ"ב-תק"ה], רב וראש ישיבה נודע בתורכיה, עלה לארץ ישראל ונתמנה לרבה של ירושלים לאחר פטירת רבי בנימין הכהן מעלין. יחד עמו חותמים חברי בית דינו – גדולי החכמים בירושלים: רבי "נסים חיים משה מזרחי" – בעל "אדמת קודש" [ת"ו בערך-תק"ט], מילא את מקום רבי אליעזר נחום כ"הראשון לציון"], רבי "יאודה בכ"ר עמרם דיוואן" – בעל "חוט המשולש" [נפטר בסביבות שנת תקי"ב], רבי "ישראל מאיר בכמה"ר יוסף מזרחי" – בעל "פרי הארץ" [נפטר אחרי תק"ט. אחיו של רבי נסים חיים משה מזרחי. ראש ישיבת "בית יעקב"], רבי "דוד יקותיאל הכהן", רבי "יצחק ערוך", רבי "יעקב אשכנזי" ורבי "מיוחס בכר שמואל" בעל "פרי האדמה" ו"מזבח אדמה" [תנ"ה-תקל"א. כיהן בתפקיד "הראשון לציון" לאחר פטירת רבי יעקב ישראל אלגאזי].

המכתב מופנה אל "אחינו אנשי גאולתינו אשר בעיר פאדובה יע"א...", ומתאר בהרחבה את התלאות והיסורים שחוזה קהילת ירושלים, "בני ציון היקרים אוכלי לחם העצביים" ממכות פרוצים שרים צוררים ובגד בוגדים... כל השערים ננעלו, מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, וחימה שפוכה, ונשב בעמק הבכא...". חכמי ירושלים ממנים את רבי אברהם ן' אשר ורבי יצחק זרחיה אזולאי לגבות עבורם את כספי הצדקה והנדבה של יהודי פאדובה להחזקת היישוב היהודי בירושלים. מעבר לדרך רישום כתובת "לקראת חמדת עדת אבירים אשר בעיר פאדובה יע"א...".

62. Letter of Appointment to Emissary Rabbi Yitzchak Zerachya Azulai, Chida's Father – Jerusalem, 1741 – Signed by Leading Jerusalemite Sages, Including the Signature of the Author of Chazon Nachum, Author of Admat Kodesh, Author of Chut HaMeshulash, Author of Pri HaAretz and Author of Pri HaAdamah

Emissary letter, addressed to the sages and dignitaries of the Padua community in Italy, appointing R. Avraham ibn Asher and R. Yitzchak Zerachya Azulai as emissaries to Italy and to Western Europe on behalf of the Jerusalem community, signed by Jerusalemite sages. Jerusalem, [1741].

Charming scribal writing, calligraphic signatures of Jerusalemite sages. Signed first by the Rishon L'Zion, R. "Eliezer Nachum", author of Chazon Nachum [1662-1745, renowned rabbi and head of yeshiva in Turkey, immigrated to Eretz Israel and was appointed Rabbi of Jerusalem after the passing of R. Binyamin HaCohen Ma'ali]. Following his signature are signatures of the members of his Beit Din: R. "Nissim Chaim Moshe Mizrachi", author of Admat Kodesh (ca. 1690-1749, Rishon L'Zion after R. Eliezer Nachum), R. "Ye'uda son of R. Amram Diwan", author of Chut HaMeshulash [died ca. 1752], R. "Yisrael Meir son of R. Yosef Mizrachi", author of Pri HaAretz [died after 1749, brother of R. Nissim Chaim Moshe Mizrachi. Head of the Beit Ya'akov Yeshiva], R. "David Yekutiel HaCohen", R. "Yitzchak Aruch", R. "Ya'akov Ashkenazi" and R. "Meyuchas Bachar Shmuel", author of Pri HaAdamah and Mizbach Adamah [1695-1771, served as Rishon L'Zion after the passing of R. Ya'akov Yisrael Algazi].

The letter is addressed to "Our brothers... in the city of Padua..." and describes at length the troubles and suffering of the Jerusalem community. The sages appoint R. Avraham ibn Asher and R. Yitzchak Zerachya Azulai to collect funds from the Padua Jewish community to support the settlement in Jerusalem. Inscribed on the verso - "For the cherished community in the city of Padua...".

R. Yitzchak Zerachya Azulai (1702-1765), for whom this emissary letter was written, was a leading Jerusalemite sage and Kabbalist and member of the Beit Ya'akov Beit Midrash. Together with his brother-in-law, R. Yonah Navon, he headed the Gedulat Mordechai Yeshiva founded by the notable Mordechai Talok. Having served as dayan in prominent Batei Din in Jerusalem, his signature appears on Jerusalem's regulations. The famous Chida was his eldest son and he often cites his father in his works. R. Yitzchak Zerachya was the first of the glorious four-generation dynasty of emissaries who travelled to foreign countries collecting funds on behalf of communities in Eretz Israel. His son, the Chida, was a famous emissary, as were his grandsons, R. Avraham

62b

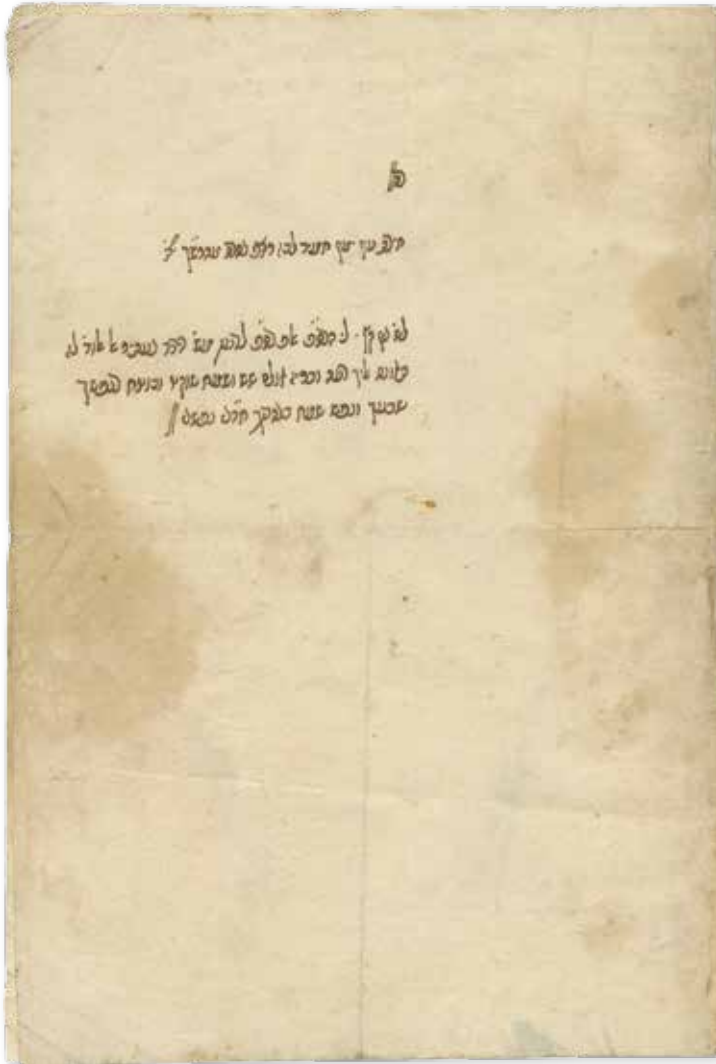
Azulai and R. Refael Yeshaya Azulai (the Chida's sons), and R. Rafael Yeshaya's grandson, R. Yehuda Zerachya Azulai.

R. Zerachya's companion was R. Avraham ibn Asher (died in 1772), ra'avad of Jerusalem, head of the Yefa'er Anavim Yeshiva. In 1771 (after the passing of R. Meyuchas Bachar Shmuel, who signed this letter), he was appointed Rishon L'Zion and Rabbi of Jerusalem, but died one year later in an epidemic. Already in 1734, he traveled as Jerusalem's emissary, and reaching Constantinople printed his book Sha'arei Kedusha by R. Chaim Vital which he copied from a manuscript in Egypt. He continued on his own, fulfilling the mission documented in this letter, after R. Yitzchak Zerachya Azulai fell ill upon arriving in Constantinople and was compelled to return to Eretz Israel.

For further information about their travels, see: E. Ya'ari, Sheluchei Eretz Israel, pp. 389-391. Ya'ari published a different emissary letter written for the two rabbis.

Double leaf. 33.5 cm. Good condition. Stains. Folding marks. Small hole in the center of the leaf.

Opening price: \$10,000
Estimate: \$15,000-20,000

63

63. מכתב בכתב-ידו וחתמתו של רבינו החיד"א - עם ברכת "לא תאונה אליך רעה ובריא אולם, שש ושמח שוקט ובוטח..."

מכתב בכתב-יד קדשו וחתמתו של רבינו החיד"א - רבי יוסף חיים דוד אזולאי, אל תלמידו "חיבת עין ימין חמיד לבא רצוף אהבה מהרש"ך יצ"ו". החותם "חדא"י נפשאי" ומברכו "לא תאונה אליך רעה ובריא אולם, שש ושמח שוקט ובוטח, כנפשך שבעך...". (ליוורנו, שנות התק"מ-תק"ס בקירוב, שלהי המאה ה-18).

4 שורות בכתב-יד קדשו וחתמתו של רבינו החיד"א.

לאחר שורת הפתיחה כותב החיד"א: "לש' [לום] אין קץ, לי הכס"ף אלף כס"ף לדעת מש' הידיד אעתייר אל אלוד' לא תאונה אליך רעה ובריא אולם שש ושמח שוקט ובוטח כנפשך שבעך ונפש שמח באהבתך חדא"י נפשאי".

מהרש"ך שאליו מופנה המכתב הוא ככל הנראה רבי שמואל ב"ר משה הכהן, מחכמי ליוורנו, שהחיד"א מכנהו (בספרו 'מחזיק ברכה', אורח חיים, סימן תקי"א, א): "ידידי המשכיל כמה"ר שמואל הכהן", והיה מפורסם כתלמידו של החיד"א (ראה: מאיר בניהו, רבי יוסף חיים דוד אזולאי, עמ' סז).

החיד"א נהג לעתים לחתום במליצה "חדא"י נפשאי" [בארמית: שמחה נפשי], שהמילה הראשונה בה היא ראשי תיבות שמו (ראה לדוגמה: אגרות החיד"א, ליוורנו תרכ"ז; אגרות לא, לז, מג, סד).

רבינו החיד"א - רבי חיים יוסף דוד אזולאי (תפ"ד-תקס"ו), מגדולי הפוסקים, מקובל אלוך, גאון מופלג, מגדולי מחברי הספרים בכל הדורות, אשר כתב למעלה מ-80 חיבורים בכל מקצועות התורה, ושד"ר מפורסם. נולד בירושלים לרבי רפאל יצחק זרחיה אזולאי, מחכמי ירושלים ונינו של המקובל רבי אברהם אזולאי בעל "חסד לאברהם". מנערותו יצק מים על ידיהם של גדולי החכמים והמקובלים בירושלים, ביניהם רבינו חיים בן עטר - ה"אור

החיים" הקדוש. את לימודיו בחכמת הסוד החל בישיבת המקובלים "בית אל", אצל רבי שלום מזרחי שרעבי - הרש"ש הקדוש. יחד עם החיד"א למד אז אצל הרש"ש חברו המהר"ט אלגאזי.

בשנת תקי"ג יצא במסע שליחות ראשון כשד"ר [=שלוחא דרבנן] מטעם קהילת חברון, מסע שנמשך כחמש שנים בהן עבר בערי איטליה, גרמניה, הולנד, אנגליה וצרפת. בשליחות זו החל שמו להתפרסם. הופעתו עוררה תשומת לב רבה, ובמקומות רבים הכירו בגדולתו. בשנת תקל"ג יצא החיד"א לשליחות נוספת מטעם קהילת חברון. שליחותו השנייה הטביעה חותם עמוק בכל המקומות בהם ביקר. בסוף מסע זה השתקע בליוורנו שבאיטליה, בה כיהן ברבנות והוציא את רוב ספריו. דף מקופל, 19 ס"מ. מצב טוב. כתמים, כתמי דיו, סימני קיפול ובלאי.

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$20,000-25,000

63. Letter Handwritten and Signed by the Chida – With the Blessing "No Harm Should Befall You"

Letter handwritten and signed by the Chida, R. Yosef Chaim David Azulai, to his disciple "...the Maharshach". Signed "Chada'ei Nafsha'i" with his blessing "No harm should befall you... happy and joyous, calm and secure...". [Livorno, ca. late 18th century].

Four lines handwritten and signed by the Chida himself.

The Maharshach to whom the letter is addressed is apparently R. Shmuel son of R. Moshe HaCohen, a sage from Livorno whom the Chida refers to as "My friend the learned R. Shmuel HaCohen" (see Machzik Beracha by the Chida, Siman 511, 1) and whose fame spread as a leading disciple of the Chida [see: Meir Benayahu, Rabbi Yosef Chaim David Azulai, p. 67].

The Chida would often sign "Chada'ei Nafsha'i" [in Aramaic this literally translates to "My soul rejoices"], the first word being the initials of his name [see for example: Igrot HaChida, Livorno 1867; Igrot 31,37, 43, 64].

The Chida - R. Chaim Yosef David Azulai (1724-1806), a leading posek, kabbalist, exalted Torah scholar, prolific author and famous rabbinical emissary, wrote over 80 compositions on all facets of the Torah and was a renowned emissary. Born in Jerusalem, son of R. Raphael Yitzchak Zerachya Azulai, a Jerusalemite scholar and great-grandson of Kabbalist Rabbi Avraham Azulai, author of Chesed Le'Avraham. From his early years, he was a disciple of leading Jerusalemite scholars and kabbalists, including Rabbi Chaim ibn Attar, the Or HaChaim HaKadosh. He began studying kabbalah at the Beit E-I Yeshiva for Kabbalists headed by R. Shalom Mizrahi Sharabi, the holy Rashash, and was a contemporary of R. Yom Tov (Maharit) Algazi who studied with him in the yeshiva.

In 1753, he embarked on his first mission as a rabbinical emissary on behalf of the Hebron community. During the course of his five years of travel, he passed through Italy, Germany, the Netherlands, England and France, gaining fame and attracting a great deal of attention and esteem wherever he set foot. In 1873, the Chida embarked on another mission on behalf of the Hebron community, leaving a profound imprint on all the places he visited. At the end of this journey, he settled in Livorno, Italy, to officiate as rabbi, and there he published most of his books.

Folded leaf, 19 cm. Good condition. Stains, ink stains, folding marks and wear.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$20,000-25,000

64. קונטרס בכתב-ידו של רבי רפאל ישעיה אזולאי – בן החיד"א – דרוש לשבת הגדול – אנקונה, תקמ"ט – הדרשה הראשונה שנשא לאחר שנתמנה לרבה של אנקונה

קונטרס (9 דף) בכתב-ידו של רבי רפאל ישעיה אזולאי, בנו של החיד"א ואב"ד העיר אנקונה – דרוש לשבת הגדול. [אנקונה], תקמ"ט (1789).

כותרת בראש הדף הראשון: "שבת הגדול תקמ"ט". דרשה זו היא "דרשת שבת הגדול" הראשונה שנשא רבי ישעיה אזולאי באנקונה, שכן החל לכהן בפועל כרב העיר בחודש תמוז תקמ"ח. לפנינו טיוטת הדרשה, עם מחיקות, הוספות ותיקונים בכתב-ידו של רפאל ישעיה אזולאי.

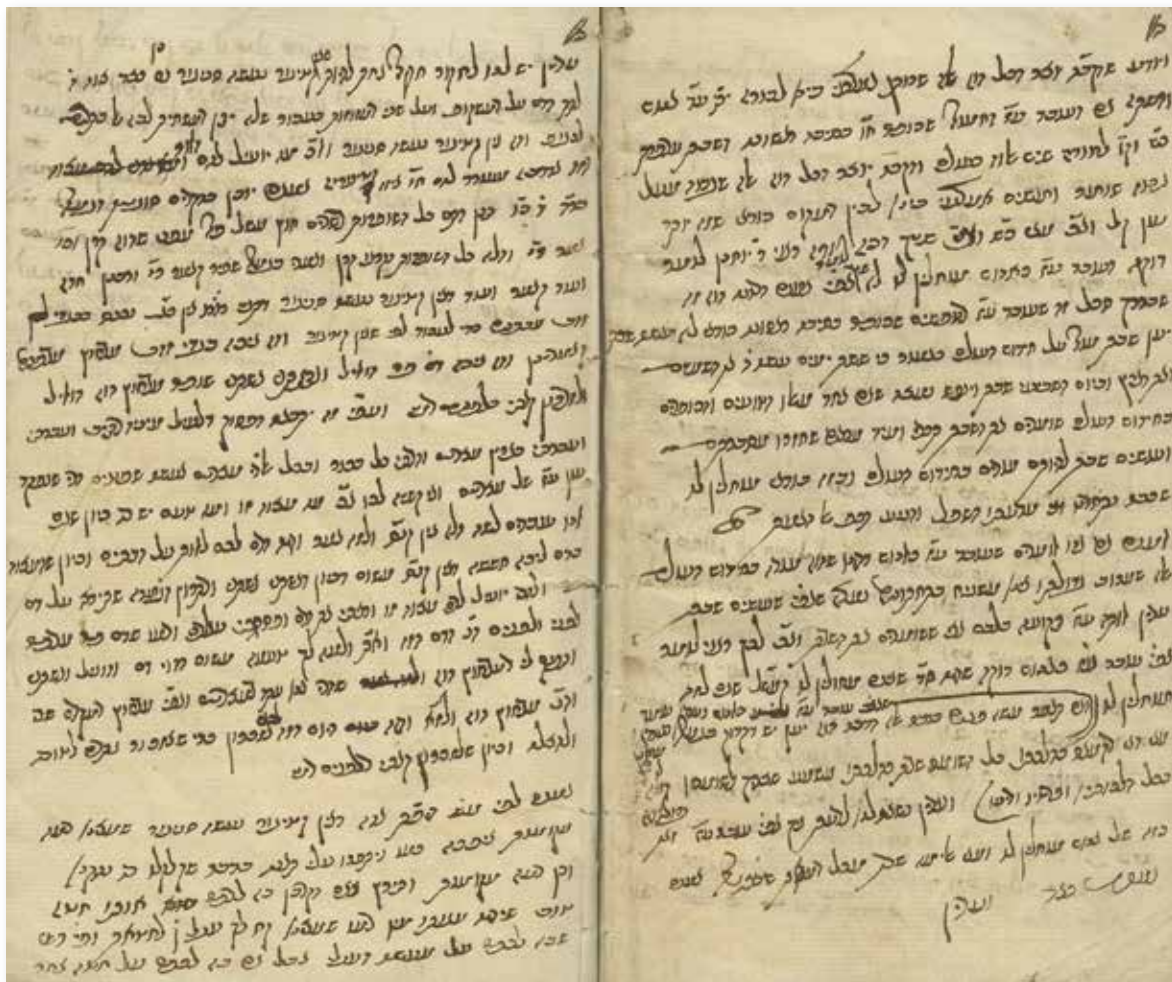
הגאון רבי רפאל ישעיה אזולאי (ת"ק-תקפ"ג), נולד בירושלים, בן בכור לאביו הגדול רבי חיים יוסף דוד אזולאי – החיד"א. גדול בתורה והשיב תשובות בהלכה, מתוך ספר תשובותיו "אמרי נועם" נדפסו כמה תשובות בספר של בנו "זכרון משה", וכן נדפסו תשובות ממנו בספרי אביו הגדול שהוקירו וכבדו ותמיד הזכירו בחיבוריו בחיבה יתירה ("הבן יקיר לי", "בני בכורי החכם השלם עצום ורב", "אור עיני", "ידיד נפשי" – ועוד לשונות של חיבה והערכה). יצא בשנת תק"מ בשליחות העיר טבריה לאיטליה ומערב אירופה. כפי הנראה עבר גם בגרמניה ועל תקופה זו כותב עליו אביו החיד"א (בהמלצתו לקהילת אנקונה): "מעייין גדול שלמד כמה וכמה עם גאוני אשכנז". את שליחותו סיים בעיר אמשטרדם בסוף שנת תקמ"ג או בראשית תקמ"ד, ואז התיישב בעיר ועסק במסחר ספרים. בשנת תקמ"ה נפטר רבי חיים אברהם ישראל רבה של אנקונה. כיסא הרבנות נותר ריק זמן מה, ובשנת תקמ"ז פנו ראשי הקהילה אל החיד"א בבקשה שימצא להם מועמד מתאים למלא את מקומו. החיד"א הציע להם שני מועמדים ורמז להם כי אף בנו רבי רפאל ישעיה מתאים לתפקיד זה. הקהילה הסכימה לקבלו ושלחה לו כתב רבנות בראשית שנת תקמ"ח, ואולם רק בחודש סיון תקמ"ח הגיע רבי ישעיה לאנקונה ובראשית חודש תמוז החל את כהונתו. שנים רבות שימש כרבה של אנקונה, עד עלותו לגזי מרומים ביום ט' שבט תקפ"ג וימיו כימי אביו פ"ג שנה, כבוד גדול עשו לו במותו ובני קהילתו התאבלו עליו ימים רבים [ראה עוד אודותיו בספרו של מ' בניהו על החיד"א, עמ' תעו-תפז].

[9] דף, [14] עמ' כתובים. 19 ס"מ. מצב טוב. כתמים. מספר קרעים. כריכת עור חדשה (עם הטבעה מוטעית בשדרה: "כת"י רבינו החיד"א ז"ע").

מצורף אישור מומחה על זיהוי הכתב ככתב ידו של רבי רפאל ישעיה אזולאי.

פתיחה: \$2500

הערכה: \$3000-5000

64a

son's book *Zichron Moshe* and some were printed in books authored by his father, who honored and esteemed him and always mentioned him with epithets of love ("my dear son", "my firstborn son, the perfect great chacham", "the light of my eyes", "friend of my soul", etc.). In 1780, he travelled to Italy and to Western Europe as emissary of the city of Tiberias. Apparently, he also visited Germany and his father, the Chida, wrote (in his recommendation to the Ancona community) of the wealth of Torah knowledge his son acquired from the Ashkenazi Torah scholars. He concluded his mission in the city of Amsterdam in 1783 and settled there trading in books. In 1785, R. Avraham Yisrael Rabbi of Ancona died and the position of rabbi remained unfilled until the community leaders applied to the Chida in 1787, requesting his assistance in finding a suitable candidate for rabbi of the city. The Chida suggested two candidates and hinted that his son R. Refael Yeshaya is also suitable

for the position. The community readily agreed and in 1788, sent R. Refael Yeshaya a letter appointing him rabbi of Ancona. However, he only arrived in Ancona in the month of Sivan and in the beginning of Tamuz began his tenure. He served as Rabbi of Ancona until his death on the 9th of Shevat 1823 (he lived 83 years like his father). He was greatly honored at his death and was mourned by his congregation for a long time after [for further information see the book by M. Benayahu on the Chida, pp. 476-487].

[9] leaves, [14] written pages. 19 cm. Good condition. Stains. Several tears. New leather binding (erroneous embossment on the spine: "Manuscript of Rabbeinu the Chida"). Enclosed is an authentication letter identifying the handwriting as that of R. Refael Yeshaya Azulai.

Opening price: \$2500
 Estimate: \$3000-5000

65. כתב-יד, חיבור שלא נדפס – מאת רבי אברהם בן דוד (הראב"ד) משאלוניקי בעל "תפארת אדם"

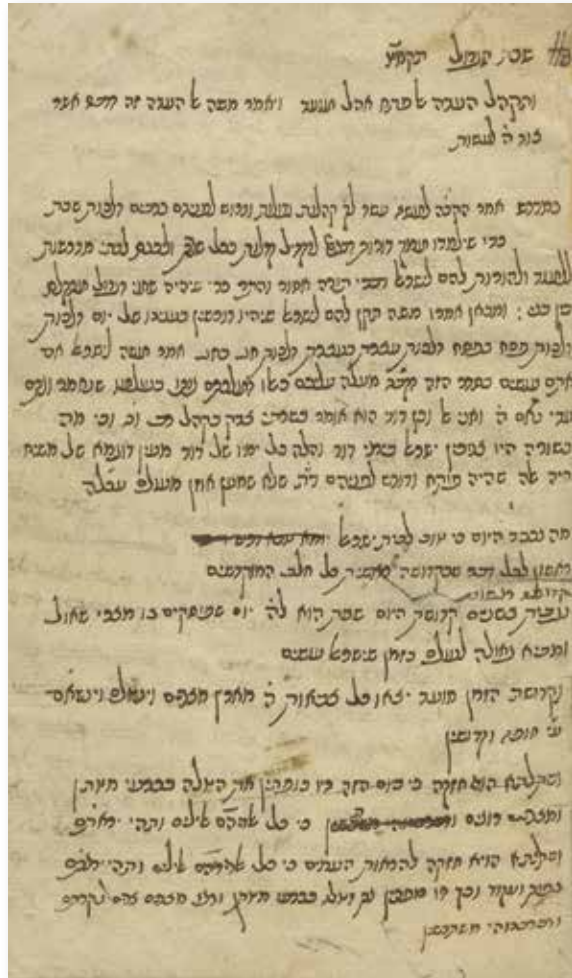
קונטרס בכתב-יד, חיבור הלכתי על שלחן ערוך ו"זכרונות", מאת רבי חיים אברהם בן דוד אב"ד שירון ומחכמי שאלוניקי, בעל ספר "תפארת אדם". [שאלוניקי, המאה ה-19].

קונטרס שלם שלא נדפס בספרו "תפארת אדם". כולל: חידושים על שלחן ערוך, חושן משפט, אבן העזר ואורח חיים; "זכרונות" – כללים ומערכות הלכתיות. כתיבה אוטוגרפית של המחבר עם מחיקות, תיקונים והוספות. כתב-יד זה היה מוכר בין חכמי טורקיה, וציטוטים ממנו מוזכרים בספרי רבי דוד פיפאנו "חושן האפוד" ו"אבני האפוד" בשם "הראב"ד ז"ל בע"ס תפארת אדם בתשובות כ"י" (ראה חושן האפוד, סימן קנג, א; סימן שיב, ט; אבני האפוד, סימן קיב, ב). כל הציטוטים הללו נמצאים בכתב היד שלפנינו, שהיה לנגד עיניו של הרב פיפאנו.

הגאון רבי חיים אברהם בן דוד אב"ד שירון – המכונה "הראב"ד משאלוניקי" (נפטר בשנות הת"ר-התרי" בקירוב), מחכמי שאלוניקי, בה ישב בבתי מדרשותיה ועסק בתלמודו, כאשר אביו רבי דוד בן משה היה מחזיקו ומפרנסו [על שם ולכבוד אביו, קרא רבי אברהם את שם ספרו: תפארת אדם – אברהם דוד משה]. לאחר פטירת אביו נאלץ לקבל עליו עול רבנות בעיר שירון [סירוס Serres, הסמוכה לשאלוניקי – על מקומו של רבי חיים אברהם אישטרושה בעל "ירך אברהם" ו"בן אברהם", שכינה שם ברבנות עד שנת תקע"ד]. לאחר תקופה בה כיהן שם ברבנות, נפטר רבי אברהם בעיר שירון ושם מנוחתו כבוד. היה מתלמידי רבי יהושע הכהן פרחיא (נפטר תק"ע), ומתלמידיו של רבי רפאל יעקב מנשה בעל "באר המים" (תקכ"ב-תקצ"ב). ספרו נדפס בשנת תקצ"ו. בכתב היד שלפנינו (חושן משפט סימן שיב) דן המחבר ומקשה על דברי מורו ורבו בעל באר המים. דבריו אלו הוזכרו בקיצור בספר חושן האפוד הנ"ל, הכותב: "והראב"ד ז"ל בע"ס [בעל ספר] תפארת אדם בכ"י [בכתב יד] הביא דברי רבו באה"מ הנז' [בעל באר המים הנזכר] במ"ש ע"ד מוהרי"ט"ץ [במה שכתב על דברי מוהרי"ט צהלון], וכתב שדבריו תמוהים".

ספרו "תפארת אדם" נדפס לאחר פטירתו (שאלוניקי, שנת תרכ"ג 1863) ונערך מתוך כתבי היד שהותיר רבי חיים אברהם. חיבור זה מובא בספרי הפוסקים עד ימינו אלו. בחיבור הנדפס מופיעים חידושים ותשובות על ארבעה חלקי שלחן ערוך, ובסופו רשימת "זכרונות" עפ"י סדר א-ב. כתב היד שלפנינו נעלם כנראה מעיני עורכי הספר, שהיו אמורים לשלב את דבריו בתוך הספר הנדפס. כ-39 עמודים כתובים. 20 ס"מ. נייר איכותי. מצב טוב-בינוני. כתמים, קרעים ובלאי, עם גביעות קלות בטקסט.

פתיחה: \$1500
הערכה: \$2000-4000

64b

64. Booklet Handwritten by Rabbi Refael Yeshaya Azulai – Son of the Chida – Homily for Shabbat HaGadol – Ancona, 1789 – First Sermon he Delivered After his Appointment as Rabbi of Ancona

Booklet (9 leaves) in the handwriting of R. Refael Yeshaya Azulai, the son of the Chida and Rabbi of Ancona, homily for Shabbat HaGadol. [Ancona], 1789. Title at top of first leaf: "Shabbat HaGadol 1789". This sermon is the first "Shabbat HaGadol sermon" delivered by R. Yeshaya Azulai in Ancona since he began his tenure in the month of Tamuz 1788. This is the draft of the sermon, with erasures, additions and revisions in the handwriting of R. Refael Yeshaya Azulai.

R. Refael Yeshaya Azulai (1740-1823) was born in Jerusalem, the eldest son of his illustrious father R. Chaim Yosef David Azulai, the Chida. A great Torah scholar, he wrote halachic responsa, some of the responsa in his book Imrei No'am were printed in his

65. Manuscript, Unpublished Composition
– By Rabbi Avraham ben David (the Raavad)
of Salonika, Author of Tiferet Adam

Handwritten booklet, Halachic composition on Shulchan Aruch and "Zichronot", by R. Chaim Avraham ben David, Rabbi of Serres and Torah scholar of Salonika, author of Tiferet Adam. [Salonika, 19th century].

Complete booklet, which was not published in his book Tiferet Adam. Includes: Novellae on Shulchan Aruch, Choshen Mishpat, Even HaEzer and Orach Chaim; "Zichronot" – Principles and Halachic treatises.

Author's autograph, with deletions, corrections and additions. This manuscript was known to the Torah scholars of Turkey, and is quoted in the books of R. David Pipano, Choshen HaEford and Avnei HaEford as "the Raavad, author of Tiferet Adam in a manuscript responsa" (see Choshen HaEford, section 153, 1; section 312, 9; Avnei HaEford, section 112, 2). All these citations appear in this manuscript, which R. Pipano had obviously studied.

R. Chaim Avraham ben David, Rabbi of Serres – known as the Raavad of Salonika (d. ca. 1840-1850s), was a Torah scholar of Salonika while his father R. David ben Moshe supported him financially (in the honor of and after his father, R. Avraham named his book Tiferet Adam: A.D.M – Avraham David Moshe). After his father's passing, he was compelled to assume a rabbinical position in Serres (near Salonika) – in place of R. Chaim Avraham Estrosa, author of Yerech Avraham and Ben Avraham, who served as rabbi there until 1814. R. Avraham later passed away and was buried in Serres. He was a disciple of R. Yehoshua HaKohen Perachya (d. 1810) and of R. Refael Yaakov Menashe, author of Be'er HaMayim (1762-1832. His book was printed in 1836). In this manuscript (Choshen Mishpat section 312), the author discusses and questions the words of his teacher, author of Be'er HaMayim. This discussion is quoted briefly in Choshen HaEford (abovementioned): "The Raavad, author of Tiferet Adam in manuscript, cites the words of his teacher the Be'er HaMayim, relating to the words of Moharitzatz (R. Yom Tov Tzahalon), and writes that his words are difficult to understand". Tiferet Adam (Salonika, 1863) was printed after R. Chaim Avraham's passing, compiled from the manuscripts he left behind. This book is quoted in Halachic literature until this day. The printed book consists of novellae and responsa on the four parts of Shulchan Aruch, with a "Zichronot" list in alphabetical order at the end. This manuscript was presumably not known to those who compiled the book, as it should have been included.

Approx. 39 written pages. 20 cm. High-quality paper. Good-fair condition. Stains, tears and wear, slightly affecting text.

Opening price: \$1500
 Estimate: \$2000-4000

65

66. מכתב קריאה לעזרה, עם חתימות רבי חיים פאלאג'י וחכמי אזור - בעקבות השריפה הגדולה שפקדה את העיר בשנת תר"א - בה איבד מהר"ח פאלאג'י חמישים וארבעה מחיבוריו שהיו בכתב-יד

העיר אזור. בהקדמה לספרו "עבודת משא" מספר כי בשריפה שפקדה את אזור נשרפו כל חיבוריו מלבד חיבור זה שהיה אתו בעת השריפה, בשהותו אז בכפר הסמוך וכתב היד היה אתו: "... דאיתעביד ביה ניסא דלא איתייהיבת לקידא... כי ביום השריפה... אשר שרף ה' ובנחלתו התעבר, רובי תורתנו שמה שיבר, כולו תנני קצת חידושים על הרמב"ם ז"ל ומילי דדרשה לחדש בה דבר, וקצת לקוטים מימי חורפי היוצא מן המחובר, הכל היה למאכולת אש שמה קיבר, חבל על דאבדין... כאילו מת ועבר. לולי ה' צבא-ות הותר לנו שריד למופת ולאות, כי דברי אלה היו אתי במחיצתי, בהיותי בכפר בקרב ביתי, שם נמצאו ושם היו כתבי הקדש מצילין... דברי אלה אשר טפחתי וריביתני אשר אספתי באומרים מפי סופרים ומפי ספרים, המה נמלטו מן הדליקה, כי שאר כל הסכמות עירנו... שליט בהו זיקוקין די נורא וביעורא, ולא נותר מהן אות אחת... זה לבדו רצה הקב"ה להצלה..."

החותם השני: רבי יהושע אברהם קריספין (נולד לפני תקמ"ה-נפטר תרט"ו) בעל "וישב אברהם" ו"אברהם במחזה". בהספד עליו (חלקים בחיים, דרוש ז' להספד) כתב עליו רבי חיים פאלאג'י: "זה לי עשרים שנה שהיה טוב שכן קרוב והיינו מתפללים במעון הזה ערבית בכל לילה ולילה וגם היינו עומדים בבית ה' בלילות בישבתנו ולא נפל בינינו שום הקפדה ושם הפרש אלא כאיש אחד חברים..."

החותם השלישי (בחזרת): "ה"חכם באשי" רבי יהושע רפאל פנחס (מורינו) די שיגורה - הפרד"ס, בעל 'אות היא לעולם', 'אות הברית' ו'אות לי שועה'. רבי חיים פאלאג'י היה תלמיד-חבר שלו, והם למדו יחדיו ביישיבת "בית יעקב רבי" אצל בעל ה"חקרי לב" (סבו של רבי חיים). לאחר פטירת הפרד"ס מילא את מקומו רבי חיים פאלאג'י כרבה של אזור. בהספד שנשא עליו מספר רבי חיים: "נער הייתי גם זקנתי תמיד הייתי מסתופף בצילו חמדיתי וישבתי ימים ולילות...". בספר כך החיים (סימן כט, אות ג' דף ר"ד) כותב עליו: "כי אזכרה ימים מקדם שהיה לנו ישיבה במדרשו של רבי... למעלה מעשרים שנה בהילוך אחד בכל שבת ושבת בצוותא חדא עם מוה"ר החסיד הפרד"ס זיע"א דהוא היה ראש ישיבה...". ובמקום אחר כותב עליו: "דבימינו זכינו לראות למוה"ר החסיד מר שארינו הפרד"ס זלה"ה, דכל ימיו דלא זזה ידי מתוך ידו, שבתו וקיימתו היה בוכה ומתאנח על ירוש'ן גלים] וביהמ"ק וקבוץ גלויות...", ומוסיף כי בעיניו ראה שהיה בעל רוח הקודש (לוח ארז, סדר אליהו רבא, פרק ד דף ז, ע"ב). בספרו 'אות לי שועה' נדפסה דרשה לתוכנת בית כנסת של קהילת 'ביקור חולים' באזור, שנבנה מחדש לאחר השריפה המדוברת: "דרוש לחינוך בהכ"ו - דרוש שדרשתי אותו בק"ח [ביקור חולים]... לכבוד חינוך הבית אשר בנווה אותו מחדש בנין משובח ומפואר... והיה זה בחודש אלול מש'נת] התר"ג" (דף קנו-201/קסד), שם כותב "על השמחה אשר שמחים כל עם הקהל הי'... על אשר הגדיל לעשות עמנו, שנגד הצער הגבוה אשר עבר עלינו ע"י השריפה הגדולה אשר שרף ה' מכל הב"כ [הבתי כנסיות] וכמה בתי מדרשות מלאים ספרי הקדש אין מספר לתפ"ץ [לא תקום פעמים צרה], ותהי זאת נחמתנו דעין רואה שכבר התחילו הב"כ [הבתי כנסיות] להבנות, מה שלא ראו אבותינו מימי עולם... מזה שנים רבות אבותינו ספרו לנו דבשנת התקל"ב היה היה שרפה גדולה בעיר רח"ל ונשרפו ג"כ כל הב"כ [הבתי כנסיות] ולא יצא מיד אנשים אותו הדור אשר נמצאו בשריפתן לחזור ולבנותם כבתחילה... ולא יצא מידם עד אחר עובר כמה שנים כידוע..."

החותם הרביעי: הגאון רבי חיים פאלאג'י - החבי"ף (תקמ"ח-תרכ"ח). חכם מופלג בנגלה ובנסתר, רבה של אזור ומגאון דור המפורסמים. חיבר שבעים ושניים ספרים (כמניין שמו "חיים"), בהלכה, אגדה ומוסר. תלמידו המובהק של סבו אבי-אמו הגאון הנודע רבי רפאל יוסף חזן בעל "חקרי לב" (הרב היר"ח). בספריו

דף בכתב-יד, מכתב קריאה לעזרה מטעם חכמי קהילת אזור שבתורכיה, לאחר השריפה הגדולה שפקדה את העיר, מופנה אל קהילת אנוקונה שבאיטליה, בחתימות ידם של רבי יהושע אברהם יהודה, רבי יהושע אברהם קריספין ורבי חיים פאלאג'י, ועם חותמתו של ה"חכם באשי" רבי רפאל פנחס יהושע די שיגורה. אזור, חודש טבת [תר"ב 1841].

מכתב קריאה לעזרה שנכתב בעקבות השריפה הגדולה שפרצה באזור בליל י"א לחודש אב תר"א. שריפה זו נודעה לדורות כשריפה שבה איבד רבי חיים פאלאג'י עשרות כתב-יד של חיבוריו, שעלו באש.

בראש המכתב מתארים חכמי אזור את מצבה הקשה של העיר בעקבות "הרעה הגדולה אשר נהייתה בקרב מחנינו מהשריפה אשר שרף ה'...". הם מתארים בעיקר את חורבנם של בתי הכנסת, שהיו לדבריהם המפוארים ביותר בכל ערי טורקיה, את התפילות החטופות שמתארגנות בפניות שונות ברחבי העיר ואת המכשולות הנגרמים מכך: "כי בצרה גדולה אנחנו ואש תוקד בקרבינו מראות ברע, כי הבתי כנסיות הם חרות ושמות, כי כל הרואה את הכתלים עינו מקור דמעה כחרבן בית המקדש, כי לא היו בכל ערי טורקיה כמו הבתי כנסיות של העיר הזאת בצביון ובקומתן, ועתה עם בני ישראל מתפללים תפילות חטופות בכל פיאות בעוה"ר [=בעוונותינו הרבים] וגם צר לנו מאד כי בשבתות יש מהם שפוגעים הוצאה מרשות לרשות ושאר ענייני חילול שבת שנעשים בלתי כונה כי לכל העם בשגגה מחמת הליכתם למקומות רחוקים להתפלל". הם מספרים כי ספרי התורה, שהיו אמורים להיות מונחים בכבוד בבתי הכנסיות, פוזרו בשלושים מקומות ברחבי העיר בכדי שיוכלו לקרוא בהם בצייבור, והדבר גורם בזיון לספרי התורה. מטיבה זו הם פונים ומבקשים נדבה לבניית בתי הכנסת מחדש, ומפרטים את בתי הכנסת שחברו בשריפה: "וה'ן בעון נשרפו שבעה בתי כנסיות גדולים ביותר ושנים קטנים ואלה שמותם כאשר הם כתובים מנגד". בשולי הדף נכתב פירוט בתי הכנסת שנשרפו: "ק"ק אלגאזי תובב"א", "ק"ק תלמוד תורה ת"ו שתי קהילות", "ק"ק אורחים ת"ו", "ק"ק עץ החיים ת"ו שתי קהילות", "ק"ק פירטוגאל ת"ו", "ק"ק גברת ת"ו", "ק"ק בקור חולים ת"ו".

לדבריהם, נדרש סכום של לפחות "חמשים אלף אריות לכל בית הכנסת אחד לאחד", וזאת אף אם לא ייבנו בפאר והדר כפי שהיו מקודם. עוד כותבים חכמי אזור כי עשירי וגבירי העיר לא יכולים לעזור בבניית בתי הכנסת, שכן גם הם נפגעו בשריפה: "גם כי יחידי העיר הלזו יחד עשיר ואביון כולם נלקו בשריפה זאת ואין ידם משגת".

בשולי הקטע הראשון מופיעות חתימותיהם של רבי יהושע אברהם יהודה ושל רבי יהושע אברהם קריספין. לאחר מכן מופיע קטע המלצה נוסף, שבו מצטרפים לבקשה ה"חכם באשי" רבי פנחס די שיגורה ורבי חיים פאלאג'י, המברכים את התורמים כי "מאת ה' תהיה משכורתם שלימה זהב וכסף על אחת כמה וכמה...". בשולי קטע זה מופיעה חתימת ידו של רבי חיים פאלאג'י ולצדה החותמת: "בינדיאי פנחס מורינו חכם באשי איזמיר וטיבאביאה (=ואגניפה) חאלה" - חותמתו של רבי רפאל פנחס די שיגורה - הפרד"ס. המכתב קופל ונשלח בדואר, בעברו השני רישום כתובת בעברית ובאיטלקית: "למעלת גזברי ופרנטי ק"ק אנוקונה...", עם חותמות דואר.

החותם הראשון: רבי יהושע אברהם יהודה (תקל"ב-תר"ט) בעל 'עבודת משא' (שאלוניקי תר"ו) "אב בית דין וראש מתיבתא בקהילת קודש אזור", עלה לארץ ישראל, חי בירושלים כשלוש שנים ונפטר בה בשנת תר"ט. מחכמי אזור. בין תפקידיו היה ממונה על מיסי הקהילה, ועל כן חיבר ספר הלכתי על תקנות המיסים של

מביא רבי חיים דברים רבים בשם סבו זה ובשם אביו הגאון רבי יעקב פאלאג'י. כשמלאו לרבי חיים כ"ה שנה, הכתירו סבו ה"חקרי לב" בסמיכת חכמים להורות ולדון, בנוכחות כל הקהילה שהתאספה בבית הכנסת, כשהוא עוטר אותו ב"איצטלא דרבנן" - גלימת שרד מיוחדת, שקנה לו מכספו לרגל עיטורו בתואר "החכם השלם". עם השנים עלה במעלות הרבנות, ומהתואר "החכם השלם" הגיע רבי חיים למשרת "הרב הכולל" כראש בית הדין באזמיר, וקיבל את הכרת השלטונות התורכיים למשרת ה"חכם באשי". חכמתו העצומה וגדולתו בתורה היתה הסיבה לקבלת רבי חיים פאלאג'י לרב ראשי בעירו. הקהילה היהודית באזמיר היתה מורכבת באותם ימים מ"קהלים" שונים, כשכל אחד מהם מנהגים שונים ורבנים אחרים, ורק לרבי חיים היתה סמכות מרעית, ופסקיו ודעתו התקבלו על כל ה"קהלים" השונים בעיר. סמכותו ההלכתית חרגה מגבולות מקומו והוא נודע כאיש הלכה ופוסק בכל רחבי העולם, והיה משיב תשובות לאלפים מכל תפוצות תבל, ואף מחוץ לגבולות האימפריה העות'מאנית, כגון לפולין וגרמניה ולקהילות צפון אפריקה.

רבי חיים היה מן המחברים הפוריים ביותר. כתיבתו התפרסה על כל מקצועות התורה. הוא כתב ספרים לרוב בהלכה ובאגדה, בפירוש התלמוד ובפוסק ההלכה, בדרושים ואגדות חז"ל, ועוד. בעת פרוץ השריפה המדוברת בשנת תר"א, כבר היו באמתחתו עשרות כתבי-יד של חיבורים, עליהם עמל מאז נעוריו. במהלך השריפה נשרפו 54 מחיבוריו. אחד מתלמידיו, רבי יצחק ישורון, קפץ אל האש והצליח להציל 14 חיבורים. אחד מהם היה הספר 'חיים לראש' על הגדה של פסח. ספר זה היה הספר הראשון שהדפיס רבי חיים לאחר השריפה, ובהקדמה לספר מתאר בהרחבה את החיבורים שאבדו לו: "ומה יצא הדבר דקראתי בשם חיים לראש, והוא דזה יצא ראשונה אל מבזה הדפוס מהחיבורים אשר הציל לנו מהשריפה אשר שרף ה' בליל י"א לחדש שנחבר בו הבית (חודש אב) שנת התר"א לתפ"ץ [לא תקום פעמים צרה]. והן בעון, באותה לילה נשרף רובי תורתו אשר טפחתי וריביתי את עוניי ואת יגיע כפי, חיבור נפלא על כל ד' ש"ע וש"ת על ס' ד' טורים לאלפים ורבות ואר"ש שיטה על ים התלמוד בכמה מסכתות בעיון נמרץ, חידושי הלכות מתחילתן ועד סופן וחידושי אגדות על בבלי ועל ירושלמי, והדרושים שדרשתי בקהל רב ושסידרתי לדרוש אותם, ופירוש על כל ארבע ועשרים

בכמה אופנים, וספרי מוסר על שלשים ועל רבעים, וקונטרס על כללי הש"ס ועל כללי הפוסקים כמעט אין מחסור דבר, וכל שישנו בחיבורם על ס' החינוך ופי' על המדרש רבה ומדרש תנחומא ותנא דבי אליהו ואגדת בראשית וזכרונות על הזוה"ק ועל דיני ספר תורה, מלאים זיו ומפיקים נוגה, בין הכל ד"ן [=54] אנכי, וכולם כאחד היו למאכולת אש, ויי לאזילא, ויי לאבידה שאינה חוזרת, אותיות פורחות מפני הדליקה...".

רבי חיים מתאר באותו מקום את האבל והצער הגדול שהיה לו לאחר שריפת החיבורים: "ובאותן הימים דעתי בל עמי מרוב צערי, ותדד שנתי מעיני, והייתי בוכה יומם ולילה איכה נהיית הרעה הגדולה הזאת, ועיני מקור דמעה, כי איככה אוכל וראיתי בהגיע תור לחזות בנועם פרק אחד או הלכה אחת או דיבור אחד, מגמר בעתיקא מה כתיב בה בספרי חיים, אבקשהו ולא נמצא, איזה מקום בינה, כאשר היתה באמנה, ולא תמצא באר"ש החיים, מכל הכתוב לחיים, כי חלף הלך וחבל על דאבדון ולא משתכחין, ועיני דאבה דאני אמרתי לריק יגעתי וכמעט אבד נצחי ותוחלתי ח'...".

(תיאורים ופרטים נוספים על השריפה והספרים שאבדו לו, מצויים גם בספריו האחרים שחיבר והדפיס בשנים שלאחר מכן).

על אף הטרגדיה הנוראה באבדן רוב כתביו, חזר ואזר כוחות מחודשים ושב לחבר מחדש חיבורים נוספים, ובין היתר אף שחזר מהזכרון כמה מהחיבורים שנשרפו. בספרים שהדפיס לאחר השריפה נהג להוסיף בשולי השער את מספרו הסידורי של הספר במניין חיבוריו. שמות ספריו רומזים בדרך כלל לשמו "חיים" בדרכים שונות ("נפש חיים", "חיים תחילה", "תורה וחיים", "חיים לראש", "חיים ושלום", "כף החיים", "ראה חיים", "הכתוב לחיים", "ימצא חיים", "ברכת מועדיך לחיים", "צוואה מחיים", "ארצות החיים", "צדקה לחיים", ועוד).

לפינו תעודה היסטורית מהשריפה הגדולה באזמיר בשנת תר"א, עליה חתום בין היתר רבי חיים פאלאג'י, שאיבד בשריפה זו 54 מחיבוריו.

35 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים. סימני קיפול. קרע גדול עם חסרון בשולי הדף, ללא פגיעה בטקסט, משוקם במילוי נייר.

פתיחה: \$5000

הערכה: \$10,000-15,000

אשר נתתי לך את כל הארץ הזאת ואת כל הנהרות אשר יורדין בה...
אשר נתתי לך את כל הארץ הזאת ואת כל הנהרות אשר יורדין בה...

באשר נתתי לך את כל הארץ הזאת ואת כל הנהרות אשר יורדין בה...
באשר נתתי לך את כל הארץ הזאת ואת כל הנהרות אשר יורדין בה...

אשר נתתי לך את כל הארץ הזאת ואת כל הנהרות אשר יורדין בה...
אשר נתתי לך את כל הארץ הזאת ואת כל הנהרות אשר יורדין בה...

אשר נתתי לך את כל הארץ הזאת ואת כל הנהרות אשר יורדין בה...
אשר נתתי לך את כל הארץ הזאת ואת כל הנהרות אשר יורדין בה...

אשר נתתי לך את כל הארץ הזאת ואת כל הנהרות אשר יורדין בה...
אשר נתתי לך את כל הארץ הזאת ואת כל הנהרות אשר יורדין בה...

אשר נתתי לך את כל הארץ הזאת ואת כל הנהרות אשר יורדין בה...
אשר נתתי לך את כל הארץ הזאת ואת כל הנהרות אשר יורדין בה...

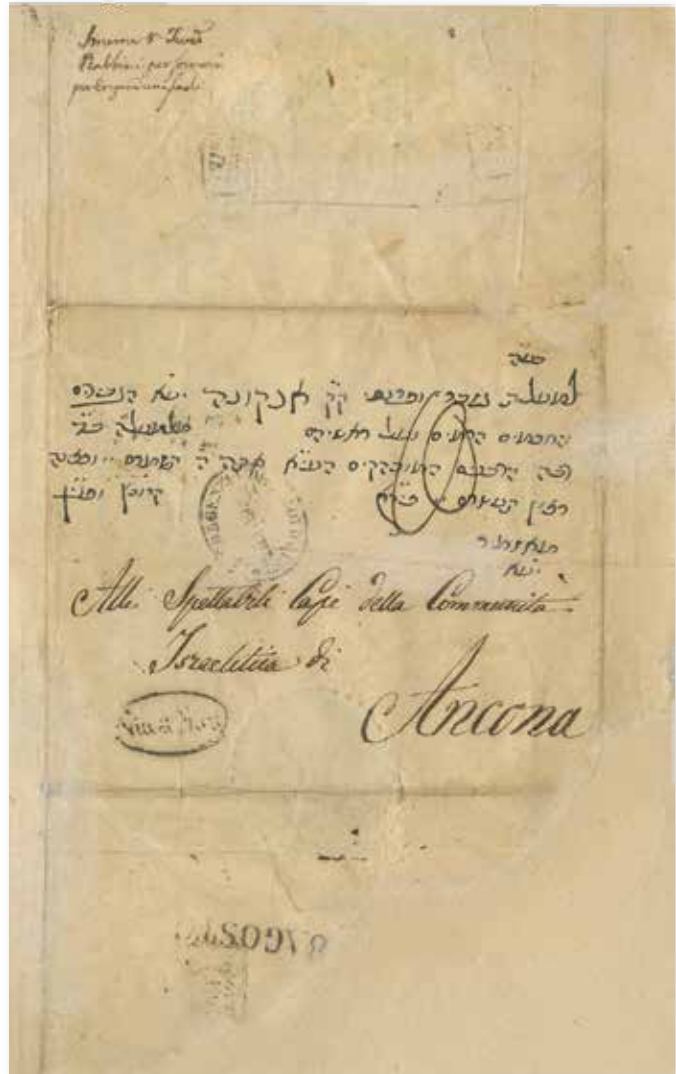
letters), on Halacha, Aggada and ethics. He was the close disciple of his mother's father, the renowned Torah scholar R. Refael Yosef Hazan, author of Chikrei Lev. In his books, R. Chaim quotes his grandfather extensively, as well as his father R. Yaakov Palachi. At the age of 25, in a ceremony attended by the entire community, R. Chaim was accorded rabbinical ordination by his grandfather, who bedecked him with a special rabbinic robe he personally purchased in honor of his earning the title of "Chacham HaShalem".

Over the years, he rose in the ranks of rabbinic hierarchy, reaching the position of "Rav HaKollel", head of the İzmir Beit Din, and was recognized by the Turkish government as Chacham Bashi. His exceptional wisdom and eminence in Torah earned him the status of rabbi of the city. The Jewish community in İzmir was comprised in those days of various congregations, each with different customs and their own rabbi, and only R. Chaim bore the absolute authority of his rulings and opinions being accepted by the various congregations in the city. His Halachic authority exceeded the boundaries of the city, and he earned world-wide recognition as a posek, responding to thousands of queries addressed to him from throughout the world, even beyond the Ottoman Empire, such as Poland, Germany and North-Africa.

R. Chaim was a most prolific author, covering all subjects of the Torah. When the fire broke out in 1841, he had already produced dozens of manuscript compositions, which he toiled on from a young age. The fire consumed 54 of his compositions. One of his disciples, R. Yitzchak Yeshurun, jumped into the fire and succeeded in salvaging 14 compositions, including Chaim LaRosh on the Passover Haggadah, and this was the first book R. Chaim published following the fire. In his preface to this book, he describes at length the compositions he lost in the fire of Av 11, 1841, comprehensive works he expended great effort on, spanning all fields of Torah, including all four parts of Shulchan Aruch, responsa, commentary to several tractates of the Talmud, novellae on Halacha and Aggada, sermons, commentary to the Bible, ethics works, Talmudic and Halachic principles, on Midrashim, Kabbalah and more, altogether 54 compositions.

R. Chaim also expresses in that preface the mourning and great sorrow the loss of his compositions caused him (further descriptions about the fire and the books he lost appear also in other books he authored and published subsequently).

Despite the great tragedy of the loss of most of his writings, he regained his strength and began composing new works, while also recovering from memory some

66b

of the compositions he lost. In the books he printed after the fire, he would add at the foot of the title page the serial number of the book. The names of his books usually allude to his name Chaim in various ways (Nefesh Chaim, Chaim Techila, Torah VeChaim, Chaim LaRosh, Chaim VeShalom, Kaf HaChaim, Re'eh Chaim, HaKatuv LeChaim, Yimatze Chaim, Birkat Moadecha LeChaim, Tzavaa MeChaim, Artzot HaChaim, Tzedaka LeChaim, and others).

This letter is a historic documentation of the great fire which struck İzmir in 1841, signed amongst others by R. Chaim Palachi, who lost 54 of his compositions to it. 35 cm. Good-fair condition. Stains. Folding marks. Large open tear to the bottom of the leaf, not affecting text, repaired with paper.

Opening price: \$5000
Estimate: \$10,000-15,000

66. Appeal Letter, Signed by Rabbi Chaim Palachi and the Torah Scholars of İzmir – Following the Large Fire which Struck the City in 1841 – Fire which Consumed Fifty-Four of R. Chaim Palachi's Manuscript Compositions

Handwritten leaf, appeal letter for assistance issued by the Torah scholars of the İzmir community in Turkey in the wake of a large fire which struck the city, addressed to the community of Ancona, Italy, and signed by R. Yehoshua Avraham Yehuda, R. Yehoshua Avraham Krispin and R. Chaim Palachi, with the stamp of the Chacham Bashi Refael Pinchas Yehoshua de Segura. İzmir, Tevet [1841].

Letter appealing for help, written following a large fire which erupted in İzmir on the eve of Av 11, 1841. This fire was recorded for posterity as having consumed dozens of R. Chaim Palachi's manuscript compositions.

The letter begins with a description of the difficult state of the city in the wake of the "**great sorrow which befell our camp with the fire which G-d set alight...**". They describe mostly the destruction of the synagogues, which they maintain were the most magnificent in all of Turkey, and the snatched prayers which were presently being organized in various provisional sites throughout the city, resulting in stumbling blocks such as carrying from one domain to another on Shabbat and other Shabbat desecrations, consequence of the prayers being held in distant locations. They relate that the Torah scrolls, instead of resting honorably in the synagogues, had been dispersed in thirty locations throughout the city so that they can be read in public, which was a disgrace to the Torah scrolls. They therefore request financial support in rebuilding the synagogues, listing the synagogues destroyed by the blaze, including seven major synagogues and two smaller ones. The names of the synagogues appear in the margin of the letter: Algazi, Talmud Torah - two communities, Orchim, Etz Chaim - two communities, Portugal, Geveret and Bikur Cholim.

The letter states that an estimated 50000 coins are required per synagogue, even if they are not reconstructed according to their prior glory and magnificence. They write that the wealthy members of the İzmir community are unable to help with rebuilding the synagogues, since they too were affected by the fire. At the end of the first paragraph, the signatures of R. Yehoshua Avraham Yehuda and R. Yehoshua Avraham Krispin appear. It is followed by another paragraph, in which Chacham Bashi Pinchas de Segura and R. Chaim Palachi endorse the appeal, blessing the donors with multiple repayment of their kindness from G-d in gold and silver. At the end of this passage, the signature of R. Chaim Palachi appears, alongside the stamp of "**...Pinchas Moreinu, Chacham Bashi of İzmir and its surroundings...**" – the stamp of R. Refael Pinchas de Segura – known by the acronym Pardes.

The letter was folded and sent by mail, and the verso bears the address inscribed in Hebrew and Italian: "To

the honorable treasurers and leaders of the Ancona community...", with post marks.

The first signatory: R. Yehoshua Avraham Yehuda (1772-1849), author of Avodat Masa (Salonika 1846), "Rabbi and yeshiva dean of İzmir". A Torah scholar of İzmir, he was responsible for the community taxes, and consequently composed a Halachic work pertaining to the tax regulations in İzmir. In his preface to his book Avoda Masa, he relates that the fire which struck İzmir consumed all his works apart from this composition, which was with him at the time of the fire, while he was staying in a nearby village. He later immigrated to Eretz Israel, lived for three years in Jerusalem and passed away there in 1849

The second signatory: R. Yehoshua Avraham Krispin (before 1785-1855), author of Vayeshev Avraham and Avraham BaMachaze. In his eulogy (Chelkam BaChaim, Homily 7 for eulogy), R. Chaim Palachi describes him as a close neighbor for twenty years, who prayed and studied together with him every evening. He relates that there were never any hard feelings between them, and they were always united in friendship.

The third signatory (stamped): the Chacham Bashi, R. Yehoshua Refael Pinchas (Moreinu) de Segura, author of Ot Hi LeOlam, Ot HaBrit and Ot LiYeshua. R. Chaim Palachi was his disciple-colleague, and they studied together in the "Beit Yaakov Rabi" yeshiva under the Chikrei Lev (grandfather of R. Chaim). After the passing of the R. Yehoshua Refael Pinchas, R. Chaim Palachi served in his place as rabbi of İzmir. In the eulogy he delivered in his memory, R. Chaim related that in his youth like in his older age, he studied under him day and night. He recounts in one of his books seeing R. Yehoshua Refael Pinchas, whom he accompanied constantly, crying and bemoaning the destruction of Jerusalem and the Temple morning and night, adding that he witnessed first-hand that the latter benefited from Divine Inspiration (Luach Erez, Seder Eliyahu Raba, chapter 4, p. 7b).

His book Ot LiYeshua contains the sermon delivered on the occasion of the inauguration of the Bikur Cholim synagogue in İzmir, which was rebuilt following this fire, in Elul 1843 (pp. 156b-164a). He describes the joy and consolation they drew from the speedy reestablishment of the synagogues in all their glory, while in a previous fire in 1772, which also destroyed all the synagogues, it took many years before the community succeeded in restoring what was lost.

The fourth signatory: R. Chaim Palachi – Chavif (1787-1868), an outstanding Torah scholar in hidden and revealed realms of the Torah, was the rabbi of İzmir and a renowned leading Torah scholar of his generation. He composed seventy-two books (corresponding with the numerical value of his name Chaim, including the

67. Leaf Handwritten by the Ben Ish Chai – Explanation of Birkat Kohanim and Blessing of Wealth, with Plea for "Protection"

Leaf, two handwritten pages - outline for a sermon on the verses of Birkat Kohanim. Handwritten by R. Yosef Chaim of Baghdad, author of Ben Ish Chai. [Baghdad, ca. 1890s].

Covers a complete topic, with opening and closing words. It ends with a prayer: "G-d should help and protect us always, Amen".

"G-d should bless you with wealth and protect you that you use it to perform mitzvot... He performs more mitzvot than his obligation because G-d obligated him to tithe and he gives more than a tenth... By this increase, he will be saved... G-d will bless you with possessions and protect your person... 'You will be blessed when you come in and blessed when you go out'..."

R. Yosef Chaim of Baghdad (1833-1909), author of Ben Ish Chai and numerous other important books. Son of R. Eliyahu Chaim son of R. Moshe Chaim, Rabbi of Baghdad. Disciple of R. Abdallah Somekh. R. Yosef Chaim was 26 years old at the time of his father's passing in 1859 and succeeded him in delivering a sermon in the Great Synagogue, and continued delivering a discourse every Shabbat for fifty years. He became world famous for his knowledge of the revealed and hidden facets of the Torah and for his holiness. He wrote Rav Pe'alim, Torah Lishma, Ben Ish Chai, Ben Ish Chayil, Ben Yehoyada, Od Yoseph Chai, Leshon Chachamim, Aderet Eliyahu, Chasdei Avot and other books.

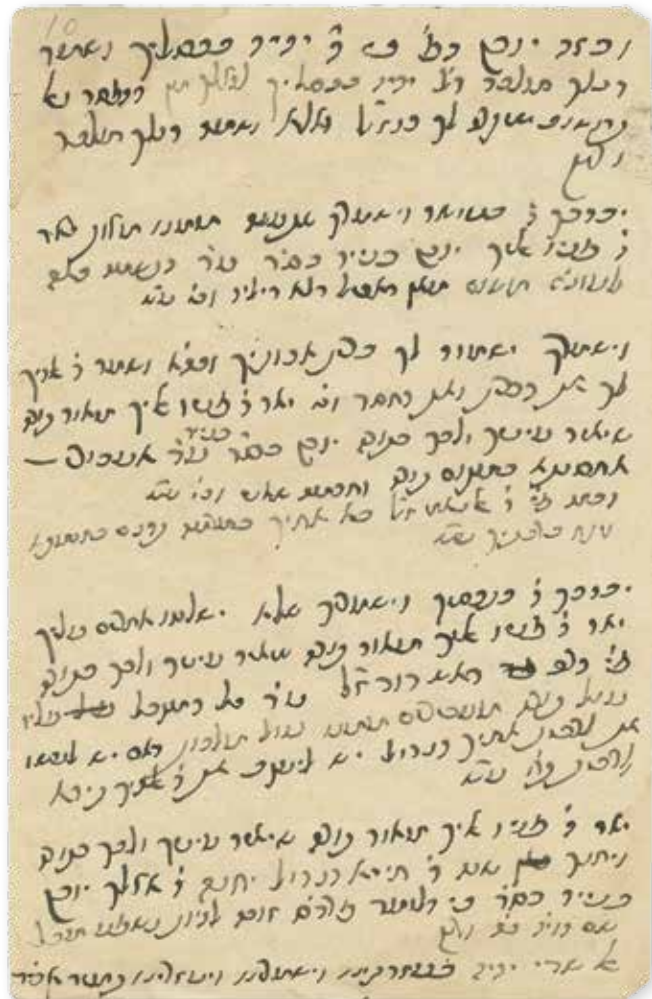
The manuscripts of the Ben Ish Chai are known as a segula for success and protection.

This manuscript is especially important due to the many verses and sayings of blessing and protection it contains, written in the handwriting of R. Yosef Chaim of Baghdad.

[1] leaf ([2] pages), approximately 49 handwritten lines. Good condition. Stains.

Opening price: \$1500

Estimate: \$3000-5000

67b

68a

68. כתב-יד, חידושים על הש"ס ועל התורה – מקנס (מרקו), תקס"א – חיבורים שלא נדפסו – אוטוגרף מחבר לא מזהה

כתב-יד, חידושים על מסכתות סוכה, ביצה, מגילה, קידושין, חולין והשמטות. חידושים וביאורים לפירוש רש"י והרא"מ על התורה, ספר דברים (פרשת דברים עד פרשת כי תצא). [מקנס? (מרקו), שנות תקס"א-ס' בקירוב].

בראש מסכת סוכה (דף א/א) כותרת: "חי[דושי] סוכה – אתחיל לכתוב חי[דושי] על מסכת סוכה בס"ד". בסיום מסכת סוכה (דף 2/ז) קולופון: "ת"ל סיימנו מסכת סוכה יום חמישי בשבת תשעה ימים לחודש סיון המוכתר בכתר תורה שנת... נפלאה (תקס"א 1801)... והתחלנו מסכת ביצה בעה"ו יום א' בשבת י"ב לסיון, וד' אלוקים יעזור לי..."

חיבורים מסודרים שלא נדפסו – "שיטה" של חידושים והערות על סדר דפי המסכתות. כתיבה אוטוגרפית של מחבר (בלתי מזהה), בכתב די מזרחי נאה במיוחד, עם הגהות ומחיקות, הוספות רבות – בין השורות, בין הטורים ובשולי הדפים. לפי צורת הכתיבה נראה שהחיבורים שבספר נכתבו לאורך זמן על ידי מחברם תוך כדי לימודו. הכותב הינו כנראה אחד מחכמי מקנס. סגנון העיצוב של הכתיבה אופייני מאד לכתבי היד של חכמי מקנס שבמרקו. בתוך הדברים מובאות מדברי חכמי מקנס רבי משה טוליאנו ורבי מרדכי ברדוגו ועוד. גם ניסוח הדברים מתאים ללשונם של ספרים אחרים מתורתם של חכמי מקנס, שכתבו בשפה קולחת ועשירה במליצות [מעניין לציין תיקון שתוקן ע"י הכותב תוך כדי כתיבה: במסכת מגילה (דף כ/כ) נכתב בשולי קטע "שוב אחר ימים הצצתי שמחתי באומרים לי שכן הגיה התי"ט" – כלומר המחבר כתב בתחילה "הצצתי" בספר תוספות יו"ט, ושוב מחק את המילה "הצצתי" ובענוות חן תיקן את דבריו והודה על האמת שלא הציץ מעצמו בספר, אלא "שמחתי באומרים לי" – כלומר שאחרים הראו לו את הדברים]. במקומות רבים מביא המחבר חידושים בשם רבו "מור"י ובמספר מקומות הוא מעתיק קטעים שלמים מתוך כתביו של רבו "מור"י" (ראה למשל דף יא/ב). בדף כב/ב על מסכת קידושין, הוא מביא דברים ששמע בשם תוספות שאנץ [חיבור תוספות שאנץ על מסכת קידושין היה בכתבי יד, וכיום אינו בידו]. החידושים על התורה סובבים בעיקר על פירוש רש"י לתורה. בדבריו הוא מצטט ודן רבות בדברי הרא"מ [רבי אליהו מזרחין] והרשב"ץ [רבי שלום אבן צור מחכמי מרוקו – שחיבר ביאור לפירוש רש"י על התורה. חיבורו של הרשב"ץ לא נדפס, וחלקים ממנו נמצאים בכתבי-יד. יתכן שהמובאות כאן לא נמצאות בכתבי-היד הידועים של החיבור]. הוא מביא דברים שכתב "הרב המרבי"ץ" [רבי מרדכי בירדוגו ממקנס, תע"ה-תקכ"ב], ומספר "מלאכת הקודש – להרב מהרמ"ט" [ספר מלאכת הקודש על התורה לרבי משה טוליאנו, נדפס בליוורנו שנת תקס"ג. מסתבר שהחיבור שלפנינו על התורה נכתב לאחר מכן, אם כי אין להוציא מכלל אפשרות, שמחבר כתב היד שלפנינו, השתמש בספר "מלאכת הקודש" קודם לכן, מתוך כתבי יד].

באחד העמודים שבראש הספר רישום [בכתב יד שונה] על קבלת כספים "עבור הלימוד", מאת "סי[ניור] חיים אצייאג". [3], כב, [30] דף. מתוכם 13 דפים ריקים (חוץ מרישום קצר שאינו בדברי תורה). 21 ס"מ. כתיבה צפופה ונאה, רוב הדפים נכתבו בשני טורים. מצב ביוני. בלאי וכתמי רטיבות. פגעי עש וקרעים קלים (לפעמים עם פגיעה בטקסט). חלק מהדפים מנותקים. ללא כריכה.

פתיחה: \$7000
הערכה: \$8000-10,000

68. Manuscript, Novellae on the Talmud and on the Torah – Meknes (Morocco), 1801 – Unpublished Compositions – Author's Autograph, Unidentified

Manuscript, novellae on Tractates Sukkah, Beitza, Megillah, Kiddushin, Chullin and omissions. Novellae and commentaries on the Rashi and Mizrachi commentaries to the book of Devarim (Parashiot Devarim to Ki-Tetze). [Meknes? (Morocco), ca. 1800].

A title appears at the beginning of Tractate Sukkah (p. 1a): "Novellae on Sukkah – I will begin recording novellae on Tractate Sukkah with the help of G-d"; and a colophon at the end of Tractate Sukkah (p. 7b): "We completed Tractate Sukkah on Thursday, Sivan 9, [1801]... and we began Tractate Beitza on Sunday, Sivan 12, may G-d help me..."

Unpublished compositions – a "Shita" of novellae and comments arranged in order of the tractates' pages. Author's autograph (unidentified), in particularly neat Oriental script, with corrections, deletions and many additions – interlinear, intercolumnar and marginal. The style of writing suggests that these compositions were compiled by the author over the course of his learning. The writer appears to be a Meknes Torah scholar. The formatting style is very typical of manuscripts produced by Torah scholars of Meknes, Morocco. The contents include citations of Meknes Torah scholars such as R. Moshe Toledano, R. Mordechai Berdugo and others.

68b

The flowing language he uses, rich in flowery expressions, also parallels the style of other books by Meknes Torah scholars. In many instances, the author quotes novellae in the name of his teacher "מורי" and in several places, he transcribed entire passages from the writings of his teacher "מורי" (see for example p. 11b). On p. 22b, to Tractate Kiddushin, he quotes teachings he heard in the name of Tosafot Shantz (the nonextant Tosafot Shantz composition on Kiddushin existed then in manuscript).

The novellae on the Torah primarily relate to the Rashi commentary on the Torah. He extensively quotes and discusses the words of R. Eliyahu Mizrachi and the Rashbatz (R. Shalom ibn Tzur, a Moroccan Torah scholar – who composed a super-commentary to Rashi on the Torah. The Rashbatz's composition was not published, but parts of it are extant in manuscript. The passages quoted here may not appear in the extant manuscripts). He also cites teachings by HaRav HaMarbitz (R. Mordechai Berdugo of Meknes, 1715-1762), and from the book Melechet HaKodesh by HaRav Maharmat (Melechet HaKodesh on the Torah by R. Moshe Toledano, printed in Livorno in 1803. The composition in this manuscript was presumably authored after that date, though a possibility remains that the author studied Melechet HaKodesh in manuscript form, before it was published).

An inscription appears near the beginning of the book (in a different handwriting), recording the receipt of funds "for learning" from "Senor Chaim Sayegh".

[3], 22, [30] leaves. Including 13 empty leaves (apart from a brief note not pertaining to Torah). 21 cm. Neat, close writing, most leaves are formatted in two columns. Fair condition. Wear and dampstains. Worming and small tears (affecting text in some places). Some detached leaves. Without binding.

Opening price: \$7000
 Estimate: \$8000-10,000

69c

69b

69a

69d

69. כתב-יד, מחזור לארבע פרשיות, חג הפורים ושלושה רגלים, כמנהג אלג'יר – המאה ה-17/18

כתב-יד, מחזור לארבע פרשיות, חג הפורים ושלושה רגלים. [אלג'יר, המאה ה-17/18 בערך].

כתיבה מערבית רוטה, עם תיבות פתיחה וכתרות בכתיבה קליגרפית מסולסלת. כולל מאות פיוטים הנאמרים במנהג יהודי אלג'יר, רבים מהפיוטים נרשמו ע"י דודזון באוצר השירה והפיוט, עפ"י מחזורים כמנהג אלג'יר. חלק מהפיוטים במחזור שלפנינו לא נרשמו שם.

כולל קרובות (מערכות פיוטים) לארבע הפרשיות: שקלים, זכור, פרה והחדש [כולל בין היתר את הקרובה לשבת שקלים המתחילה "יונה בצלמון בהשליגה בחושף יפו פעמיה" מאת רבי יצחק הלוי בן זרחיה גירונדי, פיוט "אזהרות לשבת הגדול" לרבינו קלונימוס הנשיא, המתחיל "בנים שמעו לי ילדי איתני", ועוד]; סדר פיוטים לחג הפורים ("תקון יום פורים"); קרובות ופיוטים לחג הפסח (ליום ראשון ושני של פסח, "לטל", "רשות לשבת וחולו של חג הפסח", "ליום שירה" (שביעי של פסח), הפטרות ל"יום שירה" ול"יום אחרון של פסח"); "סדר חג השבועות" [כולל קרובות לחג השבועות, פיוט לעשרת הדברות "אמת עלי לספר מאמרות", מאת רס"ג, ו"נער כלמאת" - עשרת הדברות בערבית-יהודית, אזהרות רבי שלמה אבן גבירול]; קרובות ופיוטים לחג הסוכות ו"סליחות" להושענות; פיוטים לשמיני עצרת ("רשות ליום שמיני עצרת, "מגן למוסף הגשם"); פיוטים לשמחת תורה.

רוב הדפים כתובים בכתיבת סופר נאה, מספר דפים נכתבו ע"י כותבים אחרים. רישום בעלות בשולי דף [337]: "שלי אני היקר הנכבד יוסף אלשקר ס"ט".

[140] דף. יתכן שחסרים דפים בתחילתו. מספר דפים חסרים בתוך המחזור. 21.5 ס"מ. מצב ביווני-טוב. כתמים, כתמי רטיבות. קרעים ובלאי במספר דפים. נקבי עש. עם קרעים משוקמים במספר מקומות. מספר דפים, בעיקר בתחילת המחזור ובסופו, עם קרעים חסרים ופגיעה בטקסט, משוקמים במילוי נייר. כריכה משוקמת, עם שחזור מכריכת העור המקורית.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$3000-5000

69f

69e

69. Manuscript, Machzor for the Four Parashiot, Purim and the Three Festivals, Algerian Rite – 17th/18th Century

Manuscript, Machzor for the Four Parashiot, Purim and the Three Festivals. [Algiers, ca. 17th/18th century]. Western cursive script, with initial words and titles in florid calligraphic script. Contains hundreds of piyyutim recited by Algerian Jewry, many of them listed in Davidson's Thesaurus of Mediaeval Hebrew Poetry, based on Algerian-rite Machzorim. Some of the piyyutim appearing in this Machzor are not listed there. Includes Kerovot (series of piyyutim) for the Four Parashiot: Shekalim, Zachor, Para and HaChodesh (includes amongst others the Kerova for Shabbat Shekalim by R. Yitzchak HaLevi ben Zerachia Gerondi, Azharot for Shabbat HaGadol by Rabbeinu Kalonymus HaNasi and others); order of piyyutim for Purim (Tikun Yom Purim); Kerovot and piyyutim for Passover (for the first and second day of Passover, for dew, Reshut for Shabbat and Chol HaMoed of Passover, for Yom HaShira [seventh day of Passover], Haftarat for Yom HaShira and for the last day of Passover); Seder Chag HaShavuot (including Kerovot for Shavuot, piyyut for the Ten

Commandments by R. Saadia Gaon, the Ten Commandments in Judeo-Arabic, Azharot by R. Shlomo ibn Gabirol); Kerovot and piyyutim for Sukkot and Selichot for Hoshanaot; piyyutim for Shemini Atzeret (Reshut LeYom Shemini Atzeret, Magen LeMussaf HaGeshem); piyyutim for Simchat Torah. Most of the leaves contain neat scribal script, several leaves were written by different writers. An ownership inscription appears in the margin of p. [37b]: "Mine, the dear and honorable Yosef Alashkar". [140] leaves. Leaves may be missing from the beginning. Several leaves of the Machzor are lacking. 21.5 cm. Fair-good condition. Stains, dampstains. Tears and wear to several leaves. Worming, repaired in several places. Open tears affecting text to several leaves, mainly at the beginning and end of the Machzor, repaired. Restored binding, incorporating the original leather binding. Opening price: \$2000 Estimate: \$3000-5000

70a

70. כרך כתבי המלצה - בכתב-ידם ובחתימותיהם של עשרות מחכמי ורבני מרוקו, ביניהם המלצה בכתב-ידו וחתימתו של ה"בבא סאלי"

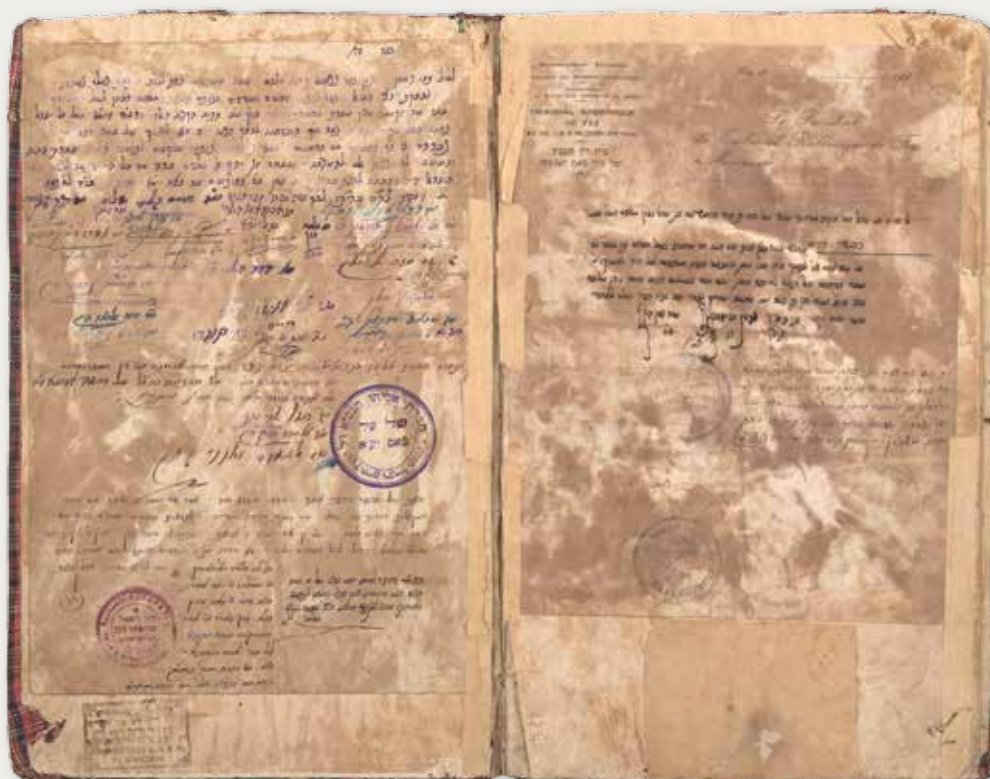
המלצה בכתב-יד וחתימת רבי יהושע בירדוגו - מכנאס.
 המלצה בכתב-יד וחתימת רבי שלמה ה' שטרית - "דיין ומו"ץ בעי"ת מכנאס".
 המלצה בכתב-יד וחתימת רבי דוד צבאח - רבאט.
 המלצה בחתימות רבני אצוירא (מוגאדור) - הראב"ד רבי אברהם ה' סוסאן, רבי דוד כנאפו ורבי משה ה' סמחון.
 • עמוד [5] - המלצה מחברה "הנוקראת ע"ש עטרת ראשינו... כמוהר"ר אי"ש הצרפתי...". פאס, תרפ"ג. עם חתימות רבות.
 • עמוד [6] - המלצה מאת רבני בית הדין בפאס, תרצ"ג. בחתימת רבי מתתיה סירירו, רבי אהרן בוטבול ורבי משה אבן דנאן.
 תחתיה שתי המלצות נוספות - האחת בכתב-יד וחתימת רבי דוד צבאח "מו"ץ בעי"ת אצוירא"; והשניה בכתב-יד וחתימת רבי אבנר צרפתי "דומ"ץ אספי".
 • עמוד [7] - המלצות מחברות בעיר פאס, תרפ"ג: המלצה מהחברה על שם רבי שמעון בר יוחאי - עם חתימות החברים, ביניהם: רבי שמואל ה' דנאן, רבי סעדיה ה' דנאן. המלצה מ"חברת אליהו הנביא", עם חתימות החברים.
 המלצה בכתב-יד וחתימת רבי רפאל צרפתי - אוג'דה.
 המלצה בכתב-יד וחתימת רבי יוסף מסעוד אביקציץ.
 המלצה בכתב-יד וחתימת רבי יוסף משאש [בעל 'אוצר המכתבים'] - תלמסאן, תרצ"ו.
 [7] דף, מודבקים זה לזה וכרוכים יחד. 36 ס"מ. מצב בינוני. כתמים כהים, קרעים ובלאי, פגעי עש במספר מקומות. עקבות רטיבות. שיקומים בהדבקת נייר. כריכת בד עממית.
 פתיחה: \$15,000
 הערכה: \$20,000-25,000

כרך כתבי-המלצה להכנסת כלה, בכתב-ידם וחתימותיהם של עשרות מרבני וחכמי מרוקו, ביניהם מכתב המלצה (שלוש שורות) בכתב-ידו וחתימת יד-קדשו של האדמו"ר רבי ישראל אבוחצירא (ה"בבא סאלי").
 7 דפים שהודבקו ונכרכו יחד. בהם המלצות בכתב-יד וחתימות חכמי ורבני מרוקו בשנות העשרים והשלושים של המאה ה-20 [תרפ"ג-תרצ"ו 1922-1936], מערי מרוקו: פאס, מכנאס, רבאט, תלמסאן, צפרו, אספי, אצוירא ואזיידא. כל כתבי-המלצה נכתבו עבור "סי' משה אוחנה", ובחלקם נכתב כי הוא מבקש לעלות ולהתיישב בארץ ישראל.
 להלן פירוט כתבי-המלצה ופירוט חלק משמות הרבנים החותמים:
 • עמוד [1] - המלצה מ"חברת הרה"ג מעוז ומגדול... כמוהר"ר יעקב אביחצירא זצוק"ל...". פאס, תרצ"ה. בשולי המלצה הסופות בכתב-יד וחתימות אנשי החברה.
 • עמוד [2] - מכתב המלצה מחברת רשב"י. פאס, תרפ"ג. חתימות רבות של אנשי החברה, ביניהן חתימת "ע"ה יצחק אביחצירא".
 • עמוד [3] - המלצה בחתימת בית הדין ברבאט. תרפ"ג. חתימות רבי רפאל אנקאווא [המלאך רפאל], רבי יקותיאל בירדוגו, רבי יוסף חיים בן עטר.
 לצד המלצה זו המלצה נוספת בכתב-יד וחתימת רבי חיים רפאל עטייה - מרבני רבאט; והמלצה נוספת בכתב-יד.
 • עמוד [4] - המלצת בין הדין בפאס - חתימות רבי "שלמה --", רבי "מתתיה סירירו" ורבי "אהרן בוטבול". פאס, תשרי תרפ"ג [1922]. לצדה המלצה בת שלוש שורות בכתב-ידו וחתימתו של רבי "שראל אביחצירא" - ה"בבא סאלי".
 המלצה בכתב-יד וחתימת רבי אבא אלבאז - "מו"ץ בעי"ת צפרו".

70b

70c

70d

70. Bound Letters of Recommendation – Handwritten and Signed by Dozens of Moroccan Sages and Rabbis, Including a Recommendation Handwritten and Signed by the Baba Sali

Letters of recommendation for hachnasat kalla (supplying a dowry for a bride), handwritten and signed by dozens of Moroccan sages and rabbis, including a letter of recommendation (three lines) handwritten and signed by R. Yisrael Abuchatzira (the Baba Sali). Bound together.

7 leaves, glued and bound together, containing handwritten and signed recommendations by Moroccan sages and rabbis from 1922-1936. Written in Moroccan cities: Fez, Meknes, Rabat, Tlemcen, Sefrou, Safi, Essaouira and El-Jadida. All the recommendations were written for "Moshe Ochana", some mentioning his wish to settle in Eretz Israel.

Below is a list of the letters of recommendation and some of the names of the rabbis who signed them:

- Page [1] – Recommendation of "...R. Ya'akov Abuchatzira...". Fez, 1935. Handwritten additions and signatures of members of the society appear on the margins.
- Page [2] – Letter of recommendation by the Rashbi society. Fez, 1932. Many signatures of members of the society, including the signature "Yitzchak Abuchatzira".
- Page [3] – Recommendation signed by the Beit Din in Rabat. 1923. Signatures of R. Refael Ankawa (Encouau) [HaMalach Refael], R. Yekutiel Birdugo, R. Yosef Chaim ibn Attar.

This recommendation is accompanied by another handwritten recommendation signed by R. Chaim Refael Attie, a Rabbi in Rabat and by another handwritten recommendation.

- Page [4] – Recommendation of the Fez Beit Din – Signatures of R. "Shlomo ---", R. "Matitya Siriro" and R. "Aharon Butbul". Fez, Tishrei 1922.

Three handwritten lines of recommendation signed by R. "Yisrael Abuchatzira", the Baba Sali, appear alongside this recommendation.

Recommendation handwritten and signed by R. Abba Elbaz, "Posek in the city of Sefrou".

Recommendation handwritten and signed by R. Yehoshua Birdugo – Meknes.

Recommendation handwritten and signed R. Shlomo ibn Shitrit – "Dayan and posek in Meknes".

Recommendation handwritten and signed by R. David Tzabach – Rabat.

Recommendation signed by Rabbis of Essaouira (Mogador) – Ra'avad R. Avraham ibn Sussan, R. David Knafo and R. Moshe ibn Simhon.

- Page [5] – Recommendation of the society "Called after... Rabbi Ish HaTzorfati...". Fez, 1923. With many signatures.

- Page [6] – Recommendation by Rabbis of the Fez Beit Din, 1933. Signed by R. Matitya Siroro, R. Aharon Butbul and R. Moshe ibn Denan.

Under these signatures are two more recommendations, one handwritten and signed by R. David Tzabach "Posek in El-Jadida" and the other handwritten and signed by R. Avner Tzorfati "Posek in Safi".

- Page [7] – Recommendation from societies in Fez, 1923: Recommendation from a society named after R. Shimon Bar Yochai, with signatures of its members, including the following: R. Shmuel ibn Denan, R. Sa'adia ibn Denan. Recommendation from Chevrat Eliyahu HaNavi, with signatures of its members.

Recommendation handwritten and signed by R. Refael Tzorfati, Oujda.

Recommendation handwritten and signed by R. Masud Aviktzitz.

Recommendation handwritten and signed by R. Yosef Mashash [author of Otzar HaMichtavim] – Tlemcen, 1936.

[7] leaves, glued and bound together. 36 cm. Fair condition. Dark stains, wear and tears, worming in several places. Traces of dampness. Repairs with paper. Folk fabric binding.

Opening price: \$15,000
 Estimate: \$20,000-25,000

71. דף בכתב-יד קדשו של רבינו חיים ויטאל - סגולות ורפואות לעיניים שונים ו"קבלה מעשית" - סגולה להשיב לכיסך מטבע
"שתוציאהו בהוצאה"

הועתקו בתוך שלושה ימים על ידי "מאה סופרים". לאחר פטירת האר"י עבר מהרח"ו למצרים. לאחר מכן שהה זמן מסוים בירושלים ולאחר מכן עבר לדמשק, שם נפטר בשנת ש"פ. עיקר תורת האר"י נכתבה על ידו בחיבור "עץ חיים", ובחיבור "שמונה שערים" שסדר בהוראתו בנו רבי שמואל ויטאל. על אף שהאר"י סמך את ידו רק על מהרח"ו ככותב ומפרש דבריו, נמצאו גם חיבורים מהאר"י שכתבו תלמידים אחרים מ"גורי האר"י". גדולי המקובלים בדורות שאחריו חזרו והדגישו את היותו של המהרח"ו הסמכות העליונה לפירוש דברי האר"י, והזהירו שלא להסתמך על כתבי תלמידי האר"י האחרים. מהרח"ו עצמו כותב בהקדמה לספרו "עץ חיים": "דע מן היום אשר מורי זלה"ה החל לגלות זאת החכמה, לא זהה ידי מתוך ידו אפילו רגע אחד. וכל אשר תמצא כתוב באיזה קונטרסים על שמו ז"ל ויהיה מנגד מה שכתבתי בספר הזה - טעות גמור הוא כי לא הבינו דבריו...". מהרח"ו ניסה להגביל ככל יכולתו את הפצת תורת האר"י, ובין היתר ציווה לגנוז בקברו כתבים רבים מתורת האר"י. רק לאחר פטירתו החלו להתפרסם כתביו בדרכים שונות ובעריכות שונות. בין היתר, הוצאו מקברו דפים רבים לאחר שחכמי הדור עשו "שאלת חלום", והם שימשו כבסיס לחיבורים נוספים מתורת האר"י (על גלגולי העריכות השונות של תורת האר"י מכתבי רבי חיים ויטאל, ראו בהרחבה בספר "קבלת האר"י", מאת ר' יוסף אביב"י). בין החיבורים שכתב מתורת האר"י נודעו הספרים: עץ חיים, שמונה שערים, אוצרות חיים, אדם ישר, דרך עץ חיים, פרי עץ חיים, שערי קדושה, ועוד.

לספר רפואות זה של מהרח"ו נודעו מספר שמות: "ספר הפעולות", "תעלומות חכמה", "ספר קבלה מעשית", "ספר הרפואות", "רפואות וסגולות". חיבור הרפואות של מהרח"ו לא נדפס יחד עם כל כתביו. במשך שנים נדפסו ממנו רק קטעים ספורים בספרי הסגולות והרפואות. לאחרונה נדפס בשלמותו ("ספר הפעולות", מודיעין עילית, תש"ע).

על גדולתו וקדושתו של רבי חיים ויטאל כותב החיד"א כי "נשמתו היתה גדולה מאד ונקיה יותר מכל בני דורו". ידוע כי חזה דברים רבים ברוח הקודש. את חזיונותיו המופלאים תיעד ביומנו, שנדפס באופן חלקי תחת השם "שבחי ר' חיים ויטאל", ולאחרונה נדפס במלואו תחת השם "ספר החזיונות".

[1] דף. 195 ס"מ. 2 עמ' כתובים במלואם. מצב טוב. כתמים ובלאי. כרוך בכריכת עור חדשה, מעוטרת ומהודרת.

פתיחה: \$30,000

הערכה: \$40,000-50,000

כתב-יד, סגולות ורפואות, ועצות שונות. אוטוגרף בכתב-יד קדשו של רבינו חיים ויטאל. [שנות הש', מפנה המאה ה-17-16].

דף כתוב משני צדיו, שני טורים בעמוד. כמאתיים שורות בכתב-יד קדשו של רבי חיים ויטאל. קטע מתוך חיבור של סגולות ורפואות שכתב מהרח"ו.

בדף זה רשימות רבות של סגולות ורפואות, עצות ולחשים לעיניים שונים (כמו לדוגמא: "לעשות מעה הן מכתף הן מזהב שכל פעם שתוציאהו בהוצאה יחזור בכיסך, קח עור חתול שחור וקח מ"ג מטבעות וכרוך בעור ההוא, ושימהו תחת גשר בפרשת דרכים והניחהו שם עד ג' ימים... וכאשר תרצה להוציא אותם המטבעות תהפוך פניך לצד ימין וזכור בפיו הקול ההוא ששמעת, ויחזור המטבע בכיסך. והעלם הדבר הזה כי הוא מנוסה"). בתוך הדברים מובאת עצה חשובה לכתובת קמיעין: "שלא יקבל הדיו טומאה לכתוב בו קמיעין, שים בו קורט של לבונה".

המקובל האלוקי רבינו חיים ויטאל (מהרח"ו), תלמידו הגדול ו"מעתיק השמועה" של האר"י הקדוש. נולד בשנת ש"ג בעיר צפת, שהיתה באותם ימים מרכז רוחני ואבן שואבת לגדולי תורה ויראה. בראש חכמי העיר עמד באותם ימים מרן רבי יוסף קארו בעל "שולחן ערוך", וביניהם היו הרמ"ק, רבי שלמה אלקבץ (מחבר "לכה דודי"), המבי"ט, רבי משה אלשיך, ועוד. מהרח"ו קיבל תורה מפי המהר"ם אלשיך, גדול תלמידי מרן ה"בית יוסף". ב"ספר החזיונות" שלו מזכיר רבי חיים ויטאל את לימודו אצל מהר"ם אלשיך בשנת שי"ז (בהיותו כבן י"ד) וכותב כי באותה שנה "צוה מהר"ר יוסף קארו ז"ל למורי הר' משה אלשיך בשם המלאך הדובר בו שיזהר מאד ללמדני בכל יכולתו". מהר"ם אלשיך אף סמך את רבי חיים מכח ה"סמיכה" שקיבל מרבו מרן ה"בית יוסף". במקביל, החל מהרח"ו את לימודיו בתורת הסוד בבית מדרשו של רבי משה קורדובירו (הרמ"ק). בשנת ש"ל עלה רבי יצחק לוריא - האר"י הקדוש ממצרים לארץ ישראל והתיישב בצפת. באותה שנה נפטר הרמ"ק והאר"י היה ליורשו. עם התגלות אורו של האר"י הקדוש בצפת, הפך רבי חיים ויטאל לתלמידו המקורב ביותר והסמכות הראשונה במעלה לתורת הקבלה של האר"י. במשך כשנתיים ישב מהרח"ו לפני האר"י וכתב כל מילה שהוציא מפיו.

כתבי מהרח"ו הם משנת-היסוד של תורת האר"י שנפוצה בדורות שלאחר מכן. החיד"א מספר (שם הגדולים בערכו) כי רבי חיים ויטאל לא נתן רשות לאף אדם להעתיק מהכתבים שרשם מפיו רבו, אך פעם אחת - כשהיה חולה מאד, שחדו התלמידים את בני ביתו, שנתנו להם "ת"ר ניירים" (600 דפים) מכתבת ידו של מהרח"ו, ואלו

שומרת הם האמה ותעלה הפצה לאשה נרד הקנה הדוא
 למעלה יוא כנס אל העש הפצה המ במקום המת
 השמש קנעף שאור אשתי אל יוקי סס קנה כלל

עשה חור חול בכורה נאיש הנכו צבר רע חי נתינס הינס
 ואל העש פחס חור קמן מאלר כשיער עין א'
 ורצויר תוץ צולה ^{שורב} על הכנה סאוסן אפור
 העין של ^{הענף} קנעף ויהיה מלעש לפוקוס הנקב ויאיש שס
 עז א' רולק סמוך ל הנקב ההוא ובאותי אכרלע אצור
 תוך חור חיה הפז הנקבר ותענק נתימכט השותעס
 פה השורה קנעפי יד הוא הכושק

שיהקב קשפר מלעו אים כפף חי פן קעור והנשי
 על הקנה קלל הנצלת טאט ותפטר מאז

הנקמם על יא קנה חאס

לדע! ולקטץ הדג מאלו מן הערש אן מעל קאט
 אים כח בצנוס

שיא קיין מן קחפרי אים משרל צ' מוקוס מן כח
 ופ מעט ופרית נרד החפז ויא קיין

שיקפון וירל קפרי מן קרמר ונא יא למין אים כח
 תוך הפז טל הלקר כח טתך הקמב

שיא הקפרי מן קמב מן קהרה או המלמשי
 אים תינס כח והחטה אל טעפה כורה אל
 תקראו טמס חללש מעשין מן הקימה ולא נשא א'
 טמס טתרה אל טהר שהיה הינה עמוקה כדי
 אל יאן פן הכח טקפרי

לדב מלמטה ברכליה הנשיון נשוחה ל קמחורס
 קח המשיחה פקן מהוסל ראוע אער
 סריסה מעשה כחלל קיט של קמן ילתי קלמסוק לפי
 קרד ואלוש קישוף עלר כח פנ קחם פאזוכט ואל
 השוף קשיף עלר כח חוס לרהס נשאויר וכה דיהס
 חומק וזה טסול ינפנה סמון קח פרייהטק
 כבה מלמטה קאון נא בקרו וקטרי כהו סקלח ממיס וקלמט
 ושה עננה קמנה נאימה ככל חרמם שון מית וקלה
 על קיא טיה כוכך העננה ומהק לתי חלקים ואכול חונה
 כתקרה על קינס מעוללת ככסע עעבוס וקנס קמשיין
 מל ימיס סא קולמס כמקוס השון בשאיחה קנה
 ואחר שאונה ימיס לק לפת הוחן והששף על השון
 כמון פן עיני מועץ געלח הקי ונחם כה להעשר הינס
 פנפול קמכאב עוב א' דיהס חקרקן ארוס פתי חלמוט
 כפוס ועשה על השון ונחם מזור לעשה סערי גשיחה
 קל ואחר שאונה ויליס חרסס חזור ועשה ככל קנה
 עור החס פן קריס לא יחלש עי

קנז
 קס
 קסג
 קסד
 קסז
 קסט

71. Leaf Handwritten by Rabbi Chaim Vital – Segulot and Cures for Various Matters and Practical Kabbalah – Segula for Returning to Your Pocket a Coin which you Expended

Manuscript, Segulot, cures, and various recommendations. Autograph handwritten by R. Chaim Vital. [Turn of the 17th century].

Leaf written on both sides, two columns per page. Approximately two hundred lines handwritten by R. Chaim Vital. A section of a composition on Segulot and cures authored by R. Chaim Vital.

This leaf contains many records of Segulot and cures, recommendations and incantations for various matters (such as: **"To make a coin, silver or gold, which every time you spend it, will return to your pocket, take the skin of a black cat and wrap 43 coins in it, and place it under a bridge at a crossroad, leaving it there for three days..."**). He mentions an important advice for writing amulets: "In order for the ink for writing amulets to not become impure, add a pinch of frankincense".

The holy kabbalist R. Chaim Vital (Maharchu) was the foremost disciple and transmitter of the teachings of the holy Arizal. He was born in 1542 in Safed, which was at the time the spiritual center for eminent and G-d fearing Torah scholars. R. Yosef Karo, author of Shulchan Aruch, led the Torah scholars of the city at that time, including the Ramak, R. Shlomo Alkabetz (author of Lecha Dodi), the Mabit, R. Moshe Alshech and others. R. Chaim Vital studied Torah from R. Moshe Alshech, leading disciple of the Beit Yosef. In his book Sefer HaChezyonot, R. Chaim Vital mentions his studies under the Alshech in 1557 (at the age of 14), and relates that R. Yosef Karo instructed his teacher R. Moshe Alshech that year, in the name of the angel who spoke to him, to be very conscientious to teach him with all his might. R. Moshe Alshech also ordained R. Chaim with the authority of the semicha he himself received from R. Yosef Karo. Concurrently, R. Chaim Vital began studying Kabbalah in the study hall of R. Moshe Cordovero, the Ramak. In 1570, R. Yitzchak Luria, the Arizal, moved from Egypt to Eretz Israel and settled in Safed. That year, the Ramak died and the Arizal succeeded him. The Arizal's eminence was recognized in Safed and R. Chaim Vital became his closest disciple and the supreme authority on the Arizal's kabbalistic teachings. For two years, R. Chaim Vital sat before the Arizal and recorded every word his teacher uttered.

The writings of R. Chaim Vital are the fundamentals of the Arizal's teachings which were disseminated in later generations. The Chida relates (Shem HaGedolim, R. Chaim Vital) that R. Chaim Vital did not permit anyone to copy these writings, however once, while he was seriously ill, the kabbalists bribed his household members to give them 600 leaves of his writings, which they had copied in three days by "100 scribes". After the passing of the Arizal, R. Chaim Vital moved to Egypt. He then returned to Eretz Israel and resided for a while in Jerusalem, later moving to Damascus where he passed away in 1620. He wrote the primary teachings of the Ari in his composition Etz Chaim and in Shemona Perakim which his son Shmuel Vital arranged following his instructions. Although the Arizal authorized only R. Chaim Vital to write and explain his teachings, compositions written by his other disciples exist as well. The leading kabbalists of following generations constantly stressed that R. Chaim Vital is the supreme authority for explaining the Ari's teachings and warned not to rely on the writings of any other disciple. R. Chaim Vital himself writes in the preface to his book Etz Chaim: "Know that from the day my teacher began to reveal this wisdom, I did not leave him even for a moment. And any writings you may find in his name, which differ from that which I have written in this book, is a definite error since they did not comprehend his words...". R. Chaim Vital attempted to limit spreading the Arizal's teachings and instructed to bury many of his writings on the Arizal's teachings in his grave. Only after his passing did his writings become publicized in various forms and editions. The scholars of his times performed a "dream question", consequently removing many leaves from his grave, which served as a basis for other compositions on the Arizal's teachings (see Kabbalat HaAri by R. Yosef Avivi). The books he wrote of the Arizal's teachings include: Etz Chaim, Shemona She'arim, Otzrot Chaim, Adam Yashar, Derech Etz Chaim, Pri Etz Chaim, Shaarei Kedusha, and other. This book of cures by R. Chaim Vital is known by several titles: Sefer HaPe'ulot, Taalumot Chochma, Sefer Kabbalah Maasit, Sefer HaRefuot, Refuot U'Segulot. This composition was not printed together with the rest of his writings. Over the years, only a few sections were printed in books of Segulot and cures. Recently, it has been printed in full (Sefer HaPe'ulot, Modiin Illit, 2010).

The Chida wrote of the greatness and holiness of R. Chaim Vital "his soul was very exceptional, and cleaner than that of all other people in his times". It is known that he foresaw many events with his divine spirit. He documented his amazing visions in his diary, which was partially printed under the name Shivchei R. Chaim Vital and was recently published in full in the book Sefer HaChezyonot.

[1] leaf. 19.5 cm. 2 pages filled with writing. Good condition. Stains and wear. Bound in a new, elaborate and ornamented leather binding.

Opening price: \$30,000

Estimate: \$40,000-50,000

72a

72. מחזור עם מאות הגהות קבליות בכתב ידו של הרמח"ל - המחזור בו התפלל הרמח"ל כשליח ציבור בקהילת האשכנזים בפאדובה - ביאורים וכוונות על פי הקבלה לתפילות הימים הנוראים

שליח הציבור המעולה והמובחר. רמח"ל השתמש במחזור זה בעת שעבר לפני התיבה בתפילות אלו, ועל כן כתב בו את הכוונות כדי שיוכל לכוון בהן בשעה שמתפלל כשליח ציבור. אחד הסימנים המעניינים לכך שרמח"ל השתמש במחזור זה בעת היותו שליח ציבור, הם סימוני ה'טעמים' המיוחדים שכתב רמח"ל מעל חלק מהמילים במחזור. 'טעמים' אלה, הדומים בצורתם לטעמי המקרא, סימן רמח"ל על מנת שישמשו לו כעזר לנגינה בעת עוברו לפני התיבה (ניתן לראות 'טעמים' אלו בתפילה 'עלינו לשבח' [דף קלא, א], ב'כל נדרי' [דף קצח, ב], ועוד). סימן נוסף להיותו שליח ציבור הן הכוונות שכתב לפסוקים האחרונים של הפיוטים, שעליהן חזר החזן בקול רם.

בשולי דף קכב, ב, כתב הרמח"ל תפילה מיוחדת שחיבר להצלחתו כשליח ציבור (בסגנון התפילה "הגני העני ממעש"):
"רכה" [רבון כל העולמים] ה' אלקים אלקי ישראל... אותי לקחו להתקרב לפניך קהל קדשך, זה הצופה לישועתך ומיחל לרוב רחמין, ואני פה אין לי למלל ולדבר דבר נגדך. אלקי הרוחות לכל בשר, לבי יחיל בקרבי, יראה ורעד יבא בי, וכל עצמותי מתגעשים ומיתורי רוגזים מעמוד לפניך... יר"מ [יהי רצון] מלפניך אל אלקים... שתחזקני ותאמצני באומץ קדושתך, למהן עמך ולא למעני, ולא יבושו ממני עמך בית ישראל, ואל יכלמו בי שולחי, ותזכני למצוא חן ושכל טוב בעיניך, ולרוחי תקשיב ולתפילתי תקשיב, ובעבודתי תרצה, ואת קולי תקבל באהבה... ותפתח כל שער לתפילתי, ותחדש עלינו שנה טובה ומתוקה, שנת רחמים גאולה וישועה, ותברכני בברכת טובתך, ובישועתך תשמחוני, ותמהר לגאלנו... חזקני ואמצני לשורר לפניך, ואל יארע לי שום נזק ותקלה, ואזכה לשמוח בנעימות ימיך לנצח...".

במקום אחר, באחת ההגהות הארוכות, ביאר הרמח"ל באריכות את סוד כוחה של תפילת שליח ציבור על פי הקבלה: "הש"צ צריך לכוין להשלים כל התיקונים הצריכים לכל הציבור, וצריך להמשיך הכח מן המלכות... והנה הש"צ הוא סוד המלכות כנ"ל... ואז יש

מחזור שער בת רבים, חלק שני - תפילות הימים הנוראים, "כמהנה קהל קדוש אשכנזים", עם פירוש הדרת קודש, מאת ר' יצחק ב"ר יעקב יוסף הלוי. ונציה, [תע"ב-תע"ה 1715-1712]. דפוס ביאגדין. מאות הגהות, בהן עשרות הגהות ארוכות במיוחד, ובתיבה איטלקית רוטה - בעצם כתב יד קדשו של רבינו הרמח"ל, רבי משה חיים לוצאטו, ובהן פירושים, ביאורים וכוונות עב"י חכמת הקבלה לפי שיטתו של הרמח"ל. לפנינו המחזור אשר בו התפלל הרמח"ל לפני התיבה כשליח ציבור בבית הכנסת האשכנזי בקהילת פאדובה, ובו כתב את הכוונות והייחודים לכוון בהן בעת שיעמוד בתפילתו לפני השם כשליח הציבור, לתקן ולייחד את העולמות העליונים.

מחזור זה עם ההגהותיו של רמח"ל תועד אצל כותבי תולדותיו, מפי זקני פאדובה שסיפרו כי "רמח"ל היה ש"ץ בבית הכנסת אשכנזים לימים הנוראים, ולזה עשה נימוקים רבים על דרך הסוד במחזור שלו לימים ההם לכוין בהם בשעה שהיה מתפלל" (ראה להלן). את הפירושים והכוונות כתב הרמח"ל בשולי דפי המחזור ובין השורות. בשוליים כתב קטעים ארוכים ובהם הקדמות לכוונות, שבהן מבאר את עניין התפילה או הפיוט באופן כללי, על פי תורת הסוד והקבלה. הקדמות אלה פותחות במילים "ענין" או "סוד", כדוגמת: "ענין ספרי חיים וספרי מתים", "סוד הקדושה", "סוד עלינו", "ענין כל נדרי", "ענין הוידוי", ועוד. קטעים אלה ארוכים במיוחד והם כעין מאמרים העומדים בפני עצמם ומיוסדים על שיטתו של רמח"ל בתורת הסוד. בין השורות כתב הרמח"ל מאות ציוני כוונות למילות התפילה. כוונות אלה נכתבו בדרך כלל מעל המילים [אך לעתים גם בצדי המילים ובתחתיתן].

את הכוונות וההגהות כתב רמח"ל בתפילות הבאות: מוסף ליום ראשון וליום שני של ראש השנה, ערבית, מוסף ונעילה של יום הכפורים, ואילו בתפילות שחרית ומנחה לא כתב הגהות. הסיבה לכך היא שתפילות המוספים וכן תפילת ערבית ונעילה של יום הכפורים הן התפילות המרכזיות שלפני מנהג אשכנז עולה אליהן

72b

שבתחילה כתב הרמח"ל את הקטע הראשון עד המילים 'אופן חיה וכרוב', ואז ראוהו התלמידים והעתיקו מתוכו, ולאחר מכן השלים הרמח"ל את פירושו וכתב את הקטע השני - שכבר לא מופיע בהעתקות התלמידיים.

לפנינו המחזור שבו התפלל רמח"ל בעוברו לפני התיבה, ובו מאות ההגות בעצם כתיבת יד קדשו הטהורה. במחזור זה רשם את הטעמים לנוגיות שינגן בהם לפני הציבור, ובו כתב את הכוונות שיוכין בהן בעומדו לפני ה', על מנת לתקן ולייחד את העולמות העליונים. רבינו משה חיים לוצאטו - הרמח"ל (תס"ז-תק"ו), מגדולי חכמי ישראל שבכל הדורות, מקובל אלוהי מופלא שהתגלו לו אליהו הנביא ומלאכים-מגידים משמים, מביהם כתב זוהר תניינא (זוהר שני). מחבר "מסילת ישרים" ועוד חיבורים רבים בחכמת הקבלה והמסחר. במהלך הפולמוס שפרץ נגדו הוכרח רמח"ל לגנוח חלק מחיבוריו הקבליים. לפנינו חיבור בכתב ידו הטהורה ששרד בדרך פלא והתגלה רק בשנים האחרונות.

כך בפורמט גדול. במצב נאה ומרשים. שעב, שעז-שפד דף. 35 ס"מ. נייר עבה ואיכותי. שוליים רחבים. מצב טוב. רוב הדפים נקיים, עם מעט כתמים. כתמים כהים במספר דפים. כתמי רטיבות בדפים האחרונים. קרעים משוקמים בדף השער ובדפים בודדים נוספים. פגעי עש בדפים בודדים. כריכת עור עתיקה, משוקמת. רישום בעלות בכתביה אשכנזית בבטנת הכריכה הקדמית. על גבי הכריכה עיטורים מזהבים, עם מדליון ובתוכו האותיות G.W. פגמים בכריכה, אבזמים חסרים.

הגהות הרמח"ל במחזור שלפנינו נתגלו במפתיע ע"י הרב יוסף אביב"י לפני כעשרים שנה. ההגהות הוהדרו על ידו ויצאו לאור, תחת השם 'מחזור רמח"ל' (ירושלים תשנ"ה), בתוספת צילום פקסימיילי של דפי המחזור בהם מופיעות ההגהות, ובתוספת מבוא נרחב, הכולל פרטים רבים והתיאור תוכן לשיטתו הקבלית של הרמח"ל בכתביו האחרים. התיאור לעיל מבוסס על עבודתו של אביב"י בספר זה. להרחבה ופרטים נוספים ראו שם.

פתיחה: \$250,000

הערכה: \$300,000-500,000

כח להמשיך השפע... אבל צריך כל הקהלה שיחזקוהו לזהה... [דף קלא, ב].

ר' יוסף אלמונצי שכתב את תולדות רמח"ל (כרם חמד, ג'), מספר על תפקידו של הרמח"ל כשליח ציבור בימים הנוראים בקהילת פאדובה, ואף מזכיר מפורשות את דבר קיומו של המחזור שלפנינו: "איזה זקן מבני קהלתנו אומר ששמע מפי אביו או מפי זקנו שרמח"ל היה ש"ץ בבית הכנסת אשכנזים לימים הנוראים, ולזה עשה נימוקים רבים על דרך הסוד במחזור שלו לימים ההם לכיין בהם בשעה שהיה מתפלל" (שם, עמ' 115). אלמונצי אף כותב על "נמוקים מכתב יד ממש של רמח"ל למחזור... הנמצא אצל אוהבי הנכבדים ירשי כמ"ר משה אריה טריאסטי, ונראה כאשר זקנים הגידו שרמח"ל היה ש"ץ בבית הכנסת אשכנזים להתפלל קצת תפלות בימים הנוראים" (שם, עמ' 140, הערה 42).

רוב הכוונות שבמחזור (למעט הכוונות לברכת אבות שהן כוונות האר"י) מיוחדות לרמח"ל ולדרכו בקבלה. במקומות בהן חידש דרכים משלו ולא הסתמך על כתבי האר"י הוסיף הרמח"ל בצדי הגליונות הקדמה או ביאור, שבהם מאיר את יסודות הכוונות שכתב בין השורות. בנוסף, מבאר הרמח"ל קטעים בפיוטים האשכנזיים על פי דרכו בקבלה, ומציין מעל מילות הפיוטים את הרמזים והמקבילות שלהם בעולמות העליונים, וזו תופעה ייחודית ומקורית.

רוב ההגהות בכתב ידו של רמח"ל, וכתבו בכתביה ברורה ומסודרת, בדיו שחורה. במספר מקומות כתב הרמח"ל בכתביה רהוטה ונמרצת, בדיו חומה-אדמדמה.

רוב הפירושים והכוונות שכתב רמח"ל במחזור לא נעתקו על ידי תלמידיו ולא נודעו עד גילוי המחזור שלפנינו, אך מעט מן ההגהות נעתקו ונדפסו, מהן בקונטרס 'קיצור הכוונות' שכתב רבי ישראל חזקיה טרייזיס, ומהן ב'פירוש על פיוט ר"ה ויו"כ ע"ד הסוד' (נדפס במהדורת 'דעת תבונות' וירושל תרמ"ט). אחת מן ההגהות נדפסה רק בחציה והיא ביאור הרמח"ל על הפיוט 'החיות אשר הנה מרובעות'. מעיון במחזור שלפנינו, בדף קכז, עמוד ב, רואים כי הרמח"ל כתב את הקטע בשני חלקים ובזמנים שונים. חלקו הראשון כתוב בדיו כהה ואילו סופו - בדיו בהירה; ואכן, רק החלק הראשון נעתק על ידי תלמידיו (ב'פירוש על פיוט ר"ה ויו"כ'). מסתבר

72c

72d

72e

approach. Where the commentary features the Ramchal's own approach and is not based on the Ari's writings, the Ramchal added an introduction or explanation in the margin, illuminating the basis of the kavanot written between the lines. In addition, the Ramchal explains sections of the Ashkenazi piyyutim according to his Kabbalistic approach, and above the words of the piyyutim notes allusions and their parallels in other worlds – a unique and original phenomenon.

Most of the glosses of the Ramchal are written in a clear, neat script in black ink. In a number of places, the Ramchal's glosses are written in a vigorous, cursive script in reddish-brown ink.

Most of the commentaries and the kavanot written by the Ramchal in this machzor were not copied by his disciples, and remained unknown until the discovery of this machzor. Nonetheless, a few of these glosses were copied and printed, some in *Kitzur HaKavanot* by R. Yisrael Chizkiya Treves and others in "Commentary on the piyyutim of Rosh Hashanah and Yom Kippur according to Kabbalah" (printed in the Warsaw 1889 edition of *Daat Tevunot*). One gloss was printed only in part. Upon studying p. 127b of this machzor, we discover that the Ramchal wrote this passage in two parts on two different occasions. The first part is written in dark ink and the end in lighter ink, and only the first part was copied and printed by his disciples. Evidently, the Ramchal first wrote the beginning and his disciples copied that part, and later, the Ramchal completed his commentary and wrote the second part, which does not appear in the copy made by his disciples.

This machzor served the Ramchal while leading the prayers, and contains hundreds of his handwritten glosses. In the machzor, he marked with te'amim the

melodies he would use, and he wrote kavanot for when standing before G-d, to make tikunim and yichudim in the upper spheres.

R. Moshe Chaim Luzzatto – the Ramchal (1707-1746), Torah luminary and great Kabbalist, merited revelations of Eliyahu HaNavi and angels, and his book *Zohar Tinyana* contains their teachings. He authored *Mesillat Yesharim* and many other Kabbalistic and ethical works. Due to the polemic opposing the Ramchal's teachings, he was compelled to hide away some of his kabbalistic writings. This composition in his very own handwriting remarkably survived and was discovered in recent years.

Large-format volume. Fine, impressive condition. 372, 377-384 leaves. 35 cm. Thick high-quality paper. Wide margins. Good condition. Most leaves are clean, with a few stains. Dark stains to several leaves. Dampstains on last leaves. Repaired tears to title page and to a few other leaves. Worming to a few leaves. Early leather binding, repaired. Ownership inscription in Ashkenazi script on the inner side of the front cover. Gilt-tooled binding with the initials G.W. inside a medallion. Damage to binding, lacking clasps.

The glosses of the Ramchal in the machzor were unexpectedly discovered by R. Yosef Avivi, some 20 years ago. He edited and published them under the name *Machzor Ramchal* (Jerusalem 1995), including a facsimile of the leaves of the machzor containing glosses and a comprehensive introduction containing many details and comparisons to the Ramchal's Kabbalistic approach apparent in his other writings. The description above is based on Avivi's work in that book, see there for more details and information.

Opening price: \$250,000
 Estimate: \$300,000-500,000

72. Machzor with Hundreds of Kabbalistic Glosses Handwritten by the Ramchal – This Machzor Served the Ramchal While Leading the Prayers of the Ashkenazi Community in Padua – Kabbalistic Explanations and Kavanot for the High Holiday Prayers

Machzor Shaar Bat Rabim, Part II – Prayers for the High Holidays, "following the rite of the holy Ashkenazi community", with the Hadrat Kodesh commentary, by R. Yitzchak son of R. Yaakov Yosef HaLevi. Venice: Bragadin, [1712-1715].

Hundreds of glosses, including dozens of especially long glosses, in Italian cursive script, in the handwriting of the Ramchal, R. Moshe Chaim Luzzatto - Kabbalistic explanations and kavanot conforming to the Ramchal's approach.

The Ramchal used this machzor while leading the prayers at the Ashkenazi synagogue in Padua, and in it he wrote the kavanot and yichudim necessary for performing tikunim and yichudim in the upper spheres while standing in prayer.

This machzor with the Ramchal's glosses was documented by his biographers, citing Padua elders who reported that **"the Ramchal was chazzan in the Ashkenazi synagogue for the High Holiday prayers, and he therefore wrote many Kabbalistic notations in his machzor for those days, for use while praying"** (see below).

The Ramchal wrote the commentaries and kavanot in the margins and between the lines of the machzor. In the margins, he wrote long passages with introductions to the kavanot, explaining the general idea of the prayer or piyyut according to esoteric Kabbalistic thought. These introductions begin with the words "Inyan" (matter) or "Sod" (secret), for example: "The Inyan of the Books of the Living and the Books of the Dead", "The Sod of the Kedusha", "The Sod of Aleinu", "The Inyan of Kol Nidrei", "The Inyan of the Vidui", etc. These passages are particularly long and are actually self-contained essays based on the Kabbalistic approach of the Ramchal. Between the lines, the Ramchal wrote hundreds of kavanot to the words of the prayers, mostly written above the relevant words (but sometimes also beside or below the words).

The Ramchal wrote the kavanot and glosses to the following prayers: Mussaf for the first and second days of Rosh Hashanah, the Arvit prayer, Mussaf and Ne'ila of Yom Kippur. He did not annotate the Shacharit and Mincha prayers. This is due to the fact that following the Ashkenazi custom, the Mussaf prayers and the Arvit and Ne'ila prayers on Yom Kippur, which are the central prayers, are led by the choicest chazzan. The Ramchal used this machzor to lead those prayers, and he therefore wrote in it the kavanot that he would use when filling this role.

Interestingly, the Ramchal marked special te'amim (cantillation marks) above some of the words in the machzor, similar to those in the scriptures alluding to the melody, attesting to the fact that he used this machzor in his capacity as chazzan (these te'amim can be seen in

72f

the Aleinu prayer [p. 131a], in the Kol Nidrei prayer [p. 198b], etc.). Another sign that he led the prayers are the kavanot that he wrote to the last verses of the piyyutim, repeated out loud by the cantor alone.

In the margins of p. 122b, the Ramchal writes a special prayer that he composed for his success as chazzan (similar to the style of the Hineni HeAni prayer), describing at length his humbleness and trembling before G-d, and requesting that G-d strengthen him, heed his prayers and bless the Jewish People with **"a good sweet year, a year of compassion, redemption and deliverance... and strengthen me to sing before you and no harm or mishap should befall me..."**. In a long gloss on p. 131b, the Ramchal explains at length the Kabbalistic secret of the potency of the chazzan's prayer.

In R. Yosef Almanzi's biography of the Ramchal (Kerem Chemed, 3), he writes of the Ramchal being chazzan during the High Holidays in the Padua community and explicitly mentions this machzor: "An elder of our community says that he heard from his father or from his grandfather that **the Ramchal was chazzan in the Ashkenazi synagogue for the High Holiday prayers, and he therefore wrote many Kabbalistic notations in his machzor for those days, for use while praying**" (ibid, p. 115). Almanzi also writes of "a commentary in the actual handwriting of the Ramchal to the machzor... which is in the possession of my beloved dignitaries, heirs of R. Moshe Aryeh Trieste, apparently like the elders related that **the Ramchal was chazzan in the Ashkenazi synagogue and led some of the High Holiday prayers**" (ibid, p. 140, note 42).

Most of the kavanot in the machzor (with the exception of those to Birkat Avot which are the kavanot of the Arizal) are exclusive to the Ramchal and to his Kabbalistic

73a

73. כתב-יד, ספר אוצרות חיים - ארם צובא, ראשית שנות הת' - עם הגהות בכתב ידו של רבי יוסף אירגאס בעל "שומר אמונים הקדמון", והגהות מקובלי ארם צובא ואיטליה

ותלמידיו - רבי ישראל בנימין (מהרי"ב) ורבי שמואל בן סיד; וכן העתיק את הגהות רבותיו הרב"ך והרמ"ז. בנוסף, כתב רבי יוסף אירגאס הגהות מקוריות משלו, עליהן חתם במליצה: "אות הי"א" [ראשי תיבות של: הצעיר יוסף אירגאס]. כתב היד בהגהות אלו זוהה בוודאות ככתיבת ידו של רבי יוסף אירגאס, בהשוואה לכתיבתו הידועה ממספר מקומות, ובמיוחד מחיבורו "שומר אמונים" הנמצא בכתב-יד מוסקבה (אוסף גינצבורג, 354). בין הדפים ח-ט נכרכה פיסת נייר בכתב-ידו של רבי יוסף אירגאס, ובה גם הגהה חתומה ממנו. בדף המגן שלפניו (שנחתך וחסר בחציו), מופיע רישום בכתב-ידו, ממנו שרדו המילים: "...נקרא אוצרות חיים כי בו גזר האוצר חיים כי הוא מפרש מאמרי הזוהר הנק' [רא] עץ חיים".

המקובל האלוקי רבי יוסף אירגאס (תלמיד-ת"ץ), מגדולי מקובלי איטליה, בעל "שומר אמונים הקדמון". תלמידו המקובל רבי בנימין הכהן - הרב"ך. רב בעיר פיזה, שם יסד ישיבה בשם "נוה שלום". לאחר מכן התמנה לרב בעיר ליוורנו (עיר הולדתו). בין תלמידיו הגדולים נמנה רבי מלאכי הכהן בעל "יד מלאכי". חיבורו הנוודע הוא "שומר אמונים" (נדפס לראשונה באמסטרדם תצ"ח) שהפך לחיבור יסודי בחכמת הקבלה. מלבדו כתב חיבורים נוספים. במסגרת מאבקו בנחמיה חיון השבטאי כתב את החיבור הפולמוסי "תוכחת מגולה והצד נחש". על מנת להבדיל בין ספרו "שומר אמונים" לספר החסידי בשם זה שחיבר האדמו"ר רבי אהרן ראטה, החלו להצמיד לשם ספרו את הכינוי "הקדמון".

צד דף. 20 ס"מ. מצב בינוני. כתמים. פגעי עש רבים, עם פגיעה בטקסט. דפים מנותקים. כריכת עור עתיקה, מנותקת ופגומה. נכתב עפ"י חוות דעת מומחה - מצורפת.

פתיחה: \$15,000

הערכה: \$30,000-40,000

כתב-יד, ספר אוצרות חיים לרבינו חיים ויטאל. [ארם צובא, ראשית שנות הת'; המחצית השנייה של המאה ה-17]. עם הגהות מקובלי ארם צובא ואיטליה, בהן הגהותיו של המקובל הנוודע רבי יוסף אירגאס, החותם מספר פעמים במליצה: "אות הי"א" [=הצעיר יוסף אירגאס].

כתיבה מזרחית, עם הגהות בשוליים בכתיבות שונות. כתב-היד הועתק כנראה בארם צובא, בראשית שנות הת', בידי סופרו של רבי חיים הכהן - תלמיד מהרח"ו בעל "טור ברקת". לפניו אחד מכתבי היד המוקדמים של ספר אוצרות חיים ומכאן חשיבותו. הסופר שילב בכתב-היד (בתוך "חלונות") את הגהות רבו - רבי חיים כהן - על ה"אוצרות חיים". הגהות אלה אינן ידועות מכתבי-יד אחרים.

כתב היד שלפנינו היה תחת ידם של מספר מקובלים. תחילה בארם צובא, תחת ידיו של מקובל אלמוני בשם רבי סעדיה ב"ר ברוך מזרחי. הגהות בכתב-ידו של רבי סעדיה מופיעות במספר מקומות בגליונות כתב-היד שלפנינו, בשתיים מהן חתם בשמו ("אמר סעדיה" - דף מג/2, "וולע"ד סעדיה" - דף מו/2). בדף הכריכה הקדמי רישום שמות עשר הספירות, אף הוא בכתב-ידו.

מארם צובא התגלגל כתב-היד שלפנינו לאיטליה, ושם עוטרו גליונותיו בהגהות מכותבים-מקובלים לא מזוהים (אחד מהם חותם: "זכר ר"ב"). בהגהות אלה הועתקו בעיקר הערות רבי נתן שפירא (חתומות: "נלעד"ו"), רבי משה זכות (חתומות "קול הרמ"ז"), ותלמידו רבי בנימין הכהן (חתומות: "ב"ך").

כתב היד שלפנינו היה גם ברשותו של המקובל הנוודע רבי יוסף אירגאס, בעל "שומר אמונים הקדמון", שעיטר את הגליונות בעשרות הגהות, בעיקר בדפים הראשונים של כתב היד. רבי יוסף אירגאס העתיק בין היתר את הגהות החכמים: רבי יוסף אבן טבול

73b

first leaves, dozens of glosses. Among other notations, R. Yosef also copied glosses of R. Yosef ibn Tabul and glosses of his disciples, R. Yisrael Binyamin (Maharib) and R. Shmuel ben Sid, and copied glosses of his teachers, the Rabach and the Remez. In addition, R. Yosef Irgas wrote his own original glosses and signed them "Ot Hi" [acronym of his name]. The handwriting of these glosses has been identified as belonging to R. Yosef Irgas by comparison to his known handwriting in several other places, particularly in his composition Shomer Emunim in the Moscow manuscript (Ginzburg 354). A piece of paper in R. Yosef's handwriting was bound between Leaves 8 and 9, containing another gloss bearing his signature. On the endpaper (lacking a section), is a remnant of an inscription in his handwriting: "...named Oztrot Chaim because the treasure of life is hidden therein because it explains the sayings of the Zohar called the 'tree of life [chaim]'". The Kabbalist R. Yosef Irgas (1685-1730) was a notable Italian kabbalist, author of Shomer Emunim HaKadmon,

disciple of Kabbalist R. Binyamin HaCohen, the Rabach. Rabbi of Pisa, he established the Neve Shalom Yeshiva before moving to officiate as Rabbi of Livorno (where he was born). R. Malachi HaCohen, author of Yad Malachi was among his leading disciples. His renowned composition Shomer Emunim (first printed in Amsterdam 1738) became a basic text of Kabbalistic wisdom. Besides that composition, he wrote other books as well. In his struggle against the Sabbatean Nechemia Hayun, he wrote the polemic composition Tochachat Megula V'Hatzad Nachash. After R. Aharon Roth wrote a book similarly titled Shomer Emunim, R. Irgas' book was customarily dubbed HaKadmon to differentiate between the two.

97 leaves. 20 cm. Fair condition. Stains. Frequent worming, affecting text. Detached leaves. Early leather binding, detached and damaged. Written according to an expert's report, enclosed.

Opening price: \$15,000
Estimate: \$30,000-40,000

73c

73. Manuscript, Oztrot Chaim – Aleppo, 17th Century – Glosses Handwritten by Rabbi Yosef Irgas, Author of Shomer Emunim HaKadmon, and Glosses of Aleppo and Italian Kabbalists

Manuscript, Oztrot Chaim by R. Chaim Vital [Aleppo, second half of the 17th century]. Glosses by Kabbalists from Aleppo and Italy, including glosses of the famed Kabbalist R. Yosef Irgas, with several signatures: "Ot Hi" [alluding to the initials of Yosef Irgas].

Oriental script, with marginalia in various handwritings. This manuscript had apparently been copied in Aleppo in the 17th century by the scribe of R. Chaim HaCohen, disciple of R. Chaim Vital, author of Tur Bareket. This is an early manuscript of the book Oztrot Chaim. In the manuscript, the scribe integrated the glosses of his teacher, R. Chaim Cohen, on Oztrot Chaim (in "windows"). These glosses have not been found in any other manuscript.

This manuscript was in the possession of several Kabbalists. First in Aleppo, it was in the hands of an unknown Kabbalist named R. Saadia son of R. Baruch

Mizrachi. His glosses appear in a number of places in the manuscript, two with his signature (p. 43b: "Sa'adia said" and on p. 46b: "And so it seems in my lowly opinion [acronym] Sa'adia"). Likewise, an inscription in his handwriting with the names of the ten sefirot appears on the front binding.

From Aleppo, evidently this manuscript reached Italy and on its sheets are glosses of several unidentified Kabbalists (one signed: "Zecher Rav [acronym]). These glosses primarily contain copies of notations by R. Natan Shapira (signed: "It seems in my lowly opinion, N. [acronym]"), R. Moshe Zacuto (signed "Kol HaRemez"), and his disciple R. Binyamin HaCohen (signed: "Bach" [acronym]).

This manuscript was also in the possession of the renowned Kabbalist R. Yosef Irgas, author of Shomer Emunim HaKadmon and he added to it, especially to the

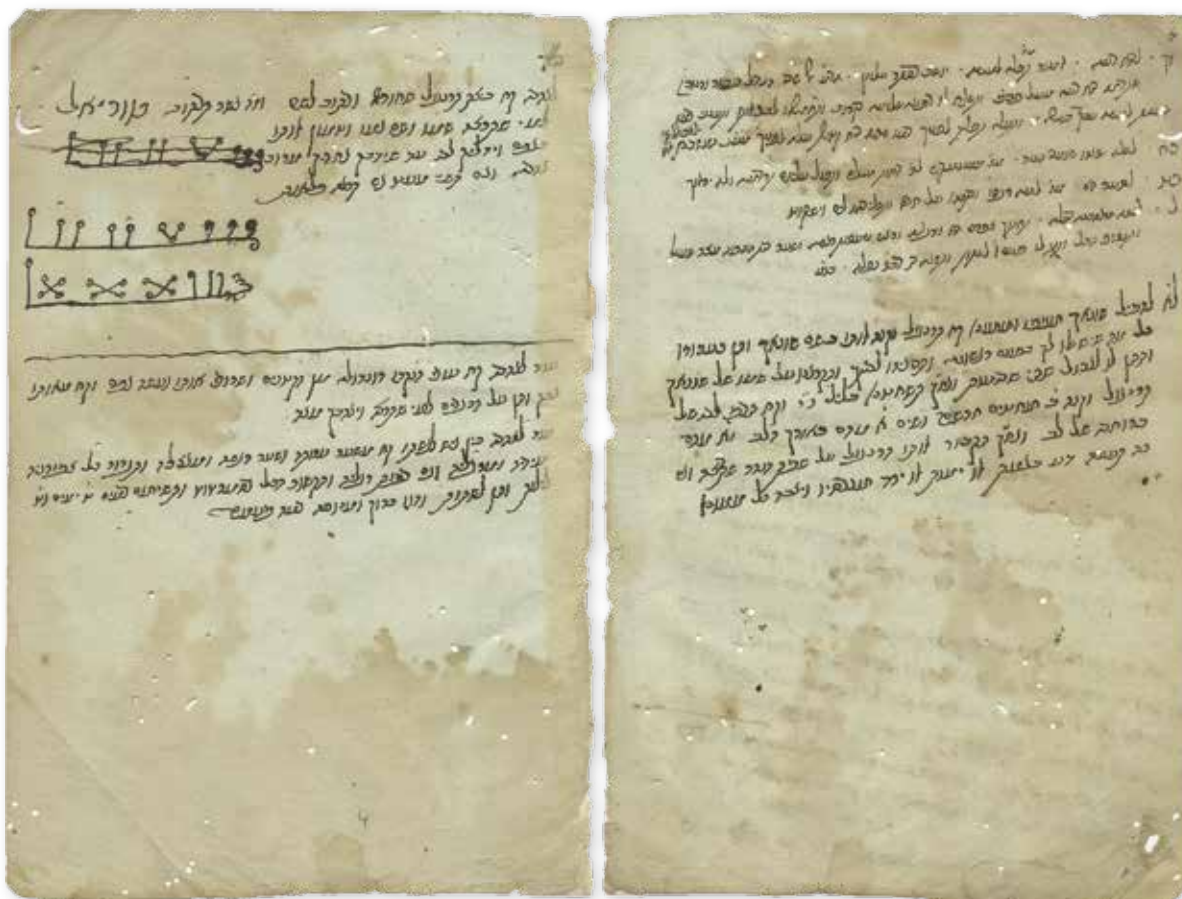

74a

74. דפים מכתב-יד "קבלה מעשית" - סגולות, קמיעות ולחשים - בכתב-יד קדשו של רבינו החיד"א ובכתב-יד בנו רבי רפאל ישעיה אזולאי

מזעפנו... "להכנס לפני שלטון או שר...", "מי שאבדה לו אבידה...",
 "להנצל מכל צרה ומאויבים...", "לסגור פי שונא שלא ילשין עליך...",
 "למצוא חן", "למי שיש בו רוח או שד...", "לדעת הגנב...", "לאשה
 שבעלה שונאה...", "להפחיד שונא...", "לרווח רעה", "לסער הים",
 "לאשה שיאהבנה בעלה", ועוד.
 לאחר ל' הסעיפים שכתב החיד"א, הוסיף בנו, רבי רפאל ישעיה
 אזולאי, סעיף נוסף - הממוספר ל"א - עם סגולה נוספת: "להפיל
 שונאך...".
 בעמוד שלאחר מכן הוסיף רבי ישעיה אזולאי נוסח קמיע "לאהבה",
 עם איורי "חותמות מלאכים", ושתי סגולות נוספות "לאהבה".
 בדף הראשון והשני מופיעים שלושה עמודים, עם העתקה בכתובה
 איטלקית: "הקדמה לס' [פן] סלע המחלקות שחבר הרב רבי אברהם
 רומאן זלה"ה" [ספר 'סלע המחלקות' מאת רבי אברהם רומאנו
 נותר בכתב-יד ולא נדפס, אך הקדמתו נדפסה בראש ספר 'מלחמת
 חובה', קושטא ת"ע].

דפים מכתב-יד "קבלה מעשית" - עם סגולות, קמיעות ולחשים,
 בכתב-יד קדשו של רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א, ועם
 תוספות בכתב-יד בנו רבי רפאל ישעיה אזולאי אב"ד אנוקונה.
 [איטליה, שנות התק"מ-תק"ס בקירוב, שלהי המאה ה-18].
 ארבעה דפים בכתב-יד, בתחילתם קטע ארוך בכתובה איטלקית
 (ראה להלן), ולאחר מכן שני עמודים חוצי (כ-70 שורות) בכתובת
 ידו של רבינו החיד"א. החיד"א רשם ל' סעיפים, ובהם נוסחי קמיעות,
 שמות קודש, לחשים וסגולות לזמנים שונים.
 בסעיף הראשון שרטט החיד"א צורת קמיע, עם "חותמות מלאכים",
 וכתב: "קמיע על קלף להנצל מכל פגע רע בין ביום ובין בלילה בין
 בים ובין ביבשה בדוק ומונוסה". בהמשך מביא "שם נכבד ונורא
 שהזכיר הרא"ש בעת השמד ולא יכול שום אדם להזיקו...", ולאחר
 מכן קמיעות, סגולות ולחשים למצבים זמנים שונים, כגון: "לנער
 הבוכה, כתוב זה ותלה עליו...", "למצוא רצון", "להסיר תאוה", "אם
 הבעל שונא אשתו...", "שלא תירא משום אדם...", "להעמיד הים

74b

החכם השלם עצום ורב", "אור עיני", "דיד נפשי", ועוד לשונות של חיבה והערכה). משנפטר רבי אברהם ישראל רבה של אנקונה בשנת תקמ"ה, פנו ראשי הקהילה אל החיד"א והוא רמז להם כי בנו רבי רפאל ישעיה מתאים לתפקיד זה. שנים רבות שימש כרבה של אנקונה, עד עלותו לגזני מרומים ביום ט' שבט תקפ"ו וימיו כימי אביו פ"ג שנה, כבוד גדול עשו לו במותו ובני קהילתו התאבלו עליו ימים רבים [ראה עוד אודותיו בספרו של מאיר בניהו על החיד"א, עמ' תעו-תפז].

[4] דף, [7] עמ' כתובים (מתוכם שני עמודים וחצי בכת"י החיד"א, ועמוד וחצי בכת"י רבי רפאל ישעיה אזולאי). 18 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים, כתמי רטיבות, נקבי עש. הדפים מנותקים זה מזה. מצורף אישור בכתב-יד וחתומת החוקר הנודע (ההמומחה לתולדות החיד"א) פרופ' מאיר בניהו ז"ל, המאשר כי הדפים שלפנינו הם בכתב-ידו של החיד"א.

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$20,000-30,000

לאחר מכן מופיעים מספר מכתמים מחוזרים, בכתובה ספרדית (ממוספרים בסעיפים ב-ה). העתקות ההקדמה שקדמה להם מוספרה באות א'.

רבינו החיד"א - רבי חיים יוסף דוד אזולאי (תפ"ד-תקס"ו), מגדולי הפוסקים, מקובל אלוקי, גאון מופלג, מגדולי מחברי הספרים בכל הדורות, אשר כתב למעלה מ-80 חיבורים בכל מקצועות התורה, ושד"ר מפורסם. נולד בירושלים לרבי רפאל יצחק זרחיה אזולאי, מחכמי ירושלים ונינו של המקובל רבי אברהם אזולאי בעל "חסד לאברהם". מנערותו יצק מים על ידיהם של גדולי החכמים והמקובלים בירושלים, ביניהם רבינו חיים בן עטר - ה"אור החיים" הקדוש. את לימודיו בחכמת הסוד החל בישיבת המקובלים "בית אל", אצל רבי שלום מזרחי שרעבי - הרש"ש הקדוש. יחד עם החיד"א למד אז אצל הרש"ש חברו המהיר"ט אלגאזי.

בנו של החיד"א, הגאון רבי רפאל ישעיה אזולאי (תק"ג-תקפ"ו). גדול בתורה, רב ופוסק וממנהיגי יהדות איטליה בדורו. כמה מתשובותיו בהלכה נדפסו בספרי אביו הגדול שהוקירו וכבדו ותמיד הזכירו בחיבוריו בחיבה יתירה ("הבן יקיר לי", "בני בכורי

74. Leaves from a Manuscript of Practical Kabbalah – Segulot, Amulets and Incantations – Handwritten by the Chida and by his Son Rabbi Refael Yeshaya Azulai

Leaves from a manuscript of practical Kabbalah, with segulot, amulets and incantations in the handwriting of R. Chaim Yosef David Azulai, the Chida and with supplements in the handwriting of his son R. Refael Yeshaya Azulai Rabbi of Ancona. [Italy, late 18th century].

Four handwritten leaves, beginning with a long section in Italian script (see below) and followed by two and a half pages (about 70 lines) in the handwriting of the Chida. He wrote 30 clauses containing amulet versions, Holy Names, incantations and segulot for various occasions.

In the first clause, the Chida sketched the form of an amulet with Angels' Seals and wrote: "Amulet on parchment for protection from all harm whether at day or night, whether at sea or on dry land, tried and true". Further in the manuscript he cites "the Awesome Name mentioned by the Rosh during the time of shmad (persecution) and no person could harm him...". This is followed by amulets, segulot and incantations for various situations and occasions, such as: "For a crying child, write this and hang it upon him...", "To find favor", "To remove desire", "If a man hates his wife...", "So you should not fear any person...", "To calm the sea from its rage...", "To enter the presence of a ruler or official...", "To retrieve a lost object", "To be saved from all harm and from enemies...", "To shut the mouth of an adversary so he will not slander you...", "For he who is troubled by a spirit or demon...", "To reveal the thief...", "For a woman whose husband hates her...", "To intimidate a foe...", "For a storming sea", "For a woman to acquire her husband's love", etc.

After the 30 clauses written by the Chida, his son, R. Refael Yeshaya Azulai, added another clause, numbered 31, with another segula: "To defeat your enemy...".

On the next page, R. Yeshaya Azulai added a text for an amulet "For love", with illustrations of Angels' Seals, and two other segulot "For love".

Three columns appear on the first and second leaves with a copying in Italian script: "Introduction to the book Sela HaMachlokot authored by R. Avraham Roman" [This book by R. Avraham Romano remained in manuscript form and was never printed, however, its introduction was printed at the beginning of the book Milchemet Chovah, Constantinople 1710].

This is followed by several rhyming epigrams in Sephardi writing (numbered in clauses 2-5. The copy of the preceding introduction is numbered 1).

The Chida - R. Chaim Yosef David Azulai (1724-1806), a leading posek, kabbalist, exalted Torah scholar, prolific author and famous rabbinical emissary, wrote over 80 compositions on all facets of the Torah and was a renowned emissary. Born in Jerusalem, son of R. Raphael Yitzchak Zerachya Azulai, a Jerusalemite scholar and great-grandson of Kabbalist Rabbi Avraham Azulai, author of Chesed Le'Avraham. From his early years, he was a disciple of leading Jerusalemite scholars and kabbalists, including Rabbi Chaim ibn Attar, the Or HaChaim HaKadosh. He began studying kabbalah at the Beit E-l Yeshiva for Kabbalists headed by R. Shalom Mizrachi Sharabi, the holy Rashash, and was a contemporary of R. Yom Tov (Maharit) Algazi who studied with him in the yeshiva.

The Chida's son, R. Refael Yeshaya Azulai (1743-1826), was an illustrious Torah scholar rabbi, posek and leader of Italian Jewry in his times. Some of his halachic responsa were printed in books authored by his father who honored and esteemed him and always mentioned him with epithets of love ("my dear son", "my firstborn son, the perfect great chacham", "the light of my eyes", "friend of my soul", etc.). In 1785, after the death of R. Avraham Yisrael, Rabbi of Ancona, the community leaders applied to the Chida and he hinted that his son Rabbi Refael Yeshaya is suitable for this position. The latter served many years as Rabbi of Ancona until his death on the 9th of Shevat 1826 (he lived 83 years, like his father). He was greatly honored at his death and was mourned by his congregation for a long time thereafter [for further information see the book by Meir Benayahu on the Chida, pp. 476-487].

[4] leaves, [7] written pages (two and a half pages in the Chida's handwriting and one and a half pages in the handwriting of R. Refael Yeshaya Azulai). 18 cm. Good-fair condition. Stains, dampstains, worming. Separate leaves.

Enclosed is a handwritten and signed authorization by the well-known researcher (expert on the history of the Chida), Prof. Meir Benayahu, affirming that these leaves were written by the Chida.

Opening price: \$10,000
Estimate: \$20,000-30,000

75a

75. מכתב ארון מאת רבי שבתי וינטורה בעל "נהר שלום" אב"ד איספאלטרו - אודות העתקת כתב יד "עץ חיים" - תיעוד על הפצת חיבורי קבלת האר"י בערי הבלקן ואיטליה במאה ה-18

החיבור "עץ חיים" מחאלב שבסוריה לאירופה, ע"י המקובל רבי יעקב בליליוס - רבו של רבי דוד פארדו (שהיה רבו של רבי שבתי): "הע" (להעץ חיים) שנמצא היום ביד הרב מו"ר, היה מתחלה גנוז בגניזת מהר"ר [=מהר"ר יעקב] בליליוס רבו, שבא לידו ע"י טורח מרובה והוצאה יתירה עד מאד בעיר חלאף [=חאלב], ואחר פטירת רבו הנז' [כר], אחיו של רבו, להיות מטה ידו עד מאד מכרו להרב מו"ר מהרד"ף [=מהר"ר דוד פארדו] נר"ו לזכות את נפש אחיו, ואפ"ה נתן בעדו סך עצום עד מאד..."

על המכתב שלפנינו, משמעוות והקשרו ההיסטורי, ראה מאמרו החשוב של הרב משה הלל, "זהותו של מעתיק ספר 'עץ חיים' עם קולופון משנת של"ט", בתוך: קובץ 'חצי גבורים', כרך י - ניסן תשע"ז, עמ' תתנז-תתקי"א (ראה חומר מצורף).

רבי שבתי וינטורה (תצ"ב-תקנ"ט), רב ופוסק נודע בדורו, רבה של העיר איספאלטרו (ספליט, כיום: קרואטיה), שנתפרסם בחיבורו ההלכתי "נהר שלום" על שולחן ערוך אורח חיים. תלמיד מובהק לרבי דוד פארדו, שכיהן לפניו כרבה של איספאלטרו. ספרו "נהר שלום" מובא לרוב בספרי הפסיקה בדורות האחרונים. בין היתר, הגאון בעל ה"חפץ חיים" מרבה להביאו בספרו "משנה ברורה". גדולתו בהלכה ובחלק ה"נגלה" ידועה ומפורסמת, אך לפנינו מסמך המעיד על עיסוקו גם בחכמת הקבלה, ובפרט בהעתקת כתבי יד קבליים (וראה על כך בהרחבה במאמרו הנז' של הרב הלל).

[3] עמ' 28 ס"ט. מצב טוב-בינוני. מעט כתמים. פגעי מזיקים וקרעים גסים בשוליים, עם חסרון, ללא פגיעה בטקסט. סימני קיפול.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$3000-4000

מכתב ארון (3 עמ') בכתב-ידו וחתימתו של רבי שבתי וינטורה אב"ד איספאלטרו בעל "נהר שלום", אל רבי מרדכי צמח ויטרבו מאנקונה, בעניין העתקת כתב-יד "עץ חיים" (מאת רבי חיים ויטאל), ועניינים נוספים. (איספאלטרו (כיום: ספליט Split, קרואטיה)), ח' שבט תקל"א (1771).

בראשית מכתבו מתאר רבי שבתי בהרחבה את מצבו הכספי הדחוק ואת בעלי החובות הנושים בו, ולאחר מכן מתייחס לבקשת רבי מרדכי צמח ויטרבו (הנמען) שיעתיק עבורו את החיבור "עץ חיים" - תורת האר"י מאת רבי חיים ויטאל. הוא כותב כי עותק ה"עץ חיים" שברשותו, מכיל "קרוב לשש מאות דפים גדולים מכתובת רש"י, וכי מלאכת העתקתו היא "מלאכה ארוכה וכבדה", ומביע חשש מהעתקת כתב-היד מאחר ורבו המובהק - רבי דוד פארדו, הרשה לו להעתיק את החיבור מהעותק שברשותו בתנאי שלא יצא מתחת ידו. הוא מפליג בחשיבות כתב היד שברשותו וכותב כי "דענא בודאי דלית לן דוגמתו בכל ערי איטלייא" ומספר כי "שמענו וידענו בבירור כי חכם א' [חד] בליוורנו היה נותן בעדו [חמישים] זהובים ולא השיגו...". רבי שבתי כותב לו כי הוא מתרצה להעתיק עבורו את כתב היד במשך שלוש שנים, אך זאת בתנאי שהדבר יישמר בסוד, ובתנאי שישלם לו בתמורה "כ"ה (25) זהובים של ויניציאה" ויפצע עבורו חוב מסוים. הוא כותב על חשיבותו של החיבור "עץ חיים" ש"בו תלוי כל חכמת האמת, וכל הספרים והכתבים הנמצאים בעולם בעניינים כאלה...", וכי "לכשיבין בלבבו גודל הפלגת החפץ הזה, אשר על ידה אפ' [שר] לו לאדם להשתלם בעה"ו ובעה"ב ולהשיג מפלאות תמים דעים אשר עין לא ראתה אלים זולתו, יראה בעינו הבהיר כי לא הקשיתי לשאול..."

באחד הקטעים במכתב מופיע תיעוד מעניין על אופן התגלגלות

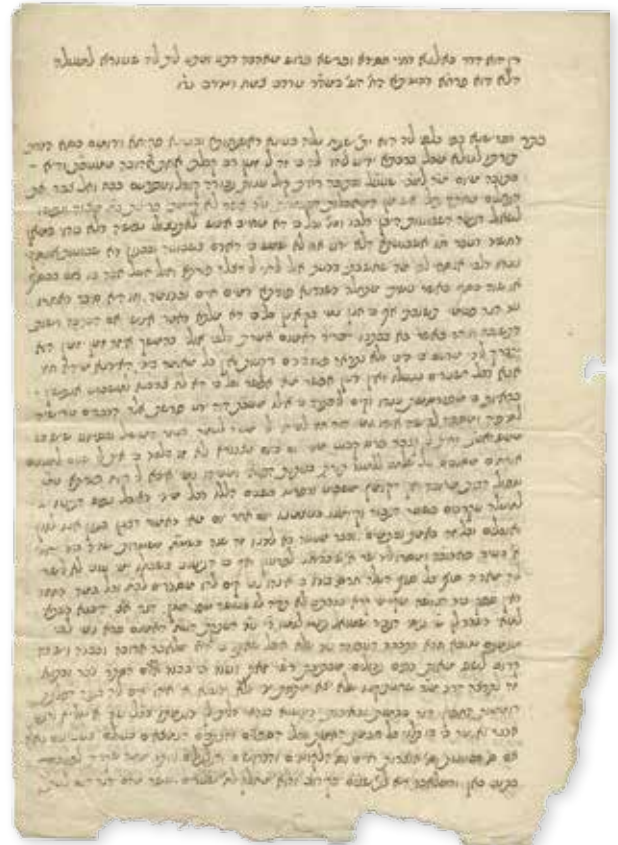
75. Lengthy Letter by R. Shabtai Ventura Author of Nahar Shalom, Rabbi of Spalatro – Regarding Copying the Etz Chaim Manuscript – Documentation of the Spreading of Kabbalistic Works from the Arizal in the Balkans and Italy in the 18th Century

Lengthy letter (3 pages), handwritten and signed by R. Shabtai Ventura Rabbi of Spalatro, author of Nahar Shalom, addressed to R. Mordechai Tzemach Viterbo of Ancona, regarding copying the Etz Chaim manuscript (by R. Chaim Vital), and other topics. [Spalatro, today Split, Croatia], Shevat 8, 1771.

R. Shabtai begins the letter with a detailed account of his difficult financial situation and of the creditors who are hounding him, and then relates to R. Mordechai Tzemach Viterbo's request to copy for him the Etz Chaim composition – teachings of the Arizal recorded by R. Chaim Vital. He writes that the copy of Etz Chaim in his possession contains close to six hundred large leaves in Rashi script, and the task of copying it would be tedious and protracted. He also expresses his hesitation to copy this manuscript, since his primary teacher, R. David Pardo, allowed him to copy this composition on condition it would remain in his possession. He describes in effusive terms the significance of the manuscript he owns, writing that it is unique in the whole of Italy, and relating that he was aware of one scholar in Livorno who would pay fifty gold coins for it, yet was unable to obtain it. R. Shabtai writes that he is willing to copy the manuscript for him over the course of three years, on condition it would remain a secret, and requesting in exchange 25 Venetian gold coins, plus the repayment of one of his debts. He describes the importance of the Etz Chaim composition, which all Kabbalistic teachings are based upon, writing that if he would understand the supremacy of this item, through which a person can reach tremendous heights in this world and in the next, he would realize that the price he is requesting is not excessive.

One passage in the letter contains an interesting record of how the Etz Chaim manuscript travelled from Aleppo, Syria to Europe, with the Kabbalist R. Yaakov Belilios – teacher of R. David Pardo (who was in turn the teacher of R. Shabtai): "The Etz Chaim presently in the possession of my teacher, was previously held in the archives of R. Yaakov Belilios, his teacher, who attained it through much trouble and expense in Haleb (Allepo), and after the passing of his aforementioned teacher, the latter's brother, who was in very dire straits, sold it to R. David Pardo as a merit for his brother's soul, receiving in exchange a very substantial sum of money..."

Regarding this letter, its significance and historical setting, see the article by R. Moshe Hillel, The Identity

75b

of the Copyist of the Etz Chaim Book with the Colophon from 1579, in Chitzei Giborim, 10, Nisan 2017, pp. 847-911 (see enclosed material).

R. Shabtai Ventura (1732-1799) a renowned Rabbi and posek in his generation, was the rabbi of Spalatro (Split, today: Croatia), reputed for his Halachic composition Nahar Shalom on Shulchan Aruch Orach Chaim. He was a close disciple of R. David Pardo, who served before him as rabbi of Spalatro. His book Nahar Shalom is quoted extensively in Halachic works of recent generations, including in Mishna Berura by the Chafetz Chaim. His prominence in Halacha and in revealed realms of the Torah is well-known, yet here is a document testifying to his engagement in Kabbalah, and particularly in copying Kabbalistic manuscripts (for more details see the abovementioned article by R. Hillel).

[3] pages. 28 cm. Good-fair condition. A few stains. Pest damage and large marginal open tears, not affecting text. Folding marks.

Opening price: \$2000
Estimate: \$3000-4000

76a

76. כתב יד, שער הפסוקים - ליקוטי תורה ממהרח"ו והאריז"ל - צפון אפריקה, המאה ה-17/18

ס"ט, ורישומי בעלות בכתב ידו: "לה' הארץ ומלאה ע"ה יעקב אלחאיך - סיון תקכ"ב - קנוי מספרי מצרים מאת בנימין דיון יצ"ו". משפחת אלחאיך - משפחת רבנים ידועה מבני הקהילה הפורטוגזית בתוניס (קהלת 'אלגראנה', שבאה מליורנו לתוניס בשנות הת']. ידועים ממנה הרבנים רבי מרדכי אלחאיך שנפטר בשנת תקל"ח (1778), בנו רבי עוזיאל אלחאיך בעל משכנות הרועים (ת"ק-תקע"ח 1740-1818), ורבי יעקב אלחאיך מדייני תוניס בשנות התר"ס (1846-1914). פו דף. דפים לד ולה נתחלפו בכריכה. 19.5 ס"מ. נייר עבה. מצב טוב-בינוני. כתמים רבים ובלאי. סימוני עש. כריכה חדשה, בד עם שדרת-קלף.

פתיחה: \$2500
הערכה: \$4000-5000

כתב יד, "ספר הדרושים - שער הפסוקים" - דרושי קבלה מתורת האר"ו ותלמידו מהרח"ו, ע"פ סדר התנ"ך. [צפון אפריקה, שנות הת' בקירוב, המאה ה-17/18]. כתיבה ספרדית-מערבית, עם כותרות בכתב חצי-קולמוס מסולסל. הגהות בשולי הדפים מכמה כותבים, עם ציונים, חידושים והוספות. בראש הדף הראשון, כותרת: "ספר הדרושים", ומתחתיה נוספה כותרת בכתיבה שונה: "שער הפסוקים". בדף מד/2: "בע"ה אתחיל לכתוב אלו החידושים מכמהר"ר חיים ויטאל זלה"ה". בחמשת העמודים האחרונים פירושי מאמרי זוהר, עם כותרת בסוף דף פד/1: "בע"ה אתחיל לכתוב קצת פירושים מאמרי הזוהר". מקבילות לתוכן כתב-היד שלפנינו נמצאו בספרי האריז"ל: "ליקוטי תורה", "שער מאמרי רשב"י", "שער מאמרי חז"ל" ו"ספר הליקוטים" [כמה מהדרושים שבספר לא מצאנו בדפוס, ויתכן כי לא נדפסו]. בדף הראשון חתימה קליגרפית מסולסלת: "ע"ה יעקב אלחאיך

76b

five pages is a commentary on the Zohar titled at the end of p. 84a: "I will begin to write a few commentaries on sayings from the Zohar".

Parallels to the content of this manuscript appear in the books of the Arizal: Likutei Torah, Sha'ar Ma'amarei Rashbi, Sha'ar Ma'amarei Chazal and Sefer HaLikutim [we have not found some of the homilies in the book and perhaps they were never printed].

The first leaf bears a calligraphic signature: "Ya'akov Alchayech" and ownership inscriptions in his handwriting: "Ya'akov Alchayech, Sivan 1762, bought from books from Egypt from Binyamin Dayan". A dynasty of rabbis descended from the renowned Alchayech family, members of the Portuguese

community in Tunis [the El Grana community in Tunis which arrived there from Livorno in the 17th century]. Among the more renowned rabbis of that family are R. Mordechai Alchayech who died in 1778, his son R. Uziel Alchayech, author of Mishkenot HaRo'im (1740-1818) and R. Ya'akov Alchayech (1846-1914), a dayan in Tunis in the early 1900s.

86 leaves. Leaves 34 and 35 were interchanged during binding. 19.5 cm. Thick paper. Good-fair condition. Many stains and wear. Worming. New binding, fabric with vellum spine.

Opening price: \$2500

Estimate: \$4000-5000

77. כתב יד בקבלה מעשית - ספר השמות וספר המלבוש - אירופה, המאה ה-18

כתב-יד הכולל כמה חיבורים בקבלה מעשית: ספר השמות - שמות הקודש ושמות המלאכים לפי סדר א"ב ושימושיהם בקמיעות ובהשבעות; ליקוטי שמירות וסגולות, עם סדר תיקון קמיעות; ספר הישר וספר המלבוש. כתיבה אשכנזית נאה וקליגרפית עם איוורים קבליים וחותמות מלאכים, טבלאות ואיורי י"ב המזלות. [אירופה, ראשית שנות הת"ק בקירוב, המאה ה-18 בקירוב].

החיבור הראשון לא ידוע. נכתב כנראה לצורך שימוש בקבלה מעשית - השבעות וכתבת קמיעות וכדומה. ובסופו: שמירות וסגולות, נוסחי השבעות וקמיעות - "סדר ותיקון קמיעות, הוא מספרי הקבלה פה אל פה" - הכנות ותפילות (כולל נוסח ברכה) לפני כתיבת קמיעות.

בששת הדפים האחרונים, העתקות של ספרים קדומים של קבלה מעשית: ספר הישר וספר המלבוש, עם כותרות פתיחה וסיום: "ספר הישר", "סליק ספר הישר"; "זה ספר מלבוש", "סיימתי ספר המלבוש" [חיבורים אלו מיוחסים לאדם הראשון - ראה ציטוט להלן. קטעים מ"ספר הישר" שלפנינו נכללו בספר הידוע "ריאל המלאך". לפי הידוע, "ספר המלבוש" של רבי אלעזר מגרמייזא, הוא אחד ממקורותיו של ספר רזיאל המלאך, אך לא ברור אם יש קשר ל"ספר המלבוש" שלפנינו].

מחבר הספר שלפנינו אינו ידוע לנו, אבל מבין הדברים עולה שכתב היד הוא חיבור מסודר וערוך (וכמעט שלם, חסרים בו רק דברי ההקדמה ומעט דברים שנותרו להשלמה בתוך החיבור). בתוך הדברים הוא מציין לדברים שכתב במקומות אחרים ב"ספרינו הקדוש" ולדברים שכתב בסוף הספר ובהקדמתו - לדוגמה: "כמבואר בסוף ספרינו הקדוש" (ראה ערך אוריא"ל); "ועיין בס' כ"ה באריכות ובנוסח הקמיעות שבס"ס" [שבסוף ספרינו] (ראה ערך אזבוג"ה); "ופי' אלו השמות נבאר בס"ס" (ראה ערך אפג"ם); "ועיין בהקדמת הספר" (ראה ערך יהרדיא"ל) [ההקדמה הנ"ל לא נמצאת לפנינו]; "וגם תמצא בקמיעות בספרינו הקדוש" (ראה ערך אמנוא"ל); "לפעמים כותב: ועיין 'בערך --- סי' ---" [בלי למלות את הפרטים החסרים. כמו כן, במקומות שונים בכתב היד הושארו "חלונות" להוספת איוורים, וחלקם נותרו ריקים].

המחבר מביא מספר הזוהר, ובכמה מקומות הוא מזכיר גם את הספר עמק המלך (ראה ערך אורפיא"ל, וראה ערך בוו"ו) - [ספר עמק המלך נדפס לראשונה באמסטרדם שנת ת"ח 1648]. המחבר גם מזכיר את כתבי האר"י (ראה ערך יא"ה'ד'ה'ו'נ'ה"י), ואת דברי הספר ברית מנוחה (ראה ערך ביליד). בערך אה"ס, כותב המחבר: "וכן מצאתי כתוב מכתבי ר"י ב"ש מבריסק" [יתכן שמדובר בכתבי היד בקבלה של רבינו הב"ח, רבי יואל בן שמואל סירקיס, שבשנים שע"ה-שע"ח כיהן כאב"ד בריסק דליטא / או של רבי יעקב בכור שור שניהן כאב"ד בריסק דליטא בשנים תי"ב-תט"ו].

"ספר הישר - המעלה ונפלאה כתב רבינו שמואל כ"ץ ראש ישיבה ז"ל, שקיבל מפי רב הונא בר סחורה כונה רבא דמן אפריקי... ורב הונא העתיקו מספר ישר הגדול של רבינו מנחם ז"ל... זה הספר ניתן לאדה"ר [לאדם הראשון], כי בשעה שחטא וגרשו הקב"ה מגן עדן, ובכה אדה"ר לפניו והתחנן לו ובקש רחמים לפניו ושלה לו זה הספר עם המעלות ביד גליצו"ר המלאך [גליצו"ר הוא אחד משמותיו של רזיאל המלאך], והוא מסר לשם חנוך ולנוח, ולעבדיו אברהם יצחק ויעקב, וללוי ולמשה ולאהרן ולפנחס, וכן לכל הדורות...".

[46] דף, [1] דף ריק. 22.5 ס"מ. נייר איכותי עבה ובהיר. מצב טוב-בינוני. חיזוקים ישנים של הדבקת רצועות נייר עתיק בשולי רוב הדפים. פגעי עש (ברוב הדפים רק בשולי הדפים. בדפים האחרונים פגעי עש על הטקסט). כריכת בד חדשה.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$3000-5000

76c

76. Manuscript, Sha'ar HaPesukim – Torah Compilations of Rabbi Chaim Vital and the Arizal – North Africa, 17th/18th Century

Manuscript, Sefer HaDerushim – Sha'ar HaPesukim – Kabbalistic homilies of the teachings of the Ari and his disciple, R. Chaim Vital, arranged according to Biblical order. [North Africa, ca 17th/18th century].

Western-Sephardi script, with titles written in calligraphic cursive script. Marginalia by a number of writers, with sources, novellae and supplements.

The top of the first leaf is titled Sefer HaDerushim and another title was added beneath in a different handwriting: Sha'ar HaPesukim. On p. 44b: "I will begin to write these novellae from R. Chaim Vital". On the last

77a

Sections of this version of Sefer Hayashar were printed in the well-known Raziel HaMalach. Reputedly, Sefer HaMalbush by R. Elazar of Worms is one of the sources of the book Raziel HaMalach, however, the connection to this Sefer HaMalbush remains obscure].

We could not identify the author of this book, however, we have concluded that this composition is well-arranged and edited (and almost complete, lacking only the introduction and a few places left to be completed inside the composition). The author refers to sources which he wrote in other places and to passages at the end of the book and in its introduction. For example, "As explained at the end of 'our holy book'" (see Entry Uriel); "See at length in Siman 25 and the version of amulets at the end of our book" and other similar referrals.

The author cites the Zohar, and in several places, mentions the book Emek HaMelech [first printed in Amsterdam in 1648]. The author also mentions the writings of the Ari and the book Brit Menucha. In one place, he writes: "So I have found written in the writings of R. Y. B. S. of Brisk" [perhaps he is referring to the Kabbalistic manuscripts of the Bach, R. Yoel son of

Shmuel Sirkis, who from 1615-1618, served as Rabbi of Brisk in Lithuania or possibly to R. Ya'akov Bechor Shor who served as Rabbi of Brisk from 1652-1655].

"Sefer HaYashar – the lofty wonderful [book] written by Rabbeinu Shmuel Katz, head of the yeshiva, who received [these teachings] from R. Huna... and Rav Huna copied them from the great Sefer HaYashar of Rabbeinu Menachem... This book was given to Adam HaRishon, because upon his sin and expulsion from Gan Eden, Adam HaRishon wept and beseeched G-d and begged for mercy and He sent him this book by the Angel Galizur [one of the names of Raziel HaMalach], and he passed it to Shem, Chanoch and to Noach and to his servants Avraham Yitzchak and Ya'akov, and to Levi, Moshe, Aharon and Pinchas, and to all ensuing generations..."

[46] leaves, [1] blank leaf. 22.5 cm. High-quality thick light paper. Good-fair condition. Old reinforcements with strips of paper on the margins of most of the leaves. Worming (mostly to the margins, on the last leaves affecting text). New fabric binding.

Opening price: \$2000
 Estimate: \$3000-5000

78a

78. כתב-יד קבלי - בכתב ידו וחתירתו של רבי וולף בוסקוביץ בעל "סדר משנה"

כרך בכתב יד, מתורת האר"י הקדוש והרמ"ק - "לימודי האצילות - עולם הבריאה"; "סוד הצמצום", כוונות התפילה ו"סוד המרגלא". כתיבה אשכנזית בכתב רהוט וקליגרפי, עם כותרות בכתובה קליגרפית, עם מאות הגהות ותיקונים. [אירופה, המחצית השנייה של המאה ה-18 בקירוב].

בדף לפני השער חתימת ידו של הגאון רבי וולף בוסקוביץ, בנו של בעל "מחצית השקל", החותם: "הוא הק' וולף בא"א מוהר"ש סג"ל נ"י - באסקאוויץ". לפי חוות דעת מצורפת של הרב יצחק ישעיה ווייס מתברר כי הסופר של כל כתב היד הוא הגאון הנודע רבי וולף בוסקוביץ בעל ה"סדר משנה", כולל ההגהות והתיקונים הרבים, שנכתבו אף הם בכתב ידו של אותו גאון מפורסם.

כתב היד כולל שלשה קונטרסים של מאמרים קבליים, עם מספור נפרד לכל קונטרס:

א. "בעולם הבריאה" - דפים א-יא [2-12], "לימודי בריאה" נדפסו בחלק ב' מהספר "לימודי אצילות" מתורתו של האריז"ל (מהדורת מונקאטש תרנ"ז, דפים כג-לג).

ב. "סוד הצמצום ומלבוש ואדם קדמון ואויר קדמון" - דפים א-יא [23-13], נדפסו בספר הנ"ל (מהדורת מונקאטש תרנ"ז, דפים יא-כג). ג. כוונות התפילות וקריאת התורה, "פי' ברכת לבנה", ליקוטי קבלה שונים ו"סוד המרגלא - מאמר עולם" - דפים א-1 - חלק זה לא נמצא בספר "לימודי אצילות" הנ"ל, ולא ידוע מהיכן הועתק [הקטע הראשון כפי הנראה אינו מקבלת האר"י ומהרח"ו רק מתורת המקובלים הקדמונים. "פי' ברכת לבנה" הוא כנראה מתורת האר"י. בסוף אחד הליקוטים מופיעה כותרת: "ראש השתלשלות העולמות ותיקונים מפי האר"י ז"ל להר"ר שמעי' אשכנזי תלמידו ז"ל".

הגאון הנודע רבי בנימין זאב וולף הלוי בוסקוביץ (תק-תקע"ח), מגדולי רבני הונגריה, בנו ותלמידו של בעל "מחצית השקל" הגאון רבי שמואל הלוי מקעלין אב"ד בוסקוביץ (תפ"ד-תקס"ו). כיהן ברבנות ובהרבצת תורה בקהילות אסאד, פרוסטיץ [שם נקשר בידידות רבה לרבי משה סופר בעל "חתם סופר", ראה "אישים בתשובות חת"ס", אות קיג], פעסט, קעלין, יארמאט ובאניהאד. העמיד מאות תלמידים גדולי תורה. גאונותו וחריפותו היו לשם ולהערצה בפי גדולי דורו כבעל ה"נודע ביהודה", רבי בצלאל רנשבורג, רבי מרדכי בנעט, החתם סופר ורבי עקיבא איגר ועוד. בין חיבוריו שבדפוס ובכתיב בולט חיבורו רחב היריעה "סדר משנה" על כל חלקי הי"ד החזקה להרמב"ם, שטרם נדפס במלואו. הגהותיו על הש"ס נקראו בשם "אגודת אצוב" [נדפסו במהדורת הש"ס, וינה תק"ץ-תקצ"ג, עם הסכמת החתם סופר].

חשיבות יתרה יש לכתב היד שלפנינו, שכן מתגלה בו פן חדש בדמותו הגדולה של אותו גאון אדיר, שהיה מפורסם כאחד מענקי הגאונים בתורת הנגלה, ולפנינו מתגלה כי העמיק ועסק בתורת הנסתר.

[1], א-יא דף; א-יא דף; א-1 דף. כ-54 עמודים כתובים. כ-29.5 ס"מ. נייר איכותי. מצב טוב-בינוני. בלאי בשולי הדפים. כתמים. דפים רופפים ומנותקים. כריכה מקורית, בלוייה וללא שדרה.

פתיחה: \$18,000
הערכה: \$30,000-40,000

77b

77. Manuscript of Practical Kabbalah – Sefer HaShemot and Sefer HaMalbush – Europe, 18th Century

Manuscript, composed of several compositions of practical Kabbalah: Sefer HaShemot, Holy Names and Names of Angels in alphabetical order and their use in amulets and hashba'ot; compilation of protections and segulot, with a guide for arranging amulets; Sefer HaYashar and Sefer HaMalbush. Neat calligraphic Ashkenazi script with kabbalistic illustrations and Angels' seals, tables and illustrations of the 12 zodiac signs. [Europe, 18th century].

The first composition is hitherto unknown. Apparently, it was written to be used for practicing kabbalah – hashba'ot and writing amulets, etc. It ends with protections and segulot, versions of hashba'ot and amulets, preparations and prayers (including the version of the blessing) before writing amulets.

Copyings from early books of practical kabbalah appear on the last six leaves: Sefer HaYashar and Sefer HaMalbush, beginning and ending with titles: "Salek Sefer HaYashar"; "Ze Sefer Malbush" [these compositions are attributed to Adam HaRishon, see quote below.

78b

Shmuel Halevi of Kolin, Rabbi of Boskovice (1724-1806). Officiated as Rabbi of Assad, Prostejov [during this tenure, he developed a close relationship with R. Moshe Sofer, author of the Chatam Sofer, see *Ishim BeTeshuvot Chatam Sofer*, Ot 113], Pest, Kolin, Balassagyarmat and Bonyhad and taught hundreds of disciple. His Torah knowledge and sharpness were venerated by leading Torah scholar of his times such as the author of the *Nodah BiYehuda*, R. Bezalel Ronsburg, R. Mordechai Bennet, the Chatam Sofer, R. Akiva Eger, and others. Among his many printed and hitherto unprinted writings, his monumental work, *Seder Mishnah* on all parts of the *Yad HaChazaka* of the Rambam, is outstanding and until today, has not been fully printed. His Talmudic glosses

are titled *Agudat Ezov* and are printed in the Vienna 1830-1833 Shas edition, endorsed by the Chatam Sofer. This manuscript is especially important, revealing a new aspect of the illustrious figure who was renowned as exceptionally erudite in revealed Torah, showing his profundity and knowledge of Kabbalah as well. [1], 1-11 leaves; 1-11 leaves; 1-6 leaves. Approximately 54 written pages. 29.5 cm. High-quality paper. Good-fair condition. Worn margins. Stains. Loose and detached leaves. Original binding, worn. Without spine.

Opening price: \$18,000
Estimate: \$30,000-40,000

78c

78d

78. Kabbalistic Manuscript – Handwritten and Signed by Rabbi Wolf Boskowitz, Author of Seder Mishnah

Handwritten volume of the teachings of the Ari and the Ramak – "Limudei HaAtzilut – Olam HaBri'ah"; "Sod HaTzimtzum", kavanot of prayer and "Sod HaMargela". Cursive calligraphic Ashkenazi script, with calligraphic titles and hundreds of glosses and revisions. [Europe, ca. second half of 18th century]. The front flyleaf bears the signature of R. Wolf Boskowitz, son of the author of Machatzit HaShekel: "Wolf son of R. S. Segal – Boskowitz". The enclosed report by R. Yitzchak Yeshaya Weiss attests that the scribe of the manuscript is the renowned R. Wolf Boskowitz, author of Seder Mishnah, including the many glosses and corrections which are also handwritten by the same esteemed Torah scholar.

The manuscript contains kabbalistic essays with separate paginations for each essay:

1. "B'Olam HaBri'ah" – Leaves 1-11 [2-12], "Limudei Bri'ah" was printed in part 2 of "Limudei Atzilut" containing the teachings of the Arizal (Mukacheve 1897 edition, Leaves 23-33).
2. "Sod Hatzimtzum V'Malbush V'Adam Kadmon V'Avir Kadmon" – Leaves 1-11 [13-23], printed in the aforementioned book (Mukacheve 1897 edition, Leaves 11-23).
3. Kavanot of the prayers and the Torah reading, "Pe'[rush] Birkat Levana", various Kabbalistic compilations and "Sod HaMargela – Ma'amar Olam" – Leaves 1-6 – this part does not exist in the book Limudei Atzilut, and its source is unknown [apparently, the first section is not from the Kabbalistic teachings of the Ari and of R. Chaim Vital, rather copied from an earlier composition. Evidently, "Pe'[rush] Birkat HaLevana" contains the Ari's teachings. At the end of one anthology is the title: "Beginning of the progression of the worlds and tikunim imparted by the Ari to R. Shemaya Ashkenazi his disciple"]. The renowned R. Binyamin Ze'ev Wolf Boskowitz (1740-1818), an eminent Hungarian rabbi, son and disciple of the author of Machatzit HaShekel, R.

79. מסמך בחתימת הגאון רבי פנחס הלוי הורביץ בעל ה"הפלאה" – פרנקפורט דמיין, תקנ"ה

מסמך בחתימת יד קדשו של הגאון רבי פנחס הלוי הורביץ בעל ה"הפלאה". פרנקפורט דמיין, ח"י אלול תקנ"ה [1795]. שטר בית דין בעניין העברת בעלות על בית בעיר פרנקפורט דמיין, שניתן כנדוניה לחתן. כתיבת יד סופר ואחריה חתימת יד קדשו של אב"ד העיר – הגאון בעל ה"הפלאה": "הק' פנחס הלוי איש הורויץ". אחריו חתם: "הקטן דוד בלא"א יחיאל מיכל שווארץ שילד שמש דק"ק הנ"ל".

"הן אמת יצדק שהשמינית בית... שהיה שייך להמנוח כ' אהרן בהמנוח כ"ה יעקב אופנהיי' ז"ל ועכשיו ניתן מן היורשי' כ' אהרן הנ"ל לנדן בשעת החופה להחתן כ' משה בהמנוח כ' אהרן ז"ל הנ"ל, בשירור יד העליונה של האשה מרת גאלדה אש' המנוח כ' אהרן ז"ל הנ"ל כל ימי חייה כמבואר בהתנאים שלו, והוכרז בבהכ"י [בבית הכנסת ישן] וחדש שלשה פעמים רצופים... כתקון הקהלה פה פ"פ דמיין...".

הגאון הנודע רבי פנחס הלוי איש הורויץ בעל ה"הפלאה" (תצ"א-תקס"ה), תלמידו המובהק של רבי דוב בער המגיד ממעזריטש [אצלו למד יחד עם אחיו רבי שמעלקא מניקלשבורג]. כיהן למעלה מ-30 שנה כרב ואב"ד העיר פרנקפורט דמיין, שהיתה באותה תקופה מרכז התורה הגדול בגרמניה. בתקופה זו למד אצלו תלמידו הגאון בעל ה"חתם סופר". מחבר ספרים חשובים, ביניהם ספר "המקנה" – על מסכת קידושין, ספר "כתובה" – על מסכת כתובות, וספר "הפלאה" – על מספר מסכתות ושולחן ערוך. על שם ספרו האחרון נקרא לדורות: "בעל הפלאה".
דף מקופל, 17 ס"מ. מצב טוב. כתמים, סימני קיפול.

פתיחה: \$15,000

הערכה: \$30,000-40,000

79. Document Signed by Rabbi Pinchas HaLevi Horowitz, Author of the Hafla'ah – Frankfurt am Main, 1795

Document signed by R. Pinchas HaLevi Horowitz, author of the Hafla'ah. Frankfurt am Main, 18th of Elul 1795.

Beit Din contract regarding transfer of ownership of a house in Frankfurt am Main, given to a bridegroom as a dowry. Scribal writing signed by the Rabbi of the city, author of the Hafla'ah: "Pinchas HaLevi, Ish Horowitz", followed by the signature of "David son of Yechiel Michel Schwartz Schild, shamash of this community".

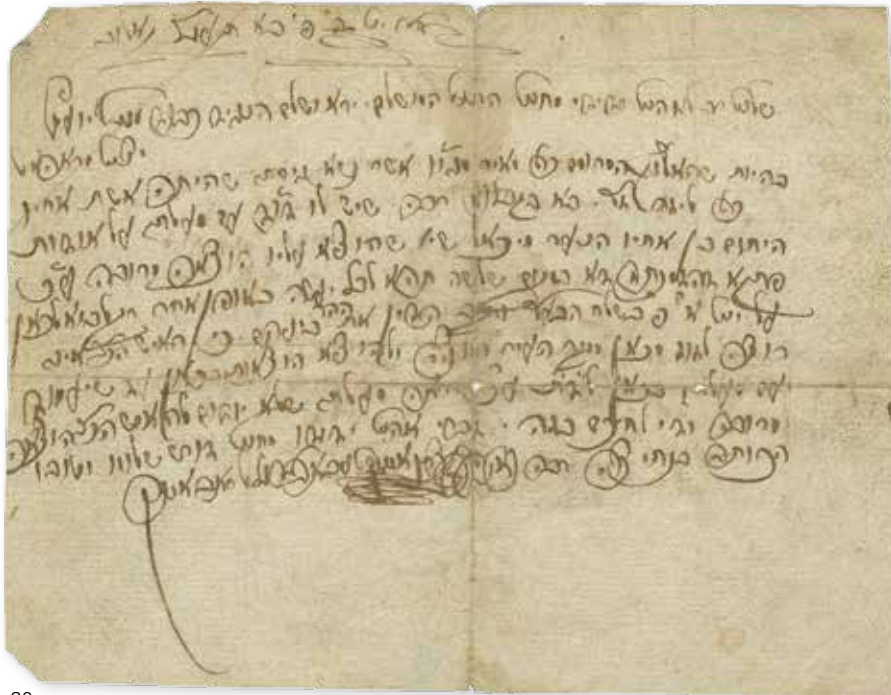
R. Pinchas HaLevi Ish Horowitz, author of the Hafla'ah (1731-1805), close disciple of R. Dov Ber the Magid of Mezeritch [studied under his tutelage together with his brother R. Shmelke of Nikolsburg]. For more than 30 years, he served as Rabbi of Frankfurt am Main, the hub of Torah study in Germany at that time. The Chatam Sofer was among his disciples. He authored important books, including HaMikneh on Tractate Kiddushin, Ketubah on Tractate Ketubot and the Hafla'ah on several tractates and on the Shulchan Aruch, according him the cognomen of "Ba'al HaHafla'a".

Folded leaf, 17 cm. Good condition. Stains, folding marks.

Opening price: \$15,000

Estimate: \$30,000-40,000

80a

80. מכתב האדמו"ר רבי יצחק אייזיק טויב מקאליב - אבי תנועת החסידות בהונגריה - קאליב, תקע"ג

רוח הקודש נורא, ומדרגות נפלאות בתורתו ועבודתו ובהצנע לכת בסתר ובגלוי. לימד דעת את גדולי החסידים ת"ח [תלמידי חכמים] מובהקים ומקובלים גדולים, עובדי ה' באמת ובמסירות נפש, הנודעים אז באונגארן הישנה, וממנו יתד ממנו פינה, התייסדות החסידות והאמונה, אשר למד מפי רבו רשכבה"ג א"ק [רבן של כל בני הגולה איש אלוקים קדוש] הגאון ר' ר' [רבנו רבין] שמעלקא הורוויץ זי"ע אבד"ק נ"ש [אב"ד דקהילת ניקלשבורג] והמדינה. ומקובלני אשר שמעו [מגידי אמת] מפי רבינו הגה"ק א"א [הגאון הקדוש איש אלוקים] מצאנו זי"ע בעל דברי חיים, שאמר כי שלש פרסאות סביב עיר קאלוב גם עד היום מרגישים קדושת הגה"ק מהרי"א מקאלוב זי"ע הנ"ל, ומקום מנוחתו קדושת הציון שלו... [נימוקי אורח חיים, מונקאטש תר"צ, סימן רמג, סעיף קטן א', עמ' 113].

ב"אגרות סופרים" [וינה, תרפ"ח, עמ' 38, אגרת מ'], מובאת אגרת ה"חתם סופר" אלו, בה הוא מתארהו בתארי הערצה רבה: "צדיק ונשגב חסידא ופרישא, הרב המאור הגדול מו"ה אייזיק נ"י אב"ד דק"ק קאליף והגליל". גם בחתימת המכתב (שם, עמ' 39) כותב החת"ס: "דברי אוהבו בנפש מאד".

היה נוהג לשיר שירי קודש ושירי משלים בשפה ההונגרית, כדוגמת השיר "סולו קוקוש מאר" [קורא התרגול" - המושר עד היום בשפת המקור ההונגרית, בשולחנות האדמו"רים בימי חג ומועד]. מפורסמים הם גם שיריו: "הרועה והאדון", "יער יער" [בשיר זה שבמקורו הוא שיר רועים הונגרי על היער הגדול וריחוקו מן העיר, ממשיך רבי יצחק אייזיק וממשיל את ציפייתם של ישראל לצאת כבר מן הגלות, לציפיית התועה ביער הגדול לצאת ממנו: "גלות! גלות! מה גדולה את! שכניה! שכניה! מה רחוקה את! אילו היתה הגלות קטנה, היתה השכינה קרובה, אז אילו מן הגלות הוציאנו, היינו שנינו קרובים..."] - תרגום חופשי מהונגרית.

[1] דף. 17x22 ס"מ. 12 שורות בכתב יד קדשו. מעבר לדף רישום כתובת מקבל המכתב [כנראה ג"כ בכתב יד קדשו]. מצב בינוני-טוב. פגעי בלאי בקפלי הנייר. כתמים.

פתיחה: \$150,000

הערכה: \$180,000-220,000

מכתב (כ-12 שורות) בכתב יד קדשו וחתמתו של האדמו"ר רבי "יצחק אייזיק טויב". קאלוב (קאליב, Nagykallo), תקע"ג [1813]. מכתב הזמנה לדין תורה אודות דמי-מזונות ליתום קטן, שדודו העשיר גר בעיר אחרת. במכתב מסביר לו הרב מדוע עליו להגיע לדון בעיר קאליב. בסיום המכתב חותם האדמו"ר: "הק" יצחק אייזיק טויב אב"ד גליל סאבאלטש".

האדמו"ר רבי יצחק אייזיק טויב (תק"א-תקפ"א), ראשון האדמו"רים החסידיים בהונגריה. גאון מופלג ומקובל קדוש. תלמיד מובהק של הרב הקדוש רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג ותלמידו של רבי אלימלך מליזנסק. מסורת חסידית מייחסת את הגעתו לתנועת החסידות ע"י רבי לייב שרה"ס, שבמסעותיו להונגריה בשליחות הבעש"ט, פגש את הילד בן השמונה רועה אוזים ושר שירי רועים ברגש נפלא. רבי לייב שרה"ס לקח את הילד והביאו לגליציה אל הרב הקדוש רבי שמעלקא הורביץ (שלימים כיהן כאב"ד ניקלשבורג ומורביה), כשהוא אומר עליו כי יש לו "נשמה גבוהה וקדושה". בביתו של רבי שמעלקא הכיר רבי יצחק אייזיק את רבי אלימלך מליזנסק, ותקופה ארוכה נסע אליו לעיר ליזנסק להסתופף במחיצתו. בשנת תקמ"א חזר לארץ מולדתו ונתמנה לרב העיר קאליב (קאלוב, קאליף Nagykallo) וכל מחוז סאבולץ' (Szabolcs), משרה בה כיהן כארבעים שנה.

רבי יצחק אייזיק - אבי תנועת החסידות בהונגריה - החזיר אלפי אנשים בתשובה ונודע כאיש מופת. רבים נהרו לקאליב לקבל ממנו עצות, ברכות וישועות. עסק רבות בחכמת הקבלה. בין תלמידיו הגדולים נמנו רבי חיים יוסף מסטרופקוב, רבי יחזקאל פאנט ה"מראה יחזקאל", רבי מנדל רבי וואלף - שגדולי החסידות העידו עליהם ששגורים בפייהם כל דברי האר"י הקדוש בעל פה. התפרסמו עליו סיפורי-פלא על התגלויות מלאכים, לימוד תורה עם אליהו הנביא, "קפיצת הדרך", פקידת עקרונות וריפוי חולים, ועוד מופתים וגילויי רוח הקודש.

הגאון הקדוש בעל "מנחת אלעזר" כותב עליו באחד מספריו: "הגה"ק מקאלוב זי"ע [הגאון הקדוש מקאלוב זכותו יגן עלינו], אשר היה מפורסם ועד היום מוחזק באמת מפי רבותינו ואבותינו זי"ע לבעל

80. Letter from Rebbe Yitzchak Isaac Taub of Kaliv – Progenitor of Hungarian Chassidism – Kaliv, 1813

Letter (approx. 12 lines), handwritten and signed by Rebbe "Yitzchak Isaac Taub". Kaliv (Kalov, Nagykálló), 1813.

Summons to a rabbinical court hearing concerning child support for a young orphan, of a wealthy uncle residing in a different city. In the letter, the Rebbe explains the necessity of his coming to Kaliv for the trial. The Rebbe concludes the letter with his signature: "**Yitzchak Isaac Taub Rabbi of Szabolcs county**".

Rebbe Yitzchak Isaac Taub (1751-1821) was the first Chassidic Rebbe in Hungary. An outstanding Torah scholar and holy kabbalist, he was the close disciple of R. Shmuel Shmelke of Nikolsburg (Mikulov) and of R. Elimelech of Lizhensk (Ležajsk). Chassidic lore attributes his attraction to Chassidism to R. Leib Sarah's, who met him as a young boy of eight shepherding geese and singing shepherd songs with great emotion. R. Leib Sarah's, then on a mission in Hungary at the behest of the Baal Shem Tov, took the boy to Galicia to R. Shmelke Horowitz (who later served as rabbi of Nikolsburg and Moravia), describing him as possessing "an elevated and holy soul". There, he became acquainted with R. Elimelech of Lizhensk, and for a long period frequented his court. In 1781, he returned to his home country and was appointed rabbi of Kaliv (Nagykálló) and of the Szabolcs county, a position he held for forty years.

R. Yitzchak Isaac – progenitor of the Chassidic movement in Hungary, brought thousands of people back to Torah observance and was famed as a wonder-worker. Many flocked to Kaliv to receive his advice, blessings and salvations. He dealt extensively in Kabbalah. His prime disciples include R. Chaim Yosef of Stropkov, R. Yechezkel Panet the Mareh Yechezkel, R. Mendel and R. Wolf – whom Chassidic leaders testified were fluent in all the teachings of the Arizal by heart. Wondrous stories about R. Yitzchak Isaac circulated, including revelations of angels, studying Torah with the prophet Eliyahu, trips miraculously shortened, barren women conceiving, ill people recovering, and other miracles and revelations of Divine Inspiration.

The Minchat Elazar of Munkacs extols the virtues of R. Yitzchak Isaac in one of his books, describing him as an outstanding and holy Torah scholar, reputed amongst our rabbis as a true bearer of tremendous Divine Inspiration, reaching tremendous levels in his Torah and service of G-d. A teacher of great Torah scholars and Kabbalists, and founder of Chassidism in Hungary, giving over the teachings he received from R. Shmelke Horowitz, Rabbi of Nikolsburg. He quotes the Divrei Chaim of Sanz, who reputedly said that until today, R. Yitzchak Isaac's holiness is felt as far as three leagues away from Kalov (Nimukei Orach Chaim, Munkacs 1930, section 243, 1, p. 113).

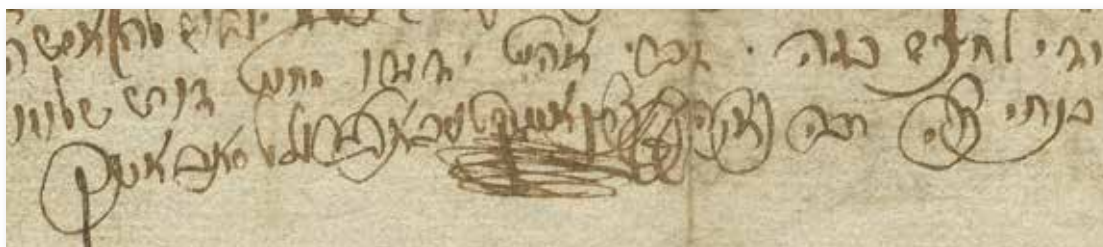
In Igrot Sofrim (Vienna, 1928, p. 38, letter 40), a letter addressed to R. Yitzchak Isaac from the Chatam Sofer is excerpted, in which the latter addresses him in terms of great veneration, also signing the letter (ibid, p. 39) as "so are the words of one who loves him dearly".

R. Yitzchak Isaac would customarily sing Jewish and allegoric songs in Hungarian, such as the famous song "Szól a kakas már" ("The Rooster is Crowing" – sung until today in the original Hungarian words, at gatherings led by rebbes on festivals). Other famous songs he composed include: "The Shepherd and the Master" and "Forest, Forest" (this song, originally a shepherd's song on the vastness of the forest and his distance from the city, was adapted by R. Yitzchak Isaac to express the Jewish people's longing to exit the exile, like a wanderer who yearns to exit the vast forest: "Exile, O exile, how vast are you! Shechinah, Shechinah, how distant you are! Were the exile not so vast, the Shechinah wouldn't be so far. Would I be guided out of the exile, and reunited with the Shechinah..." – free translation from Hungarian).

[1] leaf. 22x17 cm. 12 handwritten lines. The verso of the leaf contains the address of the recipient of the letter (presumably also in R. Yitzchak Isaac's handwriting). Fair-good condition. Wear to the folds. Stains.

Opening price: \$150,000

Estimate: \$180,000-220,000

80b

81. שטר מתנה בחתימת האדמו"ר רבי חיים מבאטשאן בעל ה"באר מים חיים", עם חתימות אשתו ובניו – בוטושאן, תקע"ג / שטר מכר על העברת נכסים בבוטשאן לבעלותו של רבי חיים טירר אב"ד בוטושאן – תקס"ד

"בפנינו עדי[ם] הח"מ חתמו עצמם הזוג הנ"ל ה"ה הרב האלוקי הגאון האמתי המפורסם מו"ה חיים נ"י, חזגותו הרבנית מרת דרעזיל תחי, ובניהם ה"ה הרבני מו"ה שלמה נ"י, ואחיו הרבני מו"ה ישראל נ"י, ע"כ המבואר לעיל בחתימת ידיהם ממש ובמ"ק [ובמסירת קנין], ואישרניהו וקיימינהו כדחזי למהוי. נאום הק' צבי הירש בהמ' מ"ה מאיר סגל זלה"ה, ונאום הק' משה ישראל בהרב מוה"ר יונה הכהן". מעבר לדרך, מופיע רישום נוסף בחתימות שלשת דיני העיר: "ולהיות שבפנינו נעשה כל הנ"ל ובקגא"ס, באנו להעיד על זה, דהיינו על כל גוף הענין ועל כל חתימתם, יום דמעב"ל [דמעבר לדרך], פה ק' באטשאן. נא' הק' מרדכי בה-- מהור"ר שמעון ז"ל, נא' הק' משה במ"ה נתן שפירא, נא' יהודא ליב במ"ה שרגא סגל". בראש העמוד האחורי מספר שורות, כפי הנראה אישור נוטריוני (ברומנית).

בדף הראשון משנת תקס"ד, נמצא שטר המכר שבו קנה רבי חיים טירר את הנכסים הנ"ל: "זכרון עדות שהיתה בפנינו עדים הח"מ, בשני בשבת בחמשה עשר יום לחודש מנחם אב שנת חמשת אלפים וחמש מאות וששים וארבע לבריאת עולם... כאן עיר באטשאן. איך שבא לפנינו ה"ה הרבני מו"ה משה בה"ה מו"ה יהודא ליב, ואמר לנו הוי עלי עדים כשרים... חתמו ותנו ליד הרב הגאון המפורסם מו"ה חיים בה"ה מו"ה שלמה, להיות בידו... שמכרתי אני את הבית שלי העומד פ"ק באטשאן, ברחוב הנקרא רחוב השחורין [=אולי הכוונה לרחוב הצוענים, המוזכר בשטר השני משנת תקע"ג: "ברחוב הנקרא ציגאני"] הידוע במצרינו... ומהיום והלאה הוא בחזקת הרב הגאון מו"ה חיים הנ"ל... וכבר קבלתי מן הרמ"ח [=הרב מורינו חיים] הנ"ל כל דמי המכירה עד גמירא... את הכל קבלתי מידי עד פרוטה אחרונה...". על השטר לא חתומים העדים, אלא המוכר בלבד: "משה במ' יהודא ליב זצוק"ל".

האדמו"ר רבי חיים טירער מטשרנוביץ (שנות התק"כ-תקע"ח) מגדולי החסידות, תלמידו המובהק של המגיד מזלוטשוב. כיהן ברבנות בערים: קריפץ, טשרנוביץ, מוהילוב-פודולסק, בוטושן, קישניב. נודע כאיש אלוקים קדוש וסיפורי פלא מתהלכים אודותיו. ידוע ומפורסם בעולם החסידי על עוצם דביקותו בקדושת השבת, בה העפיל למדרגת נשגבות ביותר. רבו המגיד מזלוטשוב העיד עליו: "הוא יונק את חיותו מקדושת השבת". במסורת החסידיית ידוע עליו שלאחר טבילתו בערב שבת הייתה משתנית צורתו וקומתו גבהה בטפח. על כך ישנה עדות מאת רבי משולם נתן מרגליות אב"ד ברדיטשוב: "אומר אני לך בעדות ברורה, כי ראיתי אותו בכל ערב שבת קודש בלכתו אל המרחץ ובבואו משם, וממש לא בא אותו האיש שהלך, ונדמה כליל לאיש אחר בצורתו ובקומתו, ובכל תואר גופו הקדוש היה משונה מבראשונה" (קבוצת יעקב). בשלהי שנות תקע"ג עלה לארץ ישראל והתיישב בצפת, בה חיבר את ספריו "שער התפלה" (סדילקוב, תקפ"ה), ו"ארץ החיים" (טשרנוביץ, תרכ"א) ושם מקום מנוחתו. ספריו היסודיים "סידורו

שני דפים בכתב יד – מסמכי העברת בעלות על קרקעות – אחד מהם בחתימת יד קדשו של האדמו"ר רבי חיים טירר בעל ה"באר מים חיים" ו"סידורו של שבת", המעביר את נכסיו בחו"ל לבניו, לרגל עלייתו לארץ ישראל, בשלהי שנת תקע"ג (ק"ץ 1813):

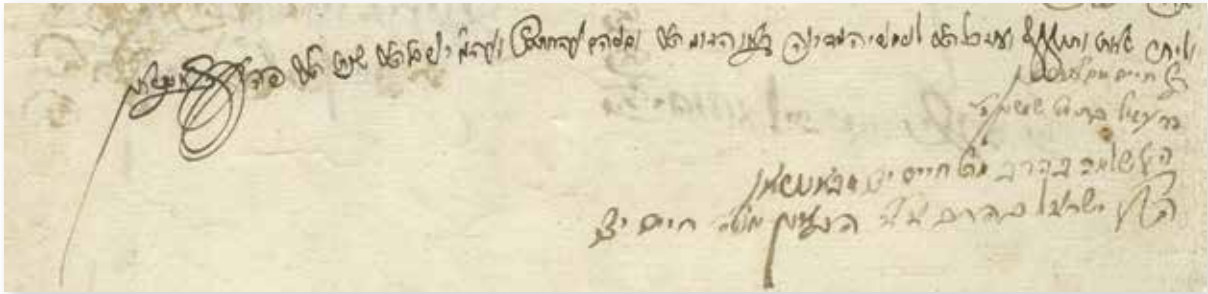
• שטר מכר, העברת בעלות נכסים לרשותו של אב"ד בוטושאן האדמו"ר רבי חיים ב"ר שלמה טירר מטשרנוביץ, בחתימת ידו של המוכר "משה במ' יהודא ליב זצוק"ל". באטשאן (בוטושני, מולדובה), ט"ו באב, תקס"ד [1804].

• שטר מתנה והעברת בעלות נכסי האדמו"ר רבי חיים טירר בעיר בוטושאן, לרשות בניו רבי יוסף יעקב, וקלונימוס קלמן. בחתימת יד קדשו: "הק' חיים מבאטשאן", חתימת אשתו הרבנית "דרעזיל בת מו' שמשון ז"ל", ובחתימת שלשת בניו: "הק' שלמה בהרב מ"ה חיים יצ"ו מבאטשאן"; "הק' ישראל בהרב א"א הגאון מו"ה חיים יצ"ו"; "הק' קלונימוס קלמן ישעיה טירער מק"ק באטשאן". בוטושאן (בוטושוני, מולדובה), כ"ו סיון תקע"ג [1813].

שטר זה נכתב (כפי הנראה) על רקע הכנותיו של ה"באר מים חיים" ואשתו לעלייתם לארץ ישראל בשלהי אותה שנה. המסמך נערך ונכתב ע"י סופר בית הדין שבבוטשאן: "זכרון עדות שהיתה בפנינו עדי[ם] הח"מ... איך באו הזוג הנ"ל לפנינו, ה"ה האשה הרבנית מרת דרעזיל [ל] בת מו"ה שמשון ז"ל, והדר בעלה הרב הגאון הגדול האמתי הצדיק המפורסם איש האלקי מו"ה חיים נ"י, ואמרו לנו: הוו עלינו עדי[ם]... וקנו מכל א' מאתנו הזוג הנ"ל... וכתבו... ואף חתמו ותנו ליד בנינו ה"ה הרבני הנכבד מו"ה יוסף יעקב נ"י, להיות בידו וביד ב"כ ויו"ח [באי כוחו ויוצאי חלצין] לעדות ולזכות ולראי[ה]... והנני מודיע בפניכם היום... איך היות שהנחלאת שיש לנו בק' באטשאן העומדי' ברחוב הנקרא ציגאני... נותנים לבנינו הרבני הנגיד מו"ה יוסף יעקב נ"י במתנת בריא את החלק והנחלאת העומדי[ן] פניהם למערב... והחלק השני דהיינו הנחלאת העומדי[ן] פניהם למזרח הקרקע, וכל הבנינים שעליה, שייכים לבנינו מו"ה קלונימוס קלמן נ"י, כמבואר בהשטר מתנה שלו שיש בידו מאתנו הזוג הנ"ל...". בסיום שטר הקנאה זה חתומים שני עדים: "נא' הק' אהרן בא"א מו"ה דוד זלה"ה", "נא' הק' צבי הירש בהאמ"ו מאיר סגל זלה"ה". השטר מפרט את גבולות הנכס מכל ארבע רוחותיו, את שמות השכנים היהודים והגויים הגובלים עמו, וכן סימון מדויק של השטחים המתחלקים בין שני האחים רבי יוסף יעקב וקלונימוס קלמן.

לאחר חתימת העדים, נוספה שורה: "וליתר שאת ותוקף ועוז כל הנ"ל לנימוסי המדינה באו הזוג הנ"ל ובניהם על החתום... שנת הנ"ל פה באטשאן". לאחריה חתומים בכתב ידם: "הק' חיים מבאטשאן"; "דרעזיל בת מו' שמשון ז"ל"; "הק' שלמה בהרב מ"ה חיים יצ"ו מבאטשאן"; "הק' ישראל בהרב א"א הגאון מו"ה חיים יצ"ו"; "הק' קלונימוס קלמן ישעיה טירער מק"ק באטשאן".

בשולי השטר חותמים עדי קיום על החתימות שנחתמו בפניהם:

81a

מפיו, שהעיר תישרף. ובעודו עוזב גבול העיר, יצאה אש ותאכל כל בתי העיר...". (בית קומרנא, מאת רבי ברוך ישר שליכטר, ירושלים תשכ"ה, עמ' 17-16). עוד מסופר שם, כי אמרו בשם רבי חיים טירר שהדרדרותו של בנו, הוא נסיון מן השמים עבורו אם ימשיך לאהוב אותו "מכיון שתמיד היה ממליץ טוב על ישראל והיה טוען: רבונו של עולם ואם בניך חטאו, האם לא תרחם עליהם? סוף סוף אף על פי שחטאו בניך הם! ואז ניסו אותו מן השמים לראות אם הוא בעצמו כשבנו ילך בדרכים נלוזות, יוסיף לאהוב את הבן ולרחם עליו" (בית קומרנא, עמ' 16). בספר ענף עץ אבות, מובאת שמועה מוסמכת בשם האדמו"ר רבי דוד משה מטשורטקוב על פשרה של הנהגה זאת של רבי חיים: "...למען יוכל להמליץ לפני הקב"ה ראה כי אני בשר ודם ואוהב את בני ומקרבם בטרם הולך בדרך הישר, כן גם אתה תרחם על בניך, כי בין כך ובין כך קרויים בנים. כן אמר האדמו"ר הקדוש זצ"ל" (ענף עץ אבות, ירושלים תשל"ב, עמ' רד, בשם רבי שמואל הילפרין מאמשטרדם, שאביו רבי יוסף הילפרין שמע כן מהאדמו"ר מטשורטקוב).

בשטר המתנה שלפנינו אנו רואים שרבי חיים ורעייתו אכן קירבו באהבה את בנם קלונימוס הנ"ל והקנו לו במתנה מחצית מנכסיהם בעיר, שוה בשוה עם אחיו רבי יוסף יעקב: "והחלק השני... שייכים לבנינו מו"ה קלונימוס קלמן נ"י, כמבואר בהשטר מתנה שלו שיש בידו מאתנו...".

[2] דפים. 32.5 ס"מ. מצב טוב. כתמים, קמטים וסימני קיפול. בדף משנת תקע"ג קרע בשוליים השמאליים, עם פגיעה קלה מאד בטקסט, משוקם בהדבקת סרט נייר.

אוטוגרף חתימת ידו של רבי חיים טירר הינו נדיר ביותר. בעולם ידועים מספר ספרים עם חתימות, שמשערים שהן חתימות יד, אך במסמך שלפנינו מופיעה חתימה אוטוגרפית ברורה בכתב יד קדשו, על גבי מסמך מקורי, עם עדויות חתומות ומקוריות של עדים המעידים על מהימנות חתימת ידו של "הרב האלוקי הגאון האמתי המפורסם מו"ה חיים נ"י" שחתם בפניהם.

פתיחה: \$80,000

הערכה: \$100,000-200,000

של שבת" (מאהלוב, תקע"ג) ו"באר מים חיים" (סדילקוב, תק"פ) מיוחדים הן בהסברתם הבהירה והן ברגש החסידי הנלהב השופע מהם. ספריו נפוצו ונדפסו במהדורות רבות והם אבני יסוד בתורת החסידות. השפעתו בכל הנוגע להעמדת הדת על תילה בגלילות בוקבינה, הייתה רבה ביותר. בספריו נדפסו כמה תשובות ופולפולים בסוגיות עמוקות. נודעת במיוחד תשובתו בעניין אמירת "לשם יחוד" לפני קיום מצוה, בה השיב בחריפות על השגותיו של בעל ה"נודע ביהודה".

בנו הגאון רבי יוסף יעקב טירר - המוזכר בשטר כמקבל חצי מהנכסים - חתנו של רבי יצחק מקאלוש, בנו של ה"דגל מחנה אפרים". לאחר שעלה אביו לארץ ישראל, מילא רבי יוסף יעקב את מקומו ברבנות. נפטר בשנת תרכ"ו.

על בנו רבי שלמה טירר החתום במסמך שלפנינו לא ידועים כל פרטים. בנו רבי ישראל, החתום לפנינו, אינו מוזכר אצל כותבי כותבי תולדותיו של בעל ה"באר מים חיים" ואינו ידוע כלל.

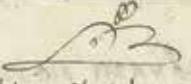
בנו קלונימוס קלמן ישעיה טירר - החתום שלישי במסמך שלפנינו - היה בתחילת דרכו חתן של זקן האדמו"רים רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא בעל "האוהב ישראל". לאחר נישואיו [בסוף שנות התק"נ בערך] הוא יצא לתרבות רעה. עקב כך התגרש מאשתו יוכבד [והיא נישאה בשנית לאדמו"ר רבי דן מראדוויל]. אך למרות זאת לא זז אביו מאהבתו אליו, הוא היה שולח אליו מתנות, והיה משכים בבוקר להכין לו מאכל ומשתה, וכל אשר שאל לא מנע ממנו. ע"פ המסורת החסידית, לעת זקנתו "נעשה בעל תשובה גמור" לאחר פטירת אביו, "ע"י שנתגלה אליו רבינו הקדוש [אביו] ועוררו לתשובה", ונקבר בצפת.

בספר "בית קומרנא" מסופר כי קלונימוס קלמן הנ"ל שהה מספר שנים בעיר קומרנא, שם התחבר עם פוחזים וקלי דעת. "בשנת תקס"א בא ר' חיים בעצמו לקומרנא לבקר את בנו, וכשמצא אותו יושב בבית מרזח מהביל מבישול מאכלות אסורות, משחק בקלפים חזיעתו ניגרת לו על פניו, ניגב אביו ר' חיים את הזיעה בממחטתו מפניו, נשק לו על מצחו, ואז גם פעל אצלו שיעזוב את קומרנא ויחזור אתו לצ'רנוב'ץ". כשעזבו האב ובנו את קומרנא, "אנשי העיר זרקו אבנים אחריהם... ואז יצאה כשגגה היוצאת מפי השליט, קללה

Handwritten text in a cursive script, likely a letter or document. The text is dense and covers most of the page. It appears to be a personal or official communication, possibly in a historical or religious context. The script is highly stylized and difficult to decipher without specialized knowledge of the language or dialect. The text is written in a dark ink on aged, slightly yellowed paper. There are some large, decorative initials or flourishes interspersed throughout the text. The overall appearance is that of a historical manuscript or document.

וזהו כלל המעשה אשר עשה עמו יי אלהים ואלה שמות האנשים אשר עשו עמו יי אלהים

Main body of handwritten text in a cursive script, consisting of several dense paragraphs.

אשר הוא אמר ויבא אליו ויאמר לו הנה נתתי לך את כל אשר עשה לך ה' ויאמר לו הנה נתתי לך את כל אשר עשה לך ה'

אשר הוא אמר ויבא אליו ויאמר לו הנה נתתי לך את כל אשר עשה לך ה'

אשר הוא אמר ויבא אליו ויאמר לו הנה נתתי לך את כל אשר עשה לך ה'

אשר הוא אמר ויבא אליו ויאמר לו הנה נתתי לך את כל אשר עשה לך ה'

his form would allegedly change and he would grow taller by a handbreadth (Kevutzat Yaakov). In the summer of 1813, he immigrated to Eretz Israel and settled in Safed, where he composed Shaar HaTefilla (Sudylkiv, 1825) and Eretz HaChaim (Czernowitz, 1861) and was later buried. His fundamental works Sidduro shel Shabbat (Mogilev, 1813) and Be'er Mayim Chaim (Sudylkiv 1820) are unique for their clarity and conviction, as well as the enthusiastic Chassidic passion they exude. His books were published in many editions and are considered fundamental Chassidic teachings. He was greatly influential in reinforcing Torah observance in the Bukovina region. His books include several responsa and debates on profound topics. His responsum regarding reciting Leshem Yichud before performing a mitzva, in which he sharply refutes the critique of the Noda BiYehuda, is well-known.

His son, R. Yosef Yaakov Tirer – mentioned in the document as recipient of half his property, was the son-in-law of R. Yitzchak of Kalush, son of the Degel Machaneh Efraim. After his father's immigration to Eretz Israel, he replaced him in the rabbinate. He passed away in 1866. No facts are known regarding the son R. Shlomo Tirer signed on this document. His son R. Yisrael signed here, is not mentioned by biographers of the Be'er Mayim Chaim and is not known.

His son Kalonymus Kalman Yeshaya Tirer – the third signatory on this document, was at first the son-in-law of Rebbe Avraham Yehoshua Heshel of Apta, the Ohev Yisrael. After his marriage (ca. beginning of the 1800s), he forsook Torah observance, consequently divorcing his wife Yocheved (who then remarried to Rebbe Dan of Radvil). Despite this, his father did not cease loving him, and would send him gifts, rising early to prepare food and drink for him, and never refusing any of his requests. According to Chassidic tradition, after his father's passing, he underwent complete repentance in the wake of his father's appearance to him, urging him to repent. He was buried in Safed.

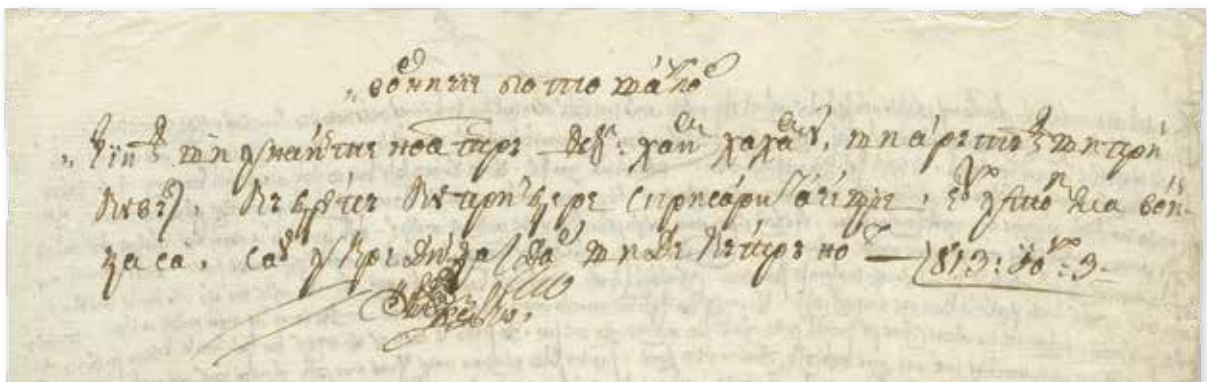
The book Beit Komarna relates that this Kalonymus Kalman resided for several years in Komarna, where he attached himself to negative influences. In 1801, R. Chaim came in person to Komarna to visit his son, and found him in a pub suffused with the steam of nonkosher food, playing cards, with sweat pouring down his face. R. Chaim wiped the sweat from his face with his handkerchief,

kissed him on his forehead, and encouraged him to leave Komarna and return with him to Czernowitz. As they were exiting Komarna, residents threw stones at them, and R. Chaim inadvertently uttered a curse, that the city should be burnt. They had not yet left the city borders when a fire broke out, consuming all the houses (Beit Komarna, by R. Baruch Yashar Schlichter, Jerusalem 1965, pp. 16-17). It further relates that R. Chaim was known to say that his son's deterioration was a heaven-sent test to see if he would continue loving him, since he always pled for the Jewish people, arguing: "Master of the Universe, and if Your sons sin, will You not have mercy on them? After all, even if they sin, they are still Your sons!". He was therefore tested by G-d with a corrupted son, whether he would continue loving him and having mercy on him (Beit Komarna, p. 16). In Anaf Etz Avot, a substantiated statement is quoted in the name of Rebbe David Moshe of Tchorkov, explaining R. Chaim's conduct with his son as a basis for advocating before G-d, that if he, as a human being, continues loving his wayward son, so G-d should have mercy on His sons, who in under all circumstances are called His sons (Anaf Etz Avot, Jerusalem 1972, p. 24, quoting R. Shmuel Heilprin of Amsterdam, whose father R. Yosef Heilprin heard this from the Rebbe of Tchorkov).

In this gift deed, we see that R. Chaim and his wife expressed love for their son Kalonymus, bequeathing to him half of their property in the city, equal part to what his brother R. Yosef Yaakov received: "And the second part... belongs to our son Kalonymus Kalman, as is described in the gift document in his possession from us...".

[2] leaves. 32.5 cm. Good condition. Stains, creases and folding marks. On the leaf dated 1813, tear to the left margin, minimally affecting text, repaired with adhesive tape. An autograph signature of R. Chaim Tirer is most rare. Several books are extant bearing signatures assumed to be his, while this document contains a clearly autographic signature, upon an original deed, with the original countersignatures of witnesses authenticating the signature of: "**The saintly Rabbi, renowned and true Torah scholar R. Chaim**", who signed in their presence.

Opening price: \$80,000
 Estimate: \$100,000-200,000

81d

81. Gift Deed Signed by Rebbe Chaim of Botoshan Author of Be'er Mayim Chaim, with the Signature of his Wife and Sons – Botoshan, 1813 / Sale Deed, Transfer of Property in Botoshan to the Ownership of R. Chaim Tirer Rabbi of Botoshan – Botoshan, 1804

Two handwritten leaves – documents recording transfer of land ownership – one of them with the handwritten signature of Rebbe Chaim Tirer, author of Be'er Mayim Chaim and Sidduro Shel Shabbat, bequeathing his property in Europe to his sons prior to his immigration to Eretz Israel in the summer of 1813:

- Sale deed, transfer of property to the ownership of the rabbi of Botoshan, Rebbe Chaim son of R. Shlomo Tirer of Czernovitz (Chernivtsi), signed by the seller "Moshe son of Yehuda Leib". Botoshan (Botoșani, Moldavia), Av 15, 1804.
- Gift deed, transferring ownership of the property of R. Chaim Tirer in Botoshan, to his sons, R. Yosef Yaakov and Kalonymus Kalman. With his signature: "**Chaim of Botoshan**", the signature of his wife Rebbetzin "**Dreizel daughter of Shimshon**" and the signature of his three sons: "**Shlomo son of R. Chaim of Botoshan**"; "**Yisrael son of R. Chaim**"; "**Kalonymus Kalman Yeshaya Tirer of Botoshan**". Botoshan (Botoșani, Moldavia), Sivan 26, 1813.

This deed was (presumably) written during the course of the preparations of the Be'er Mayim Chaim and his wife to immigrate to Eretz Israel later that year. The deed was drawn up and written by the scribe of the Botoshan Beit Din, and consists of a testimony from the two witnesses signed below, attesting that R. Chaim and his wife Dreizel daughter of R. Shimshon transferred in their presence the ownership of their property located on Țiganii st. in Botoshan, to their two sons, according to the following allocation: the section of the property facing West would be granted to R. Yosef Yaakov, and the second part, facing East, with all the buildings standing on it, would belong to their son R. Kalonymus Kalman, as specified in the gift deed in his possession. The deed is signed by the two witnesses: "Aharon son of R. David", "Tzvi Hirsh son of R. Meir Segal".

The document delineates in detail the borders of the property from all four directions, and the names of the Jewish and non-Jewish neighbors adjoining it, as well as a precise indication of the division of the sections allocated to the two brothers, R. Yosef Yaakov and Kalonymus Kalman.

The signatures of the witnesses are followed by a confirmation that this deed is valid according to the laws of the county, with the handwritten signatures: "**Chaim of Botoshan**"; "**Dreizel daughter of R. Shimshon**"; "**Shlomo son of R. Chaim of Botoshan**"; "**Yisrael son of R. Chaim**"; "**Kalonymus Kalman Yeshaya Tirer of Botoshan**".

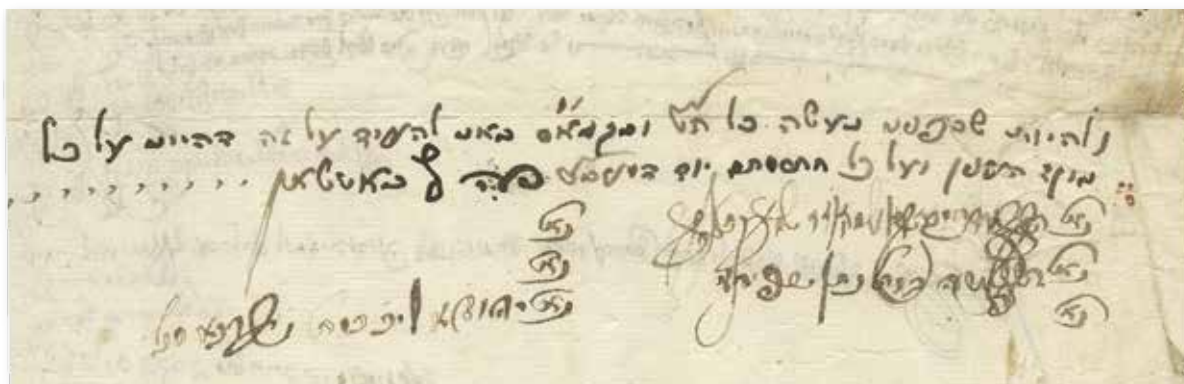
The foot of the deed contains countersignatures, confirming that R. Chaim, his wife Dreizel and their sons R. Shlomo and R. Yisrael signed the document and corroborated it with an act of acquisition in their presence. Signed by: "Tzvi Hirsh son of R. Meir Segal" and "Moshe Yisrael son of R. Yonah HaKohen".

On the verso of the leaf, an additional inscription appears, signed by three dayanim in the city, confirming that all the above – the transfer of ownership and all the signatures, took place in their presence, on the day cited on the recto, in Botoshan. Signed "Mordechai son of R. Shimshon", "Moshe son of R. Natan Shapira", "Yehuda Leib son of R. Shraga Segal".

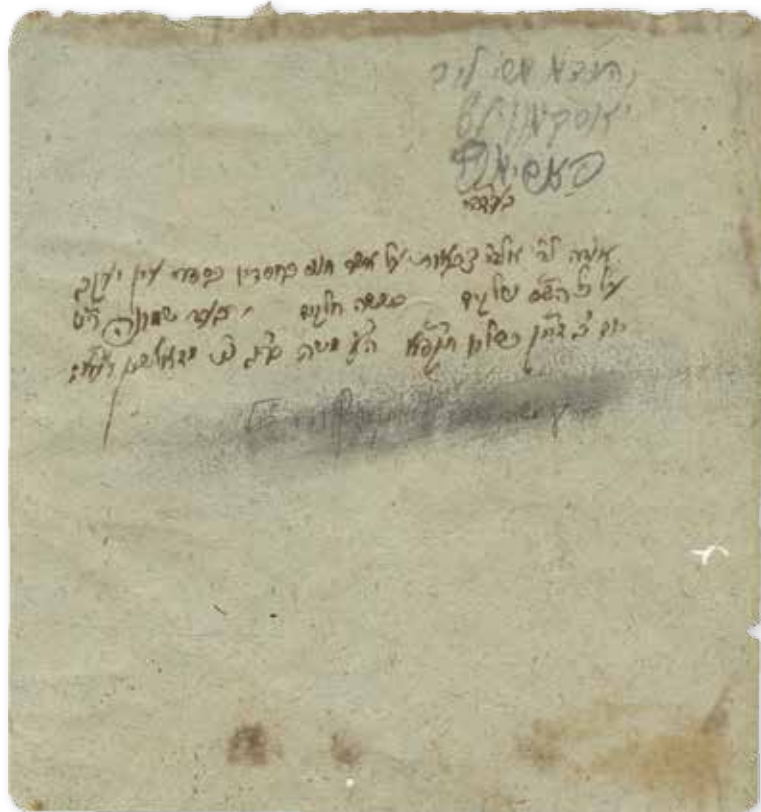
The top of the back page contains several lines (in Romanian), presumably notarization.

The first leaf, dated 1804, consists of the sale deed recording the purchase by R. Chaim Tirer of this property: Testimony by the two witnesses signed below, dated Monday, Av 15 1804, in Botoshan, documenting the sale by R. Moshe son of R. Yehuda Leib of his house on Black St. (possibly referring to Gipsy St., mentioned in the second deed from 1813 as the street named Țiganii), to R. Chaim in their presence, and attesting that the latter had already paid in full the value of the property. The deed is not signed by witnesses, only by the seller: "Moshe son of Yehuda Leib".

Rebbe Chaim Tirer of Czernovitz (1760s-1817), was a Chassidic leader, close disciple of the Maggid of Zlotchov. He served as rabbi of Czernowitz, Mogilev, Botoșani and Kishinev (Chișinău). He had the reputation of a holy man, and wondrous tales about him abound. He was renowned in the Chassidic world for his extreme attachment to the holiness of Shabbat, when he soared to exalted levels. His teacher, the Maggid of Zlotchov attested that he drew his vitality from the holiness of Shabbat. According to Chassidic tradition, after his immersion before Shabbat,

81e

82

82. רישום בעלות חתום – רבי משה מזלושין

דף עם רישום בעלות חתום "הק' משה בר"ג נ"י מזלושין יע"א". כסלו תקפ"א (1820). הרב הקדוש רבי משה מזלושין ב"ר גרשון (תקמ"ט-תקצ"א, אנצי' לחסידות, ג', עמ' רעג-רעו), בעל סידור "תיקוני שבת", פירוש "משפט צדק" על תהילים, וספר "גאולת ישראל" על הגדה של פסח, שנדפסו בעשרות מהדורות. מגדולי צדיקי פולין, אביהם של האדמו"רים רבי יעקב אהרן מזלושין ורבי יוסף גרשון מדוהארט. לפי מספר מקורות היה רבי משה מזלושין מגדולי תלמידי "החוזה מלובלין", אולם דבר זה שנוי בחילוקי דעות בין כותבי תולדות החסידות (ראה אנצי' לחסידות, ג', עמ' רעג-רעד). ידוע בבירור, כי החוזה מלובלין החשיבו והעריכו ביותר, ואף התבטא עליו "מגיל עשר קידש עצמו להשם". בנו האדמו"ר רבי יעקב אהרן מזלושין אב"ד אלכסנדר, היה מתלמידי "החוזה מלובלין" ומתלמידי רבי בונים מפשיסחא (ראה אנצי' לחסידות, ב', עמ' רנב). גם בנו השני, רבי יוסף גרשון אב"ד דוהארט כיהן באדמו"רות (אנצי' לחסידות, ב', עמ' קמ).

ספרו תקון שבת נדפס בחייו בווארשא תקפ"ו, בעילום שם מחברו. הספר קיבל הסכמה נלבבת מרעק"א, הכותב עליו "צדיק... הרב המופלג בתורה ובחסידות, ירא וחרד לדבר ה'". הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות כותב עליו בהסכמתו לספר הנ"ל: "...ובשמו ובמקומו יודע כל שער עמו, כי הוא קדוש מרחם לעבודה תמה, ומשחרר עלומיו הוא שוקד על דלתי התורה, וזרכו בקודש לבוא חדר בחדר להתבודד... והנה הרב החסיד המחבר לפי רוב הענוה נפשו בחלה ביותרת הכבוד ולא יחפוץ בהתגלות שמו".

האדמו"ר הקדוש רבי יוסף "היהודי הטוב מניישטאט", שהיה דבוק כל ימי חייו באמירת תהילים, לא היה מש מתחת ידו ספר התהילים עם הפירוש "משפט צדק" שחיברו רבי משה מזלושין.

כשנפטר הספידו רבי מאיר ישעיה מייזלר מזלוטשוב, וסיפר כי היה מרבה בכיות בתפילותיו ומעורר את הקהל "והיה בעל בכי ומתעורר גדול". עסק הרבה בצדקה, והיה מכתת רגליו להכנסת כלה. זריזותו והידורו לעשיית מצוה היו בלתי רגילים. לא היה דבר אשר לא עשה במסירות נפש לאהבת הבורא. שנים רבות נהג בשתיקה ולצרכיו היה כותב בפתקים. בשבתות ובימים טובים לא דיבר שום דיבור של חול, ואף לא בלשון הקודש.

[1] דף. 14.5 ס"מ, מצב טוב, פגיעות קלות.

פתיחה: \$5000

הערכה: \$6000-8000

82. Signed Ownership Inscription – Rabbi Moshe of Zaloshin

Leaf bearing an ownership inscription signed "Moshe son of R. G. of Zaloshin". Kislev 1820.

R. Moshe of Zaloshin (Działoszyn), son of R. Gershon (1789-1831, Encyclopedia L'Chassidut, III, pp. 273-276) was the author of Siddur Tikunei Shabbat, the Mishpat Tzedek commentary to Tehillim and Ge'ulat Yisrael on the Passover Haggada, which were reprinted in dozens of editions.

A prominent righteous man of Poland, he was the father of Rebbe Yaakov Aharon of Zaloshin and R. Yosef Gershon of Dvart (Warta). According to several sources, R. Moshe of Zaloshin was a foremost disciple of the Chozeh of Lublin, but this fact is disputed by Chassidic historians (see Encyclopedia L'Chassidut, III, pp. 273-274). It is an established fact that the Chozeh of Lublin greatly revered him, going so far as to praise him "from the age of ten he dedicated himself to G-d". His son, Rebbe Yaakov Aharon of Zaloshin Rabbi of Alexander (Aleksandrów Łódzki), was a disciple of the Chozeh of Lublin and R. Bunem of Pshischa (see Encyclopedia L'Chassidut, II, p. 252). His second son, R. Yosef Gershon Rabbi of Dvart, also served as rebbe (Encyclopedia L'Chassidut, II, p. 140).

His book Tikunei Shabbat was published anonymously in his lifetime in Warsaw, 1825. The book earned an enthusiastic approbation from R. Akiva Eiger, who terms the author "Righteous", "outstanding in Torah and Chassidism, fearful and anxious of G-d's word". R. Efraim Zalman Margolies extols his virtues in his approbation to the aforementioned book, describing his holiness and diligent Torah study from a young age, his practice of secluding himself, his great modesty and loathing of honor, which drove him to publish the book anonymously.

Rebbe Yosef, "the Yehudi HaTov from Neustadt", who was engaged in reciting Psalms his entire life, would keep on hand the Tehillim with the Mishpat Tzedek commentary composed by R. Moshe of Zaloshin.

At his passing, R. Meir Yeshaya Meisler of Zlotchov eulogized him describing how he would cry exceedingly during prayer, arousing the whole congregation. He engaged in charity considerably, travelling around to collect funds for needy brides. His zealousness and meticulousness in Mitzva performance were exceptional. There was nothing he did not do with absolute devotion for love of his Creator. For many years, he adopted silence, writing notes when necessary. On Shabbat and Festivals, he would not speak about any secular matters, not even in the Holy Tongue.

[1] leaf. 14.5 cm. Good condition, slight damage.

Opening price: \$5000

Estimate: \$6000-8000

83. אישור בחתימת יד האדמו"ר בעל ה"תפארת שלמה" – ראדומסק, תקצ"ד

מכתב אישור (בפולנית) בעניני הקהילה בראדומסק, בחתימת יד קדשו (בעברית) של רב העיר, האדמו"ר הראשון מראדומסק "הק' שלמה הכהן אב"ד ק' ראדומסק ראבנאוויץ" וחותמתו עם איור כתר וידי כהונה. ראדומסק Radomsko, [תקצ"ד] פברואר 1834.

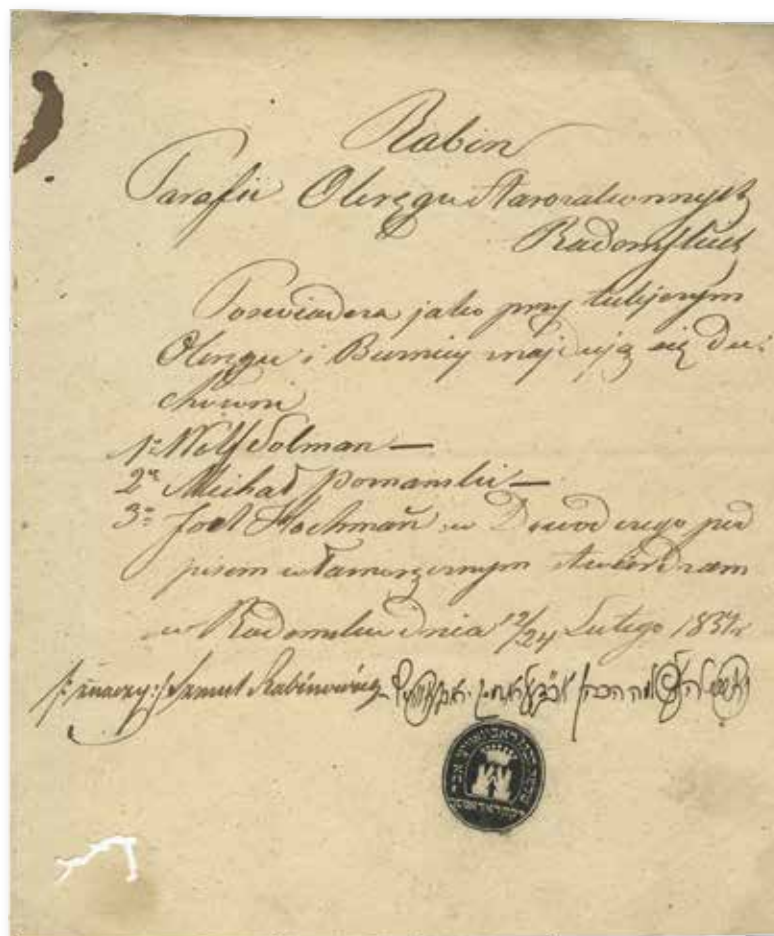
אישור זה נכתב בתקופה הראשונה לכהונתו כאב"ד ראדומסק. האדמו"ר מאשר כי שלשת האנשים: וואלף זולמן, מיכאל פוננסקי ויואל הוכמן, הנם (חברים?/בעלי תפקיד?) בקהילת ראדומסק (של "בני הדת הישנה").

האדמו"ר הראשון מראדומסק – הגאון הקדוש רבי שלמה הכהן רבינוביץ, בעל "תפארת שלמה" (תקס"ג-תרכ"ו), מגדולי אדמו"רי פולין בדורו. גאון מופלג ואיש קדוש. אביו היה מתלמידי של "החזקה מלובלין" ו"היהודי הקדוש", והוא עוד זכה לנסוע עמו אליהם בילדותו. בשנים מאוחרות נעשה רבי שלמה לתלמיד מובהק לתלמידיהם של ה"חזקה" ו"היהודי הקדוש", רבי מאיר מאפטא בעל "אור לשמים", רבי בער מראדושיץ ורבי בונם מפשיסחא. בשנת תקצ"ד מונה לכהן כרב העיר ראדומסק ומאות חסידים החלו לבוא לשמוע את דברי תורתו. בתחילה ניסה לשלחם מעל פניו, אולם עם השנים נכנע לעול הציבור, והיה מגדולי מנהיגי החסידות בדורו. כאשר נסע רבי משה מעלולב לארץ ישראל, ציוה לעדת חסידיו בפולין להתקרב אל האדמו"ר מראדומסק, שעיקר עבודתו היתה ב"אהבת ישראל" ונודע בחכמתו ובפעולותיו לטובת הכלל והפרט, באופן סגולי ובאופן מעשי. מורו ורבו של "החסיד מהמבורג" רבי אהרן מרקוס [מחבר ספר "החסידות"], אשר הגיע מגרמניה לפולין כדי להתקרב אליו ולהסתופף בעולם החסידות (רבי אהרן מרקוס מתאר אותו בספרו: "צדיק נפלא זה היה לו כח משיכה גדול, למרות אופיו הנוקשה והקפדני למראית עין... ההתרשמות שנתקבלה... עד שהדמיון הצטרף להכרה כדי לקבוע כי כך ולא אחרת היה מראה של הכהן הגדול...").

[1] דף. 19.5 ס"מ. נייר איכותי. מצב טוב. פגע עש גדול בשולי הדף.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$3000-5000

83

83. Confirmation Signed by the Author of Tiferet Shlomo – Radomsko, 1834

Letter of confirmation (in Polish) regarding Radomsko community matters, bearing the (Hebrew) signature of the city rabbi, the first Radomsk Rebbe "Shlomo HaCohen Rabbi of Radomsko Rabinowitz" and his stamp with an illustration of a crown and priestly hands. Radomsko, February 1834.

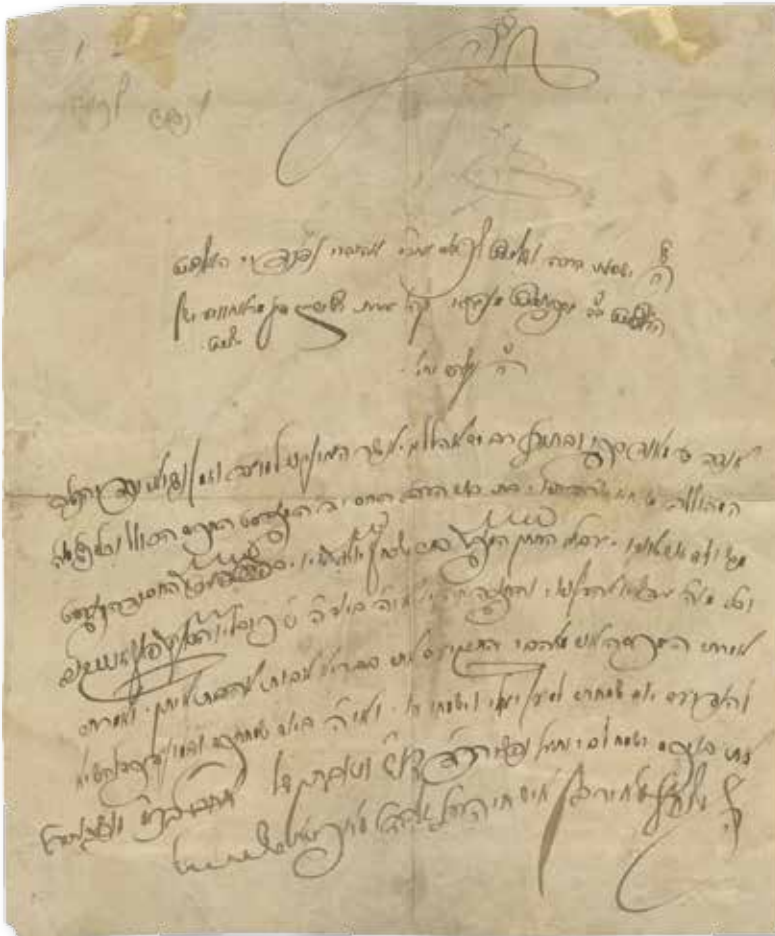
This confirmation was written in his early years as Rabbi of Radomsko. He confirms that that three people, Wolf Zolman, Michael Poznansky and Yoel Hochman belong to the Radomsko community ("the old religion").

The first Radomsk Rebbe – R. Shlomo HaCohen Rabinowitz, author of Tiferet Shlomo (1803-1866), important Polish rebbe, outstanding Torah scholar and holy person. His father was a disciple of the Chozeh of Lublin and of the Yehudi HaKadosh, and in his childhood, R. Shlomo had the merit of accompanying him on his journeys to them. In later years, R. Shlomo became a close disciple of the disciples of the Chozeh and the Yehudi HaKadosh, R. Meir of Apta author of Or LaShamayim, R. Ber of Radoshitz and R. Bunim of Peshischa. He was appointed Rabbi of Radomsko and hundreds of Chassidim thronged to hear his Torah discourses. At first, he tried to turn them away, however, with passing time, he acquiesced to their wishes and led one of the most prominent Chassidic courts in his days. Before R. Moshe of Lelov left for Eretz Israel, he instructed his Chassidim in Poland to follow the Radomsk Rebbe, who was especially revered for his love of the Jewish People and for his sagacity and activities on behalf of the community and individual Jews as well. Teacher and Rebbe of the Chassid of Hamburg, R. Aharon Marcus [author of the book HeChassidut], who emigrated from Germany to Poland to cling to the Radomsk Rebbe and to Chassidism (R. Aharon Marcus describes the Rebbe in his book: "People gravitated to this amazing tsaddik in spite of his outward strict and unwavering appearance... One can imagine that this must have been the appearance of the Cohen Gadol...").

[1] leaf. 19.5 cm. High-quality paper. Good condition. Large worming hole at one corner.

Opening price: \$2000

Estimate: \$3000-5000

84

84. מכתב האדמו"ר רבי יצחק מאיר מאפטא-זינקוב - בנו של ה"אוהב ישראל" מאפטא - הזמנה לנישואי נכדתו עם האדמו"ר רבי יצחק יואל מליניץ - החתונה האחרונה בחצר הקודש של רבי יצחק מאיר בזינקוב

מכתב הזמנה לחתונה בכתב-יד, עם שתי שורות של דברי סיום וחתומה בכתב-יד - קדשו של האדמו"ר רבי יצחק מאיר מזינקוב, בנו של רבי אברהם יהושע העשיל "הרב מאפטא" זינקוב, כסלו (תרס"ו 1854).
הזמנה לחתונת נכדתו, בת בנו רבי משולם זוסיא מזינקוב, עם החתן רבי יצחק יואל בנו של האדמו"ר רבי גדליה אהרן מליניץ, ביום ה' ט' כסלו תרס"ו. היתה זו החתונה האחרונה שנערכה ב"חצר הקודש" של רבי יצחק מאיר בזינקוב, שכן באותה שנה נסתלק לבית עולמו.
בהזמנה, שנכתבה בפקודתו בכת"י סופר, נכתב: "ה' ישפות ברכה ושלוש לכבוד... מנהיגי קהל עדת ישורון דק' מראחויע ישן יצ"ו... אמרתי המכסה אני מאהבי התקועים אתי בברית אבות אהבת איתן ואמרתי להודיעם יום שמחתי למען יגילו וישמחו בו ואי"ה ביום שמחתכם ובמועדיכם להשיא את בניכם ישמח לבי ותגל נפשי".
לאחר מכן הוסיף רבינו וחתם בכתב-יד קדשו: "הכ"ד דו"ש וטובתן של אחב"י בכ"מ [הכי דברי דורש שלומן וטובתן של אחינו בני ישראל בכל מקומות] מושבותיה[ם], [הק' יצחק מאיר בן איש חי הרב זלה"ה מאפטא יצ"ו".

הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מאפטא-זינקוב (תקל"ו-תרס"ו), מגדולי חוקני האדמורי"ם בדורו. בנו הגדול של רבינו אברהם יהושע העשיל ה"אוהב ישראל" מאפטא, מחותנם של גדולי החסידות וסבא-רבא לשושלות חסידות רבות. כבר בחיי אביו היה ה"מוציא ומביא" בכל עניני חצר הקודש של אביו צדיק הדור, שהיתה המרכזית ביותר בין החצרות החסידיות באותו דור. לאחר פטירת אביו הגדול נהרו אחריו אלפי חסידים והוא העביר את בית-מדרשו ממעזיבוז לעיר זינקוב. כאביו התפרסם באהבת ישראל וקירב לבם של ישראל לאביהם שבשמים. ימי חייו הארוכים היו שרשרת של צדקה וחסד, היה מתפלל ופועל ישועות לכל אחד ואחד מבני-ישראל, שפנו אליו לתפילה ולישועה. היה מחותנם האהוב של גדולי החסידות בדורו (רבי ישראל מקוזניץ, רבי ישראל מרוזין, רבי משה צבי מסווראן, ועוד), ורבים מצדיקי דורו היו מתייעצים עמו בכל עניניהם. אחת מנכדותיו היתה אשת האדמו"ר רבי יהושע מבעלז, שהיה מקורב מאד לזקנו הגדול. מצאצאיו יצאו שושלות רבות וחשובות של אדמורי"ם ורבנים. החתן הוא האדמו"ר רבי יצחק יואל רבינוביץ האדמו"ר מליניץ-קונטיקובה (ת"ר-תרמ"ה), בשנת תרכ"ח עלה למלאות מקום אביו, עוד בחייו, כרב בחייו. לאחר שהוגלה לארץ-גזירה ע"י השלטון הרוסי שהתנכל לצדיקי החסידות, קבע את חצרו בקונטיקובה שבפלך חרסון. בניו הם האדמורי"ם רבי יהושע העשיל ממאניסטרישץ, רבי פנחס מקונטיקובה [אבי האדמורי"ם רבי יעקב ישראל מחרסון ורבי מנחם נחום מחרסון-חיפה] ורבי משולם זוסיא מארעל.
[סיפור מעניין על קביעת זמן חתונה זו, מובא בשמועות וסיפורים, שבסוף ספר "מחשבת נחום", (עמ' רלח). שם מסופר כי בתחילת השנה שלח רבי יצחק מאיר מכתב למחותנו רבי גדליה אהרן מליניץ בעל "חן אהרן" בקשר למועד החתונה, שהיתה אמורה להתקיים באלול תרס"ו, וכתב לו כי אם ברצונו שהוא יהיה מחותן בחתונה, עליו להקדימה לכסלו, וכן עשו. כעבור מספר חדשים, בראש-חודש אדר תרס"ו, נסתלק רבינו לבית עולמו ונודע כי חזה למרחוק את זמן פטירתו].
[1] דף. כ-185 ס"מ. מצב בינוני. קרעים ובלאי. שיקומים ישנים, עם הדבקת רצועות נייר שקוף מעבר לדף.
מכתב הזמנה זה נעתק מכת"י זה (בשיבושי העתקה קלים), בספר אגרות האוהב ישראל, ירושלים תש"ס, אגרת סו/ב, עמ' קמ.

פתיחה: \$12,000
הערכה: \$15,000-20,000

84. Letter from Rebbe Yitzchak Meir of Apta-Zinkov – Son of the Ohev Yisrael of Apta – Invitation to the Wedding of his Granddaughter with Rebbe Yitzchak Yoel of Linitz – The Last Wedding in the Court of Rabbi Yitzchak Meir of Zinkov

A handwritten wedding invitation letter, with two lines of conclusion and signature handwritten by Rebbe Yitzchak Meir of Zinkov (Zinkiv), son of R. Avraham Yehoshua Heschel, the Apter Rav. Zinkov, Kislev [1854]. Invitation to the wedding of his granddaughter, daughter of R. Meshulam Zusia of Zinkov, with the groom R. Yitzchak Yoel, son of Rebbe Gedalia Aharon of Linitz (Illintsi), on Thursday, Kislev 9, 1854. This was the last wedding which took place in the court of R. Yitzchak Meir of Zinkov, who passed away that year.

The invitation, written at his behest by a scribe, reads: **"...to the leaders of the community... of Morachwa (Staraya Murafa)... I said, can I hide from my beloved ones, who are attached to me with an ancestral covenant of powerful love, therefore I wish to inform them of the day of my celebration, so that they can rejoice on it, and please G-d, on the day of your celebration when you wed your children, my heart will rejoice and my soul will exult".** The Rebbe then signs in his own handwriting: **"So are the words of one who seeks the wellbeing and the good of our Jewish brethren..., Yitzchak Meir son of the Rabbi of Apta".**

R. Yitzchak Meir of Apta-Zinkov (1776-1855), a leading Rebbe of his generation, was the eldest son of R. Avraham Yehoshua Heshel, the Ohev Yisrael of Apta (Opatów). His descendants married the children of great Chassidic leaders and he was the progenitor of many Chassidic dynasties. After his father's passing, thousands of Chassidim followed him, and he transferred his court from Medzhybizh to Zinkov. Just like his father, he was reputed for his love of his fellow Jew, and drew many Jews closer to their father in Heaven. His long life was replete with acts of charity and kindness, and he would pray and effect salvations for each and every member of the Jewish people who turned to him. He was the beloved mechutan of leading Chassidic leaders of his

generation (R. Yisrael of Kozhnitz, R. Yisrael of Ruzhin, R. Moshe Tzvi Savran and others) and many of the great men of his generation sought his advice on all their matters. One of his granddaughters married Rebbe Yehoshua of Belz, who was very close to his illustrious grandfather. Many important dynasties of Rebbes and rabbis descended from his offspring.

The groom was Rebbe Yitzchak Yoel Rabinowitz, the Rebbe of Linitz-Kontikoziva (1840-1885). In 1868, he succeeded his father, in the latter's lifetime, as rabbi and maggid in Linitz. Exiled by the Russian government who persecuted Chassidic leaders, he settled in Kontikoziva (Prybuzhany, Kherson province). His sons were Rebbe Yehoshua Heshel of Monistritch and Rebbe Pinchas of Kontikoziva (father of Rebbe Yaakov Yisrael of Kherson and R. Menachem Nachum of Kherson-Haifa) and R. Meshulam Zusia of Arel.

The following interesting account regarding scheduling the date for the wedding is brought in Shemu'ot VeSipurim, at the end of Machshevet Nachum, (p. 238) - At the beginning of the year, R. Yitzchak Meir sent a letter to his mechutan R. Gedalia Aharon of Linitz, the Chen Aharon, writing that if the latter wishes to enable his own presence at the wedding, the date of the wedding, originally scheduled for Elul 1885, will have to be brought forward to Kislev, which is what they did. Several months later, on Rosh Chodesh Adar 1855, R. Yitzchak Meir passed away, as he had foreseen.

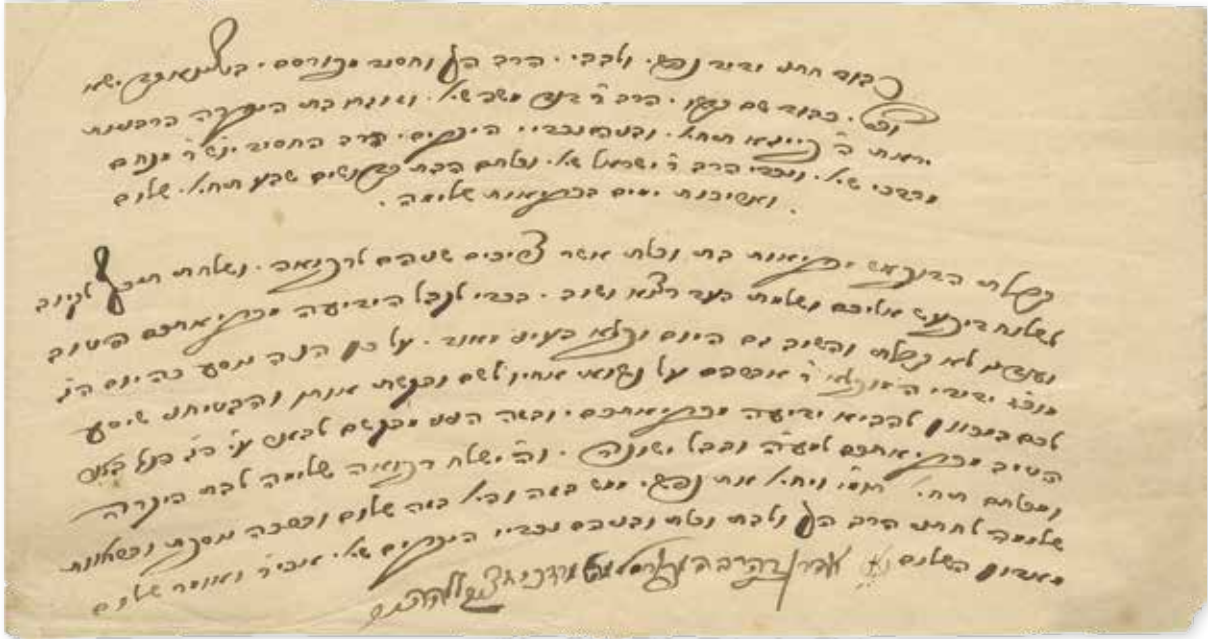
[1] leaf. approx. 18.5 cm. Fair condition. Tears and wear. Old repairs, with adhesive tape to the verso of the leaf.

This invitation was copied from this manuscript (with minor copying errors) in the book Igrot HaOhev Yisrael, Jerusalem 2000, letter 66b, p. 140.

Opening price: \$12,000

Estimate: \$15,000-20,000

85

85. מכתב האדמו"ר רבי אהרן מטשרנוביל, אל חתנו האדמו"ר רבי דוד משה מטשורטקוב - ברכת "רפואה שלימה"

עונים עליו אומרים ברוך וקדוש... איש חי רב פעלים]. רבי אהרן בעצמו הכיר בסמכותו ובפניותיו אל הציבור הוא כותב בתקיפות ובהחלטיות. מעניין לצטט את לשונו באחד ממכתביו בו הוא כותב: "הנני מודיעם לאמור אשר גם אם יחיו כימי מתושלח, לא ידעו ולא יבינו גם אחד מאלף אשר היטבתי להם בימים ההם בעזר האל המושיע תשועת עולמים".

רבי אהרן האריך ימים וראה מצאצאיו אדמו"רים רבים שכן נהג להכתיר את נכדיו כאדמו"רים עוד בחייו. האדמו"ר החשוב מצאצאיו היה מקבל המכתב - חתנו הרב הקדוש רבי דוד משה מטשורטקוב (תקפ"ז-תרס"ד 1827-1903), שחותנו העריצו ביותר, כמו שהוא מתארו במכתב שלפנינו: "כבוד חתני ידיד נפשי ולבבי, הרב הק' [דוד] וחסיד מפורסם בוצינא קדישא, כבוד שם קדשו, הרב ר' דוד משה נ"י, הזוגתו בתי היקרה יראת ה' פייגא שתח"י...".

בתו הרבנית פיגא, היתה נכדה מצד אמה של הרב הקדוש רבי אהרן מטיטוב, מצאצאי הבעל שם טוב. נכדו רבי מנחם נחום מרדכי המוזכר במכתב זה נפטר בקיצור ימים בשנת תר"ל, ואלמנתו הרבנית שבע נישאה בזיווג שני להאדמו"ר רבי ישראל מסדיגורא. נכדו הבחור ישראל המוזכר במכתב הוא האדמו"ר הקדוש רבי ישראל מטשורטקוב (תרי"ד-תרצ"ג), מגדולי האדמו"רים ומנהיגי היהדות החרדית בשנות התר"ס-תר"צ.

[1] דף. 11.5x21.5 ס"מ. מצב טוב מאד. כתמים וקמטים קלים.

פתיחה: \$8000

הערכה: \$12,000-18,000

מכתב בכתובת ידי סופר ובחתימת יד קדשו המלאה של האדמו"ר הקדוש רבי אהרן מטשרנוביל, "נא' [ום] אהרן בהרב המפורסם מ"ה מרדכי זצוקלה"ה". (טשרנוביל, סוף שנות התר"כ בקירוב). אגרת שלומים משפחתית שנשלחה לחתנו האדמו"ר רבי דוד משה מטשורטקוב ולבתו הרבנית פיגא, ולנכדיו רבי מנחם [נחום] מרדכי ואשתו "הבת קדושים" מרת שבע, ו"נכדי הרב ר' ישראל שי". ברכות רפואה שלימה לבתו ולכלתם הזקוקים לרפואה. האדמו"ר מבקש ומתחנן שיודיעו לו "באר היטב מבראותכם למע"ה [למען השם] ובבל ישונה, וה' ישלח רפואה שלימה לבת היקרה ומכלתם תחי' תומ"י [יתכיך ומיך] ויחי' [ו] את נפשי ממש בזה...".

האדמו"ר רבי אהרן טברסקי מטשרנוביל (תקמ"ז-תרל"ב 1787-1871), מזקני וגדולי האדמו"רים בדורו, ומגדולי המנהיגים של העולם היהודי ועולם החסידות בתחילת שנות הת"ר [אמצע המאה ה-19]. בנו הבכור של האדמו"ר רבי מרדכי מטשרנוביל וממלא מקום אבותיו כאדמו"ר בעיר טשרנוביל. בילדותו התחנך אצל סבו האדמו"ר רבי מנחם נחום מטשרנוביל בעל "מאור עינים". עוד בחיי אביו הקדוש תפס רבי אהרן מקום מרכזי בעולם החסידות, ואביו כתב עליו כי הוא מגן על הדור בגודל קדושתו ("הרב הגדול במנין אשר יגן דור יתום ולא אלמן..."). לאחר פטירת האב בשנת תקצ"ח החלו שמונת בניו נוהגים אדמו"רות בערים שונות, אולם הבן הבכור רבי אהרן נשאר יושב על כס אביו בטשרנוביל, כאשר כל האחים נוהגים בו כבוד רב ומכירים בסמכותו גם בענייניהם הפרטיים [אחיו רבי אברהם המגיד מטריסק שהיה בעצמו אדמו"ר לאלפי חסידים, כותב על אחיו הגדול: "מר-מרן ורב-רבנן, מבטן מקודש, אחריו כל העם

85. Letter from Rebbe Aharon of Chernobyl, to his Son-in-Law Rebbe David Moshe of Chortkov – Blessings for a Complete Recovery

Letter written by a scribe, signed by Rebbe Aharon of Chernobyl: "So says Aharon son of the renowned R. Mordechai". [Chernobyl, ca. late 1860s].

Familial greetings letter addressed to his son-in-law Rebbe David Moshe of Chortkov (Chortkiv) and daughter Rebbetzin Faiga, grandchildren R. Menachem [Nachum] Mordechai and his wife Sheva "of holy descent", and "my grandson R. Yisrael". Blessings for a complete recovery for his daughter and their daughter-in-law. The Rebbe requests and entreats them to inform him "explicitly of their health without altering the facts, and may G-d send a complete recovery to the dear daughter and their daughter-in-law immediately, and thereby literally restore my soul...".

Rebbe Aharon Twersky of Chernobyl (1787-1871) was a foremost and elder rebbe in his generation and prominent leader of the Jewish and Chassidic world in the mid-19th century. He was the eldest son of Rebbe Mordechai of Chernobyl and his ancestors' successor as rebbe of Chernobyl. He received his education from his grandfather Rebbe Menachem Nachum of Chernobyl, the Meor Einayim. Already during his father's lifetime, he occupied a central position in the Chassidic world, and his father wrote of him that he shields the generation by the scope of his holiness. After his father's passing in 1838, the latter's eight sons began serving as rebbes in various cities, and the eldest son R. Aharon acceded to his father's position in Chernobyl. His brothers all treated him with great deference and recognized his supremacy even in private matters. Rebbe Aharon himself was aware of the authority he held and would address the public in sharp and decisive terms. It is noteworthy to quote his wording in a letter he wrote: "I hereby inform them that even if they would live as long as Metushelach, they would not realize nor understand even a thousandth of what I did to assist them during those times, with the help of G-d who affords eternal salvation".

R. Aharon lived to an old age and saw many of his descendants serve as rebbes, as he was accustomed to appoint his grandsons as rebbes already in his lifetime. The most prominent rebbe amongst his descendants was the recipient of this letter – his son-in-law R. David Moshe of Chortkov (1827-1903), whom he greatly revered, as disclosed from the way he addresses him in this letter: "To my honored son-in-law, my close friend, the holy rabbi and renowned pious one, the holy luminary... R. David Moshe, and his wife my dear G-d fearing daughter Faiga...".

His daughter, Rebbetzin Faiga, was the maternal granddaughter of R. Aharon of Tetiyev (Tetiiv), a descendant of the Baal Shem Tov. His grandson R. Menachem Nachum Mordechai, mentioned in this letter, passed away at a young age in 1870, and his widow Rebbetzin Sheva remarried Rebbe Yisrael of Sadigura (Sadhora). His grandson Yisrael, mentioned in the letter, is Rebbe Yisrael of Chortkov (1854-1933), foremost rebbe and leader of Orthodox Jewry in the 1900-1930s.

[1] leaf. 21.5x11.5 cm. Very good condition. Stains and light creases.

Opening price: \$8000

Estimate: \$12,000-18,000

86. מכתב ברכת "שנה טובה" מהאדמו"ר רבי אברהם יעקב (הראשון) מסדיגורא – פאטיק, תשרי תרי"ב

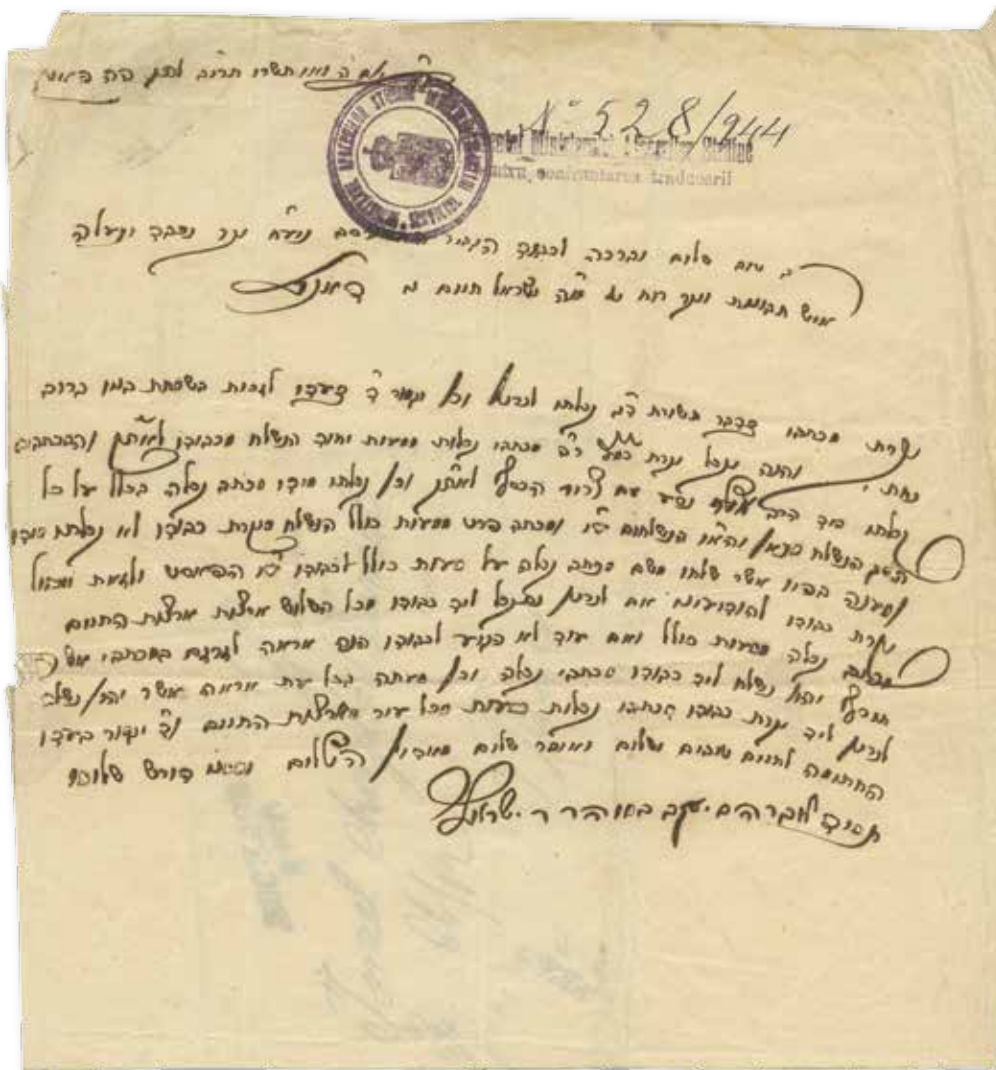
מכתב בחתימת יד קדשו של האדמו"ר רבי אברהם יעקב בנו של רבי ישראל מרוז'ין, אל הנגיד רבי ישראל חיים דניאל מיאס. אחוזת פאטיק, ו' תשרי תרי"ב [1851].

מכתב קבלה על מעות ארץ ישראל, וברכת גמר חתימה טובה "לחיים טובים ושלום". כתיבת ידי סופר וחתימת יד קדשו: "נאם אברהם יעקב במוה"ר ר' ישראל". נכתב בראשית תקופת כהונתו כאדמו"ר, בשנת פטירת אביו רבי ישראל מרוז'ין, ופחות מחודש לאחר פטירת אחיו הבכור רבי שלום יוסף בי"א אלול תרי"א.

האדמו"ר הקדוש רבי אברהם יעקב (הראשון) מסדיגורא – רבי אברהם יעקב פרידמן (חשון תק"פ-אלול תרמ"ג 1819-1883), מגדולי האדמו"רים ומנהיגי היהדות בדורו. בנו וממלא מקומו של אביו הקדוש רבי ישראל מרוז'ין בבית מדרשו בעיר סדיגורא. חתנו של האדמו"ר רבי אהרן מקרלין בעל "בית אהרן", ובזיווג שני חתן אחיו האדמו"ר רבי מנחם נחום משטפנשט.

בסוף שנת תרי"א נתמנה לאדמו"ר בסדיגורא על מקום אביו ועל מקום אחיו הבכור רבי שלום יוסף (שנפטר בי"א אלול תרי"א). כפי הנראה הגיע לסדיגורא במהלך שנת תרי"ב (דרך המלכות, עמ' 455). המכתב שלפנינו נכתב עדיין באחוזת פאטיק, לפני הגיעו לסדיגורא [באנצ' לחסידות, א, עמ' קח נכתב: "לאחר שנפטר אביו בשנת תרי"א ישבו כל ששת הבנים באחוזת אביהם בפוטוק. בשנה זו נפטר הבן-האח הבכור רבי שלום יוסף מרוז'ין. לימים נוראים של שנת תרי"ב נתבקש ר"י לבוא לסדיגורא, ומאז ישב בעיר זו באופן קבוע ועל שמה נתפרסם" – במכתב שלפנינו מופיע שם מקום כתיבת המכתב: "פה פאטיק" בתאריך ו' תשרי תרי"ב, והדבר אינו מתאים כ"כ למידע שנמסר באנצ' הנ"ל שרבי אברהם יעקב הגיע לחצר הקודש בסדיגורא כבר בימים נוראים בתשרי תרי"ב].

כיהן באדמו"רות קרוב לל"ב שנה והנהיג עדה חסידית של אלפי חסידים ואנשי מעשה. רבים נהרו לקבל את ברכותיו, הדרכתו ועצתו. איש קדוש ונסתר, אשר באקראי נודע כי עסק רבות בתיקון נשמות ונפטרים אשר הגיעו אליו מן השמים בבקשת

תיקון נשמותיהם. נודע בהנהגתו המלכותית כדרך אדמו"רי בית רוז'ין ברוב עושר והרחבה, אך הוא כשלעצמו היה קדוש ופרוש הממעט באכילה, עד כדי שמעיו הצטמקו לגמרי. עמד בהנהגת היהדות החרדית בדורו, והצטרף אל האדמו"ר רבי יהושע מבעלז בהתארגנות "מחזיקי הדת" בגליציה. ביוזמתו הושלם בית הכנסת המפואר "תפארת ישראל" בירושלים. בפעילותו הציבורית עמד בקשרים עם אישים שתפסו מקום חשוב בפוליטיקה הבינלאומית, ביניהם סיר משה מונטיפיורי והדיפלומט הבריטי לורנס אוליפנט, שהגיע במיוחד לסדיגורה כדי לפגוש בו (דרך המלכות, עמ' 456). סבל מרדיפות השלטון הרוסי את בית רוז'ין, ולאחר שפנה אל מונטיפיורי במכתב בו ביקש את הצלת יהודי רוסיה מידי הצאר הרוסי, פנו השלטונות הרוסיים אל שלטון הקיסרות האוסטרו-הונגרית בעלייה על זיוף כספים, שבעקבותיה נאסר למשך כשנתיים (בין השנים תרט"ז-תרי"ח).

מקבל המכתב: הנגיד רבי ישראל חיים דניאל מיאס (יאסי, רומניה), גביר מפורסם שהיה מקושר עם גדולי צדיקי החסידות, שהיו באים להתארח בביתו. בין היתר היה מקורב ל"אוהב ישראל" מאפטא, שבעקבותיו קיבל את רבנות יאסי. רבי ישראל מרוז'ין, אביו של האדמו"ר מסדיגורה (כותב המכתב שלפינו), התארח בביתו בחורף תר"ב, כשברח מהכלא בקייב ליאסי. רבי דניאל מיאסי היה חסיד עובד ה', שהיה קם בכל לילה לערוך תיקון חצות. בארמונו בנה בית מדרש מיוחד לתורה ותפילה. "מספרים שהיה לו חדר שהיה טוח בזהב מיוחד לאכסניא של משיח צדקנו" (רבי ישעיה הורוויץ, זכרונות שילה, נדפס לראשונה בספר מגדל עז, לר"י מונדשיין, עמ' רנא).

דף כפול, 21.5 ס"מ. מצב טוב-בינוני. בלאי וסימני קיפול. פגיעה קלה בפניה השמאלית העליונה. חותמות ורישום סידורי בראש הדף.

אגרת זו ותצלומה (החלקי) נדפסו בספר "אגרות הרה"ק מרוז'ין ובניו", ב, עמ' קנב-קנג.

כתיחה: \$6000

הערכה: \$10,000-20,000

86. Letter of Good Year Blessings from Rebbe Avraham Yaakov (the First) of Sadigura – Potik, Tishrei 1851

Letter signed by Rebbe Avraham Yaakov son of R. Yisrael of Ruzhin, addressed to the philanthropist R. Yisrael Chaim Daniel of Yas. Potik Estate, Tishrei 6 1851. Letter confirming receipt of donations for Eretz Israel, with blessings for a positive final sealing "for good life and peace". Written by a scribe, with the handwritten signature: "So says Avraham Yaakov son of R. Yisrael". Composed at the beginning of his tenure as Rebbe, within a year of the passing of his father R. Yisrael of Ruzhin, and less than a month following the passing of his eldest brother R. Shalom Yosef on Elul 11, 1851.

Rebbe Avraham Yaakov Friedman (the I) of Sadigura (1819-1883) was a prominent Rebbe and Jewish leader in his generation. He was the son and successor of R. Yisrael of Ruzhin in his Beit Midrash in Sadigura (Sadhora), the son-in-law of R. Aharon of Karlin the Beit Aharon, and from his second marriage, of R. Menachem Nachum of Shtefanesht.

In Elul 1851, he was appointed Rebbe of Sadigura, in place of his father and older brother R. Shalom Yosef (who passed away Elul 11, 1851). He presumably reached Sadigura sometime in 1851-1852 (Derech Malchut, p. 455). This letter was written while he was still in Potik Estate, before he arrived in Sadigura (Encyclopedia L'Chassidut, I, p. 108 states that after his father passed away in 1851, all six brothers remained in their father's estate in Potik. That same year, the eldest brother R. Shalom Yosef of Ruzhin passed away. For the High Holidays of 1851, R. Avraham Yaakov was summoned to Sadigura, and since then, he resided there and became known by that name. This letter, which is dated Tishrei 6 1851, mentions the location it was written in: "Here, Potik", which does not conform with the facts recorded in the Encyclopedia, according to which R. Avraham Yaakov already spent the High Holidays in Sadigura).

He served as rebbe for close to 32 years, leading a Chassidic court of thousands of Chassidim and pious men. Many flocked to receive his blessings, guidance and advice. He concealed his holiness, and only by chance was it revealed that he dealt extensively in assisting deceased people attain a reparation for their soul. He conducted himself with majestic opulence and

lavishness, as was customary in the Ruzhin dynasty, yet he himself was holy and ascetic, eating so little that his intestines shriveled up. He stood at the helm of Orthodox Jewry of his generation, and joined Rebbe Yehoshua of Belz under the Machzikei HaDat organism in Galicia. At his initiative, the magnificent Tiferet Yisrael synagogue in Jerusalem was completed. In his public activism, he maintained ties with important players of international politics, including Sir Moses Montefiore and the British diplomat Laurence Oliphant, who came to Sadigura specifically to meet him (Derech Malchut, p. 456). He suffered the Russian government's persecution of the Ruzhin dynasty, and after he addressed a letter to Montefiore requesting his intervention in saving Russian Jewry from the Russian Czar, he was denounced to the government of the Austro-Hungarian empire under trumped up charges of counterfeiting money, which led to his incarceration for almost two years (between 1856-1858).

The recipient of the letter: the philanthropist, R. Yisrael Chaim Daniel of Yas (Iași, Romania), was a prominent wealthy man attached to the leading Chassidic righteous men, hosting them in his home. Amongst others, he was close to the Ohev Yisrael of Apta, who was appointed rabbi of Iași at his initiative. R. Yisrael of Ruzhin, the father of Rebbe Avraham Yaakov of Sadigura (writer of this letter), spent the winter of 1842 in his home, when he escaped the Kiev prison to Iași. R. Daniel of Iași was a pious Chassid, who would rise every night to recite Tikun Chatzot. He dedicated a hall in his mansion for Torah study and prayer. He allegedly prepared a special gold painted room for hosting Mashiach (R. Yeshaya Horowitz, Zichronot Shilo, first printed in Migdal Oz by R. Y. Mondshine, p. 251).

[1] double leaf, 21.5 cm. Good-fair condition. Wear and folding marks. Slight damage to the top left-hand corner. Stamps and serial inscription at the head of the page. This letter and a (partial) photograph of it were printed in Igrat HaRav MiRuzhin UBanav, II, pp. 152-153.

Opening price: \$6000

Estimate: \$10,000-20,000

87a

87. מכתב האדמו"ר רבי משה מקוברין - אב, תרי"ג - בעניין איסוף כספים עבור היישוב החסידי בטבריה וברכת "שנה טובה ומבורכת" - 8 שורות בכתב יד-קדשו וחתימתו

[הכוונה כנראה, למייסדי היישוב רבי מנדל מויטבסק ורבי אברהם מקאליסק או לרבותיו אדמו"ר לכוביץ שעסקו שנים רבות בניהול קופות ארץ ישראל]...ועתה הן קשה עלי באמת להגיד לכם, אכן ההכרח לא יגונה, כי בשנה דנא נחלשתי למאד מרוב הצרות ותלאות, עד שכעת נהייתה אצלי חלישות רב בכל איברי... עד אשר לא אוכל להצג רגלי על הארץ בלתי סמיכת המטה, ועתה חנוני חנוני אחי ורעי, בקשו רחמים עבורי ועבורכם למאד, כי מאד נצרך אני לרחמי שמים, ובטוח אני בחסדי השם שבודאי ירפאני רפואה שלמה בקרוב... תדעו אשר עדיין לא בא כל המעות לידי גוביינא, כי מצ'אסניק לא קבלנו עדיין, וכן ממינסק, עד שהוכרחתי לבוא בהלוואות...".

בסופו של דבר, בקיץ תרט"ו פנו מנהלי כולל רייסין מטבריה, במכתב לתלמידו הגדול רבי אברהם וינברג בעל ה"יסוד העבודה", בבקשה שיקח משרה זו על שכמו, וכך היה. במכתבם כתבו הם אליו: "כאשר הגיענו מכתב באורך מהרב הק' [מקוברין], כנראה כוונתם למכתב שלפנינו אשר אין ביכלתו בשום אופן לנסוע בעצמו, ופקודתו אלינו לזרז... בכח והרשאה לאיש אשר מוכשר לזה לעסוק... לטובת הארץ ויושביה, הסכמנו כולנו להעמיס העבודה על כבוד מעלתו..." (יסוד המעלה, א, עמ' שנא).

האדמו"ר רבי משה פאליער מקוברין (תקמ"ד-תרי"ח), מגדולי החסידות, ומגדולי צדיקי ליטא. תלמידו המובהק של האדמו"ר רבי מרדכי מלכוביץ, ורבו המובהק של האדמו"ר הראשון מסלונים רבי אברהם וינברג, בעל ה"יסוד העבודה". קדוש עליון וצדיק נשגב, בעל רוח הקודש ופועל ישועות. אוהב ישראל בכל לבו. עובד ה' מופלא במסירות נפש בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו. בתפילותיו הגיע לכלות הנפש עד כדי עליון. בעל ה"בית הלוי" שחותרו היה מחסידי קוברין התבטא עליו "משה אמת ותורתו אמת" (בספר מחשבות נחום (עמ' רלט-רמ) מסופר, כי רבי חיים מבריסק בילדותו היה חולה מסוכן, ובברכת האדמו"ר רבי משה מקוברין ניצל מחוליו, עד אשר במשפחת אדמו"רי קוברין היו אומרים שהגר"ח הוא חצי-חסידי...].

לאחר פטירת רבו, האדמו"ר רבי מרדכי מלכוביץ, בשנת תק"ע, הסתופף רבי משה בצל בנו האדמו"ר רבי נח מלכוביץ, ולאחר פטירת רבי נח מלכוביץ בשנת תקצ"ג, הוכתר רבי משה לאדמו"ר בעירו קוברין. על הנהגתו מסופר: "עדרים עדרים התאספו אליו לשתות בצמא את דבריו הקדושים אשר בוערים כלבת אש להלהיב לבן של ישראל לאביהן שבשמים... וכל אשר יצא מפיו הקדוש היה כאשר ישאל איש בדבר א-להים... עוד היום שהוא יותר מששים שנה מיום הסתלקותו כשהיו מזכירים את שמו הקדוש, מרגישים איזו יראת הכבוד בידו עם איזה פחד טמיר... ולעת זקנתו היה מסתופף בצל קדושת עטרת ישראל מרזין נ"ע, וצדיקי הדור חבבו אותו מאד" (אור ישירים, ווארשא, תרפ"ד, עמ' 63).

[1] דף 20.5 ס"מ. מצב בינוני-גרוע. כתמי רטיבות. דיו דהוי. בלאי וסימני קיפול. חלק מהשורות אינן ניתנות לקריאה. מודבק על נייר דק לשימור.

פתיחה: \$2000
הערכה: \$5000-10,000

מכתב מעניין בעניין איסוף כספים עבור היישוב החסידי בטבריה, עם 8 שורות בכתב יד קדשו וחתימתו של האדמו"ר רבי "משה במהור"י" [בן מורינו רבי ישראל] מקוברין. [קוברין], אב [תרי"ג 1853]. המכתב נכתב לטבריה אל שלשת ראשי ומנהלי "כולל רייסין", רבי דוד אליהו [ב"ר נטע מברודין], רבי מנחם אליעזר [אחיו של רבי משה מקוברין] ורבי מנחם מענדיל [ב"ר מרדכי מרייסין]. המכתב פותח בברכת האדמו"ר לשנה טובה: "החיים והשלום וברכה, ושנה טובה ומבורכת, וכתובה וחתימה טובה, לכבוד אהובים וידידים... יושבים בקודש ותפילתם נוכח שער השמים...".

המכתב שלפנינו נכתב כארבע שנים לפני הסתלקותו של האדמו"ר לבית עולמו, והאדמו"ר מספר בו כי קפצה עליו זקנה ואינו יכול להמשיך לנהל את איסוף הכספים להחזקת היישוב החסידי בארץ ישראל. בהמשך המכתב מתווה האדמו"ר תכניות לניהול וגביית כספי ארץ ישראל מהיום והלאה. בסוף המכתב התאמץ האדמו"ר וכתב 8 שורות בכתב-ידו: "ידידי... אם יגזור ה' עלי בחיים... לא אחדל מלהתאמץ עבור... אף שאיני יודע אם יהי היכולת לסבב בעצמי, אפעול בעזה"ש מביתי מה שאוכל לפעול... מאנשים לשלוח מכל הסיבבה! אין לי עצה כעת... להאיש שהוכשר בעיני... וה' יודע לבבי שמבקש אני טובתם... רבותינו הקדושים... ועתה בטוחו בה' יתענו על הטובה אשר יטיב ה' עמכם... ידיכם, ומחמת חולשתי קצתתי... וה' יהי בעזרתי ונתבשר בבשרות טובות מכלל ישראל, ובפרט מטובת המחזיקין בקודש. דורש שלומם וטובתם כל הימים. משה במהור"י".

הרקע למכתב: עשרות שנים היה האדמו"ר רבי משה מקוברין מכתת רגליו במסירות נפש, ברחבי מדינות ליטא ורייסין (רוסיה הלבנה, ברוס), לאסוף כספים עבור החזקת חבורת החסידים בטבריה (צאצאי משפחות העולים בעלייה החסידית הגדולה משנת תקל"ז 1777). רבו הסבא קדישא רבי מרדכי מלכוביץ, מינה בחייו את תלמידו רבי משה מקוברין לתפקיד זה. האדמו"ר מינה גבאי צדקה בכמה מחוזות, שיהיו אחראים על גביית כספי הצדקה של קופות רבי ישראל. רבי משה מקוברין היה נוסע בעצמו מספר פעמים בשנה, לאסוף מאת הגבאים את הכספים שנתקבלו אצלם. אחד מהגבאים הממונים על מעות ארץ ישראל היה ידד נפשו, הגאון רבי יחיאל אב"ד מוש. שנפטר בטבת תרי"ב. באותה תקופה כבר קפצה זקנה על רבי משה מקוברין, שהיה קרוב לגיל 70, ומאז חדל מנסיעותיו אלו. במכתבו זה מספר הוא למנהלי כולל רייסין בטבריה, על כוחותיו שעזבוהו, ועל כך שאינו יכול להמשיך בניסיעותיו כבימים עברו. במכתבו מציע להם אופנים אחרים להחזיק את היישוב מהיום ואילך:

"נתעורר מחדש יגון לבבי על המחסור הנלקח מאתנו, שארית יתר הפליטה, הרב המנוח זללה"ה [רבי יחיאל אב"ד מוש, נפטר בטבת תרי"ב], ואשר זה היה חיות נפשי ולבבי בכל השנים לדבר בלבבי אליו ע"פ המכתבים... מצוה לחזק ידיים רפות ולהיות כלי מושפע ע"י עשייתי, להיותם ניזונים שמה להיות יסוד מוסד על מכונו כחפץ רבוה"ק ז"ע [רבותינו הקדושים זכותם יגן עלינו] אשר בארץ המה

87. Letter by Rebbe Moshe of Kobryn – Av, 1853 – Regarding Collection of Funds for the Chassidic Settlement in Tiberias and New Year Blessings – Eight Lines in his Handwriting, with his Signature

Interesting letter regarding collection of funds for the Chassidic settlement in Tiberias, with lines handwritten and signed by Rebbe "Moshe son of our teacher R. Yisrael" of Kobryn. [Kobryn], Av [1853].

The letter was written to three managers of the Kollel Reisin, R. David Eliyahu [son of R. Neta of Brody], R. Menachem Eliezer [brother of R. Moshe of Kobryn] and R. Menachem Mendel [son of R. Mordechai of Reisin]. The letter begins with the Rebbe's good wishes for the New Year: "**Life and peace and blessing and a blessed good year, ketiva v'chatima tova...**".

This letter was written about four years before the Rebbe's passing and he writes that due to his old age, he cannot continue collecting funds for supporting the Chassidic yishuv in Eretz Israel. Further in the letter, the Rebbe outlines plans for the management and collection of funds for Eretz Israel from then on. At the end of the letter, the Rebbe made an effort and wrote eight lines in his own handwriting: "My friend... if G-d will give me life... I will not cease from expending efforts for... Although I do not know if I will be able to make the rounds by myself, I will do from my home whatever I can... G-d knows my heart that I want the best for them... **and always seek their benefit. Moshe son of our teacher R. Yisrael**".

The background of this letter: For many years, R. Moshe of Kobryn would devotedly and tirelessly make rounds throughout Lithuania and Reisin (Belarus) collecting funds to support the Chassidic settlement in Tiberias (descendants of the large Chassidic aliya in 1777). In his lifetime, his teacher the Saba Kaddisha R. Mordechai of Lyakhavichy (Lechovitz) appointed his disciple R. Moshe of Kobryn for this position. The Rebbe delegated the responsibility for collecting tzedaka for Eretz Israel charities to various gaba'im in a number of regions and R. Moshe of Kobryn would travel several times a year to collect these funds from the gaba'im. One of these gaba'im was a close friend of R. Moshe - R. Yechiel Rabbi of Novaya Mysh who died in Tevet 1852. At that time, R. Moshe who was nearing his seventies had aged considerably and could not continue these journeys. In this letter, he tells the managers of Kollel Reisin in Tiberias that his strength has ebbed and that he cannot endure these trips and suggests other ways to support the yishuv from then on.

In the summer of 1855, the managers of Kollel Reisin in Tiberias wrote a letter to R. Moshe's eminent disciple R. Avraham Weinberg, author of Yesod HaAvodah requesting that he take this responsibility upon himself, and he acceded to their request. In their letter, they wrote: "Upon receiving the long letter from the Rabbi

87b

[of Kobryn, apparently referring to this letter], stating that he cannot travel anymore on his own, and he instructed us to urge and authorize someone who is fitting for this activity... On behalf of Eretz Israel and its settlers, we have unanimously agreed to burden you with this work..." (Yesod HaMa'alah, vol. 1, p. 351).

R. Moshe Polier of Kobryn (1784-1858), an illustrious Chassidic leader and prominent Lithuanian tsaddik. Primary disciple of R. Mordechai of Lyakhavichy and teacher of the first Slonim Rebbe, R. Avraham Weinberg, author of Yesod HaAvodah. In 1810, after the passing of his teacher R. Mordechai of Lyakhavichy, R. Moshe joined the court of R. Mordechai's son, R. Noach, and after the latter's passing in 1833, R. Moshe was given the position of Rebbe in Kobryn. Holy lofty tsaddik, wonder-worker with ruach hakodesh, he loved the Jewish People with all his heart. He would pray with fervency until fainting from the exertion. Author of Beit HaLevi, whose father-in-law was a Kobryn Chassid, once said about him "Moshe Emet V'Torato Emet (Moshe is truth and his Torah is truth)" [the book Machshevot Nachum (pp. 239-240) cites that R. Chaim of Brisk was seriously ill in his childhood and the blessing of R. Moshe of Kobryn saved his life. The family of the Kobryn Rebbes was accustomed to saying that R. Chaim was half a Chassid...].

[1] leaf. 20.5. Fair-poor condition. Dampstains. Faded ink. Wear and folding marks. Some lines are illegible. Mounted on thin paper for preservation.

Opening price: \$2000
Estimate: \$5000-10,000

88. עוללות אפרים - זולקווא, תקכ"ג - חתימת האדמו"ר בעל חידושי הרי"מ

ספר עוללות אפרים, דרושים למועדים ומוסר, מאת רבי אפרים איש לונטשיץ. זולקווא, תקכ"ג [1763]. בשער הודגשה בהבלטה המילה "באמשרדם".

בראש השער רישום בעלות: "חני ה', הק' יצחק מאיר" - חתימת ידו של הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר אלטר, האדמו"ר הראשון מגור בעל "חידושי הרי"מ" (תקנ"ט-תרכ"ו, אנצ' לחסידות ב', עמ' תיג-תכג). מגדולי דורו בתורה וחסידות וממנהיגי יהדות פולין. נולד בעקבות ברכת המגיד מקוז'ניץ (שאמר כי "יאיר את העולם בתורה"), גדל בביתו והיה לבן טפוחיו ולתלמידו הקרוב. בגיל י"ג עבר לבית חותנו בוורשא, שם למד אצל המהרא"ל צינץ והתפרסם בכל רחבי פולין כ"העילוי מוורשא". לאחר פטירת המגיד מקוז'ניץ עבר להסתופף בצל רבי שמחה בונם מפשיסחא והיה לאחד מחשובי תלמידיו. לאחר פטירת רבי שמחה בונם מפשיסחא בקשו חלק מהחסידים להכתירו כממלא מקומו, אך הוא קיבל את מרות חברו רבי מנחם מנדל מקוצק ובהשפעתו נטו רוב החסידים אחרי הרבי מקוצק. מאז הפך לראש וראשון בחבורת קוצק ואף הפך לגיסו של הרבי מקוצק שנשא את אחות אשתו. בשנת תרי"ט, כשנפטר הרבי מקוצק נתמנה כממלא מקומו ועבר לעיירה גור (גורא-קלווריה) הסמוכה, שם ביסס את החסידות וכיהן גם ברבנות העיר. במשך שבע שנות כהונתו גדלה חצרו ואלפים הפכו לחסידיו. מלבד צדקו המופלג נודע כאחד מגאוני דורו בתורה, וכתב חיבורים רבים בשו"ת, הלכה ואגדה (שנקראו בשם הכולל "חידושי הרי"מ" (=רבי יצחק מאיר), שהפך גם לכינויו). ספריו נודעו לתהילה בבתי המדרש ומהם ניכרת חריפותו וגאונות הגדולה. ניהל קשרי ידידות עם כל צדיקי וגדולי דורו, גם ה"מתנגדים" שבהם. ביניהם היו: רבי ישראל מרז'ין, רבי יצחק מוורקה, רבי עקיבא איגר, רבי יעקב מליסא בעל "הנתיבות", רבי אייזל חריף, רבי שלמה קלוגר ועוד. עמד בראש הנהגת יהודי פולין ופעל בנחישות בפרשיות ציבוריות רבות. בין היתר תמך בפומבי במרד הפולני בשנת תקצ"א, ונאלץ להמלט עם כשלון המרד ללבוב (שהיתה אז תחת שלטון אוסטריה). כמו כן, נודע במאבקו האמיץ נגד "גזירת המלבושים" בשנים תר"ו-תר"א. בעקבות הוראתו להתנגד לגזירה נלקח למאסר, אך לאחר מחאה ציבורית רחבה נאלצה הממשלה לשחררו ולבטל את הגזירה. לאחר פטירתו מילא את מקומו לזמן קצר האדמו"ר רבי חנוך העניך הכהן מאלכסנדר, וכשנפטר כעבור ארבע שנים, הוכתר לאדמו"ר נכדו רבי יהודה אריה ליב אלטר בעל "שפת אמת", שהיה לאדמו"ר השני לשושלת גור.

[23], ג-מ, [34] דף. מספור דפים משובש. 34 ס"מ. מצב בינוני. פגעי בלאי ועש על הטקסט ובשולי הדפים, משוקמים במילוי נייר מקצועי. כריכת עור חדשה, מעוטרת ומהודרת, נתונה בנרתיק ותואם מחופה עור.

פתיחה: \$20,000

הערכה: \$25,000-35,000

88a

88b

88. Olelot Efraim – Zhovkva, 1763 – Signature of the Chiddushei HaRim

Olelot Efraim, homilies for festivals and ethics, by R. Efraim of Luntschitz (Łęczycza). Zhovkva, 1763. The word "Amsterdam" is emphasized on the title page.

Ownership inscription at the top of the title page: "G-d granted me, Yitzchak Meir" – Signature of R. Yitzchak Meir Alter, the first Rebbe of Ger, author of Chiddushei HaRim (1799-1866, Encyclopedia L'Chassidut II, pp. 413-423). A foremost scholar in Torah and Chassidism in his times and a leader of Polish Jewry. He was born following the blessing of the Maggid of Kozhnitz (who foretold that he would "illuminate the world with Torah"), and was nurtured and raised in his home, becoming his close disciple. At the age of 13, he moved to his father-in-law's house in Warsaw, where he learnt under R. Aryeh Leib Zuenz and gained fame throughout Poland as "the prodigy from Warsaw". After the passing of the Maggid of Kozhnitz, he became one of the primary disciples of R. Simcha Bunim of Pshische. With the latter's passing, a number of Chassidim wished to appoint him successor, but R. Yitzchak Meir gave deference to R. Menachem Mendel of Kotzk, influencing most of the Chassidim to follow the Rebbe of Kotzk. He became the most outstanding personage in the Kotzker court, eventually becoming the Rebbe's brother-in-law. In 1859, R. Yitzchak Meir was appointed the Kotzker Rebbe's successor and moved to nearby Gur (Góra Kalwaria), establishing the Ger Chassidic court and serving in its rabbinate. During his seven-year tenure, his court blossomed and thousands became his followers. Besides his exceptional piety, he was venerated as an outstanding Torah scholar and wrote many responsa on Halacha and Aggadah named Chiddushei HaRim (acronym of R. Yitzchak Meir), a title he became known by. His books were highly lauded and expose his sharpness and exceptional Torah proficiency. He has maintained friendship ties with all the leading Torah scholars of his times, including those who opposed Chassidism. Among them were R. Yisrael of Ruzhin, R. Yitzchak of Warka, R. Akiva Eiger, R. Yaakov of Lissa (Leszno) the Netivot, Rabbi Eizel Charif, R. Shlomo Kluger and others. He led Polish Jewry and firmly stood his ground on many public issues. He publicly supported the Polish revolution in 1830, and after it failed, was forced to flee to Lviv (which was at the time under Austrian rule). He was also known for his valiant struggle against the "Dress Decree" in 1846-1851. Following his orders to resist the decree, he was imprisoned but wide public protest forced the government to release him and cancel the decree. After his death, R. Chanoch Henach HaKohen of Aleksander succeeded him for a short while, and with his passing four years later, a grandson of the Chiddushei HaRim, R. Yehuda Aryeh Leib Alter, author of Sfat Emet was appointed the second rebbe of the Ger dynasty.

[23], 3-40, [34] leaves. Mispagination. 34 cm. Fair condition. Wear and worming to the text and margins, professionally restored with paper. New, ornamented and elegant leather binding, placed in a matching leather-covered slipcase.

Opening price: \$20,000

Estimate: \$25,000-35,000

89. תשובה הלכתית בכתב יד קדשו של האדמו"ר רבי יעקב אריה גוטערמן – רדזימין, תרט"ז – סגולה לשמירה

דף כפול (3 עמ' כתובים) הכולל העתקות מכתב שו"ת של הגאון רבי ישראל-יהושע טרונוק בעל "ישועות מלכו", ועמוד שלם (21 שורות) בכתב יד קדשו של האדמו"ר רבי יעקב אריה גוטערמן, בו הוא כותב דברי תשובה למכתבו של רבי ישראל-יהושע. [רדזימין, תרט"ז 1856]. שני מכתבים בהלכות כתיבת גיטין ותנאי בגירושין. המכתבים אינם חתומים. המכתב הראשון הנו מכתב הגאון מקוטנא אל רבי יעקב אריה, מהתאריך ט' אדר א' תרט"ז: "לכבוד ידיד נפשי הרב הגדול בוציא דנהורא המפואר והמפורסם בפי כל מו"ה יעקב ארי' שלאוי"ט", הפותח את דבריו בתגובה על מכתב קודם של רבי יעקב אריה [תשובה זו נדפסה במלואה בספרו "יבין דעת", פיוטרקוב, ליקוטי שו"ת סימן א']. בעמוד השלישי: תשובתו של הגאון הקדוש מרדזימין בכתב יד קדשו [האופייני], פותחת במילים: "מה שכתוב מכת"ה..." [מעלת כבוד תורתו הרמה]. להשערותנו, לפנינו העתקות ששמר לעצמו הגאון הקדוש מרדזימין. בדף הראשון הועתקו ע"י מעתיק עיקרי הדברים ממכתבו של רבי ישראל-יהושע, ובדף השני העתיק האדמו"ר מרדזימין בעצם כתב-יד קדשו את תשובתו לדברים, ללא דברי הפתיחה והחתימה.

האדמו"ר הקדוש רבי יעקב אריה גוטערמן מרדזימין (תקנ"ב-תרל"ד, אנצ' לחסידות ב' עמ' רנד-רנו), מזקני האדמו"רים ואבות החסידות בפולין ואיש ישועות מופלא. בילדותו נהיה לתלמיד החוזה מלובלין שהושיבו בין גדולי תלמידיו והעיד עליו כי הוא בעל נשמה גבוהה ביותר. היה גם תלמידו אהובו של המגיד מקוזניץ, אך במיוחד הסתופף בחצר פרשיסחא אצל "היהודי הקדוש" ואצל רבי בונם מפרשיסחא, ונחשב מגדולי תלמידיהם לצד חבריו: השרף מקוצק, רבי יצחק מוורקי והחידושי הרי"ם. לאחר פטירת רבי יצחק מוורקי נתמנה כאדמו"ר לאלפי חסידים ונתפרסם כאיש קדוש ובעל מופת. תחת הנהגתו הפכה רדזימין (Radzymin) לאחד ממרכזי החסידות בפולין, ורבות נהרו להתברך מפיו ולהיושע מצרותיהם, ידוע כי כל אדמו"רי בית פרשיסחא נהגו לשלוח אליו חסידים שזקקו לישועה.

כתב יד קדשו ידוע כסגולה לשמירה. מסופר כי האדמו"ר בעל ה"אמרי אמת" מגור העניק לבנו בעל ה"לב שמחה" [שהיה חתן לגזע ראדזימין] כתב-יד של האדמו"ר מראדזימין בתור "סגולה לשמירה". בעת היציאה הבהולה מפולין בשנת ת"ש איבד ה"לב שמחה" את כתב היד והצטער על כך מאד. אולם, לאחר שעלה בידו להשיג שוב כתב-יד אחר של האדמו"ר מראדזימין שמה שמחה גדולה. באותה הזדמנות ציין ה"לב שמחה" כי היה זה נדיר ביותר לשמוע את אביו בעל ה"אמרי אמת" מגדיר דבר מה כ"סגולה" וכ"שמירה", ומכך רק ניתן להבין עד כמה חשוב היה כתב-יד כזה בעיניו.

דף כפול. 20.5 ס"מ. 3 עמודים כתובים. מתוכם 21 שורות בכתב יד קדשו של האדמו"ר. מצב טוב-בינוני. כתמים ובלאי. מקור: אוסף האדמו"ר ר' יחיאל מאיר מורנגשטרן מקוצק-לומאז' (תרנ"ד-תשל"ד), בנו של האדמו"ר ר' צבי הירש מלומאז' [שבתקופה מסוימת התגורר בפראג הסמוכה לווארשא]. בעמ' הרביעי: חותמות של רבי "יחיאל מאיר בהרב הקדוש אדמו"ר שליט"א מפראג" ורישום בכתב-יד "מכתב נומר 62".

פתיחה: \$1500

הערכה: \$2000-3000

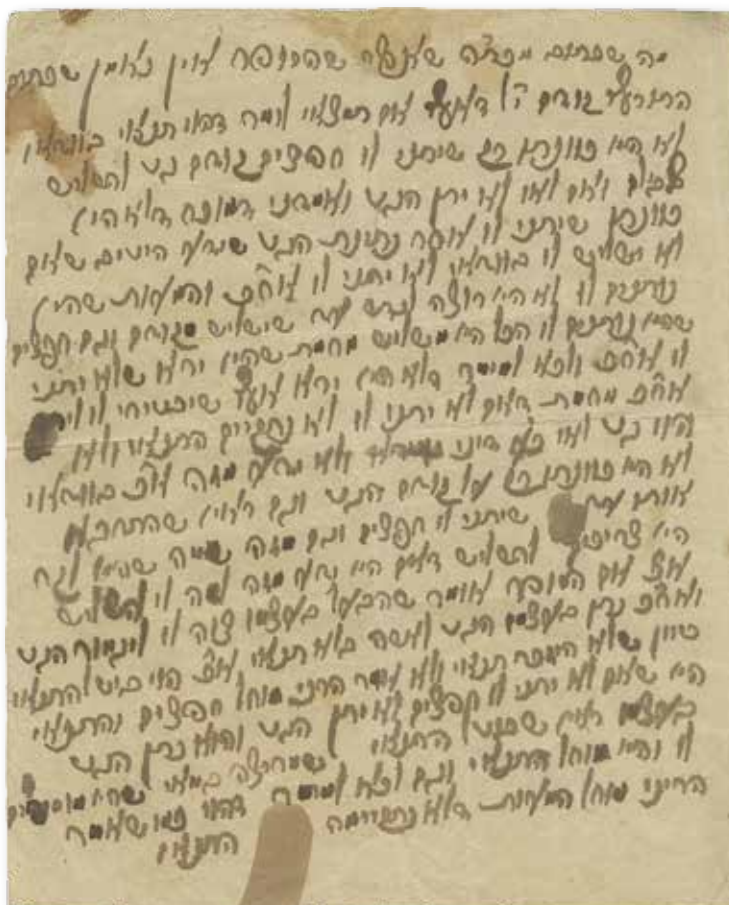

89. Halachic Responsum Handwritten by Rebbe Yaakov Aryeh Gutterman – Radzymin, 1856 – Segula for Protection

Double leaf (3 written pages), consisting of a copying of a responsum letter from R. Yisrael Yehoshua Trunk of Kutno, the Yeshuot Malko, and a complete page (21 lines) handwritten by Rebbe Yaakov Aryeh Gutterman, containing his response to R. Yisrael Yehoshua's letter. [Radzymin, 1856].

Both letters deal with laws of divorce documents. The letters are unsigned. The first letter, from the Gaon of Kutno, is addressed to R. Yaakov Aryeh, dated 9 Adar I, 1856: "To my dear friend, great rabbi, the prominent R. Yaakov Aryeh", and begins with a response to a previous letter by R. Yaakov Aryeh (this responsum was printed in full in his book Yavin Daat, Piotrkov, Selected Responsa section 1). The third page: the responsum of the holy Gaon of Radzymin, in his own (distinctive) handwriting, beginning with: "and what His Torah Eminence wrote...".

Our assumption is that these are copyings that the Gaon of Radzymin saved for his personal use. On the first page, a copyist recorded the main points of the letter by R. Yisrael Yehoshua, and on the second page, the Rebbe of Radzymin himself copied his response to the letter, without the introductory sentence and signature.

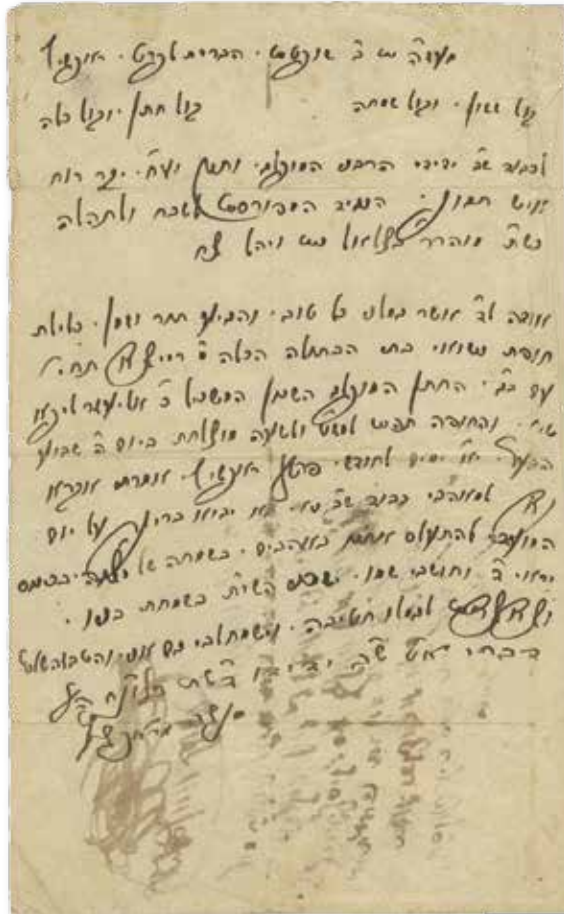
89

Rebbe Yaakov Aryeh Gutterman of Radzymin (1792-1874, Encyclopedia of Chassidut II, pp. 254-256), was one of the elder rebbes and progenitors of Chassidism in Poland, renowned as an exceptional miracle-worker. In his youth, he became a disciple of the Chozeh of Lublin, who seated him amongst his leading disciples, attesting that he possessed a very lofty soul. He was a beloved disciple of the Maggid of Kozhnitz, but particularly frequented the Peshischa court of the Yid HaKadosh and of R. Bunim of Peshischa, and was considered one of their foremost disciples together with the Seraf of Kotsk, R. Yitzchak of Warka and the Chidushei HaRim. After the passing of R. Yitzchak of Warka, he was appointed rebbe to thousands of Chassidim and became reputed as a holy man and wonder-worker. Under his leadership, Radzymin became one of the Chassidic centers in Poland, and thousands flocked to him to receive his blessings and salvations, and all Rebbe's of Peshischa were known to send him Chassidim who required a salvation.

His handwriting is a recognized Segula for protection. The Imrei Emet, Rebbe of Gur, reputedly accorded his son, the Lev Simcha (a son-in-law of the Radzymin dynasty), a manuscript of the Rebbe of Radzymin as a Segula for protection. In his hasty flight from Poland in 1940, the Lev Simcha lost the manuscript and was greatly distressed over it. However, when he later obtained a different manuscript of the Rebbe of Radzymin, he was overjoyed. At that occasion, the Lev Simcha stated that it was extremely rare for his father the Imrei Emet to term an item a Segula and a protection, demonstrating the importance of such a manuscript in his eyes.

[1] double leaf. 20.5 cm. 3 written pages. Including 21 autograph lines of the Rebbe. Good-fair condition. Stains and wear. Provenance: Collection of Rebbe Yechiel Meir Morgenstern of Kotsk-Lomazy (1894-1974), son of Rebbe Tzvi Hirsh of Lomazy (who lived for a while in Praga, near Warsaw). The fourth page contains stamps of R. "Yechiel Meir son of the holy rabbi Rebbe of Praga" and a handwritten inscription: "Letter number 62".

Opening price: \$1500
 Estimate: \$2000-3000

90

90. מכתב האדמו"ר רבי מנשה רובין מרופשיץ - הזמנה לחתונת בתו - אלול תרי"ז

מכתב בחתימת ידו של האדמו"ר רבי מנשה רובין מרופשיץ. הזמנה לחתונת בתו מרת רייצא עם החתן ר' אליעזר ליפא. רופשיץ, [אלול תרי"ז 1857].

מכתב בכתובת סופר, בסיומו שורת סיום וחתימה בכתב יד קדשו: "דברי א"ו ש"ב [אוהב נפשו שאר בשרו] ידירו דש"ת בלונ"ח [דורש שלום תורתו בלב ונפש חפיעה] הק' מנשה מראפשיץ". המכתב נשלח לקהילת גורליץ אל הנגיד רבי בצלאל ווינברגר. מעבר לדף רישום כתובת, ומכתב נוסף (ביידיש) בכתב יד וחתימת ר' שמואל ווינברגר, הכותב אל אמו ומבקש ממנה שתשלח לו דבר מה ע"י השליח המוכ"ז.

האדמו"ר רבי מנשה רובין מרופשיץ (תקנ"ה בערך-חשון תרכ"א 1795-1860), בעל "לחם שְמֵנָה". בנו וממלא מקומו של האדמו"ר רבי אשר ישעיה רובין מרופשיץ (תקל"ה-תר"ה, בעל "אור ישע", חתנו וממלא מקומו של האדמו"ר רבי נפתלי מרופשיץ). תלמיד רבי צבי הירש מרימנוב. בין תלמידיו נמנו כמה מזקני הדור שעוד זכו להסתופף אצל סבו רבי נפתלי מרופשיץ. נודע באהבתו את ישראל וברצונו להשפיע עליהם שפע פרנסה וברכה. בהקדמת ספרו "לחם שְמֵנָה" (לבוב, תרל"ו) שנדפס לאחר פטירתו, כותב המלבי"ד רבי אליעזר אייזון מו"צ באיסטריק: "וקראתי שמו כך כי אני זוכר כי בחיים חיותו רצה תמיד להשפיע לישראל שפע ברכה והצלחה". היו לו שש בנות מהן יצאו שושלות של אדמו"רים, חסידים ואנשי מעשה. מחתניו: חתנו ממלא מקומו האדמו"ר רבי יצחק מרילוט מרופשיץ, האדמו"ר רבי חנניה יו"ט ליפא טייטלבוים מסיגט בעל "קדושת יו"ט" (שהיה חתנו בזיווג ראשון), והאדמו"ר רבי ישכר בעריש אייכנשטיין מווערצקי בעל "מלבוש לשבת ויו"ט".

מקבל המכתב: הנגיד רבי בצלאל ווינברגר מגורליץ, חמיו של רבי אברהם חיים הורביץ אב"ד פלאנטש [חמיו של האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים אב"ד סאטמר, בזיווגו הראשון]. דף כפול 17.5 ס"מ. מצב טוב. סימני קיפול, קמטים וכתמים. השתקפות דיו מצדו האחורי של הדף.

מתיחה: \$2000

הערכה: \$4000-6000

90. Letter from Rebbe Menashe Rubin of Ropshitz – Invitation to his Daughter's Wedding – Elul 1857

Letter signed by Rebbe Menashe Rubin of Ropshitz (Ropczyce). Invitation to the wedding of his daughter Reitzka with the groom R. Eliezer Lipa. Ropshitz, [Elul 1857].

Letter written by a scribe, concluding with one line handwritten and signed by Rebbe Menashe of Ropshitz: "So are the words of he who loves him, his relative and friend who seeks the welfare of his Torah wholeheartedly, Menashe Ropshitz".

The letter was sent to the Gorlice community, addressed to the philanthropist R. Betzalel Weinberger. The verso of the leaf contains the address, and an additional letter (in Yiddish) handwritten and signed by R. Shmuel Weinberger, writing to his mother and requesting she send a certain item with the messenger bearing this letter.

Rebbe Menashe Rubin of Ropshitz (1795-1860), author of Lechem Shemeina, was the son and successor of Rebbe Asher Yeshaya Rubin of Ropshitz (1775-1845, author of Or Yesha, son-in-law and successor of Rebbe Naftali of Ropshitz) and a disciple of R. Tzvi Hirsh of Rimano (Rymanów). His disciples include several elders of the generation who still merited learning under his grandfather R. Naftali of Ropshitz. He was renowned

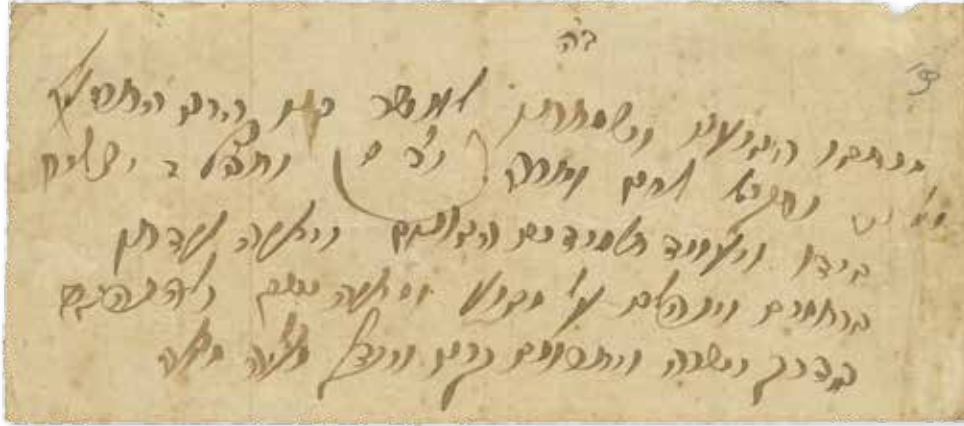
for his love for his fellow Jew and his desire to shower them with an abundance of livelihood and blessing. In the foreword to his book Lechem Shemeina (Lviv, 1876), printed after his demise, the publisher R. Eliezer Eisen, Posek in Istrik (Ustrzyki Dolne) wrote: "and I called it (the book) so since I remember that in his lifetime, he always wished to draw upon the Jewish people an abundance of blessing and success". He had six daughters who produced dynasties of rebbes, chassidim and great people. His sons-in-law include: his successor Rebbe Yitzhak Mariles of Ropshitz, Rebbe Chananya Yom Tov Lipa Teitelbaum of Sighet (Sighetu Marmăției) the Kedushat Yom Tov (a son-in-law in his first marriage), Rebbe Yissachar Berish Eichenstein of Veretzky (Nyzhni Vorota), author of Malbush LeShabbat VeYom Tov.

The recipient of the letter, the philanthropist R. Betzalel Weinberger of Gorlice, father-in-law of R. Avraham Chaim Horowitz Rabbi of Plontch (Połaniec) (who was the father-in-law of Rebbe Yoel Teitelbaum, Rabbi of Satmar [Satu Mare], in his first marriage).

[1] folded leaf, 17.5 cm. Good condition. Folding marks, creases and stains. Writing on verso showing through.

Opening price: \$2000

Estimate: \$4000-6000

91

91. מכתב בכתב ידו של האדמו"ר בעל "דברי חיים" מצאנז - ברכות לקבלת רבי מנחם מנדל פנעט מדעעש למשרת רב ומורה צדק

הונגריה ורומניה. את שושלת צאנז ממשיכות כיום חצרות חסידיות חשובות, ביניהן: צאנז-קלויזנבורג, באבוב, סטרופקוב, טשאקאווא וז'מיגראד, גארליץ, ועוד.

נשוא המכתב: הגאון הקדוש רבי מנחם מנדל פאנעט אב"ד דעעש (תקע"ח-תרמ"ה), בנו של האדמו"ר רבי יחזקאל פאנעט בעל "מראה יחזקאל" (תקמ"ג-תר"ה). תלמיד רבי מנדל מרימנוב, שכיהן כאב"ד קארלסבורג ומדינת זיבנירגן). למד בשנת תקצ"ז אצל ה"חתם סופר", והוא היה בחור היחידי בכל ישיבת פרשבורג שלבש בשבת מלבושי-משי חסידיים. רבו ה"חתם סופר" קירבו בחביבות רבה והיה מטייל עמו בשיחה בכל ערב שבת [הוא היה מכוונו בכינוי "דער גאלדענער" = בחור זהב]. בזמן לימודיו אצל ה"חתם סופר" זכה ל"גילוי אליהו" ונתן לו שלום כשהופיע בבית-המדרש בדמות עני.

בשנת תר"ב-תר"ד בערך נתמנה רמ"מ ע"י אביו כרב המחוזות הצפוניים של מדינת זיבנירגן, אך מכיון שבאותה תקופה עדיין לא ניתנה רשות מהממשלה לגור בעיר המחוזית דעעש, נתמנה בינתיים לרב בעיר אהרישאר (אוריזור, Urisor, הסמוכה כ-3 ק"מ לעיר דעעש), ורק בשנת תרי"ח בערך עבר לכהן כאב"ד דעעש. משנת תרט"ו בערך שימש כרב הכולל של מדינת טראנסילבניה. מחבר ספר "מעגלי צדק" על התורה וסדרת ספרי השו"ת "אבני צדק", "שערי צדק" ו"משפט צדק".

[1] דף. כ-5.5x13 ס"מ. 5 שורות בכתב יד קדשו של ה"דברי חיים". מצב טוב. כתמים וסימני קיפול.

פתיחה: \$15,000

הערכה: \$20,000-40,000

מכתב ברכות (לא חתום) בכתב יד-קדשו של האדמו"ר רבי חיים הברשטאם אב"ד צאנז, בעל ה"דברי חיים". [צאנז, תר"ד בערך 1844].

נשלח אל הגאון הקדוש רבי יחזקאל פאנעט בעל "מראה יחזקאל", בברכה לרגל התמנות בנו רבי מנחם מנדל מדעעש לרב ומורה צדק [בעיר אהרישאר, מחוז דעעש]:

"ב"ה. מכתבו הגיעני ושמתחי לאשר בנו הרב החרף מ"מ נ"י נתקבל לרב ומורה יצדק [?], וחפץ ד' יצליח בידו ויעמיד תלמידים הגונים, וירעה עדתו ברחמים וינהלם על מבוע ומרעה טוב, להנהיגם בדרך ישרה, ויתרומם קרנו ויגדל מעלה מעלה".

העתקות משובשות של מכתב זה נתפרסמו בקובץ "היכל הבעש"ט", גליון ח', תשרי תשס"ה, עמ' ק-קא (ראה שם על הרקע ההיסטורי למכתב זה); ובספר "עטרת חיים - ילקוט אגרות קודש", חלק ב', ברקלין תש"מ, עמ' קו, אגרת צט.

האדמו"ר רבי חיים הברשטאם אב"ד צאנז בעל "דברי חיים" (תקנ"ז-תרל"ו), מייסד וראש השושלת של חסידות צאנז. חתן הגאון רבי ברוך פרנקל תאומים בעל "ברוך טעם". תלמידם של גדולי החסידות רבי נפתלי צבי מרופשיץ ורבי צבי הירש מזידיטשוב. צדיק חסידי ופוסק נודע, גדול בתורה אשר נודע כאחד מגדולי פוסקי ההלכה בדורו, לצד פרסומו כאחד מגדולי האדמו"רים. לחצרו נהרו אלפי חסידים ואדמו"רים מרחבי העולם היהודי באירופה. עמד בקשר עם גדולי רבני דורו והיה מהמנהיגים המשפיעים של יהדות גליציה ומזרח אירופה. גם בניו וצאצאיו המשיכו בדרכו בשילוב ההלכה והחסידות, כאשר שימשו במקביל כרבני ערים וכאדמו"רים. המפורסם שבהם הוא בנו רבי יחזקאל שרגא הברשטאם אב"ד שיניווא. עשרות מצאצאיו כיהנו ברבנות ובאדמו"רות בערי גליציה,

91. Letter Handwritten by the Divrei Chaim of Sanz – Congratulations upon Appointment of Rabbi Menachem Mendel Panet of Desh as Rabbi and Posek

Letter of congratulations (unsigned), handwritten by Rebbe Chaim Halberstam, Rabbi of Sanz (Nowy Sącz), author of Divrei Chaim. [Sanz, ca. 1844].

Addressed to R. Yechezkel Panet, author of Mareh Yechezkel, congratulating him for the appointment of his son, R. Menachem Mendel of Desh (Dej) as rabbi and posek (of Urișor, Dej region):

"His letter reached me and I rejoiced upon hearing of the appointment of his astute son Menachem Mendel as rabbi and posek, may he be successful, edify upright disciples, lead his flock with compassion to fine springs and pastures, guiding them in the correct path, may his prestige be raised and may he grow onwards and upwards".

Inaccurate copies of this letter were published in Heichal HaBesht, 8, Tishrei 2004, pp. 100-101 (see there regarding the historic background of this letter); and in Ateret Chaim – Yalkut Igrot Kodesh, II, Brooklyn 1980, p. 106, letter 99.

Rebbe Chaim Halberstam, Rabbi of Sanz and author of Divrei Chaim (1797-1876) was the founder of the Sanz Chassidic dynasty. He was the son-in-law of R. Baruch Frankel-Teomim, author of Baruch Taam, and a disciple of Rebbe Naftali Tzvi of Ropshitz (Ropczyce) and Rebbe Tzvi Hirsch of Zidichov (Zhydachiv). He was renowned not only as one of the great Chassidic masters of his times, but also as a noted Halachic authority. His court attracted thousands of followers, among them many of the generation's rebbes. He established contact with many of the leading rabbis of his time and was an influential leader of Galician and Eastern European Jewry. His descendants followed in his footsteps, combining Chassidic leadership with Halachic erudition and serving both as Chassidic rebbes and as rabbis of cities in Galicia, Hungary and Romania. His eldest son was R. Yechezkel Halberstam, Rabbi and Rebbe of Shineva (Sieniawa). The Sanz dynasty is continued today through the Chassidic courts of Bobov, Sanz-Klausenberg, Stropkov, Czchow, Zhmigrod, Gorlice, and others.

R. Menachem Mendel Panet, Rabbi of Dej (1818-1885) was the son of Rebbe Yechezkel author of Mareh Yechezkel (1783-1845, a disciple of R. Mendel of Rymanów, served as Rabbi of Carlsburg [Alba Iulia] and of Siebenburgen [Transylvania]). In 1837, he studied in the yeshiva of the Chatam Sofer and was the only young man in the Pressburg Yeshiva who donned a Chassidic silk robe on Shabbat. His teacher, the Chatam Sofer, was very fond of him and used to stroll while conversing with him every Shabbat eve (he would dub him "the golden one"). While studying in the yeshiva of the Chatam Sofer, he merited a revelation of Eliyahu HaNavi who greeted him in the Beit Midrash, in the disguise of a poor person. R. Menachem Mendel was appointed by his father in ca. 1842-1844 as rabbi of the northern counties of Transylvania, yet since the government did not allow Jews to settle in the county capital Dej at that time, he meanwhile served as rabbi of Urișor (which is approx. 3 km away from Dej), and only in 1858 did he move over to serve as rabbi of Dej. From ca. 1855, he served as Chief Rabbi of Transylvania. He authored Maaglei Tzedek on the Torah and the series of responsa books Avnei Tzedek, Shaarei Tzedek and Mishpat Tzedek.

[1] leaf. approx. 13x5.5 cm. 5 lines handwritten by the Divrei Chaim. Good condition. Stains and folding marks.

Opening price: \$15,000

Estimate: \$20,000-40,000

92. מכתב ברכות מהאדמו"ר משיניווא בעל "דברי יחזקאל" – "שפע טובה וישועה קרובה... והבריאים לא יחלו והחולים יתרפאו בקרוב... חיים ובריאות וכל טוב"

מכתב בחתימת האדמו"ר רבי יחזקאל שרגא הלבפשטאם אב"ד שיניווא. שיניווא (שינובה, כיום: שיניאוהו – פולין), חנוכה תרמ"ז [1886]. ברכות רפואה לאנשי העיירה טעגלאש ששלחו את שמותייהם להזכרתם לטובה בתפילת האדמו"ר [כנראה, בעקבות מגיפה]:
"שפע טובה וישועה קרובה לידידי הרבנים... יושבי ישוב טעגלאש. קבלתי את מכתבכם עם הפ"ו [הפדיון נפש] בעד יושבי קהילתכם הרשומים בשמותם, ויה"ר שירחם עליכם השי"ת, והבריאים לא יחלו והחולים יתרפאו בקרוב [1]ב, ולא ישמע מעתה שוד ושרב בגבולכם ובכל ערי ישראל, אך חיים ובריאות וכל טוב...".

המכתב נכתב בידי סופרו ומשמשו. בסיום המכתב שורת חתימה בעצם כתב יד קדשו של האדמו"ר: "דברי המצפה לב"ט [לבשרות טובות] בתוך כ"י [כל ישראל] הק' יחזקאל שרגא הלבפשטאם".

האדמו"ר הראשון משיניווא – הגאון הקדוש רבי יחזקאל שרגא הלבפשטאם אב"ד שיניווא (תקע"ה-תרנ"ט), בעל "דברי יחזקאל". בנו בכורו של האדמו"ר בעל "דברי חיים" מצאנז, וחתן רבי אריה ליב ליפשיץ מווישניצא בעל "ארי דבי עילאי" (חתן רבי משה טייטלבוים בעל ה"ישמח משה"). גדול בתורה, בנגלה ובנסתר, בהלכה ובחסידיות. עוד בחיי אביו הגדול נחשב לאחד מגדולי הרבנים והאדמו"רים בדורו. אבי שושלות אדמו"רים חשובות, וכבר בחייו כיהנו עשרות אדמו"רים מבניו ונכדיו ברבנות ואדמו"רות בערים שונות. קדוש וטהור מנעוריו, שימש את גדולי האדמו"רים ונחשב לתלמידים החשוב. נודע גם כבעל-מופת ופועל-ישועות. ידוע בשמו כי היה מורה לתלמידיו כי ישמרו את מכתביו ויעיל להם ל"שמירה" ולישועה.

[1] דף 22.5 ס"מ. מצב ביוני. קרעים בקפלי הנייר. כתמי נייר דבק. מודבק באופן מקצועי על גבי נייר דק לשימור. חותמת האדמו"ר: "יחזקאל שרגא הלבפשטאם – חופ"ק שיניאווא יצ"ו"

פתיחה: \$12,000

הערכה: \$20,000-25,000

92. Letter of Blessings from the Rebbe of Shinova, the Divrei Yechezkel – "An Abundance of Goodness and Imminent Salvation... The Healthy should Not Fall Ill and the Ill should Recover Speedily... Life, Health and all the Best"

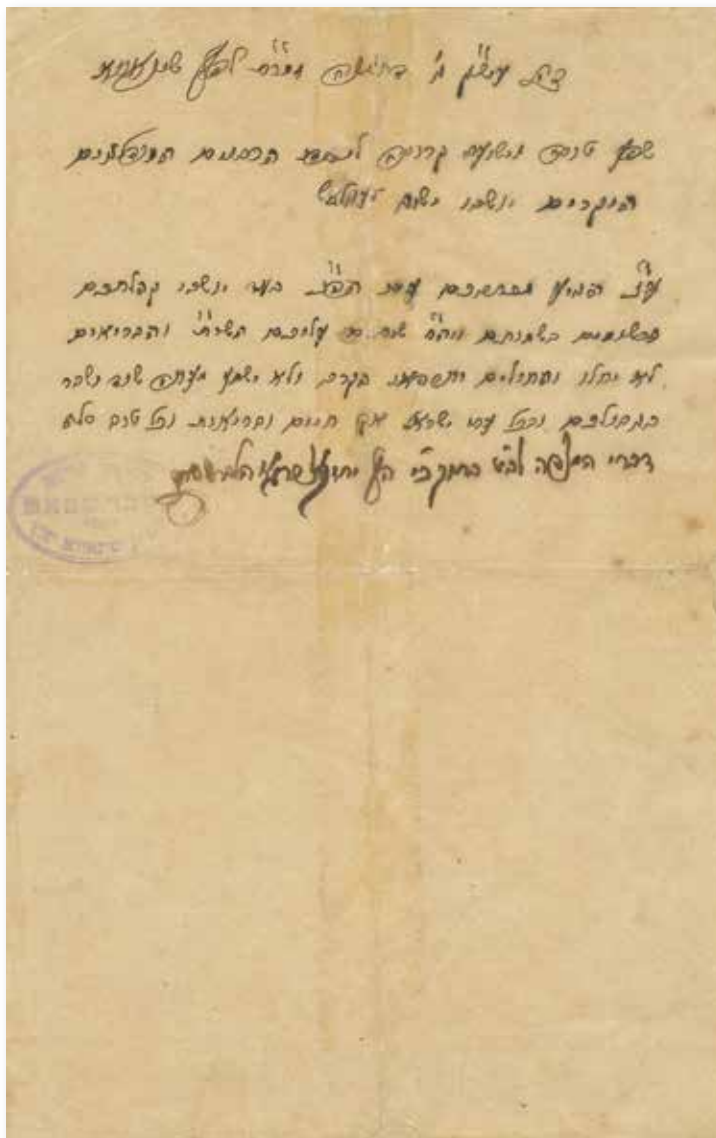
Letter signed by Rebbe Yechezkel Shraga Halberstam, Rabbi of Shinova (Sieniawa). Sieniawa (Poland), Chanukah 1886.

Blessings of recovery for the residents of Téglás, who sent their names to be mentioned in prayer by the Rebbe (presumably following an epidemic):

"An abundance of goodness and imminent salvation to my friends the rabbis... residents of the Téglás village. I received your letter with the Pidyon Nefesh (redemption money) for the members of your community mentioned by name. May G-d have compassion on you, the healthy should not fall ill and the ill should recover speedily, and no misfortune should be heard in your boundaries nor in any Jewish town, only life, health and all the best..."

Written on his behalf by his scribe and attendant, the letter concludes with a line in the handwriting of the Rebbe: **"So are the words of one who awaits good tidings amongst the entire Jewish people, Yechezkel Shraga Halberstam"**.

The first Shinova Rebbe, R. Yechezkel Shraga Halberstam, Rabbi of Sieniawa (1815-1899), was the author of Divrei Yechezkel and eldest son of the Divrei Chaim of Sanz. An outstanding Torah scholar, he was proficient in all realms of Torah, exoteric and esoteric, Halachic and

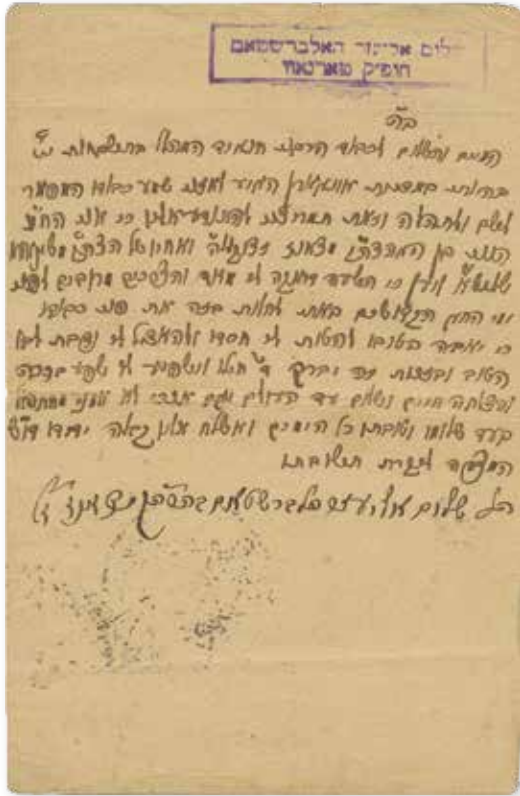

92

Chassidic teachings. He was venerated in his role as rabbi and rebbe already during his father's lifetime. Progenitor of important Chassidic dynasties, with many of his sons and grandsons serving as rabbis and rebbes in various cities already in his lifetime. Holy and pure from his youth, he attended leading rebbes of his times and was considered their prominent disciple. He was famed for the miracles he performed, and reputedly instructed his disciples to save his letters, which would afford them protection and salvation.

[1] leaf. 22.5 cm. Fair condition. Tears to folding marks. Adhesive tape stains. Professionally mounted on thin paper for preservation. Stamp of the Rebbe: "Yechezkel Shraga Halberstam, Sieniawa".

Opening price: \$12,000
 Estimate: \$20,000-25,000

93

worker drew Jews from all over Hungary to his court in Ratzfert, who were subsequently helped by his blessings (see Rabbeinu HaKadosh MiRatzfert, Bnei Brak 2007, for numerous testimonies and accounts of miracles and salvations he effected). During the Holocaust he refused to abandon his community, and perished with them in Auschwitz in Sivan 1944.

Postcard. 14 x 9 cm. Good condition.

Opening price: \$4000

Estimate: \$7000-9000

93. מכתב האדמו"ר רבי שלום אליעזר הברשטאם מראצפרט - טרנוב, תרנ"ז - "...הנני בן הגאון הצדיק הקדוש מצאנז זצוקל"ה, ואחיו של הצדיק הקדוש משינאווא שליט"א"

מכתב בחתימת האדמו"ר רבי שלום אליעזר הברשטאם. [טרנוב, תרנ"ז 1897]. כתיבת ידי סופר, בחתימת יד קדשו "הק' שלום אליעזר הברשטאם בהרה"ק מצאנז ז"ל". חותמות בעברית ובלועזית מתקופת מגוריו בעיר טרנוב: "שלום אליעזר האלברשטאם חופ"ק טארנאו".

נשלח ליהודי נדיב ממדינת הונגריה, וכך כותב לו האדמו"ר: "... בהיותי במדינת אונגארן הגיע לאזני שמע כבודו... אני הח"מ הנני בן הגהצה"ק מצאנז זצוקל"ה ואחיו של הצה"ק משינאווא שליט"א, יען כי השעה דחוקה לי מאד והצרכים מרובים לפני ימי החג הקדושים, ובזכות זה יברך ד' חילו וישפיע לו שפע ברכה והצלחה, חיים ושלוש עד העולם, וגם אנוכי לא אמנע ואתפלל בעד שלומו וטובתו כל הימים...".

האדמו"ר רבי שלום אליעזר הברשטאם (תרכ"ב-תש"ד), מבניו הצעירים של האדמו"ר בעל "דברי חיים" מצאנז, מגדולי הצדיקים ובעלי המופת בהונגריה בדור שלפני השואה. כבר מנעוריו הצביעו עליו גדולי האדמו"רים כעל דמות מופת והרבו לדבר על קדושתו ועל נשמתו הגבוהה. כך לדוגמה מסופר כי כאשר שהה בצאנז האדמו"ר בעל "תפארת שלמה" מראדומסק הצביע על רבי שלום אליעזר ואמר כי הוא יהיה אחד ממנהיגי ישראל בעת ביאת המשיח. בזמן פטירת אביו היה בן 14 שנים בלבד, והוא נתחנך על ידי אחיו הגדול האדמו"ר משינאווא. נשא את בת אחותו וגיסו האדמו"ר רבי מרדכי דוב טברסקי אב"ד הורנוסטייפולי. בשנת תרמ"ו התיישב רבי שלום אליעזר בעיר טארנא (טרנוב, גליציה), ושם הסתגר בד' אמותיו בקלויז של חסידי צאנז והגה בתורה יומם ולילה. בשנת תרנ"ט עבר להונגריה לעיר ראצפרט והקים בה את חצרו. בראצפרט ישב למעלה מארבעים שנה. נודע כאיש מופת ופלא. יהודים רבים נהרו מרחבי הונגריה אל ביתו בראצפרט ונושעו מברכותיו (ראה בספר 'רבינו הקדוש מראצפרט', בני ברק 2007, עדויות וסיפורים לרוב על המופתים והישועות שפעל). בשנות השואה לא עזב את קהילתו ונספה עמם באושוויץ בחודש סיון תש"ד.

גלוית דואר. 14x9 ס"מ. מצב טוב.

פתיחה: \$4000

הערכה: \$7000-9000

93. Letter from Rebbe Shalom Eliezer Halberstam of Ratzfert – Tarnów, 1897 – "...I am the Son of the Righteous and Holy Rabbi of Sanz, and Brother of the Righteous and Holy Rabbi of Shinova"

Letter signed by Rebbe Shalom Eliezer Halberstam. [Tarnów, 1897]. Written by a scribe and signed by R. "Shalom Eliezer Halberstam son of the rabbi of Sanz". Stamps in Hebrew and Latin characters from the period of his residence in Tarnów: "Rabiner S.L. Halberstam, Tarnow, Galizien".

Addressed to a Jewish philanthropist in Hungary, the Rebbe writes: "...When I was in Hungary I heard of his honor... I am the son of the righteous and holy Rabbi of Sanz, and brother of the righteous and holy Rabbi of Shinova, and since I am very impoverished and the needs are great before the festivals, I am hereby pleading his honor... to afford me his generous donation, and in that merit may G-d bless his wealth and pour upon him an abundance of blessing and success, life and peace forever, and I too will pray for his wellbeing always ...". Rebbe Shalom Eliezer Halberstam (1862-1944) was one of the younger sons of the Divrei Chaim, Rebbe of Sanz, a leading righteous man and wonder-worker in the pre-Holocaust generation. Already as a youngster, prominent rebbes spoke of his holiness and lofty soul. For instance, during his stay in Sanz, the Tiferet Shlomo, Rebbe of Radomsk, reputedly pointed to R. Shalom Eliezer and said that at the coming of the Messiah he will be among the Jewish leaders. At the time of his father's death, he was only 14 years old, and was raised by his elder brother, the Rebbe of Shinova. He married his niece, daughter of his sister and brother-in-law Rebbe Mordechai Dov Twersky, Rabbi of Hornostaipil. In 1886, R. Shalom Eliezer settled in the city of Tarnów (Galicia), and cloistered himself in the kloiz of the Sanz Chassidim studying Torah day and night. In 1899, he established his court in Ratzfert (Ujfeherto, Hungary), remaining there for over 40 years. His reputation as a wonder-

94. מכתב האדמו"ר רבי יצחק ישעיה הלברשטאם - קראקא, תרצ"ב - ברכת שנה טובה ורפואה שלימה / תמונת האדמו"ר - מרינבד, שנות התר"צ

מכתב ברכת שנה טובה ורפואה שלימה, עם שתי שורות בכתב ידו וחתימתו של האדמו"ר רבי יצחק ישעיה הלברשטאם. קראקא, תשרי תרצ"ב [1931].

נכתב על גלויה רשמית מבית האדמו"ר בקראקא, ונשלח לתל אביב אל "הרב הגדול... החסיד... מ' שלמה גאטליעב". האדמו"ר מודיעו כי קיבל את דמי ה"פדיון נפש" בסך דולר אחד, ומברכו בברכות חמות: "...ואני תפילה... כי ישלח לו עזרו מקודש, רפואה שלמה בקרוב בתשח"י (בתוך שאר חולי ישראל), ויחודש עליו שנה הבע"ל (הבאה עלינו) לטובה ולברכה בתכ"י (בתוך כלל ישראל) ונשמע ונתבשר בשו"ט (בשורות טובות)". כתיבת ידי סופר, עם הוספת שתי שורות בכתב ידו וחתימתו של האדמו"ר: "דברי ידידו דו"ש (דורש שלומ) באהבה ומברכו בגמח"ט (בגמר חתימה טובה) הק' יצחק ישעיה' בהצ"צ מצאנו זצלה"ה".

האדמו"ר הקדוש רבי יצחק ישעיה הלברשטאם מטשחויב (תרכ"ד - נספה בשואה תש"ג, אנצ' לחסידות ב', עמ' תיב-תיג) בן זקוניו של האדמו"ר רבי חיים הלברשטאם בעל "דברי חיים" מצאנו. חתן רבי יחיאל העשיל מקרילוביץ חתן האדמו"ר מהר"י מבעלז, ובזוו"ש חתן רבי יעקב צבי מפוריטוב. אביו רבי חיים מצאנו אמר שנשמתו קדושה וכי חיפשה ב"כל העולמות". קיבל בחסידות מאחיו הגדולים: רבי יחזקאל שרגא משינווא, רבי ברוך מגורליץ ורבי דוד מקאשונב. לאחר נישואיו ישב בבעלז וקבל מסב-אשתו, האדמו"ר רבי יהושע מבעלזא. בהיותו בן תשע עשרה התקבל לרב בטשחויב ועל שמה נקרא כל ימיו "ר' ישעיה" טשכויב'ר". מטשכויב עבר לסטמאר ולאחר מכן הקים את חצרו בקראקא. נודע כצדיק מפורסם במופתיו ובצדקותיו ואל חצרו נהרו אלפי חסידים. עם כניסת הגרמנים לקראקא הוכנס לגטו. משם עבר ללבוב, ונדד ממקום למקום עד שהתיישב בבוכניה. הגרמנים ערכו חיפושים אחריו ולבסוף מצאו את הבונקר בו הסתתר ורצחו את כל יושביו. לפי גרסה אחרת, נרצח יחד עם רבי מאיר מווייליפולי בככר העיר, כששניהם עטופים בטליתותיהם. הי"ד.

גלוית דואר רשמית עם כותרת מודפסת "יצחק ישעיה האלבערשטאם - חוב"ק קראקא", בצדה השני מודפסים שמו וכתובתו של האדמו"ר בפולנית. 14.5x9.5 ס"מ. בולי דואר וחותמות. מצב טוב מאד. מצורף: תצלום של האדמו"ר מטייל במקום נופש, יחד עם משמשיו. מרינבד (שנות התר"צ בקירוב). 9x14 ס"מ. מצב טוב-בינוני. פגימות בפינות התצלום.

פתיחה: \$3000
הערכה: \$6000-9000

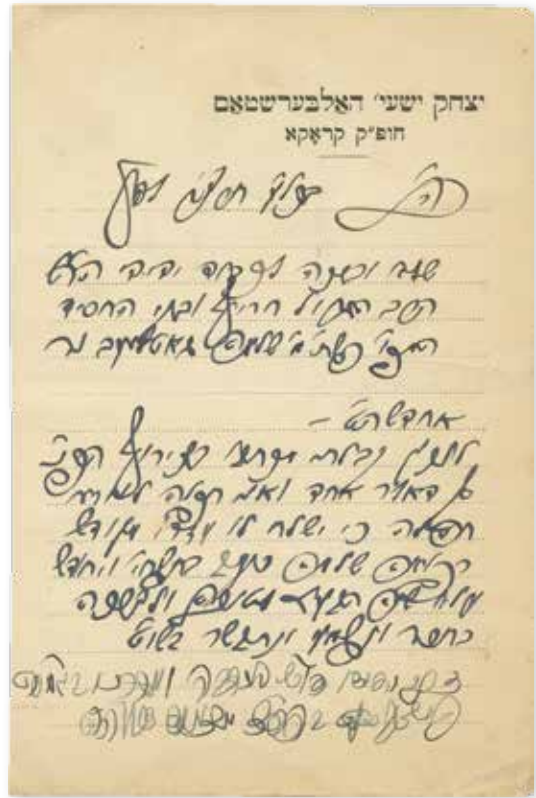
94. Letter from Rebbe Yitzchak Yeshaya Halberstam – Kraków, 1931 – Good Year and Complete Recovery Wishes / Photograph of the Rebbe – Marienbad, 1930s

Letter of good year and complete recovery wishes, with two lines handwritten and signed by Rebbe Yitzchak Yeshaya Halberstam. Kraków, Tishrei 1931.

Written on an official postcard from the Rebbe's court in Kraków, addressed to "the great rabbi... the chassid... Shlomo Gottlieb" in Tel-Aviv. The Rebbe informs him of receipt of the dollar he sent as Pidyon Nefesh and extends his warm blessings: "...and I pray... that G-d should send him His help, a complete and speedy recovery together with all infirm Jews, may the coming year be renewed upon him for good and for blessing together with all Jews, and may we hear and be informed of good tidings". Written by a scribe, with the addition of two lines handwritten and signed by the Rebbe: "The words of his friend who seeks his wellbeing with love, and blesses him with Gmar Chatima Tova, Yitzchak Yeshaya son of the pious rabbi of Sanz".

Rebbe Yitzchak Yeshaya Halberstam of Tshechov (1864-1943, perished in the Holocaust, Encyclopedia of Chassidism II, pp. 412-413) was the youngest son of Rebbe Chaim Halberstam, the Divrei Chaim of Sanz. Son-in-law of R. Yechiel Heshel of Krilovitz (Murovani Kurylivtsi), and in his second marriage, of R. Yaakov Tzvi of Parysów. His father, R. Chaim of Sanz, stated that he possesses a holy soul. He absorbed Chassidism from his older brothers: R. Yechezkel Shraga of Shinova (Sieniawa), R. Baruch of Gorlitz (Gorlice) and R. David of Chrzanów; after his marriage he settled in Belz and learned Torah from the grandfather of his wife, Rebbe Yehoshua of Belz. At the age of nineteen, he was appointed rabbi of Tshechov and was since referred to as R. Yeshayale Tshechover. From Tshechov he moved to Satmar and later established his court in Kraków. He earned the reputation of a righteous and pious miracle worker and thousands of followers flocked to his court. Upon German invasion of Kraków, he was sent to the ghetto. After escaping to Lviv, he wandered from place to place before settling in Bochnia. The Germans searched for him, eventually locating the bunker he was hiding in and murdering all its inhabitants. According to another version, he was murdered together with R. Meir of Vielipoli (Wielopole Skrzyńskie) in the town square, both wrapped in their prayer shawls.

Official postcard with letterhead: "Yitzchak Yeshaya Halberstam, Kraków"; the Rebbe's name and address are printed in Polish on the verso. 14.5x9.5 cm. Postage stamps and postmarks. Very good condition.

94a

Enclosed: Photograph of the Rebbe strolling in a holiday resort, together with his attendants. Marienbad (Mariánské Lázně), [ca. 1930s].

14x9 cm. Good-fair condition. Damage to the corners of the photograph.

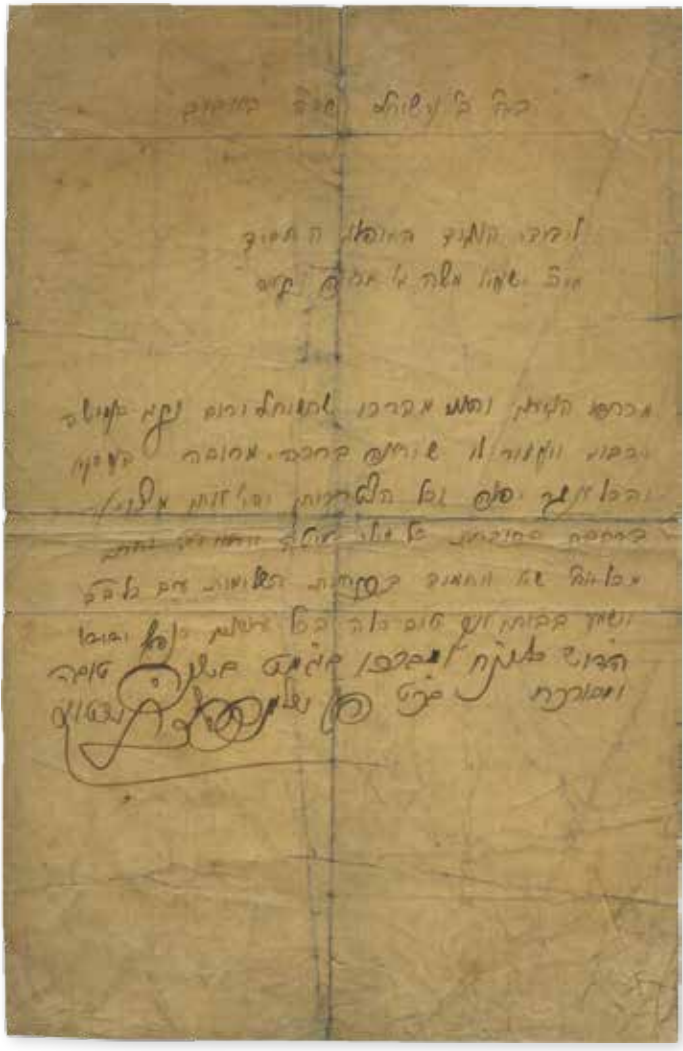
Opening price: \$3000

Estimate: \$6000-9000

94b

95

95. מכתב האדמו"ר הראשון מבובוב רבי שלמה הלברשטאם - בובוב, תרס"ה - ברכת "שנה טובה ומבורכת" וברכות לעשירות ובריאות שלימה

מכתב בחתימת ידו של האדמו"ר רבי "שלמה הלברשטאם". באבוב, תשרי תרס"ה [1904]. נשלח אל הנגיד החסיד רבי ישעיה משה גרוס, בברכות חמות מלבו הטהור והקדוש של האדמו"ר: "...והנני מברכו השי"ת ירום קרנו בעושר וכבוד, ויעזור לו שיראה ברכה מרובה בעסקיו ובכל אשר יפנה... ויראו רק נחת מכל יו"ח שי" [יוצאי חלציו שיחיו] ויתמיד בבריאות השלימות עם כל ב"ב [בני ביתו], וישמע בביתו אך טוב סלה בכל עניניו".

בחתימת המכתב ברכות לשנה טובה: "הדו"ש בלונ"ח [הדורש שלומו בלב ונפש חפיצה] ומברכו בגמ"ט [גמר טוב] בשנה טובה ומבורכת בכ"ט [בכל טוב] הק' שלמה הלברשטאם".

האדמו"ר רבי שלמה הלברשטאם (הראשון) מבובוב (תר"ז-תרס"ו), בן-בנו של בעל האדמו"ר בעל "דברי חיים" מצאנז, ובן-בתו של האדמו"ר רבי אליעזר הורביץ מדזיקוב-רופשיץ. נתייתם בילדותו מאביו רבי מאיר נתן הלברשטאם, וגדל והתחנך אצל שני סביו הגדולים. לאחר נישואיו עם בתו של האדמו"ר רבי יהושע מקאמינקא, נתמנה בשנת תרכ"ד לרבה של בוקוביסק (בהיותו בגיל 17 שנה), משם עבר לכהן ברבנות אושפיצין (אושוויץ), ובשנת תרל"ה היה מהנכדים שנשלחו ע"י הסבא הגדול להוציא את ספרו שו"ת דברי חיים. בשנת תרל"ח עבר לכהן ברבנות העיר ווישניצא, ובשנת תרנ"ב עבר לכהן ברבנות העיר בובוב, שעל שמה נתפרסם. היה אדמו"ר לאלפי חסידים. עסק בפרט בקירוב בני נוער לדרכי החסידות, ובעקבות כך הפכה חסידות בובוב למרכז גדול של אלפי חסידים צעירים, ששינו את עולם היהדות בגליציה בהפצת תורה וחסידות. בעירו בובוב הקים ישיבה גדולה, שהיו לה עשרות סניפי משנה בערי הסביבה. רבי שלמה היה ממנהיגי היהדות החרדית בגליציה והצטרף לארגון "מחזיקי הדת" (בניגוד לשאר אדמו"רי בית צאנז שלא תמכו בהצטרפות לארגון זה).

בנו הוא האדמו"ר רבי בן ציון הלברשטאם הי"ד בעל "קדושת ציון", אביו של האדמו"ר רבי שלמה הלברשטאם (השני) האדמו"ר מבובוב-ארה"ב - שהקים את ממלכת החסידות הגדולה של חסידי בובוב בארה"ב. סבו הדברי חיים אהבו וחשיבו מאד, במכתב הלכתי משנת תרל"א הוא פונה עליו: "נכדי הרב החריף המפורסם, שלשלת היוחסין, החסיד, גדול בתורה... מו"ה שלמה" (שו"ת דברי חיים, יורה דעה, סימן ל"ב). באותה תשובה מבקש ממנו הסב הגדול: "והתפלל נא בעדי כי חלוש אני מאוד, יעזור לו ד' באריכות ימים ושנים... דורש שלום תורתך ומצפה לראותך בשלום". [1] דף. כ-21.5 ס"מ. נייר דק וחומצי. מצב בינוני. כתמים ובלאי. סימני קיפול וקמטים כהים. מודבק על גבי נייר לשימור.

פתיחה: \$15,000
הערכה: \$20,000-30,000

95. Letter from the First Rebbe of Bobov, Rabbi Shlomo Halberstam – Bobov, 1904 – Blessings for a "Good and Blessed Year" and Blessings for Prosperity and Good Health

Letter signed by Rebbe Shlomo Halberstam. Bobov (Bobowa), Tishrei 1904.

Addressed to the philanthropist R. Yeshaya Moshe Gross, with heartfelt blessings from the Rebbe: "...I hereby bless him that G-d should raise his prestige in wealth and honor, and help him see extensive blessing in his business and in all his endeavors... And may they reap only satisfaction from all their descendants, and may he and his entire family continue being completely healthy, and may only good be heard in all his matters in his home".

The letter concludes with blessings for the new year: "Who seeks his wellbeing wholeheartedly, and blesses him with a positive sealing for a good year, blessed with all good, Shlomo Halberstam".

R. Shlomo Halberstam, first Rebbe of Bobov (1847-1905) was the grandson of the Divrei Chaim, Rebbe of Sanz and of Rebbe Eliezer Horowitz of Dzikov-Ropshitz. He was orphaned in his childhood of his father, R. Meir Natan Halberstam, and was raised and educated by his two illustrious grandfathers. After his marriage with the daughter of Rebbe Yehoshua of Kaminka, he was appointed rabbi of Bukowsko at the young age of 17, and later of Ushpitzin (Oświęcim). In 1875, he was one of the grandchildren selected by R. Chaim of Sanz to publish his book Responsa Divrei Chaim. In 1878, he went to serve as rabbi of Vishnitsa, and in 1892, of Bobov, which he became renowned for. He served as Rebbe to thousands of Chassidim, particularly working on drawing youths to Chassidism, developing Bobov into a large center of thousands of young Chassidim, who transformed Galician Jewry by disseminating Torah and Chassidism. He founded a large yeshiva in Bobov, with dozens of secondary branches in surrounding cities. R. Shlomo was a leader of Orthodox Jewry in Galicia and joined the Machzikei HaDat organization (in contrast to the other rebbes of the Sanz dynasty who did not endorse this organization). His son was Rebbe Ben Tzion Halberstam, the Kedushat Tzion, father of Rebbe Shlomo Halberstam (the II), Rebbe of Bobov-USA – who established the large center of Bobov Chassidism in the United States.

His grandfather the Divrei Chaim cherished and revered him greatly, and in a halachic letter of 1871, he addresses him in terms of great honor (Responsa Divrei Chaim, Yoreh De'ah, section 32). In that responsum, his grandfather requests: "Please pray for me since I am very weak, may G-d help him with a long life... seeking the wellbeing of your Torah and awaiting to see you in peace".

[1] leaf. 21.5 cm. Thin, acidic paper. Fair condition. Stains and wear. Dark folding marks and creases. Mounted on paper for preservation.

Opening price: \$15,000

Estimate: \$20,000-30,000

96. מכתב האדמו"ר רבי יששכר דוב מבעלז – המהרי"ד – ברכות "שהשי"ת במהרה ירים קרנו בכל עניינו"

מכתב עם שלש שורות בכתב יד-קדשו וחתימתו של האדמו"ר רבי "ישכר דוב מבעלזא". בעלז, [ללא תאריך]. מכתב אישור על קבלת כספים "לצורכי ביהמ"ד", השורות הראשונות נכתבו בכתב יד אחד ממשמי האדמו"ר, ושלושת שורות הסיום בעצם כתב-יד-קדשו של האדמו"ר הכותב ומברך: "דברי ידידו המצפה שהשי"ת במהרה ירום קרנו בכל עניינו, ומברכו בכ"ט [בכל טוב]. הק' ישכר דוב מבעלזא".

האדמו"ר רבי ישכר דוב רוקח – המהרי"ד (תרי"ד-חשון תרפ"ז 1854-1926), מגדולי מנהיגי החסידות בדורו, ומנהיגה של היהדות החרדית בגליציה. האדמו"ר השלישי לשושלת אדמו"רי בעלז. בנו של האדמו"ר רבי יהושע רוקח מבעלז, וחתן האדמו"ר רבי זושא טברסקי (בנו של האדמו"ר רבי אהרן מטשרנוביל). לאחר נישואיו ישב בטשרנוביל ועסק בתורה ובחסידות. השפעתו היתה רבה על חיי יהודי פולין ועמד בראש המערכות הציבוריות למשל בשו"ת "בית יצחק" לרבי יצחק שמלקיס מלבוב). בשנת תרל"ח חזר מטשרנוביל לבעלז והיה ליד ימינו של אביו, ובשנת תרנ"ד נתמנה לממלא מקום אביו כאשר אלפי חסידי בעלז קיבלו את מרותו.

בתקופת הנהגתו שנמשכה למעלה משלושים שנה, נוספו רבבות חסידים לקהל אנשי שלומו. חסידות בעלז התרחבה גם לצ'כוסלובקיה, הונגריה וטרנסילבניה, מלבד אלפים רבים של חסידים שנהרו אליו מכל גליציה ופולין. חסידות בעלז התייחדה בקהל של מאות "יושבים" – גדולי תורה, שישבו בקביעות בבית המדרש בעיר בעלז ועסקו בתורה ובחסידות. השפעתו היתה רבה על חיי יהודי פולין ועמד בראש המערכות הציבוריות של היהדות החרדית ובראש ארגון "מחזיקי הדת". לחם בחריפות כנגד כל תנועות ההשכלה והתנועות הציוניות, ואף התנגד ל"אגודת ישראל". התנגד לכל שינוי בסדרי הקהילות ובסדרי הלימוד בתלמודי התורה ובתי המדרש.

בשנת תרע"ד בפרוץ מלחמת העולם הראשונה נמלט לרצפרט שבהונגריה, ואח"כ קבע מושבו בעיר מונקאטש. בשנת תרפ"א חזר לגליציה, בתחילה התיישב בעיר הולשיץ הסמוכה ליארוסלב, מאחר שהעיר בעלז היתה חרבה והרוסה מפגעי המלחמה, ורק בשנת תרפ"ה חזר לעירו בעלז, עם גמר השיפוצים בביתו ובבית מדרשו. המכתב שלפנינו נכתב בבעלז, אך לא צוין בו תאריך [יתכן שהוא נכתב בתקופת השנים תרנ"ד-תרע"ד, או בשנת תרפ"ה-תרפ"ו, לאחר חזרתו לבית מדרשו בעיר בעלז].

[1] דף. כ-15 ס"מ. מצב בינוני. כתמים. קרעים גסים בשולי הנייר, ללא פגיעה בטקסט. משוקם באופן מקצועי, ומודבק על נייר לשימור. נדירים המכתבים בחתימות ידם של אדמו"רי בעלז.

פתיחה: \$10,000

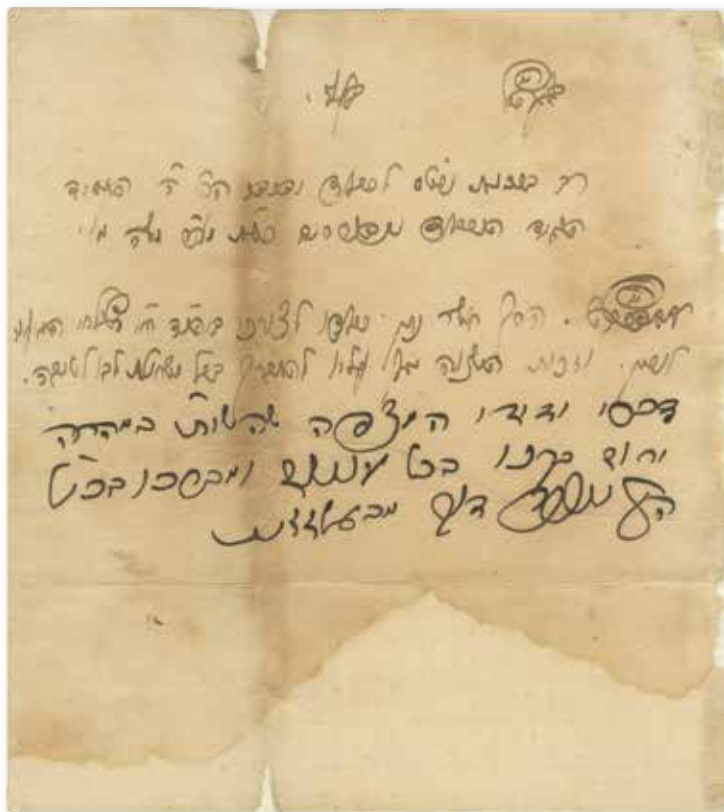
הערכה: \$20,000-30,000

96. Letter from Rebbe Yissachar Dov of Belz – HaMaharid – Blessings "May G-d Raise his Prestige Speedily in all his Matters"

Letter containing three lines handwritten and signed by Rebbe "Yissachar Dov of Belz". Belz, [no date indicated].

Letter confirming receipt of funds "for the Beit HaMidrash purposes", the first lines were handwritten by one of the Rebbe's attendants, and the three concluding lines are in the Rebbe's own handwriting, extending his blessings: **"the words of his friend who awaits G-d's speedy raising of his prestige in all areas, and blesses him with all good. Yissachar Dov of Belz"**.

Rebbe Yissachar Dov Rokeach – HaMaharid (1854-1926) was a foremost Chassidic leader of his times and leader of Orthodox Jewry in Galicia. The third Rebbe in the Belz dynasty, he was a son of Rebbe Yehoshua Rokeach of Belz and son-in-law of R. Zushe Twersky (son of Rebbe Aharon of Chernobyl). He settled in Chernobyl after his marriage and studied Torah. Known as an outstanding Torah scholar, he was held in high esteem by the leading Halachic authorities of his times

96

(see for instance in Responsa Beit Yitzchak by R. Yitzchak Schmelkes of Lviv). In 1878, he returned to Belz from Chernobyl to assist his father and was appointed as the latter's successor in 1898, with thousands of Belzer chassidim accepting his authority.

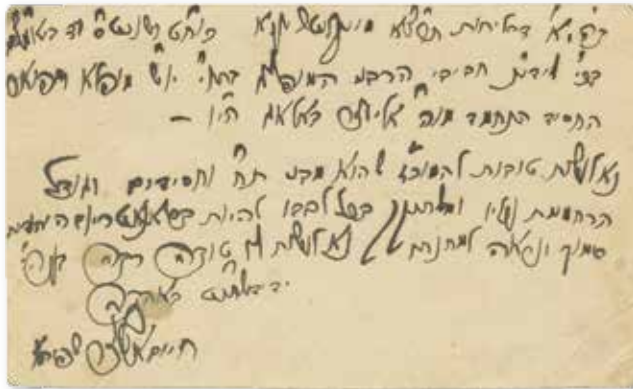
During the course of his leadership, which spanned over thirty years, tens of thousands of followers joined his court. Belz Chassidism extended to Czechoslovakia, Hungary and Transylvania, apart from the many thousands of Chassidim who flocked to him from all over Galicia and Poland. Belz Chassidism was unique for its community of hundreds of "sitters" - Torah scholars who sat unceasingly in the Belz study hall, studying Torah and Chassidism. His influence on Jewish life in Poland was extensive, and he headed the Orthodox Jewry public institutes including the Machzikei HaDat organization. He battled fiercely against all Enlightenment and Zionist movements, even opposing Agudat Yisrael. He banned any change in community procedures or in the study orders of the Boys' schools and study halls.

In 1914, with the outbreak of WWI, he escaped to Ratzfert (Újfehértó), Hungary, later settling in Munkacs (Munkachevo). In 1921, he returned to Galicia, first settling in Oleszyce near Jarosław, since Belz had been severely affected by the war, only returning to Belz in 1925, after his home and the Beit Midrash had been refurbished. This letter was written in Belz, but does not mention any date (it was possibly written between 1894-1914, or in 1925-1926, after he returned to his Beit Midrash in Belz).

[1] leaf. approx. 15 cm. Fair condition. Stains. Large marginal tears, not affecting text. Professionally restored, mounted on paper for preservation.

Letters bearing the handwritten signature of Rebbes of Belz are scarce.

Opening price: \$10,000
 Estimate: \$20,000-30,000

97a

97b

97. מכתב האדמו"ר רבי חיים אלעזר שפירא אב"ד מונקאטש, בעל "מנחת אלעזר" – המלצה לסיוע רפואי וברכת שנה טובה

מכתב (כ-7 שורות) בכתב ידו וחתמתו של האדמו"ר רבי חיים אלעזר שפירא אב"ד מונקאטש בעל "מנחת אלעזר". מונקאטש, אלול תרצ"א [1931].

נכתב על גבי כרטיס ביקור מודפס של האדמו"ר - "Lasar Spira - bez. oberrabbiner - Mukacevo", ונשלח אל הרב החסיד ר' אליעזר באלאג, בבקשה לרחם ולעזור לחולה "שהוא מבני ת"ח וחסידיים", ונזקק "להיות בסאנאטריום היהודית סמוך ונראה למחנהו". האדמו"ר מבקש ממנו לעשות משהו בענין כדי שיתקבל לבית החולים - "נא לעשות לו טובה רבה בעה"י".

בראש המכתב ברכת שנה טובה: "כוח"ט ושוכט"ס עד ביאגצ"ב" [כתיבה וחתמה טובה ושלום וכל טוב סלה עד ביאת גואל צדק במהרה].

הגאון הקדוש רבי חיים אלעזר שפירא, מגאוני התורה ההלכה והחסידות בדורו, ומגדולי המקובלים (תרל"ב-תרצ"ז, אוצר הרבנים 6243). בן רבי צבי הירש אב"ד מונקאטש בעל "דרכי תשובה", ונכדו של רבי שלמה שפירא אב"ד מונקאטש בעל "שם שלמה". משושילתא קדישא של רבי צבי אלימלך מדינוב בעל "בני יששכר". עמד במערכות קדושת ישראל, ודבריו בהלכה ובקבלה נשמעו בכל תפוצות ישראל. מספריו: שו"ת מנחת אלעזר, שער יששכר, נמוקי אורח חיים, דברי תורה ט' חלקים, ועוד. [אודותיו: דרכי חיים ושלום].

כרטיס ביקור. 11x6.5 ס"מ. מצב טוב מאד.

פתיחה: \$4000

הערכה: \$5000-6000

97. Letter from Rebbe Chaim Elazar Spira, Rabbi of Munkacs, Author of Minchat Elazar – Recommendation for Medical Assistance and Blessings for a Good Year

Letter (approx. 7 lines), handwritten and signed by Rebbe Chaim Elazar Spira Rabbi of Munkacs (Munkachevo), author of Minchat Elazar. Munkacs, Elul 1931.

Written on the Rebbe's printed visiting card – "Lasar Spira – bez. Oberrabbiner – Mukacevo", and addressed to R. Eliezer Bollag, requesting his assistance for an ill person, a descendant of Torah scholars and pious men, who needs to stay in the Jewish sanatorium close to him. The Rebbe bids him to use his influence to have him admitted in the hospital - "please do for him this great kindness".

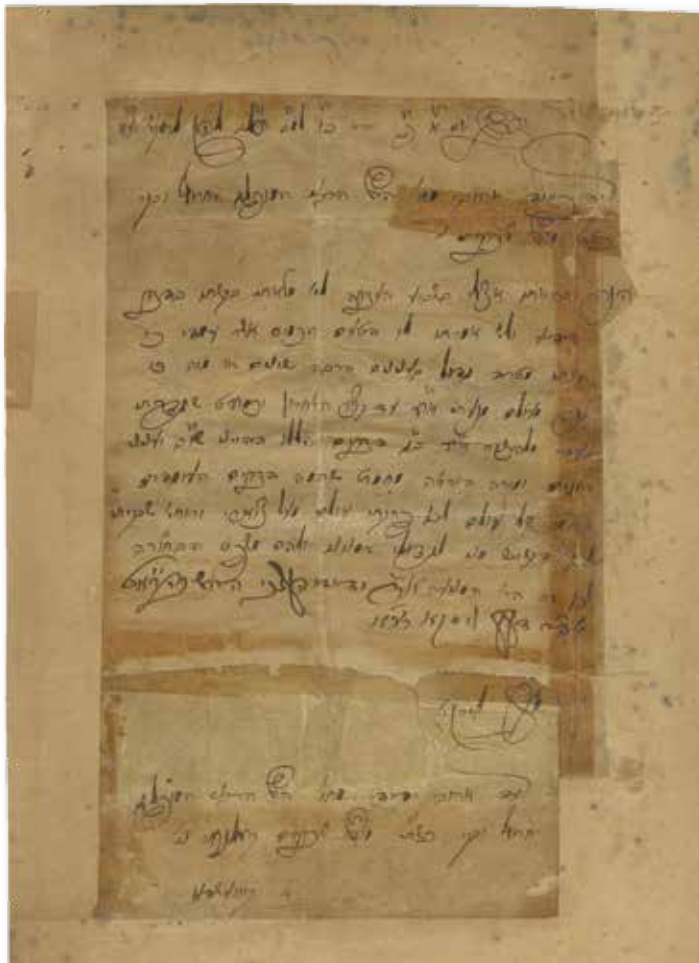
The letter begins with blessings for a good year: "A good inscribing and sealing, peace and all good things until the coming of the true redeemer speedily".

R. Chaim Elazar Spira (1872-1937, Otzar HaRabbanim 6243) was a leading Torah scholar in Halacha and Chassidism in his generation, and a foremost kabbalist. He was the son of R. Tzvi Hirsh Rabbi of Munkacs, the Darchei Teshuva and grandson of R. Shlomo Spira Rabbi of Munkacs, author of Shem Shlomo, a scion of the illustrious lineage of R. Tzvi Elimelech of Dynów, the Bnei Yissaschar. He stood at the helm of campaigns safeguarding authentic Judaism, and his teachings on Halacha and Kabbalah were disseminated all over the Jewish world. His works include: Responsa Minchat Elazar, Shaar Yissaschar, Nimukei Orach Chaim, Divrei Torah 9 Parts, and more. [See: Darkei Chaim VeShalom].

Business card. 11x6.5 cm. Very good condition.

Opening price: \$4000

Estimate: \$5000-6000

98

98. מכתב האדמו"ר רבי צבי הירש מליסקא – לליסקא, תרל"ב

מכתב מעניין מהאדמו"ר רבי צבי הירש מליסקא, החותם בחתימתו המלאה: "הק' צבי הירש בהר"א ז"ל אב"ר דק"ק ליסקא יע"א". ליסקא (Olasz-) (liska), אייר תרל"ב [1872].

נשלח אל קרובו רבי אברהם הלוי קעלנער מו"צ בקהילת קיוועשדא. האדמו"ר מתנצל על אי התערבותו בנושא מינוי רב לדיינות ומורה הוראה ומינוי שוחט ובודק באחת העיירות: "הנה בהיותו אצלי בשבוע העברה לא מלאתי בקשתו בדבר הידוע ולא אמרתי לו הטעם הכמוס אשר עמדי... כי הנה מעולם מנעתי א"ע [את עצמי] עד קצה האחרון וכמעט שגדרתי בעדי מלהכניס א"ע בג' דברים הללו דהיינו שו"ב ועניני דיינים ומורה הוראה, מחמת שהמה דברים העומדים ברומו של עולם, לכן פרקתי עולם מעל צווארי ורווחי שבקיתי ל[מאן] דקשיש [מ]מני לגדולי דורינו ולהם משפט הבחור"ה..."

הגאון הקדוש רבי צבי הירש פרידמן - הרב מליסקא (תקנ"ח-תרל"ד), מגדולי האדמו"רים בהונגריה, מהדור הראשון של תנועת החסידות בהונגריה. מתלמידיו של בעל ה"שמח משה" ושל האדמו"רים רבי שלום מבעלז, רבי ישראל מרוזין, רבי מאיר מפרמישלאן וה"דברי חיים" מצאנז. נודע כפועל ישועות ומכל קצו הארץ הגיעו להתברך מפיו. מחבר הספרים "אך פרי תבואה", "הישר והטוב" ועוד. תלמידו הגדול הוא רבי ישעיה מקרסטיר, שחותם בכל חתימותיו: "שהיה משמש בקודש אצל הרב הצדיק מליסקא זי"ע".

[1] דף. 28 ס"מ. כתיבת ידי סופר וחתימה בכתב יד קדשו של האדמו"ר. מצב בינוני. קרעים וכתמים. פגיעות קלות בטקסט. הדבקות נייר בשולי הדף. מודבק על נייר לשימור.

פתיחה: \$12,000

הערכה: \$15,000-18,000

98. Letter from Rebbe Tzvi Hirsh of Liska – Liska, 1872

Interesting letter from Rebbe Tzvi Hirsh of Liska, with his full signature: "Tzvi Hirsh son of R. A. Rabbi of Liska". Liska (Olaszliszka), Iyar 1872.

Addressed to his relative R. Avraham HaLevi Kelner, posek in Nagykövesd (Velký Kamenec). The Rebbe apologizes for his refusal to get involved in appointing a rabbi as dayan and posek, and in appointing a Shochet and Bodek in one of the villages: "Behold, when he was by me last week, I did not fulfill his wish in the matter at hand and I did not explain to him my motive for this... behold, I have always totally refrained from dealing with these three issues, i.e. Shochet and Bodek, dayanim and poskim, since these are lofty matters, therefore I have removed this yoke from my shoulders and left these weighty decisions to those who are greater than myself..."

R. Tzvi Hirsh Friedman – the Rabbi of Liska (1798-1874) was a leading Hungarian rebbe, of the first generation of Chassidism in Hungary. He was a disciple of the Yismach Moshe, Rebbe Shalom of Belz, R. Yisrael of Ruzhin, R. Meir of Premishlan and the Divrei Chaim of Sanz. He was reputed for the salvations he effected, and people flocked to him from throughout the country seeking his blessings. He authored Ach Pri Tevua, HaYashar VeHaTov, and more. His prominent disciple was R. Yeshaya of Kerestir, who signed all his signatures as: "who was the close attendant of the pious Rabbi of Liska".

[1] leaf. 28 cm. Written by a scribe with the handwritten signature of the Rebbe. Fair condition. Tears and stains. Slight damage to the text. Marginal paper repairs. Mounted on paper for preservation.

Opening price: \$12,000

Estimate: \$15,000-18,000

99. ספר יוחסין - חתימת האדמו"ר רבי ישעיה מקרסטיר

ספר יוחסין, תולדות חכמי ישראל ומסורת תורת ישראל, מזמן משה רבינו עד זמן המחבר, מאת רבי אברהם זכות (זאקוטו). חלקים א-ב. זולקווא, [תקנ"ט 1799].

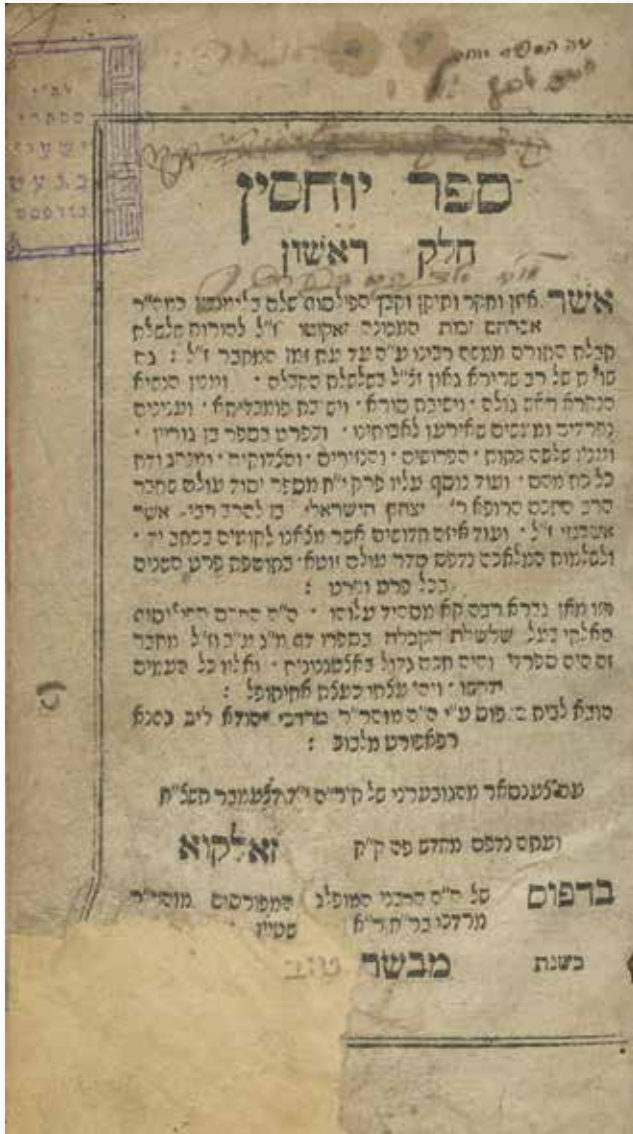
בדף לפני השער חתימה בכתב יד קדשו של רבינו: "הק' ישעי' שטיינער". מעבר לדף השער חותמתו האישית (מטושטשת קצת): "ישעי' שטיינער Isaje Steiner Bodrog-Kerestur". חתימות ורישומי בעלות נוספים: "יצחק יעקב --- אב"ד ---"; "אברהם בערגער"; וחתימות נוספות.

הצדיק הקדוש רבי ישעיה שטיינר מקרסטיר (תרי"ב-תרכ"ב), תלמידו וממלא-מקומו של האדמו"ר רבי צבי הירש מליסקא בעל "אך פרי תבואה". התייתם מאביו בגיל שלש ומגיל 12 התגדל כבן בבתו של רבו הקדוש מליסקא. דבק בחסידות ונסע אל רבי חיים הלברשטאם מצאנז ורבי מרדכי מנאדבורנה, אולם עיקר שימושו היה אצל רבי צבי הירש מליסקא והוא קיבל על עצמו להיות שמשו של רבי צבי הירש [גם בתקופת אדמו"רותו כאשר המונים מכל רחבי הונגריה נסעו אליו היה חותם בחותמתו ובמכתביו: "...שהיה משמש בקודש אצל הרב הצדיק מליסקא"]. גדולי האדמו"רים בדורו העריצוהו, האדמו"ר רבי חיים מצאנז והאדמו"ר רבי יששכר דוב המהרי"ד מבעלז [שארמר עליו כי "מפתח של פרנסה" נמצא אצל רבי ישעיה מקרסטיר]. עשה צדקות לאלפים ורבבות. קיים בהידור ובגופו מצוות הכנסת אורחים, והיה עמוד החסד והתפילה בדורו. צדיק עממי מפורסם. מכל רחבי הונגריה נהרו לחצרו המוני יהודים (ואף גויים) לשאול בעצתו. נודע לרבים כפועל ישועות ונותן קמיעות. עד היום הזה יש שתולין את תמונת פני-קדשו כסגולה להינצל מעכברים, משום מעשה שהיה, כמסופר בספר תולדותיו, "מי באר ישעיהו".

[4], קה, [1] דף; [1], ב-סד דף. 18.5 ס"מ. מצב משתנה, טוב עד בינוני. בלאי וכתמים. קרעים חסרים בשולי השער של חלק א' ובארבעת הדפים הראשונים. נזק אש בשולי דף צג. כריכה עתיקה עם שדרת עור, בלוייה.

פתיחה: \$5000

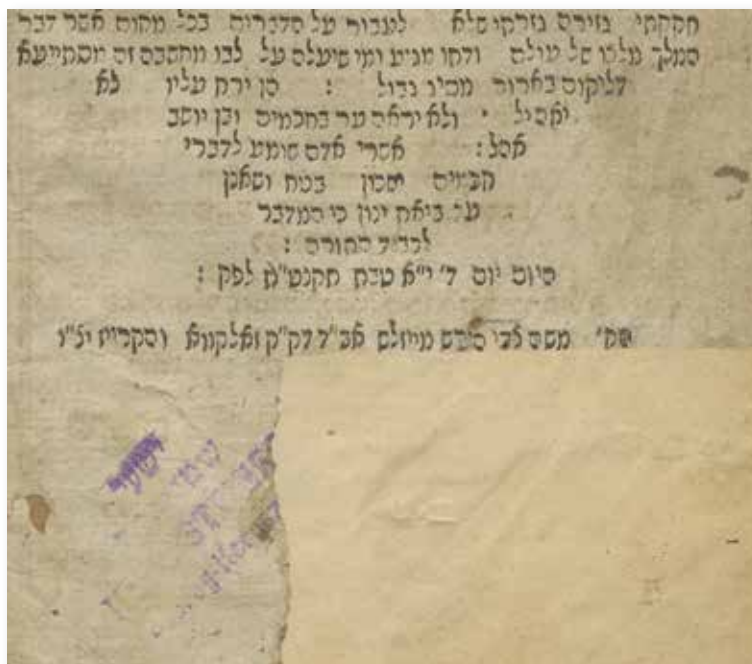
הערכה: \$8000-12,000

99a

99b

99c

99. Sefer Yuchasin – Signature of Rebbe Yeshaya of Kerestir

Sefer Yuchasin, history of Torah transmission and its sages, from the time of Moshe Rabbeinu until the time of the author, by R. Avraham Zacuto. Parts I and II. Zhovkva, [1799].

The leaf preceding the title page contains the handwritten signature of R. "Yeshaya Steiner". The verso of the title page bears his personal stamp (slightly smudged): "Yeshaya Steiner (in Hebrew) - Isaje Steiner Bodrog-Kerestur". Other signatures and ownership inscriptions: "Yitzhak Yaakov --- Rabbi of ---"; "Avraham Berger"; and more signatures.

R. Yeshaya Steiner of Kerestir (Bodrogkeresztúr; 1852-1922) was the disciple and successor of Rebbe Tzvi Hirsh of Liska (Olaszliszka), author of Ach Pri Tevua. He was orphaned from his father at the age of three and was raised in the home of R. Tzvi Hirsh of Liska from the age of twelve. Drawn to Chassidism, he frequented the courts of Rebbe Chaim Halberstam of Sanz and Rebbe Mordechai of Nadvorna. However, his primary rebbe and mentor remained Rebbe Tzvi Hirsh of Liska, and he eventually became his close attendant (even when R. Yeshaya already served as rebbe, with throngs flocking

to his court from all over Hungary, he would still sign with his stamp and on his letters: "...who attended the pious Rebbe of Liska"). Rebbe Yeshaya was revered by the leading rebbes of his day, including Rebbe Chaim of Sanz and Rebbe Yissachar Dov of Belz (who stated that the "key to sustenance" is in the hands of R. Yeshaya of Kerestir). He performed thousands of charitable deeds, personally engaging himself in hospitality, and was considered one of the pillars of kindness and prayer in his times. He was renowned as a holy man, and thousands of Jews (as well as non-Jews) from all over Hungary would travel to his court to seek his advice. He was also renowned as a wonder-worker and for providing amulets. Until this day, his portrait is hung in homes as a segula against mice. The story behind this custom is related in his biography, Mei Be'er Yeshayahu. [4], 105, [1] leaves; [1], 2-64 leaves. 18.5 cm. Varying condition, good to fair. Wear and stains. Marginal open tears to the title page of Part I and first four leaves. Marginal singeing to leaf 93. Early binding with leather spine, worn.

Opening price: \$5000
 Estimate: \$8000-12,000

100b

100a

100. סידור כוונות האר"י, מרבי שבתי מראשקוב - למברג, תרכ"ו - חתימת רבי משולם סג"ל לאווי - האדמו"ר הראשון מטאהש - העותק של האדמו"ר בעל ה"אמרי יוסף" מספינקא - עם הגהותיו, ועם הגהות חתנו רבי נחמן כהנא אב"ד ספינקא בעל "ארחות חיים"

בדף כד (מספירת הדפים האחרונה), בדפי ההגדה של פסח, על ידי המלים "למוד הוא", מהפיוט "א-ל בנה", כתובה הגהה: "עי' בספרי א[ורחות] חיים" סי' ת"פ אות ב' על הגיליון די[ןש] ל[ונמ]ר[לוחם] הוא, יעו"ש". הגהה זו אכן נמצאת בספר "ארחות חיים" של רבי נחמן כהנא. הגהה בכתב-יד מכותב שלישי בדף צח/2.

במספר מקומות בסידור רישומי שמות שרשמו, כנראה, על ידי אחד מחסידי האדמו"ר, שנתן לרבו את הסידור במתנה, ורשם בו את השמות כדי שהאדמו"ר יזכירם בטובה בעת שיתפלל בסידורו.

האדמו"ר הקדוש רבי משולם פייש סג"ל לאווי הראשון - האדמו"ר הראשון מטאהש (תקפ"א-תרל"ג), מגדולי האדמו"רים בהונגריה, שנודע בקדושתו וכן "פועל-ישועות". נולד במורביה, בעיר יזפס-דורף (הסמוכה לקרלטובד). בתקופת נעוריו התפשטה ההשכלה ועזיבת התורה במדינת מורביה, אז נסע ללמוד בישיבות הונגריה אצל המהר"ם א"ש ואצל הגאון רבי אברהם שאג. לאחר נישואיו התגורר בכפר אושואר הסמוך לניר-באטור (יישוב מפורסם באנשי-מעלה מקובלים ועובדי השי"ת, שהרב מקומרנא היה מכהן אותם "חכמי אש ואור" - כמליצה על שם המקום אושואר), שם התגורר חמיו, שהיה מתלמידי הרב מקאלוב והרב מקומרנא. רבי משולם פייש היה מקושר לגדולי החסידות בהונגריה וגליציה: הרב מליטקא, ה"דברי חיים" מצאנז, מוהר"א מדייטשבו, הרב מקומרנא, הרב מראזלא ועוד. רבו העיקרי היה האדמו"ר רבי דוד מדינוב, שהסמיכו לכהן באדמו"רות. כיהן כרב ואב"ד בעיר טאהש (נ"ר-

"סדר תפלה מכל השנה, עם כוונת האר"י זללה"ה", שני חלקים בכרך אחד, לחול שבת ומועדים, מאת רבי שבתי מראשקוב, תלמיד הבעש"ט. למברג, תרכ"ו 1866.

בראש דף השער חתימה: "בע"ה פיש סגל" - כפי הנראה, חתימת יד קדשו של האדמו"ר רבי משולם פייש סגל - האדמו"ר הראשון מטאהש. מעל החתימה רישום נוסף [חתימה?]: "פייש סגל".

סידור זה היה שייך להאדמו"ר בעל "אמרי יוסף" מספינקא, אשר כתב בו את הגהותיו; ולחתנו רבי נחמן כהנא אב"ד ספינקא, שאף הוא כתב בו את הגהותיו. בשער ובמספר דפים נוספים חותמות "נחמן כהנא אב"ד דק"ק ספינקא". בדף השער ובדף שלפניו חתימות "הק' יצחק אייזיק אדלער" - חתנו של רבי נחמן כהנא. חתימה נוספת (לא ברורה) בשער: "הק' יוסף ---".

בדפי הסידור עשרות הגהות קבליות בכתב-יד - כפי הנראה, בכתב-יד קדשו של האדמו"ר רבי יוסף מאיר וייס, בעל ה"אמרי יוסף" מספינקא; ומאות הגהות בכתב-יד חתנו רבי נחמן כהנא אב"ד ספינקא, מחבר ספר "ארחות חיים" (סיגט תרנ"ח). הגהותיו של ה"אמרי יוסף" כתובות בדיו סגולה.

ההגהות כוללות השוואות עם הכוונות הנדפסות בספרים פרי עץ חיים ומשנת חסידים, יען השווה ועל השונה שבהן. בהגהותיו של בעל ה"ארחות חיים" ישנם חידושים, ביאורים והערות רבים, קושיות ותירוצים. בדף 1/1 (מספירת הדפים האחרונה), באחת ההגהות על הגדה של פסח, מוסבר ע"פ הקבלה, המנהג שהאשה מסייעת לבעלה בהגבת הקערה בעת אמירת "הא לחמא ענייא".

100d

100c

ועוד. נודע בבקיאיותו המדהימה בנגלה ובנסתר. חסידות ספינקא שמרה על נוסח זידיטשוב בתפילה ובהנהגה. תפילותיו הלהיבו את המוני החסידים, והן מתוארות כתפילות בכח נפלא ממש למעלה מכח האנושי. מסופרים עליו סיפורי מופת מופלאים, כפועל ישועות בברכותיו ובעצותיו שנאמרו ברוח-הקודש. בנו האדמו"ר מהרי"א מספינקא מעיד עליו: "ופעל ישועות רבות ועצומות בברכתו, ופקד עקרות בתפלתו, וריפא חולים בעתירתו, ובקע רקיעין בשחתו, וכמעט אוכל להגיד שכל דיבור שיצא מפיו הקדוש לא שב ריקם...". גם לאחר פטירתו, נודע מקום קברו למקום תפילה וישועה. בשנת תשל"ב הועלה ארונו לארץ-ישראל, ונטמן בחלקה מיוחדת של חסידי ספינקא בבית הקברות "סגולה" בפתח-תקוה. הגאון הקדוש רבי נחמן כהנא אב"ד ספינקא (תרכ"א-תרס"ח), חתנו של ה"אמרי יוסף". משנת תרמ"ה כיהן כרבה של ספינקא. התפרסם על שם ספרו "ארוחת חיים" על שלחן ערוך אורח חיים, חיבור-ליקוט (כדוגמת ספר 'פתחי תשובה'). בספרו נדפסו הגהות והוספות רבות שהוסיף מהרש"ם מברא"ן על דברי המחבר. בסוף ספרו נדפס קונטרס הוספות בשם "עובר אורח", שכתב והוסיף האדר"ת על דבריו. נפטר בטרם עת, בחיי חמיו. חתנו רבי יצחק אייזיק אדלר כיהן כרבה של סרדנה.

פתיחה: \$12,000
 הערכה: \$30,000-50,000

טאש Nyirtass, סמוכה לעיר המחוז קליינווארדיין (קישווארדה)). התפרסם בעבודתו את השי"ת בהתלהבות כאש-בוערת ותפילותיו עבור הכלל והפרט. גדולי אדמו"רי דורו (רבי דוד מדינוב ורבי אשר אנשיל יונגרייז מטשונגער) שלחו אליו אנשים על מנת שיושעו בתפילותיו הטוהרות ובזכות תורתו וקדושתו. סיפורים על גילויי "רוח הקודש" בבית מדרשו היו ידועים - גילויים שמימיים ותוכחה על נסתרות שהיתה עטופה ב"אהבת ישראל" ובשמחת-לב. אמרו עליו שבשעת ריקודו בשבת קודש היה פועל את כל הישועות. בכל ימות השבוע היה שרוי בתענית [תענית משבת לשבת], ולא היה ניכר עליו מאומה, כי צהלתו היתה על פניו (סיפורים רבים אודות ה"מופתים" וההתרוממות הרבה שחוו השוהים במחיצתו, ראה בספר "פאר משולם" שנכתב לתולדותיו). האדמו"ר הקדוש רבי יוסף מאיר ווייס בעל "אמרי יוסף" מספינקא (תקצ"ח-תרס"ט), האדמו"ר הראשון לבית ספינקא, אבי שושלות אדמו"רי ספינקא. גדול בתורה ובחסידות, ומקובל אלוהי, תלמיד המהר"ם א"ש אב"ד אונגוואר, ועוד. הסתופף בצילו של האדמו"ר השר-שלום מבעלז, וכן אצל האדמו"רים רבי מנחם מנדל מוויזניץ ורבי חיים מצאנז בעל ה"דברי חיים", אך רבו העיקרי היה קרוב-משפחתו האדמו"ר רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב - המהרי"א, שהעריכו כחשוב שבתלמידיו. בשנת תר"ל הכתירו רבו המהרי"א מזידיטשוב לאדמו"ר, אולם הוא סירב לקבל את האדמו"רות כל עוד רבו בחיים. רק בשנת תרל"ו החל לנהוג באדמו"רות לאחר שרבו האדמו"ר רבי חיים מצאנז הסמיכו לכך. אז החל מקבל חסידים בעיר מגוריו ספינקא שבמחוז מרמרוש. עד מהרה נתפרסם שמו ברחבי הונגריה וגליציה, ואלפי חסידים נמנו על תלמידיו, מהם גדולי תורה מפורסמים כהגאון רבי שלום מרדכי שבדרון המהרש"ם מברא"ן

written by a Chassid who gave the siddur to the rebbe as a gift, so that the Rebbe should pray for them.

R. Meshulam Feish Segal Lowy (I), born in Moravia, the first Tosher Rebbe (1821-1873) was a leading Hungarian Rabbi renowned for his holiness and ability to perform wonders. During his formative years, the Enlightenment movement and Torah abandonment spread throughout Moravia rousing him to leave home and study in Hungarian yeshivas headed by the Maharam Ash and R. Avraham Shaag. After his wedding, he moved to the village of Nyirvasvari (Eshvor) near Nyírbátor [famed for its illustrious kabbalists and G-d-fearing Jews whom the Komarno Rabbi called "Fire and light scholars", a play on the name of the place Esh ("fire" in Hebrew) "v'or" ("and light" in Hebrew)], near his father-in-law, who was a disciple of the Kaliver Rebbe and of the Rebbe of Komarno. R. Meshulam Feish had ties to prominent Chassidic Rebbes in Hungary and Galicia: The Rebbe of Liska, the Divrei Chaim of Sanz, the Mohari of Zhydachiv, the Rebbe of Komarno, the Rebbe of Roslavl, and others. His primary rebbe was R. David of Dynow who ordained him as rebbe.

R. Lowy served as Rabbi and Av Beit Din in Nyirtass (near Kleinwardein [Kisvárd]) and was renowned for his fiery enthusiasm and his fervent prayers serving G-d. Prominent rebbes of his times (R. David of Dynow and R. Asher Anshel Yungreiss of Csenger) sent people seeking deliverance to R. Lowy relying on his pure prayers and the merit of his Torah study and holiness. Revelations of Ruach HaKodesh are known to have appeared in his Beit Midrash. Reputedly, all his wonders were performed at the time he danced on Shabbat. The entire week he fasted, yet no suffering could be detected on his countenance [see Pe'er Meshulam for many stories about his wonders and the great elevation felt by those in his proximity].

R. Yosef Meir Weiss, author of Imrei Yosef of Spinka (1838-1909), was the first Spinka Rebbe, forefather of the dynasty of Spinka rebbes. A prominent Torah scholar and Chassid, disciple of the Maharam Ash, Rabbi of Uzhhorod (Ungvár) and others. He was close to the Sar Shalom of Belz, to R. Menachem Mendel of Vizhnitz and to R. Chaim of Sanz, author of Divrei Chaim. However, his primary rebbe was his relative, R. Yitzchak Isaac of Zhydachiv - the Mahari, who considered R. Yosef Meir his most illustrious disciple.

In 1870, his teacher the Mahari of Zhydachiv appointed him rebbe, but he refused to officiate as rebbe during his teacher's lifetime. Only in 1876, after R. Chaim of Sanz ordained him rebbe, did he begin receiving Chassidim in his hometown of Săpânța in the Maramureș region. His name quickly spread throughout Hungary and Galicia and thousands of Chassidim became his followers including many prominent Torah scholars, such as R. Shalom Mordechai Schwadron the Maharsham of Berezhany, and others.

He was reputed for his amazing proficiency in revealed and hidden Torah. The Spinka Chassidism preserved the Zhydachiv version of prayer and conduct. His fervent prayers inspired the Chassidic multitudes, and are described as prayers with superhuman exertion. Stories are told of the amazing wonders he performed, through his blessings and counsel which were given with Ruach HaKodesh. His son, the Mahari of Spinka, attests that "his blessings worked many wonders and that many childless women bore children as a result of his prayers and his prayers cured the ill... I can almost say that every word which was emitted from his holy mouth was answered...". After his death, his grave is renowned as a site for prayer and deliverance. In 1972, his remains were brought to Eretz Israel and buried in the special plot of Spinka Chassidim in the Segula cemetery in Petach Tikva.

R. Nachman Kahana Rabbi of Spinka (1861-1908), son-in-law of the Imrei Yosef, officiated as Rabbi of Spinka from 1885. Renowned for his book Orchot Chaim on the Shulchan Aruch Orach Chaim, an anthology (similar to the Pitchei Teshuva). His book contains glosses and many additions by the Maharsham of Berezhany. The Aderet wrote supplements titled Over Orach which are printed at the end of R. Kahana's book. He died at a young age in the lifetime of his father-in-law. His son-in-law R. Yitzchak Isaac Adler officiated as Rabbi of Seredneye.

[56], 57-130, [4], 104; 114 leaves. 21 cm. Good-fair condition. Stains and wear. Dampstains to some leaves. Title page is repaired with paper. Tears to several other leaves, slightly affecting text, some repaired. New leather binding.

Opening price: \$12,000

Estimate: \$30,000-50,000

101. מסמך בחתימות האדמו"ר בעל "אמרי אמת" מגור ורבי מאיר דן פלוצקי בעל ה"כלי חמדה" – פולין, שנות התר"פ

מסמך עם חתימות רבנים ועסקנים, ותוספת דברים מהאדמו"ר מגור, הכותב בכתב ידו וחתימתו: "מכתב הנ"ל הוא גם בהסכמתו. **נאם אברהם מרדכי אלטר**". [פולין, שנות התר"פ בקירוב].

קטע סיום של מכתב ציבורי בהדפסת שכפול סטנסיל, עם חתימות והוספות בכתב יד. המכתב המודפס חסר בחלקו העליון וחתימות בו ארבעת "חברי הועד הפועל, וועד הפיננסי": רבי "מאיר דן רפאל ברח"י ז"ל" (הגאון מדוואהרט, בעל ה"כלי חמדה"); "ישעיה רינגלבלום[?];" רבי "יצחק מאיר לעווין" (מנהיג "אגודת ישראל"); "יעקב טראקנהיים" (חבר עיריית וורשא, מטעם "אגודת ישראל").

נושא המכתב הוא מגבית בענין ציבורי חשוב (כנראה של "אגודת ישראל", או של הגוש החרדי בקהילת וורשא), בו מתבקשים אנשי יכולת להעביר את השתתפותם הכספית.

הגאון רבי מאיר דן פלוצקי (תרכ"ו-תרפ"ו), בעל "כלי חמדה", מגדולי גאוני פולין ורבניה, תלמידם של בעל "נפש חיה", הגאון מקוטנא וה"אבני נזר". כיהן כאב"ד דוואהרט ואוסטרוב-מאזובייצק. השתתף במסע המפורסם של גדולי הרבנים שנסעו לארה"ב בשנת תרפ"ד.

האדמו"ר מגור רבי אברהם מרדכי אלטר בעל ה"אמרי אמת" (תרכ"ו-תש"ח), האדמו"ר השלישי לשושלת גור. בנו של ה"שפת אמת", גאון וקדוש. מייסד "אגודת ישראל" ומגדולי מנהיגי היהדות החרדית לפני השואה. רבם של עשרות אלפי חסידי גור בפולניה.

בשנות השואה נהרגו רוב חסידיו ועשרות מצאצאיו, אך האדמו"ר ניצל בדרכי ניסים ועלה לירושלים, בה כונן מחדש את חסידות גור וישיבותיה. בניו הוותיקים הם האדמו"רים: ה"בית ישראל", ה"לב שמחה" וה"פני מנחם". מכונה ה"אמרי אמת" על שם ספרו בשם זה. רבי יצחק מאיר הכהן לווין (תרנ"ד-תשל"א), מנהיג "אגודת ישראל העולמית" בפולין ובארץ-ישראל, בן-בתו של האדמו"ר בעל ה"שפת אמת" מגור, וחתן-דודו האדמו"ר רבי אברהם מרדכי בעל ה"אמרי אמת" מגור. עלה לארץ בשנת 1940, ניהל את עניני היהדות החרדית מול השלטונות בתקופת הקמת המדינה, וכיהן כשר בממשלות הראשונות של מדינת ישראל.

רבי יעקב טרוקנהיים (תרמ"ח - נספה בשואה תש"ד 1888-1943), מחסידי גור. חבר מועצת הקהילה בוורשא, ומשנת 1926 יו"ר ועד הקהילה. חבר עיריית וורשא בשנים 1919-1939, סנטור בשנים 1935-1937, וחבר הסיים הפולני משנת 1937.

[1] דף. 17.5 ס"מ. מצב טוב. חלקו העליון גזור וחסר.

פתיחה: \$3000

הערכה: \$4000-6000

100. Siddur Kavanot HaAri, by Rabbi Shabtai of Raszków – Lemberg, 1866 – Signature of Rabbi Meshulam Segal Lowy – First Tosher Rabbi – Copy of the Author of Imrei Yosef of Spinka – Glosses of the Rebbe and of his Son-in-Law R. Nachman Kahana, Rabbi of Spinka, Author of Orchot Chaim

"Seder Tefilla for the entire year with Kavanot HaAri", two parts in one volume, for weekdays and for the Holidays, by R. Shabtai of Raszków, disciple of the Ba'al Shem Tov. Lemberg, 1866.

The top of the title page bears the signature "Feish Segal"; presumably, this is the signature of R. Meshulam Feish Segal, the first Tosher Rebbe. Another inscription [signature?] appears above this signature: "**Feish Segal**". This siddur belonged to the Rebbe of Spinka, author of Imrei Yosef, and to his son-in-law R. Nachman Kahana who served in the Spinka rabbinat and bears both their glosses. The title page and several other leaves are stamped "Nachman Kahana Rabbi of Spinka". Signatures of his son-in-law "Yitzchak Isaac Adler" appear on the title page and on the preceding leaf. Another obscure signature appears on the title page: "Yosef ---".

The leaves of the siddur bear dozens of Kabbalistic glosses, apparently in the handwriting of R. Yosef Meir Weiss, author of the Imrei Yosef of Spinka and hundreds of glosses handwritten by his son-in-law R. Nachman Kahana R. of Spinka, author of Orchot Chaim (Siget 1888). The glosses of the Imrei Yosef are written in purple ink.

These glosses present comparisons with the kavanot printed in Pri Etz chaim and in Mishnat Chassidim. The glosses of the author of Orchot Chaim present novellae, explanations and many comments, questions and answers. A gloss on the Passover Haggadah which appears on p. 6a [of the last pagination] poses a Kabbalistic explanation of a custom that a woman assists her husband in raising the seder plate upon reciting Ha Lachma Anya. A gloss on p. 24 [ibid], alongside the words Lamud Hu of the piyyut E-l Bene in the Passover Haggadah states: "See my book Orchot Chaim Siman 480 Ot 2...". This gloss indeed appears in the book Orchot Chaim by R. Nachman Kahana. On p. 98b is a gloss in a third handwriting.

Names of people in need of prayer are inscribed in several places in the siddur. Presumably, the names were

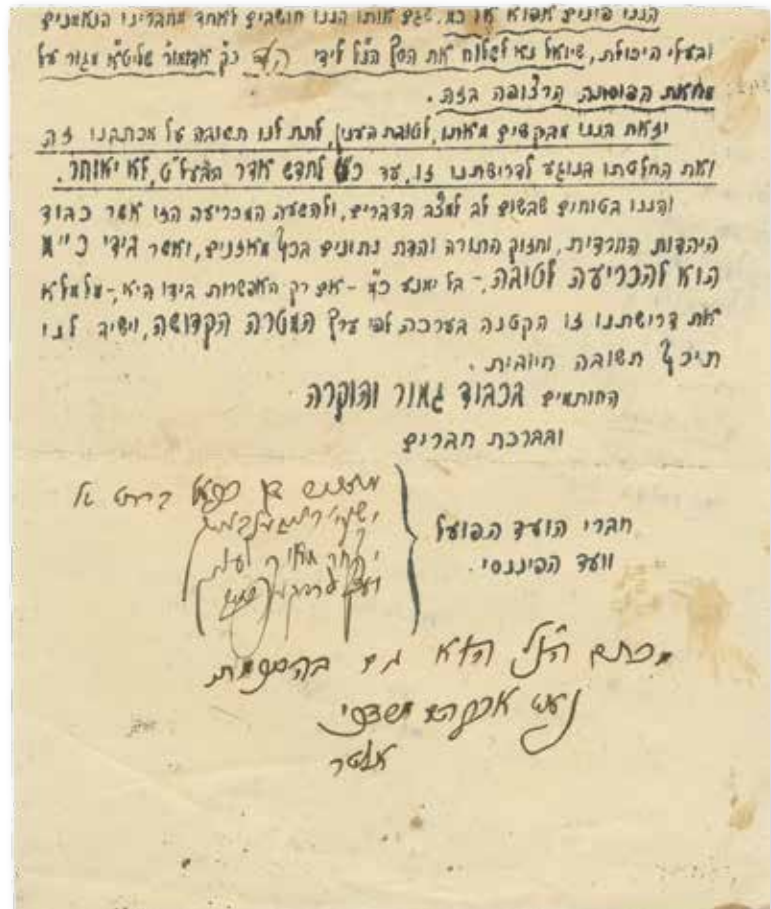
101. Document Signed by the Imrei Emet, Rebbe of Ger and Rabbi Meir Dan Plotzky Author of Kli Chemda – Poland, 1920s

Document signed by rabbis and community activists, with an addition handwritten and signed by the Rebbe of Ger: "This letter is also with my consent. So says Avraham Mordechai Alter". [Poland, ca. 1920s].

Concluding paragraph of a mimeographed, public letter, with handwritten signatures and additions. The printed letter, lacking its upper part, bears signatures of the four "members of the executive committee, the financial committee": R. "Meir Dan Refael son of R. Ch. Y" (the Gaon of Dvohrt, author of Kli Chemda); "Yeshaya Ringelblum[?]" ; R. "Yitzchak Meir Levin" (leader of Agudat Yisrael); "Yaakov Trokenheim" (Agudat Yisrael representative in the Warsaw city council).

The letter pertains to a fundraising campaign for some important public cause (presumably of Agudat Yisrael, or of the Orthodox Coalition of the Warsaw Kehilla), and requests the financial support of wealthy members.

R. Meir Dan Plotzky (1866-1926), author of "Kli Chemda", was a leading

101

Polish Torah scholar and rabbi, disciple of the Nefesh Chaya, the Gaon of Kutno and the "Avnei Nezer". He served as rabbi of Dvohrt (Warta) and Ostrów-Mozowiecka, and participated in the famous expedition of the prominent rabbis who traveled to the US in 1924.

R. Avraham Mordechai Alter (1866-1948), the third Gerrer Rebbe, son of the Sfat Emet, was a holy Torah scholar. Founder of Agudat Yisrael and prominent leader of Orthodox Jewry before the Holocaust, he served as Rebbe to tens of thousands of Ger Chassidim in Poland. The majority of his Chassidim as well as dozens of his descendants perished in the Holocaust, however the Rebbe miraculously survived and immigrated to Jerusalem, where he rebuilt the Ger dynasty and yeshivot. His sons who survived the Holocaust were the Beit Yisrael, Lev Simcha and Pnei Menachem, who all in turn later served as Rebbe of Ger. He was called the Imrei Emet after his book.

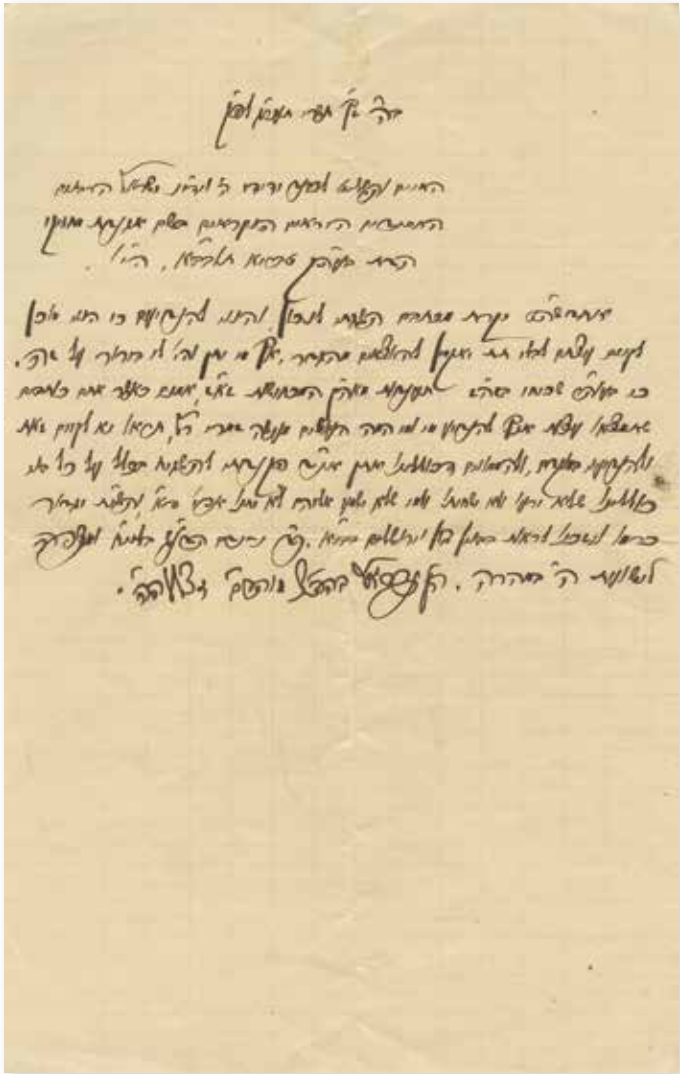
R. Yitzchak Meir HaKohen Levin (1893-1971), leader of the World Agudat Yisrael in Poland and Eretz Israel, was the grandson of the Sfat Emet of Ger and son-in-law of his uncle Rebbe Avraham Mordechai, Imrei Emet of Ger. He immigrated to Eretz Israel in 1940, and represented the interests of Orthodox Jewry in the government in the period of the founding of the State, acting as minister in the first governments of the State of Israel.

R. Yaakov Trokenheim (1888-1943) was a Gerrer Chassid. A member of the Warsaw Kehilla council, and from 1926, vice-president and later president of the Kehilla board. He was a member of the Warsaw city council in 1919-1939, of the senate in 1935-1937 and of the Polish Sejm from 1937.

[1] leaf. 17.5 cm. Good condition. Upper part cut and lacking.

Opening price: \$3000

Estimate: \$4000-6000

102

102. מכתב האדמו"ר בעל "אהבת ישראל" מוויזניץ - אודות הוצאת חברים מ"כולל ויזניץ" בטבריה - תשרי תרע"ג

מכתב בחתימת ידו של האדמו"ר מוויזניץ הרב הקדוש רבי ישראל הגר בעל ה"אהבת ישראל". [ויזניץ], תשרי תרע"ג [1912].

נשלח לטבריה אל "החסידיים היראים הנקראים בשם אגודת מחזיקי הדת בעה"ק טבריא". נושא המכתב הוא אישור האדמו"ר על פעילותם לחיזוק הדת, ולהרחקת אנשים שאינם הולכים בדרך הישר, מלהיות חברים ב"כולל ויזניץ":

"...והנני להודיעם כי הנני מוכן לקיים עצתם לבלי תת יאקסין [=תמיכות קבועות] להיוצאים מהגדר. אך מי יתן והיה לי בירור על זה, כי בעוה"ר [בעוונותינו הרבים] שכחי בזה"ז [בזמן הזה] תעודות מאה"ק [מארץ הקודש] המכחישות זא"ז [זו את זו]. אמנם כאשר אתם כותבים שתמצאו עצות איך להודיע מי ומי המה העושים מעשה זמרי ר"ל [רחמנא ליצלן], תראו נא לקיים זאת ולהודיעני בהקדם, ולהממונים דכוללינו אתן אנ"ד [=בלי נדר] פקודתי להשיג בכלל על כל בני כוללינו שלא ירעו ולא ישחיתו, ולמי שלא ישמע אליהם לא יתנו אפי' [לו] פ"א [פרוטה אחת], והשי"ת יגדור כרמו ויזכנו לראות בבנין ציון וירושלים... הק' ישראל בהה"צ מוהר"ב זצלה"ה".

רבי ישראל הגר (תר"ך-תרצ"ו). אנצ' גליציה ב', עמ 49-53; אנצ' לחסידות ב', עמ' תקלח-תקמא). מגדולי האדמו"רים בדורו. בנו של האדמו"ר רבי ברוך הגר מוויזניץ וקוסוב. אדמו"ר בוויזניץ משנת תרנ"ג. במלחמת העולם הראשונה נדד לעיר גרוסוורדיין והקים בה את מדרשו. בתקופתו הפכה ויזניץ לחסידות הגדולה בהונגריה, מרמרוש וגליציה. האדמו"ר הקדיש את חייו להקמת ישיבות ותלמודי תורה ולמשיכת בני הנוער ללימוד תורה ולעבודת השם. נודע בתפילותיו שהיו בהתלהבות גדולה ובהשתפכות הנפש. עסק רבות בצרכי צדקה ובניהול קופת ארץ ישראל. חביבותו לאנשי ארץ ישראל היתה גדולה, והיה נוהג לכבד מאד כל מי שנסע לארץ ישראל, והיה מלווהו עד הדלת. נודע על שם ספרו ה"אהבת ישראל".

בניו הקדושים כיהנו כאדמו"רים ורבנים ברומניה ובארץ ישראל, והמשיכו בעבודת הקודש של הפצת תורה וחסידות: רבי מנחם מנדל מווישיווא; רבי חיים מאיר מוויזניץ בעל "אמרי חיים", שמילא את מקומו כאדמו"ר בבית מדרשו עיר גרוסוורדיין, ולאחר השואה הקים את החסידות בבני ברק; רבי אליעזר בעל ה"דמשק אליעזר"; רבי ברוך מסערטט וחיפה, בעל ה"מקור ברוך". [1] דף. 23 ס"מ. מצב טוב. סימני קיפול על הטקסט.

פתיחה: \$5000

הערכה: \$6000-8000

103. מאמרי חסידות בכתב-ידו של האדמו"ר ה"דמשק אליעזר" מויזניץ - מאמרים על חומש ויקרא, שנכתבו בשנתו האחרונה ולא נדפסו - תל אביב, קיץ תש"ו

צורר דפים ופתקאות (כ-27 דף) בכתב-יד קדשו של האדמו"ר רבי אליעזר הגר, בעל ה"דמשק אליעזר" מויזניץ. תל-אביב, תש"ו [1946].

מאמרים על פרשיות השבוע, רעיונות בעיני עבודת ה' על פי דרך החסידות. דפים אלו נכתבו ע"י האדמו"ר בקיץ תש"ו, בחודשים האחרונים לחייו (לפני פטירתו בב' באלול תש"ו). החידושים הם על פרשיות תזרע-בחוקותי מחומש ויקרא. המאמרים לא נדפסו בספריו "דמשק אליעזר", ולמיטב ידיעתנו לא ראו את אור הדפוס. רעיונותיו מתובלים בראשי תיבות וגימטריות, כדרכם של אדמו"רי וויזניץ, וכן נזכר בהם הספר "צמח צדיק" מאת זקנו האדמו"ר הראשון לבית ויזניץ.

בראש אחד הדפים נכתב: "קדושים, תש"ו", ובראש דף אחר נכתב: "בחוקותי, תל אביב". אחד הדפים נכתב על דף תלוש מלוח שנה לשנת תש"ד. חלק מהדפים על גבי ניירות מכתבים של ישיבת ויזניץ, שהאדמו"ר עמד בראשה, וחלק גדול מהמאמרים נכתבו על גבי פתקאות (קוויטלאך) שהביאו לו החסידים, ובהם שמות רבים להזכיר בתפילה.

האדמו"ר רבי אליעזר הגר בעל ה"דמשק אליעזר" מויזניץ (תרנ"א-תש"ו). בנו של האדמו"ר ה"אהבת ישראל" מויזניץ, וחתנו של האדמו"ר רבי יצחק מאיר העשיל מקופיטשניץ. נסמך להוראה ע"י המהרש"ם מבערז'אן והמהר"ש ענגיל. בשנת תרפ"ב נתמנה לאב"ד ויזניץ והקים בה את ישיבת "בית ישראל ודמשק אליעזר". לאחר פטירת אביו בשנת תרצ"ו התמנה לאדמו"ר בעיר ויזניץ, ואילו אחיו ה"אמרי חיים" התמנה לאדמו"ר בבית מדרשו של אביהם ה"אהבת ישראל" בגרוסוורדיין. פעל רבות בענייני ציבור והצלת יהודים מהשואה. בניסן תש"ד עלה לארץ ישראל, התגורר בתל אביב, בה כיהן כראש ישיבת "תורת בית ישראל" של חסידי וויזניץ. נפטר בגיל 55 ולא הותיר אחריו צאצאים.

אחיו האדמו"רים ה"אמרי חיים" וה"מקור ברוך" מתארים את דמותו במילים אלו: "...האיר פני תבל בתורתו וחכמתו והדר חן תפארת קדושתו, ולאפי ישראל התחממו לאורו, גם הרביץ תורה לעדרים עשרות בשנים, והשקיע כל כחותיו בישיבה הגדולה... בוויזניץ... והקים עולה של תורה במדינת בוקובינה ורומניא, שכמעט נשתכחה התורה שם אחרי מלחמת העולם הראשונה, והוא עשה אזניים לתורה, והעמיד תלמידים הרבה למאות ולאליפים שנתקרבו על ידו לאביהם שבשמים... וכבוד התורה נתרבה על ידו, כי בכל נפשו ולבו דאג לתלמידים, כאב רחמן לבניו... וכל מעשה תקפו וגבורתו באהבת ישראל והצלת שארית הפלטה בגולת טרנסניסטריה, ידועים ומפורסמים. כשפשטה מלכות הרשעה ימ"ש [השלטון הנאצי ימח שם] וגורשו רבבות מ ישראל לשם לכלותם ברעב, התאזר עוז, על אף סכנת נפשות שבדבר, ואסף עזרה גדולה, והעביר לשם במסירת נפש מידי חודש בחודש להחיות אלפים מ ישראל..." (מתוך ההקדמה לספרו "דמשק אליעזר").

ה"דמשק אליעזר" הרבה לכתוב במשך ימי חייו את חידושי תורתו בהלכה, אגדה וחסידות, אך רוב כתביו אבדו בשואה. משרידי כתביו ידו נדפסו שלשת כרכי הספר "דמשק אליעזר" על התורה ותהלים, וכן שרידי חידושי בהלכה. כ-27 דפים ופתקאות בגודל משתנה. חלקם כתובים משני צידיהם. מצב כללי טוב.

חלק מהדפים שעל גבם נכתבו המאמרים הנם ניירות מכתבים רשמיים של "ישיבת תורת בית ישראל - ע"ש כ"ק מרן אדמו"ר מויזניץ זצ"ל", ירושלים, עה"ק ת"ו, נוסדה בוויזניץ שנת תרס"ב. ישיבת "תורת בית ישראל - וויזניץ", נוסדה בירושלים בתחילת שנת תש"ד, ע"י חסידי וויזניץ. כאשר עלה האדמו"ר ה"דמשק אליעזר" לארץ ישראל בקיץ תש"ד, והתיישב בתל-אביב, מסרו חסידי וויזניץ את הנהלת הישיבה לידי האדמו"ר, ומאז עברה הישיבה לתל-אביב. ניירות המסמכים שלפנינו נשארו מהתקופה הראשונה (בת חצי שנה) כאשר ישיבת ויזניץ היתה עוד בירושלים.

פתיחה: \$1000
הערכה: \$2000-4000

102. Letter by the Ahavat Yisrael of Vizhnitz - Regarding Expelling Members from the Vizhnitz Kollel in Tiberias - Tishrei 1912

Letter signed by the Vizhnitz Rebbe R. Yisrael Hager, author of Ahavat Yisrael. [Vizhnitz], Tishrei 1912.

Sent to Tiberias to the "G-d fearing Chassidim, named Agudat Machzikei HaDat in the holy city of Tiberias". The subject of the letter is the Rebbe's approval of their activities to reinforce Torah observance and to distance people who do not tread the straight path from membership in Kollel Vizhnitz.

"...I hereby inform them that I am willing to uphold their suggestion, not to provide regular support to those who 'breach fences'. However, if only I had proof of this, because in our times, correspondence from Eretz Israel exists with contradicting testimonies. But since you write that you have a way to inform exactly who perform these actions of Zimri [evil], please do so and let me know as soon as possible and I will instruct the appointees of our kollel to supervise the members of our kollel that they do not become corrupted and he who does not heed will not receive even one coin...Yisrael, son of R.B. [Baruch]".

R. Yisrael Hager (1860-1936. Encyclopedia Galicia Vol. 2, pp. 49-53; Encyclopedia L'Chassidut, Vol. 2, pp. 538-541). Prominent Chassidic leader, son of R. Baruch Hager of Vizhnitz (Vyzhnytsia) and Kosiv. Vizhnitz Rebbe from 1893. Uprooted during WWI, he eventually established his court in the city of Oradea (Grosswardein). During his tenure, Vizhnitz became the largest Chassidic court in Hungary, Máramaros and Galicia. The rebbe dedicated his life to establishing yeshivot and Torah education and to drawing Jewish youth to Torah study and fear of G-d. Known for his fervent, soulful prayers. Very active in charitable undertakings, he directed the Eretz Israel charity fund. Extremely fond of Eretz Israeli settlers, he would greatly honor anyone traveling to Eretz Israel and would walk him to the door. Called after his book Ahavat Yisrael.

His holy sons officiated as rebbes and rabbis in Romania and in Eretz Israel and continued his holy work of disseminating Torah and Chassidism: R. Menachem Mendel of Vishova; R. Chaim Meir of Vizhnitz, author of Imrei Chaim who succeeded his father as rebbe in his court in Oradea and after the Holocaust established his Beit Midrash in Bnei Brak; R. Eliezer, author of Damesek Eliezer; R. Baruch of Seret and Haifa, author of Mekor Baruch.

[1] leaf. 23 cm. Good condition. Folding marks on text.

Opening price: \$5000
Estimate: \$6000-8000

103. Chassidic Essays Handwritten by the Damesek Eliezer, Rebbe of Vizhnitz – Essays on Vayikra, Written in his Last Year and Unpublished – Tel Aviv, Summer 1946

Collection of leaves and notes (approx. 27 leaves), handwritten by Rebbe Eliezer Hager, the Damesek Eliezer of Vizhnitz. Tel Aviv, 1946.

Essays on the weekly Torah portion, ideas on topics of worship of G-d, according to Chassidic teachings. These leaves were written by the Rebbe in the summer of 1946, in the last months of his life (prior his passing on Elul 2, 1946). The novellae pertain to the Parashiot Tazria-Bechukotai of Vayikra. These essays were not published in his book Damesek Eliezer, and to the best of our knowledge are hitherto unpublished. His thoughts are peppered with acronyms and numerical values, as was the custom of Rebbe of Vizhnitz, and include mentions of the book Tzemach Tzadik by his ancestor, the first Rebbe of the Vizhnitz dynasty.

The head of one leaf bears the inscription: "Kedoshim, 1946", and another leaf states: "Bechukotai, Tel Aviv". One essay is inscribed upon a leaf torn out from a calendar of the year 1943-1944. Some leaves are from the stationery of the Vizhnitz yeshiva, which the Rebbe headed, and a large part of the essays were recorded on notes (Kvitlach) given to him by Chassidim, containing numerous names to be mentioned in prayer.

Rebbe Eliezer Hager, the Damesek Eliezer of Vizhnitz (1891-1946) was the son of the Ahavat Yisrael of Vizhnitz, and son-in-law of Rebbe Yitzchak Meir Heschel of Kopishnitz. He was rabbinically ordained by the Maharsham and by R. Shmuel Engel. In 1922, he was appointed rabbi of Vizhnitz (Vyzhnytsia), where he established the Beit Yisrael and Damesek Eliezer yeshiva. After the demise of his father in 1936, he was appointed rebbe of the city of Vizhnitz, while his brother, the Imrei Chaim, was appointed rebbe of their father's Beit Midrash in Grosswardein. He was very involved in public matters and in rescuing Jews during the Holocaust. In Nisan 1944, he immigrated to Eretz Israel, and settled in Tel Aviv, where he served as dean of the Torat Beit Yisrael yeshiva of the Vizhnitz Chassidism. He passed away at the age of 55 without leaving behind any descendants.

His brothers, the Imrei Chaim and the Mekor Baruch, describe (in the foreword to his book Damesek Eliezer) his greatness in Torah which lit up the Universe, the thousands of disciples he edified and invested all his energy in, restoring Torah to its former glory after the ravages of WWI, and his extensive activities to assist his brethren and rescue as many as he could from the clutches of the Nazis.

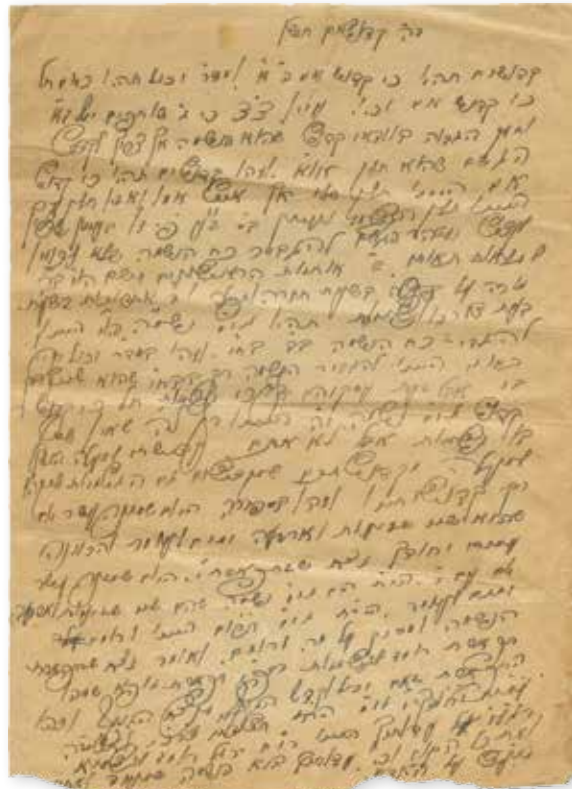
The Damesek Eliezer wrote prolifically over the course of his lifetime, recording his novellae in Halacha, Aggada and Chassidism, yet most of his writings were lost in the Holocaust. From his remaining manuscripts, three volumes of Damesek Eliezer on Torah and Tehillim were printed, as well as his surviving Halachic novellae.

Approx. 27 leaves and notes of varying sizes. Some are written on both sides. Overall good condition.

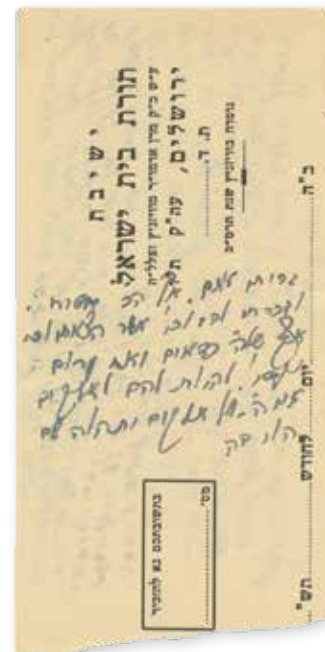
Some of the essays are written on the official stationery of the "Torat Beit Yisrael Yeshiva – Named After the Rebbe of Vizhnitz, Jerusalem, Founded in Vizhnitz in 1902". The Torat Beit Yisrael - Vizhnitz yeshiva was established in Jerusalem in 1943 by Vizhnitz Chassidim. When the Damesek Eliezer immigrated to Eretz Israel in the summer of 1944, settling in Tel Aviv, the Vizhnitz Chassidim handed over the leadership of the yeshiva to the Rebbe, at which time the yeshiva relocated to Tel Aviv. These stationery leaves remain from the first period (of a half a year) when the Vizhnitz yeshiva was still in Jerusalem.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-4000

103a

103b

104. תעודת "נשיא ארץ ישראל" להאדמו"ר רבי ישראל מטשורטקוב – תעודה מעוטרת וצבעונית – ירושלים, תרס"ה

תעודת ענק מעוטרת וצבעונית – "נזר נשיאות קודש – ואמרכלות אה"ק ת"ו" ל"נשיא אלוקים ואמרכל ארץ הקודש" האדמו"ר רבי ישראל פרידמן מטשורטקוב, מאת ישיבת "תפארת ישראל" בירושלים. [שבט תרס"ה 1905].
כתיבה קליגרפית מרובעת נאה במיוחד, בצבעים שונים, כיתובי פסוקים וכתורות בכתיבה מתעגלת ומסולסלת, עם עיטורי "כתר" מלכות, ומסגרת מעוטרת.

תעודה זו נכתבה למינוי "נשיא ארץ ישראל" להאדמו"ר רבי ישראל מטשורטקוב, שהוכתר כשנה קודם לכן כאדמו"ר על מקום אביו האדמו"ר רבי דוד משה (שנפטר בסוכות תרס"ד), והיה אחד מהאדמו"רים החשובים לממלכת בית רוז'ין.
הגאון הקדוש רבי ישראל פרידמן, האדמו"ר מטשורטקוב (תרי"ד – כסלו תרצ"ד 1933). בן הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב וחתן הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא – בניו הקדושים של רבינו ישראל מרוז'ין. מגדולי התורה והחסידות. ממיסדי אגודת ישראל ונשיא מועצת גדולי התורה.

חסידות טשורטקוב היתה מן החסידויות הגדולות בעיר ירושלים, ורוב גבאי בית הכנסת "תפארת ישראל" (שהיה בית הכנסת הגדול והמרכזי לקהילות החסידיות בירושלים) היו מנאמני בית טשורטקוב ובית רוז'ין. בכתב הנשיאות שלפנינו מטעם "ישיבת תלמוד תורה תפארת ישראל בבהמ"ד בית דוד אוהל משה", ממנים את האדמו"ר לממונה על הגבאים "בכל המקומות אנ"ש המסתופפים בצילו... להקים גבאים גוברים ומאספים מידו הקדושה, ולהעמיד קופות... הר' מאיר בעל הנס... בכל אתר ואתר במדינות רוסיה וואהלין, בכל מקום אשר דבר קדשו מגיע...".

בכתורות הדף מופיעים פסוקים ואמרות שונות: "צהלי ורוני יושבת ציון – כי גדול בקרבך קדוש ישראל"; "יפרח בימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח"; "כרועה עדר ירעה... עלות ינהל"; "כתר תורה וגדולה ושם טוב – לגאון ותפארת"; ועוד.
דף גדול, כ-82x56 ס"מ. נייר איכותי. מצב טוב, כתמים וסימני קיפול. בלאי וקרעים קלים בשולי הדף ובקפלי הנייר.

פתיחה: \$5000

הערכה: \$6000-8000

104. Decorated and Colorful "Nesi Eretz Israel" Certificate for Rebbe Yisrael of Chortkiv – Jerusalem, 1905

Large decorated and colorful certificate – "Crown of holy leader and administrator in the Holy Land...", R. Yisrael Friedman of Chortkiv, from the Tiferet Yisrael Yeshiva in Jerusalem. [Shevat 1905].

Charming square calligraphic writing in various colors, with verses and titles in rounded writing, adorned with "crowns", with an ornate border.

This certificate confers the title of "Nesi Eretz Israel" on Rabbi Yisrael of Chortkiv, who one year previously was appointed rebbe succeeding his father R. David Moshe (who died on Sukkot 1904), a prominent Rebbe of the Ruzhyn "royal" Chassidism.

R. Yisrael Friedman, the Chortkov Rebbe (1854-Kislev 1933), son of R. David Moshe of Chortkiv and son-in-law of R. Avraham Ya'akov of Sadigura, both sons of R. Yisrael of Ruzhyn. Prominent Torah scholar and Chassidic leader. One of the founders of Agudat Yisrael and chairman of Mo'etzet Gedolei HaTorah. Chortkov Chassidism was one of the largest Chassidic groups in Jerusalem and most of the gaba'im of the Tiferet Yisrael synagogue (the central synagogue of the Jerusalem Chassidic population) belonged to the Chortkov and Ruzhyn Chassidic courts. This certificate by the "Tiferet Yisrael Yeshiva Talmud Torah in the Beit Midrash of Beit David Ohel Moshe" appoints the rebbe administrator of the gaba'im "In all places in our circles... to appoint gaba'im to collect... R. Meir Ba'al HaNess... in all places in Russian and Volhynia...".

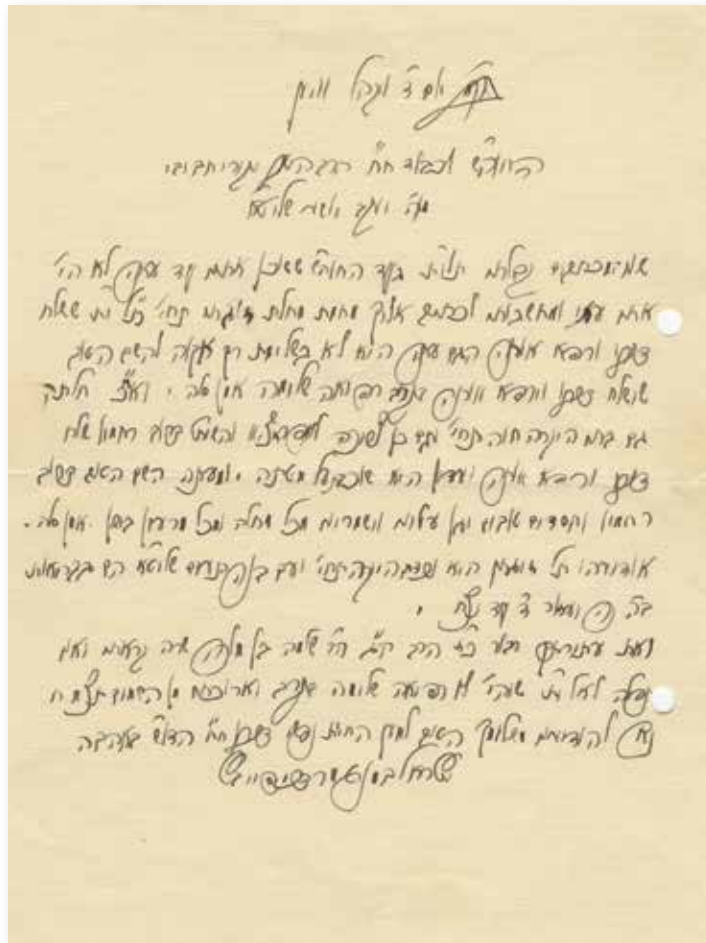
Large leaf, 56x82 cm. High-quality paper. Good condition. stains and folding marks. Wear and small tears to margins and creases.

Opening price: \$5000

Estimate: \$6000-8000

105

105. מכתב האדמו"ר הקדוש רבי ישראל מהוסיאטין - ברכות רפואה ושמירה

אביו בהוסיאטין. מתרע"ד בוינה. בשנת תרצ"ז עלה לארץ ישראל לתל-אביב. ידוע הסיפור על תפילתו על קברו של ה"אור החיים" במעמד גדולי המקובלים [בזמן השואה כשהיה חשש כי הצבא הנאצי בפקודו של רומל, ינצח בחזית מצרים ומשם יגיעו להשמדה של יושבי ארץ ישראל] ואמירתו המפורסמת באותו מעמד, כי הצורך לא ישלוט בארץ ישראל. נפטר בתל אביב בחנוכה תשי"ט ומנוחתו בטבריה. חתנו האדמו"ר רבי יעקב פרידמן (תרל"ח-תשי"ז 1878-1956), בן האדמו"ר רבי יצחק מבוהוש, וממלא מקומו של חמיו באדמו"רות הוסיאטין.

מקבל המכתב: רבי יעקב יהושע העשיל באומינגר (תרנ"ג-תשי"ג), חתן האדמו"ר רבי יעקב מבוהוש-הוסיאטין, ובנו של רבי יצחק באומינגר ראש הקהל בקראקא וחבר הסנאט הפולני מטעם אגודת ישראל. רבי יעקב יהושע כיהן לימים כמזכיר מערכת בתי הדין הרבניים בתל אביב.

[1] דף. 20 ס"מ. 16 שורות בכתב יד קדשו וחתיתתו. מצב טוב מאד. נקבי תיוק.

פתיחה: \$2000
הערכה: \$4000-5000

מכתב (כ-16 שורות) בכתב יד-קדשו ובחתימתו של האדמו"ר רבי "ישראל במו"ה מרדכי פייביש" מהוסיאטין. וינה, [שנות התר"צ בקירוב].

נשלח לנכדו "ח"ח [חתן חתני] הרב היקר יקירי חביבי מו"ה יעקב יושע שליט"א" [רבי יעקב יהושע העשיל באומינגר]. האדמו"ר מספר בפרוטרוט על מצב בריאותו, מצב בריאות אשתו הרבנית, ומצב בריאות בתו הרבנית חוה הזקוקה לניתוח רפואי - "והשי"ת ברוב רחמיו שלח דברו ורפא אותה... ומעתה השם הטוב ברוב רחמיו וחסדים טובים יגן עלינו וישמרנו מכל מחלה ומכל מרעין בישין, אמן סלה". בהמשך המכתב מודיעהו האדמו"ר משלום "זוגתו היא נכדתי היקרה תחי' ועם בנה הנעים שליט"א, הם בבריאות ב"ה, כה יעזור ד' עד נצח". בסיום המכתב מעתיר האדמו"ר עבור "הרב הג' הר' שלמה בן מלכה שרה... ואני תפלה לאל ית' [ברך] שיהי' [ה] לו רפואה שלימה בקר[ו]ב וארוכתו מן השמים תצמח... דברי ח"ח [חתן-חותנן] הדו"ש [הדורש שלומן] באהבה - ישראל במו"ה מרדכי פייביש".

האדמו"ר הקדוש רבי ישראל פרידמן מהוסיאטין, זקן אדמו"רי בית רוזין, נכדו האחרון של רבי ישראל מרוזין. נולד בשנת תרי"ח לאביו האדמו"ר רבי מרדכי פייביש מהוסיאטין. משנת תרנ"ד ממלא מקום

106. מכתב האדמו"ר רבי אהרן ראטה (ר' אהרל"ע) בעל "שומר אמונים" – אודות עלייתו לארץ ישראל, ואודות פעולותיו בחו"ל לקירוב אנשים לעבודת השי"ת – סאטמר, תרצ"ב

מכתב ארוך (4 עמ', למעלה מ-90 שורות) בכתב יד קדשו וחתימתו של האדמו"ר הקדוש רבי "אהרן ראטה" בעל "שומר אמונים". "סאקמאר" [סאטמר, חשון תרצ"ב 1931].

מכתב מעניין של דברי חיזוק והדרכה שנכתב אל בני חבורת בירושלים, בו כותב להם האדמו"ר בפרוטרוט על תכניות עלייתו לארץ ישראל, על תכניות הדפסת ספריו "שולחן הטהור" ו"טהרת הקודש", ואודות פעולותיו לארגון חבורות נוספות בעיר סאטמר, לקרב מאות נפשות לעבודת השם יתברך. האדמו"ר מספר על הרדיפות שעברו הוא ובני חבורתו בעיר סאטמר, ועל כך שהוא מקבל עליו את רצון השי"ת באהבה.

המכתב פונה אל "אהובי ידידי בני חבורתי, אשר חביבים עלי כבת נפשי... היושבים בקריתא קדישא דירושלים...". ובתחילת דבריו מתנצל האדמו"ר על כי הוא עונה להם במכתב כללי ולא במכתבים פרטיים "מפני חולשת כוחי".

האדמו"ר כותב על תכניות חזרתו לארץ ישראל: "...והנה ראיית השתקקות שלכם שאחזור לארצנו קדושה, מי יתן והיה שיעזרנו השי"ת לזה, אבל כעת אי אפשר עוד מפני כמה טעמים, ועיקר הטעמים שאני עוסק בחיבורי, ובדעתי היה ליסע לאיזה חדשים לארצנו קדושה, אבל חשבתי כי לא טוב זו הדרך, כי רק אמתי שיעזרנו השי"ת ליסע לשם לחלוטין... ועתה בניי אם תחפצו באמת שאשוב לארצנו הקדושה ונזכה לעבוד את השי"ת שכם אחד, תקיימו אלו התנאים: ראשית כל תתמידו לבקש רחמים מה' שיזכינו השם ברוב רחמיו לחזור מתוך חיים בריאות ושלוש. ושנית שתראו שיהיה לכם מנין ותתקבצו בליל שבת ובשלוש סעודות כמו בקארלינער, ואמת אגיד לכם כי גלוי לכם גודל צערי מה שהיה מההתנגדות... ולא ארצה לעשות חדשות ולהמשיך קטרוגים חדשים... כי גם כאן משעה שעשינו המנין רבו המקטריגים ושונאים מכל צד, רק אנחנו עשינו את שלנו בע"ה ואין אנחנו משגיחים... ואם יזכה אותכם השם לזה שיהיה לכם מנין, זה יהי הכנה אם יעזור השם שאזכה לחזור לדור לעירנו הקדושה לחיים ולשלום...".

מכתב זה נדפס באופן חלקי ומצונזר בספר "תולדות אהרן" (חלק ג', ירושלים תשנ"ז, עמ' ריג-ריד). בהשמטת ושינוי כל הקטעים המספרים אודות העיכובים והרדיפות בעיר סאטמר, שמספר עליהם האדמו"ר במכתב שלפניו.

האדמו"ר הקדוש רבי אהרן (ר' אהרל"ע) ראטה (רוט) – (תרנ"ד-תש"ז), למד בבחרותו בישיבת רבי ישעיה זילברשטיין בוויטצן, והתקרב לחסידות אצל רבותיו האדמו"ר רבי צבי אלימלך מבלחוב והאדמו"ר רבי ישכר דוב מבעלז. עובד ה' מנעוריו במסירות נפש. ייסד חבורות לעבודת ה' במסירות נפש בבודפשט ובסאטמר וקרא שמן "שומר אמונים". בשנת תרפ"ה עלה לירושלים וגם בה הקים חבורת חסידים ותלמידים לעבודת ה' בדרכי החסידות. בשנים תר"ץ-תרצ"ט חזר לחבורת חסידיו בסאטמר ואח"כ עבר לבערעגסאס. כל אותה התקופה עמד בקשר מכתבים עם חסידיו מארץ הקודש – מכתב זה שלפניו הוא מראשית אותה התקופה.

בשנת תרצ"ט חזר לירושלים, וארגן מחדש את חבורתו הקדושה, שממשיכה עד ימינו את דרכו, בקהילות החסידיות "תולדות אהרן", "שומרי אמונים", "תולדות אברהם יצחק", "מבקשי אמונה" ועוד. עד היום מכונים בני חסידות אלו בכינוי "ר' אהרל"ך", על שם רבם הראשון ר' אהרל"ע, שמכוחו הגדול בוערת אש החסידות והיראה בהם עד היום הזה. ספריו הרבים יצאו במהדורות רבות, והם מספרי היסוד של ההולכים בדרכי החסידות והיראה: "טהרת הקודש", "שולחן הטהור", "שומר אמונים", "מבקש אמונה" ועוד.

דף כפול. 23 ס"מ. 4 עמ' כתובים (למעלה מ-90 שורות בכתב יד קדשו וחתימתו). מצב טוב-בינוני. כתמי רטיבות ובלאי.

פתיחה: \$1000
הערכה: \$3000-5000

105. Letter from Rebbe Yisrael of Husiatyn – Blessings for Recovery and Protection

Letter (approx. 16 lines) handwritten and signed by Rebbe "Yisrael son of Mordechai Feivish" of Husiatyn. Vienna, [ca. 1930s].

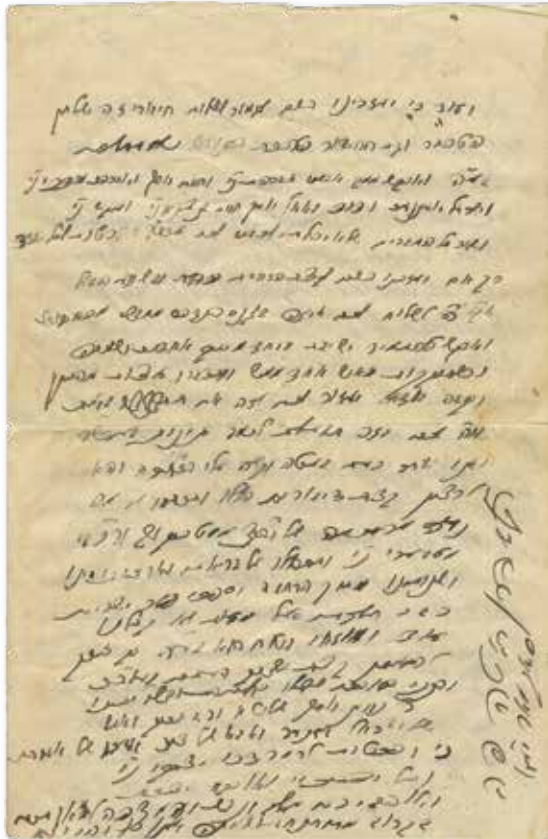
Sent to his grandson "son-in-law of my son-in-law, my dear and beloved R. Yaakov Yeshua" (R. Yaakov Yehoshua Heschel Bauminger). The Rebbe describes in great detail his state of health, that of his wife the Rebbetzin and of his daughter Rebbetzin Chava who requires surgery – "And G-d in his great mercy sent her a cure... and from now may G-d in his great compassion and kindness protect us from all illness and any trouble, Amen". The Rebbe subsequently informs him of the wellbeing of "his wife, my dear granddaughter, as well as her pleasant son, they are well, may G-d perpetuate that for eternity". The letter concludes with the Rebbe's prayers for "R. Shlomo son of Malka Sara... and I pray to G-d that he should have an imminent, complete recovery, and may his healing sprout from Heaven... so are the words of his father-in-law's father-in-law, who inquires of his wellbeing with love – Yisrael son of R. Mordechai Feivish".

Rebbe Yisrael Friedman of Husiatyn, elder of Ruzhiner Rebbes was the last grandson of Rebbe Yisrael of Ruzhin. Born in 1858 to Rebbe Mordechai Feivish of Husiatyn, he succeeded in father in Husiatyn in 1894, and from 1914, in Vienna. In 1937, he immigrated to Eretz Israel, settling in Tel-Aviv. The narrative of his prayer at the gravesite of the Or HaChaim in presence of leading Kabbalists is well-known (during the Holocaust, there was a grave concern that the Nazi army, under the command of Rommel, would conquer the Egyptian front, and from there reach Eretz Israel, annihilating G-d forbid its inhabitants) as well as his famous statement at that gathering, that the enemy would not rule over Eretz Israel. He passed away in Tel-Aviv on Chanukah 1949 and was buried in Tiberias. His son-in-law, Rebbe Yaakov Friedman (1878-1956), son of Rebbe Yitzchak of Bohush (Buhuși), succeeded him as Rebbe of Husiatyn.

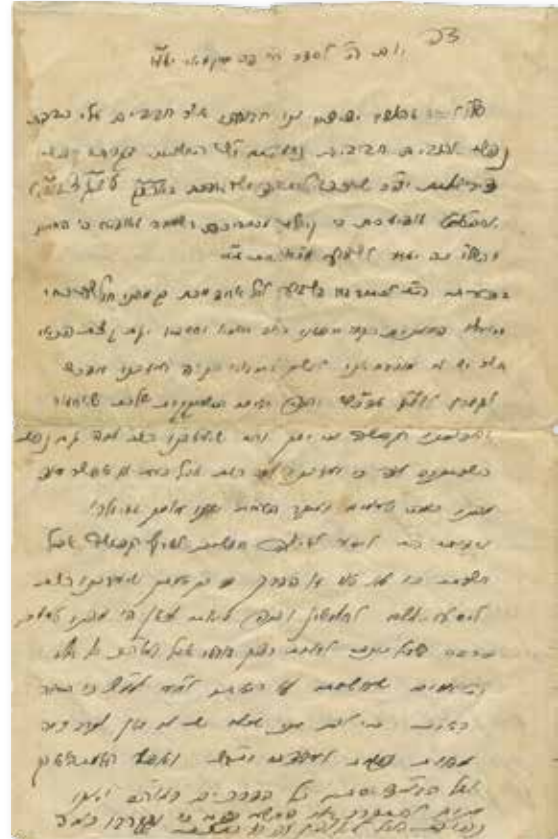
The recipient of the letter, R. Yaakov Yehoshua Heschel Bauminger (1893-1953), was the son-in-law of Rebbe Yaakov of Bohush-Husiatyn, and son of R. Yitzchak Bauminger, community leader in Kraków and member of the Polish parliament (Sejm) representing Agudat Yisrael. R. Yaakov Yehoshua later served as secretary of the Rabbinical court system in Tel-Aviv.

[1] leaf. 20 cm. 16 lines in his handwriting and with his signature. Very good condition. Filing holes.

Opening price: \$2000
Estimate: \$4000-5000

106b

106a

106. Letter from Rebbe Aharon Roth (R. Aharele) Author of Shomer Emunim – Regarding his Immigration to Eretz Israel, and his Activities in Europe to Draw People Closer to the Worship of G-d – Satmar, 1931

Lengthy letter (4 pages, over 90 lines) handwritten and signed by Rebbe "Aharon Roth", author of Shomer Emunim. "Sakmar" [Satmar, Cheshvan 1931].

Interesting letter of inspiration and guidance addressed to his followers in Jerusalem, containing the Rebbe's detailed report of his plans to immigrate to Eretz Israel, his intent to print his books Shulchan HaTahor and Taharat HaKodesh, and portraying his efforts to establish additional groups in Satmar (Satu Mare), to draw hundreds more people closer to G-d. The Rebbe describes the persecution he and his group were being subjected to in Satmar, and states his acceptance of G-d's will with love.

This letter was printed partially and in a censored format in Toldot Aharon (part III, Jerusalem 1997, pp. 213-214), with the omission and revision of the passages portraying the hindrances and persecutions the Rebbe endured in Satmar.

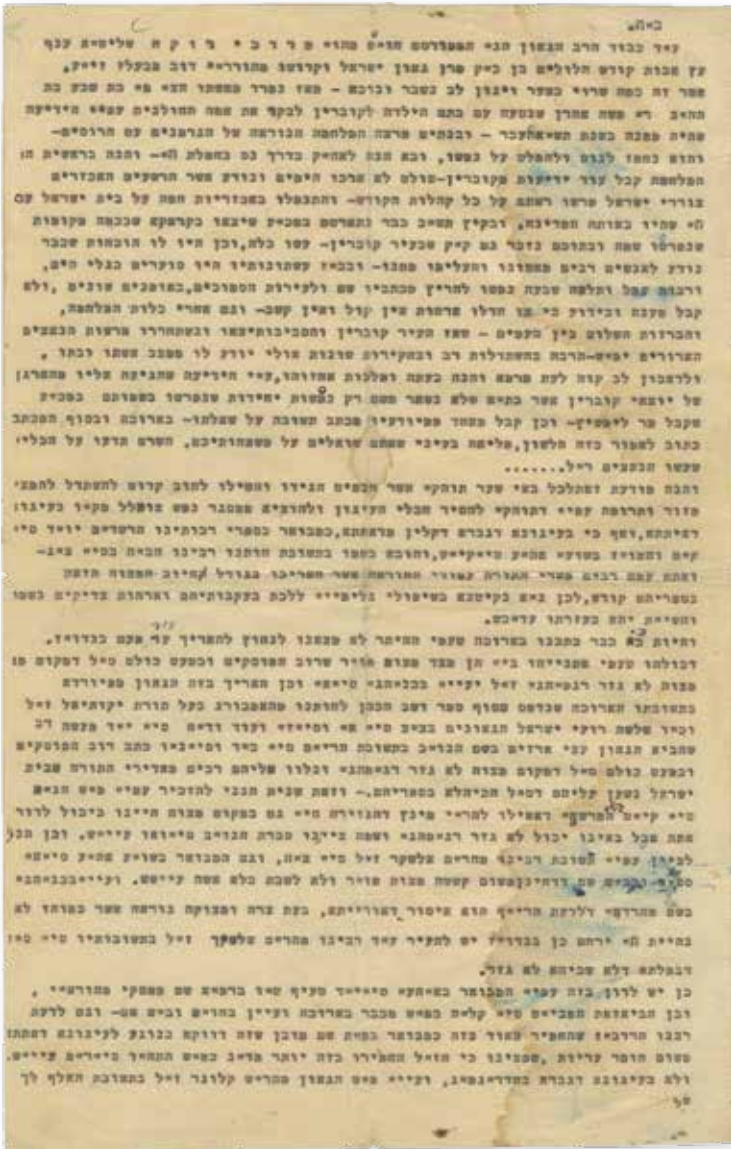
Rebbe Aharon (R. Aharele) Roth – (1894-1947) studied in his youth in the yeshiva of R. Yeshaya Silberstein in Waitzen (Vác), and was drawn to Chassidism through his teachers Rebbe Tzvi Elimelech of Bluzhov and Rebbe Yissachar Dov of Belz. He worshiped G-d from a young age with absolute devotion. He established groups of men dedicated to service of G-d in Budapest and in Satmar, under the name Shomer Emunim. In 1925, he

immigrated to Jerusalem where he also established a community of Chassidim and disciples who served G-d according to Chassidic principles. Between 1930-1939, he returned to his followers in Satmar, and later in Beregsaz (Berehove). Throughout that time, he maintained his connection with his Chassidim in the Holy Land through correspondence – this letter is from the beginning of that period.

In 1939, he returned to Jerusalem and reorganized his holy group, which is perpetuated until this day, through the Chassidic communities of Toldot Aharon, Shomrei Emunim, Toldot Avraham Yitzchak, Mevakshei Emuna and others. These Chassidic communities are still currently known as R. Aharelach, after their first teacher R. Aharele, whose passionate Chassidism and fear of G-d continues to burn within them. His many books were printed in numerous editions, and are fundamental works in Chassidism and fear of G-d: Taharat HaKodesh, Shulchan HaTahor, Shomer Emunim, Mevakshei Emuna and more.

[1] double leaf. 23 cm. 4 written pages (over 90 autograph lines and signature). Fair-good condition. Dampstains and wear.

Opening price: \$1000
Estimate: \$3000-5000

107a

107. "היתר מאה רבנים" לאחר השואה - לרבי מרדכי רוקח האדמו"ר מבילגוריי, אביו של האדמו"ר שליט"א מבעלז - ירושלים, אייר תש"ו

פסק דין (3 עמ' גדולים), "היתר מאה רבנים" - עם חתימות 115 רבנים, המתירים לאדמו"ר רבי מרדכי רוקח לשאת אשה שניה, לאחר שאבדו עקבותיה של אשתו הראשונה בשואת יהודי אירופה. כ"ב אייר תש"ו (מאי 1946).

בראש פסק הדין, סיפור היעלמותה של הרבנית בת שבע רוקח (בת האדמו"ר ר' משה אהרן רבינוביץ מקוברין), לאחר שנסעה בשנת תש"א (1941) יחד עם בתם הילדה, לעיר קוברין לבקר את אמה החולנית, "ובנתיים פרצה המלחמה הנוראה של הגרמנים עם הרוסים". בקיץ תש"ב כבר התפרסם שהגרמנים עשו כליה ביהודי קוברין, ועפ"י הידיעות שהגיעו לארגון יוצאי קוברין - מתקן אלפי היהודים שהיו אז בקוברין, נשארו בחיים רק נפשות בודדות שניצלו מג"א-ההר"גה.

בראש החותמים - דיני בית הדין של ה"חסידים" בירושלים: רבי ירוחם פישל ברינשטיין, רבי נפתלי צבי שמרלר ורבי ישראל יצחק הלוי רייזמן, כשאחריהם (משי צידי הרף) עוד עשרות חתימות - מרבנים, אדמו"רים, ותלמידי חכמים צעירים מירושלים. בין החותמים: רבי יוסף מאיר כהנא (האדמו"ר מספינקא); רבי חנוך דוב פדוא (לימים: גאב"ד התאחדות החרדים בלונדון); רבי שלמה שרייבר (מראשי ישיבת "חיי עולם"); רבי משה חסקין (הרב מפריילוקי); רבי שמואל קיפניס (מראשי "אוצר הפוסקים"); רבי יואל אשכנזי אב"ד יאס; רבי מאיר סטלביץ (רבה של "זכרון משה", הרב מחסלוביץ); רבי בנימין ראבינאוויטץ (לימים חבר בד"צ עדה החרדית ואדמו"ר קהילת "משכנות הרועים"); רבי יהושע מרדכי פיינגובים (הרב מסובוראנץ); רבי אברהם יצחק קאהן (לימים: האדמו"ר מ"תולדות אהרן"); רבי אברהם חיים ראטה (לימים, האדמו"ר משומרי אמונים); רבי שלום סאפרין (האדמו"ר מקומרנא); רבי אלעזר מאיר ביין; רבי יוסף בנימין רובין; רבי חיים ישראל הלטובסקי; ועוד.

הרב הקדוש מבילגורייא רבי מרדכי רוקח (תרס"א-תש"ו, אצ"ל לחסידות ג', רכד-רכה), בן האדמו"ר רבי ישכר דוב מבעלזא. לאחר פטירת אביו נתמנה לרב ואב"ד בילגורייא והתבטל לפני אחיו הגדול ששימש באדמו"רות. בתקופת השואה ברח בנדודים רבים אל אחיו האדמו"ר, ויחדיו גלו ממקום למקום עד שהצליחו להימלט להונגריה ומשם לארץ ישראל. עם עלותו ארצה היה לאחת הדמויות הבולטות בארץ ישראל וסייע ביד אחיו לקומם מחדש את חסידות בעלזא. בשנת תש"ו, לאחר שנודע לו כי אשתו וילדיו נרצחו בשואה, פנה לקבל "היתר מאה רבנים" לשאת אשה שניה (הידיעות על הרצחה של אשתו בעיר קוברין לא היו מבוססות על עדויות גמורות, שכן מקוברין כמעט ולא נותרו ניצולים עדי-ראיה, והאדמו"ר חשש לאיסור "חרם דרבינו גרשום"). נישא בשנית להרבנית מרים (לבית משפחת גליק מהעיר סאטמר) ונפטר כעבור זמן קצר בגיל צעיר. בנו היחיד מנישואין אלה הוא האדמו"ר מבעלזא שליט"א, שנולד בחודש שבט תש"ח (ינואר 1948).

3 עמ', 32.5 ס"מ. [2] עמ' במכונת כתיבה, ועמוד וחצי עם חתימות ידם של 115 רבנים ואדמו"רים. מצב טוב-בינוני. נזקי רטיבות.

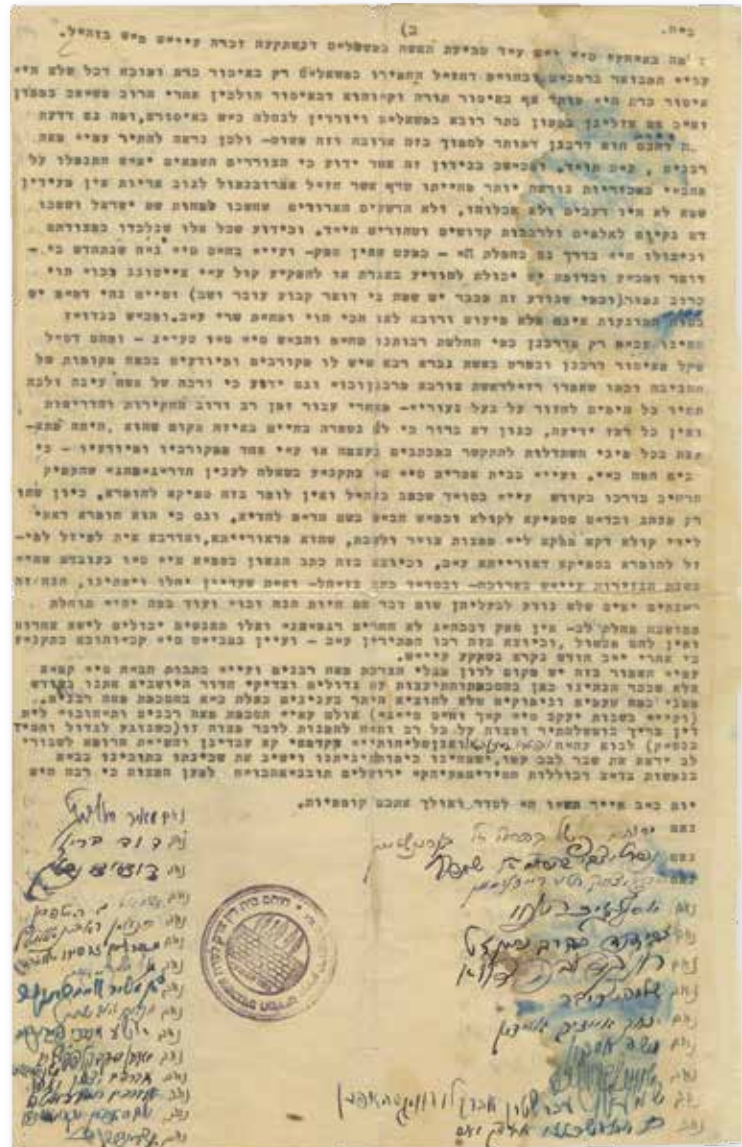
פתיחה: \$15,000

הערכה: \$30,000-40,000

107. Heter Me'a Rabbanim Following the Holocaust – For R. Mordechai Rokeach, Rebbe of Biłgoraj, Father of the Current Rebbe of Belz – Jerusalem, Iyar 1946

Court ruling (3 large pages), Heter Me'a Rabbanim – signed by 115 rabbis, permitting Rebbe Mordechai Rokeach to remarry, after his first wife disappeared during the Holocaust. Iyar 22, 1946.

The court ruling begins with the account of the disappearance of Rebbetzin Batsheva Rokeach (daughter of Rebbe Moshe Aharon Rabinowitz of Kobryn), after she travelled in 1941 with her young daughter to Kobryn to visit her ailing mother, "and meanwhile, the accursed war between the Germans and the Russians broke out". In the summer of 1942, the eradication of the Jews of Kobryn was already publicized, and according to information which reached the organization of Kobryn Immigrants – of the thousands of Jews living in Kobryn before the Holocaust, only a few survived. The signatories are headed by the dayanim of the Beit Din of Chassidim in Jerusalem: R. Yerucham Fischel Bernstein, R. Naftali Tzvi Schmerler and R. Yisrael Yitzchak HaLevi Reisman, followed by dozens more signatures (on both sides of the page) – from rabbis, rebbes, and young Torah scholars of Jerusalem, including: R. Yosef Meir Kahane (Rebbe of Spinka); R. Chanoch Dov Padwa (later rabbi of the Union of Orthodox communities in London); R. Shlomo Schreiber (a dean of the Chayei Olam yeshiva); R. Moshe Haskin (the rabbi from Pryluky); R. Shmuel Kipnis (head of Otzar HaPoskim); R. Yoel Ashkenazi Rabbi of Iași; R. Meir Stalwitz (Rabbi of Zichron

107b

Moshe, the rabbi of Choslovitz); R. Binyamin Rabinowitz (later member of the Eda HaCharedit Beit Din and Rebbe of the Mishkenot HaRo'im community); R. Yehoshua Mordechai Feigenbaum (the rabbi of Sobrance); R. Avraham Yitzchak Kohn (later Rebbe of Toldot Aharon); R. Avraham Chaim Roth (later Rebbe of Shomrei Emunim); R. Shalom Safrin (Rebbe of Komarna); R. Elazar Meir Bein; R. Yosef Binyamin Rubin; R. Chaim Yisrael Haltovsky and others.

R. Mordechai Rokeach, Rebbe of Biłgoraj (1901-1949, Encyclopedia L'Chassidut III, pp. 224-225), was the son of Rebbe Yissachar Dov of Belz. Following the death of his father, he was appointed rabbi of Biłgoraj, renouncing the position of rebbe to his older brother. During the Holocaust, after much wandering, he found his brother and they travelled together until they managed to flee to Hungary and from there to Eretz Israel. Upon their arrival, R. Mordechai became one of the most prominent figures in Eretz Israel and assisted his brother with the reestablishment of the Belz dynasty. In 1946, upon receiving word that his wife and children were murdered in the Holocaust, he turned to receive a Heter Me'a Rabbanim to remarry (the evidence of his wife's murder in Kobryn was not based on verified testimonies, since almost no survivors remained from Kobryn, and the Rebbe was concerned about the Cherem of Rabbeinu Gershom). He remarried to Rebbetzin Miriam (Glick, from the city of Satmar) and passed away shortly thereafter. His only son from that marriage, the current Rebbe of Belz, was born in Shevat 1948.

3 pages, 32.5 cm. [2] typewritten pages, and a page and a half with the handwritten signatures of 115 rabbis and rebbes. Good-fair condition. Water damage.

Opening price: \$15,000
 Estimate: \$30,000-40,000

108a

108. תעודת פספורט של האדמו"ר רבי אהרן רוקח מבעלזא - עם תמונתו וחתימת יד קדשו - הדרכון שהוכן לצורך עזיבתו את הארץ בעיצומה של מלחמת השחרור

השם. מגדולי האדמו"רים מנהיגי היהדות באירופה לפני השואה, וממקימי עולם החסידות בדור שלאחר השואה. בנו של האדמו"ר רבי יששכר דוב (המהרי"ד) מבעלזא ונכדו של האדמו"ר רבי יהושע מבעלזא. מילדותו נודע בקדושתו הרבה ועמלו בתורה ובחסידות, מתוך פרישות מופלגת במיעוט אכילה ומיעוט שינה. נודע כסגורם של ישראל וכאיש מופת פלאי הצופה ברוח הקודש, ומעודד בברכותיו את רבבות אלפי ישראל, אשר נהרו לביתו בבקשת ברכות, עצות וישועות.

בשנת תרפ"ז הוכתר כאדמו"ר לחסידות בעלזא, מנהיג אלפי חסידים, ואחד מגדולי המנהיגים של היהדות החרדית במזרח אירופה. בשנות השואה נרדף ע"י הנאצים שחיפשו אחריו בתור אחד ממנהיגי היהדות העולמית. חסידי העלימוהו והבריחוהו, כשהוא נס על נפשו בבריחה מגטו גטו, עד שבניסיון ניסים הוברח לבודפשט שבהונגריה, שם שהה תקופה קצרה, ומשדרשו הנאצים את הסגרתו, הוברח לארץ ישראל במסע נדודים מפרך, דרך רומניה, בולגריה, יון, טורקיה וסוריה. הגיע לארץ ישראל בודד ויחידי מכל משפחתו, בניו ונכדיו אשר נשארו בגיא ההריגה ונרצחו ע"י הנאצים, הי"ד. בכל מהלך בריחתו נתלווה אליו אחיו הצעיר הגאון הקדוש רבי מרדכי רוקח הרב מבילגורייא (תרס"א-תש"י) - אשר איבד אף הוא את כל בני משפחתו בשואה, הי"ד, ונותר ממנו לפליטה בנו האדמו"ר מבעלזא רבי יששכר דוב שליט"א, אשר נולד לו מזיווגו השני בארץ ישראל. עם בואו לארץ ישראל קבע האדמו"ר רבי אהרן רוקח את מושבו בתל אביב, שם פעל לעודד את פליטי החרב, והקים יחד עם אחיו הרב מבילגורייא את מוסדות חסידות בעלזא בארץ ישראל ובחו"ל - בתל אביב, ירושלים, בני ברק ומקומות אחרים. פספורט. 14 ס"מ. מצב טוב. כתמים. בלאי קל בכריכה.

פתיחה: \$30,000

הערכה: \$40,000-60,000

תעודת פספורט פולנית של האדמו"ר רבי אהרן רוקח מבעלזא, עם תמונתו וחתימת יד קדשו. [ארץ ישראל, 1948].

הפספורט הונפק בתל אביב ע"י הקונסוליה הפולנית ב-10 למרץ 1948. בדף השני הודבקה תמונת האדמו"ר (רפרודוקציה של תמונה מפורסמת משנת תרצ"ד, כשהוא נשען על אדן חלון רכבת), ועליה הטבעות חותמות-הבלטה של הקונסוליה. מתחת לתמונה חתימה בכתב-יד קדשו של האדמו"ר "הק' אהרן רוקח".

בפספורט חותמות, עם מילוי בכתב-יד של אשרות כניסה (ויזות) לצ'כוסלובקיה ושווייץ.

פספורט זה הוכן כחלק מתוכניתו של האדמו"ר לעזוב את ארץ ישראל בעיצומה של מלחמת השחרור, וזאת לאחר הפצרת חסידיו באירופה. תוכנית זו לא יצאה לבסוף אל הפועל והאדמו"ר נשאר בארץ ישראל. כך מסופר על פרשה זו בספר "בקדושתו של אהרן" (חלק ב', עמ' צו-צז):

"בימי מלחמת תש"ח הפצירו החסידים שרבנו ז"ל יעבור להתגורר באירופה. רבנו קיבל את דבריהם וציוה לר' משה [גרזס] מקורבנו, שינפיק לו דרכון... וגם שיזמין לו מקום על המטוס... אח"כ שאל רבנו את ר' משה 'למתי הזמנת את הטיסה?', השיב ר' משה: 'ליום חמישי, שנפל אז ביום כ"א אדר. אמר לו רבנו: 'יום זה הוא יום היארצייט של אמי הרבנית ע"ה, אין א טאג פון א יארצייט בין איך נאך קיינמאל נישט געפאהרן [וביום של יארצייט מעולם לא נסעתי]'. רבנו דחה את הנסיעה למועד מאוחר יותר, וככה מספר פעמים. משנתוודע הדבר להרב אונטרמן, רבה הראשי של תל אביב, שלח משלחת אל בית רבנו לבקשו שלא יסע. ענה לו רבנו: **שבצעם אין בדעתו לנסוע, רק שיש לו קבלה מאביו רבי ישכר דוב ז"ע שבזמן כזה צריכים להתכונן לנסיעה**".

האדמו"ר הקדוש רבי אהרן רוקח מבעלזא (תר"מ-תשי"ז), איש מופת נערץ, שנודע בהנהגתו בקודש, עד שכונה בפי העם "אהרן קדוש

108. Passport of Rebbe Aharon Rokeach of Belz – With his Picture and Signature – Passport Issued in Preparation for Leaving Eretz Israel During the War of Independence

Polish passport of Rebbe Aharon Rokeach of Belz, with his picture and signature. [Eretz Israel, 1948].

The passport was issued in Tel Aviv by the Polish consulate on May 10, 1948. On the second leaf, the picture of the Rebbe is pasted (a reproduction of the famous picture from 1934, of the Rebbe leaning on a train window sill), with embossed relief-stamps of the consulate. Below the picture is the signature of the Rebbe "Aharon Rokeach".

The passport contains stamps, with entry visas completed by hand to Czechoslovakia and Switzerland.

This passport was issued as part of the Rebbe's plan to leave Eretz Israel during the War of Independence, in response to the entreaties of his Chassidim in Europe. This plan was never realized, and the Rebbe remained in Eretz Israel. The book *BiKedushato Shel Aharon* (part II, pp. 96-97) relates this episode, documenting that the Rebbe acceded to the pleas of his Chassidim to move over to Europe, requesting of his attendant, R. Moshe (Gross), to obtain a passport for him, and reserve a plane ticket. The flight was scheduled for Thursday, Adar 21 – the day of the Yahrzeit of the Rebbe's mother. When the Rebbe realized this, he declared that he had never travelled on a Yahrzeit, and the trip was repeatedly postponed. When R. Unterman, chief rabbi of Tel Aviv found out, he sent a delegation to the Rebbe bidding him to remain. The Rebbe replied that he had never intended to travel, but he had been taught by his father R. Yissachar Dov that at such times, one should prepare to travel.

Rebbe Aharon Rokeach of Belz (1880-1957) was renowned as a miracle worker and a holy man, earning the epithet "Aharon, G-d's holy one". A foremost Rebbe and leader of European Jewry before the Holocaust, he also rebuilt Torah and Chassidut after the war. He was the son of Rebbe Yissachar Dov of Belz (the Maharid) and grandson of Rebbe Yehoshua of Belz. From a young age, he was known for his great holiness and toil in Torah and Chassidic works, together with his outstanding asceticism. He earned the reputation of an advocate of the Jewish people and a wonder-worker benefiting from Divine Inspiration, and thousands flocked his court to seek his blessings, advice and salvation. He was appointed Rebbe of the Belz Chassidut in 1927 and became one of the foremost leaders of Eastern European Jewry. As such, he was especially targeted by the Nazis during the Holocaust.

108b

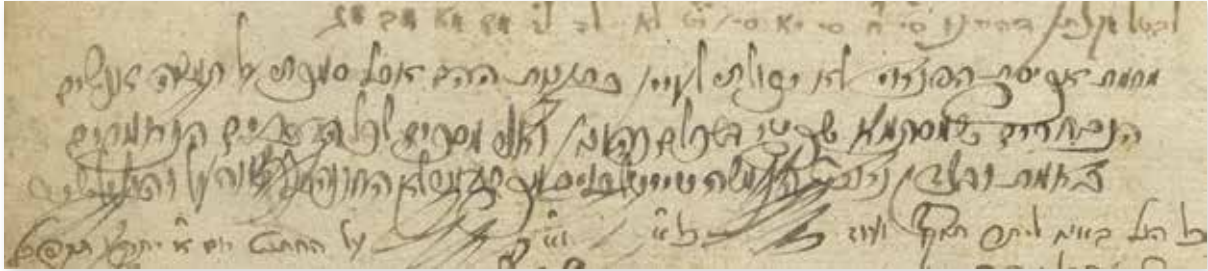
His followers smuggled him from ghetto to ghetto, until he miraculously managed to escape to Budapest, Hungary, where he remained for a short period, until the Nazis demanded his extradition. From there he made his way to Eretz Israel on a difficult journey that spanned Romania, Bulgaria, Greece, Turkey and Syria. His wife, children, grandchildren and entire extended family were killed by the Nazis, and he arrived in Eretz Israel accompanied only by his brother, R. Mordechai of Bilgoraj (1901-1949, who also lost his entire family, his only remnant being his son, R. Yissachar Dov, current Belzer Rebbe, born of his second marriage in Eretz Israel). Rebbe Aharon of Belz settled in Tel Aviv, where he endeavored to encourage Holocaust survivors, and together with his brother R. Mordechai of Bilgoraj, re-established the Belz Chassidut institutions in Eretz Israel and around the world - in Tel-Aviv, Jerusalem, Bnei Brak and other places.

Passport. 14 cm. Good condition. Stains. Minor wear to the wrappers.

Opening price: \$30,000

Estimate: \$40,000-60,000

109a

109. כתב-יד, פנקס "חבורת תלמוד תורה" בקהילת אוהעל – עם הסכמה בכתב ידו וחתימתו של האדמו"ר בעל ה"ישמח משה" רבי משה טייטלבוים אב"ד אוהעל – אוהעל, תקפ"ב-תרל"ד

ותלמידיו, עמ' תיב]; רבי ישעיה הלוי [מליסקא, כנראה דיין באוהעל בשנים תר"ז-תר"ח]; ועוד.

לאחר התקנות והחתימות, כמאה עמודים עם שמות החברים. בכל עמוד מופיע שם אחד או שני שמות, באותיות גדולות ובכתיבת סת"ם קליגרפית. בחלק מהעמודים מופיעים תאריכי פטירה של החברים ופרטי מידע הקשורים אליהם ואל עזבוניהם. בדף י/1 מופיעה העתקת צוואתו של אחד החברים. בעשרות העמודים האחרונים מופיעים כעין פרוטוקולים, בהם תקנות נוספות, וכן שמותיהם של חברים חדשים שהצטרפו לחבורה זו במשך השנים, ותאריך הצטרפותם.

דף 1/א מוקדש לחבר הראשון, אב"ד העיר: "הרב הגאון מהור"ר משה טייטלבוים אב"ד דפה ק"ק אוהעל – תקפ"ב לפ"ק". מתחת לשמו נכתב: "שבק לן חיים ונפטר זקן ושבע ימים בהספד גדול כ"ח בחודש תמוז שנת תר"א לפ"ק".

בשני הדפים שאחריו (בנייר שונה וירקרק, נכרכו בתוך הפנקס עשרות שנים לאחר תחילת כתיבתו), נכתב שמו של רבי ירמיהו לעוו – הגאון הנודע רבי ירמיהו לעוו, מחבר ספרי "דברי ירמיהו", שכינה כרב העיר משנת תרי"ב: "הרב הגאון מהור"ר ירמיהו לעוו נ"י אב"ד דק"ק אוהעל – תר"ב לפ"ק". תחת שמו נוסף רישום: "הרב הגאון מהור"ר ירמיהו צוק"ל נפטר והלך לעלמא דקשוט בשנת תרל"ד ביום א' דחווה"מ פסח לפ"ק, ובנו הגאון מלא מקומו, ה"ה הרב הגאון מהור"ר אלעזר לעוו נ"י אב"ד דק"ק אוהעל יע"א, תרל"ד לפ"ק".

בדף נג/1 נכתב שמו של החבר רבי יקותיאל יהודא טייטלבוים, נכדו של ה"ישמח משה", שהיה אז אברך בן 23 [לימים, אדמו"ר ואב"ד סיגעט, בעל ה"ייטב לב"]. "הרב החריף מהו' יקותיאל יהודא טייטלבוים – תקצ"א לפ"ק". עדות נוספת על תאריך הצטרפותו של ה"ייטב לב" לחבורתם, מופיעה בפרוטוקולים שבסוף הכרך (דף [קמט/2]): "יום ה' משפטים תקצ"א לפ"ק. נתקבל הרבני האברך מו"ה יקותיאל יהודא נכד הרב המה"ג [המאור הגדול], בעד ארבעה זה' [ובים] מ"כ [מעות כסף] ושלשה פגים בכל שבוע בשנה ראשונה, ואח"כ יתן שני פגים בכל שבוע, למען יהיה ב"ח [בן חורין] מהתקנות".

באותן רשימות שבסוף הפנקס, בעמוד האחרון, מופיע שמו של רבי יחזקאל שרגא הברשטאם, בנו הבכור של ה"דברי חיים" מצאנז, וחתן-חתנו של ה"ישמח משה" [לימים, אדמו"ר ואב"ד סיגעט, בעל ה"דברי יחזקאל"]: "היום יום דלמטה נתקבל לחברא הרבני המופ'

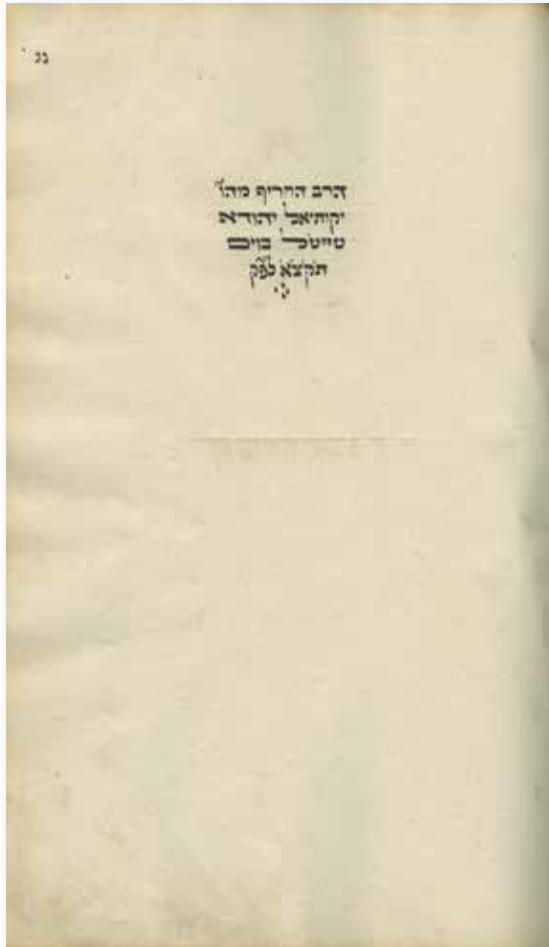
כרך גדול בכתב-יד, פנקס תקנות "חבורת תלמוד תורה", עם מאות שמות של בני הקהילה. אוהעל, תקפ"ב-תרל"ד [1822-1874].

בסיום התקנות, רישום הסכמה בכתב ידו וחתימת ידו-קדשו של רב העיר האדמו"ר רבי משה טייטלבוים בעל ה"ישמח משה". בין רשימות החברים מופיעים שמות רבי ירמיהו לעוו אב"ד אוהעל ובנו רבי אלעזר לעוו, ונכדי ה"ישמח משה" רבי יקותיאל יהודה טייטלבוים [לימים אב"ד סיגט, בעל ה"ייטב לב"] ורבי יחזקאל הברשטאם [לימים אב"ד סיגעט, בעל ה"דברי יחזקאל"].

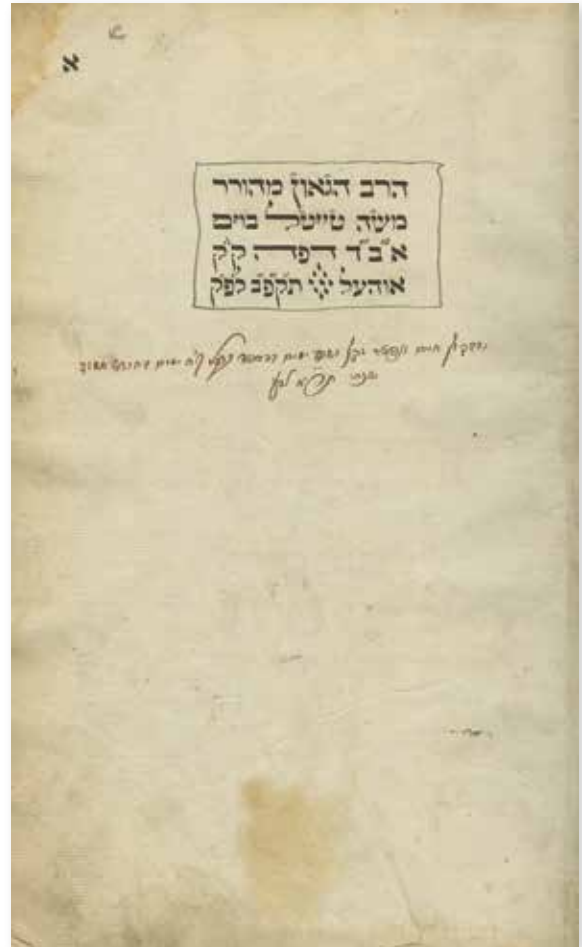
"חברת תלמוד תורה" היתה חברה לחיזוק לימוד התורה בעיר, ולהשתתפות בתשלומי שכר לימוד עבור ילדי עניים שילמדו תורה ויראה אצל המלמדים בעיר. כל אחד מבני החבורה היה משתתף בכספו בהחזקת לימוד התורה בעיר, ובכך הוא נמנה כ"חבר" באגודה זו. כמו כל ה"חברות" בקהילות ישראל, היה זה גם חוג חברתי, בו מתאספים ה"חברים" ללמוד יחד ומשתתפים בשמחותיו ובאבלו של כל אחד מהחברים: לומדים עמו בלילות ה"וואך נאכט" שלפני ברית מילה, ולאחר אריכות ימיו לומדים ה"חברים" ומתפללים לעילוי נשמתו של ה"חבר" שהלך לבית עולמו. בחמשת העמודים הראשונים של הפנקס מופיעים מ"ח סעיפים של ה"תקנות" בנייניים כספיים ובעניינים רוחניים, המחייבים את המתנדבים להחזיק ה"תלמוד תורה" שבעיר. הפנקס מתחיל במילים: "הן היום באנו אנחנו כל החתומים, לחזק בדק חבורת ת"ת שבעירנו יע"א, אשר זה כמה שנים נפרצו גדר' יעוו נתיבותי, ועלו על רעיונו לנהוג בתקנות קבועות השנויות כאן ויהיו לאחדים בידנו...". לאחר פתיחה זו מופיעות מ"ח התקנות.

בדף [א/3], בסיום התקנות, מופיעות שלוש שורות בכתב-יד-קדשו של הגאון הקדוש רבי משה טייטלבוים אב"ד אוהעל, הכותב: "מחמת אפיסת הפנאי לא יכולתי לעיין בתקנות ההם, אבל סמכתי על חמשה אנשים הנבחרים שמסתמא שפטו בשכלם כהוגן, ואני מסכים לכל הדברים הנאמרים באמת ובצדק, נאום הק' משה טייטלבוים מפרעמשלא החונה פ"ק אוהעל והגליל יצ"ו". אחריו באו על החתום עשרות בני "חבורת תלמוד תורה".

בין החתומים על התקנות מופיעות חתימותיהם של רבי אהרן גינצלער ובנו רבי משה יהודה ליב גינצלער [אביו של רבי שמואל גינצלער אב"ד ווישיווא, וחמיו של רבי אברהם יהודה שווארץ אב"ד מאד ובעל "קול אריה"]; רבי איצק פריעדליבר מסערעד [תלמיד ה"חתם סופר", החתם סופר ותלמידיו, עמ' רמה-רמו]; רבי צבי הירש אדלר מאבאניע [תלמיד ה"חתם סופר", החתם סופר

109c

109b

נסע להקביל פני הגר"א בוולנא ולקבל תורה מפיו (ר"ב לנדוי, הגאון החסיד מווילנא, עמ' רצא, בשם רבי זלמן וובר. האדמו"ר מקלויזנבורג מביא עדות מעניינת מאותו ביקור, מה שסיפר סבו זקנו ה"ישמח משה" בעניני הנהגת הגר"א עם תלמידיו - שו"ת דברי יציב, ח"ד, יורה דעה, סימן קלא). במשך השנים התקרב רבי משה אל החסידות, בהשפעת חתנו הגאון רבי אריה ליב ליפשיץ מווישניצא, מחבר שו"ת "אריה דבי עילאי", ששכנעו לנסוע אל ה"חזה מלובלין". אצל ה"חזה" נוכח לראות גילויי רוח הקודש מובהקים, ומאז נהיה לתלמידו המובהק, הותדבק בדרך החסידות והיה למפיצי תורתה בגלילותיו. מהפך זה חל אצלו בשנות רבנותו בשינוי. כמו כן, נסע אל האדמו"ר ה"אוהב ישראל" הרב מאפטא. משנת תקע"ה החל לחלק קמיעות לנזקים לישועה. "הפעולות והמופתים שנעשו ע"י הקמיעות מאתו, תלאה העט להעריך". לפי המסופר לבו היה מהסס בעניין הקמיעות האם להמשיך בכך, עד ששמע קול משמים שקרא לו בהקיצו: "אל תירא כי אתך אני" (תהלה למשה). עד היום מרבית הקמיעות וה"שמירות" בארצות אשכנז, מיוחסים לתיקוני הקמיעות של בעל ה"ישמח משה", ובהם הנוסח הנדפס של "שמירה לילד ולילדת" ו"שמירה למגפה". גם נוסח ה"קרעטירר"ס קמיעות" המפורסמים, שנכתבו ע"י אדמו"רים כסגולה לשמירה על הבית והרכוש, מקורם מבעל ה"ישמח משה".

מכתביו נדפסו ספרי הדרוש הנודעים שלו "ישמח משה" על התורה והמגילות ועל אגדות הש"ס, "תפילה למשה" על תהלים, ותשובותיו נדפסו בספר "השיב משה", ועוד ספרים. בסידורים רבים

האברך מו"ה יחזקאל האלברשטאם בהסכמת הבוררים הח"מ בעד שמונה עשר זה' [ובים] שיין זאגע... ושני גדולים לשבוע בשנה ראשונה, ונתן מיד חמשה זה' [ובים] שיין זאגע... היום יום ד' ער"ח אדר שנתקצ"ו לפ"ק...".

בדף [ב/2] בסעריף ל"ו מופיעה תקנה מעניינת: "אם יולד למז"ט בן לא' מבני החבורה, בלילה שלפני המילה ישלחו הגבאים עשרה שכנים הקרובים כנ"ל מבני החברה, אל בית בעל הברית ויבאו שם קודם צאת הכוכבים להתפלל מעריב בזמנו, ואח"כ ישבו ללמוד משניות בלי הפסק עד אחר חצות לילה. ולא ישבו לאכול סעודת קבע, כאשר המנהג בגליל הזה. כי סעודה זו אין לה סמך כלל לסעודת מצוה, ולא איברי לילה אלא לגירסה, וגם רבים מפנין לבם לדברים בטלים ע"י זה. אך מה שנהגו בקהלות ישרון להעמיד לפניהם פירות ומיני תרגימא ושוארצין קאפע [קפה שחור] כדי להפיג שינתו, הוא מנהג נאה ומתקבל...".

בפנקס זה אצור מידע רב ויקר ערך על העיר אוהעל וראשי הקהילה במחצית הראשונה של המאה ה-19.

הגאון הקדוש רבי משה טייטלבוים אב"ד אוהעל (תק"ט-תר"א), מגדולי החסידות בהונגריה ובגליציה. גאון אדיר, ומקובל אלוקי, חריף ובקי בכל מכמני התורה, נגלה ונסתר. התפרסם בחייו כאיש אלוקים קדוש ונורא, כבעל רוח הקודש, ופועל ישועות בקרב הארץ. רבנותו הראשונה הייתה בשינווא בין השנים תקמ"ה-תקס"ח. בשנת תקס"ח נבחר לרב אב"ד אוהעל והגליל. במחצית ימי-חייו הראשונה היה רבי משה מן ה"מתנגדים" לדרך החסידות, ובצעירותו

109e

109d

את אליהו מלוש בגדי כהונה, עומד ומקריב התמיד כסדרו, ודבריו הללו נודעו לרבים" (ייטב לב). נכדו ה"ייטב לב" מספר שפעם "ישב אתו כמה שעות אחר חצות לילה, וסיפר לו כמה כמה וכמה ענינים נוראים... תאמינו לי כי מלאכים ושרפים יתאספו לשמוע דיבורי ושיחי... גם אנכי שומע הכרוזים אשר יכריזו בכל פעם בהשמים... אין אב מנחיל שקר לבנו, על כן אספר לך שתדע כי רואים ושומעים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת". בספריו מביא ה"ישמח משה" במקומות רבים, חידושי תורה נשגבים שהתגלו לו בחלומותיו, ולעתים אף כותב את התאריך, כגון: "ביום ב' דראש חודש אדר תקנ"ו לפ"ק, נרדמתי על הספה ונתגלה לי..."; "על פי שנתגלה לי בחלום בענין הגן עדן של התנאים...". גם נשמות רבות של גדולי הצדיקים מהעולם העליון היו מתגלות לפניו בחדרו, בפרט בעת ההקפות בשמחת תורה (תהלה למשה).

[5], א, [2], ב-כג, כה-כו, לו-עז, [72] דף. מתוכם 106 עמודים כתובים (שני הדפים הכרוזים לאחר דף א, אינם מגוף הפנקס). 38 ס"מ. מצב טוב. כתמים ובלאי. כריכת עור חדשה.

ספרות: הרב מא"ז קינסטליכר, עלי זכרון, גליון 28, כסלו תשע"ז, עמ' ב-ז - "תקנות חברת 'תלמוד תורה' בקהלת אוהעל - בשנת תקפ"ב - עם הסכמת מרן ה"ישמח משה"; וראה עוד: עלי זכרון, גליון 29, עמ' צב-צג; החתם סופר ותלמידיו, עמ' רמה-רמו ועמ' תיב.

פתיחה: \$250,000
הערכה: \$300,000-350,000

נספח ספרו "מעין טהור" על הלכות נדה, שנכתב ביידיש עבור נשות ישראל.

הגאון רבי יוסף שאול נתנזון אב"ד למברג מספר בהסכמתו לשו"ת "השיב משה", שבנעוריו היה המחבר "בקי בעל פה ערך שמונה מאות עלים מש"ס, ערוכים ושמורים על פיו הקדוש. הוא היה תלמיד הגאון הקדוש בעל המחבר ספר דרישת ארי... ומשה קיבל תורה וקבלה מעשית מהגאון הצדיק הלז, ונוראות שמעתי עליו בעת היותו באוהל...". על אף שהיו לו כמה חילוקי דעות עם בעל ה"חתם סופר", שררה ביניהם ידידות נפש והערכה רבה, ובהתכתבויות ביניהם כותב לו החת"ס בתשובותיו בלשונות מופלגות של אהבה והערצה. באחת מתשובותיו כותב לו החת"ס, לאחר דין ודברים שהיה ביניהם: "...ינחני בדרך אמת ועל פני יוכיחני, יהלמני צדיק חסד, אני אשא ואני אסבול, ואקוה שיתפייס ויעלה זכרוני בתפלה זכה". פעם כשחלה מאד בנו של החת"ס, בעל ה"כתב סופר", התגלה החת"ס אל ה"ישמח משה" בעת תפילת יום כיפור וביקש ממנו שיפעל עבורו ישועה, ולמחרת יום כפור קיבל מכתב מהחת"ס ש"מבקש ממנו להתפלל על בנו (תהלה למשה).

ע"פ עדויות נכדו, האדמו"ר בעל ה"ייטב לב" מסיגנט (בכמה מקומות בספריו), זכה זקנו לחזיונות וגילויים שמימיים נשגבים. פעם כשסיים תפילת שמונה עשרה ביקש מהשי"ת שיזכה לראות את מה שכתב הרמ"ע מפאנו, בספרו "עשרה מאמרות", שבזמן שהמקדש חרב, אליהו הנביא עומד ומקריב קרבנות תמידין מידי יום ביומו, וותיכך התפלל על זה, ומילא ה' שאלתו, וראה עין בעין

Handwritten text in Hebrew script, organized into sections labeled with the number 1099. The text is dense and appears to be a collection of notes or a manuscript. The sections are separated by horizontal lines and contain various phrases and sentences. The handwriting is cursive and somewhat difficult to read due to the density and style. The text is written on aged, yellowed paper.

Handwritten text in Hebrew script, likely a manuscript or letter. The text is arranged in several paragraphs, with some lines crossed out or heavily scribbled over. The handwriting is dense and cursive. There are some large, stylized initials or symbols interspersed throughout the text. The paper appears aged and slightly yellowed.

that is customary in our region. Because no source cites such a meal as a seudat mitzvah and night was given for [Torah] study, and it causes many to waste their time on frivolous conversation. However, the custom of serving fruit, various pastries and black coffee to keep them awake is a pleasing and acceptable practice...".

This ledger contains a veritable treasure trove of data about the city of Ujhel and its community leaders during the first half of the 19th century.

R. Moshe Teitelbaum, Rabbi of Ujhel (1759-1841), was an illustrious Chassidic leader in Hungary and Galicia. An outstanding Torah scholar and G-dly Kabbalist, sharp and proficient in all facets of Torah, revealed as well as hidden. During his lifetime, he became famous as an awesome holy divine figure, with Divine Inspiration, who worked wonders. He first served in the Shinova (Sieniawa) rabbinate from 1785-1808, and in 1808, was appointed rabbi of Ujhel and its region. During the first half of his life, R. Moshe was an opponent of Chassidism, and in his youth, he travelled to Vilna to study Torah from the Vilna Gaon (R. B. Landau, HaGaon HeChassid MiVilna, p. 291, in the name of R. Zalman Weber. The Klausenburg Rebbe cites an interesting testimony from that visit, which his great-grandfather the Yismach Moshe related about the conduct of the Vilna Gaon with his disciples – Responsa Divrei Yatziv, Part IV, Yoreh De'ah, section 131). Over the years, R. Moshe gravitated towards Chassidism, influenced by his son-in-law R. Aryeh Leib Lifshitz of Vishnitsa, author of the Responsa Aryeh D'Bei Ila'i, who convinced his father-in-law to travel to the Chozeh of Lublin. There, R. Moshe saw obvious revelations of Divine Inspiration, and became the Chozeh's close disciple, adhering to Chassidism and disseminating its doctrines throughout the region. This transformation took place while he was still officiating as rabbi of Shinova. He also travelled to the Ohev Yisrael of Apta. From 1815, R. Moshe began distributing amulets to those requiring salvation and "the pen cannot properly describe the wonders performed by those amulets". Reputedly, he deliberated whether to continue writing amulets until he heard a pronouncement from Heaven: "Do not fear for I am with you" (Tehilla L'Moshe). Until this day, most of the texts of amulets and "protections" in Ashkenazi countries are attributed to the Yismach Moshe, including the printed text of the "Protection for the infant and the mother" and "Protection from epidemic". Also the text of the renowned Kerestir amulets, inscribed by Chassidic rebbes for safeguarding home and property, originates from him.

His published writings include the well-known books of homilies - Yismach Moshe on the Torah, Megillot and on Talmudic Aggadot, Tefilla L'Moshe on Tehillim, Responsa Heshiv Moshe and other books. His book Maayan Tahor, with the laws of Nidda in Yiddish for Jewish women, was appended to many siddurim.

R. Yosef Shaul Nathansohn, Rabbi of Lemberg, in his approbation to Responsa Heshiv Moshe, writes that in

his youth the author "knew by heart about 800 leaves of the Talmud, all arranged... He was a disciple of the holy Torah scholar, author of Drishat Ari... **and received Torah and practical Kabbalah** from this righteous man, and I have heard awesome things about him while he was in Ujhel...". Although he and the Chatam Sofer disagreed on several issues, they were close friends and greatly esteemed one another. The Chatam Sofer would use effusive expressions of love and reverence in his correspondence to R. Moshe. Once, the Chatam Sofer's son, the Ktav Sofer, contracted a serious illness and the Chatam Sofer appeared to the Yismach Moshe during his prayers on Yom Kippur requesting he pray for his son's salvation. The next day, R. Moshe indeed received a letter from the Chatam Sofer with his request to pray for his son (Tehilla L'Moshe).

According to the testimony of his grandson, the Yitav Lev, Rebbe of Sighet (cited in several places in his books), his grandfather R. Moshe Teitelbaum merited celestial revelations and visions. Once, upon concluding the Amidah prayer, he requested of G-d to merit to see a revelation of what the Rama of Fano wrote in his book Asara Maamarot, that after the destruction of Beit HaMikdash, Eliyahu Hanavi brings the daily Tamid sacrifice. "As soon as he prayed for this, G-d fulfilled his request and **he saw with his own eyes Eliyahu** clad in priestly garments, standing and sacrificing the Korban Tamid, and this was publicly known" (Yitav Lev). This same grandson also recounts that once he "sat with him (his grandfather) several hours after midnight and he told him a number of awe-inspiring things... Believe me that **the angels gather to hear my words... I also hear the announcements made in Heaven...**". In many places in his books, the Yismach Moshe cites lofty Torah novellae which were revealed to him in his dreams, sometimes even mentioning the date, such as "On the second day of Rosh Chodesh Adar 1796, I fell asleep on the couch and it was revealed to me..."; "According to a revelation in my dreams regarding the Gan Eden of the Tana'im...". Also, many souls of venerable tzaddikim from the Upper World would appear to him in his room, especially during the Simchat Torah dancing (Tehilla L'Moshe).

[5], 1, [2], 2-23, 25-27, 30-77, [72] leaves. Including 106 written pages (the two leaves bound after leaf 1 are not part of the original ledger). 38 cm. Good condition. Stains and wear. New leather binding.

Literature: R. M.A.Z. Kunstlicher, Alei Zikaron, 28, Kislev 2016, pp. 2-17 – "Regulations of the Talmud Torah Society of the Ujhel community – 1822 – With the Endorsement of the Yismach Moshe"; see further: Alei Zikaron, 29, pp. 92-93; HaChatam Sofer V'Talmidav, pp. 245-246, 412.

Opening price: \$250,000

Estimate: \$300,000-350,000

109. Handwritten Ledger of the Talmud Torah Society of the Ujhel Community – With Endorsement Handwritten and Signed by Rebbe Moshe Teitelbaum, Author of Yismach Moshe, Rabbi of Ujhel – Ujhel, 1822-1874

Large handwritten volume, ledger of the regulations of the Talmud Torah Society, containing hundreds of names of community members. Ujhel (Sátoraljaújhely), 1822-1874.

The regulations are followed by an endorsement handwritten and signed by the rabbi of the city, R. Moshe Teitelbaum, author of Yismach Moshe. The list of names of the society members includes R. Yirmiyahu Löw, Rabbi of Ujhel, his son R. Elazar Löw, and the grandsons of the Yismach Moshe, R. Yekutiel Yehuda Teitelbaum (later Rabbi of Sighet, author of Yitav Lev) and R. Yechezkel Halberstam (later Rabbi of Shinova, author of Divrei Yechezkel).

The Talmud Torah Society was an organization for promoting Torah study in the city, contributing to the tuition of children from destitute homes, providing them with a Torah education. Each of the society members had to sponsor Torah study, thus becoming a member of the association. Like other such societies in Jewish communities, this society was also a social group. The members would gather to study together, and participate in each other's joyous events as well as times of mourning. They would assemble to study Torah throughout the night preceding a Brit Mila, and after the passing of a member, they would study and pray for the elevation of his soul. 48 clauses of regulations relating to monetary and spiritual matters appear on the first five pages of the ledger, obligating the volunteers to support Torah study in the city. The ledger begins with the words: "Today, we have come together, all the undersigned, to strengthen the Talmud Torah Society of our city... and have decided to institute permanent regulations which are listed here...". The 48 regulations follow this introduction.

On p. [3a], at the conclusion of the regulations, are three lines handwritten by R. Moshe Teitelbaum, Rabbi of Ujhel, who writes: "Due to lack of time, I could not study these regulations, however, I rely on the five elected men who have undoubtedly used their judgement properly, and I agree to all these things which were spoken with truth and justice, **so says Moshe Teitelbaum of Premishla, here in Ujhel and its region**". This endorsement is followed by the signatures of dozens of members of the Talmud Torah Society.

The following rabbis are amongst the signatories on the regulations: R. Aharon Guenzler and his son R. Moshe Yehuda Leib Guenzler (father of R. Shmuel Guenzler Rabbi of Visheva, and father-in-law of R. Avraham Yehuda Schwartz Rabbi of Mád and author of Kol Aryeh); R. Itzek Friedlieber of Sered (disciple of the Chatam Sofer, HaChatam Sofer V'Talmidav, pp. 245-246); R. Tzvi Hirsh Adler of Abony (disciple of the Chatam Sofer, HaChatam Sofer V'Talmidav, p. 412); R.

Yeshaya HaLevi (of Liska, presumably a dayan in Ujhel in 1847-1848); and others.

The pages of the regulations and signatures are followed by about one hundred pages of names of members. Each page bears the names of one or two members in large calligraphic scribal script. The dates of the death of society members appear on some pages, with information pertaining to them and their estates. A copy of the testament of one of the members is presented on p. 10a. The last dozens of pages contain protocols with additional regulations, the names of new members who joined the society throughout the years and the dates of their enrollment.

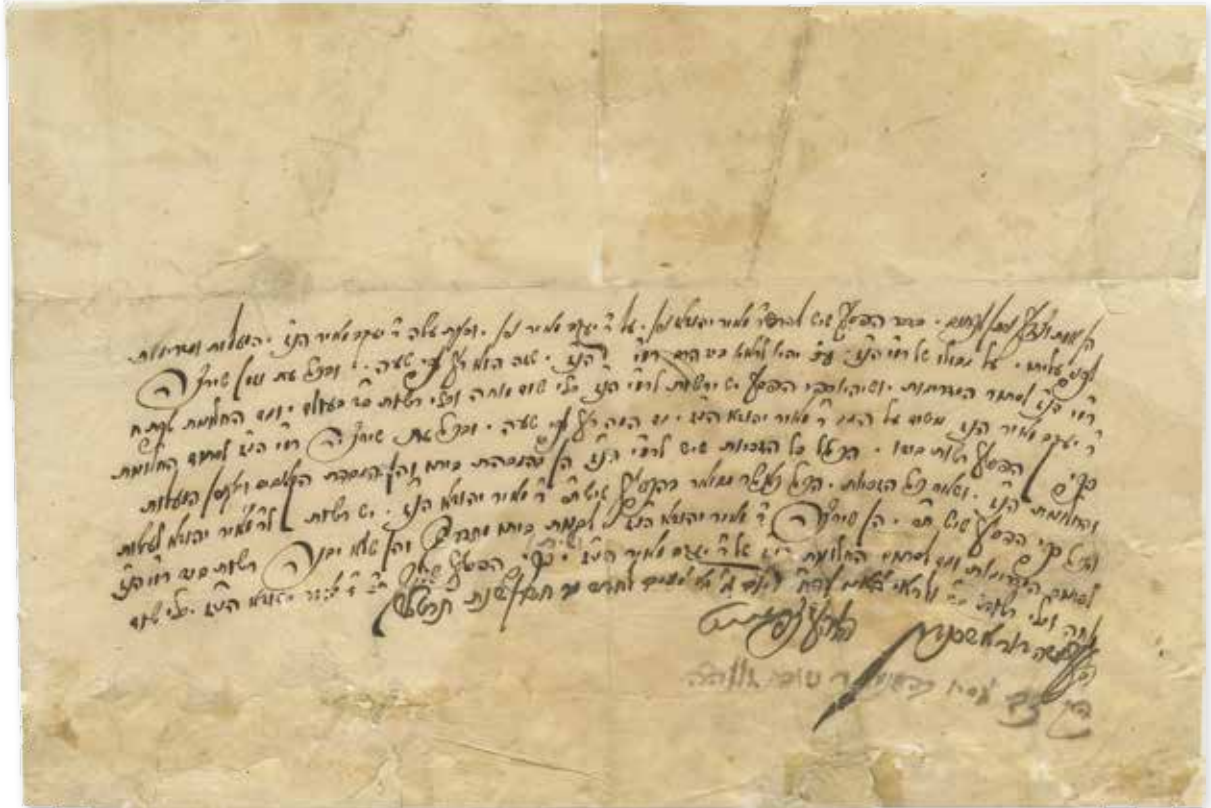
P. 1a is dedicated to the first and foremost member, the rabbi of the city: "**R. Moshe Teitelbaum Rabbi of Ujhel – 1822**". Inscribed under his name: "**Died at a ripe old age and heavily mourned, 28th Tammuz 1841**".

The next two leaves (on a different, greenish paper, bound inside the ledger many years after its first entries) contain the name of R. Yirmiyahu Löw – the renowned author of the Divrei Yirmiyahu books who officiated as rabbi of the city from 1852: "**R. Yirmiyahu Löw Rabbi of Ujhel – 1852**". Another inscription was added under his name: "**R. Yirmiyahu Löw died in 1874 on the first day of Chol HaMoed Pesach. His son and successor, R. Elazar Löw Rabbi of Ujhel, 1874**".

The name of the member R. Yekutiel Yehuda Teitelbaum, grandson of the Yismach Moshe, appears on p. 53a. At that time, he was 23 years old (later, Rebbe and Rabbi of Sighet, author of Yitav Lev): "**The astute rabbi, R. Yekutiel Yehuda Teitelbaum – 1831**". Another documentation of the date the Yitav Lev joined the society appears in the protocols at the end of the volume (p. [149b]): "**Thursday of Mishpatim 1831. The young man R. Yekutiel Yehuda grandson of the rabbi, the great luminary, was accepted for...**" (listing his weekly contribution).

The last page of the additions at the end of the ledger, features the name of R. Yechezkel Shraga Halberstam, eldest son of the Divrei Chaim of Sanz, and son-in-law of the son-in-law of the Yismach Moshe (later, Rebbe and Rabbi of Shinova, author of Divrei Yechezkel): "**Today, the young man R. Yechezkel Halberstam was accepted into the society, with the agreement of the undersigned...**" (specifying his weekly contribution).

On p. [2b], Clause 36, an interesting regulation appears: "If a son is born to a member of the society, the administrators will send ten of his neighbors who are society members to the home of the baby's father on the eve before the circumcision, before nightfall, to pray the evening prayers on time, and they will remain to study Mishnayot until after midnight without pausing. And they will not sit down for a proper meal, though

110a

110. פסק דין בכתב ידו וחתמתו של הרב מטולטשווא - רבי משה דוד אשכנזי אב"ד צפת

פסק דין בכתב יד, בחתימת ידם של הדיינים רבי "משה דוד אשכנזי פעה"ק צפת", ורבי "צבי ארי' בהמנוח ר' טובי' זללה"ה". [צפת], חשון תר"ט [1848].

נושא הפסק: התדיינות בין שני שכנים, בעיני גבולות חצרות בצפת, ובניית מדרגות לבית באותה חצר. הרב הקדוש רבי משה דוד אשכנזי אב"ד טאלטשווא וצפת (תקל"ד-תרט"ז, אישים בתשובות חת"ס, עמ' ש), בעל "תולדות אדם" ו"באר שבע", חותנו של האדמו"ר בעל "ייטב לב" מסיגעט ואביו של רבי יואל אשכנזי אב"ד זלוטשוב. לגזעו הקדוש מתייחסים האדמו"רים מסאטמר ומקלויזנבורג. כבר בגיל צעיר נתקבל לאב"ד העיר טולטשווא, ובמשרה זו כיהן כארבעים שנה. עלה לצפת בשנת תר"ד והיה ממקימי הישוב החסידי בצפת שלאחר הרעש. זמן קצר לאחר עלייתו ארצה, הדפיס את ספרו "תולדות אדם" בדפוסו של רבי ישראל ב"ק בירושלים. את הספר חיבר בשנות השלושים לחייו, ורבי יעקב מליסא בעל "חוות דעת" כתב עליו בהסכמתו לספר: "הרב הגאון המפורסם מ' משה דוד... האי גברא לא צריך לדידי ולדכוותי, אך רצונו של אדם זה כבודו ואין מסרבין לגדול". ביתו ובית מדרשו בצפת שוקמו ע"י נכדו האדמו"ר מקלויזנבורג, והיום שוכנים בהם מוסדות צאנו בעיה"ק צפת.

החותם השני: הגאון הצדיק רבי צבי אריה לודמיר (תקנ"ט-תרט"ו), אב"ד עיר מולדתו לודמיר. בשנת תקצ"ד עלה לארץ והתיישב בצפת כצדיק נסתר, כשהוא מסתיר את למדותו ומתפרנס כשואב מים. רבי אברהם דב מאוריטש ורבי שמואל הלר עמדו על טיבו ועל גדולתו בתורה של רבי צבי אריה, ומינו אותו כחבר בית הדין של צפת. ניצל בנס ברעידת האדמה בשנת תקצ"ז ועשה רבות לשיקומה של העיר.

[1] דף. 13.5x20 ס"מ. מצב בינוני. כתמים. קרעים ובלאי, משוקם ומודבק על דף לשימור.

פתיחה: \$4000

הערכה: \$6000-8000

110. Halachic Ruling Handwritten and Signed by the Rebbe of Tolcsva – R. Moshe David Ashkenazi, Rabbi of Safed

Handwritten halachic ruling, signed by the dayanim R. "Moshe David Ashkenazi here in Safed" and R. "Tzvi Aryeh son of R. Tuvia". [Safed], 1848.

The subject of the ruling is a litigation between neighbors regarding the borders of a courtyard in Safed, and building a staircase to a house in that courtyard.

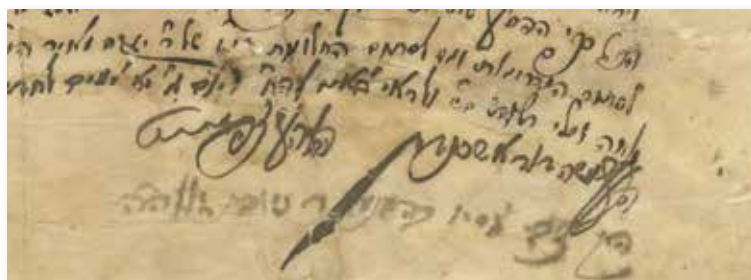
R. Moshe David Ashkenazi, Rabbi of Tolcsva and Safed (1774-1856, *Ishim BiTeshuvot HaChatam Sofer*, p. 300), author of *Toldot Adam* and *Be'er Sheva*, was the father-in-law of the *Yitav Lev* of *Sighet* and father of R. *Yoel Ashkenazi* Rabbi of *Zlotchov*. The *Rebbes* of *Satmar* and *Klausenburg* were his descendants. At a young age he was appointed Rabbi of *Tolcsva*, a position he held for forty years. He moved to *Safed* in 1844 and was one of the founders of the *Chassidic* community in post-earthquake *Safed*. A short while after his immigration to *Eretz Israel*, he printed his book "*Toldot Adam*" in the printing press of R. *Yisrael Bak* in *Jerusalem*. He authored the book in his thirties and R. *Yaakov* of *Lissa*, author of the *Chavat Daat*, wrote in his approbation to the book: "The famous Torah scholar R. Moshe David... does not need me and my likes, but I honor his wish and cannot refuse a person greater than I". His home and *Beit Midrash* in *Safed* were restored by his grandson, the *Rebbe* of *Klausenberg*, and at present they house the *Sanz* institutions in *Safed*.

The second signatory: R. *Tzvi Aryeh Ludmir* (1799-1855), was rabbi of his hometown *Ludmir* (*Volodymyr-Volynskyi*). In 1834, he immigrated to *Eretz Israel*, settling in *Safed* as a hidden righteous man, concealing his learnedness and earning his living as a water-carrier. R. *Avraham Dov* of *Ovruch* and R. *Shmuel Heller* recognized his greatness in Torah and appointed him *dayan* in the *Safed Beit Din*. He was miraculously saved from the 1837 earthquake and invested much effort in rebuilding the city.

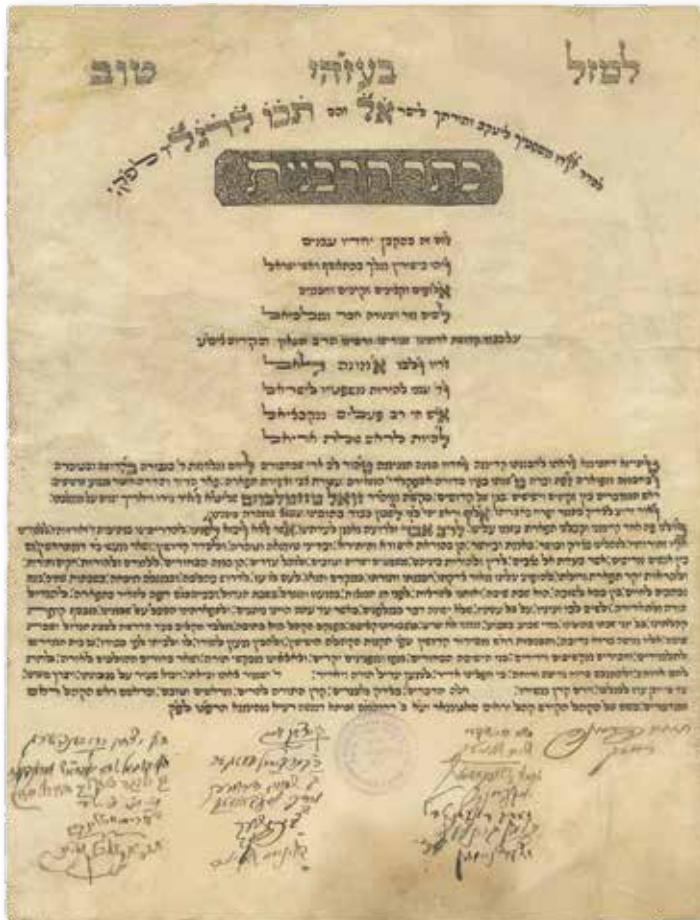
[1] leaf. 20 x 13.5 cm. Fair condition. Stains. Tears and wear, repaired and mounted on paper for preservation.

Opening price: \$4000

Estimate: \$6000-8000

110b

111a

111. "כתר הרבנות" - כתב ההכתרה של האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים מסטמאר בעל "דברי יואל" לרבה של העיר סטמאר - חג הסוכות תרפ"ט

"כתר הרבנות" - כתב ההכתרה של האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים מסטמאר בעל "דברי יואל", לרבה של העיר סטמאר, בחתימת רבני ונכבדי העיר ומוסדות הקהילה. סטמאר, ב' דחול המועד סוכות תרפ"ט [1928].

תעודה גדולה בכתיבה קליגרפית מעוטרת על נייר איכותי דמוי-קלף, עם עשרות חתימות וחתימות משני צדדי הדף. בראש החותמים מופיעה חתימתו של רבי חיים פריינד ראש הקהל בעיר [נגיד ופרנס מפורסם ממשפחת רבי משה אריה פריינד, שהיה ראש הקהל בסיגט בזמן ה"ייטב לב" וה"קדושת יו"ט"]. לאחר חתימתו מופיעות עשרות חתימות וחתימות של גבאי בתי המדרשות בעיר, רבנים ונכבדי הקהל (תמלול מלא של כל החתימות והחותמות, ראה במסגרת).

בראש העמוד נכתבו בהגדלה ועיטור המילים "בעזה"י", "למזל טוב", "כתר הרבנות". כתב ההכתרה כתוב בסגנון מליצי ומסודר לפי ראשי התיבות של שם האדמו"ר ושם משפחתו (ראה תמלול מלא במסגרת נפרדת): כולל את כל תנאי הרבנות, התפקידים והסמכויות, השכר החודשי והשכר של אירועים מיוחדים [שכר רח"ש = רבנים חזנים שמשים] לסידור קידושין, ותשלום מיוחד לדרשות שבת הגדול ושבת תשובה וכיו"ב.

תעודה היסטורית! קבלתו של האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים לרבנות סטמאר היתה נקודת מפנה בכוח השפעתן של קהילות החרדים והחסידים על הציבוריות היהודית באזור מרמרוש וטרנסילבניה.

רבנות העיר הגדולה סטמאר, היתה עמדת כח משמעותית, והאדמו"ר רבי יואל טייטלבוים שהיה ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, ניצל את עמדת הכח הזאת להקים באזור מעצמה של תורה וחסידות, ישיבה גדולה בת מאות תלמידים וקהילה חסידית תוססת. הגאון הקדוש רבי יואל טייטלבוים (תרמ"ז-תשל"ט), משושלת רבני ואדמו"רי סיגט, איש קדוש וגדול בתורה ובחסידות, עילוי, גאון ופוסק הלכה, קנאי מופלג וחסיד לווהט. בחירתו לרבנות סטמאר לוותה בפולמוס חריף מצד חוגים אחרים, אשר התנגדו להשתלטות החוגים האולטרה-אורתודוקסיים על רבנות העיר והנהגת הקהילה. פולמוסים דומים התנהלו גם בקהילות ערים גדולות אחרות בטרנסילבניה, כגון קלויזנבורג (קלז'ש), ברגסאס וקהילות אחרות, בין אנשי קהילות "אנשי ספרד" (חסידים המתפללים בנוסח ספרד) לבין חוגים אורתודוקסיים מודרניים יותר (אנשי "המזרחי" והתנועות הציוניות, ואפילו אנשי "אגודת ישראל" ו"מחזיקי הדת", שהיו מחוץ לתחום אצל חוגי סטמאר). בקהילת סטמאר גבר כוחם של החוגים החרדים והחסידים, בעיקר בזכות דמותו הגדולה ופקחותו של רב העיר רבי יואל טייטלבוים. [1] דף. 39.5 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים. קרעים במספר מקומות, משוקמים באופן מקצועי.

פתיחה: \$100,000

הערכה: \$120,000-150,000

בעזה"י - למזל טוב - כתר הרבנות - לסדר י'ורו משפטיק ליעקב ותורתך לישראל' והם ת'כו' ל'רג'ליו לפ"ק

י'ום זה בהקבץ יחדיו עמים / ויהי בישראל (!) מלך בהתאסף ראשי ישראל / אלופים וקצינים זקנים וחכמים / ל'שים נזר ועטרה חבר ומלכיאל / על כבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הרב הגאון הקדוש צי"ע [צדיק יסוד עולם] / י'דיו ולבו א'מונה ל'אל / ו'ד' עמו להורות משפטיו לישראל / איש חי רב פעלים מקבציאל / ל'היות לראש גולת אריאל.

ט'זבינא דחכימא, י'ראתו לחכמתו קדימה, י'חדיו המה תמימה, ט'הור לב ארי שבחבורה, ל'וחם מלחמת ד' בגבורה, ב'קדושה ובטהרה, ו'בחכמה מפוארה, י'פה וברה, מ'שנתו בפיו סדורה; אספקלר' המאירה; עטרת צבי וצפירת תפארה; פאר הדור והדורה; חוטר מגזע תרשישים; ראש המדברים בין זקנים וישישים; בן של קדושים; כקש"ת מוה"ר יואל טייטלבוים שליט"א י'איר נירו ויארך ימים על ממלכתו; ו'אור זרוע לצדיק כתר יפירח באברתו; א'לוף וראש יהי' לנו; ל'שכון כבוד בתוכינו; עבג"צ במהרה בימינו.

כ'ולנו פה אחד קיימנו וקבלנו תפארת עזמו עלינו לרב אב"ד ולרועה נאמן לעדתינו, א'שר י'צא וי'בא ל'פינו; להדריכנו בנתיבות ד' ואורחותיו; ללמדינו חקיו ותורותיו, לנהלינו בצדק וכושר, באמת ויושר, הן בהוראת איסורא והיתרא, ובדיני טומאה וטהרה, ולסדר קדושו, ושאר מעשי ב"ד דמתרחשין, גם בין אנשים מריבים, אשר בעדת אל נצבים, לדין ולהורות בפניהם, משפטים ישרים וטובים, ולנהל עדרים, הן המה הבחורים, ללמדם ולהורות, חקים ותורות, ולהראות יקר תפארת גדולתו, להופיע עלינו מאור צדקותו, חכמתו ותורתו, כמקדם ומאז, לעם לו עז, לדרוש בהלכה, ובמגלה תוכחה, בשבתות שנים, בעת נכתבים לחיים, בין כסא לשובה, הוא שבת שובה, ואתנו להרצות, לפני חג המצות, במעוז ובמגדל, בשבת הגדול, ובביהכ"ס דפה להאיר בתפארה, להגדיל תורה ולהאדירה, ולשים לבו ועיניו, על כל ענינו, שלא ישונה דבר כמלפנים, כאשר עד עתה היינו נוהגים, ולתפארתינו הסבל על שכמינו, מכסף קופת קהלתנו, כל ימי שבתו בתוכינו, מדי שבוע בשבוע, ממנו לא יגרע, משכורתו קציבה, בפנקס הקהלה הוא כתובה, מלבד הקצוב בעד הדרשה לשבת הגדול ושבת שובה, אליו נגישה ברוח נדיבה, והכנסות רח"ש מסידור קדושין עפ"י תקנות הקהלה היששין, ולהכין מעון להודו, לו ולביתו לפי כבודו, וגם בית המדרש לתלמידים וחבירים מקשיבים וידידים, בני הישיבה הבחורים, מפז ומפנינים יקרים, וצאצאינו מבקשי תורה, ושאר בחורים ההולכים לאורה, לתת להם ארוחה, ולתומכם ברוח נדיבה ורוחה, כי חפצינו אדיר, למען יגדיל תורה ויאדיר, ד' ישמור צאתו וביאתו, ויבא בעיר על מכותו, ויברך מיברכ' עד כי יתן עוז למלכו, וירם קרן משיחו. אלה הדברים, בצדק נאמרים, קרן התורה להרים, מראשים טובים, ובראשם ראש הקהל ראש המדברים, בשם כל הקהל הקדוש קהל יראים, סטמאר יע"א ב' דחווה"ס זכותא רעיא מהימא תרפ"ט לפ"ק.

חותמת במרכז: "קהל עדת ישורון ארטה. דק"ק סאטמאר יע"א". חתימות בכתב יד: "חיים פריינד - ראה"ק" [ראש הקהל]; "משה פאשקעס"; "שלום שווארטץ"; "יודא [בער?] קאוויטץ"; "יוסף פריינד"; "יעקב ראזענטהל"; "קלמן גרינפעלד"; "ישעי' ניימאן"; "הק' יצחק ווייס"; "הק' מרדכי סג"ל פראגער"; "הק' שמואל דרוממער"; "מרדכי לעפקאוויטש"; "צבי פישער"; "קלונימוס קלמן [ווייס?]; "הק' יצחק רוזענבערג"; "הק' יקותיאל יודא במהרא"ש עהרענפעלד"; "הק' שרגה פאליק האר[צלמאן?]; "נפתלי[?] פישער"; "אפרים ווילינגער"; "אשר אנשיל כ"ץ [שאינער?]."

מעבר לדרך חתימות נוספות בכתב יד אישים שונים וחותמות של בתי מדרש, חברות ומוסדות בעיר סאטמאר: "הק' שמשון ראזענבערג"; "הק' צבי כ"ץ"; "הק' מנחם שווארטץ"; "הק' יושע שווארטץ ר"ח" [ראש חברה]; "הק' חיים יוסף ראזענבערג"; "הק' דוד מאיר ווייס"; "הק' יוסף זיסמאן"; "הק' חיים יהושע בן פיגא [שיף?]; "הק' נחמן כהנא" - חותמת: "...בהה"צ ר' צבי [הירש?] שליט"א"; "הק' יקותיאל יודא פרידמאן"; "מעשיל[?] ברעטלער"; "מנחם מענדל הירש"; "יהושע העשיל בן[?]"; "הק' יעקב בערגער"; חותמת "בית המדרש - של מו"ה יזשא שווארטץ ז"ל - פה ק"ק סאטמאר יע"א"; "גם אני משתחוה מול הדר"ג והנני מקבל מרת כ"ק אשר אנשיל קליין גדחשה"ת [גבאי דחברת שומרי התורה]; "הק' יעקב ווייס"; "הק' חיים קארנב---"; "הק' יצחק זאב [מאש]קאוויטש"; "משה שפיצער"; "הק' נ-- דוד גרינבערג"; חותמת "חברה בית המדרש ספרד - סאטמאר"; חותמת "בית המדרש דקהל נעמעטי יצ"ו"; "הק' יהושע פרידמאן"; חותמת: "חברה לומדי ש"ס... סאטמאר"; "הק' אברהם יצחק בערגער"; "הק' אברהם כ"ץ [בערקאוויטש?]; "יצחק פריינד, בן נחום מרדכי פריינד"; "הק' יעקב כ"ץ"; "אהרן שמואל ברעטלר"; חותמת "ביהמ"ד חברה תהלים סאטמאר"; "הק' משה סאלפעטער"; "הק' דוב ויעדערמאן"; חותמת "בית המדרש תלמוד תורה החדש"; "שמואל הק' רוזענבוים"; חותמת "חברה מחזיקי תורה דק"ק סאטמאר"; "הק' יוסף גערענדאש"; "אליעזר בן משה פיש"; "הק' מאיר ווייס נעמעטי"; חותמת "ביהמ"ד אהבת רעים של הגאון"צ מו"ה יט"ב שליט"א אב"ד קראלי יע"א"; "הק' יהושע היימפעלד"; "הק' אברהם --- - גבאים"; "הק' יששכר בעריש קליין, גבאי דבית המדרש תלמוד תורה וואהר דומב גאסטע"; חותמת "חברא בית דוד בית המדרש ספרד - סאטמאר"; "אליעזר פוקס גבאי דביה"מ 'בית דוד"; "הק' ישראל חיים הלוי בן מוה"ר משה צבי הלוי זצ"ל" - "הוא ראש וראשון מהמייסדים של בית דוד בית המדרש בסענט ווער ספרד".

111. Keter HaRabbanut – "Certificate of Coronation" – Appointment of Rebbe Yoel Teitelbaum of Satmar, Author of Divrei Yoel, as Rabbi of Satmar – Sukkot 1928

Keter HaRabbanut – certificate of the appointment of Rebbe Yoel Teitelbaum of Satmar, author of Divrei Yoel, as Rabbi of Satmar, signed by rabbis and notables of the community and its institutions. Satmar, second day of Chol HaMoed Sukkot 1928.

Large certificate in decorative calligraphic writing on high-quality parchment-like paper - flanked by dozens of signatures and stamps. The signatures are headed by the signature of R. Chaim Freund, head of community (famous personage and community leader, descendant of R. Moshe Aryeh Freund who was community head in Sighet during the lifetime of the Yitav Lev and the Kedushat Yom Tov). His signature is followed by dozens of signatures and stamps of the gaba'im of the city Batei Midrash and of rabbis and community dignitaries.

The top of the pages is adorned with enlarged and decorated words. The flowery text of the certificate is arranged according to the initials of the name and surname of the Rebbe. It contains the terms of the rabbinical position, its obligations and privileges, the monthly salary and payment for special occasions such as arranging kiddushin, sermons for Shabbat HaGadol and Shabbat Shuva, etc.

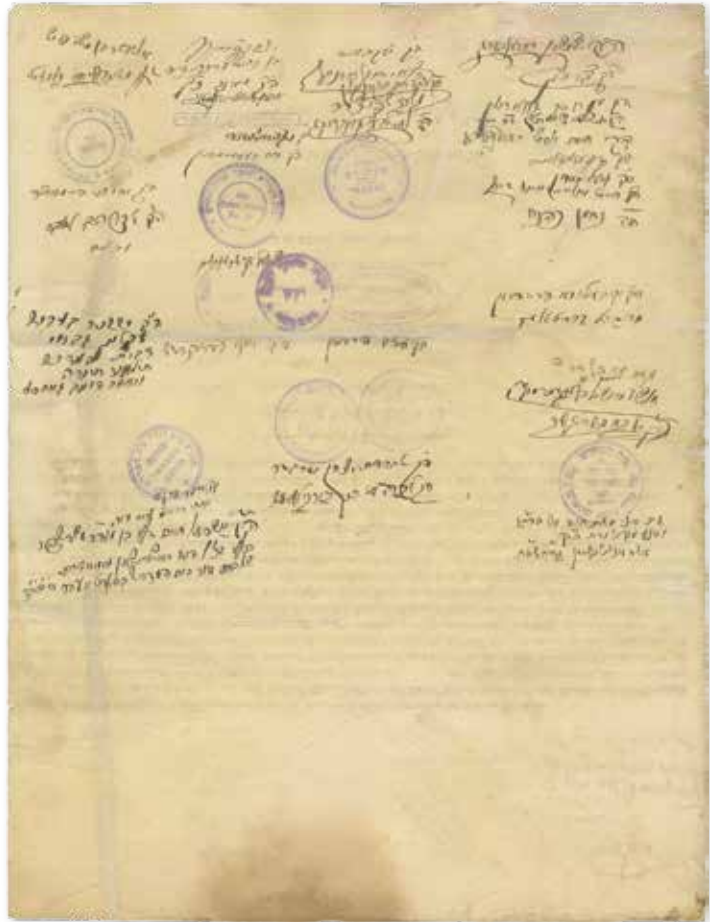
A historical document! The election of R. Yoel Teitelbaum to the Satmar rabbinate was a watershed in the impact of Charedi and Chassidic communities on Jewish public life in Maramureş and in the Transylvanian region. The rabbinate of the large city of Satmar was a significant position of power and Rebbe Yoel Teitelbaum took advantage of his authority to establish a powerhouse of Torah and Chassidism, a yeshiva gedola with hundreds of students and a dynamic Chassidic community.

R. Yoel Teitelbaum (1877-1979), descendant of Sighet rabbis and rebbes, a holy man, venerable Torah scholar and fiery Chassid, posek and zealot. His election to the Satmar rabbinate was accompanied by a trenchant polemic which raged in certain circles who opposed the ultra-Orthodox dominance on the city's rabbinate and leadership. Similar polemics were rampant in other large Transylvanian communities as well, such as Klausenburg (Cluj-Napoca) and Berehove, between the Sefarad communities (Chassidim who pray Nusach Sefarad) and the more modern Orthodox circles (Mizrachi and Zionist Movements, even Agudat Yisrael and Machzikei Hadat, who were rejected by the Satmar Chassidim). The authority of the Charedi and Chassidic sectors in the Satmar community triumphed, primarily in the merit of the greatness and clever leadership of the Rabbi of the city, R. Yoel Teitelbaum.

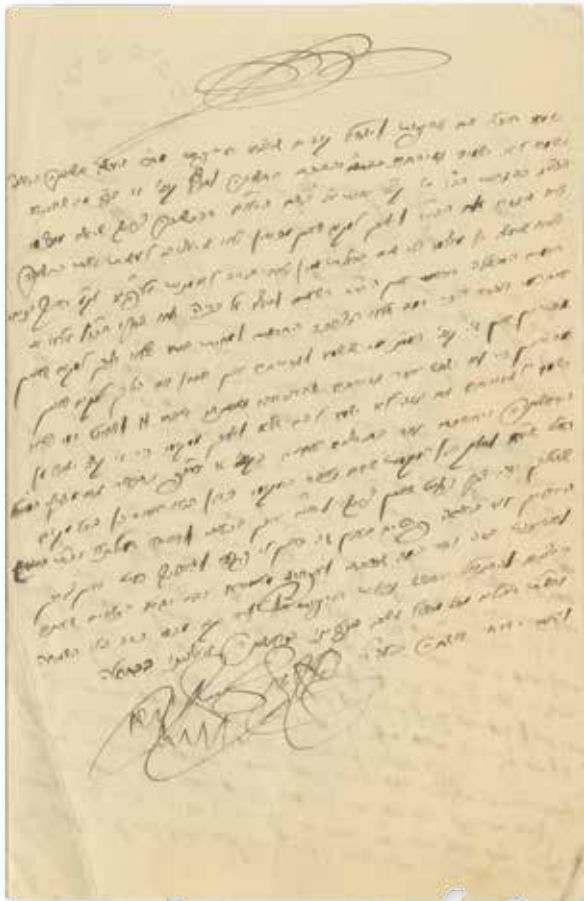
[1] leaf. 39.5 cm. Good-fair condition. Stains. Tears in a few places, professionally repaired.

Opening price: \$100,000

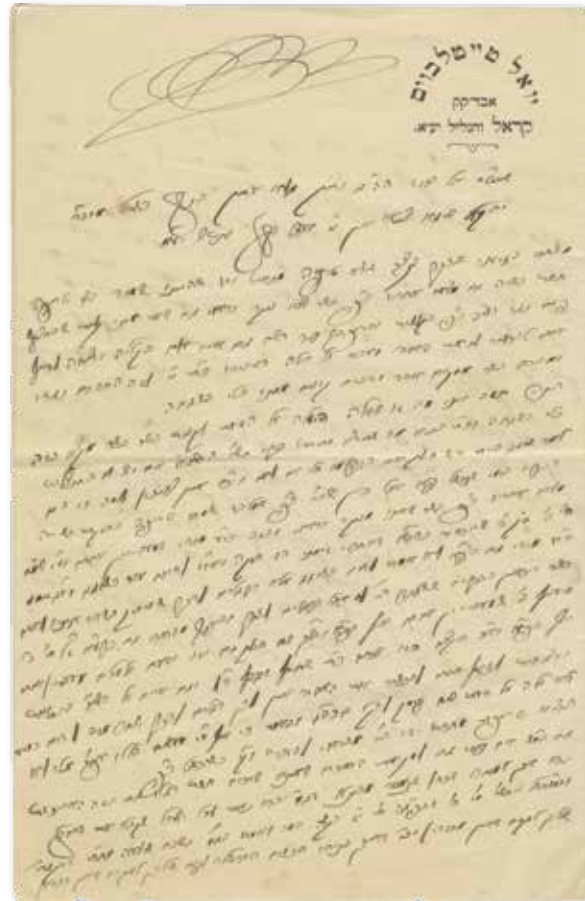
Estimate: \$120,000-150,000

111b

112b

112a

112. מכתב תשובה הלכתית בכתב ידו וחתירתו של האדמו"ר מסאטמר רבי יואל טייטלבוים - קרולי, שנות התר"צ

ובטהרתו הנפלאה. בגיל צעיר נתמנה לכהן ברבנות העיר אורשוואו. בשנת תרפ"ה עבר לכהן ברבנות העיר קראלי (על מקומו של רבי שאול בראך שעבר לכהן ברבנות קאשו), ובשנת תרצ"ד עבר לכהן ברבנות העיר סאטמר. בכל ערי רבנותו ניהל ישיבה גדולה ועדת חסידים גדולה. עמד בראש היהדות האורתודוקסית הנאמנה והבלתי-מתפשרת באזור מרמרוש. מעמודי התווך של עולם החסידות בדור שלאחר השואה. לאחר הצלתו מהשואה הגיע לארה"ב וכוון בה את קהילת חסידי סאטמר - העדה החסידית הגדולה בעולם. נשיא "העדה החרדית" בירושלים, וממנהיגי היהדות החרדית בארה"ב וברחבי העולם. מחיבוריו יצאו לאור עשרות ספרים: "יואל משה", "שו"ת דברי יואל", "ספרי דברי יואל" עה"ת, ועוד.

[1] דף כפול, נייר מכתבים רשמי. 2 עמ' כתובים, למעלה מ-42 שורות בכתב יד קדשו וחתירתו. כ-23.5 ס"מ. נייר איכותי. מצב טוב. סימני קיפול. כגמים קלים בשוליים התחתונים.

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$15,000-20,000

מכתב ארוך (2 עמ', למעלה מ-42 שורות) בכתב ידו וחתירתו של הגאון הקדוש והטהור רבי יואל טייטלבוים [לימים האדמו"ר מסטמאר]. קראל (קרולי Nagykaroly), [בין השנים תרצ"ב-תרצ"ד

1932-1934].

תשובה הלכתית בידי קצב שמכר נבלות וטרפות, ואזהרה חמורה שלא לקנות בשר מאיטליז ללא השגחה רבנית על הכשרות. התשובה נשלחה אל רבי יחזקאל שרגא ציטרון אב"ד ענטש (Encs). תשובה זו נדפסה בספרו שו"ת דברי יואל, חלק ב', השמטות לחלק יורה דעה סימן קס"ד. [המכתב נכתב בין השנים תרצ"ב-תרצ"ד 1932-1934, שכן בשנת תרצ"ב התמנה רבי יחזקאל שרגא ציטרון לרבנות העיר ענטש, ובשנת תרצ"ד עבר רבי יואל טייטלבוים מקרולי, לכהן ברבנות העיר סאטמר].

האדמו"ר הקדוש רבי יואל טייטלבוים מסאטמר (תרמ"ז-תשל"ט), בנו הצעיר של האדמו"ר רבי חנניה יו"ט ליפא בעל ה"קדושת יו"ט" (תקצ"ו-תרס"ד), ונכדו של האדמו"ר רבי יקותיאל יהודה בעל ה"יטב לב" (תקס"ח-תרמ"ג), שניהנו כרבי סגיט ומנהיגי היהדות החסידית באזור מרמרוש.

נודע מעוררו כאחד מגדולי דורו, בחריפותו ובגאונותו, בקדושתו

113. ספר הזוהר - זיטומיר, תרכ"ג - סט שלם בשלושה כרכים - הזוהר שהיה שייך להאדמו"ר רבי יואל טייטלבוים מטאטמר

ספר הזוהר על התורה - בראשית, שמות, ויקרא, במדבר ודברים. זיטומיר, [תרכ"ג] 1863. דפוס רבי חנינא ליפא ורבי יהושע העשיל שפירא, נכדי הרב מסלאוויטא. סט שלם בשלושה כרכים. כרכי ספר הזוהר שהיו שייכים להאדמו"ר הקדוש בעל "דברי יואל" מטאטמר. בכל אחד מדפי השער מופיעה חותמתו: "יואל טייטלבוים אבד ק"ק סאטמאר והגלילות בעיה"ק ירושלים תובב"א". באחד מן הכרכים נוספה חותמת זו גם בדף האחרון. חותמות אלו הן מתקופת שהותו הקצרה של האדמו"ר מטאטמר בארץ ישראל, שאליה הגיע מאירופה לאחר השואה. האדמו"ר הקדוש רבי יואל טייטלבוים (תרמ"ז-תשל"ט), מגדולי דורו, נשיא העדה החרדית וממנהיגי היהדות החרדית באמריקה, מעמודי התווך של עולם החסידות בדור שלאחר השואה. נולד בעיר סיגט, בנו של האדמו"ר בעל ה"קדושת יו"ט" ונכדו של האדמו"ר בעל "ייתב לב", שכיהנו כרבני סיגט וכמנהיגי החסידות באזור מרמרוש. נודע מנעוריו בחריפותו ובגאונותו, בקדושתו ובטהרתו הנפלאה. לאחר חתונתו עם בת האדמו"ר רא"ח הורביץ הרב מפאלאנטש, התיישב בסאטמר והרביץ שם תורה וחסידות לקבוצה נבחרת של תלמידים וחסידים. כיהן ברבנות בערים אורשויוא, קראלי (משנת תרפ"ה), וסאטמר (משנת תרצ"ד). בכל ערי רבנותו ניהל ישיבה גדולה ועדת חסידים גדולה. עמד בראש היהדות האורתודוקסית הנאמנה והבלתי מתפשרת באזור מרמרוש. בשנות השואה ניצל ב"רכבת ההצלה" הידועה של ד"ר קסטנר, הגיע דרך ברגן בלזן וארץ ישראל לארצות הברית, בה כונן את העדה החסידיית הגדולה בעולם - עדת חסידות סאטמר שהיא עד היום העדה הדומיננטית ביהדות האורתודוקסית בארה"ב, וכיהן כנשיא ה"עדה החרדית" בירושלים. עמד בראש המתנגדים לציונות ולהקמת מדינת ישראל, ועמד בראש המאבקים החשובים על צביון עם ישראל וקדושת ישראל. יחד עם קנאותו וחרדתו לכבוד התורה ועתיד היהדות הנאמנה. נודע כאיש חסד מופלג, דלתו היתה פתוחה לעניים ואזנו קשובה לכל נזקק מכל שדרות עם ישראל. היה גאון מופלג בתורה, השיב תשובות רבות בהלכה, ומחברו יצאו לאור עשרות ספרים: "יואל משה", שו"ת "דברי יואל", ספרי "דברי יואל" עה"ת, ועוד.

שלושה כרכים: [4], רנא, טז [צ"ל יז]; [1], א, ג-רפ (ספירה משובשת, ללא חסרון); שט, יא דף. 20 ס"מ. מצב טוב. כתמים, כתמי רטיבות. סימני עש קלים. פגמים קלים בשניים מדפי השער ובמספר דפים נוספים, משוקמים בהדבקות נייר. רישומי בעלות. כריכות עור נאות, חדשות.

פתיחה: \$8000

הערכה: \$20,000-40,000

112. Letter of Halachic Responsum Handwritten and Signed by Rebbe Yoel Teitelbaum of Satmar - Carei, 1930s

Lengthy letter (2 pages, over 42 lines) handwritten and signed by R. Yoel Teitelbaum (later Rebbe of Satmar). Carei (Nagykaroly), [between 1932-1934].

Halachic responsum regarding a butcher who sold non-kosher meat, and severe warning not to buy meat from a butcher shop which is not under rabbinic supervision. The responsum was addressed to R. Yechezkel Shraga Citron Rabbi of Encs. This responsum was published in Responsa Divrei Yoel, Part II, Omissions of Yoreh De'ah, section 164. (The letter was written between 1932-1934, since R. Yechezkel Shraga Citron was appointed rabbi of Encs in 1932, and R. Yoel Teitelbaum left Carei for Satmar in 1934).

Rebbe Yoel Teitelbaum of Satmar (1887-1979) was the youngest son of Rebbe Chananya Yom Tov Lipa, the Kedushat Yom Tov (1836-1904), and grandson of Rebbe Yekutiel Yehuda, the Yitav Lev (1808-1883), who served as rabbis of Sighet (Sighetu Marmajiei) and were leaders of Chassidic Jewry in the Maramures region.

He was renowned from his youth as a leading Torah scholar of his generation, for his perspicacity and intellectual capacities, as well as for his holiness and outstanding purity. At a young age, he was appointed rabbi of Irshava. In 1925, he was appointed rabbi of Carei (in place of R. Shaul Broch who went to serve as rabbi of Kashoi), and in 1934, of Satmar (Satu Mare). In all the places he served as rabbi, he also maintained a large yeshiva and Chassidic court. He stood at the helm of the faithful, uncompromising Orthodox Jewry in the Maramures region. After his escape from the Holocaust, he reached America and established the Satmar Chassidic community - the largest Chassidic community in the world. He was one of the founding pillars of Chassidic Jewry after the Holocaust, the president of the Eda HaCharedit in Jerusalem, and a leader of Orthodox Jewry in the United States and throughout the world. His writings resulted in the publishing of dozens of books: VaYoel Moshe, Responsa Divrei Yoel, Divrei Yoel on the Torah and more.

[1] double leaf, official stationery. 2 written pages, over 42 autograph lines and his signature. Approx. 23.5 cm. High-quality paper. Good condition. Folding marks. Minor damage to lower margin.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$15,000-20,000

113. Zohar – Zhitomir, 1863 – Complete Three-Volume Set – The Zohar that Belonged to Rebbe Yoel Teitelbaum of Satmar

Zohar on the Torah – Bereshit, Shemot, Vayikra, Bamidbar and Devarim. Zhitomir: R. Chanina Lipa and R. Yehoshua Heshel Shapira, grandsons of the Slavita rabbi, 1863. Complete three-volume set.

These volumes of the Zohar belonged to the holy Rebbe of Satmar, author of Divrei Yoel. Each title page bears the stamp: "Yoel Teitelbaum Rabbi of Satmar and its region, in the holy city of Jerusalem". One of the volumes bears the same stamp on the last leaf as well. The Satmar Rebbe lived in Eretz Israel for a short while after leaving post-Holocaust Europe and these stamps are from that time.

Rebbe Yoel Teitelbaum (1887-1979) was an illustrious Torah scholar, president of the Eda HaCharedit and leader of Charedi American Jewry as well as a mainstay of the post-Holocaust Chassidic world.

Born in Sighet, son of the author of Kedushat Yom Tov and grandson of the author of Yitav Lev, who served as rabbis of Sighet and as Chassidic leaders in the Maramureş region. Renowned from his youth for his sharp mind and genius, for his holiness and his purity. After he wed the daughter of Rebbe A. C. Horwitz, Rabbi of Polaniec, he settled in Satmar and taught Torah and Chassidism to a select group of disciples and chassidim. He served as rabbi of Irshava, Carei (from 1925) and Satmar (from 1934), and in each of these communities also headed a large yeshiva and a large Chassidic community. He stood at the helm of the faithful, uncompromising Orthodox Jewry in the Maramureş region. Rescued from the Holocaust in Dr. Kastner's famous "rescue train", he arrived via Bergen-Belsen and Eretz Israel to the US and founded the largest Chassidic community in the world, the Satmar Chassidic community, which until today is the most dominant community of Orthodox Jews in the US. He also headed the Eda HaCharedit in Jerusalem. He stood at the front of the opposition to Zionism and to the establishment of the State of Israel, heading the struggle for preservation of the holiness of the Jewish People and their Torah way of life. Together with his zealotry for the honor of the Torah and the future of faithful Jewry, he was known for his exceptional acts of chessed. His door was constantly open to those in need and he was always available to help any Jew. An outstanding Torah scholar, he wrote many halachic responsa and his works have been published in dozens of books: VaYoel Moshe, Responsa Divrei Yoel, Divrei Yoel on the Torah, and others.

Three volumes: [4], 251, 16 [i.e. 17]; [1], 1, 3-280 (mispagination, without lack); 309, 11 leaves. 20 cm. Good condition. Stains, dampstains. Infrequent worming. Slight damage to two title pages and to several other leaves, repaired with paper. Ownership inscriptions. Fine new leather bindings.

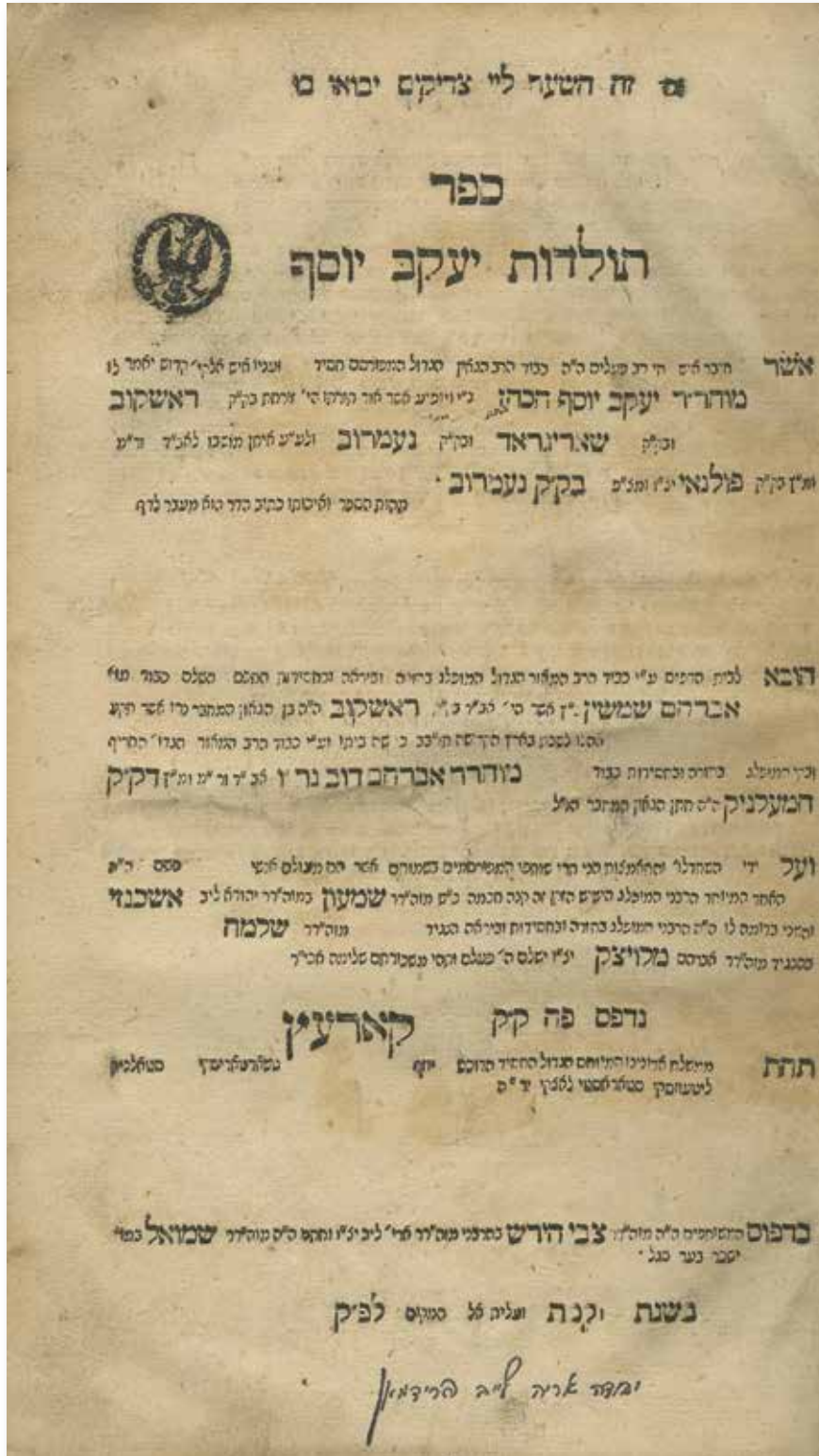
Opening price: \$8000
 Estimate: \$20,000-40,000

113a

113b

114. ספר תולדות יעקב יוסף – קוריץ, תק"מ – מהדורה ראשונה – הספר החסידי הראשון שבא בדפוס – ספר סגולה – עותק נאה

ספר תולדות יעקב יוסף, על התורה בדרך החסידות, מאת רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה. "קארעץ" (קוריץ), [תק"מ 1780]. מהדורה ראשונה. דפוס צבי הירש בן ארי' ליב [מרגליות] וחתנו שמואל בן ישכר בער סגל. עותק נאה במצב טוב.

ספר "תולדות יעקב יוסף" – הספר החסידי הראשון שהובא לדפוס. מחברו הוא הגאון המקובל רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה (נפטר תשרי תקמ"ב 1781), מגדולי זקני תלמידי ה"בעל שם טוב" (לפי מסורות חסידיות שונות נולד בשנות הת"כ ונפטר קרוב לגיל 110). תלמידו המובהק של הבעש"ט וראשון מפיצי דרך החסידות. ספר זה הוא המקור החשוב והאותנטי ביותר לתורת הבעש"ט, ובו מביא המחבר בלמעלה מ-280 מקומות דברי תורה ששמע באזניו מפי רבו הבעש"ט – לאורך הספר הודגשו בכל פעם מקומות אלה והם פותחים במילים "שמעתי ממורי".

חביבות מיוחדת נודעה לספר זה אצל גדולי החסידות שהפליגו בדבר קדושתו של הספר. המגיד ממזריטש אמר על מחברו, כי זכה לגילוי אליהו והשיג מדרגות גבוהות. רבי פנחס מקוריץ אמר על הספר כי עוד לא היו ספרים כאלה בעולם, וכי תורתו היא מן השמים. הוא היה אומר שכל הספרים החדשים אינם עפ"י האמת, לבד מספרי הרב מפולנאה שהם "תורה מגן עדן", ובכל דיבור "ושמעתי ממורי" אפשר להחיות מתים [!]. הסבא-קדישא משפולי היה מייעץ כסגולה להניח את הספר הקדוש תחת מראשותיו של חולה (לישרים תהלה). כשעלה רבי מנדל מוויטבסק לארץ נפגש עם רבי פנחס מקוריץ שאמר לו "למה הדפיס הרב מפולנאה אלף ספרים וקבע מחירים זהוב לכל ספר, מוטב היה אילו הדפיס רק ספר אחד ואני הייתי משלם עבורו אלף זהוב...".

במהלך המלחמה נגד החסידות נשרפה המהדורה הראשונה בפומבי בעיר ברודי ובמקומות אחרים חזו הסיבה לנדירותה הרבה של מהדורה זו (אנציקלופדיה לחסידות, ב' עמ' רעז).

עותק שלם. [1], רב דף. דפים כג-כד, פא, קיא-קיב, מופיעים פעמיים. 32 ס"מ. מצב טוב. כתמים, כתמי רטיבות. פגעי עש בדף השער ובשבעת הדפים האחרונים, עם פגיעה קלה בטקסט. סימני עש קלים במספר מקומות נוספים, כמעט ללא פגיעה בטקסט. הדבקות נייר דבק בשולי דפים בודדים. רישומי בעלות. כריכת עור מהודרת, חדשה. סטפנסקי חסידות, מס' 605.

פתיחה: \$40,000

הערכה: \$60,000-80,000

114. Toldot Yaakov Yosef – Korets, 1780 – First Edition – First Printed Chassidic Book – Segula Book – Fine Copy

Toldot Yaakov Yosef, commentary on the Torah according to Chassidic teachings, by R. Yaakov Yosef HaKohen of Polonne. Korets: Tzvi Hirsh son of Aryeh Leib [Margolies] and son-in-law Shmuel son of Yissachar Ber Segal, [1780].

Fine copy in good condition.

Toldot Yaakov Yosef, the first Chassidic book to be printed, was authored by the Kabbalist R. Yaakov Yosef HaKohen of Polonne (d. Tishrei 1781 - Chassidic lore records his birth as 1660, ascribing him a life of close to 110 years), a leading and close disciple of the Baal Shem Tov and the first to disseminate Chassidism. This book is the most important and authentic source of the Baal Shem Tov's teachings, containing over 280 references to teachings the author personally heard from the Baal Shem Tov, emphasized throughout the book and beginning with the words "I heard from my master".

This book was especially cherished by Chassidic leaders, who ascribed it great holiness. The Maggid of Mezeritch (Mezhirichi) commended the author as having merited revelation of Eliyahu and reached lofty heights. R. Pinchas of Korets attested that a book of such stature has never yet existed, and its teachings originate from Heaven. He would customarily say that all new books do not totally conform with the truth, except for the books of the rabbi of Polonne which are "teachings from Paradise", and that with each quotation "heard from my master" one can resurrect the dead[!]. The Saba of Shpoli (Shpola) would recommend putting this book under the head of an ill person as a Segula (LaYesharim Tehilla).

When R. Menachem Mendel of Vitebsk immigrated to Eretz Israel, he met R. Pinchas of Korets who queried "Why did the Rabbi from Polonne print one thousand books at the price of one gold coin per book; had he printed a single book, I would have paid for it a thousand gold coins...".

During the course of the battle against Chassidism, this first edition was publicly burnt in Brody and other places, which accounts for the extreme scarcity of this edition (Encyclopedia L'Chassidut, II, p. 277).

Complete copy. [1], 202 leaves. Leaves 23-24, 81, 111-112 appear twice. 32 cm. Good condition. Stains, dampstains. Worming to title page and last seven leaves, slightly affecting text. Minor worming in several other places, with minimal damage to text. Marginal paper repairs to a few leaves. Ownership inscription. New, elaborate leather binding.

Stefansky Chassidut, no. 605.

Opening price: \$40,000

Estimate: \$60,000-80,000

115

115. ספר מגיד דבריו ליעקב - לקוטי אמרים - קוריץ, תקמ"א - מהדורה ראשונה של הספר הראשון מתורתו של המגיד רבי דוב בער ממעזריטש - הספר החסידי השלישי שבא בדפוס

ספר מגיד דבריו ליעקב, ליקוטי אמרים, מאת המגיד רבי דוב בער ממעזריטש. קוריץ, תקמ"א [1781]. מהדורה ראשונה. דפוס רבי צבי הירש בן אריה ליב [מרגליות] וחתנו רבי שמואל בן ישכר בער סג"ל.

בשער הספר: "ספר מגיד דבריו ליעקב (אותיות אלו מודגשות בשער, והם סופי תיבות של שם המחבר רבי דוב), והוא לקוטי אמרים... אמרות טהורות... שמעו דבר המלך... מדי חודש בחדשו ומידי שבת בשבת, ה"ה הרב הגדול החריף ובקי בנגלה ובנסתר, גאון תפארת ישראל, האלקי חסידיא ופרישא, בוצינא קדישא, גולה עמוקים... כבוד מו' דוב בער זללה"ה, שהיה מגיד מישרים דק"ק מעזריטש ושאר קהלות..."

ספר זה הוא הראשון שראה אור מתורתו של המגיד רבי דוב בער ממעזריטש, והספר החסידי השלישי שבא בדפוס, כשנה לאחר הדפסת הספרים תולדות יעקב יוסף, ובן פורת יוסף, באותו בית דפוס.

הספר הובא לדפוס על ידי רבי שלמה מלוצק (מחבר ספר "דברת שלמה"), תלמידו המובהק ושאר בשרו של המגיד ממעזריטש. בתחילת הספר כתב רבי שלמה מלוצק שתי הקדמות יסודיות ומפורסמות בעולם החסידות. בראשונה שבהן מספר על רוח הקודש ששרתה על רבותיו - הבעל שם טוב והמגיד ממעזריטש, ועל רום השגותיהם ומדרגותיהם; וכך כותב על רבו המגיד ותורתו: "...ובדבריו הקדושים רמזים הבנת כמה מאמרים מעץ חיים ומכונת האר"י ז"ל ומזהר, לדוע לכל שומע אמרותיו הנעימים למאות ולאלפים מגדולי עולם, ונכנסו דבריו בלבם כאש בוערת ונתלהב נפשם לעבודת הבורא... יום ליום יביע אומר... בקדושה ובטהרה ובפרישות... תפלתו ודבורו הי' נשמעת, והקב"ה גוזר והוא מבטל... עינינו ראו ולא זר גודל השגת מדרגתו גבוה מאד..."

בהמשך הקדמתו מספר את ששמע מהמגיד על רבו הבעש"ט: "שמעתי מפיו הקדוש ממש שהבעש"ט זלה"ה למד אותו שיחת עופות ושיחת דקלים וכי", וגם למד עמו סודות שמות הקדושים ויחודים, וגם ספר מעין חכמה למד אותו, ואמר לו פירוש על כל תיבה, וגם הראה לי בספר רזיאל אותיות וכתב מלאכים ואמר שלמד אותו כל זה... וגם הראה לי בספר הו"ל כמה שמות מלאכים, ואמר לי ממש שע"י שמות אלו ידע הבעש"ט בכל חודש ניסן, בכל שנה, איזה ממונים ממנים על העולם, בכדי לידע איך להתנהג עמו ועל ידו..."

בהמשך ההקדמה מספר המו"ל את התלבטותיו לגבי הדפסת הספר, ועל חילופי דברים עם רבו בעניין: "שאל אותי אדומ"ו זלה"ה למה אין אני כותב מה שאני שומע, והשבתי לו... ראיתי כותבי כתבים ומקצרים מאד מכוונת אדומ"ו... וכותבים לפי הבנתם. ואמר לי אעפ"כ איך שיהיה נכתב, הכל טוב..."

הקדמותיו אלו חזרו ונדפסו בספרו "דברת שלמה" (זולקווה, תר"ח). בהסכמה שנתן ה"חזנה" מלובלין לספרו מתייחס להקדמות אלה וכותב: "כבר יצא טבעו בעולם על ידי הקדמה שעל ספר לקוטי אמרים של מורינו ורבינו הגדול והקדוש מהו' דוב בער ז"ל".

פרטים על עריכת הספר שלפנינו מופיעים אף הם בהקדמה. ע"פ המובא שם, הספר נכתב "מכמה כותבים, והעיקר מועתק מכתבת יד הרב המופלג החסיד ועניו הישיש מוהר"ר זאב וואלף מק"ק הראדנא". אמנם, ישנה מסורת שקיבל האדמו"ר ה"צמח צדק" מליובאוויטש, הכותב לגבי המאמר ד"ה "עולת תמיד" (נדפס בדף כט/1): "שמעתי שמאמר זה כתב רבינו ז"ל [=האדמו"ר הזקן בעל התניא] בהיותו אצלו".

החוקר נתנאל לדרברג סבור שלפחות חלקים מהספר נכתבו בידי המגיד בעצמו. לעומת זאת, החוקרת ד"ר רבקה שץ-אופנהיימר סבורה שהכותב המרכזי הוא תלמידו של המגיד, רבי לוי יצחק מברדיטשוב (ראה: לדרברג, השער לאין, עמ' 309-311).

[ברבות השנים התפתח פולמוס זוטא, בין ה"חתם סופר" לבעל ה"דברי חיים" מצאנז, על היחס לספר, לגבי מה שנדפס בספרו בעניין התפלה בנוסח ספרד והאר"י (דף כה/2). ה"חתם ס"ו כותב באחת מתשובותיו (או"ח, סי' טז): "ומה שהעתיק מעלתו מספר לקוטי אמרים, אותו ספר לא נמצא בקהלותינו... דברי הספר הו"ל כדברי ספר החתום". על כך השיב ה"דברי חיים" באריכות על דבריו (שו"ת דברי חיים, ח"ב, או"ח, סי' ח): "ובחנם התרעם החתם סופר על ליקוטי אמרים, ואולי מחמת שמחברו ראש קהל חסידיים לכן לא נכנסו דבריו באזינו... ובאמת הראת לדעת דליקוטי אמרים לאו מדעתיה דנפשיה אמרה, רק בגזירת עירין פתגמא הגדולים בנגלה ובנסתר קדמוני האחרונים..."

[4, ס דף. דפים 2-3] מדפי ההקדמה נכרכו במהופך. 18.5 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים. פגעי עש משוקמים במספר דפים, עם פגיעה קלה בטקסט. קרעים ופגמים בדף השער ובמספר דפים ראשונים, עם פגיעה קלה בטקסט. קרעים עם חסרון בשולי שלושת הדפים האחרונים, ללא פגיעה בטקסט, משוקמים באופן מקצועי במילוי נייר. כריכת עור חדשה.

סטפנסקי חסידות, מס' 324.

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$20,000-30,000

115. Maggid Devarav LeYaakov – Likutei Amarim – Korets, 1781 – First Edition of the First Book of the Teachings of the Maggid Rabbi Dov Ber of Mezeritch – Third Chassidic Book Printed

Maggid Devarav LeYaakov, Likutei Amarim, by the Maggid R. Dov Ber of Mezeritch (Mezhirichi). Korets: R. Tzvi Hirsh son of Aryeh Leib [Margolies] and son-in-law R. Shmuel son of Yissachar Ber Segal, [1781].

The title page reads: "The book Maggid Devarav LeYaakov (the last letters of the name of the book are emphasized on the title page, alluding to the name of the author, R. Dov), selected discourses... pure sayings... hearken to the words of the king... every month and every week... from the great and holy Torah scholar.... R. Dov Ber, who was a preacher in Mezeritch and other communities...".

This is the first book of the teachings of the Maggid, R. Dov Ber of Mezeritch, to be published, and the third Chassidic book to be printed, approximately a year following the printing of Toldot Yaakov Yosef and Ben Porat Yosef, in the same printing press.

The book was brought to print by R. Shlomo of Lutsk (author of Divrat Shlomo), close disciple and relative of the Maggid of Mezeritch. R. Shlomo wrote two comprehensive prefaces to the book, which are renowned in the Chassidic world. The first portrays the elevated stature of his teachers, the Baal Shem Tov and the Maggid of Mezeritch, the Divine Inspiration which rested upon them and the lofty levels they reached. He characterizes the teachings of the Maggid as replete with allusions to writings of the Arizal and the Zohar, and describes the power his words had to enthuse his many listeners in their service of G-d. The preface continues with an account of the Maggid's testimony on all the Kabbalistic teachings and lofty secrets his teacher the Baal Shem Tov taught him, including the language of birds, Holy Names and teachings of the book Razi'el. The author relates that the Maggid showed him in that book some names of angels, testifying that the Baal Shem Tov knew how to use those names to determine, in the month of Nisan each year, which celestial administrators were appointed to govern the world, in order to know how to deal with them.

Later in the preface, the publisher relates his hesitance to print the book, and his exchange with his teacher on the matter. When his teacher inquired why he doesn't write down what he hears, he replied that he had seen some who record the Rebbe's teachings, but fall very short of his intent, as they write according to their understanding. The Rebbe told him to nevertheless record the teachings, assuring him whatever results will be satisfactory.

These prefaces were reprinted in his book Divrat Shlomo (Zhovkva, 1848). In an approbation the Chozeh of Lublin accorded his book, he relates to these prefaces and writes: "His character has already become renowned through the preface he composed for the book Likutei Amarim by our great master and teacher R. Dov Ber".

The preface also contains facts regarding the compilation of the book. It reports that the book was composed by several writers, the main part being copied from the writings of R. Zev Wolf of Horodna (Grodno). However, the Tzemach Tzedek of Lubavitch was bearer of a tradition that the essay beginning with the words Olat Tamid (printed on p. 29a) was written by the Baal HaTanya when he was by the Maggid.

The researcher Netanel Lederberg maintains that at least parts of the book were written by the Maggid himself. In contrast, the researcher Dr. Rivka Schatz-Uffenheimer asserts that the primary writer is the Maggid's disciple, R. Levi Yitzchak of Berditchev (Berdychiv) (see: Lederberg, HaShaar LeAyin, pp. 309-311).

Over the years, a minor polemic regarding the attitude towards the book evolved between the Chatam Sofer and the Divrei Chaim of Sanz, concerning what is printed in this book about the Sefard and Arizal prayer-rite (p. 25b). The Chatam Sofer wrote to the Divrei Chaim in one of his responsa (Orach Chaim, section 16), that the book Likutei Amarim is not found in his community, but the passage he quoted from it is like "the teachings of the sealed book". To which the Divrei Chaim responded at length (Responsa Divrei Chaim, II, Orach Chaim, section 8), writing that "the Chatam Sofer's displeasure at Likutei Amarim is unfounded, perhaps because its author is a Chassidic leader, his words did not enter his ears...", and that the Likutei Amarim didn't write this on his own accord, rather based on teachings of early scholars proficient in both revealed and hidden realms of the Torah.

[4], 60 leaves. Leaves [2-3] of the preface were exchanged in binding. 18.5 cm. Good-fair condition. Stains. Worming to several leaves, slightly affecting text, repaired. Tears and damage to the title page and several subsequent leaves, slightly affecting text. Marginal open tears to last three leaves, not affecting text, professionally restored. New leather binding.

Stefansky Chassidut, no. 324.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$20,000-30,000

116. Keter Shem Tov, Part I – Teachings of the Ba'al Shem Tov – First Edition – Zhovkva, 1794

Keter Shem Tov, "All the holy teachings of Rabbi Yisrael the Ba'al Shem Tov" – a compendium of the teachings of the Ba'al Shem Tov, edited by R. Aharon HaCohen of Zelechov and Apta. Zhovkva, [1794]. First edition. Printed by Yehuda Leib Meir Heffer and by Mordechai Rabin Stein.

The first part of the book Keter Shem Tov – a renowned compendium of the teachings of the Ba'al Shem Tov, citing his teachings compiled from the books of his disciples, R. Ya'akov Yosef of Polonne and of the Magid of Mezeritch. This book is one of the early printed compilations of the teachings of the Ba'al Shem Tov and was published in two parts in Zhovkva, 1794-1795.

Approbations by R. Menachem Mendel of Liska and by R. Shlomo of Karlin and by R. Avraham Moshe of Przeworsk appear at the beginning of the book. These are followed by "The testament of the Ba'al Shem Tov". A letter sent by the Ba'al Shem Tov to Eretz Israel, to his brother-in-law, R. Gershon of Kutzy is printed on the next leaf.

The author, R. Aharon HaCohen of Zelechov and Apta (Encyclopedia L'Chassidut, Vol. 1, p. 157), wrote a number of popular Chassidic books. Among them: Or Ganuz LaTzaddikim, Tefilla Yeshara – Keter Nehora and others. Disciple of R. Azriel Meisels of Ryczywół. Succeeding R. Levi Yitzchak of Berdychiv as Rabbi of Zelechov, he later officiated as Rabbi of Biłgoraj. In 1803, he served as Rabbi of Apta alongside R. Avraham Yehoshua Heshel, author of Ohev Yisrael.

Several variants were published from this edition, with minor typographic variations and differences in the text of the title pages [see the Bibliography of the Hebrew Book, record no. 139450].

The title page and several leaves bear the signatures of Rabbi Shmuel Heller, Rabbi of Safed, signed "Shmuel Heller" [1786-1884, a Torah scholar, proficient in various wisdoms including medicine, he was raised in the home of the Chozeh of Lublin and following his advice, immigrated to Eretz Israel. Officiated as Rabbi of Safed for 60 years], and signatures of Rabbi Moshe Deutsch, son-in-law of R. Shmuel Heller's son, signed "Moshe Deutsch".

[30] leaves. 19.5 cm. Fair-good condition. Stains, dampstains and wear. Tears to title page, slightly affecting text (the leaf was professionally repaired). Worming to title page and to several other leaves, repaired. Open tear to top corner of leaf 21, not affecting text, repaired. Small open tears to the margins of three leaves preceding the last leaf, repaired. New leather binding.

Stefansky Chassidut, no. 249.

Opening price: \$5000

Estimate: \$10,000-20,000

116

116. ספר כתר שם טוב, חלק ראשון – תורת הבעש"ט – מהדורה ראשונה – זולקווא, תקנ"ד

ספר כתר שם טוב, "והם כל דברי קדשו של הקדוש והנורא מוהר"ר ישראל בעש"ט זלה"ה" – ליקוטים מתורת הבעל שם טוב, בעריכת רבי אהרן הכהן מזעליחוב ואפטא. זולקווא, [תקנ"ד 1794]. מהדורה ראשונה. דפוס יהודא ליב מאיר הפער ומרדכי רבין שטיין. חלקו הראשון של ספר "כתר שם טוב" – ספר הליקוטים הנודע מתורתו של הבעש"ט. בספר מובאים דברי הבעש"ט שלוקטו מספרי תלמידיו, רבי יעקב יוסף מפולנאה והמגיד ממזיטש. ספר זה הוא מספרי הליקוטים הראשונים שנדפסו מתורתו של הבעש"ט. הספר יצא לאור בשני חלקים בזולקווא, תקנ"ד-תקנ"ה.

בראש הספר הסכמות מאת האדמו"רים רבי מנחם מנדל מליסקא, רבי שלמה מקרלין ורבי אברהם משה מפשוורטק. לאחר מכן נדפסה "צוואה מהבעש"ט". בדף

הבא נדפסה אגרת הבעש"ט ששלח לארץ ישראל, לגיטו רבי גרשון מקיטוב.

מחבר הספר, הצדיק רבי אהרן הכהן מזעליחוב ואפטא (אנצ'י לחסידות א', עמ' קנז), חיבר כמה ספרים נפוצים בספרות החסידית. בין ספריו, ספר "אור הגנוז לצדיקים", סדור "תפלה ישרה – כתר נהורא" וספרים נוספים. תלמידו של רבי עוזיאל מייזליש מריטשוואהל. החליף את רבי לוי יצחק מברדיטשוב כאב"ד זעליחוב ולאחר מכן שימש כרבה של בילגוריי. בשנת תקס"ג שימש כאב"ד אפטא, לצדו של האדמו"ר רבי אברהם יהושע העשיל, בעל ה"אוהב ישראל".

ממהדורה זו יצאו כמה וואריאנטים עם שינויים טיפוגרפיים קלים והבדלי נוסח בדף השער [ראה מפעל הביבליוגרפיה, רשומה מס' 139450].

בדף השער ובמספר דפים חתימות רבי שמואל העליר, רבה של צפת, החותם "שמואל העליר" [תקמ"ו-תרמ"ד, גאון בתורה, בקי בחכמות ורופא, נתגדל בבית ה"חווה" מלובלין ועלה בעצתו לארץ ישראל. כיהן כרבה של צפת במשך ששים שנה], וחתימות רבי משה דייטש, חתן בנו של רבי שמואל העליר, החתום "משה דייטש".

[30] דף. 19.5 ס"מ. מצב בינוני-טוב. כתמים, כתמי רטיבות ובלאי. קרעים בדף השער, עם פגיעה קלה בטקסט (הדף עבר שיקום מקצועי). סימני עש בדף השער ובמספר דפים, משוקמים. קרע עם חסרון בפניה שמאלית עליונה של דף כא, ללא פגיעה בטקסט, משוקם. קרעים קטנים עם חסרון בשוליים בשלושה דפים שלפני הדף האחרון, משוקמים. כריכת עור חדשה.

סטפנסקי חסידות, מס' 249.

פתיחה: \$5000

הערכה: \$10,000-20,000

117. ספר נועם אלימלך - סלאוויטא, תקנ"ד - דפוס רבי משה שפירא - עם הסכמת הרב הקדוש רבי זושא מאניפולי, אחי-המחבר

117

ספר נועם אלימלך, מאמרי חסידות על התורה, מאת רבי אלימלך מליז'נסק, עם ליקוטי שושנה ו"אגרת הקודש". סלאוויטא, [תקנ"ד 1794]. [דפוס רבי משה שפירא]. מהדורה שלישית.

המביא לבית הדפוס, היה רבי ישראל אברהם אב"ד טשארני-אוסטראה, בנו של רבי זושא מאניפולי, ובן-אחיו של המחבר רבי אלימלך מליז'נסק. מעבר לשער, שלוש הסכמות חשובות מאת גדולי החסידות: הסכמת רבי יעקב שמשון משפיטובקה (המזכיר בהסכמתו את המדפיס רבי משה שפירא: "הרבני המופלג החכם השלם מה"ו משה בן של קדושים בוצינא קדישא מה"ו פנחס"); הסכמת רבי זושא מאניפולי אבי המו"ל ואחי המחבר (הסכמה זו נדפסה לראשונה במהדורה זו, ואילו בהוצאה הראשונה של ה"נועם אלימלך" שנדפסה בלמברג, רבי זושא אינו נמנה עם המסכימים), והסכמת רבי אריה ליב אב"ד וואלטישיסק.

אחרי ההסכמות נדפסה הקדמת בן המחבר האדמו"ר רבי אלעזר וויטבלום, הכותב בתוך דבריו דברי תפילה וברכה מעניינים: "...למען כבוד שמך הגדול תעשה ותקיים נא כל הברכות אשר תמיד על פה כבוד אבי מ"ו הורגלו להיות מברך ישראל ולמסור נפשו עליהם בכל עת ולבטל מהם גזירות רעות בתפילתו הנאמנה במסירת נפשו..." [הקדמה זו הושמטה בחלק מן המהדורות הבאות. בספר "אהל שלמה" לתולדות האדמו"ר רבי שלמה מראדומסק (חלק ב', פיעטרקוב, תרצ"ה, עמ' לא), הביא כי הקדמה זו היתה חביבה במיוחד על האדמו"ר בעל "תפארת שלמה" מראדומסק, "כמעט ככל הספר נועם אלימלך". האדמו"ר אף פנה למדפיסים וביקש שידיפסו את הספר עפ"י דפוס סלאוויטא שבו מופיעה הקדמה זו].

הספר הקדוש "נועם אלימלך" היה מראשוני ספרי החסידות, ונחשב עד היום לאחד מספרי היסוד של תורת החסידות. דברות קודש אלה כתבם

בנו הרה"ק רבי אלעזר, אשר הראם לאביו הגדול והסכים להדפיסם. בספר זה הועלו עיקרי שיטתו של רבי אלימלך מליז'נסק בתורת החסידות, טהרת המחשבה והדבקות בהשי"ת. חמשה תלמידים היו לרבי אלימלך מליז'נסק, ומהם התפשטה תורת החסידות בכלל ישראל: ה"חזה" מלובלין, המגיד מקוזניץ, רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא, רבי אייזיק מקאליב ורבי מנדל מרימנוב.

מאז צאתו לאור נתקדש הספר בעיני כל, עד אשר תלמידו רבי מנדל מרימנוב היה אומר שרק ביום השישי לאחר הטבילה לכבוד שבת קודש אפשר להבין קצת ברעיונותיו הנעלים והטהורים. המגיד מקוזניץ לא היה מקבל את השבת עד שהיה מעיין בספרו של רבו (אנצ'י לחסידות, א, עמ' רלו). המגיד מקוזניץ היה אומר שהרבי ר' אלימלך היה מתגלה - לאחר פטירתו - אל תלמידו רבי נפתלי מרופשיץ, כדי ללמדו את הספר נועם אלימלך (אגרא דבי הילולי, אשדוד תשנ"ט, עמ' רנ). בעל ה"דברי חיים" מצאנו אמר פעם, שהוא יכול לעשות פירוש על הספר נועם אלימלך כדרך שעשה הבית יוסף על הטור, שכל כך הרבה עמקות מונח בזה (אגרא דבי הילולי, אשדוד תשנ"ט, עמ' רלה). האדמו"ר רבי אלעזר מדזיקוב "ראה פעם אחת בחלומו בית מלא ספרים... ואמר לו שספר הזה הוא ס' נועם אלימלך, וכל הספרים שרואה בבית הזה הם פירושים על הספר נועם אלימלך" (אהל אלימלך, עמ' 80, אות קצג). הרב הקדוש רבי אייזיק מקאליב "כתב כמה מאות ניירות פירוש על ספר הקדוש נועם אלימלך, ושמע בת קול איך ההרבת בפשך עז לעשות פירוש על הנועם אלימלך, הלא מלאכים ושרפים מייגעים את עצמם להבין אות אחת או תיבה אחת בספר הקדוש" (אהל אלימלך, שם, אות קצד).

ספר זה נדפס במהדורות רבות (עד שנת תשמ"ב נדפסו ממנו למעלה מחמישים מהדורות, ומאז נדפסו ממנו עוד עשרות מהדורות). רבים מחזיקים את הספר כסגולה, וישנן מהדורות מיניאטוריות מיוחדות שנדפסו כדי להשתמש בו כקמע לשמירה ולהצלחה. רבים נוהגים להניחו כסגולה וכשמירה למראשות החולים כדי שיחלימו במהרה וינצלו מכל פגע רע. ידועה סגולת הספר לישועת ילדות המתקשות בלדתן [בכמה ממחלקות הלידה בבתי החולים היהודיים בעולם, נמצאים בחדרי הלידה ספרי נועם אלימלך (נתונים בנרתיקי קטיפה), המונחים שם לשם סגולה ללידות קלות]. סגולה זו כבר מוזכרת בספר "שלחן מלכים" לרבי משה צבי לנדא מקליינווארדין הכותב דיני יולדת: "וכבר נתפשט המנהג להניח ספר מכורך במפה תחת ראש האשה שאחזה צירי לידה - ונוהגים להניח ספר הקדוש נועם אלימלך וספר הקדוש אור החכמה" (דף לח/2-לט/1, מהדורת ברגסס, תרצ"א).

המביא לבית הדפוס של מהדורה זו, הרב הקדוש רבי ישראל אברהם אב"ד טשארני-אוסטראה (תקל"ב בערך-תקע"ד). אביו רבי זושא מאניפולי אמר עליו שהוא נשמת חזקיהו מלך יהודה. חתנו וממלא מקומו של הרב הקדוש רבי זאב וואלף מטשארני-אוסטראה, מגדולי תלמידי המגיד ממעזריטש ולאחר מכן מראשי הישוב החסידי בעיה"ק טבריה. כשעלה חותנו לארץ הקודש, בשנת תקנ"ה, נבחר רבינו כממלא מקום חותנו הקדוש. אחרי פטירתו בגיל מ"ב שנה, המשיכה אלמותו הרבנית בהנהגת החסידים, ובניהול "שולחנות" כאדמו"ר [כששבת מחותנם רבי מרדכי מטשרנוביל בעירה, הלך לסעודה שלישית שלה]. הרבנית נהגה ברעש האדמה בטבריה בשנת תקצ"ז ומנו"כ בטבריה סמוך לאביה הרה"ק רבי וואלף מטשארני. בתו היתומה נתגדלה בבית הרב הקדוש רבי מרדכי מטשרנוביל ונישאה לבנו של הרב הקדוש רבי דוד מטולנא. מצאצאיה נסתעפו אדמו"רי בית טולנא. מלבדה הניח אחריו ארבעה בנים, שאחד מהם היה חתנו של הרב הקדוש רבי משה שפירא אב"ד סלאוויטא.

רישום בעלות בשוליים העליונים של דף השער: "אני יוסף בן יואל הכהן [...]שלאגן, קניתי מהוני..." וחתימה נוספת מחוקק ודהויה. חותמות עתיקות בדף השער [צנזורה?].

פב, פד-קנ דף. 20 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים ובלאי. כתמי רטיבות. נקבי עש במספר מקומות. פגמים קלים. קרעים בשולי דף השער, עם פגיעות קלות במסגרת השער ובטקסט מעבר לדף השער (משוקמים במילוי נייר, עם השלמות שחזור קלות של הפגיעות). קרעים קלים בשולי דפים נוספים. מחיקות ורישומים במספר מקומות. כריכת עור חדשה.

סטפנסקי חסידות, מס' 376.

פתיחה: \$15,000

הערכה: \$25,000-40,000

117. Noam Elimelech – Slavita, 1794 – Printed by Rabbi Moshe Shapira – With Approbations of Rabbi Zusha of Anipoli, Brother of the Author

Noam Elimelech, Chassidic essays on the Torah, by R. Elimelech of Lizhensk, with Likutei Shoshana and Igeret HaKodesh. Slavita: [R. Moshe Shapira, 1794]. Third edition.

The publisher, R. Yisrael Avraham, Rabbi of Cherny-Ostrov, was the son of R. Zusha of Anipoli and nephew of the author R. Elimelech of Lizhensk (Leżajsk). On the verso of the title page, three important approbations from Chassidic leaders appear: Approbation by R. Yaakov Shimshon of Shepetivka (who mentions in his approbation the printer R. Moshe Shapira); approbation of R. Zusha of Anipoli, father of the publisher and brother of the author (this approbation was first published in this edition, while in the first edition of Noam Elimelech printed in Lemberg, R. Zusha's approbation does not appear), and an approbation by R. Aryeh Leib, Rabbi of Volochysk.

Following the approbations, the foreword by the author's son Rebbe Elazar Weisblum is printed, including noteworthy prayers that the blessings his father regularly accorded the Jewish people should be fulfilled.

This foreword was omitted from some of the subsequent editions. In Ohel Shlomo, biography of Rebbe Shlomo of Radomsk (part II, Petrikev [Piotrków Trybunalski], 1935, p. 31), he cites that this introduction was particularly cherished by the Rebbe of Radomsk, the Tiferet Shlomo, "almost like the entire Noam Elimelech". The Rebbe also requested of printers to print the book according to the Slavita edition which includes this foreword.

The Noam Elimelech was one of the first Chassidic books, and is considered until this day to be one of the fundamental works on Chassidism. The teachings were recorded by his son, R. Elazar, who showed them to his father and received his permission to print them. The book contains the essential part of the doctrine of R. Elimelech of Lizhensk on Chassidism, purity of thought and attachment to G-d. R. Elimelech had five disciples, who disseminated Chassidism to the Jewish people: the Chozeh of Lublin, the Maggid of Kozhnitz, R. Avraham Yehoshua Heshel of Apta, R. Isak of Kaliv and R. Mendel of Rymanów.

Since its publishing, the book was deemed sacred to all, to the extent his disciple R. Mendel of Rymanów stated that only on Friday after immersing in honor of Shabbat is one able to grasp a little of the pure and lofty thoughts it contains. The Maggid of Kozhnitz would not welcome the Shabbat before he had studied his teacher's book (Encyclopedia L'Chassidut, 1, p. 236). He would say that R. Elimelech would appear – after his passing – to his disciple R. Naftali of Ropshitz, to teach him Noam Elimelech (Igra Debei Hilulei, Ashdod 1999, p. 250). The Divrei Chaim of Sanz once remarked that he could compose a commentary on the Noam Elimelech just like the Beit Yosef did on the Tur, since it contained such profundity (Igra Debei Hilulei, Ashdod 1999, p. 235). Rebbe Eliezer of Dzikov once saw in a dream a house full of books, he was told that one book was the Noam Elimelech, and all the other books the house was filled with were commentaries to the Noam Elimelech (Ohel Elimelech, p. 80, section 193). R. Izak of Kaliv, after writing several hundreds of papers of commentary to the Noam Elimelech, heard a Divine Voice asking how he had the audacity to write a commentary to the Noam Elimelech, of which even angels and other celestial beings struggle to understand even one word or letter (Ohel Elimelech, p. 80, section 194).

This book was reprinted in numerous editions (until 1982, it had been printed in over 50 editions, and since then in dozens more). Many keep the book as a Segula, and some special miniature format editions were published to use it as an amulet for protection and success. Many put it at the head of an ill person as a Segula and protection, for a speedy recovery and to be saved from any misfortune. This book is known to be a Segula for women experiencing difficult labor (several Jewish hospitals throughout the world have a Noam Elimelech placed in a velvet pouch in the delivery rooms as Segula for easy births). This Segula is already mentioned in Shulchan Melachim by R. Moshe Tzvi Landau of Kleinwardein, who writes in the laws pertaining to women giving birth: "And the custom of placing a holy book wrapped in a cloth under the head of a women in labor has already become widespread – and the custom is to place the book Noam Elimelech and Or HaChochma (pp. 38b-39a, Beregsaz [Berehove] 1931 edition).

The publisher of this edition, R. Yisrael Avraham Rabbi of Cherny-Ostrov (ca. 1772-1814), was pronounced by his father, R. Zusha of Anipoli, to have the soul of Chizkiyahu, king of Yehuda. A son-in-law and successor of R. Zev Wolf of Cherny-Ostrov, a foremost disciple of the Maggid of Mezeritch and leader of the Chassidic community in Tiberias. When his father-in-law immigrated to Eretz Israel, in 1798, he was appointed his successor. After his passing at the age of 42, his widow the Rebbetzin continued leading the Chassidim, managing the Tish like a Rebbe (their mechutan R. Mordechai of Chernobyl attended her Seuda Shlishis when he spent Shabbat in their town). She was killed in the earthquake which hit Tiberias in 1837, and was buried there close to her father R. Zev Wolf of Cherny. Their orphaned daughter was raised by R. Mordechai of Chernobyl and married the son of R. David of Tolna, bearing descendants who were the Rebbes of the Tolna dynasty. R. Yisrael Avraham also left behind four sons, one of whom was a son in-law of R. Moshe Shapira, Rabbi of Slavita.

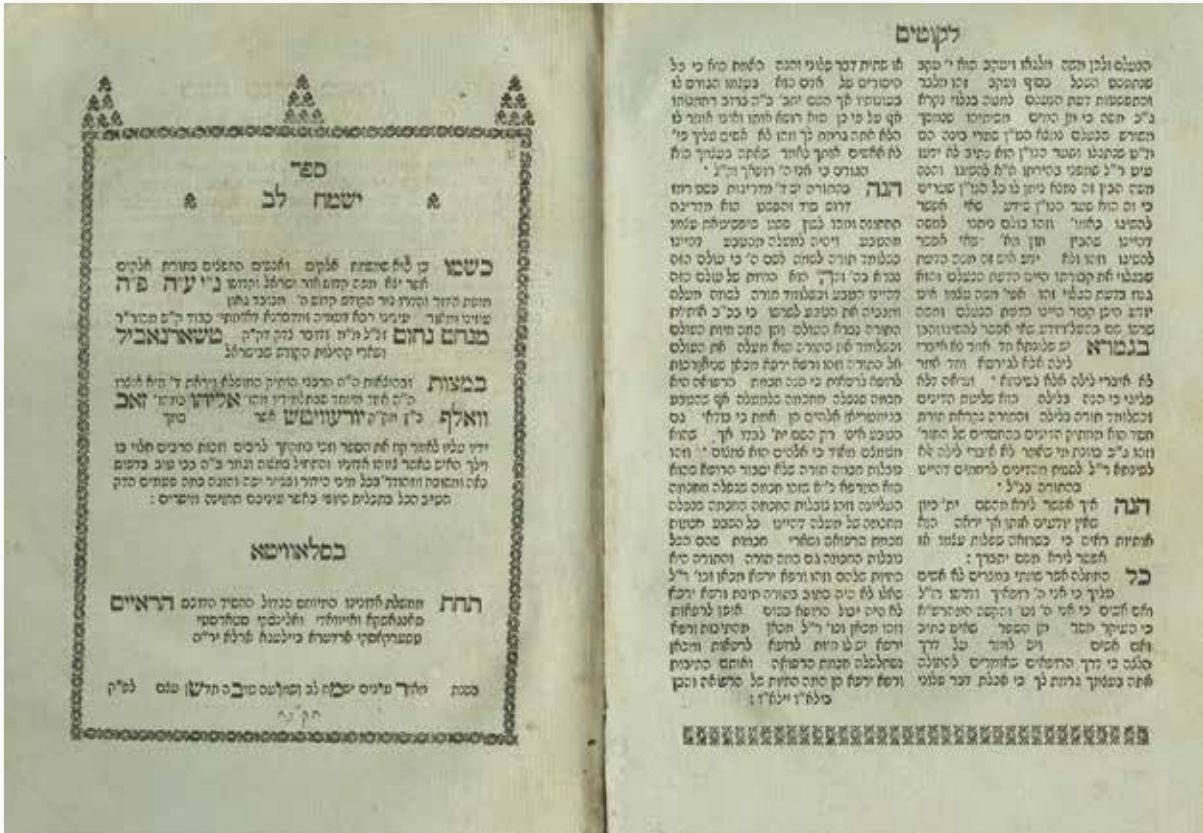
An ownership inscription on the upper margin of the title page: "I am Yosef son of Yoel HaKohen... Shlag, I acquired with my wealth..." and an additional deleted and faded signature. Early stamps on the title page (censorship?).

82, 84-150 leaves. 20 cm. Good-fair condition. Stains and wear. Dampstains. Worming in several places. Minor damage. Marginal tears to the title page, slightly affecting the title border and the text on the verso (repaired with paper, with minor reconstruction of the damaged print). Minor marginal tears to other leaves. Deletions and inscriptions in several places. New leather binding.

Stefansky Chassidut, no. 376.

Opening price: \$15,000

Estimate: \$25,000-40,000

118a

118. ספר מאור עינים / ספר ישמח לב - סלאוויטא, תקנ"ח - מהדורה ראשונה - עותק נאה במיוחד

ספר מאור עינים, מאמרי חסידות על התורה, מאת האדמו"ר רבי מנחם נחום (טברסקי) מצ'רנוביל. סלאוויטא, [תקנ"ח 1798]. [דפוס רבי משה שפירא]. מהדורה ראשונה.

כרוך עם: ספר ישמח לב [חלק שני מספר מאור עינים], ביאור על אגדות ומדריש חז"ל [על סדר מסכתות הש"ס], מאת האדמו"ר רבי מנחם נחום [טברסקי] מטשרנוביל. סלאוויטא, [תקנ"ח 1798]. [דפוס רבי משה שפירא]. מהדורה ראשונה. עותק נאה במיוחד, במצב טוב. נייר איכותי, דפים שלמים, שוליים רחבים, כריכת עור מקורית.

ספר מאור עינים הוא מחיבורי היסוד של תנועת החסידות ומספרי החסידות הראשונים המביאים מתורת הבעש"ט והמגיד ממזריטש. מחבר הספר, המגיד רבי מנחם נחום מצ'רנוביל (ת"צ-תקנ"ח, אצ"ל חסידות ג', עמ' קסח-קעה), מאבות החסידות וראש שושלת הצדיקים לבית צ'רנוביל. זכה להסתופף בצל הבעש"ט והיה תלמידו המובהק של המגיד ממזריטש. שימש כמגיד מירשים בארינסק, פרוהוביטש וטשרנוביל. לאחר הפצרת תלמידיו הסכים להדפיס את דברי תורתו. הוא סמך את ידו על תלמידו רבי אליהו ב"ר זאב וולף כ"ץ, וציווה עליו להדפיס את הכתבים "בדפוס נאה ומהודר אשר הוקם בסלאוויטא..." [בית הדפוס של רבי משה שפירא שהיה אז בשנותיו הראשונות].

מספרים כי במקור היה החיבור רחב היקף פי שמונה-עשרה, אך בעת עריכת הספר ציווה רבי נחום מצ'רנוביל על תלמידיו לשרוף דפים רבים, והשאיר רק את הדברים שהיו בבחינת "שכינה מדברת מתוך גרונו". התורות חולקו בידי התלמידים לשני חלקים, החלק האחד על התורה וליקוטים, נדפס תחת השם "מאור עינים", והחלק השני על אגדות הש"ס, תחת השם "ישמח לב". שני החלקים נדפסו במקביל בסלאוויטא באותה שנה. במהדורות הבאות צורפו שני החלקים ונדפסו יחד. רבי נחום מצ'רנוביל נפטר באמצע הכנת ספרו לדפוס.

גדולי החסידות הפליגו בדבר חשיבותו וקדושתו של הספר, נהגו ללמוד בו בכל יום ולהחזיקו כשמירה. בשם "חזונה" מלובלין ובשם רבי יצחק מסקווירא [נכד המחבר] מובא כי בסגולת הספר להאיר את נשמת האדם, כמו ספר הזוהר הקדוש, ורבי יצחק אייזיק מקומרא קבע: "ספר מאור עינים לא יזוז מעיניך וכל דבריו רמים וקדושים".

רישומי בעלות: "זה הספר שייך להר"ר התורני... כמו"ה משה בן ישראל... כ"ד הקטון אהרן ישעיהו", "ר' שניאור". חותמת: "משה בהנגיד ---". רישומי צנזור בכת"י בעמוד האחרון.

שני הספרים שלמים, כרוכים יחד. [2], [קס; 1], [1], [לג, 1] דף. 20.5 ס"מ. עותק נאה במיוחד. נייר איכותי, כחלחל. שוליים רחבים (דף השער של ספר ישמח לב עם שוליים מעט יותר צרים). מצב טוב. כתמים. רוב הדפים שלמים ללא חסרון. קרעים עם חסרון קל בשולי שני דפים, ללא מניעה בטקסט. רישומים בדף השער הראשון. נקבי עש במספר דפים, רובם משוקמים, ללא מניעה בטקסט. כריכת עור מקורית, עם פגמים.

סטפנסקי חסידות, מס' 308; מס' 237.

פתיחה: \$20,000

הערכה: \$30,000-40,000

118. Meor Einayim / Yismach Lev – Slavita, 1798 – First Edition – Particularly Fine Copy

Meor Einayim, Chassidic essays on the Torah, by Rebbe Menachem Nachum [Twersky] of Chernobyl. Slavita: [R. Moshe Shapira, 1798]. First edition.

Bound with: Yismach Lev (Part II of Meor Einayim), commentary on Aggadot and Midrashim (following the order of the Talmudic tractates), by Rebbe Menachem Nachum [Twersky] of Chernobyl. Slavita: [R. Moshe Shapira, 1798]. First edition.

Particularly fine copy, in good condition. High-quality paper, complete leaves with wide margins and original leather binding.

Meor Einayim is a fundamental work of the Chassidic movement, and one of the first Chassidic compositions presenting the teachings of the Baal Shem Tov and the Maggid of Mezeritch (Mezhirichi). The author, the maggid R. Menachem Nachum of Chernobyl (1730-1798, Encyclopedia L'Chassidut III, pp. 168-175), was one of the founders of Chassidism and the progenitor of the Chernobyl dynasty. He studied directly from the Baal Shem Tov and was a close disciple of the Maggid of Mezeritch. He served as maggid in Noryns'k, Pohrebyshe and Chernobyl. He acceded to his disciples' entreaties to print his teachings and delegated the task to his disciple R. Eliyahu son of R. Zev Wolf Katz, instructing him to publish his writings in the "fine and exceptional printing press established in Slavita..." (the printing press of R. Moshe Shapira, then in its early years).

The book was allegedly eighteen times longer, but when arranging it for printing, R. Nachum of Chernobyl commanded his disciples to burn many leaves, leaving only the teachings which were divinely inspired. His writings were divided by his disciples into two parts, one part on the Torah, including selections, published under the title Meor Einayim, and a second part pertaining to Talmudic aggadot, named Yismach Lev. The two parts were printed concurrently in Slavita, the same year. In later editions, the two parts were combined and published together. R. Nachum of Chernobyl passed away during the course of the book's preparation for print.

Chassidic leaders ascribed great importance and holiness to the book, studying it every day and preserving it as a protection. The Chozeh of Lublin and R. Yitzchak of Skvyra (grandson of the author) reputedly said that the book has the power to light up the person's soul, similarly to the Zohar, and R. Yitzchak Eizik of Komarno asserted that Meor Einayim should never depart from before one's eyes, as all the teachings it contains are lofty and holy.

The book contains ownership inscriptions: "This book belongs to the scholarly... R. Moshe son of Yisrael... so says Aharon Yeshayahu", "R. Shneur". Stamp: "Moshe son of the philanthropist ---". Handwritten censor inscriptions on the last page.

Two complete books, bound together. [2], 160; [1], 33, [1] leaves. 20.5 cm. Particularly fine copy. High-quality, blueish paper. Wide margins (the title page of Yismach Lev has slightly narrower margins). Good condition. Stains. Most leaves complete. Tears with minor loss to the margins of two leaves, not affecting text. Inscriptions on the first title page. Worming to several leaves, mostly repaired, not affecting text. Original leather binding, damaged.

Stefansky Chassidut, no. 308; no. 237.

Opening price: \$20,000

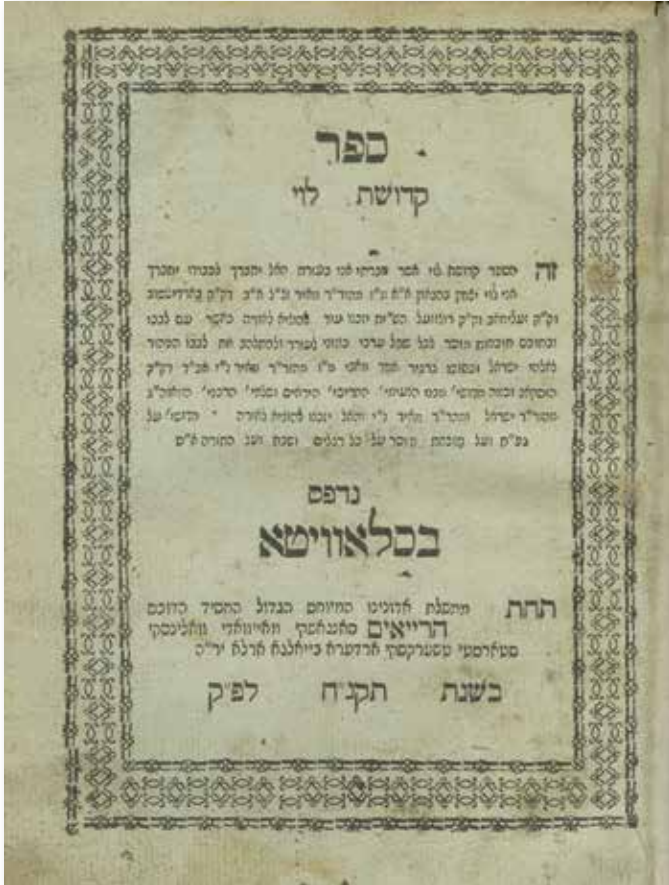
Estimate: \$30,000-40,000

118b

119. ספר קדושת לוי, לרבי לוי יצחק מברדיטשוב
- סלאוויטא, תקנ"ח - מהדורה ראשונה שנדפסה
בחי המהבר - עותק נאה

119

ספר קדושת לוי, מאמרים בדרך החסידות. סלאוויטא, תקנ"ח [1798]. מהדורה ראשונה, נדפסה ע"י המחבר. מאמרים על חנוכה ופורים (פרקי המאמרים מכונים "קדושות"), ביאורים על אגדות סבי דבי אתונא, וליקוטים נוספים [חידושים על הש"ס מאבי המהבר ומבן המהבר]. הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב (תק"ק-תק"ע, אנצ' לחסידות ג', עמ' יז-כג), מדמויות הווד של תנועת החסידות, שנתפרסם בכינוי "סיניגורן של ישראל". לפי האגדה החסידי, בשעת לידתו כיבד הבעש"ט את תלמידיו בשתיית "לחיים", באמרו כי באה לעולם נשמה גדולה שתפקידה יהיה ללמד זכות על עם ישראל. נולד לאביו הגאון רבי מאיר אב"ה הוסאקוב מגזע המהרש"א ונצר לשושלת עתיקה של ל"ו רבנים. בצעירותו שהה בעיר לברטוב, שם למד עם הגאון בעל ה"פרי מגדים", ובאותה עת הכיר את האדמו"ר רבי שמעלקא מניקלשבורג, שהשפיע עליו להפוך לחסיד ולנסוע אל המגיד הגדול ממזריטש. משנות צעירותו שימש ברבנות במספר קהילות (ריטשעוואהל, זעליחוב, פינסק), בכמה מהן נרדף בידי ה"מתנגדים" עקב השתייכותו לתנועת החסידות. משנת תקמ"ה החל לכהן כרבה של העיר ברדיטשוב, הקים בה מרכז חסידי חשוב והעמיד תלמידים רבים. ממנה נתפרסם כאחד ממנהיגי החסידות בדורו ובה פעל עד לפטירתו.

מלבד צדקות וגדלותו בתורה, נודע כסמל של אהבת ישראל וכמליץ יושר על הכלל, אפילו על הפושעים והרשעים שבישראל. עשרות סיפורים ידועים על לימוד הזכות שלו בכל מצב ועל כל יהודי. אלה הפכו לנכסי צאן ברזל באגדה החסידי ובשל כך זכה לכינוי "סיניגורן של ישראל". צדיקי דורו העריצוהו והרבו לברר בשבחו. רבי שמעלקא מניקלשבורג היה קורא לו "תלמידי בנגלה ומורי רבי בנסתר" והיה אומר שאפילו שיחות החולין שלו מלאות בסודות וייחודים. ה"חזנה" מלובלין אמר כי הוא קובע שעה בכל יום להודות לה' על ששלח לעולם נשמה כרבי לוי יצחק, וכשנסתלק מן העולם אמר רבי נחמן מברסלב כי כבה אור העולם ונעשה חושך. ידועים שירים ותפילות שחיבר, ביניהם התפילה "גאט פון אברהם" שנאמרת בפי רבים במוצאי שבתות. לפנינו מהדורה הראשונה של ספר "קדושת לוי" שנדפסה ע"י רבי לוי יצחק מברדיטשוב בעצמו. הספר נקרא כך על שם מאמרי ה"קדושות" על חנוכה ופורים שמהווים את עיקר הספר. במתכונתו הנוכחית נדפס הספר בשנית בחיי המהבר בזולקווא תקס"ו. כשנה לאחר פטירתו הוציאו בניו ונכדיו מהדורה נוספת של הספר, והוסיפו לו חידושים על פרשיות התורה, מתוך הכתבים שהשאיר אחריו המהבר (ברדיטשוב תקע"א). מאז זכה הספר למהדורות רבות במתכונתו המורחבת. בתקופה מאוחרת יותר הופיע גם חלק שלישי של הספר, על פרקי אבות, שנמצא בעזבונו של המגיד מקוז'ניץ.

לפי המקובל, הספר נכתב בידי רבי לוי יצחק עצמו, וזאת בניגוד לרוב ספרי החסידות הראשונים שנכתבו בידי תלמידיהם של הצדיקים. מסופר כי האדמו"ר בעל "מנחת אלעזר" ממונקאטש נהג להתייגע בקריאת הספר ולהתעכב בקריאתו זמן, וזאת מפני שב"ספר הקדוש קדושת לוי בו טמון ברמז כמעט כל כתיבי האר"י וכל תיבה ותיבה בנויה ומשוכללת על יסודות סתרי תורה, ולזה צריך מתניות ועמוק והתבוננות להבין ולהשכיל שיח סוד קדשו וכולי האי ואולי" [לפי מסורת שבידי חסידי ברסלב, חלק ה"קדושות" על חנוכה ופורים שבחיבור זה, נכתב על ידי הצדיק רבי נתן מנמירוב, תלמידו המפורסם של רבי נחמן מברסלב, בעת שהסתופף בצלו של רבי לוי יצחק בברדיטשוב].
 הכמים וצדיקים העידו כי סגולת ספר "קדושת לוי" גדולה מאד ויש בכוחה להשפיע על הקורא בו התלהבות ודבקות באהבת ויראת ה', ועוד אמרו כי עצם החזקת הספר בבית גורמת להמתקת הדינים ומסוגלת לשמירה מן המזיקים. כך כתב האדמו"ר רבי אברהם יהושע העשיל - "הרב מאפטא" [בהסכמתו למהדורת ברדיטשוב תקע"ה]: "זבואי זכות גאון בעל המהבר זלה"ה וקדושת ספריו הנ"ל יהיה למגן ומחסה בכל מקום אשר ימצאו...". דברים דומים כותב גם רבי אהרן מזיטומיר בהסכמתו למהדורה הנ"ל, ורבי מונקאטש [בהסכמה למהדורת מונקאטש תרצ"ט] כותבים: "ידוע ומקובל מצדיקי דור ודור אשר ספר הקדוש קדושת לוי מסוגל בכל בית להמתקת הדינים...".

רישום בעלות בכת"י בדף השער.
 עותק שלם. ל, כב דף. 20.5 ס"מ. שוליים רחבים. נייר איכותי, כחלחל. מצב טוב. כתמים. בלאי קל בשוליים. דפים שלמים. נקבי עש קלים. קרע משוקם בהדבקת נייר בשוליים הפנימיים של דף השער, ללא פגיעה במסגרת השער. כריכת עור מפוארת, חדשה.
 סטפנסקי חסידות, מס' 507.

פתיחה: \$50,000
 הערכה: \$60,000-80,000

119. Kedushat Levi, by Rabbi Levi Yitzchak of Berditchev – Slavita, 1798 – First Edition, Printed in the Author's Lifetime – Fine Copy

Kedushat Levi, Chassidic essays. Slavita, 1798. First edition, published by the author.

Essays relating to Chanukah and Purim (the chapters are entitled Kedushot), commentaries on Aggadot concerning the Elders of Athens, and other selections (Talmudic novellae by the author's father and son).

R. Levi Yitzchak of Berditchev (Berdychiv) (1740-1810, Encyclopedia L'Chassidut III, pp. 17-23) was one of the most glorious figures of the Chassidic movement, famously referred to as "the Advocate of the Jewish people". According to Chassidic lore, when he was born, the Baal Shem Tov offered his disciples to drink LeChaim, declaring that a great soul had just descended to this world, whose task would be to act as defender of the Jewish people. He was born to R. Meir Rabbi of Hussaków, a descendant of the Maharsha and scion of an early dynasty of 36 rabbis. In his youth, he studied with the Pri Megadim in Lubartów, where he also met Rebbe Shmelke of Nikolsburg (Mikulov), who influenced him to join the Chassidic movement and frequent the court of the great Maggid of Mezeritch (Mezhrichi). From a young age, he served as rabbi of various communities (Ryczywół, Żelechów, Pinsk) and was pursued in some places by Mitnagdim for his association with the Chassidic movement. In 1785, he was appointed rabbi of Berdychiv, where he established an important Chassidic center and edified many disciples, becoming famous as one of the greatest Chassidic leaders of his times and serving there until his passing.

Apart from his piety and greatness in Torah, he was known as the epitome of love for his fellow Jew and advocate of all Jews, including sinners and offenders. Dozens of stories circulate of his defense of every Jew, in any situation. These stories became inalienable assets of Chassidic lore and earned him the appellation "Advocate of the Jewish people". The righteous men of his generation greatly revered and acclaimed him. R. Shmelke of Nikolsburg dubbed him "my disciple in exoteric wisdom, master and teacher in esoteric fields", and portrayed even his mundane conversation as replete with Kabbalistic meanings and yichudim. The Chozeh of Lublin would dedicate one hour a day to expressing gratitude to G-d for sending down to the world a soul like R. Levi Yitzchak, and with his passing, R. Nachman of Breslov declared that the light of the world was extinguished and darkness reigned. He composed famous poems and prayers, including "G-t fun Avraham" recited by many at the close of Shabbat. This book is the first edition of Kedushat Levi, published by R. Levi Yitzchak of Berditchev himself. The book is named after the Kedushot essays pertaining to Chanukah and Purim, which comprise the main part of the book. The book was reprinted in the same format in the author's lifetime in Zhovkva, 1806. Approximately a year after his passing, his sons and grandsons published a further edition of the book, with the addition of novellae on the Parashiot of the Torah, based on writings the author left behind (Berdychiv, 1810). The book has since been reprinted many times in its expanded format. A third part of the book appeared in a later period, on Pirkei Avot, based on writings found in the estate of the Maggid of Koznitz (Kozienice).

This book was reputedly written by R. Levi Yitzchak himself, unlike other early Chassidic works which were recorded by the disciples of the authors. The Minchat Elazar of Munkacs (Munkachevo) would exert himself and read this book protractedly, maintaining that Kedushat Levi contained almost all the writings of the Arizal allusively, each word being built on foundations of Kabbalah and requiring deliberate, in-depth study to understand all the profound teachings concealed in it. (According to Breslov tradition, some of the Kedushot on Chanukah and Purim in this work were written by R. Natan of Nemirov, the famous disciple of R. Nachman of Breslov, while he was studying under R. Levi Yitzchak). Great Torah scholars attested that Kedushat Levi bears the remarkable power of endowing its reader with enthusiasm and devotion in love and fear of G-d, also maintaining that just keeping the book in the house has the capacity to mitigate decrees and protect from destructive forces, as Rebbe Avraham Yehoshua Heschel – the Apter Rav wrote (in his approbation to the Berdychiv, 1815 edition), as well as R. Aharon of Zhitomir in his approbation to that same edition, and the rabbis of Munkacs (in their approbation to the Munkacs 1939 edition).

A handwritten ownership inscription appears on the title page.

Complete copy. 30, 22 leaves. 20.5 cm. Wide margins. High-quality, blueish paper. Good condition. Stains. Light marginal wear. Complete leaves. Minor worming. Tear to the inner margins of the title page, not affecting title border, repaired. New, elaborate leather binding.

Stefansky Chassidut, no. 507.

Opening price: \$50,000

Estimate: \$60,000-80,000

120

120. Degel Machane Efraim – Korets, 1810 – First Edition

Degel Machane Efraim, Chassidic exegesis according to the order of the verses in the Torah, by Rabbi Moshe Chaim Efraim Ashkenazi of Sudilkov, grandson of Rabbi Yisrael the Ba'al Shem Tov. Korets, 1810, first edition.

Approbations by Chassidic leaders: Rabbi Levi Yitzchak of Berdychiv, the Maggid Rabbi Yisrael of Koznitz, Rabbi Ya'akov Yitzchak HaLevi Horwitz "HaChozeh" of Lublin, Rabbi Avraham Yehoshua Heshel Rabbi of Apta and others. At the end of the book are "likutim" (compilations) of the Ba'al Shem Tov as well as "the dreams found in the writings of the Holy Rabbi" (one leaf).

An early Chassidic book. This book is one of the first authorized sources of the Torah teachings of the Ba'al Shem Tov which were heard directly from him by the holy author, Rabbi Moshe Chaim Efraim of Sudilkov (1748-1800), the grandson of the Ba'al Shem Tov, son of his pious daughter Ediel. Chassidic leaders greatly praised the holiness of the book and its ability to inspire its reader with fear of Heaven, and as Rabbi Levi Yitzchak of Berdychiv wrote in his approbation to the book: **"I promise that this work will stir the hearts of our brothers the People of Israel to serve G-d"**.

[2], 114 leaves. 19.5 cm. Greenish paper. Good-fair condition, stains, worming, wear to margins and restored tears [slightly affecting the text on several leaves]. Professional restoration to all leaves, censor stamp on title page. Inscriptions and signatures, [blurred] gloss on last leaf. New, handsome leather binding.

Stefansky Chassidut, no. 128.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$20,000-25,000

120. דגל מחנה אפרים – קוריץ, תק"ע – מהדורה ראשונה

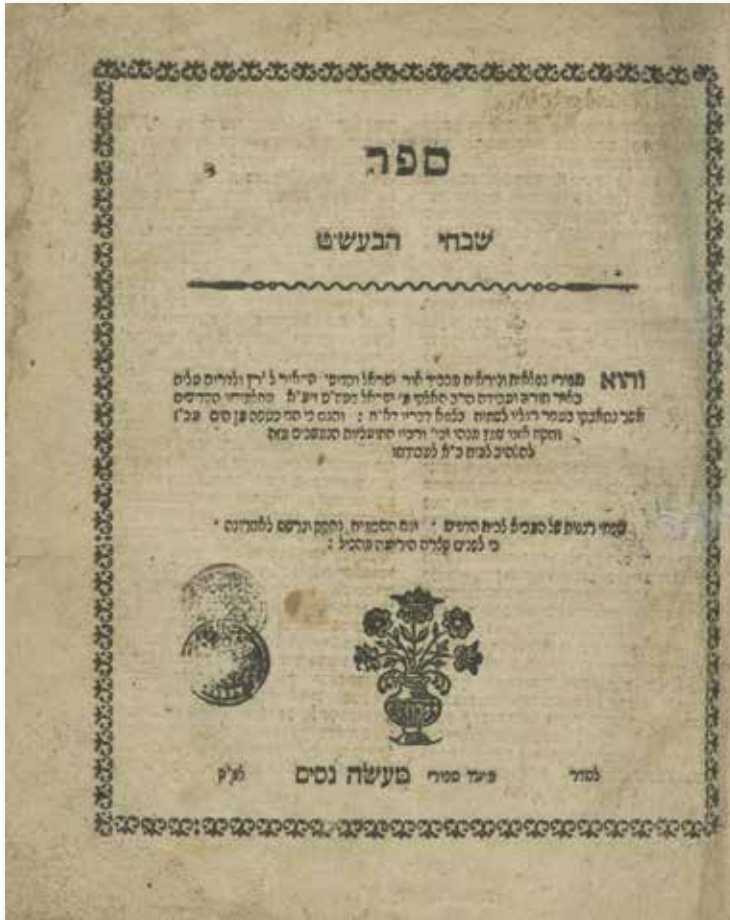
ספר דגל מחנה אפרים, על סדר התורה בדרך החסידות, מאת רבי משה חיים אפרים אשכנזי מסדילקוב, נכד רבי ישראל בעש"ט. קוריץ, תק"ע [1810], מהדורה ראשונה. הסכמות גדולי החסידות: רבי לוי יצחק מברדיטשוב, המגיד רבי ישראל מקוזניץ, רבי יעקב יצחק הלוי הורוויץ ה"חזוה" מלובלין, רבי אברהם יהושע העשיל אב"ד אפטא ואחרים. בסוף הספר "לקוטים" מהבעש"ט וכן "החלומות שנמצא בכ"י הרב הקדוש זללה"ה" (דף אחד). מספרי החסידות המוקדמים. ספר זה הוא מן המקורות הראשוניים והמוסמכים ביותר של תורת הבעש"ט, אותה ינק ישירות מפיו המחבר הקדוש רבי משה חיים אפרים מסדילקוב (תק"ח-תק"ס), שהיה נכדו - בן-בתו הצדקנית מרת אדל. גדולי החסידות הפליגו בדבר קדושתו של הספר ובסגולתו לעורר את הקורא בו ליראת שמים, וכפי שכתב רבי לוי יצחק מברדיטשוב בהסכמה לספר: **"מובטחני שעל ידי החיבור הלז יתלהב לבב אחינו בני ישראל לעבודת הבורא ברוך הוא וברוך שמו"**.

[2], קיד דף. 19.5 ס"מ. נייר-ירקרק. מצב טוב-בינוני, כתמים, סימני עש, בלאי בשולי דפים ושיקומי קרעים [במספר דפים פגיעות קלות בטקסט]. כל דפי הספר עברו שיקום מקצועי, חותמת צנזור בשער. רישומים וחתימות, הגהה בדף האחרון (מטושטשת). כריכת עור חדשה ומפוארת.

סטפנסקי חסידות, מס' 128.

פתיחה: \$10,000

הערכה: \$20,000-25,000

121a

121. ספר שבחי הבעש"ט - לאשצוב, תקע"ה - ספר סגולה - חתימת האדמו"ר רבי יחזקאל שרגא הלברשטאם אב"ד שניווא וחתימת גיסו האדמו"ר מאושפיצין חתן ה"דברי חיים"

ספר שבחי הבעש"ט, "ספורי נפלאות ונוראות מכבוד אור ישראל וקדושו... הרב האלקי מ' ישראל בעש"ט זיע"א", מאת רבי דוב בער מליניץ. לאשצוב (Łaszczów), [תקע"ה 1815].

בדף השער חתימה: "הק' יחזקאל האלברשטאם" - חתימת ידו של האדמו"ר רבי יחזקאל שרגא הלברשטאם אב"ד שניווא. בעמוד האחרון חותמת "אלעזר הלוי ראזענפלעד, בהגה"צ [בן הגהות הצדיק] מקאמינקא, וחה"צ [וחתן הרב הצדיק] מצאנז זצלה"ה, חונה פה אשפיצין" - האדמו"ר רבי אלעזר רזנפלד הי"ד מקאמינקא ואושפיצין. האדמו"ר הראשון משניווא - רבי יחזקאל שרגא הלברשטאם אב"ד שניווא (תקע"ה-תרנ"ט), בעל "דברי יחזקאל". בנו בכורו של האדמו"ר בעל "דברי חיים" מצאנז וחתן רבי אריה ליב מווישיצא בעל "ארי דבי עילאי" (חתן רבי משה טייטלבוים בעל ה"ישמח משה"). גדול בתורה, בנגלה ובנסתר, בהלכה ובחסידות. עוד בחיי אביו הגדול נחשב לאחד מגדולי הרבנים והאדמו"רים בדורו. אבי שושלות אדמו"רים חשובות, וכבר בחייו כיהנו עשרות אדמו"רים מבניו ונכדיו ברבנות ואדמו"רות בערים שונות. קדוש וטהור מנעוריו, שימש את גדולי האדמו"רים ונחשב לתלמידים החשוב. נודע גם כבעל-מופת ופועל-ישועות. ידוע בשמו כי היה מורה לתלמידיו כי ישמרו את מכתביו ויועיל להם ל"שמירה" ולישועה.

גיסו האדמו"ר רבי אלעזר הלוי רזנפלד מאושפיצין (תרכ"א-תש"ג), חתנו הצעיר של האדמו"ר בעל

"דברי חיים" מצאנז ובנו של האדמו"ר רבי יהושע מקאמינקא (בנו של רבי שלום מקאמינקא). משנת תרמ"ה רב בבוכניה, בשנת תרנ"ז עלה לכהן על מקום אביו כאדמו"ר בקאמינקא ובשנת תר"ס עבר לכהן כרב ואדמו"ר בעיר אושפיצין (אושוויץ). בשנת תרצ"ו עלה לארץ ישראל והקים את בית מדרשו בירושלים. בערב מלחמת העולם השנייה חזר לפולין ונפטר בגטו סוסנוביץ, הי"ד.

ספר שבחי הבעש"ט נדפס לראשונה בקאפוסט בשנת תקע"ה. כבר באותה שנה נדפסו שתי מהדורות נוספות, בלאשצוב (המהדורה שלפנינו) ובברדיטשוב, כנראה בשל הביקוש הרב שלו זכה הספר. על אף שבהסכמה למהדורת קאפוסט אוסר רבה של קאפוסט על הדפסת הספר במשך שש שנים הבאות, הסתמך המדפיס שלפנינו על היתרים מיוחדים על מנת להדפיס מהדורה זו, וכפי שכתב ב"הקדמת המביא לבית הדפוס" שנדפסה בסוף הספר: "יען כי שבחי הבעש"ט ירוממו בקהל עם וזכרו נפלאותיו אשר עשה... ואם אמנם הרב המ"צ דשם... פרש רשת... בלתי להדפיס משך ששה שנים, כלכלתי דברי במשפט לפני יודעי דת ודין... ורבו המתירין שנית להמציאהו...". מהקדמה זו עולה שאזלו הספרים מההדפסה הראשונה בקאפוסט ונעשתה שם הדפסה נוספת: "ונראה בעליל שנדפס פעם שנית על סמך הסכמה הלז, וגם הם ספו תמו, ואינם בנמצא כי ישראל איש מאת רעהו, ומאד גברו העם המתאווי' בתר תאווה רצים ושבים וכמטמונים לחפשהו...". נמצא שלמעשה כבר בשנה הראשונה לצאתו לאור זכה הספר לארבע מהדורות, דבר המעיד על המהירות בה הפך לספר פופולרי ומבוקש.

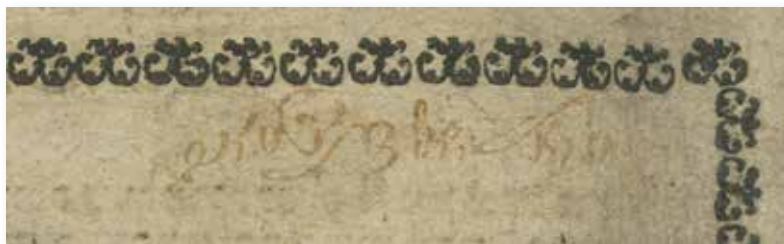
שמו של מחבר ועורך הספר, רבי דוב בער מליניץ, אינו מופיע במהדורת קאפוסט, וכך גם לא במהדורה שלפנינו, והוא ידוע ממהדורת ברדיטשוב. ר' דוב בער היה שו"ב בעיר ליניץ והיה חתנו של רבי אלכסנדר שוחט, ששימש סופרו הראשון של הבעש"ט במשך שמונה שנים. מקורם של סיפורים רבים בקובץ הם מפיו של רבי אלכסנדר שוחט. מקור אחר לסיפורים שבספר הוא רב העיירה שבה התגורר ר' דוב בער - הצדיק רבי גדליה מליניץ, מתלמידי הבעש"ט, המכונה בספר "הרב דקהלתנו".

ספר סגולה - במספר מקורות מובאת סגולתו של ספר שבחי הבעש"ט לישועה ולרפואה. מובא בשם הרב הצדיק רבי ישכר דוב בעריש הכהן מוואלברו, בעל "עבודת יששכר", שאמר כי נתגלה לו משמים שספר שבחי הבעש"ט הוא החלק השני של ספר תהלים, ושיש בו סגולה לישועה. עוד אמר: "עצתי אמונה לכל הדורות כשיחלה חלילה אדם מישראל הרי אם יוכל הוא עצמו לקרוא את סיפורי הצדיקים - מה טוב, ואם לאו - יקריאו לפניו פרק בפרק ופרק בערב...". (אהל ישכר, עמ' נט-ס). מסורת דומה מובאת בשם האדמו"ר בעל "צמח צדק" מליובאוויטש, שקריאה בספר שבחי הבעש"ט מועילה להורדת חום (ראה חומר מצורף).

[1], לב דף. מצב ביוני-טוב. כתמים. בלאי וקרעים בשוליים. חיתוך שוליים בגודל משתנה (כפי הנראה, מספר דפים הושלמו מעותק אחר). כריכת עור חדשה מהודרת.

סטפנסקי חסידות, מס' 548.

פתיחה: \$5000
הערכה: \$8000-10,000

121b

121. Shivchei HaBaal Shem Tov – Łaszczów, 1815 – Segula Book – Signature of Rebbe Yechezkel Shraga Halberstam Rabbi of Shinova and Stamp of his Brother-in-Law the Rebbe from Oshpitzin, Son-in-Law of the Divrei Chaim

Shivchei HaBaal Shem Tov, "Stories of wonders and miracles from the Light of Israel and its holy one... the heavenly R. Yisrael Baal Shem Tov", by R. Dov Ber of Linitz (Illintsi). Łaszczów, [1815].

The title page contains a signature: "**Yechezkel Halberstam**" – the handwritten signature of Rebbe Yechezkel Shraga Halberstam Rabbi of Shinova (Sieniawa). The last page bears a stamp of "Elazar HaLevi Rozenfeld, son of the pious man from Kaminka, son-in-law of the Rabbi from Sanz, who lives here in Oshpitzin" – Rebbe Elazar Rosenfeld of Kaminka (Kamianka-Buzka) and Oshpitzin (Oświęcim).

The first Shinova Rebbe, R. Yechezkel Shraga Halberstam, Rabbi of Shinova (1815-1899), was the author of Divrei Yechezkel and eldest son of the Divrei Chaim of Sanz (Nowy Sącz). An outstanding Torah scholar, proficient in all realms of Torah, he was venerated in his role as rabbi and rebbe already during his father's lifetime. Progenitor of important Chassidic dynasties, during the course of his life many of his sons and grandsons served as rabbis and rebbes in various cities. Holy and pure from his youth, he attended leading rebbes of his times and was considered their primary disciple. He was famed for the miracles he performed, and reputedly instructed his students to save his letters, which would afford them protection and salvation.

His brother-in-law R. Elazar HaLevi Rosenfeld of Oshpitzin (1861-1943) was the youngest son-in-law of the Divrei Chaim of Sanz and son of Rebbe Yehoshua of Kaminka (who was a son of R. Shalom of Kaminka). In 1885, he was appointed rabbi of Bochnia, succeeding his father as Rebbe of Kaminka in 1897. In 1900, he went to serve as rabbi and rebbe in Oshpitzin. He immigrated to Eretz Israel in 1936, establishing his Beit Midrash in Jerusalem, yet returned to Poland just before the outbreak of WWII, and perished in the Sosnowiec ghetto.

Shivchei HaBaal Shem Tov was first published in Kopust (Kopys) in 1815. That same year, two more editions were printed, one in Łaszczów (this edition) and one in Berdychiv, presumably due to high demand for the book. Although the rabbi of Kopust in his approbation to the Kopust edition prohibited reprinting the book for a period of six years, the publisher of this edition relied on various dispensations to print this book, as he writes in the publisher's foreword printed at the end of the book. The foreword indicates that books from the first Kopust edition were quickly sold out, which resulted in a second edition in that same town. Within the year of its first appearance, this book was altogether printed in four editions, demonstrating how quickly the book became popular and sought-after.

The name of the author and editor of the book, R. Dov Ber of Linitz, does not appear in the Kopust edition, nor in this edition, and is known only from the Berdychiv edition. R. Dov Ber, a Shochet and Bodek in Linitz, was the son-in-law of R. Alexander Shochet who served as the scribe of the Baal Shem Tov for eight years. Many stories appearing in this anthology were heard from R. Alexander Shochet. Another source for the stories in this book is the rabbi of the city R. Dov Ber resided in, R. Gedalia of Linitz, a disciple of the Baal Shem Tov, who is referred to in the book as "the rabbi of our community".

A Segula book – The book Shivchei HaBaal Shem Tov is cited in several sources as being a Segula for salvation and cure. R. Yissachar Dov Berish HaKohen of Wolbórz, author of Avodat Yissachar, is quoted saying he received a heavenly revelation defining Shivchei HaBaal Shem Tov as the second part of the book of Tehillim and bearing a Segula for salvation. He also offered his advice to all generations, that any Jewish person who takes ill should read narratives about great people from this book, and if they were unable to, a chapter should be read to them morning and evening (Ohel Yissachar, pp. 59-60). A similar tradition is reported in the name of the Tzemach Tzedek, Rebbe of Lubavitch, that reading from the book Shivchei HaBaal Shem Tov is beneficial for lowering fever (see enclosed material).

[1], 32 leaves. Fair-good condition. Stains. Marginal wear and tears. Margins trimmed to varying sizes (several leaves were presumably completed from a different copy). New, elaborate leather binding.

Stefansky Chassidut, no. 548.

Opening price: \$5000

Estimate: \$8000-10,000

תולדות הדפוס של חסידות ברסלב

תולדותיה וקורותיה של חסידות ברסלב כרוכים באופן הדוק בגלגולי הדפוס וההפצה של חיבורי רבי נחמן מברסלב - חיבורים שהפיצו את תורתו בעולם. בהשוואה לשאר החצרות החסידיות נבדלת חסידות ברסלב בעובדה שספריה הנדפסים היו למעשה אמצעי הקשר היחיד אל רבם. בניגוד לנוהג שהיה מקובל בעולם החסידי, לא נתמנה יורש לרבי נחמן ולא התפתחה שושלת של צאצאים-אדמו"רים שהנהיגה את החסידים אחריו. תחת זאת חיו חסידי ברסלב בכל עת לאור דמותו ותחת השפעתו של רבם "הצדיק האמיתי" רבי נחמן מברסלב, וזאת באמצעות תורתו וחיבוריו, שנערכו והופצו על ידי תלמידו הגדול - רבי נתן שטרנהרץ מנמירוב (מוהרנ"ת). היטיב לתאר זאת בחדות רבי נתן עצמו, כשזירז את מקורביו לפני הסתלקותו לעסוק בהדפסת ספרי החסידות: "צריכים להתקרב לרבי, ואם אין רבי - מתחברים אל הקולמוס" (תרגום מיידיש; ממכתב על הסתלקות רבי נתן שנדפס בעלים לתרופה). כלומר, בשעה שאין הרבי חי יש צורך במילים הכתובות שהותיר אחריו. ואכן, רבי נתן פעל רבות להדפסת חיבורי רבו ואף הקים לשם כך בית דפוס פרטי בביתו. מכאן מובן המשקל הגדול שניתן בקרב חסידי ברסלב בכל הדורות להדפסת ספריו של רבי נחמן, ומכאן שתולדות התפתחותה והתפשטותה של חסידות ברסלב כרוכים ואחוזים בתולדות הדפסת ספריה ובדרכי תפוצתם.

זאת ועוד, במשך שנים רבות נרדפו חסידי ברסלב על ידי חסידיות מתנגדות, וספריו של רבי נחמן הוחרמו ואף נשרפו והושחתו מספר פעמים (ראה: ד. אסר, נאחז בסבך, ירושלים 2006, לאורך פרק שלישי; על השחתה ושריפה של ספרי ברסלב, ראה שם, עמ' 211-210, 218). הדבר השפיע על נדירותם של הספרים ועל הזהירות שנקטו חסידי ברסלב בעת הדפסתם, בהפצתם ושמירתם. מסיבות אלו, עסקו החסידים עצמם בהדפסת הספרים ואף הקימו בתי דפוס ייעודיים לצורך כך.

תולדות הדפוס בחסידות ברסלב מתחילים ברבי נתן עצמו, הכותב והעורך את תורותיו של רבי נחמן, שכבר בחיי רבו (ועל פי הוראתו) החל בהדפסת ספרו העיקרי "ליקוטי מוהר"ן". סמוך לאחר פטירת רבי נחמן (בשנים תקע"א-תקע"ו) הדפיס רבי נתן במאהלוב ובאוסטרהא חיבורים נוספים מתורת רבו: ליקוטי מוהר"ן תנינא, ספר המדות, קצור ליקוטי מוהר"ן וסיפורי מעשיות. כעבור מספר שנים, קנה רבי נתן את הציוד הנדרש והקים בית-דפוס בביתו. שם חזר והדפיס בתוך זמן קצר (במהלך שנת תקפ"א) מהדורות חוזרות לספרים הנזכרים. בבית הדפוס שבביתו היו פועלי הדפוס רבי נתן, בנו רבי שכנא, ואנשים המקורבים אליו בלבד. בית הדפוס פעל ללא רשיון ונסגר בעקבות הלשנה.

פעילותו הנמרצת של רבי נתן הביאה לכך שבתוך תקופה בת עשר שנים בלבד מאז פטירת רבי נחמן (משנת תקע"א ועד שנת תקפ"א), הודפסו עשרה ספרים מחיבורי רבי נחמן (ליקוטי מוהר"ן - אוסטרהא תקס"ח; ליקוטי מוהר"ן תנינא - מאהלוב תקע"א; ספר המדות - מאהלוב תקע"א; קיצור ליקוטי מוהר"ן - מאהלוב תקע"א; סיפורי מעשיות - אוסטרהא תקע"ה; לקוטי עצות - דובנא תקע"ו; תיקון הכללי - ברסלב תקפ"א; ליקוטי מוהר"ן - ברסלב תקפ"א; ברסלב תקפ"א; קיצור ליקוטי מוהר"ן - ברסלב תקפ"א). ההדפסה האינטנסיבית נמשכה גם לאחר פטירת רבי נתן (בשנת תר"ה). בשלושים השנים שלאחר פטירתו נדפסו בזולקווא ובבלמבר עשרות מהדורות של ספרי ברסלב (מהם מהדורות חוזרות ומהם כותרים חדשים), ובאופן כללי - במחצית השנייה של המאה ה-19 נדפסו קרוב לחמישים ספרים מתורת ברסלב. במחצית הראשונה של המאה העשרים פעלו הוצאת "ברסלב" בוורשא, ו"דפוס ברסלב" בפארמפול (מחוז בילגוריי) ובירושלים. בדרונו נדפסים ספרי רבי נחמן מברסלב ותלמידו רבי נתן באלפי מהדורות ובשפות שונות בכל רחבי העולם. רבי נתן היה "ספרא רבא", כותב פורה וביבליוגרף מושבע. ביומיו ומכתביו תיעד רבי נתן בפירוט רב את קורותיו ובהם מופיעים קטעים רבים המתארים את גלגוליו וטרדותיו בענייני ההדפסה השונים ובהקמת הדפוס בביתו. בשל התייעוד הדקדוקני של רבי נתן - בית הדפוס שהקים הוא בית הדפוס שעליו נשתמר התייעוד המפורט ביותר מכל דפוסי רוסיה-פולין באותה תקופה (ראה: א. יערי, הדפוס העברי בברסלב, קרית ספר, יג, תרצ"ו-תרצ"ז, עמ' 532).

רבי נתן מספר על הקמת הדפוס במילים הבאות:

"בשנת תקע"ט התחלתי לעסוק בהעמדת הדפוס בביתי, כדי לחזור ולהדפיס הספרים הקדושים שלו בכמה וכמה תיקונים נפלאים, והיו לי מלחמות גדולות בזה ומניעות רבות ועצמות בלי שיעור ובישועתו הנפלאה חפץ ה' בידי הצליח, וגמרת העסק בשלש שנים דהיינו משנת תקע"ט עד סוף שנת תקפ"א, שאז נגמרו בכי טוב הדפסת הספרים הקדושים ליקוטי מוהר"ן, הראשון והתנינא, וספר הא"ב עם שמות הצדיקים בכמה הוספות טובות, וגם בני שכנא שיחי' הדפיס שלא בידיעתי התיקון הכללי הנ"ל, וזה היה צמיחת הישועה של הדפסת התפלות, ואח"כ בשנת תקפ"ב בתחילתו התחיל בני הנ"ל תיכף להדפיס כל התפילות אך הי' מניעות עצומות מאד ולא נגמרו כי אם כ"ב תפלות..." (ימי מוהרנ"ת חלק א', צט).

בהמשך מספר רבי נתן על תהליך ההדפסה ועל פועלי הדפוס בביתו:

"ובשנת תקפ"ד הדפסתי את התפלות מסי' ס"ה עד סוף חלק ראשון וחלק שני עד סימן י"ד וריבוי המניעות שהיה לי על זה מקודם היה בלי שיעור, אך השם יתברך עזרני וחיזק את לבבי והזמין לי על הוצאות עד שעסקתי בדפוס כל ימי החורף הנ"ל עד שגמרנו כל הנ"ל בלי בעלי מלאכות מבחוץ רק אנ"ש בעצמן לימדתי אותם האומנות, וא' מהם ר"מ היה יודע האומנות מכבר והם עסקו בדפוס למען המצוה כל החורף הנ"ל עד שגמרנו כנ"ל, ואח"כ בימי הפורים שהיה ביום א' היה מחלוקת גדול פה ועי"ז נתגלגל הדבר שנמצאו מוסרים והלשינו עלי עד שבאו פתאום לביתי וסגרו וחתמו בית הדפוס עם כל הכלים, ועדיין היא חתומה וסגורה, השם יתברך ירחם עלינו לפתח מהרה, ויצילני מכל מיני סכנות ופחדים בלי ריבוי הוצאות ממון ישראל, ונזכה לחזור ולהדפיס בפרהסיא בשלום..." (שם).

בשנת תקפ"ד, בעקבות הלשנה, נסגר בית הדפוס של רבי נתן, וכפי שהוא מספר:

"הדפוס סגרו וחתמו ביום ו' עש"ק י"ט אדר ב' שנת הנ"ל והיה לנו פחדים כי הייתי בסכנה גדולה והוכרחנו להוציא הרבה על שחדים ונשלח הדבר לקאמיניץ והיינו בחשש סכנה זמן רב עד שבחדש אב בת"ב אחר חצות הגיעה התשובה מקאמיניץ שלא יניחו אותי להדפיס עד שאקבל רשיון מווילנא וזה היה לי לישועה והודיתי להשם יתברך שעל כל פנים וצלתי מחשש סכנה, ועתה אנו מקווים בכל עת שיגיע הרשיון מווילנא בע"ה..." (שם).

"ביום ה' כ"ד תשרי א"ח סוכות תקפ"ו עזרני השם יתברך ופתחו לי הבית שהדפוס עומד בו שהי' חתום עד הנה זה יותר משנה ומחצה אבל הדפוס בעצמה עדיין חתומה עד ירחם ה' מהרה..." (שם, קב).

במקום אחר תיעד שוב את הדברים והוסיף פרטים:

"אחר כך נתעוררתי להעמיד דפוס בביתי לחזור ולהדפיס כל ספרי רבנו זכרוננו לברכה... עד אשר התחלתי לעסוק בזה בשנת תקע"ט, והשם יתברך עזר לי שקבצתי איזה סך מקציני אנשי שלומנו, עד שקניתי מכשב ואותיות באותה השנה... והנה כל מה שעבר עלי בענין הדפוס, צריכין על זה חבור גדול, ואי אפשר לבארו בכתב... ובעזרת השם יתברך בעולם הבא ידברו מזה הרבה הרבה" (ימי מוהר"ת, חלק ב, אות 1).

"והנה רבו המחלוקות והמינעות, גם אפס כסף, ונתעכבה הדפוס, ולא יכולתי לדפוס בשנת תקע"ט הנ"ל, גם בכל שנת תק"פ חשבתי מחשבות הרבה להתחיל להדפיס – ולא עלתה בידי. ועמדו בביתי הכלים הנ"ל, שהם המכשב והאותיות ומעט נייר, אבל לא יכולתי להדפיס מחמת מניעת ממון ושאר מניעות רבות ועצומות מאד ושאר מניעות רבות ועצומות מאד... (שם, ז).

"והנה בל"ג בעומר שנה הנ"ל נסעתי לדאשיב ומשם – לאומאן, ונתעכבתי שם עד ערב ראש חודש סיון, ואחר כך חזרתי לביתי ובבואי לביתי תכף ספרו לי שהעבירו את האדון גרדניצע, שהיה בברסלב, וזה היה אצלי נס גדול לענין הדפוס, כי אם היה זה הגרדניצע – לא הייתי יכול להעמיד הדפוס, וכבר שלחתי לשאול אותו – ולא הסכים... (שם, יא).

על אף תקוותו של רבי נתן – בית הדפוס שבביתו לא נפתח מחדש. סמוך לפטירתו, בשכבו על ערש דווי, היתה צוואתו לאנשי שלומו: המשיכו להדפיס. לפי התיאור, דיבר רבי נתן עם הסובבים אותו "מענין לדפוס ספרים", ואמר להם: "שהעיקר עסק שלכם יהי' להדפיס ספרים, יפוצו מעיינותיך חוצה...".

ספרים מיוחדים הוקדשו לביבליוגרפיה של חסידות ברסלב:

1. ספרו של גרשום שלום, שנכתב כמתנה לידידו חוקר החסידות מרטין בובר, "אלה שמות – ספרי מוהר"ן ז"ל מברסלב וספרי תלמידיו ותלמידי תלמידיו", ירושלים תרפ"ח.
2. ספר נוה צדיקים, מאת רבי נתן צבי קניג, בני ברק תשכ"ט.
3. דוד אסף, ברסלב – ביבליוגרפיה מוערת, מרכז זלמן שזר, ירושלים תש"ס.

בקטלוג שלפנינו אוסף חשוב ונדיר של ארבעה מספרי חסידות ברסלב המוקדמים – מהדורות ראשונות שהדפיס רבי נתן:

1. המהדורה הראשונה של 'ליקוטי מוהר"ן', שהדפיס רבי נתן בחיי רבו ובמצוותו – באוסטרהא תקס"ח. הספר הברסלבי הראשון שנדפס פריט מס' 122.
2. ספר סיפורי מעשיות – מהדורה ראשונה, שהדפיס רבי נתן סמוך לאחר פטירת רבי נחמן – באוסטרהא[?] תקע"ו. פריט מס' 123.
3. ספר ליקוטי עצות – מהדורה ראשונה, שהדפיס רבי נתן סמוך לאחר פטירת רבי נחמן בדובנא[?] תקע"ו. פריט מס' 124.
4. ספר 'תיקון הכללי' – מהדורה ראשונה, שהדפיס רבי נתן בבית הדפוס שהקים בביתו שבברסלב, בשנת תקפ"א. פריט מס' 125.

כחלק ממסע הרדיפות נגד תלמידיו של רבי נחמן מברסלב, הושחתו ונשרפו ספרים רבים של החסידות. רבי נתן עצמו מספר בכמה ממכתביו על ביזוי וקריעת הספרים. הוא כותב כיצד "נכנסים לבית המדרש שלנו וקורעים ומבזים הספרים הקדושים שלנו בפני אנ"ש... (עלים לתרופה, עח, ע"א) ומתאר את ביזוי הספרים במילים הבאות: "כי הם הולכים וקורעים הספרים הקדושים שחיבר אדמו"ר הרב הקדוש זצוק"ל ורומסים אותם ברגליהם, הזורקים אותם לאשפתות ולמקומות המטונפים. הנשמע כזאת או הנראה כמוהו? (שם, סימן קפא; וראה גם סימנים קסד-קסז). מסיבה זו, בין היתר, נדירים מאד ספרי ברסלב מהדור הראשון.

מדברי רבי נתן (מוהר"ת) על חשיבות מלאכת הדפוס:

"זה בחינת הדפוס שחמל עלינו השם יתברך באחרית הימים והמציא בעולם חכמת הדפוס כדי שיחברו ספרים קדושים בעולם... וכל מה שמתארך הגלות יותר בעו"ה ונתמעטין הלבבות צריכין בכל פעם ספרים הרבה יותר... ע"כ חמל ה' על עמו וסיבב ברחמיו הנפלאים והמציא בעולם חכמת מלאכת הדפוס כדי שיתרבו ספרים הרבה בעולם... ע"כ הוא חסד גדול מלאכת הדפוס... ועל זה התנבא יעקב אבינו כשברך את יהודה שמתנו יצא ישור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו עד כי יבא שילה, מחקה זה בחינת הדפוס, שהתנבא שלא יסור שבט מיהודה זה בחינת שבט סופר בחינת כתיבת הספרים הקדושים של התורה ומחקה זה בחינת הדפוס שתגלה חכמת הדפוס בעולם ולא תתבטל חקיקת והדפסת ספרי ישראל עד כי יבא שילה דא משה משיח..."

"זה בחינת שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך כי עזה כמות אהבה וכו', חותם זה בחינת הדפוס שהוא בחינת חקיקה וחותם שכנסת ישראל מבקשת מהשם יתברך שתתקשר אליו באמת ע"י בחינת החותם שהוא בחינת הדפוס, שע"ז נתברין הספרים הקדושים שהם קיום התורה כנ"ל..."

"ואלו הי"ב שבטים היו להם י"ב אבנים שנשא הכהן גדול על לבו, שהיו מפותחים פיתוחי חותם לה', שהם האורים ותומים שהם היו שואלים כל העצות, ומאלו הי"ב אבנים של הי"ב שבטים שהי' פתוחי חותם קודש משם נמשכין כל החותמות שבקדושה ומשם הכח של הדפסת ספרי ישראל הקדושים, שהם בחינת חותם דקדושה כנ"ל שעל ידם עיקר שלמות ביאורי התורה וכו'... כי מהאורים והתומים הי' שואלים כל העצות וכל הדרכים איך להתנהג ועכשיו אין לנו כהן ולא אורים ותומים ואין לנו ממי לשאול עצות כי אם ע"י הספרים הקדושים של התורה שנתברין ע"י הדפוס שהוא חותם דקדושה כנ"ל, נמצא שחותם הדפוס הוא בחינת חותם הקדוש של י"ב אבני החושן והאפוד כנ"ל, ומשם יקבל כמו כנ"ל" (רבי נתן שטרנהרץ, ליקוטי הלכות, הלכות יין נסך, הלכה ג).

"לאחר פטירתו של רבי נחמן לא בקשה לו עדתו רב אחר. הוא רבה ותורתו היא שיחתה. כמה דורות עברו מיום שנפטר רבי נחמן ועדיין מתווספים על חסידי ברסלב. את זכרו הם שומרים ואת שיחותיו הם מפרשים, ובכל שנה ושנה נדפסים ספריו ופירושיהם. הוא היה אומר: "מיין פייערל וועט טליה"ן עד ביאת הגואל", ועדיין אשו יוקדת. בכל עת השתדלו קהל עדתו לפרסם תורתו וכבר בראשיתם הקימו להם בתי דפוס לעצמם, מדפוסו של רבי נתן תלמידו המובהק עד דפוס ברסלב בימינו בירושלים. ספרים הרבה הדפיסו אלא שלא הגיעו כולם לידינו, מהם נחרמו על ידי מתנגדיהם, מהם אבדו בצוק העתים, ואף אותם שנשתיירו לא נרשמו אצל רושמי רשימות כהלכה, לפי שלא ראו רוב הספרים בעיניהם... (ג' שלום, 'אלה שמות', הקדמה)

History of Breslov Chassidism Printings

The history of the Breslov Chassidism is symbiotically bound with the printing and distribution of the writings of R. Nachman of Breslov, compositions that disseminated his teachings throughout the world. In comparison to other Chassidic courts, Breslov Chassidism is unique due to the fact that its printed books were practically the only tie the Chassidim had to their rebbe. Contrary to the accepted Chassidic custom, R. Nachman did not appoint a successor and no dynasty of rebbes continued to lead the Chassidism after his passing. Instead, Breslov Chassidim constantly lived in the aura of their rebbe, "the true Tsaddik", R. Nachman of Breslov by means of his teachings and compositions which were edited and disseminated by his venerable disciple, R. Natan Sternhartz of Nemirov (Moharanat). R. Natan himself aptly expressed this before his death, urging his close associates to expedite the printing of the Chassidic books: "We must draw close to the Rebbe, and if no Rebbe is alive, we must cling to the quill" (translated from Yiddish, from a letter regarding the passing of R. Natan printed in Alim L'Terufah). Indeed, R. Natan was very active in printing his teacher's compositions and even established a private printing press in his home for this purpose. This sheds light on the heavy emphasis Breslov Chassidim always placed on printing the books of R. Nachman and the close connection between the development of Breslov Chassidism and the progression of printing and distributing its literature.

Moreover, for many years, Breslov Chassidim were pursued by other Chassidic groups and R. Nachman's books were banned and even burned and destroyed on several occasions (see: D. Assaf, Ne'echaz BaSvach, Jerusalem 2006, Chapter 3 about the destruction and burning of Breslov books, see *ibid.* pp. 210-211, 218). This impacted the scarcity of the books and the meticulousness with which Breslov Chassidim printed, distributed and preserved these books. The Chassidim themselves toiled in printing the books and even established their own printing presses for this purpose.

The history of Breslov printings begins with R. Natan himself who wrote and edited the teachings of R. Nachman and already in his teacher's lifetime (at his behest), began printing his primary book Likutei Moharan. In 1811-1816, following the passing of R. Nachman, R. Natan printed more compositions with his Rebbe's teachings in Mohilev and in Ostroh: Likutei Moharan Tanina, Sefer HaMidot, Kitzur Likutei Moharan and Sipurei Ma'asiyot. Some years later, R. Natan purchased the required equipment and established a printing press in his home. Within a short while (during 1821) he reprinted editions of the aforementioned books only with the assistance of his son R. Shachne and a few other close associates. This printing press operated without a permit and consequently was shut down after the authorities were informed of its existence.

R. Natan's vigorous activities for a period of ten years after the passing of R. Nachman (from 1810-1821) led to the printing of ten books composed by R. Nachman (Likutei Moharan – Ostroh 1808; Likutei Moharan Tanina – Mohilev 1811; Sefer HaMidot – Mohilev 1811; Kitzur Likutei Moharan – Mohilev 1811; Sipurei Ma'asiyot – Ostroh 1815; Likutei Etzot – Dubno? 1816; Tikun HaKlali – Breslov 1821; Likutei Moharan – Breslov 1821; Sefer HaMidot – Breslov 1821; Kitzur Likutei Moharan – Breslov 1821). The intensive printing continued after the death of R. Natan (in 1845). During the ensuing 30 years after his death, dozens of editions of Breslov books were printed in Zhovkva and in Lemberg (some reprints and some new titles). In general, during the second half of the 19th century, nearly 50 Breslov books were printed. The Breslov publishing company in Warsaw and Breslov presses in Frampol (in Biłgoraj County) and Jerusalem continued producing books during the first half of the 20th century. Nowadays, thousands of editions of the books of R. Nachman and of his disciple R. Natan are printed in various languages all over the globe.

R. Natan was a prolific writer and a devoted bibliographer. In his journals and letters, he wrote detailed documentation of his history and included many sections recounting the difficulties involved in the printing and in founding the printing press in his home. This meticulous record by R. Natan contributed to the fact that among all the presses in Russia and Poland in those days, the history of his printing press was best preserved (see: E. Ya'ari, HaDfus Halvri B'Breslov, Kiryat Sefer, 13, 1936-1937, p. 532).

Books have been written exclusively dedicated to the bibliography of Breslov Chassidism:

1. Book by Gershom Scholem, written as a gift to his friend, Martin Buber, researcher of Chassidism, Ele Shemot – "Books of Moharan of Breslov and books by his disciples and their disciples", Jerusalem 1928.
2. Neve Tzaddikim, by R. Natan Tzvi Kenig, Bnei Brak 1969.
3. David Assaf, Breslov – Annotated bibliography, Zalman Shazar Center, Jerusalem 2000.

Kedem Catalog 63 contains an important collection of four rare early Breslov books, first editions printed by R. Natan:

1. The first edition of Likutei Moharan, printed by R. Natan in the lifetime of his teacher and at his behest – Ostroh 1808, the first Breslov book printed. Item no. 122.
2. Sipurei Ma'asiyot – First edition, printed by R. Natan shortly after the passing of R. Nachman – Ostroh [?] 1816. Item no. 123.
3. Likutei Etzot – First edition, printed by R. Natan shortly after the passing of R. Nachman, Dubno [?] 1816. Item no. 124.
4. Tikun Klali – First edition, printed by R. Natan in the printing press which he established in his home in Breslov (Bratslav), 1821. Item no. 125.

The persecution of the disciples of R. Nachman of Breslov also took its toll in the destruction and burning of many Chassidic books. In his letters, R. Natan bemoans the defiling and tearing of Breslov books. He writes: "They enter our Beit Midrash and tear and defile our holy books before our eyes..." (Alim L'Terufah, 78a) and paints a picture of the degradation of these books: "They tear the holy books composed by our holy rebbe and crush them with their feet and throw them into the rubbish and cast them into unclean places. Has such a thing ever been heard or seen?" (*ibid.* Siman 181; see also Simanim 164-167). Among other reasons, this too contributed to the scarcity of first generation Breslov printings.

122. ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורה ראשונה - אוסטרעא, תקס"ח - עותק נאה עם שוליים רחבים - הספר העיקרי של תורת רבי נחמן מברסלב שנדפס בחייו - סגולה לשמירה ועשירות

122a

ספר ליקוטי מוהר"ן, "מאמרות טהורות של הרב החסיד המפורסם בוצינא קדישא מה"ו נחמן נ"י כאור הבהיר נכדו של הרב הקדוש הבעש"ט זצוק"ל". אוסטרעא, [תקס"ח 1808]. דפוס שמואל בן ישכר בער סג"ל. מהדורה ראשונה.

עותק שלם נאה, עם שוליים רחבים, במצב טוב. הספר הקדוש ליקוטי מוהר"ן ("מורנו ורבינו הרב רבי נחמן"), הוא ספרו החשוב ביותר של רבי נחמן מברסלב, ספר היסוד של תורת חסידות ברסלב ומהספרים המשפיעים ביותר בעולם החסידות עד ימינו. לפנינו המהדורה הראשונה, בה נדפס חלקו הראשון של החיבור. ספר זה הוא הספר היחיד מתורת רבי נחמן שנדפס בחייו ובהדרכתו. לאחר פטירת רבי נחמן הדפיס רבי נתן חלק נוסף "ליקוטי מוהר"ן תנינא".

הספר נערך בידי תלמידו הגדול של רבי נחמן - רבי נתן שטרנהארץ מנמירוב (מוהרנ"ת), מתוך קונטרסים שכתב (וכתבו חבריו) מפי רבו בעת שמסר את תורתו. העריכה נעשתה בעקבות ציוויו של רבי נחמן ועל פי הוראותיו. מסופר כי כאשר עסק רבי נתן בכריכת כתב-היד של החיבור, אמר לו רבי נחמן "הלא זה הדבר שעוסקים עכשיו לכרוך הספר, נדמה לכם שאין נחשב כללום, אבל באמת כמה וכמה עולמות תלויים בזה, בכריכת הספר הזה". רבי נחמן התבטא ואמר כי הדפסת הספר והלימוד בו היא "אתחלתא דגאולה" (חיי מוהר"ן, שמו). הוא שיבח מאד את ספרו ואת הסגולה שבו להשפיע על הלומד בו קדושה וטהרה, ובין היתר אמר כי "יכולין להיות נעשה בעל מוח גדול על ידי ספרו, כי יש בו שכל גדול ועמוק ונפלא מאד..." וכי "יכולין להיות נעשה בעל-תשובה גמור על ידי לימוד הספר שלו..." (חיי מוהר"ן, שמו, שמת). לתלמידו רבי נתן אמר: "מעט אתה יודע מעוצם מעלת גדולת הספר וקדושתו, ויותר מזה ראוי לך להאמין בעוצם גדולת הספר" (חיי מוהר"ן, שסט). רבי נחמן אף דיבר על החשיבות הגדולה שיש בקניית ספרו זה: "ואמר שכל אדם צריך להשתדל לקנות הספר שלו, ומי שאין לו במה לקנות וכו', ימכור כר מתחת ראשו ויקנה הספר שלו..." (חיי מוהר"ן, שמת), וניבא כי בעתיד יהיה הספר מבוקש מאד ויודפס פעמים רבות: "ואמר שהספר שלו יהיה חשוב מאד, ויבקשוהו ויחפשוהו מאד, ויודפס ויחזור ויודפס כמה וכמה פעמים, ויהיה חשוב מאד..." (שם). בנוסף, אמר רבי נחמן שעצם החזקת ספריו בבית יש בה סגולה לעשירות (וכוונתו היתה לספר ליקוטי מוהר"ן שהוא היחיד שנדפס בחייו): "ואמר שצריכין להשתדל מאד לקנות ספריו, כי אפילו כשעומדין בתבה ומגדל הם טובה גדולה, כי ספריו הם שמירה גדולה בבית לשמור גם העשירות וממנו האדם מכל ההזקות" (חיי מוהר"ן, שנה), חזרו בפועל עשירים לקנות את ספרו כדי שתישמר עשירותם, וכפי שמסופר (שם): "והזכיר אז עשיר אחד, שהיה יודע ומכיר, ואמר שגם אליו היא טובה גדולה שיהיה הספר שלי בביתו, כי יהיה לו שמירה גדולה לכל דבר ושתתקיים עשירותו".

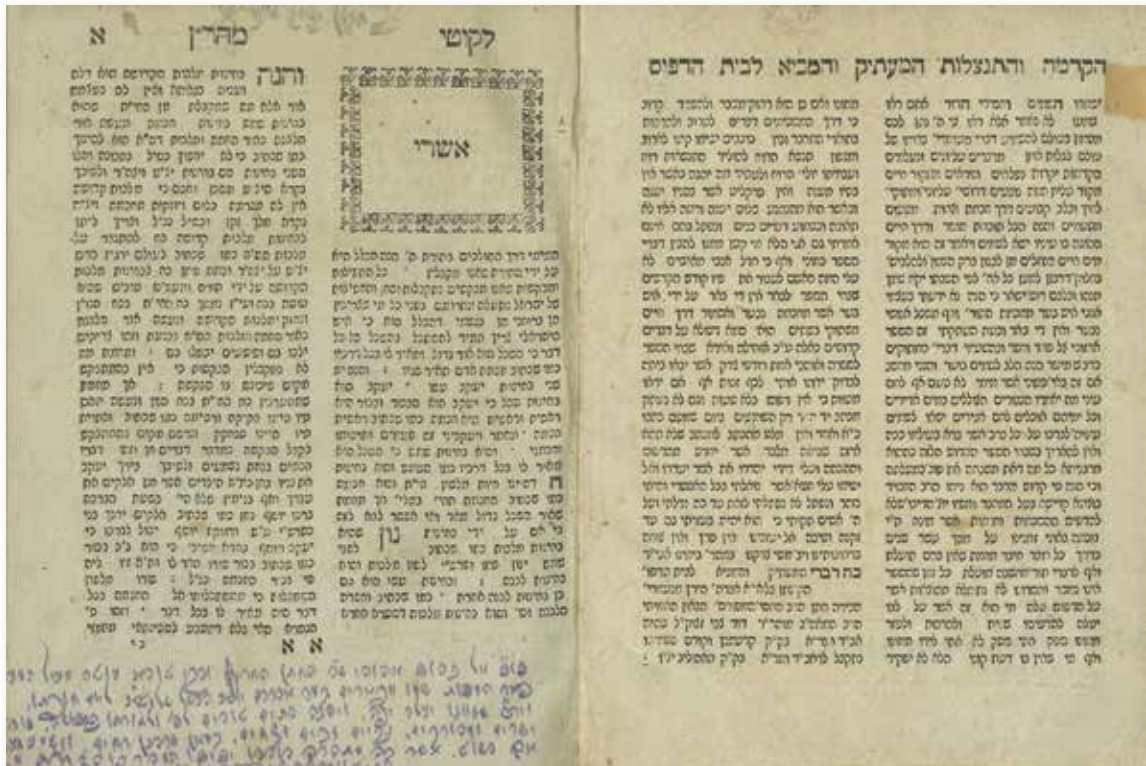
לספרו זה קיבל רבי נחמן מברסלב הסכמות מגדולי צדיקי הדור, אך מחמת ענוותנותו לא רצה להדפיס את ההסכמות (ראה הקדמת רבי נתן לספר). הסכמות אלו נדפסו במהדורות הבאות, בין ההסכמות אנו מוצאים גדולי הצדיקים שמפליגים בגודל קדושתו של רבי נחמן. ה"חזקה" מלובלין מכתיר אותו בתארים: "הרב המאור הגדול, איש קדוש, מופת הדור, נר ישראל, פטיש החזק, עמוד הימיני" וכותב עליו "האי גברא רבא לא צריך לדידי ולא לדכוותי". המגיד מקוז'ניץ כותב עליו: "הרב המאור הגדול, בן של קדושים, מופת הדור, גדול מרבן שמו, נודע בשערים", ורבי אברהם חיים מזלאטשוב בעל "אורח לחיים" מכנהו: "אדם גדול בענקים".

בראש דף השער חתימה (בעברון): "לה"ו יצחק טווערסקי בהרב שליט"א מאוסטי[לא]". חתימה נוספת בראש הדף שאחרי השער: "הקטן יצחק טווערסקי" (רבי יצחק טברסקי, בנו של האדמו"ר רבי פנחס טברסקי מאוסטילא ופשמישל ("ר" פניעלע אוסטילער") חתן האדמו"ר רבי ישכר דב רוקח מבעלזא. רבי יצחק נספה בשואה יחד עם אביו האדמו"ר ושאר משפחתו).

בשולי העמוד הקדשה שכתב רבי יצחק כשנתן את הספר כמתנת חתונה לקרוב משפחתו: "דו"ד [דורון דרשה] אל כבוד אהובי ש"ב [שאר בשרי] החתן... כמר אברהם יושע העשל שליט"א ליום חופתו..." בתחתית דף השער חותמת של Josef Schneid - בית מסחר לספרים וטליתות בפשמישל (בעיר זו התגוררו האדמו"ר רבי פנחס מאוסטילא ומשפחתו). (ראויה לציון התופעה המעניינת שספר ליקוטי מוהר"ן הוחזק בידי אדמו"ר ובנו מושלת אדמו"רי צ'רנוביל (מבני משפחת טברסקי), שהיו בדרך כלל מתנגדים חריפים לדרך ברסלב).

עותק שלם. קס [צ"ל: קסב] דף (פגיצייה משובשת). שוליים רחבים. נייר איכותי בצבע תכלכל. מצב טוב. דפים שלמים. כתמי רטיבות במספר דפים. כתמי דיו כהים בדפים א-ב על גבי מספר אותיות. סימני עש קלים במספר דפים. רישומים מאחורים בט (בעיקר הוספת סימני הספר, שלא נדפסו מהדורה זו, ותיקון הפגיצייה). כריכה חדשה. סטפנסקי חסידות, מס' 284.

פתיחה: \$35,000
הערכה: \$40,000-60,000

122b

prophesized that in the future, the book would be in high demand and reprinted many times over (ibid.). Furthermore, R. Nachman declared that just having his book in the house is very beneficial for protection of the house and possessions (referring to Likutei Moharan, the only book printed in his lifetime) and he actually urged wealthy people to buy his book as a safeguard for their fortune (Chayei Moharan, 355). This book earned approbations from the leading righteous men of the generation, yet in his modesty, R. Nachman did not wish to publish them (see R. Natan's preface to the book). These approbations from the Chozeh of Lublin, the Maggid of Kozhnitz and R. Avraham Chaim of Zelechow, were printed in later editions, and include effusive descriptions of R. Nachman's greatness and holiness. At the top of the title page, a (penciled) signature appears: "Yitzchak Twersky son of the Rabbi of Usti[la]". Another signature at the top of next leaf: "Yitzchak Twersky" (R. Yitzchak Twersky was the son of Rebbe Pinchas Twersky of Ustila and Pshemishel (R. Piniele Ustiler), son-in-law of Rebbe Yissachar Dov Rokeach of Belz. R. Yitzchak perished in the Holocaust together with his father the Rebbe and his entire family).

The foot of the page contains a dedication written by R. Yitzchak, granting this book as a wedding gift to a relative: "...to my dear relative, the groom... Avraham Yoshua Heschel on the occasion of his wedding...". The bottom of the title page contains a stamp of Josef Schneid – Book and Judaica Store in Pshemishel (where Rebbe Pinchas of Ustila and his family resided). [It is intriguing that a Rebbe and his son, from the Chernobyl dynasty (family Twersky) known as fierce opponents of the Breslov movement, would possess a Likutei Moharan]. Complete copy. 160 [i.e. 162] leaves (mispagination). Wide margins. High-quality, light-blueish paper. Good condition. Complete leaves. Stains. Dampstains to several leaves. Dark inkstains to leaves 1-2 affecting several letters. Minor worming to several leaves. Recent inscriptions in pen (mostly addition of section numbers, which weren't published in this edition, and correction of the pagination). New binding. Stefansky Chassidut, no. 284.

Opening price: \$35,000
 Estimate: \$40,000-60,000

122c

122. Likutei Moharan – First Edition – Ostroh, 1808 – Fine Copy with Wide Margins – Foremost Book of the Writings of Rabbi Nachman of Breslov, Published in his Lifetime – Segula for Protection and Prosperity

Likutei Moharan, "Pure essays from the renowned and pious... R. Nachman, grandson of the Baal Shem Tov". Ostroh: Shmuel son of Yissachar Ber Segal, [1808]. First edition.

Complete, fine copy, with wide margins, in good condition.

Likutei Moharan (acronym of "our master and teacher, the rabbi R. Nachman"), the most important book of R. Nachman of Breslov (Bratslav), is the primary work of the Breslov Chassidism doctrine, with considerable influence on Chassidic Jewry until this day. This book is the first edition, consisting of the first part of the composition. This is the only book of R. Nachman's teachings printed during his lifetime and under his directives. After R. Nachman's passing, R. Natan published a second part named Likutei Moharan Tinyana.

The book was edited by R. Nachman's foremost disciple – R. Natan Sternhartz of Nemirov (Nemyriv), known as Moharnat, based on booklets containing the teachings of R. Nachman which R. Natan (and his colleagues) recorded during his lectures. The editing was done at the behest of R. Nachman and under his directives.

While R. Natan was engaged in binding the manuscript composition, R. Nachman reputedly told him that although he probably thinks he is dealing with something inconsequential, several worlds actually depend on the binding of this book. R. Nachman considered the printing and study of the book as Atchalta D'Geula – beginning of the Redemption (Chayei Moharan, 346). He expressed effusive praise for his book and its power to confer holiness and purity to whoever studies it, saying amongst others that the book can grant a person superior intellect, since it contains exceptional and profound wisdom, and that studying the book could influence a person to complete repentance (Chayei Moharan, 347, 349). He informed his disciple R. Natan: "You know a little, but more so should you believe, in the magnitude of this book's greatness and holiness" (Chayei Moharan, 369).

R. Nachman also described the great importance of buying this book, asserting that every person should endeavor to purchase the book, and that anyone who could not afford it, should sell the pillow from under his head to buy the book (Chayei Moharan, 349). He

123. ספר סיפורי מעשיות לרבי נחמן מברסלב - מהדורה ראשונה - אוסטרעהא, תקע"ה - תיקון בכתב-יד קדשו של רבי נתן מברסלב - דף שער נוסף שאינו ידוע ביבליוגרפית - סגולה לפקידות עקרות

בעשרות מהדורות, מהן מהדורות "ברסלביות" ותורניות, מהן מהדורות מדעיות, עיבודים ותרגומים בשפות שונות. דף שער שאינו ידוע ביבליוגרפית: בעותק שלפנינו לא מופיעים שמות הדפים עם "השמטות מליקוטי מוהר"ן הראשון" ו"לוח הטעות מספר ליקוטי מוהר"ן הראשון", ובמקום זאת יש דף שער נוסף, המגדיר את התוספות שבסוף הספר כ"חלק שני". שער זה לא נרשם במפעל הביבליוגרפיה ובחיבורי הביבליוגרפים השונים (נרשם בסטפנסקי חסידות עפ"י העותק שלפנינו). נוסח השער זהה כמעט לנוסח השער הראשון, למעט המילים "חלק שני" שנדפסו לצד הכותר "סיפור מעשיות". אחרי דף זה מופיעים יב דף של "סיפורי מעשיות" (פרקי חייו של רבי נחמן מברסלב. חלק זה נדפס מאוחר יותר בנפרד תחת השם "שבחי הר"ן"), ו-טז דף שבראשם הכותרת "ליקוטי מוהר"ן" (נדפס מאוחר יותר בנפרד תחת השם "שיחות הר"ן").

תיקון בכתב-יד, כפי הנראה כתב-יד קדשו של רבי נתן מברסלב: בדף קיד/2, מופיעה הגהה בכתב-יד ובה תיקון טעות דפוס. מדובר בקטע על עשרה מזמורי התהלים של ה"תיקון הכללי", ובציוני הפרקים נדפס בטעות "קלג" במקום "קלז". ההגהה מתקנת את טעות הדפוס: "קלז כצ"ל". הגהה זו כתובה בכתב-יד הדומה מאד לכתיבת רבי נתן מברסלב, ומסתבר שלפנינו כתב-יד-קדשו (ראה 'שיחות הר"ן', אות קמא, שם נכתב על טעות זו: "...רק בספר ספורי מעשיות נדפסו בפעם הראשון בטעות הקפיטל של קלז על ידי עוות המדפיסים...").

חתימות בכתביה מזרחית (בדף השער ובדף ג): "לי לשמי בה' מחסי וישעי, הצעיר יעקב בוקאעי" (חתימה מסולסלת), חתימה נוספת שלו: "הצעיר יעקב בוקאעי ס"ט" (רבי יעקב בוקאעי, רב ומורה צדק בעיר ביירות, נפטר תר"ס, ראה אודותיו: לקדושים אשר באר"ץ, אות כח). חתימות "גואל אחרון הצעיר שמואל מורסייא" (רבי שמואל מורסייא, מרבני ארם צובא, ראה אודותיו: לקדושים אשר באר"ץ, אות רפד), וחתימת בנו "הצעיר דוד מורסייא". קיד; יב; טז דף. דף ח של הספירה הראשונה נכרך שלא במקומו (בין דפים ו-ז). ללא ח דף בסוף של "השמטות מליקוטי מוהר"ן הראשון" ושל "לוח הטעות מספר ליקוטי מוהר"ן הראשון". מצב בינוני-טוב. כתמים, כתמי רטיבות. קרעים, פגמים ופגעי עש בדפים רבים, רובם משוקמים באופן מקצועי במילוי והשלמת נייר, עם פגיעה בטקסט במספר מקומות. קרע בשוליים התחתונים של דף השער, עם פגיעה בטקסט ההקדמה שמעבר לשער, משוקם במילוי נייר וצילום. כריכת עור חדשה מהודרת. נדיר ביותר!

ג' שלום, אלה שמות, עמ' 28, מס' 99 (כותב על מהדורה זו שלפנינו: "יקר מציאות עד למאד").

רשמנו את מקום הדפוס לפי ג' שלום (שם), אך א' רזנטל קובע כי מקום הדפוס הוא מאהלו, ראה: 'איפה נדפס סיפורי מעשיות לר"ן מברסלב, דפוס ראשון?', קרית ספר, מה (תש"ל), עמ' 155.

סטפנסקי חסידות, מס' 437.

לפי עדות המו"ל, רבי נתן מברסלב, הספר נדפס בשנת תקע"ו (ימי מהר"ן, דף מה/2), ולא בתקע"ה - כפי שרשום בשני השערים שלפנינו.

פתיחה: \$150,000

הערכה: \$200,000-300,000

ספר סיפורי מעשיות, חלק ראשון וחלק שני, "מה שזכינו לשמוע מפי רבינו הקדוש אור הגנוז והצפון מוהר"ן [מורנו הרב רבי נחמן] זצוק"ל". [אוסטרעהא?] תקע"ה [תקע"ו 1815/1816]. מהדורה ראשונה. שער נפרד לחלק שני (שאינו ידוע ביבליוגרפית).

לפנינו המהדורה הראשונה של סיפורי המעשיות מאת רבי נחמן מברסלב, שהדפיס תלמידו הגדול מוהר"ן - רבי נתן שטרנהארץ מנמירוב, שנים ספורות לאחר פטירת רבי נחמן.

המעשיות נדפסו במקביל בשתי שפות, בחלקם העליון של העמודים - בלשון הקודש, ובחלק התחתון - ביידיש, זאת על-פי צוואתו המפורשת של רבי נחמן, וכפי שכתב רבי נתן בהקדמה לספר: "אשר פעם אחד גלה דעתו שרוצה להדפיס ספורי מעשיות, ואמר בזה הלשון לפני כמה אנשים: בדעתי להדפיס ספר מעשיות ויהיה למעלה כתוב בלשון הקודש ולמטה בלשון לעז" (רבי נחמן סיפר את המעשיות במקור ביידיש, ורבי נתן הוא שתרגם אותן ללשון הקודש).

על החשיבות שסיפורי המעשיות יודפסו גם בשפת היידיש, ועל כך שיש בכוח דבר זה לשמש כסגולה לפקידות עקרות, מובא מפי רבי נחמן מברסלב עצמו: "שרצונו היה שיודפסו הסיפורי מעשיות גם בלשון טייטש שאנו מדברים בו, ואמר אז שיכול להיות בנקל שאשה שהיא עקרה תקרא בהם איזה מעשה ועל ידי זה תפקד לטובה ותזכה לבנים" (חיי מוהר"ן, כה).

לפי הידוע במסורת חסידות ברסלב, בסיפורים אלה שסיפר רבי נחמן מברסלב טמונים סודות גנוזים ונפלאים שרבי נחמן הלביש במעשיות ומשלים, כפי שנכתב בשער: "דברים עתיקים, דברים שהם כבשונו של עולם תחת לבושים נפלאים ונוראים..."; וכך כותב רבי נתן בהקדמה לספר: "נמצא באמתחותינו סיפורי מעשיות נפלאות ונוראות אשר זכינו לשמוע פה אל פה מפי הקדוש, אשר איזן וחקר ותקן משלים הרבה, והלביש והסתיר השגות גבוהות ועצומות בסיפורי מעשיות בדרכים נפלאים ונוראים מאד... ודע שהמעשיות שסיפר רבינו, רובם ככולם הם מעשיות חדשות לגמרי שלא נשמעו מעולם, רק הוא בעצמו ספרם מלבו ודעתו הקדושה, כפי ההשגה העליונה שהשיג ברוח הקודש, שהיה מלביש אותה ההשגה באותה המעשה, והמעשה בעצמה היא מראה נוראה והשגה עליונה מאד שהשיג וראה במקום שראה...". רבי נחמן עצמו הפליג בשגב עמקותם וקדושתם של סיפוריו, ואמר: "שכל דבור ודבור של אלו המעשיות יש בו כונה עצומה... ואמר שאלו המעשיות הם חידושים נפלאים ונוראים מאד מאד, ויש בהם דרכים ונסתרות ועמקות מופלג מאד, וראויים לדרשם ברבים לעמוד בבית הכנסת ולספר מעשה מאלו המעשיות" (מתוך הקדמת רבי נתן). הספורים התקדשו בקרב חסידי ברסלב ולאחר התפלה בשבת בבוקר קוראים מהם קטעים בצבור. כבר במהדורה הראשונה שלפנינו נוספו במספר מקומות רמזים וסודות שגילה רבי נחמן, ובמשך הדורות התפרשו הספורים בשבעים פנים ובדרכים שונות על פי תורת הסוד, וספרות ענפה התפתחה אצל גדולי חסידי ברסלב סביב סיפורי המעשיות. רבי נתן השתבח בכך שזכה להדפיס ספר זה ואמר: "לשבח גדול יהיה לי שיאמרו אחר הסתלקותי: 'כאן מוליכים ללויה את זה שהדפיס את הספר סיפורי מעשיות'" (שיח שרפי קודש, ג, קנה). סיפורי המעשיות של רבי נחמן פרסמו את שמו גם בקרב קהלים שאינם נמנים על שומרי התורה והמצוות ועוררו עניין רב אצל חוקרים ומלומדים בכל רחבי העולם. ספר סיפורי מעשיות נדפס

ספר

נאל חתום

לשם כבוד קדושי וישוע

נאל חתום
שטוב
שטוב

סיפורי מעשיות

יציר שטוב
שטוב

מה שזכינו לשכונע מפי רבינו הקדוש אור הגנוז והצפון מדר"ן זצוק"ל:

פוק מוז גבורתה צמרך. לאהיר לן אוריהא מן שמיא לחיוביט כיום הזה לעולם שכולו ארוך. ובעבודתי
לא עזבו אלקיט ויט עלינו חסד ככל דור ודור וישלח לנו מושיעים ורבים נדיקי יסודי עולם להורות
לנו הדרך. הראשונות הוט בלו ועדיין לא כלו רחמי כל עם ובכל שעה. ונדקה ענה עמנו להחוב מיט
ממעיו הישועה. דברים עתיקים דברים שהם בכשנו של עולם חמת לבושים ופלאים ונוראים ראה והבן
והבט דרכו נפלאה ונוראה. ירושה היא לנו מאבותינו הקדושים אשר היו לכנים בישראל. שכן דרך קדושי
עליון מהגדי הקלא אשר נשאו ידם ולבם לא. להלביש ולהסתיר גנויה דמלכה בסיפורי מעשיות כפי הדור
וכפי האמן יודעי ביה לעמים לדעת מה ישעה ישראל. עד יקום ויוקיע ליון וישוב לענות חרבות אריאל.
כעת יאמר לעקב ולישראל מ. פעל אל :

יציר שטוב

תורה
99

קלעני ישיב
בזמני
לע

גם אלה לחמים יבינו מדעתם. כי לא כגוים שהיו בימי חכמי קש"ם ז"ל הגוים הללו אשר אנו מתגוררים בארצותם כי הם היו
עובדי כוכבים ומולות דנקיס כל ההוענות לה ידעו לה כי זאת דבר קדשו לא הכירו לנל העמים שנותניו זה ה' הם ירחים
יונתים כבוד לחוריה עושים חסד ומשפט בארצותם והסדר עם בובודים בהויסם רחם נפיהם והגולה לנו לדבר לו להחוב סוט גנאו
עליהם וכ"מ שחזר צטפריס גיו או וכרי או אופות העולם ונדומם ככוונם על עכו"ם אולם שהיו בימי המלכה :

יציר שטוב
התעבות כובו
לוי
99

יציר שטוב חתום

אנא זשא תעבול ברוך

לפ"ק

חקעה

בשנה

123b

editions, including Breslov and Torah editions, as well as adaptations and translations in various languages.

Bibliographically unknown title page: this copy does not contain the eight leaves with "Omissions from the first Likutei Moharan" and "Errata from the first Likutei Moharan", and instead contains an additional title page, defining the additions at the end of the book as part II. This title page is not listed in the Bibliography of the Hebrew Book nor in various bibliography works (it is listed in Stefansky Chassidut based on this copy). The text of the title page is almost identical to that of the first title page, apart from the words "Part II" printed beside the title "Sipurei Maasiyot". Following this leaf are 12 leaves of Sipurei Maasiyot (consisting of a biography of R. Nachman of Breslov. This part was later printed separately under the name Shivchei HaRan), and 16 leaves entitled Likutei Moharan (later published separately under the name "Sichot HaRan").

Handwritten correction, presumably by R. Natan of Breslov: A handwritten note appears on p. 114b, containing a correction of a printing error. In the section of ten Psalms of Tikun HaKlali, one of the Psalms was printed as 133 instead of 137. The correction renders it 137. The note is written in a handwriting very similar to that of R. Natan of Breslov, and is probably his handwriting (see Sichot HaRan, entry 141, which mentions this mistake: "...only in the first edition of Sipurei Maasiyot was the Psalm 137 erroneously recorded by printing error...").

Signatures in Oriental script (on the title page and

leaf 3): "Yaakov Bukaie" (calligraphic signature) (R. Yaakov Bukaie, Rabbi and posek in Beirut, d. 1900, see: LiKedoshim Asher BaAretz, section 28). Signatures of "Shmuel Mursiya" (R. Shmuel Mursiya, a rabbi of Aleppo, see: LiKedoshim Asher BaAretz, section 284), and of his son "the young David Mursiya".

114; 12; 16 leaves. Leaf 8 of the first pagination was bound out of sequence (between leaves 6-7). Without the 8 leaves at the end of "Omissions from the first Likutei Moharan" and "Errata of the first Likutei Moharan". Fair-good condition. Stains, dampstains. Tears, damage and worming to many leaves, affecting text in several places, mostly professionally restored with paper. Tear to lower margin of title page, affecting text of the foreword on the verso of the leaf, repaired and replaced in photocopy. New, elaborate leather binding.

Extremely scarce!

G. Scholem, Eleh Shemot, p. 28, no. 99 (describes this edition as extremely scarce). The place of printing listed here is according to Scholem, *ibid.*, while A. Rosenthal asserts that the book was printed in Mohilev (Mogilev), see: Where was Sipurei Maasiyot by R. N. of Breslov first printed?, Kiryat Sefer, 45 (1970), p. 155.

Stefansky Chassidut, no. 437.

According to a testimony of the publisher, R. Natan of Breslov, this book was printed in 1816 (Yemei Moharnat, p. 45b), and not in 1815 – as printed on the two title pages of this book.

Opening price: \$150,000

Estimate: \$200,000-300,000

124

123. Sipurei Maasiot by Rabbi Nachman of Breslov – First Edition – Ostroh, 1815 – Handwritten Correction by Rabbi Natan of Breslov – Additional, Bibliographically Unknown Title Page – Segula for Fertility

Sipurei Maasiot, parts I and II, "What we merited hearing from the mouth of our holy teacher, the hidden light Moharan (our master and teacher R. Nachman)". [Ostroh?], 1815/1816. First edition. Separate title page for part II (bibliographically unknown).

This is the first edition of Sipurei Maasiot by R. Nachman of Breslov (Bratslav), published by his foremost disciple Moharnat – R. Natan Sternhartz of Nemirov (Nemyriv), a few years after the passing of R. Nachman.

The tales were printed concurrently in two languages, in the upper part of the pages – in Hebrew, and in the lower part, in Yiddish, following the explicit directive of R. Nachman, as R. Natan related in his foreword to the book (R. Nachman originally narrated the tales in Yiddish, and R. Natan was the one who translated them into Hebrew).

R. Nachman himself ascribed great importance to the tales being printed in Yiddish, designating them a Segula for fertility, stating that it was easily possible that a barren woman who would read in it one tale would thereby merit to bear children (Chayei Moharan, 25).

According to Breslov Chassidic tradition, these stories told by R. Nachman of Breslov contain remarkable and profound Kabbalistic meanings, disguised as tales and parables, as stated in the title page, and as R. Natan asserts in his foreword. He writes further that most of the tales are completely original, conceived by R. Nachman, according to lofty insights he perceived with Divine Inspiration, which he disguised with a tale, also from lofty sources. R. Nachman himself extolled the profundity and holiness of his books, according to immeasurable Kabbalistic meanings to each passage of the stories, and describing the tales as extremely remarkable and awe-inspiring novellae, containing exceedingly profound and hidden intent, and fitting to be read in public in the synagogue (foreword of R. Natan). These stories are sacred to Breslov followers and sections are read in the synagogue following the Shabbat morning prayers. Already in this first edition, allusions and secrets revealed by R. Nachman were added in several places, and throughout the generations, the stories were interpreted in multiple, varying ways according to Kabbalah, resulting in extensive literature by leading Breslov followers surrounding these tales. R. Natan considered it a great merit to have been the one to publish this book, asserting that to be eulogized as the one who published Sipurei Maasiot, would be a great praise for him (Siach Sarfei Kodesh, 3, 155).

R. Nachman's Sipurei Maasiot publicized him amongst non Torah-observant crowds, and aroused extensive interest amongst researchers and scholars throughout the world. Sipurei Maasiot was published in dozens of

124. ספר ליקוטי עצות – ברסלב – מהדורה ראשונה – דובנא, תקע"ו

ספר לקוטי עצות, חלק ראשון ושני, "סגולות ורפואות לרפואות הנפש והגוף" מתורת רבי נחמן מברסלב, בעריכת תלמידו רבי נתן שטרנהרץ – מוהרנ"ת מברסלב. [דובנא? תקע"ו 1816]. מהדורה ראשונה.

מספרי היסוד של תורת רבי נחמן מברסלב. לקט עצות והדרכות קצרות, מסודרות לפי נושאים על פי סדר האלף בית. בנוסח השער נכתב: "עצות נפלאות מחכימות פתי, מיישר עקמימות שבלב, לידע באיזה דרך ישכון ולברוח מעצת היצר. סגולות ורפואות לרפואות הנפש והגוף להנטותו לתחי'ה] אמן". הספר חובר בידי תלמידו המובהק של רבי נחמן מברסלב ומפיץ תורתו – רבי נתן שטרנהרץ מברסלב, אשר קיבץ עצות והדרכות מעשיות, מתוך תורותיו ושיחותיו העמוקות של רבי נחמן מברסלב בספרו ליקוטי מוהר"ן. רבי נתן עשה זאת עפ"י צוואת רבו אשר אמר כי כל כוונתו במאמריו ותורותיו שגילה היתה כדי להביא את האנשים למעשים ישרים ומתוקנים.

הספר נדפס ע"י רבי נתן בעצמו, אשר החשיבו מאד, וכפי שכתב רבי ישראל קרדנר (בהקדמה לספר "קיצור ליקוטי מוהר"ן השלם"): "הספר הזה היה יקר מאד בעיני מורנו הרב הצדיק רבי נתן זכר צדיק לברכה, ופקד וצוה לכל אנשיו לעסוק וללמוד בו בכל יום". הספר חולק לשני חלקים. חלק ראשון על אותיות א-מ (אמת ואמונה – מקוה). חלק שני, עם דף שער פנימי נפרד, על האותיות מ-ת (מועדי השנה – תמימות).

נח, [30] דף. 16.5 ס"מ. מצב ביווני-טוב. כתמים, כתמי רטיבות. בלאי וקרעים, בעיקר בשולי הדפים, משוקמים בהדבקות נייר. דפים בודדים רופפים. חותמות. כריכת עור חדשה נאה. מקום הדפוס על-פי ג' שלום, קונטרס אלה שמות, ירושלם תרפ"ח, עמ' 16, מס' 44.

סטפנסקי חסידות, מס' 289.

פתיחה: \$10,000

הערכה: \$20,000-30,000

125. ספר תיקון הכללי – ברסלב, תקפ"א – מהדורה ראשונה של "התיקון הכללי" – סגולה לפרנסה, בריאות והצלחה

ספר תיקון הכללי, מאת רבי נחמן מברסלב. [ברסלב, תקפ"א 1821]. [נדפס בבית מוהרנ"ת – רבי נתן שטרנהארץ מנמירוב]. מהדורה ראשונה.

נדפס ללא שער. בעמוד הראשון כותרת עם שם הספר: "זה שמו נאה לו – תיקון הכללי, כי הוא תיקון הברית הנקרא תיקון הכללי... והוא תיקון למקרה לילה ח"ו לומר אלו העשרה קפיטלים (!) תהלים באותו היום שקרה לו... הוציאו מהעולם אל הגילוי... מוהר"ר נחמן זצוק"ל" (דף א/1).

התיקון הכללי, עשרת פרקי תהלים שקיבצם רבי נחמן מברסלב לאומרים לשם תיקון פגם הברית. בעשרת פרקים אלו נמצאים עשרה מיני זמרה ש"הם בחינת העשרה לשונות שנאמר בהם ספר תהלים" (דף א/1). כמו כן, מובא בספרים כי "התיקון הכללי" מועיל לכפרת עוונות האדם בכלל ואף כסגולה לפרנסה, בריאות והצלחה ברוחניות ובגשמיות.

על פי המסורת בחסידות ברסלב, רבי נחמן זכה משמים לגלות תיקון זה והחשיב אותו מאד. קודם הסתלקותו אמר ש"כל מי שיבא על קברי ויתן פרוטה לצדקה, ויאמר אלו העשרה קפיטלים תהלים, יאמרם איך שיאמרם, אשתדל בכל כחי לעשות לו טובה..." (דף א/2), ואמר גם: "מי שיבוא על קברו ויאמר שם אלו העשרה קפיטלים תהלים הנ"ל ויתן פרוטה לצדקה, אפילו אם גדלו ועצמו עוונותיו וחסאיו מאד מאד חס ושלו, אזי אתאמץ ואשתדל לאורך ולרחוב להושיעו ולתקנו" (שיחות הר"ן, קמא), ועוד אמר רבי נחמן: "אני חזק מאד בכל הדברים שלי, אך בזה אני חזק ביותר שאלו העשרה קפיטלים מועילים מאד מאד" (שם), וכן מקובל שאמר: "הייתי כדאי לרדת לעולם רק כדי לגלות תיקון זה".

לפינו מההדורה הראשונה של החיבור, אשר נדפסה בביתו של רבי נתן (מוהרנ"ת), על ידי רבי שכנא – בנו של מוהרנ"ת. התיקון נדפס ללא ידיעת אביו, כמו שכתב רבי נתן בעצמו: "...בני שכנא שיחי" הדפיס שלא בידיעתי התיקון הכללי... וזה היה צמיחת הישועה של הדפסת התפילות..." (ימי מוהרנ"ת, חלק א, אות צט).

בדפים ד-ו, לאחר פרקי התהלים, צורפה התפילה "אשירה לה' בחיי...", שחיבר מוהרנ"ת כדי לאומרה אחרי אמירת התיקון: "ואחר העשרה קפיטלים (!) תהלים טוב לומר תפילה זו..." (בראשי העמודים מופיעה הכותרת: "ליקוטי תפילות").

בדף ה/2, נוסף קטע (שנדפס ב"חלון" בצד הטקסט) הנאמר על קברו של רבי נחמן מברסלב: "אם יהי' על קברו הקדוש יאמר זה: ובזכות הצדיק הזה השוכן פה צדיק יסוד עולם נחל נובע מקור חכמה, אשר אני מכתת רגלי וטלטלתי עצמי בטלטול הקשה בשביל לבוא הנה להשתטח על קבר הצדיק האמת הקדוש הזה..."

ו דף. 16 ס"מ. נדפס על נייר תכלכל. מצב בינוני-טוב. כתמים. נקבי וסימני עש, על גבי הטקסט (עם פגיעה באותיות), משוקמים באופן מקצועי במילוי נייר (במספר מקומות תוקנו אותיות בכתב-יד). כריכת עור חדשה מהודרת, עם נרתיק (קשיח) תואם.

מקום ושנת הדפוס על-פי ג' שלום, קונטרס אלה שמות, ירושלים תרפ"ח, עמ' 38, מס' 146; הרב נתן צבי קעניג, נוה צדיקים, בני-ברק תשכ"ט, עמ' סז.

סטפנסקי חסידות, מס' 621.

פתיחה: \$25,000

הערכה: \$30,000-50,000

124. Likutei Etzot – Breslov – First Edition – Dubno, 1816

Likutei Etzot, Parts 1-2, "Segulot and cures for soul and body", teachings of R. Nachman of Breslov, edited by his disciple R. Natan Sternhartz, the Moharnat of Breslov. [Dubno? 1816]. First edition.

A basic text of the teachings of R. Nachman of Breslov. A compilation of advice and short passages of guidance, arranged according to topics in alphabetical order. Written on the title page: "Wonderful advice, imparting knowledge to the simple, straightening crookedness of the heart, to know which way to go to flee the counsel of the Evil Inclination. Segulot and cures for curing the soul and the body so it leans to revival, Amen". The book was composed by the close disciple of R. Nachman of Breslov and the disseminator of his teachings, R. Natan Sternhartz of Breslov who assembled advice and practical guidance from the teachings and deep discourses of R. Nachman of Breslov printing them in his book Likutei Moharan, thereby fulfilling the testament of his teacher who said that his entire intention in revealing his writings and teachings was to lead people to proper and virtuous deeds.

The book was printed by R. Natan himself and cherished by him as attested by R. Yisrael Halpern (Karduner) in his introduction to Kitzur Likutei Moharan HaShalem: "This book was greatly treasured by our teacher R. Natan and he instructed all his followers to study it each day".

The book is divided into two parts. Part 1, letters Aleph-Mem. Part 2, with a separate title page, letters Mem-Taf. 58, [30] leaves. 16.5 cm. Fair-good condition. Stains, dampstains. Wear and tears, particularly to margins, repaired with paper. Few loose leaves. Stamps. New, elegant leather binding.

Place of printing according to G. Scholem, Ele Shemot, Jerusalem 1928, p. 16, no. 44.

Stefansky Chassidut, no. 289.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$20,000-30,000

125. Tikkun HaKlali – Breslov, 1821 – First Edition of the Tikkun HaKlali – Segula for Livelihood, Health and Success

Tikkun HaKlali, by R. Nachman of Breslov (Bratslav). [Breslov, 1821]. [Printed in the home of Moharnat – R. Natan Sternhartz of Nemirov (Nemyriv)]. First edition.

Printed without title page. The title consisting of the name of the book appears on the first page: "Its name is fitting for it - Tikkun HaKlali (General Rectification), because it is a rectification of the covenant called Tikkun HaKlali... to say these ten Psalms... he revealed it... R. Nachman" (page 1a).

The Tikkun HaKlali is a set of ten Psalms compiled by R. Nachman of Breslov to be recited as an atonement for violations of the Covenant. These ten chapters contain ten types of poetry which "represent the ten expressions with which the book of Tehillim was written" (page 1a). The Tikkun HaKlali is also beneficial for atoning for sins in general and is a Segula for livelihood, health and spiritual and material success.

According to Breslov Chassidic tradition, R. Nachman merited the revelation of this tikkun from Heaven and highly valued it. Before his death, he declared that "Whoever visits my gravesite, gives a coin to charity and says these ten Psalms, in whatever manner he can, I will try with all my might to bring him good..." (page 1b). He also said: "Whoever visits my gravesite, recites these ten Psalms and gives a coin to charity, no matter how great his sins, I will do everything in my power, spanning the length and breadth of the creation to save and cleanse him" (Sichot HaRan, 141). R. Nachman further declared: "I am very positive in everything I say. But I am most positive in regard to the great benefit of these ten Psalms" (ibid.), and he is also reputed for saying that his life was worthwhile, even if he came down into the world only to reveal this tikkun.

This is the first edition of the composition, printed in the home of R. Natan (Moharnat) by R. Shachne, his son. The Tikkun was printed without R. Natan's knowledge, as he himself wrote (Yemei Moharnat, I, section 99). After the chapters of Tehillim, the prayer Ashira L'Hashem was added on leaves 4-6. This prayer was composed by R. Natan to be recited after saying the Tikkun: "And after the ten Psalms, it is beneficial to recite this prayer...". (The title Likutei Tefillot appears at the head of the pages).

On p. 5b, a passage was inserted (printed in a "window" beside the text) to be recited at the gravesite of R. Nachman of Breslov: "When praying at his holy

125

gravesite, one should say the following: and in the merit of the righteous man who rests here... I endured a difficult journey to come prostrate myself on the grave of this true and holy righteous man..."

6 leaves. 16 cm. Printed on blueish paper. Fair-good condition. Stains. Worming affecting text, professionally restored with paper (in several places, letters were completed in handwriting). New, elaborate leather binding, placed in a slipcase.

Place and year of printing according to G. Scholem, *Eleh Shemot*, Jerusalem 1928, p. 38, no. 146; R. Natan Tzvi König, *Neveh Tzadikim*, Bnei Brak 1969, p. 67. Stefansky Chassidut, no. 621.

Opening price: \$25,000
Estimate: \$30,000-50,000

126. ליקוטי אמרים תניא – סלאוויטא, תקנ"ו-תקנ"ז – מהדורה ראשונה

ליקוטי אמרים [תניא], "ספר של בינונים" – "שער היחוד והאמונה", מאת האדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן מלאדי. סלאוויטא, [תקנ"ו-תקנ"ז] 1796. דפוס רבי משה שפירא אב"ד סלאוויטא. מהדורה ראשונה. הסכמת רבי משולם זושא מאניפולי ורבי יהודה ליב הכהן.

הספר מחולק לשני חלקים: "חלק ראשון, הנקרא בשם ספר של בינונים... מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו. לבאר היטב איך הוא קרוב מאד, בדרך ארוכה וקצרה..." – ביאור יסודות עבודת ה'; "חלק שני... מיוסד על פרשה ראשונה של קריאת שמע" – ביאור יסודות האמונה ביחוד ה' ע"פ שיטת הבעש"ט.

מעלה מיוחדת למהדורה זו, שלא נגעה בה כלל יד הצנזורה, ששלטה ברוב המהדורות שלאחריה עד לימינו. הרקע לכתבת הספר: בשנות התקנ"ו היה האדמו"ר הזקן המנהיג החסידי היחיד ברוסיה הלבנה. בשנים ההן היו בה, על פי מסמכי השלטון הרוסי, עשרות אלפי חסידים. בשנים אלו התגברה הנהירה לחצרו בזרם אדיר של פונים שהגיעו לשאלו בעצנתו בענייני עבודת ה', דבר שלקח ממנו זמן רב. לעתים היו ממתניים שבועות מספר כדי להיכנס לחדרו ל"יחידות" [כינוי חב"די למפגש פרטי של הדרכה מהאדמו"ר לחסיד, ולא במסגרת הדרכה כללית לציבור]. דבר זה היה למורת רוחו. בשנים ההן כתב האדמו"ר שלשה מכתבים, בהם מבקש להגביל מעט את הכניסה לאלו שכבר היו אצלו פעם אחת, כדי שתתאפשר ביותר קלות כניסתם של אלו שעדיין לא היו אצלו. על רקע זה כתב האדמו"ר הזקן קונטרסי הדרכה לחסידים בענייני עבודת ה', כדי שיהיו כתחליף למפגש הפרטי אתו. מקונטרסים אלה נוצר בהמשך ספר התניא. במכתב לחסידים (שהפך לאחר מכן להקדמת הספר) כותב האדמו"ר הזקן: "בקונטרסים אלו הנקראים בשם ליקוטי אמרים... וכולם הן תשובות על שאלות רבות אשר שואלים בעצה כל אנשי דמדינתנו תמיד... לשית עצות בנפשם בעבודת ה'. להיות כי אין הזמן גרמא עוד להשיב לכל אחד ואחד על שאלתו בפרטות, וגם השכחה מצויה. על כן רשמתי כל התשובות על כל השאלות, למשמרת לאות, להיות לכל אחד ואחד לזכרון בין עיניו, ולא יחוק עוד ליכנס לדבר עמי ביחידות, כי בהן ימצא מרגוע לנפשו ועצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת ה'". את המכתב הנ"ל כתב בעל התניא לציבור בשנת תקנ"ה כשמסר את קונטרסיו להעתקה בכתב-יד, אך לאחר שהתפשטו העתקות לא מדויקות, החליט האדמו"ר הזקן להביא את הדברים לבית הדפוס. הדפסת הספר החלה בשלהי שנת תקנ"ז ונשלמה בכ" כסלו תקנ"ז.

האדמו"ר הזקן כתב את ספרו בעומק העיון במשך כמה שנים. תלמידו האדמו"ר רבי אהרן מסטרשלה כותב: "לי גלוי וידוע ועיני ראו גודל היגיעה שהיה לו בעת אשר חיבר ספרו הקדוש, אשר בעומק חכמתו ובינתו היה מברר מכל הדברים הקדושים המבוארים בעץ חיים ובפרי עץ חיים, וע"פ הדברים האלו חיבר חיבורו הקדוש". האדמו"ר הזקן ליטש בדייקנותו כל מילה וכל אות, ואין בספרו מילים מיותרות וכפל לשון. על נקודה זו כותב נכדו האדמו"ר ה"צמח צדק": "מה שכתב בתניא לשון 'אור' ו'כח' ו'חיות', שמעתי שבכוונה כפל הלשונות, ובדקדוק גדול כתב כן". לפי המקובל, לעתים התעכב כמה שבועות על כתיבת אות אחת בספרו.

ע"פ מסורת חסידיית שנמסרה ע"י המשפיע רש"ג אסתרמן, נהג האדמו"ר הזקן להעניק את ספרו זה בעצמו לחסידים: "אשר מכירת התניא, או הנתינה, היה ע"י כ"ק רבינו בעצמו. וכשבאו משלחות מעיירות שונות, היה הוא בעצמו מעריך כמה [ספר] תניא נחוץ לעיר זו..."

האדמו"ר הזקן התבטא על ספרו: "מהתניא אפשר להיות חסיד כמו אברהם אבינו". גם ה"אוהב ישראל" מאפטא אמר ש"גם אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב הלכו בדרך העבודה הכתוב בליקוטי אמרים". כשהגיע הספר לידינו של מחותנו רבי לוי יצחק מברדיטשוב, התפעל ואמר: "פלא עצום הוא, איך אפשר להכניס אלוקים כה גדול ונורא בתוך ספר כזה קטן..."

הספר התקבל בהערכה עצומה אצל רוב גדולי החסידות. אצל רבים מהם הוא מצוטט בספריהם. מסופר על המגיד מקוז'ניץ שהיה לומד כל יום פרק בתניא והוא מעוטר בתפילין דרבנו תם, ואף התבטא לפני רבי אשר מסטולין שספר התניא הוא ספר מגן עדן. המגיד מקוז'ניץ מביא בכמה מקומות בספריו דברים מספר התניא, אף שהיה מבוגר מהאדמו"ר הזקן במספר שנים. האדמו"ר מוויז'ניץ בעל "אהבת ישראל" אמר שצריך למשכן את השטריימל כדי לקנות את ספר התניא. מאז ועד השואה נדפס הספר יותר מארבעים מהדורות, ומאז ועד לימינו נדפס באלפי מהדורות. הספר נלמד ע"י רוב החוגים, כספר יסוד באמונה ועבודת ה'.

סגולות רבות נאמרו ונכתבו מאדמו"רי חב"ד על הלימוד בספר, ואף על החזקתו בלבד, לאמונה טהורה, למניעת מחשבות זרות, לתיקון על חטאים, ולכל תחלואי הגוף והנפש, לשפע ברכה והצלחה, להצלה וישועה. הרבי רמ"מ מליובאוויטש הורה שהספר צריך להימצא בכל בית ורכב, כסגולה לשמירה.

רישומים [מטושטשים] בדף השער ובמספר מקומות נוספים. רישום וחזרת צנזור מעבר לדף השער.

[3], ד-פו דף. 155 ס"מ. מצב בינוני-טוב. כתמים ובלאי. כתמים כהים במספר מקומות. דף השער, ודפים [2]-יא, זז-פו, היו מנותקים, שוקמו והודבקו בשוליים הפנימיים. פגיעה בטקסט בשוליים הפנימיים של דף השער, עם שיקום במילוי נייר והשלמה בצילום. קרעים ופגמים עם חסרון בשלושת הדפים האחרונים, עם פגיעה בטקסט במספר מקומות, משוקמים במילוי נייר והשלמה בצילום. שיבוש הדפסה קל בדף פ שנגרם מקמט בנייר. כריכת עור חדשה.

סטפנסקי חסידות, מס' 622.

פתיחה: \$50,000

הערכה: \$80,000-100,000

126b

redundancies. His grandson, the Tzemach Tzedek, wrote on this point that when the Tanya used the words Light, Force and Vitality, he intentionally used multiple terms, with great precision. He allegedly sometimes spent several weeks writing one letter of his book. According to Chassidic tradition transmitted by R. Shmuel Gronem Esterman, the Baal HaTanya would give this book personally to his followers. When delegations would arrive from various villages, he would personally estimate the number of Tanya books needed for that place. The Baal HaTanya described his book as capable of raising a person to be pious like our forefather Avraham. The Ohev Yisrael of Apta (Opatów) similarly said that our forefathers Avraham Yitzchak and Yaakov followed the approach of G-d worship described in Likutei Amarim. When his mechutan, R. Levi Yitzchak of Berditchev (Berdychiv) saw the book, he expressed his amazement at the incredible feat of incorporating an immense and awesome G-d into such a small book. The book was received with great veneration by most Chassidic leaders. Many of them quote it in their books. The Maggid of Kozhnitz (Kozieniec) reputedly studied a chapter a day of the Tanya, while adorned in Tefillin of Rabbeinu Tam, and he once told R. Asher of Stolin that the Tanya is a book from Paradise. He quotes the Tanya numerous times in his books, even though he was several years older than the Baal HaTanya. The Ahavat

Yisrael, Rebbe of Vizhnitz, said it is worth pawning one's shtreimel in order to purchase the Tanya. The book was printed until the Holocaust in over forty editions, and until today in thousands of editions. The book is studied by most factions of Judaism as a fundamental work on faith and service of G-d. Numerous Segulot are ascribed by Rebbes of Chabad to Numerous, and even just possessing this book, for pure faith, for averting foreign thoughts, for amending sins, for all illnesses of the body and spirit, for an abundance of blessing and success, for salvation and redemption. The Lubavitcher Rebbe instructed the book to be placed in every home and vehicle, as a Segula for protection. Inscriptions (faded) appear on the title page and in several other places. Censor inscription and stamp appear on the verso of the title page. [3], 4-86 leaves. 15.5 cm. Fair-good condition. Stains and wear. Dark stains to several places. Title page, leaves [2]-11 and 77-86 were detached, repaired and pasted at the inner margins. Loss of text to inner margins of the title page, with photocopy replacements. Open tears and damage to last three leaves, affecting text in several places, repaired and replaced with photocopies. Minor printing defect to leaf 80 due to crease in the paper. New leather binding. Stefansky Chassidut, no. 622. Opening price: \$50,000 Estimate: \$80,000-100,000

126c

126. Likutei Amarim Tanya – Slavita, 1796 – First Edition

Likutei Amarim [Tanya], "Book of Average Men" – "Gate of Unity and Faith", by HaAdmor HaZaken Rebbe Shneur Zalman of Liadi. Slavita: [R. Moshe Shapira Rabbi of Slavita, 1796]. First edition. Approbations by R. Meshulam Zushe of Anipoli (Hannipol) and R. Yehuda Leib HaKohen.

The book is divided in two parts: Part I – "Book of Average Men" – Explanation of fundamentals of worship of G-d. Part II "Based on the first paragraph of Kriat Shema" – Explanation of the fundaments of faith in the unity of G-d, according to the doctrine of the Baal Shem Tov.

The advantage of this edition is that it was completely unaffected by censorship, which impinged on most subsequent editions until this day.

The background of the writing of this book: In the 1790s, the Baal HaTanya was the only Chassidic leader in Belarus, which in those days, according to Russian government census, was home to tens of thousands of Chassidim. In that period, a mighty stream of followers flocked to his court to receive his advice on topics of service of G-d, which stole a lot of his time. People were sometimes compelled to wait for weeks to be allowed to enter his room, much to the Rebbe's displeasure. The Rebbe wrote three letters during the course of those years, instructing entrance to be restricted for those

who had already had an audience with him, so that those who had not as yet consulted with him could enter with greater ease. The Rebbe consequently proceeded to compose booklets of guidance to Chassidim on topics of worship of G-d, as a substitute for private sessions. These booklets resulted in the book Tanya. In a letter to his followers (which later became the preface to the Tanya), the Baal HaTanya wrote that these booklets, name Likutei Amarim, consist of responses to many requests for direction in worship of G-d posed by fellow Jews of the country. Since he is unable to respond to each question individually, he is writing all the answers to common questions, so that each and every one can find the answer and advice appropriate to his difficulty in his service of G-d, without having to press forth to receive a private audience with the Rebbe.

This letter addressed to the public was written by the Baal HaTanya in 1795, when he gave over the booklets to be copied by hand, yet after inaccurate copies began to circulate, the Baal HaTanya decided to have these booklets printed. The printing of the book, which commenced in the end of the summer 1796, was completed on Kislev 20 of that year.

The Baal HaTanya wrote his book with in-depth study over the course of several years, refining every word and letter, eliminating any unnecessary words or

127a

שהמה מאירים עיני השכל באור צח ומצוחצח, חכו ממתקים...". [3], ב-עד דף. 17 ס"מ. מצב טוב. כתמים, כתמי רטיבות. מעט נקיבי עש. קרעים בדף השער עם פגיעה במסגרת, משוקמים במילוי והדבקות נייר. בדפים [2]-2 קרעים בפינות הדפים, עם פגיעה קלה בטקסט בחלקם, משוקמים במילוי נייר. שיקומים קלים בשולי מספר דפים נוספים. קרע בדף עד/2 עם פגיעה קלה בטקסט. בדף מה/1 שיבוש בהדפסה בשולי העמוד מחמת קמט בנייר. חותמות ספרייה. כריכת עור חדשה. סטפנסקי חסידות, מס' 623.

פתיחה: \$6000

הערכה: \$8000-10,000

127. ספר ליקוטי-אמרים - תניא - זולקווא, תקנ"ט - מהדורה ראשונה של אגרת התשובה מהדורה קמא

ספר ליקוטי-אמרים תניא, מאת האדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן מלאדי. זולקווא, [תקנ"ט 1798].

בשער הספר: "תניא והוא ספר ליקוטי אמרים... והוספנו בו נופך... מהגאון... הרב המחבר נר"ו, והוא לבאר מהות התשובה וענינה, והוא חלק שלישי אשר לא היה בראשוני הנדפס בסלאוויטא..." [המילה "סלאוויטא" מודגשת בשער].

מהדורה זו היא הדפסה שנייה של ספר התניא בחיי המחבר, וכנראה נדפסה ללא ידיעתו. מהדורה זו היא הראשונה שנדפסה מחוץ לגבולות רוסיה. בהוצאה זו נדפסו לראשונה בסוף הספר פרקי "אגרת התשובה" - מהדורה קמא (בשקלוב תקס"ו הדפיס המחבר את "אגרת התשובה" מהדורה בתרא).

בסוף הספר כותב המביא לבית הדפוס רבי יעקב מבראד: "...יד שלוחה אלי מרבים וכן שלמים, ונפשם בשאלתם ממני להתעסק בספר הק' הזה אשר נדפס במדינה אחרת ודלתותיה נעולות... ולסבה זו לא הובאו הספרים ההם למדינתנו" (גליציה-פולין).

לפני אגרת התשובה [דף 1/זז] נדפס: "אמר המתעסק: מרגלית טובה היתה בידי מהגאון המחבר נר"ו, קונטרס בכ"י מדבר מעניני תשובה, ולזכות את הרבים העליתיו על מזבח הדפוס".

למהדורה זו ניתנו שתי הסכמות חשובות מאת גדולי הרבנים. הראשונה מאת רבי משה צבי הירש מייזליש אב"ד זולקווא, והשנייה מאת רבי יצחק הלוי מלובוב אב"ד קראקא [מזקני רבני דורו, חתנו של רבי אריה ליב אב"ד אמשטרדם וגיטו של רבי שאול אב"ד אמשטרדם].

על האופן שבו נכתבה ההסכמה הראשונה מספר רבי יצחק שמשון מייזליש אב"ד טשרנוביץ, נכדו של רבי משה צבי הירש, בהסכמה לסידור האדמו"ר הזקן (טשרנוביץ תרי"ג): "נהירנא כד היונא טליא בחצרות קדש, על ברכי כבוד אאזמו"ר הנשר הגדול תפארת ישראל הרב הגאון האמיתי... מו"ה משה צבי הירש מייזליש זצוקלה"ה אבד"ק זאלקווא והגליל, הייתי שם בעת ניתן מהודו הסכמה על ס' התניא אשר נדפס אז בק"ק זאלקווא, בהיותו חי אותו צדיק תמים הגאון האמיתי הקדוש הנ"ל המחבר ס' התניא, כי נשא תהלתו למשגב מאד".

ההסכמה השנייה נתנה מאת רבי יצחק הלוי מלובוב אב"ד קראקא, מגדולי המתנגדים לחסידות. רבי יצחק הלוי היה מראשי החותמים על חרם נגד החסידים בקראקא בשנת תקמ"ו, ובהוראתו נשרף ספר צוואת הריב"ש (חסידים ומתנגדים, מרדכי וילנסקי, א' עמ' 139; ב', עמ' 135), ואילו בספר זה יצא מגדרו בהסכמתו, והוא מפליג בשבח המחבר וספרו, ואלו דבריו: "...ראו דבר ה'... דברים נפלאים אשר יצאו מפי עיר וקדיש, מלין לצד עילאה ימלל, יהב חכמה לחכימין, הפליא עצה הגדיל תושיה... בכרך הגדול והנורא הזה, ס' לקוטי אמרים אשר פי השם יקבנו תניא קדישא. ומגודל ענוותו לא נודע שם המחבר, אמנם מכותלי דבריו הצאתי שהמחבר הוא איש אלקים קדוש, ובקראי שנים ושלשה דלתות, בינותי בדבריו הקדושים

127. Likutei Amarim – Tanya – Zhovkva, 1798 – First Edition of Igeret HaTeshuva Mahadura Kama

Likutei Amarim Tanya, by HaAdmor HaZaken Rebbe Shneur Zalman of Liadi. Zhovkva, [1798].

The title page states: "Tanya, which is a book of collected writings... and we have added a touch... from the outstanding Torah scholar, the author, to explain the essence and topic of Teshuva, and this is a third part which was not included in the first edition printed in Slavita..." (emphasis original).

This edition is the second printing of the Tanya in the author's lifetime, and was presumably printed without his knowledge. This is the first edition to be printed outside Russia, and to contain chapters of Igeret HaTeshuva – Mahadura Kama at the end of the book (in Shklow 1806, the author published Igeret HaTeshuva Mahadura Batra).

The publisher R. Yaakov of Brody writes at the end of the book that many requested he undertake printing a new edition of this book, since the book was not available in his country (Galicia-Poland), due to the prohibition to export the book from Russia, where it was originally published.

The following statement appears before Igeret HaTeshuva [p. 67a]: "Says the publisher: A precious gem was in my possession from the scholarly author, a manuscript booklet pertaining to topics of repentance, and for the benefit of the public I have brought it to print".

This edition earned two important approbations from prominent rabbis. The first one from R. Moshe Tzvi Hirsh Meisels Rabbi of Zhovkva, and the second from R. Yitzchak HaLevi of Lviv, Rabbi of Kraków.

R. Yitzchak Shimshon Meisels Rabbi of Czernowitz (Chernivtsi), grandson of R. Moshe Tzvi Hirsh, relates in his approbation to the siddur of the Baal HaTanya that he was present when his grandfather accorded his approbation to the Tanya.

The second approbation was given by R. Yitzchak HaLevi of Lviv, Rabbi of Kraków, a foremost opponent of Chassidism. He was a leading signatory on the ban against Chassidim in Kraków in 1786, and the book Tzavaat HaRivash was burnt at his behest, while this book earned his effusive approbation, praising the author and his book profusely.

127b

Opening price: \$6000

Estimate: \$8000-10,000

128b

128a

128. סידור הרב מלאדי, "עם פירוש המלות" על פי קבלה וחסידות - שני חלקים בשני כרכים - קאפוסט, תקע"ו - מהדורה ראשונה של מאמרי הסידור (סידור עם דא"ח)

האריז"ל... כפי אשר נדפס מקודם, בתוספת הגהה מדויקת בדקדוק היטב, ובתוספות מרובה דבר חדש אשר לא היה מעולם, פירוש המלות על פסוקי דמרה, משוכלל ומיוסד עפ"י כוונת האריז"ל... וכוונת קריאת] ש[מע] בכללה, ועניני התפלה בכלל, וענין ציצית ותפילין ובר[כת] המזון] ומילה וחתונה..."

בשער חלק שני נדפס: "... פירוש המלות מהשמים] מספרים עד נשמת... וכוונת המקוה], ועניני שבת... ר[אש] חודש]... מועדים..." המדפיס והמגיה רבי ישראל יפה (ת"ק-תקפ"ח), מחשובי תלמידיו של האדמו"ר הזקן. התכתב עם רבו בעניני עבודת ה' בעמקות גדולה. בערו בו ימיו עלה לארץ ישראל והתיישב בחברון. נכדו רבי חיים יוסף דוד אזולאי (מתלמידי ה"צמח צדק") כתב עליו: "אדם גדול בתורה, חסיד גדול, מהחסידיים הראשונים המקורבים של אדמו"ר בעל התניא".

האדמו"ר הזקן מסר את אחת ממהדורות הסידור להדפסה בידי רבי ישראל יפה, עם הוראות בעל פה ובכתב. אחיו של האדמו"ר הזקן, מהרי"ל מיאנוביץ, בעל "שארית יהודה", כתב אליו בענין הדפסת הסידור: "...אתו החכמה והמדע, והוא שמע בעצמו מכבוד רבינו נ"ע כמה דברים, וגם יש בידו חבילות חבילות הגהות מכתבת יד קדש אשר כתב אליו". מתוך כך, מובנת החשיבות של נוסח הסידור במהדורה שלפנינו, שעל אודותיה כתב רבי ישראל יפה בשער: "בתוספת הגהה מדויקת בדקדוק היטב".

שני כרכים. חלק ראשון: [2], קד; נד דף. 23 ס"מ. חלק שני: סח; צט דף. 24 ס"מ. עותק נאה, שוליים רחבים. נדפס ברובו על נייר תכלכל. רוב הדפים במצב טוב. מספר דפים במצב ביווני. כתמים. כתמים כהים במספר דפים. קרעים בשולי דף השער של חלק א', עם חסרון ומגיעה קלה בטקסט בפניה העליונה, משוקמים באופן מקצועי. קרעים בשולי דף השער של חלק ב', משוקמים באופן מקצועי. נקבים או קרעים קלים במספר דפים, משוקמים בחלקם (במקום אחד פגיעה קלה בטקסט). קרעים משוקמים בדפים נוספים. כריכות עור חדשות. סטפנסקי חסידות, מס' 409.

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$20,000-30,000

"סדר תפילות מכל השנה עפ"י נוסח האריז"ל", עם "פירוש המלות... עפ"י כוונת האריז"ל", שני חלקים, מאת האדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן מלאדי בעל התניא. קאפוסט, תקע"ו. מהדורה ראשונה של מאמרי הסידור (סידור עם דא"ח). דפוס רבי ישראל יפה, מחשובי תלמידיו של האדמו"ר הזקן.

נוסח התפילה שבסידור זה, וקובצי ההלכות שבו, וכן שני מאמרי חסידות ("הקול קול יעקב", ו"הערה לתיקון חצות"), נכתבו על ידי האדמו"ר הזקן, ונדפסו בחייו במספר מהדורות (ראה מסגרת). במהדורה שלפנינו נדפסו לראשונה בפירוש מלות התפלה על פי קבלה וחסידות, שלא הופיעו במהדורות שקדמו לה. מאמרים אלו נאמרו רובם בליל שבת, לפני בניו וכמה מבחירי תלמידיו, ונכתבו והובאו לדפוס ע"י בנו רבי דובער שניאוריו [שניער], המכונה "האדמו"ר האמצעי" מלויבאוויטש. סידור זה מכונה אצל חסידי חב"ד בשם "סידור עם דא"ח" [דברי אלוקים חיים].

חלק מהמאמרים נכתבו ונערכו ע"י רבי דובער בסגנונו בתוספת הסברים והרחבות, וחלק מהמאמרים נכתבו כלשונו המדויקת של אביו, ללא תוספות משלו, "דברים כהויות בלי תוספת ומגרת". בהקדמתו מפרט רבי דובער על צורת הכתיבה של מאמרי אביו. הוא כותב על המאמרים שערך והרחיב: "...לא היה דבר וחצי דבר, שלא חזרנו עליו כמה פעמים בעיון ועומק היותר אפשרי, ובפרט להביאו בכתב ולשונו מדברת שיהיה מוכן לגדולים וקטנים, ובפנים מסבירות ומאירות לכל עיני רואה..."; ואילו על המאמרים שבאו כלשון אמירתם כותב: "קונטרסים... בפירוש המלות בתפלה מהשמים מספרים וכו', עד ויברך דוד, שאמרו"ר נ"ע הגיהם בכבודו ובעצמו, והוטבו בעיניו מאד (בהיותם דברים כהויות בלי תוספת ומגרת) ומועטים הם מחזיקים המרובים למבינים".

חלק גדול מהמאמרים שנדפסו בסידור, הם מאמרים על הזהר שנאמרו על ידי הרב בעל התניא בקביעות בליל שבת. על מאמרים אלו כותב בנו: "אשר נראה בעליל לכל עיני ישראל, אשר רוח הקודש הופיע עליו בהגלות ונלות אורו בסתרי סודות ורזין דאורייתא" (הקדמה לביאורי הזהר, קאפוסט, תקע"ו).

בשער החלק הראשון נדפס: "סדר תפילות מכל השנה, עפ"י נוסח

128. Siddur HaRav (Baal HaTanya), with Commentary According to Kabbalah and Chassidut – Two Parts in Two Volumes – Kopust, 1816 – First Edition of Maamarei HaSiddur (Siddur im Dach)

"Order of prayers for the whole year according to the Arizal Nusach", with "the meaning of the words according to the Kavanot of the Arizal", two parts, by HaAdmor HaZaken, Rebbe Shneur Zalman of Liadi (Lyady), the Baal HaTanya. Kopust (Kopys): R. Yisrael Yoffe, a prominent disciple of the Baal HaTanya, 1816. First edition of Maamarei HaSiddur - discourses pertaining to the Siddur (Siddur im Dach).

The prayer rite in this siddur, the anthology of laws and the two Chassidic essays (HaKol Kol Yaakov and He'ara LeTikun Chatzot) were composed by the Baal HaTanya, and printed in his lifetime in several editions (see following article). This is the first edition containing his essays on the meaning of the words of the prayers according to Kabbalistic and Chassidic teachings, which did not appear in preceding editions. These essays are based on discourses delivered mainly on Shabbat eves, before his sons and several elite disciples, recorded and brought to print by his son R. Dov Ber Shneur, known as the Mittlerer Rebbe of Lubavitch (Lyubavichi). This siddur is known amongst Chabad followers as Siddur im Dach (Divrei Elokim Chaim – words of the Living G-d).

Some of the discourses were recorded and edited by R. Dov Ber in his style, with the addition of explanations and expansions, and some of the essays are a verbatim transcription of his father's words, without any of his own additions, "his words as they are, without any additions or omissions". In his foreword, R. Dov Ber describes the system of recording his father's discourses. He writes about the discourses which he edited and expanded upon, how he reviewed them time and again, to ensure they are understandable and accessible to all ages, whilst the discourses transcribed verbatim, regarding the meaning of the words of the prayers, from HaShamayim MeSaprim until VaYevarech David, were edited by the Rebbe himself, who was delighted with them, as they are written concisely yet contain much for those who comprehend what they allude to. A large portion of the essays printed in the siddur are discourses on the Zohar said by the Baal HaTanya regularly on Shabbat eves. His son writes regarding these discourses that it is plainly obvious that the Rebbe benefitted from divine inspiration, revealing to him the hidden realms of the Torah (foreword to Biurei HaZohar, Kopust, 1816).

The printer and editor, R. Yisrael Yoffe (1740?-1828), was a prominent disciple of the Baal HaTanya,

128c

who exchanged profound correspondence with his teacher on topics of service of G-d. In his later years, he immigrated to Eretz Israel, settling in Hebron. His grandson, R. Chaim Yosef David Azulai (a disciple of the Tzemach Tzedek) described him as an eminent Torah scholar, a great Chassid and one of the first Chassidim attached to the Baal HaTanya.

The Baal HaTanya entrusted R. Yisrael Yoffe with one of the editions of the siddur for publishing, with oral and written instructions. The latter described this prominent siddur in the title page as "underwent meticulous and precise proofing".

Two volumes. Part I: [2], 104; 54 leaves. 23 cm. Part II: 68; 99 leaves. 24 cm. Fine copy, with wide margins. Mostly printed on light-blueish paper. Most of the leaves in good condition. Several leaves in fair condition. Stains. Dark stains to several leaves. Marginal open tears to the title page of part I, slightly affecting text on the top corner, professionally restored. Marginal tears to title page of part II, professionally restored. Holes and minor tears to several leaves, partly repaired (in one instance with minor damage to text). Tears to other leaves, repaired. New leather bindings.

Stefansky Chassidut, no. 409.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$20,000-30,000

129b

129a

129. סידור הרב מלאדי - סלאוויטא, תקפ"ז - מהדורה נדירה שנחשבה עד כה כאבודה

פנחס מקוריץ התבטא עליו טרם לידתו ששוכנת בקרבו נשמה גבוהה. הסתופף בצל גדולי החסידות: רבי זושא מאניפולי, רבי ברוך ממעז'יבוז' והסבא משפולי. בשנת תקצ"ו, עקב העלילה המפורסמת, נסגר בית הדפוס שלו, ובשנת תקצ"ט נאסר יחד עם אחיו, עד לשנת תרט"ז. לאחר צאתו מהמאסר הוכתר לאדמו"ר. מסופר על האדמו"ר ה"בית אהרן" מקארלין, שהגיש לו פתקה, לאחר צאתו מהמאסר, ובה בקשה לפעול ישועה עבור חתנו האדמו"ר רבי אברהם יעקב מסדיגורה.

חלק מהאותיות בדף השער בדיו אדומה. א-צב, [2], צג-קעב דף. חסרים דפים יג, טב-סג. סך הכל חסרים 3 דפים. 18 ס"מ. מצב ביווני-טוב. כתמים ובלאי. כתמי יין בדפי ההגדה של פסח. קרעים ופגמים בדף השער, בעיקר בשוליים הפנימיים, משוקמים באופן מקצועי בהשלמת נייר, עם פגיעה קלה בטקסט. בדפים רבים קרעים ופגמים, בעיקר בשוליים הפנימיים, משוקמים באופן מקצועי, ללא פגיעה בטקסט. בדפים יב, כא, לג, מט-ג, עד, ודף [1] שלאחר דף צב, קרעים עם חסרון משוקמים במילוי נייר והשלמת הטקסט בכתב-יד באותיות דפוס. לאחר הסידור כרוכים ארבעה דפים מסידורים אחרים (מהדורות לא מזהות). רישומי בעלות. כריכת עור חדשה מהודרת.

נדיר ביותר. הספר לא נרשם במפעל הביבליוגרפיה ובתקליטור ויוגורד-רוזנפלד. אינו מופיע בקטלוג הספרייה הלאומית, ובקטלוג ספריית חב"ד בברוקלין.

פתיחה: \$75,000
הערכה: \$80,000-100,000

"סדר תפלה מכל השנה, מסודר על פי נוסח האר"י זלה"ה", מאת האדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן מלאדי בעל התינא. סלאוויטא, תקפ"ז [1827]. דפוס האדמו"ר רבי שמואל אברהם שפירא, בן הרב מסלאוויטא.

בשער הסידור נדפס: "...נתעלה במעלות מכל הסדורים אשר היו לפניו מדפוסים שונים, הן בעניין יופי ההדפסה, והן בעניין ההג"ה מדויקת..."

מהדורת סלאוויטא ידועה כאחת המהדורות המדויקות ביותר של סידור אדמו"ר הזקן. הסידור נדפס בסלאוויטא פעמיים, בתקפ"ז ובתקצ"ו (ההבדלים בין מהדורת תקפ"ז לתקצ"ו הם מזערניים, בענייני ניקוד בלבד ובמקומות בודדים). על פי עדות הרב לאוואט בספרו "שער הכולל" היה האדמו"ר ה"צמח צדק" מתפלל מסידור מהדורת סלאוויטא (כנראה מזו שנדפסה שוב בתקצ"ו) ועליה כתב את תיקונו והגהותיו.

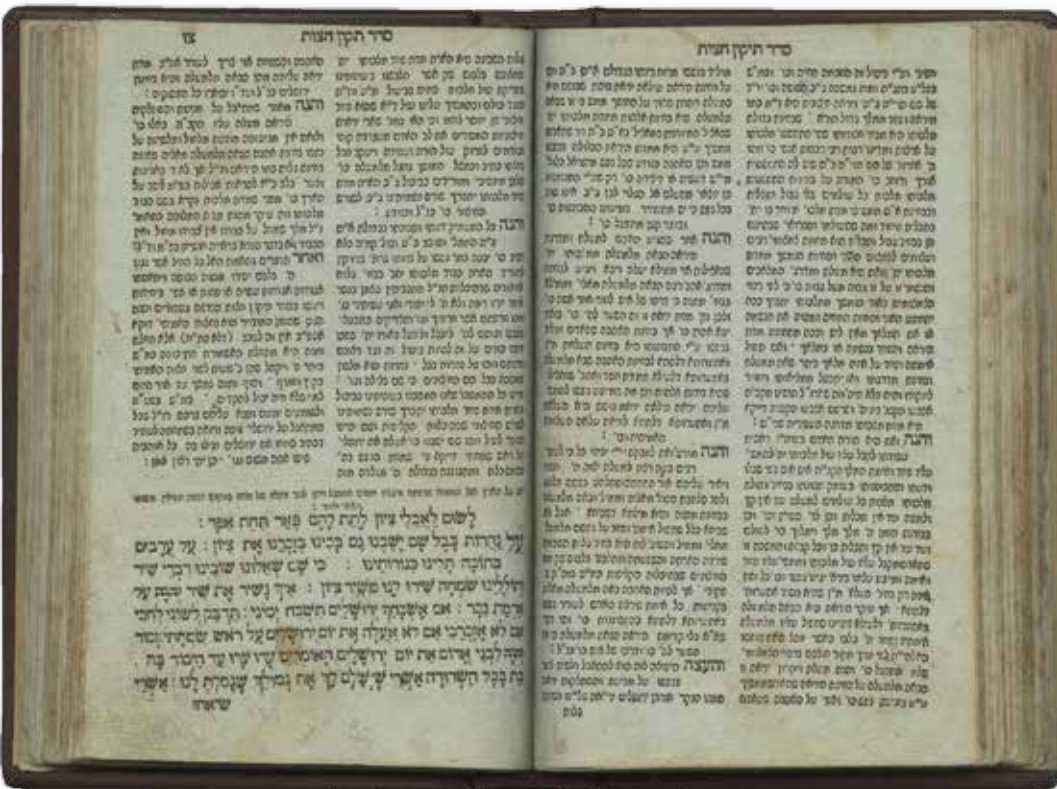
המהדורה הראשונה שנדפסה בסלאוויטא נחשבה עד עכשיו למהדורה שאבדה. על קיומה נודע רק מאזכור בדרך אגב מהסכמה שניתנה לסידור שנדפס בטשנוביץ בשנת תר"ג, שם נכתב שאותו סידור נדפס "כתבנית הסידורים שנדפסו בק"ק סלאוויטא בשנת תקפ"ז". אך כאמור, מאז נתעלם סידור זה מהעין.

בסידור זה נכתבו בכתב-יד מספר תיקונים בניקוד ופיסוק. ההגהות תואמות את הגהותיו של האדמו"ר ה"צמח צדק" בגליונות סידורו (הגהות אלה מופיעות בסוף סידורי תורה אור).

המדפיס האדמו"ר רבי שמואל אברהם שפירא (תקמ"ד-תרכ"ד), בנו של האדמו"ר רבי משה שפירא, הרב מסלאוויטא. זקנו רבי

129c

129d

129. Siddur HaRav (Baal HaTanya) – Slavita, 1827 – Rare Edition, Hitherto Considered Lost

Siddur of year-round prayers, arranged following the prayer-rite of the Arizal, by HaAdmor HaZaken Rebbe Shneur Zalman of Liadi, the Baal HaTanya. Slavita: Rebbe Shmuel Avraham Shapira, son of the rabbi of Slavita, 1827.

The title page states: "...superior to all siddurim preceding it from various prints, whether for the beauty of its print or for the precision of its proofing..."

The Slavita edition is considered one of the most precise editions of the Baal HaTanya's siddur. The siddur was printed in Slavita twice, in 1827 and in 1836 (the differences between the 1827 and 1836 editions are minute, affecting only the vocalization in a few places). According to the testimony of R. Lawat in his book Shaar HaKollel, the Tzemach Tzedek would pray from the Slavita edition of the siddur (presumably the one printed in 1836), and annotated it with his corrections and glosses.

The first edition printed in Slavita was up until now considered lost. Its existence was known only through an incidental mention in an approbation accorded to a siddur printed in Czernowitz (Chernivtsi) in 1853, which stated that this siddur was printed based on the format of siddurim printed in Slavita in 1827. As mentioned, this siddur had since disappeared.

This siddur contains several handwritten corrections to the vocalization and punctuation. The annotations correspond with those made by the Tzemach Tzedek in the margins of his siddur (these notes appear at the end of the Torah Or siddur).

The printer, Rebbe Shmuel Avraham Shapira (1784-1864) was the son of Rebbe Moshe Shapira, Rabbi of Slavita. His grandfather, R. Pinchas of Korets, described him before his birth as bearing a lofty soul. He studied under great Chassidic leaders, including R. Zushe of Anipoli (Hannopil), R. Baruch of Medzhybizh and the Saba of Shpoli (Shpola). In 1836, following the infamous libel, his printing press was shut down and in 1839 he was incarcerated with his brother until 1856. Upon his release, he was appointed rebbe. The Beit Aharon, Rebbe of Karlin, reputedly then handed him a Kvittel, requesting he effectuate a salvation for his son-in-law Rebbe Avraham Yaakov of Sadigura (Sadhora).

Some of the title page letters are printed in red ink.

1-92, [2], 93-172 leaves. Lacking leaves 13, 62-63. Altogether lacking 3 leaves. 18 cm. Fair-good condition. Stains and wear. Winestains to the leaves of the Passover Haggadah. Tears and damage to the title page, mainly to the inner margins, professionally restored, with slight damage to text. Tears and damage to many leaves, mainly to inner margins, professionally restored, with no damage to text. Open tears to leaves 12, 21, 33, 49-50, 74 and leaf [1] after 92, repaired with paper, with handwritten replacement of text in a script replicating the print. Four pages from different siddurim (unidentified editions) bound at the end of the siddur. Ownership inscriptions. New, elaborate leather binding.

Extremely rare. The book is not listed in the Bibliography of the Hebrew Book, nor in the Vinograd-Rosenfeld CD. Does not appear in the NLI catalogue, nor in the catalogue of the Chabad library in Brooklyn.

Opening price: \$75,000

Estimate: \$80,000-100,000

סידור תפלה בעריכתו של האדמו"ר הזקן רבינו שניאור זלמן מלאדי נדפס לראשונה כבר בחייו במספר מהדורות, בשקלוב וקאפוטט (ראה להלן). אחיו של האדמו"ר הזקן, רבי יהודה ליב (מהרי"ל) מיאנוביץ בעל "שארית יהודה", כותב אודות עבודתו בעריכת הסידור: "כי מלבד שבירר וליבן הנוסח עפ"י כוונה הרצויה להאר"י ז"ל, עוד זאת דרש במשפט המלות להעמיד עפ"י דקדוק אמת". האדמו"ר הרשב"י מליובאוויטש כותב על כך: "כידוע אשר כ' שנה עסק בהנוסח, ובכל שנה היה מסדר נוסח אחר, עד הפעם העשרים יצא מזוכך ומבורר ומנוקה". האדמו"ר הזקן עצמו התבטא על סידורו: "הסידור הגהתי כסידור של אנשי כנסת הגדולה...". על פי מסורות שקבלו צאצאיו האדמו"רים, סידורו נערך ע"פ "ל"ב נוסחאות" (ע"פ מסורת מאוחרת: 60 נוסחאות), שעמדו לנגד עיניו, מהן 8 נוסחאות של סידורי האר"י. את נוסח סידורו ערך על בסיס "נוסח הספרדי פורטוגאזים", בשילוב רוב שינויי הנוסחאות מהאר"י, חוץ מאותם מקומות בהם חולק האר"י על "הפוסקים הנמשכים אחר הגמרא". מסידורי האר"י שנדפסו בימיו העדיף את סידור רבי שבת, תלמיד הבעש"ט (קוריץ, תקנ"ד). בענייני דקדוק סמך על סידור רבי שבת סופר מפרעמסלא (לובלין, שפ"ח). בנוסף להשקעה בדקדוק ובניקוד, השקיע בפיסוק בין מילים ומשפטים, בנקודה או בשתי נקודות (באחד ממאמריו משנת תקס"ו מבאר ע"פ הקבלה טעמו של פיסוק המופיע בסידורו, שלא כמקובל בשאר סידורים: "ולכך גם בסידור הנדפס הרי נקוד ב' נקודות להפסיק בין זה המאמר לנהללך...").

בנוסף לנוסח התפלה הכניס האדמו"ר הזקן אל סידורו פסקי הלכה רבים, בהם חטיבות ופרקים שלמים: הלכות יציאת ותפלין, "סדר הכנסת שבת", "הלכתא רבתא לשבתא", "סדר נטילת ידים לסעודה", "סדר ברכת הנהנין". בהלכות אלו פוסק פעמים רבות באופן שונה ממה שפסק בשלחן ערוך שלו. בסידורו נוטה להכריע ע"פ הראשונים והמקובלים, בעוד שבשלחן ערוך נוטה לדעות האחרונים, ובראשם ה"מגן אברהם". אחד השינויים המפורסמים בסידורו בהם חוזר ממה שפסק בשלחן ערוך, הוא לגבי זמן השקיעה, שבשלחן ערוך הכריע לאחר את זמנה כדעת רבינו תם, ואילו בסידורו, ב"סדר הכנסת שבת", הכריע להקדימה כדעת הגאונים. במקום שפסקי הסידור סותרים את פסקיו בשלחן ערוך, נהגו חסידי חב"ד לנהוג כפסקי הסידור, משום שאת "הסידור כתב זמן רב אחר השו"ע" (כעדות נכדו בעל ה"צמח צדק" בחידושיו על מסכת שבת), וזוהי משנתו האחרונה.

נוסף על הנוסח וההלכות, הכניס המחבר לסידורו שני מאמרי חסידות שכתבם במיוחד לסידור. הראשון [בדף ח/1 – במהדורת סלאוויטא תקפ"ז] הוא מאמרו "הקול קול יעקב" (את מאמרו זה הדפיס שוב בתניא מהדורת שקלוב תקס"ו, בסוף הספר), והשני [בדף זה/1 במהדורת סלאוויטא תקפ"ז] הוא "הערה לתיקון חצות".

כאמור, הדפיס האדמו"ר הזקן את סידורו בחייו במספר מהדורות, כשכל מהדורה יוצאת משוכללת מקודמתה בהוספות ותיקונים בנוסח ובהלכות. ככמה מקומות בחיבוריו ובכתביו של האדמו"ר הזקן הוא מפנה לסידורו. ואולם, המהדורות שנדפסו בחייו לא שרדו עד לימינו. הרב אברהם דוד לאוואוט מספר בהקדמתו לספרו "שער הכולל" (ווילנא, תרנ"ו), שהצליח להשיג את מהדורת שקלוב תקס"ג, ועוד שתי מהדורות נוספות שנדפסו אחריה בקאפוטט בחיי האדמו"ר הזקן (מהדורות שקלוב וקאפוטט שהיו למראה הרב לאוואוט, לא ידועות כיום, מלבד עותק אחד ללא שער שנתגלה בשנים האחרונות. ראה קובץ בית אהרן וישראל, גליון קפ"ו, עמ' קלג–קמ; היכל הבעש"ט, גליון לז, עמ' עמ'–עזצב).

לאחר פטירת האדמו"ר הזקן בשנת תקע"ג, נדפס סידורו בשני כרכים, בקאפוטט תקע"ו (פריט 128). נוסח התפילה שבמהדורת קאפוטט, ברובו הגדול הוא ע"פ המהדורה האחרונה שנדפסה בחיי האדמו"ר הזקן, למעט חלקים שנשארו ע"פ המהדורות הקודמות לה, בעיקר בענייני ניקוד.

במהדורת קאפוטט תקע"ו, לצד נוסח התפלה, נדפסו לראשונה מאמרי האדמו"ר הזקן שנאמרו בפירוש מילות התפלה ע"פ קבלה וחסידות. מאז ועד לימינו נדפס הסידור למעלה ממאתיים מהדורות (מיעוטן עם המאמרים על הסידור). מספר חבורים ומחקרים נכתבו על סידור זה, בניסיון לפענח את מקורותיו וכלליו, הראשונים שבהם הם: "שער הכולל" מאת רבי אברהם דוד לאוואוט אב"ד ניקולייב, ו"פסקי הסידור" מאת רבי חיים נאה.

The siddur compiled by HaAdmor HaZaken Rebbe Shneur Zalman of Liadi - the Baal HaTanya, was already printed in his lifetime in several editions, in Shklow and Kopust (Kopys) - see below. His brother, R. Yehuda Leib (Maharil) of Janowitz, author of She'erit Yehuda, describes the work involved in arranging the siddur: "Apart from clarifying the text according to the Kavanot of the Arizal, he also investigated the accurate grammar of the words". Rebbe Shalom Dov Ber of Lubavitch wrote about it: "It is well known that he devoted 20 years to defining the prayer text, producing a new version every year, until he attained the twentieth version, which came out purified, refined and cleansed". The Baal HaTanya himself commended his siddur, "I corrected the siddur to be identical to the siddur of Anshei Knesset HaGedola...". According to traditions handed down to his descendants, his siddur was compiled based on 32 versions (according to a later tradition: 60 versions) which stood before him, including 8 versions of the Siddur HaAri.

The text of his siddur is based on the Portuguese Sephardi rite, integrating most of the wording variations from the Arizal, except for the instances in which the Arizal differs from the halachic authorities who follow the Talmud. Of the Arizal siddurim printed in his lifetime, he preferred the siddur by R. Shabtai, disciple of the Baal Shem Tov (Korets, 1794). For grammar issues, he referred to the siddur by R. Shabtai Sofer of Premisla (Przemyśl) (Lublin, 1624). Apart from investing in the grammar and vocalization, he labored on the punctuation between words and sentences, using single and double dots (in one of his essays from 1806, he explains the Kabbalistic significance of the punctuation he used in that instance, at variance with the accepted standards in other siddurim).

Apart from the text of the prayers, the Baal HaTanya introduced in his siddur many halachic rulings, including entire divisions and chapters. In these laws, he often rules differently to the laws recorded in his Shulchan Aruch. In his siddur, he tends to rule based on Rishonim and Kabbalists, whilst in his Shulchan Aruch, he follows the opinions of Acharonim, predominantly that of the Magen Avraham. One of the famous divergences in the siddur from his ruling in Shulchan Aruch relates to the precise time of sunset. Wherever the rulings in the siddur are in conflict with those in his Shulchan Aruch, Chabad chassidim abide to the rulings in the siddur, since the siddur was compiled at a later point than his Shulchan Aruch (as his grandson, the Tzemach Tzedek, testifies in his novellae on Tractate Shabbat).

The author also included in his siddur two Chassidic essays composed specifically for the siddur. The first (p. 8a) is the essay HaKol Kol Yaakov (this essay was reprinted in the Shklow 1806 edition of the Tanya, at the end of the book), and the second (p. 95a), He'ara LeTikun Chatzot.

As mentioned, the Baal HaTanya published his siddur in his lifetime in several editions, each edition more sophisticated than the previous one, with additions and corrections to the text and laws. In several places in his works and writings, the Baal HaTanya refers to his siddur. However, the editions printed in his lifetime are not extant. R. Avraham David Lawat relates in his preface to Shaar HaKollel (Vilna, 1896), that he succeeded in obtaining the Shklow 1803 edition, and two subsequent editions printed in Kopust in the Baal HaTanya's lifetime (the Shklow and Kopust editions seen by R. Lawat are not known today, except for one copy lacking the title page, discovered in recent years).

After the Baal HaTanya's passing in 1813, his siddur was printed in two volumes, in Kopust 1816 (item 128). The prayer rite in this Kopust edition, is mostly based on the last edition printed in Baal HaTanya's lifetime, apart from some sections which were left according to earlier editions, mostly in terms of vocalization.

In the Kopust 1816 edition, the Baal HaTanya's discourses explaining the words of the prayers according to Kabbalistic and Chassidic teachings were printed for the first time, aside the prayer rite. Since then, the siddur was printed in over two hundred editions (the minority of which contain the essays on the siddur). Several compositions and studies were written about this siddur, in attempt to decipher its sources and rules, the first ones being Shaar HaKollel by R. Avraham David Lawat, Rabbi of Nikolayev (Mykolaiv), and Piskei HaSiddur by R. Chaim Naeh.

130

130. סידור הרב מלאדי – זיטומיר, תרכ"ג – עותק מפואר עם שוליים רחבים

"סדר התפלה עפ"י נוסח האר"י ז"ל", שני חלקים בכרך אחד, לשבת וחול, מאת האדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן מלאדי. זיטומיר, תרכ"ג 1863. דפוס רבי חנינא ליפא, ורבי יהושע העשיל שפירא. חלק מאותיות השער בדיו אדומה.

נוסח הסידור, ההלכות ושני מאמרי חסידות נכתבו ונערכו ע"י האדמו"ר הזקן, ואף נדפסו בחייו מספר פעמים (המאמרים: "הקול קול יעקב", ו"הערה לתיקון חצות"). מאמרי החסידות האחרים (בפירוש התפלה), נאמרו על ידי האדמו"ר הזקן ונכתבו ע"י בנו האדמו"ר "האמצעי" מליובאוויטש רבי דובער שניאוריו [שניער] (נדפסו לראשונה בקאפוסט תקע"ו – ראה פריט מס' 116). סידורים אלו מכונים בפי חסידי חב"ד "סידור עם דא"ח" (דברי אלוקים חיים). מהדורה זו כוללת את מאמרי דא"ח הנוספים שנדפסו לראשונה במהדורת ברדיטשוב תקע"ח, ולא נדפסו במהדורה הראשונה בקאפוסט תקע"ו.

במהדורה זו נוקדו השמות הקדושים בפסוקי דזמרה ובמקומות נוספים, בניקוד ע"פ הקבלה. רבי אברהם דוד לאוואט מעיד כי האדמו"ר בעל ה"צמח צדק" מליובאוויטש, מתח בקורת על המדפיסים אשר "שינו מאשר יסד אדמו"ר הזקן, באופן שהסדר יוכשר גם למי שאין לו יד בחכמת הקבלה, וגם לנערים" (שער הכלל, ו, אות ט).

[4], 308 עמ'; 3-124 עמ'; 188 עמ'. חסר דף השער של החלק השני. 27 ס"מ. נייר בהיר ואיכותי. מצב טוב-בינוני. כתמים. נקבי עש רבים (חלקם משוקמים במילוי נייר). קרעים משוקמים בדף השער ובמספר דפים נוספים. כריכת עור חדשה ומהודרת.

פתיחה: \$6000

הערכה: \$8000-12,000

130. Siddur HaRav (Baal HaTanya) – Zhitomir, 1863 – Magnificent Copy with Wide Margins

"Order of prayers according to the prayer-rite of the Arizal", two parts in one volume, for Shabbat and weekdays, by HaAdmor HaZaken R. Shneur Zalman of Liadi – the Baal HaTanya. Zhitomir: R. Chanina Lipa and R. Yehoshua Heschel Shapira, 1863. Some letters on the title page are printed in red ink.

The text of the Siddur, the laws and the two Chassidic essays were composed and compiled by the Baal HaTanya, and were even published in his lifetime in several editions (the essays are: HaKol Kol Yaakov and Heara LeTikun Chatzot). The other Chassidic essays (commentaries to the prayers) were delivered by the Baal HaTanya and recorded by his son the Mittlerer Rebbe, R. Dov Ber Shneur of Lubavitch (first published in Kopust, 1816 – see item 116). These siddurim are known amongst Chabad chassidim as Siddur im Dach (Divrei Elokim Chaim – words of the Living G-d). This edition includes the additional Dach essays, first printed

in the Berditchev (Berdychiv) 1818 edition, and not appearing in the first, Kopust (Kopys) 1816 edition.

In this edition, the Holy Names in Pesukei DeZimra and in other places were vocalized according to Kabbalah. R. Avraham David Lawat testified that the Tzemach Tzedek, Rebbe of Lubavitch, criticized the printers for modifying what the Baal HaTanya established, thereby allowing the siddur to be used even by those who have no knowledge in Kabbalah, including youths (Shaar HaKoller 6, section 9).

[4], 308 pages; 3-124 pages; 188 pages. Lacking title page of part II. 27 cm. Light-colored, high-quality paper. Good-fair condition. Stains. Extensive worming (some repaired with paper). Tears to title page and several other leaves, repaired. New, elaborate leather binding.

Opening price: \$6000

Estimate: \$8000-12,000

131. פסק דין בחתימות שלשה מבני ה"צמח צדק" מליובאוויטש – האדמו"רים רבי יהודה ליב מקאפוטסט, רבי חיים שניאור זלמן מלאדי ורבי ישראל נח מניעז'ין – ליובאוויטש, תרט"ז / מכתב סמיכה לרבי משולם זלמן ניימרק אב"ד הורקי

שנים אינם מחוייבי ליתן להרב ר' דובער הנ"ל שכירות, גם אם לא יאבו הצד של ר' דובער הנ"ל לסמוך על הרב ר' זלמן הנ"ל לבדו... ולראיה באנו עה"ח אור ליום א' י"ד אלול שנת תרט"ז לפ"ק, פ"ק ליובאוויטש. נאום נפתלי הירש, ונאום יחזקאל הכהן, ונאום נח ב"ר אברהם גינזבורג.

בשנות הנהגתו של האדמו"ר ה"צמח צדק" מליובאוויטש (תקמ"ט-תרכ"ו), משנת תקפ"ח בה הוכתר לאדמו"ר, הלכו לאורו חלק נכבד מיהודי רוסיה הלבנה. בשנות הת"ר, כשנחלש מעט, צירף אליו את בניו הקדושים שיטיעו לו בהנהגת הקודש, שיקבלו קהל ויתנו עצות ושיחזרו על מאמרי חסידות ברבים. מידי פעם שלח אותם לעיירות רחוקות להלהיב את הלבבות. כך היו בניו למעין "שרי אלפים" לרבבות חסידי חב"ד. הם היו מפשרים בסכסוכים, ועל פיהם הוכרעו מחלוקות ופרשיות ציבוריות בקרב קהילות חב"ד, וכל דבר הקשה הביאו להכרעת אביהם הגדול. לכל אחד מהם (למעט הבן הבכור) היה בליובאוויטש, בחיי אביהם, בית מדרש ומנין משלו עם מקורבים ומעריצים. גם חלק מהעיירות היו מתחלקות לפי הנאמנות שלהן לאחד האחים. מאותה תקופה שרדו מספר מכתבים בהם חתומים שלשת האחים, ביניהם גם המכתב שלפנינו המתעד את פעילותם בהנהגת קהל חסידי חב"ד באותם ימים (מכתב נוסף משלושה בני ה"צמח צדק", בעניין רבנותו של רבי משולם זלמן בהורקי, משנת תר"כ, לאחר תום שלש השנים המדוברות, נדפס באגרות קודש של האדמו"ר ה"צמח צדק", מהדורת תשע"ג, עמ' רג).

האדמו"ר רבי יהודה ליב - מהרי"ל מקאפוטסט (תקע"א-תרכ"ז), "כולם עונים אחריו מקודש... לבד לימודו בתורה הנגלית, נכספה... נפשו ללימוד הקבלה והחסידות, והיה הולך לשמוע... מזקנו הקדוש אדמו"ר האמצעי נ"ע... והיה יקר מאד בעיני אביו רבינו (הצ"צ), ורוב עניניו היה על ידו. גם פקד עליו לחזור ד"ח (דרושי חסידות) לפני אביו ולהשיב להם עצות... אופן עבודתו היה מבהיל מאד, ומהווה העולם היה מופשט לגמרי... רוב אנשי לא משו מאהלו... בסוף ימי אביו... שלחו רבינו על המדינה... והרעיש העולם בנסיעתו, ובכל מקום בואו היה אומר ד"ח בריבוי מאד, והיו מגישים לו פדיונות ובקשות, וכל אשר יצא מפיו הקדוש לא שב ריקם, ופעל ישועות בקרב הארץ...". לאחר פטירת אביו בניסן תרכ"ו "עקר דירתו לקאפוטסט... ובראש השנה ההוא שנת תרכ"ז היה שם קיבוץ נורא מאד... והתחיל להפיץ מעיינותיו באופן נורא ומבהיל, ודבריו הקדושים היו מלהיבים לב השומע, ובדעתו היה להרים קרן החסידות באופן נעלה מאד, אך נטרפה השעה... ושבק חיים לכל חי" (בית רבי). נפטר ג' חשון תרכ"ז, חצי שנה בלבד לאחר פטירת אביו.

רבי יהודה ליב - המהרי"ל היה הדומיננטי מבין בניו של ה"צמח צדק", והמפורסם ביותר ברחבי בלרוס בחיי אביו. על פיו יישק כל דבר בחצר אביו. בשנות חייו האחרונות של אביו היה כאדמו"ר לכל דבר, הוא קיבל פדיונות, דרש ברבים ופעל ישועות. טרדות מחסידיו שרצו שרבים יוכל לשבת על התורה והעבודה בלי טרדות פרנסה, קנו והעמידו לרשותו ספינת קיטור שהייתה בבעלותו, ששימשה כאחת מספינות הנוסעים שחצו את נהר הדנייפר לאורכו. ההכנסות מדמי הנסיעות היו מוקדשות לכלכלת רבם. שם האדמו"ר היה כתוב - ברוסית - על דופן הספינה, באותיות מזהבות ענקיות. חסידי חב"ד העדיפו ספינה זו על פני ספינות הממשלה הרוסית, על מנת לפרנס את רבם.

האדמו"ר רבי חיים שניאור זלמן - מהרחש"ז מלאדי (תקע"ד-תר"מ), "עבודתו היה נפלא מאד ברעש והתפעלות, עד שהיה שובר לב השומעים, וגם לב האבן המס ימס... באמצע השמונה עשרה...

שני מסמכים הקשורים ברבי משולם זלמן ניימרק אב"ד הורקי: • מכתב פסק דין בעניין רבנותו של רבי משולם זלמן ניימרק אב"ד הורקי, מאושר בחתימת ידי האדמו"רים רבי יהודה ליב מקאפוטסט, רבי חיים שניאור זלמן מלאדי ורבי ישראל נח מניעז'ין. ליובאוויטש, אלול תרט"ז - הארקי, תשרי תרי"ז [1856].

בשולי פסק הדין חתומים הרבנים הדיינים: "נפתלי הירש", יחזקאל הכהן ו"נח ב"ר אברהם גינזבורג". אין בדינו פרטים אודות חותמים אלה וכנראה היו מתלמידי האדמו"ר בעל "צמח צדק" שגרו בליובאוויטש או שהו שם לרגל הימים הנוראים.

מעבר לרף אישור בחתימות יד קדשם של שלושה מבני האדמו"ר בעל "צמח צדק" - האדמו"רים מהרי"ל מקאפוטסט, מהרחש"ז מלאדי ומהרי"נ מניעז'ין - המאשרים את פסק הדין: "ע"ד הפסק שטעמ"ד, דעתנו מסכמת לזה. והשי"ת ישים שלום בשעריכם, ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום. נאום יהודא ליב, ונאום חיים ש' זלמן באאמו"ר ש', ונאום ישראל נח".

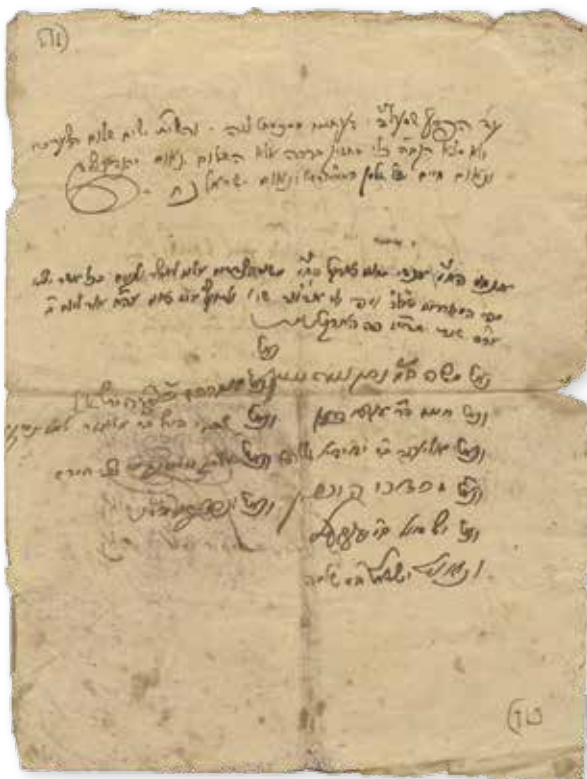
מתחת לחתימתם מאשרים עשרה מראשי קהילת הורקי את הפשרה: "אנחנו הח"מ אנשי מחנינו הארקי הח"מ משני הצדדים, עלינו לאשר ולקיים ככל אשר יצא מפי המבוררים מעל"ד, ומפי בני אדמו"ר ש'. ולתוקף עוז באנו עה"ח אור ליום ב' ער"ס [ערב סוכות] שנת תרי"ז, פה הארקי".

• מכתב סמיכה לרבנות עבור רבי משולם זלמן ניימרק, מאת רבי "נפתלי הירש". נשלח לראשי הקהל בהורקי. [ללא שם מקום ותאריך - כפי הנראה נכתב ביחד עם פסק הדין הנ"ל בליובאוויטש, אלול-תשרי תרט"ז-תרי"ז 1856].

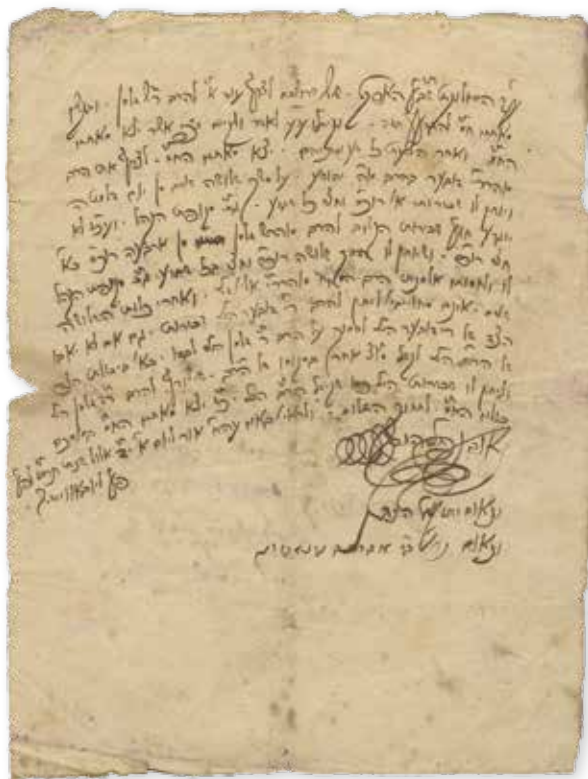
כתב סמיכה לרבנות ששלח רבי נפתלי הירש לראשי הקהל בהורקי: "לראשי עם ועדת שורון דק' הארקי... מכתבם ע"י ידיד' הרב השנון מוהרמ"ז [רבי משולם זלמן] המוכ"ז [הגיעני, והועמט עלי חובה למלאות רצונם לתהות את הרב הנ"ל אקנקני... ונשתתה בביתי כמה ימים... וגם בעת לימודי הי' יושב ודן בהלכה בפילפולא חריפתא, ומצאתיו זך וישר שכלו... בבקאות, לדון ולהורות הלכה למעשה, וכל מן דין סמוכין לנא, וראוי הוא לישב על כסא הוראה, ולסמוך עליו בכל המקומות אשר דבר המלך ודתו מגיע...". בהמשך המכתב מתייחס הכותב לתשובה הלכתית שכתב רבי משולם זלמן ניימרק: "בענין התשובה הרשומה אצלו בעובדא שהגיע לידו, ועם היות שלא עיינתי בה מאפס הפנאי, עכ"ז בהשקפה הראשונה נראה לענ"ד...".

הרקע למכתב: בעיירה הורקי (פלך מוהילוב, בלרוס. עיירה חב"דית, סמוכה לשקלוב וליובאוויטש, שרוב בניה נמנו על חסידי חב"ד) כיהן ברבנות, בין השנים תרט"ז-תרכ"ב בקירוב, רבי משולם זלמן ניימרק, חתנו של הרב הקודם - רבי יהושע אליהו. חלק מראשי הקהל בהורקי התנגדו לכך שיהיה כרב יחיד, וביקשו לצרף אליו לרבנות מו"ץ נוסף בשם רבי דובער. רבי משולם זלמן סירב לכך והדבר הובא לבוררות בפני הדיינים החתומים לפנינו. על כך השיבו הדיינים בהצעת פשרה: "ע"ד המחלוקת שבק' הארקי, שיש שרוצים לצרף עוד א' להרב ר"ש זלמן... יצא מאתנו הח"מ, לצרף את הרב דובער בהרב מו"ה יהושע, על משך שלושה שנים... ויותן לו שכירות א' רוכ"ס [רובל כסף] וחצי, כל שבוע, ג"כ מקופת הקהל. ועכ"ז לא יוגרע חוק שכירות הקצוב להרב מוהר"ש זלמן, מן ארבעה רוכ"ס, כ"א חצי רוכ"ס, ושיותן לו הסך שלושה רוכ"ס וחצי בכל שבוע ג"כ מקופת הקהל, לו ולחמותו אלמנת הרב המנוח מוהר"ר [יהושע] אלי' ז"ל [רבה הקודם של הורקי, מחסידי הצ"צ מליובאוויטש, נפטר בסביבות שנת תרט"ז]. ואחרי כלות השלושה

131b

131a

מספר ברגש על חלום - חזיון שמימי שנגלה אליו, לאחר שהתבונן במחזה מרגש שראה בעיניו, הכנסת ספר תורה שהכניסו יהודים פשוטים ועמי ארצות, יוצאי צבא מהקנטוניסטים: "אשר עיני ראו החדה בטף ונשים שלהם בכלל, ומחבבים בנשיקות פיהם ובכבוד בלתי ישוער מלספר... ובהיטי בזה רעיוני על משכבי סליקו, קרו לי בחלמא לאמור: אל תתפלא מדוע יבער הסנה והסנה איננו אוכל..." (היכל הבעש"ט, יט).

רבי נפתלי הירש - החתום על כתב הסמיכה, הוא החתום על פסק הדין בראש שלושת הדיינים. לא נתברר לנו כל פרטים אודותיו. כנראה שהיה רב חשוב בדורו, שכן בני ה"צמח צדק" הושיבוהו בראש בית הדין המיוחד שהקימו בעיר ליובאוויטש לדון בענין הרבנות של קהילת הורקי, ואף הוא כותב כתב סמיכה לרבי משולם זלמן ניימרק [שכנראה החל לכהן ברבנות הורקי, עוד לפני שהוסמך לרבנות ע"י רב מוסמך].

נשוא המכתב: רבי משולם זלמן ניימרק (נפטר תרנ"ג), מחשובי רבני חב"ד, מתלמידי ה"צמח צדק" ומהר"ש מליובאוויטש. כיהן ברבנות בערים הורקי, סטרדוב, ויטבסק ונעויל. עסק בהצלת יהודים מליקחתם לצבא הרוסי ועל "עוון" זה ישב במעצר שנתיים בשנים תרמ"א-תרמ"ג. האדמו"ר מהרי"ל מקאפוטס כותב אודותיו: "מ"ץ מפורסם הן בהוראה והן בידיעת דא"ח [חסידות] יקר הוא בעתים הללו".

[2] דף. [3] עמ' כתובים. 23 ס"מ. מצב בינוני. כתמים. סימני קיפול. בלאי וקרעים, בשוליים ובסימני הקיפול, ללא פגיעה בטקסט.

למיטב ידיעתנו, המכתבים שלפנינו לא נדפסו.

פתיחה: \$10,000

הערכה: \$20,000-40,000

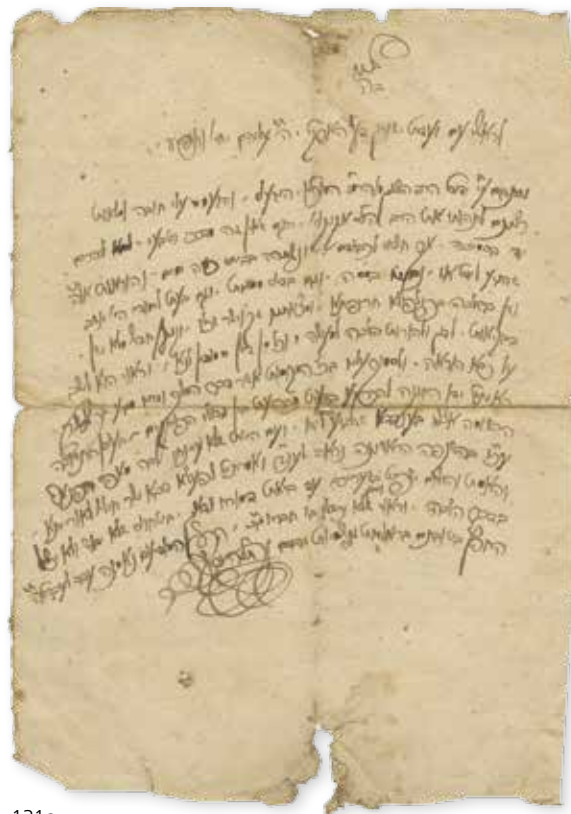
פניו היו פני להבים... חכמתו היה נפלא מאד, וטוב מזגו היה גם כן עד להפליא, כי ממש היה איש החסד... שנת תרכ"ט קבע דירתו בלאדי... ולשם נסעו אליו חלק גדול מאנ"ש לשתות בצמא דברי קדשו ולדרוש ממנו עצות... היה מקבל את כל אחד ואחד בסבר פנים יפות ומסבירות... וכל אשר יצא מפיו הקדוש, היה כאשר ישאל איש בדבר האלקים..." (בית רבי). הסופר אז"ר (אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ, יליד לאדי), הקדיש בזכרוניתו מספר פרקים לתיאור דמותו האצילית כפי שנחקקה בזכרונו מימי ילדותו, ובין היתר כתב: "...פעמים רבות ראיתיו הוגה בתלמוד, ועל שלחנו היו תמיד ספרי התלמוד ושו"ת רבים בין ספרי הקבלה. אוצר ספריו היה רב למאד, כי הרבה ירש מאבותיו, ועוד הוסיף עליהם מאשר קנה בכספו"; "ניגון מיוחד היה לו לדביקות בימים הנוראים. קולו היה ערב, ונשמע מניגונו ערגה ממש עד כלות הנפש". הוא מתאר כיצד חזר מ"תשליך" בראש השנה ברוב עם: "כבוד גדול כזה לא נחל כל איש ישראל מעת אשר חדלו ראשי הגולה והנשיאים..."

האדמו"ר רבי ישראל נח - מהרי"נ מניעז'ין (תקע"ז-תרמ"ג), גאון אדיר בש"ס ופוסקים. חלק מתשובותיו נדפסו בספרי חכמי דורו. תשובותיו ערוכות בטוב טעם ובבהירות, בלי ספקות וצריך עיון. בתשובותיו ניכר כוחא דהיתרא. בימי אביו, בעיקר בשנותיו אחרונות, היה הוא המוציא ומביא את השאלות והתשובות מאביו, ולעתים היה משיב בכתב מה ששמע מאביו, ולעתים היה הוא עצמו כותב את התשובה, ואביו היה עובר ומגיה את התשובה טרם שנשלחה. ע"פ דברי רבי חיים נאה: "מהרי"נ ז"ל התרעם מאד על המו"ל ספרי שו"ת צמח צדק, שכמה תשובות הם שלו ולא הזכירו שמו עליהם" (קונטרס השלחן, עמ' טו). "היה עניו ושפל ברך מאד... דרך עבודתו בתפלתו היה במרירות ובכי" (בית רבי). בכתביו הוא

father's last years, he served as Rebbe in all matters, even receiving kvitlach and his words proved to be prophetically true. After his father's passing in 1866, he moved from Lyubavichi to Kopys (Kapust). That Rosh Hashanah, thousands of Chassidim flocked to his court. He had grand aspirations and plans to disseminate Chassidic teachings, however, he died suddenly only one half year after his father.

Rebbe Chaim Schneur Zalman of Liadi (1814-1880), was renowned for his fervent prayers whose passion would break the hearts of those who heard them and rouse them to repentance. He was wise and clever and had an exceptionally good heart and would graciously welcome each and every person. His council brought success and his blessings were fulfilled. In 1869, he moved from Lyubavichi to Liadi and continued leading Chassidim from there. The author, Alexander Ziskind Rabinowitz, born in Liadi, reminisces about the aristocratic bearing, diligence, good heart, royal court, rich library and melodious moving prayers of R. Chaim Schneur Zalman. Rebbe Yisrael Noach of Nizhyn (1817-1883) was an outstanding Torah prodigy in his proficiency of Talmud and poskim. Some of his responsa were printed in contemporary books. His responsa were clearly and pleasingly edited, without leaving unresolved issues, especially excelling in his ability to find allowances in his rulings. During his father's lifetime, especially during his father's later years, he would present questions to his father and cite his responses. Sometimes, he would write the Rebbe's responses and at other times, he himself would write the responsa and his father would edit the answer before it was sent. In one of his books, R. Chaim Na'eh writes that R. Yisrael Noach was vexed with the publisher of his father's books of responsa since he included some responsa of R. Yisrael Noach as well and did not bother to cite them in his name, lending to confusion between the responsa of the Tzemach Tzedek and those of his son. R. Yisrael Noach was known for his extreme humility and his prayers were recited with bitter tears. In a letter, he movingly writes of a scene which affected him greatly, describing a hachnasat sefer Torah which took place with much pomp and joy by former Cantonists, simple unlearned Jews. He tells that while lying in bed enveloped in his thoughts, he heard a Heavenly voice call out to him in a dream: "Do not wonder why the bush is burning and the bush is not consumed...".

We have not been able to reveal many details regarding the life of R. Naftali Hirsh whose signature appears on the semicha letter and whose signature heads the three other signatures on the ruling. Apparently, he was a foremost Torah figure in his times since the Tzemach

131c

Tzedek and his sons appointed him as head of the Beit Din which arbitrated the issue of the rabbinate of the Horki community and he also wrote a letter of semicha for R. Meshulam Zalman Neumark [who evidently began his tenure as rabbi before receiving semicha].

The subject of the letter, R. Meshulam Zalman Neumark (died in 1893) was an important Chabad rabbi, disciple of the Tzemach Tzedek and of R. Shmuel Schneersohn of Lubavitch. He served in the rabbinates of Horki, Starodub, Vitebsk and Nevel. He was very active in rescuing Jews from conscription to the Russian army and was imprisoned for two years, in 1881-1882, paying for this "crime". The Maharil of Kopys wrote about him: "Famous posek, erudite in halachic rulings and in Chassidic knowledge as well...".

[2] leaves. [3] written pages. 23 cm. Fair condition. Stains. Folding marks. Wear and tears to edges and to folding marks, not affecting text.

To the best of our knowledge, these letters have never been printed.

Opening price: \$10,000
Estimate: \$20,000-40,000

131. Ruling Bearing Signatures of Three Sons of the Tzemach Tzedek of Lubavitch – Rabbi Yehuda Leib of Kopys, Rabbi Chaim Schneur Zalman of Liadi and Rabbi Yisrael Noach of Nizhyn – Lubavitch, 1856 / Letter of Semicha for Rabbi Meshulam Zalman Neumark Rabbi of Horki

Two documents related to R. Meshulam Zalman Neumark Rabbi of Horki:

- Letter with ruling regarding the rabbinical position of R. Meshulam Zalman Neumark Rabbi of Horki, endorsed with the signatures of R. Yehuda Leib of Kopys, R. Chaim Schneur of Liadi and R. Yisrael Noach of Nizhyn. Lyubavichi, Elul 1855 – Horki, Tishrei 1856.

The margins of the ruling bear the signatures of "Naftali Hirsch", "Yechezkel HaCohen" and "Noach son of R. Avraham Ginzburg". We do not have further information regarding these three rabbis and presumably, they were disciples of the author of the Tzemach Tzedek and lived in Lyubavichi or were visiting there for the High Holidays.

The verso bears the signatures of three sons of the Tzemach Tzedek: R. Yehuda Leib of Kopys (Kapust), R. Chaim Schneur Zalman of Liadi and R. Yisrael Noach of Nizhyn who endorse the ruling: "**Regarding the ruling, we agree to it. And G-d should bestow peace in your cities... Yehuda Leib and Chaim S. Zalman and Yisrael Noach**". Under these signatures, are signatures of ten Horki community leaders endorsing the compromise: "We, the undersigned, endorse all that which has been decided by the parties and by the sons of the Rebbe. For reinforcement, we have signed on Sunday night [Erev Sukkot] 1857, here in Horki".

- Letter of semicha (ordination) to the rabbinate sent by R. Naftali Hirsch to the Horki community leaders. [Without note of location or date, apparently, written together with the rulings in the town of Lyubavichi, Elul-Tishrei 1856].

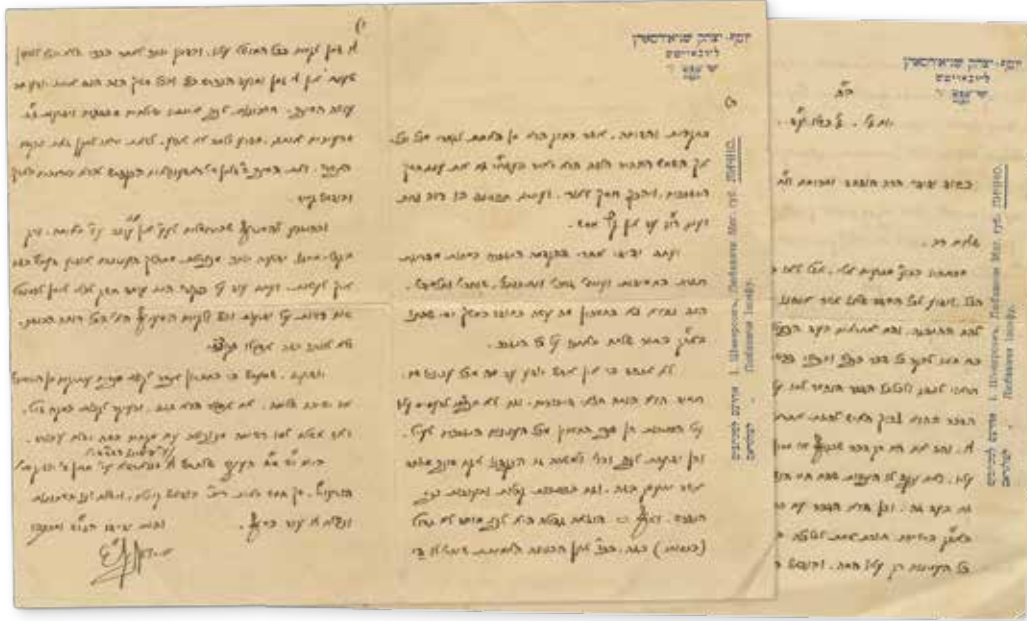
Letter of semicha to the rabbinate sent by R. Naftali Hirsch to the Horki community leaders, containing lavish praise of the cleverness and knowledge of R. Meshulam Zalman and his ability to rule practical halachic decisions and "**he is fitting for the position of rabbi and can be relied upon in all Torah matters...**". Further in the letter, R. Naftali refers to a halachic responsum written by R. Meshulam Zalman Neumark.

Background of the letter: In the town of Horki (Mogilev region, Belarus. Chabad town, near Shklow and Lyubavichi), R. Meshulam Zalman Neumark, succeeded his father-in-law, R. Yehoshua Eliyahu, as rabbi of Horki from 1850-1826. Some Horki community leaders were opposed to the officiation of R. Meshulam Zalman alone as rabbi of their town and tried to push the appointment of another rabbi named R. Duber. R. Meshulam Zalman did not acquiesce to the additional position and the matter was brought before the dayanim who signed this

letter for arbitration and they proposed a compromise that R. Duber join R. Meshulam Zalman for a period of three years... "**And he will receive one and a half rubles every week from the community funds and the salary of R. M. Zalman of four rubles will be reduced by only one half ruble and he and the widow of the late R. [Yehoshua] Eliyahu [died ca. 1856] will receive three and one half rubles. After the conclusion of these three years, the community is not obligated to pay a salary to R. Duber even if his party does not wish to rely solely on R. Zalman... We hereby sign this on Sunday, the 14th of Elul 1857, here in Lyubavichi. Naftali Hirsch, Yechezkel HaCohen, Noach son of R. Avraham Ginzburg**".

From the time the Rebbe the Tzemach Tzedek (1789-1866) was appointed in 1828, he was followed by a large segment of Jews in Belarus. In the 1840s, growing weaker with age, he enlisted the assistance of his illustrious sons in receiving Chassidim and giving advice and delivering Chassidic discourses in public. From time to time, the rebbe would send his sons to faraway towns to inspire the people and eventually, they reached out to thousands of Chabad Chassidim. They would also arbitrate disputes and Chabad public affairs and disagreements were resolved according to their rulings. Only difficult cases were presented to the ruling of their great father. Each of the sons (with the exception of the eldest) had a court in Lyubavichi with their own admirers and close followers during their father's lifetime. Some towns as well, were divided in their affiliation with one of the brothers. A number of letters with the signatures of all three brothers survived until today and this is one of those letters which documents their activities in the leadership of Chabad Chassidism in those days (another letter of the three sons of the Tzemach Tzedek from 1860, regarding the rabbinical position of R. Meshulam Zalman in Horki after the conclusion of the three-year period mentioned in this letter is printed in the 2013 edition of Igrot Kodesh of the Rebbe, the Tzemach, p. 203).

Rebbe Yehuda Leib of Kopys (1811-1866), clung to his grandfather, the Mittlerer Rebbe (R. Dov Ber) from a young age. During the leadership of his father, the Tzemach Tzedek, he would manage all public matters of the Chabad communities. His father relied on him completely and trusted him with many issues including sensitive matters and appointed him to deliver public Chassidic discourses as well. Most of the Chabad Chassidim followed his leadership and he was the most dominant son of the Tzemach Tzedek. During his

132a

132. מכתב ארוך ומעניין בכתב-ידו של האדמו"ר הריי"ץ מליובאוויטש - תרע"ד

הנזכרת... לא אכחד כי אין אתי יודע עד מה מכל עניניו שם. תמיד הוא כותב חצאי דיבורים... וידיעות ג"כ מרעיבים אותנו, מדוע ולמה לא אדע. לזאת יראו לתקן זאת בהקדם האפשרי..."

בסיום המכתב הוא מבקש מרש"ז הבלין סיוע בקניית ספרים עתיקים: "...שמעתי כי בחברון אפשר לקנות ספרים עתיקים מן הישיבות או ישיבה שלימה... והעיקר לקנות במקום זול, ואז אשלח למו רשימה מפורטה עם מקחים כמה ישלם עבורם..."

הרקע למכתב: בתחילת שנת תרע"ב פתח האדמו"ר הרש"ב מליובאוויטש ישיבה בחברון בשם "תורת אמת". לשם כך שלח הרש"ב את תלמידו רבי שלמה זלמן הבלין, לשמש כמשפיע ומנהל רוחני וגשמי כאחד, כשאליו נלווים שבעה מתלמידיו של הרש"ב, מבחירי ישיבת "תומכי תמימים" שבליובאוויטש. מנהלי ונשיאי הישיבה היו האדמו"ר הרש"ב מליובאוויטש, ובנו הריי"ץ. הם אלו ששאו בעולה הגשמי ודאגו לכלכלתה. ממכתב זה אנו למדים שבשנת תרע"ד היה לישיבה סניף נוסף בירושלים.

האדמו"ר רבי יוסף יצחק שניאורסון מליובאוויטש (תר"מ-תש"י), הנהיג את ישיבות חב"ד, עוד בחיי אביו - האדמו"ר הרש"ב, והיה יד ימינו של אביו בהנהגת הציבור והפצת החסידות. לאחר פטירת אביו בשנת תר"פ נתמנה הריי"ץ לאדמו"ר ונשיא חסידות חב"ד. ראה עוד אודותיו בפריט הבא. עניני החינוך והישיבות היוו נקודה מרכזית בעולמו של האדמו"ר הריי"ץ, שמלבד היותו עסקן נמרץ, הוא היה מחנך דגול המבין לנפשות התלמידים. בכתביו הרבים הוא מלבן בעמקות סוגיות חינוכיות שונות (ראה קונטרסו: כללי החינוך וההדרכה).

2 דפים כפולים של נייר מכתבים רשמי, 6 עמודים כתובים, למעלה מ-102 שורות בכתב יד האדמו"ר וחתימתו. 18 ס"מ. מצב טוב. כתמים ובלאי. סימני קיפול.

לדפי המכתב מצורפת המעטפה בה נשלח המכתב, ועליה חותמת שעווה אדומה של האדמו"ר. על גביה כתוב, כנראה בכתב-ידו של המשפיע רש"ז הבלין: "מג' כסלו ע"ד, מכתב מופלא, מבואר ג' כתות: חב"ד, פרושים, פולנים".

פתיחה: \$2000
הערכה: \$3000-5000

מכתב ארוך (6 עמודים, למעלה מ-102 שורות) בכתב-ידו ובחתימתו של האדמו"ר רבי יוסף יצחק שניאורסון מליובאוויטש, אל המשפיע רבי שלמה זלמן הבלין, עם הוראות להנהלת ישיבת "תורת אמת" בעיר חברון. כסלו, תרע"ד (1913).

בזמן כתיבת מכתב זה היה הריי"ץ יד ימינו של אביו אדמו"ר הרש"ב בניהול ישיבות חב"ד (בצעירותו בגיל 33, בחיי אביו האדמו"ר הרש"ב מליובאוויטש). במכתב זה מתווה הריי"ץ בקווים כלליים, כיצד צריך רש"ז הבלין לנהל את הישיבה במישור הגשמי ובמישור הרוחני, מבלי להזדקק להוראות מפורטות על כל צעד ושעל.

בתחילת המכתב כותב האדמו"ר: "...לאו בכל עת ביכולתי לענות על הכל... אנחנו משיבים אנשים ומוסרים להם ההנהגה, והם אחראים בעד הפעולות הנמסרות לידם. אין כח בנו לבקר כל דבר בפרט ובפרטי פרטיות...". בהמשך המכתב הוא כותב באריכות כיצד צריכה להיות צורת החינוך החב"די, זאת בשונה מהחינוך הפולני והחינוך הליטאי, ומשתמש בביטויים חריפים ביותר.

חצוי הראשון של מכתב זה נדפס בקובץ אגרותיו (נדפס לראשונה בספר "המשפיע", עמ' עב-עד, ומשם הועתק לספר אגרותיו, כך א, עמ' פט-צא), שם נדפסו רק ארבעת העמודים הראשונים, אך שני העמודים האחרונים עדיין לא נדפסו (מכיון שהדף השני לא היה לעיני המדפיסים). המכתב הנדפס חסר ומסתיים באמצע משפט, ובמכתב שלפנינו נמצא המשך המשפט בעמ' החמישי (סוף העמוד הרביעי בו הוא כותב על אלו המגשימים את תורת החסידות, מסתיים במילים: "אשר עשוה למגידות ומליצות או חכמה" - ובמכתב שלפנינו מופיע ההמשך: "מחקרית והדומה, אשר רחוק הוא מן האמת לגמרי מכל וכל...").

הריי"ץ מחזק אותו "להרים קרן התורה עפ"י חינוך תורת החסידות, בכל הפרטים, בלימוד התורה ובעבודת התפילה...", לא להיות כמו איה "מתנגד" שאחרי שהוא זולל כמה דפי גמרא, הוא מתגאה עד שזה מריח ממנו למרחק 400 פרסאות, ולא להיות כמו חסיד פולני ההולך עסיסי ועלזי כמו יורש העצר של הפריץ (תרגום חופשי מידיש). אלא ללמדם ללכת בדרכי חסידי רייסין, "אשר רחקו עצם מההגשמה של המתנגדים וההתפעלות הרייקנית של חסידי פולין, רק שמו לבם ופניהם בשקידת עסק תורת החסידות..."

בהמשך המכתב כותב לו הריי"ץ: "ועתה ידידי אחרי ההקדמה

132. Lengthy and Interesting Letter Handwritten by Rebbe Rayatz of Lubavitch – 1913

Lengthy letter (6 pages, over 102 lines) handwritten and signed by Rebbe Yosef Yitzchak Shneersohn of Lubavitch, addressed to R. Shlomo Zalman Havlin, with instructions for the administration of the Torat Emet yeshiva in Hebron. Kislev, 1913.

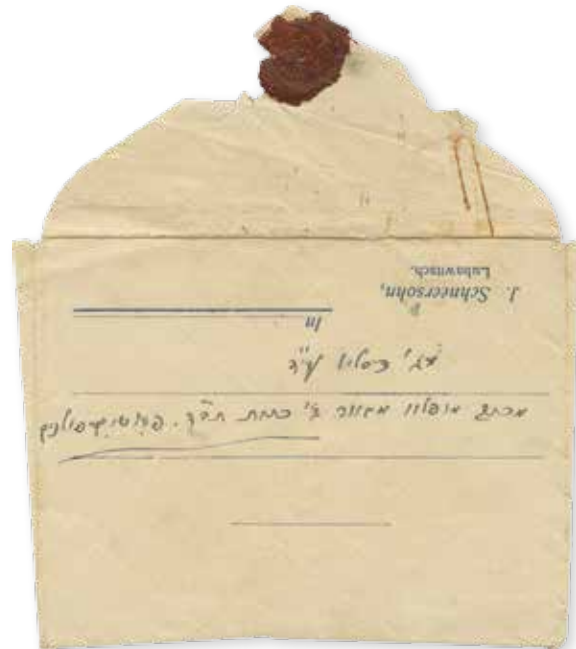
At the time of the writing of this letter, the Rayatz was the close attendant of his father R. Shalom Ber in directing the Chabad yeshivot (at the age of 33, in the lifetime of his father, Rebbe Rashab of Lubavitch). In this letter, the Rayatz provides R. Shlomo Zalman Havlin with general guidelines for managing the yeshiva in material and spiritual realms, without needing detailed instructions at every step of the way.

At the beginning of the letter, the Rebbe writes: "...I am not always able to answer every query... we instate people and delegate the leadership to them, and they are responsible for the activities in their jurisdiction. We do not have the strength to supervise everything down to the fine points...". Later in the letter, he describes the style of ideal Chabad education, in contrast with Polish and Lithuanian education, using extremely sharp expressions.

The first half of the letter was published in the anthology of his letters (first published in HaMashpia, pp. 72-74, and from there in Igrot Kodesh, vol. I, pp. 89-91), where only the first four pages were printed, but the last two pages have not as yet been published, since the printers did not have the second leaf. The printed letter is incomplete and ends in the middle of a sentence, and in this letter, the end of the sentence is found on the fifth page.

The letter concludes with a request from R. Shlomo Zalman Havlin to purchase old books: "...I heard that in Hebron, one can purchase old books from yeshivot or from an entire yeshiva... and the main thing is to buy at a low price, and then I will send him a detailed list of how much to pay for each one...".

The background of the letter: In autumn 1911, Rebbe Rashab of Lubavitch opened a yeshiva named Torah Emet in Hebron. To that end, he sent his disciple R. Shlomo Zalman Havlin to serve as spiritual and material director, accompanied with seven of his disciples, leading students of the Tomchei Temimim yeshiva in Lubavitch. The directors and presidents of the yeshiva were Rebbe Rashab of Lubavitch and his son the Rayatz, who undertook to provide for the yeshiva's material

132b

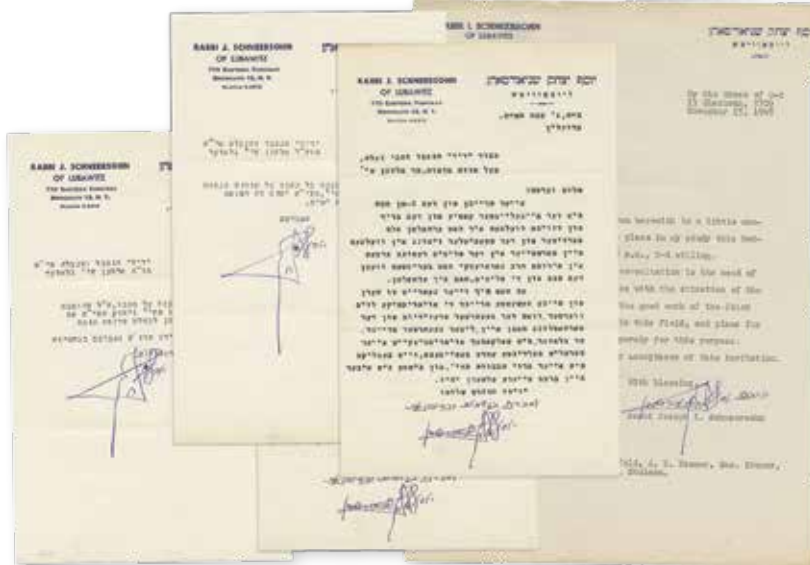
needs. This letter discloses that in 1914, an additional branch of the yeshiva operated in Jerusalem.

Rebbe Yosef Yitzchak Shneersohn of Lubavitch (1880-1950) directed the Chabad yeshivot already during the lifetime of his father – Rebbe Rashab, and was his father's close attendant in public leadership and disseminating Chassidut. After his father's passing in 1920, the Rayatz was appointed Rebbe of the Chabad dynasty. See next item. Educational and yeshiva matters were focal points for Rebbe Rayatz, who apart from being an inexhaustible activist, was an outstanding educator, who deeply understood his disciples. In his many letters, he explores in-depth various educational issues (see his booklet: Klalei HaChinuch VahaHadracha). 2 double leaves, official stationery, 6 written pages, over 102 autograph lines of the Rebbe and his signature. 18 cm. Good condition. Stains and wear. Folding marks.

Enclosed is the envelope in which the letter was sent, bearing the red wax-seal of the Rebbe, and an inscription, presumably handwritten by R. Shlomo Zalman Havlin: "From Kislev 3, 1913, exceptional letter, distinguishing 3 categories: Chabad, Prushim and Polish".

Opening price: \$2000

Estimate: \$3000-5000

133

פעילותו לשימור גחלת היהדות ברוסיה נאסר מספר פעמים ע"י השלטונות. מאסרו האחרון היה בשנת תרפ"ב, אז נגזר עליו עונש מוות. לאחר לחץ בינלאומי שוחרר בתאריך י"ב בתמוז (יום זה נחגג מאז ע"י חסידי חב"ד כ"חג הגאולה"). לאחר שחרורו התגורר בריגה בירת לטביה, בין השנים תרפ"ח-תרצ"ג. בין השנים תרצ"ג-ת"ש התגורר בפולין. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, שהה בוורשא, וחסידיו חב"ד בארה"ב החלו לפעול בנוסיונות לחלצו מפולין. לאחר התערבות בכירים בממשל האמריקני ובסיוע ראש המודיעין הצבאי הגרמני, הוברחו הריי"ץ ובני משפחתו מפולין לארה"ב (בחדש אדר ב' ת"ש). לאחר עלייתו לארה"ב רכש את בניין 770 בשכונת קראון הייטס שבברוקלין, ניו יורק; בניין אשר היה למקום מגוריו בשנותיו האחרונות ולמרכז חב"ד העולמי. בארה"ב הקים את מוסדות חסידות חב"ד, ביניהם הגופים המרכזיים של החסידות - "מרכז לענייני חינוך", "מחנה ישראל" והוצאת הספרים "קה"ת", וייסד את מרכז הישיבות "תומכי תמימים".

האדמו"ר הריי"ץ היה מנהיג מסור וחרוץ, שעסק בכל ענייני כלל ישראל, והיה מפורסם באהבתו ומסירותו לכל יהודי באשר הוא. נודע אף כמחנך דגול המבין לנפשות התלמידים. בכתביו הרבים הוא מלכן בעמקות סוגיות חינוכיות שונות (ראה קונטרסו: כללי החינוך וההדרכה). נודע בכתיבתו ובהסברתו הבהירה של מושגים עמוקים ומופשטים במחשבת הקבלה והחסידות. השאיר אחריו רבבות כתיבי יד שנדפסו בעשרות כרכי אגרותיו, מאמריו ושיחותיו. על גודל קדושתו התבטא האדמו"ר רבי שלומק'ה מזויעהל, שהיה מגדולי מורצ'יו, לאחר מאנשי סודו, שהתגלה לו משמים שהאדמו"ר הריי"ץ הוא צדיק הדור. בשנת תרפ"ח, לרגל י"ב חג הגאולה הראשון, פרסם לכבודו הראי"ה קוק, רבה הראשי של ירושלים וארץ ישראל, כרוז בעיתון "דואר היום", בו כותב: "...הקים ה' לנו בדור הזה מלאך משיע... הרב הקדוש צדיק ונשגב כקש"ת מו"ה יוסף יצחק שניאורסאהן שליט"א, האדמו"ר מליובוויץ, אשר במסירות נפש נפלאה החזיק את עמוד הדת והיהדות, והאיר באור תורה ונר מצוה את מחשכי הארץ המאפליה היא (רוסיה)..."

48 פריטי נייר (מתוכם: 35 מכתבים עם חתימת האדמו"ר הריי"ץ) + 4 תצלומים. גודל משתנה. מצב כללי טוב.

פתיחה: \$30,000
הערכה: \$40,000-50,000

133. אוסף גדול של מכתבים מאת האדמו"ר הריי"ץ, עם חתימותיו והוספות בכתב-ידו - תש"ד - תשי"י - כולל מכתבים שלא נדפסו / ארבעה תצלומים

אוסף גדול של מכתבים מאת האדמו"ר הריי"ץ מליובאוויטש, חתומים בחתימת-יד קדשו ובחלקם תוספת מילים בכתב-ידו, רובם נשלחו אל מר אלחנן גלזר. ברוקלין, ניו-יורק, תש"ד-תשי"י (1944-1950).

35 מכתבים, כתובים במכונת כתיבה, על נייר מסמכים רשמי של האדמו"ר הריי"ץ, חתומים בחתימת יד קודשו. רובם בידיש, ומיעוטם בעברית ובאנגלית. כמה מן המכתבים טרם נדפסו. בכמה מן המכתבים מופיעה חתימתו המלאה של האדמו"ר, כולל שם משפחתו, ובכמה מהם חותם האדמו"ר עם האות יו"ד בכתביה אשורית - חתימתו המיוחדת בשנה האחרונה לחייו.

האוסף כולל גם שני מכתבים שנכתבו בשם האדמו"ר הריי"ץ, על נייר המכתבים שלו, חתומים על ידי מזכירו; ומברק שנשלח מטעם האדמו"ר הריי"ץ לחסידיו לרגל "יום הגאולה".

מצורפים: • 5 מעטפות מבוילות, שנשלחו עם כמה מן המכתבים שבאוסף, עם כיתוב רשמי של האדמו"ר הריי"ץ. • ארבעה תצלומים. בשלושה מהם נראה האדמו"ר הריי"ץ וברביעי - תמונה מאירוע חב"די (האדמו"ר אינו נראה).

האוסף כולל: • מכתב ברכה לנישואין, עם ברכת שנה טובה, עם חתימתו המלאה (הכוללת גם את שם משפחתו). • ארבעה מכתבי ברכת שנה טובה, אחד מהם בתוספת שתי מילות ברכה בכתב-ידו.

• ששה מכתבי ברכות בענייני רפואה, הריון ולידה. ארבעה מהם בתוספת כמה מילות ברכה בכתב-ידו של האדמו"ר הריי"ץ. שלושה מהם נכתבו בשנת חייו האחרונה, עם האות יו"ד בכתביה אשורית, בתחילת שמו "יצחק".

• עשרים מכתבים בעניינים שונים, חלקם בענייני סיוע לפליטים, הדפסה מחדש של שו"ת צמח צדק, ועוד. אחד מהם עם חתימתו המלאה (כולל שם משפחתו). רובם לא נדפסו. לשלושה מן המכתבים צורך דף נוסף עם תרגום המכתב מידיש לאנגלית.

• שני מכתבים בשם האדמו"ר, בחתימת מזכירו - רבי חיים ליברמן. • מכתב באנגלית, עם חתימתו המלאה (כולל שם משפחתו).

• מכתב לרבי חנוך הענדל [הבלין], ובו בקשה למכור את נחלתו של האדמו"ר הריי"ץ בעיר חברון, ותמורת זאת לקנות בניין חדש בירושלים או בתל-אביב. תש"ד [1944]. לא נדפס.

• מכתב ארון, 2 עמודים, בידיש, לוועד טהרת המשפחה במונטווידאו, בירת אורוגוואי, בעניין הקמת מקווה טהרה. תשי"ו [1946]. לא נדפס.

• ארבעה תצלומים גדולים, משנת תרצ"ב בביקורו הראשון בארה"ב. תצלום אחד מביקורו בבית הלבן, שני תצלומים צולמו בהיותו על סיפון האנייה בחזור מארה"ב. תצלום נוסף מאירוע חב"די (ללא האדמו"ר).

האדמו"ר רבי יוסף יצחק שניאורסון מליובאוויטש-חב"ד (תר"מ-תשי"י), הוכתר לאדמו"ר בשנת תר"פ. עוד בחיי אביו - האדמו"ר הרשב"ב - החל לעסוק בהנהגה כדי ימיו של אביו (כבר בגיל 15 הצטרף לאביו לאסיפות רבנים שהתקיימו ברוסיה ואירופה). לאחר פטירת אביו נתמנה לאדמו"ר ומנהיג חסידות חב"ד ותחת שרביטו פעלה החסידות במסירות נפש תחת השלטון הקומוניסטי. בעקבות

133. Large Collection of Letters by the Rebbe Rayatz, with Signatures and Handwritten Additions – 1944-1950 – Including Hitherto Unprinted Letters / Four Photographs

Large collection of letters by the Rebbe the Rayatz of Lubavitch, bearing his signatures and some additions handwritten by him, most sent to Mr. Elchanan Glazer. Brooklyn, New York, 1944-1950.

35 letters, typewritten on the official stationery of the Rebbe the Rayatz, bearing his own signature. Most are in Yiddish, some in Hebrew and in English. Some of the letters have not been printed. Some bear the Rebbe's full signature, including his last name and several are signed with the letter Yud in Ashurit script, the special signature he used in the last year of his life. The collection also contains two letters written in the name of the Rebbe the Rayatz on his stationery, signed by his secretary and a telegram sent on behalf of the Rebbe to his Chassidim in honor of Yom HaGeula.

Enclosed: • 5 envelopes with postage stamps sent with some of the letters in the collection, with the official letterhead of the Rebbe the Rayatz. • 4 photographs. Three are photos of the Rebbe and the fourth is a photo of a Chabad event (the Rebbe is not seen in the photo). Items in the collection:

- Letter of good wishes for a wedding, with blessings for the New Year, with the Rebbe's full signature (including his last name).
- 4 letters of New Year wishes, one with two words in the Rebbe's handwriting.
- 6 letters of blessings related to medical issues, pregnancy and birth. A few words in the Rebbe's handwriting were added to four letters. Three were written in the last year of his life, with the letter Yud of his name Yitzchak in Ashurit script.
- 20 letters on various matters, some regarding assistance to refugees, another about reprinting the responsa of the Tzemach Tzedek, etc. One bears his full signature (including his last name). Most were not printed. Leaves with translations from Yiddish to English are attached to three of the letters.
- Two letters in the name of the Rebbe, signed by his secretary, R. Chaim Liberman.
- Letter in English, with his full signature (including his last name).
- Letter to R. Chanoch Hendel [Havlin] with a request to sell the property owned by the Rebbe the Rayatz in the city of Hebron, and with the proceeds to buy a new building in Jerusalem or Tel Aviv. 1944. Unprinted.
- Long letter, 2 pages, in Yiddish, to the Committee for Taharat HaMishpacha in Montevideo, capital city of Uruguay, regarding the construction of a mikveh. 1946. Unprinted.
- Four large photographs, taken on his first visit to the US in 1930. One photo was taken during his visit to the White House and the others were taken on the deck of the ship on his return trip from the US. Another photo is from a Chabad event (without the Rebbe).

R. Yosef Yitzchak Schneerson of Lubavitch-Chabad (1880-1950) was appointed Rebbe in 1920. In the lifetime of his father, the Rashab, he began his

leadership role as his father's close assistant (at the age of 15, he accompanied his father to rabbinic conventions in Russia and in Europe). After his father's death, he served as Rebbe and led Chabad Chassidim who devotedly engaged in Torah activities under the Communist rule. His efforts to maintain Jewish life in Communist Russia landed him in prison several times. His last imprisonment was in 1927 and he was sentenced to death. Due to international pressure, he was released on the 12th of Tamuz (hence, this date is celebrated by Chabad Chassidism as Chag HaGe'ula). After his release, from 1928-1933, he lived in Riga, the capital city of Latvia, and from 1933-1940 in Poland, getting trapped in Warsaw at the outbreak of WWII. Chabad Chassidim in the US feverishly attempted to rescue him from Poland. After involving senior American officials and with the assistance of the head of Intelligence of the German Army, the Rayatz and his family were smuggled from Poland to the US (in Adar Bet 1940). A short while after he immigrated to the US, he purchased the 770 building in Crown Heights, Brooklyn, NY, which became his residence in his later years and headquarters of the worldwide Chabad center. In the US, the Rayatz established the central institutes of Chabad Chassidism - "The center for education", "Machane Yisrael" and the Kehot (Karnei Hod Torah) Publication Society and the center of the Tomchei Temimim Yeshivas.

The Rayatz was a devoted, active leader who was involved in all matters related to the Jewish People and was famous for his love and dedication to all Jews, also famed as an outstanding educator who understood the souls of his students. In his many letters, he deeply discusses various educational issues (see his pamphlet: Rules of education and guidance). Known for his writings with clear concise explanations of deep intangible Kabbalistic and Chassidic concepts. After his passing, he left thousands of manuscripts which were printed in dozens of volumes of his letters, articles and discourses. R. Shloimke of Zvhil who greatly admired the Rayatz, told a close friend that he received a revelation from Heaven that the Rebbe the Rayatz was the tsaddik of his generation. In 1928, in honor of the 12th of Tamuz, the first Chag HaGeula, R. A.Y.H. Kook, Chief Rabbi of Jerusalem and of Eretz Israel, published a proclamation in the newspaper Doar Hayom: "...G-d has given us rescuing angel in our generation... the lofty holy tsaddik R. Yosef Yitzchak Schneerson, the Lubavitch Rebbe, who with amazing self-sacrifice upheld the pillars of the religion and Judaism and lit with the light of Torah and mitzvot the gloom of that dark country (Russia)...".

48 paper items (containing 35 letters with the signature of the Rebbe the Rayatz) + 4 photographs. Size varies. Overall good condition.

Opening price: \$30,000

Estimate: \$40,000-50,000

134. אוסף קונטרסי מאמרי חסידות שחילק הרבי מליובאוויטש

שמונה קונטרסים של מאמרי חסידות, שנדפסו וחולקו על ידי האדמו"ר רבי מנחם מנדל שניאורסון - הרבי מליובאוויטש-חב"ד, בין השנים תשל"ז-תשנ"ב (1977-1992).

חביבותו של הרבי מליובאוויטש לאות המודפסת, היא מן המפורסמות שאינן צריכות לראיה. מאות מכתבים נדפסו ממנו למחברים שונים, בהם עידוד ודבון להדפסת חידושי תורה, והערות על ספריהם. במשך שנות הנהגתו, ואף לפני כן, נדפסו והוהדרו על ידי הרבי, עשרות ספרים מתורתם של אדמו"רי חב"ד. "הרבי אף נהג מנהג שלא מצינו לו חבר, לחלק בעצמו מעת לעת, בידי הקדושות, ספרים או חוברות מתורת החסידות, לכל הקהל הגדול שבא במחיצתו, אנשים נשים וטף" (הוצאת ספרים קה"ת - תולדותיה). לפנינו שמונה חוברות שחולקו על ידי הרבי:

- "קונטרס אהבת ישראל", לקט אמרות ומאמרים מאת אדמו"רי חב"ד, בענייני אהבת ישראל. ברוקלין, ניסן, תשל"ז (1977). רישום בדף השער: "קבלתי מידו הקדושה של הרבי שליט"א, דוד גוטסמן".
- "קונטרס י"א ניסן - תשנ"ג", מאמר חסידות ד"ה "כי ישאלך בנך", שנאמר ע"י הרבי בי"א ניסן תשל"ח, הוגה על ידו, ונדפס על ידו לרגל "יום הולדת השמונים ושמונה" שלו. ברוקלין, ניסן, תשנ"ג (1990). מהדורה ראשונה.

הקונטרס חולק ע"י הרבי, באור לי"א ניסן תש"ג, לרגל יום הולדתו ה-88, הקונטרס יצא "בכריכה חגיגית בצבע תכלת... בשעת החלוקה פניו הק' של כ"ק אדמו"ר שליט"א היו מאירות במיוחד..." (בית חיינו).

- "קונטרס עץ החיים", על חיוב לימוד פנימיות התורה, מאת האדמו"ר רבי שלום דובער שניאורסון מליובאוויטש. חשון, תשנ"א (1991).

• קונטרס "מאמר ברוך שעשה נסים - תרס"ד", מאמר חסידות ד"ה "ברוך שעשה נסים", נאמר ע"י האדמו"ר רבי שלום דובער שניאורסון מליובאוויטש בשנת תרס"ד, ונכתב ע"י בנו הרי"ץ. ברוקלין, שבט, תשנ"א (1991). מהדורה ראשונה.

• "קונטרס סיום והכנסת ספר תורה", שני מאמרי חסידות שנאמרו ע"י הרבי באירועי הכנסת ספר תורה בשנת תש"ל ובשנת תשמ"א, והוגהו על ידו. ברוקלין, כסלו, תשנ"ב (1992). רישום בדף השער: "קבלתי מידו הקדושה של הרבי שליט"א, דוד אברהם גוטסמן".

הקונטרס חולק ע"י הרבי, באור לכ"ח חשון תשנ"ב, לרגל הכנסת ספר תורה שנכתב ע"י יהודי מרוקו לעילוי נשמת אשתו, הרבנית חיה מושקא ע"ה. "הקונטרס סיום והכנסת ספר תורה, עטיפת הקונטרס חומה היא, דומה קצת לקלף... כשמתחת לכותרת הנ"ל כתוב 'הוצאה מיוחדת'..."

• "קונטרס דרושי חתונה", שבעה מאמרי חסידות שנאמרו ונכתבו ע"י האדמו"ר רבי יוסף יצחק שניאורסון - הרי"ץ מליובאוויטש, לרגל נישואי בתו עם חתנו הרבי, בכסלו תרפ"ט; עם שני מאמרים מהרבי, המיוסדים על מאמרי חותנו שנדפסו בקונטרס זה. ברוקלין,

כסלו, תשנ"ב (1992). הקונטרס חולק ע"י הרבי, בי"ז כסלו. "הקונטרס כריכתו בצבע התכלת, הנייר משובח, ובאותיות אדומות מרהיבות עין רשום עליו: 'קונטרס דרושי חתונה'... אלפי איש עברו בזה אחר זה ליד הרבי שליט"א... בזריזות, לזכות במבט חטוף באור פני מלך... ולצאת מאושר עם תשורה מיוחדת..."

• "קונטרס מאמרים תרפ"ב", שלשה מאמרי חסידות שנאמרו ונכתבו ע"י האדמו"ר רבי יוסף יצחק שניאורסון - הרי"ץ מליובאוויטש, בתשרי תרפ"ב. ברוקלין, שבט, תשנ"ב (1992). מהדורה ראשונה. רישום בדף השער: "קבלתי מידו הקדושה של הרבי שליט"א, דוד אברהם גוטסמן".

הקונטרס חולק ע"י הרבי, אור לי' שבט תשנ"ב. "הקונטרס... צבעו אדום..." (בית חיינו).

• "קובץ כ"ב שבט", לקט שיחות ומכתבים מהרבי, "בקשר לתפקידה המיוחדת של אשה ובת ישראל בקיום השליחות המיוחדת של דורנו זה בהפצת התורה והיהדות...". ברוקלין, שבט, תשנ"ב (1992). רישום בדף השער: "קבלתי מידו הקדושה של הרבי שליט"א, דוד אברהם גוטסמן".

הקונטרס חולק ע"י הרבי, בכ"ב שבט תשנ"ב. "הקונטרס בן כשישים עמודים, צבעו ורוד... החלוקה ארכה כחמש שעות שמהלך חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א למעלה מעשרת אלפים קונטרסים..."

האדמו"ר רבי מנחם מנדל שניאורסון - "הרבי מליובאוויטש" (תרס"ב-תשנ"ד), האדמו"ר השביעי בשושלת אדמו"רי חסידות חב"ד-ליובאוויטש. בן רבי לוי יצחק אב"ד יקטרינסלאו, דור ששי בן אחר בן לבעל ה"צמח צדק". כבר מילדותו ניכרו בו כשרונותיו הגאונים וכשרון הנהגה. נשא את בתו של האדמו"ר הרי"צ ועם הגיעם לארה"ב עמד לימין חותנו בניהול ענייני החסידות. בין היתר ניהל את המוסדות המרכזיים של חסידות חב"ד והיה העורך הראשי של הוצאת הספרים קה"ת. לאחר פטירת חותנו בשנת תש"י הוכתר לאדמו"ר ולנשיא חסידות ליובאוויטש העולמית. הקים את מפעל ה"שלוחים" המתפרס על כל קצווי העולם. התפרסם באהבתו העצומה ובהתמסרותו ודאגתו הכנה לכל יהודי באשר הוא. נודע כאיש מופת בכוחותיו המופלאים ובריאותו למרחוק ורבים נושעו מברכותיו ותפילותיו. בקיאותו ושליטתו המקיפה בכל מרחבי התורה נגלה ובנסתר וביסודות היהדות היו לשם דבר. חיבר עשרות ספרים בכל מרחבי התורה. נערץ אצל גדולי האדמו"רים בדורו. האדמו"ר ה"נתיבות שלום" מסלונים כתב אליו במכתב בשנת תשכ"א: "המנהיג הגדול והק' עטרת תפארת ישראל".

8 פריטים. גודל משתנה. מצב כללי טוב.

פתיחה: \$4000
הערכה: \$5000-10,000

134. Collection of Booklets of Chassidic Essays Distributed by the Lubavitcher Rebbe

Eight booklets of Chassidic essays, printed and distributed by Rebbe Menachem Mendel Schneerson, the Lubavitch-Chabad Rebbe, from 1977-1992.

The Lubavitcher Rebbe was known for his love of the printed word. He printed hundreds of letters addressed to various authors, some containing encouragement for printing Torah novellae and others with comments on their books. During the years of his leadership and even earlier, dozens of books of Chabad teachings were printed and proofread by the Rebbe. "The rebbe practiced a distinctive custom of handing out books or booklets containing Chassidic teachings with his own holy hands to the large audience who came to see him, men, women and children" (History of the Kehot Publishing Co.).

This lot contains eight booklets handed out by the Rebbe:

- "Kuntress Ahavat Yisrael", anthology of sayings and articles of Chabad Rebbes on the subject of Ahavat Yisrael. Brooklyn, Nissan, 1977. Inscription on title page: "I have received this from the holy hands of the Rebbe, David Gottesman".
- "Kuntress 11th of Nisan – 1990", Chassidic essay, discourse delivered by the Rebbe on the 11th of Nisan 1978, which he himself proofread and printed in honor of his 88th birthday. Brooklyn, Nisan, 1990. First edition. This booklet was distributed by the Rebbe on the eve of the 11th of Nisan 1990, in honor of his 88th birthday. It was bound in a "light-blue festive binding... the countenance of the Rebbe was particularly shining while distributing [the booklets]..." (Beit Chayenu).
- "Kuntress Etz HaChaim", about the obligation to study esoteric facets of the Torah, by R. Shalom Duber Schneerson of Lubavitch. Cheshvan, 1991.
- Kuntress "Ma'amar Baruch She'asa Nisim – 1904", Chassidic essay of a discourse delivered by R. Shalom Duber Schneerson of Lubavitch in 1904, put into writing by his son the Rayatz. Brooklyn, Shevat, 1991. First edition.
- "Kuntress Siyum V'Hachnasat Sefer Torah", two Chassidic articles containing a discourse delivered by the Rebbe at two events of dedication of new Sifrei Torah in 1970 and in 1981, proofread by the Rebbe. Brooklyn, Kislev, 1992. Inscription on title page: "Received from the holy hand of the Rebbe, David Avraham Gottesman". This booklet was distributed by the Rebbe, on the eve of the 28th of Cheshvan 1992, in honor of a hachnasat Sefer Torah written by Moroccan Jews in memory of his wife, Rebbetzin Chaya Mushka. "The booklet for a siyum and hachnasat Sefer Torah, with a brown cover, slightly similar to parchment... 'Special edition' appears under the title".
- "Kuntress Derushei Chatuna" (homilies for weddings), seven Chassidic essays spoken and written by R. Yosef Yitzchak Schneerson, the Rayatz of Lubavitch, in honor of his daughter's marriage to his son-in-law the Rebbe in Kislev 1929, with two articles by the Rebbe based

on his father-in-law's articles printed in this booklet. Brooklyn, Kislev, 1992.

The booklet was handed out by the Rebbe on the 17th of Kislev. "It is bound in a light-blue cover of high-quality paper and inscribed in spectacular red letters: Kuntress Derushei Chatuna... Thousands of people passed before the Rebbe, one after another... quickly, to merit a glimpse of the king's countenance... and to leave happily with a special gift...".

• "Kuntress Ma'amarim 1912", three Chassidic articles, their content delivered and written by R. Yosef Yitzchak Schneerson, the Rayatz of Lubavitch in Tishrei 1912. Brooklyn, Shevat, 1922. First edition. Inscribed on the title page: "Received from the holy hand of the Rebbe, David Avraham Gottesman".

The booklet was distributed by the Rebbe on the eve of the 10th of Shevat 1992.

• "Kovetz 22nd of Shevat", compilation of discourses and letters of the Rebbe, "related to the special role of a woman and Jewish daughter in fulfilling the special mission of our generation in disseminating Torah and Judaism...". Brooklyn, Shevat, 1992. Inscribed on title page: "Received from the holy hand of the Rebbe, David Avraham Gottesman".

This booklet was distributed by the Rebbe on the 22nd of Shevat 1992. "The booklet contains about 60 pages, pink color... The distribution lasted for five hours during which the Rebbe handed out more than 10,000 pamphlets...".

The Lubavitcher Rebbe R. Menachem Mendel Schneerson (1902-1994) was the seventh Chabad-Lubavitch Rebbe, son of R. Levi Yitzchak, rabbi of Ekaterinoslav (today Dnipro, Ukraine) and sixth-generation direct descendant of the Tzemach Tzedek. His brilliance and outstanding leadership qualities were evident from a young age. He married the daughter of the Rebbe Rayatz and upon their immigration to the US, he became his father-in-law's close assistant and among other tasks, undertook the management of the central Chabad institutes and was chief editor of Kehot publishing. After the passing of his father-in-law in 1950, R. Menachem Mendel was appointed Rebbe and head of the world Lubavitch Chassidism. He established the "sheluchim" (emissaries) project which has spread to all corners of the world and the Rebbe was renowned for his genuine love and concern for each and every Jew. Famed as a miracle worker with far-reaching foresight, his prayers and blessing assisted thousands. His vast knowledge in all spheres of Torah, halacha and Kabbalah were world-renowned and evident in the dozens of books he authored. Esteemed by the leading Chassidic Rebbes of his times, the Rebbe, author of Netivot Shalom of Slonim referred to his in a letter written in 1961: "The great and holy leader crown and glory of the Jewish People".

8 items. Size varies. Overall good condition.

Opening price: \$4000

Estimate: \$5000-10,000

135b

135a

135. ארבעה ספרי המהר"ל מפראג - מהדורות ראשונות שנדפסו בחיי המחבר, בשנים שמ"ב-שנ"ט - קראקא, ונציה ופראג - כרוכים יחד בכריכה עתיקה

עלילות הדם. דמותו של המהר"ל חקוקה בלב העם, כדמות פלאים אפופה ספורי מופת. נודעו האגדות על ה"גולם" שיצר המהר"ל ביחודים וכוונות עב"י "ספר יצירה", ואשר נשלח על ידו לשליחיות מסתוריות לסיכול עלילות שונאי ישראל (ראה אודות כך בספר "נפלאות מהר"ל" ובסיפורים עממיים רבים שנדפסו על דמותו של "הגולם מפראג").

הגותו המקורית נודעה לדורות בחיבוריו המפורסמים, שהאירו את עומקן של אגדות חז"ל ואת מחשבת היהדות באור חדש. את רוב חיבוריו ההגותיים הדפיס כבר בימי חייו ובכך נשתמרו לדורות (חיבורים אחרים שלו בענייני הלכה וחיידושים על הש"ס ועוד אבדו ברובם). לפנינו שניים מן הספרים שהדפיס בעירו פראג (ספר באר הגולה וספר נצח ישראל), ספר אחד שנדפס בקראקא (גבורות ה') וספר אחד שנדפס בוונציה (תפארת ישראל). במשך תקופה ארוכה של כמאתים שנה לא חזרו הספרים ונדפסו, ורק לאחר שהגותו זכתה לעדנה אצל צדיקי החסידות, ובמיוחד בעקבות המגיד מקו"ניץ ובעידודו, נדפסו חיבורי המהר"ל בשנית בסוף המאה ה-18, ומאז נודעה להם השפעה גדולה על ההגות והמחשבה היהודית.

ארבעה ספרים בכרך אחד. 29 ס"מ. חלק מן הדפים על נייר כהה. מצב כללי טוב. כתמים. כתמי רטיבות במספר מקומות. מספר דפים וקונטרסים רופפים. דף השער הראשון חתוך בשוליו, עם פגיעה במסגרת השער. פגמים קלים והדבקות נייר בשער השני ובדפים נוספים. כריכת עור עתיקה, עם קרעים ופגמים.

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$15,000-20,000

ארבעה מספרי המהר"ל מפראג - מהדורות ראשונות שנדפסו בחיי, בדפוס קראקא, פראג וונציה - כרוכים יחד בכריכת עור עתיקה:

- ספר תפארת ישראל, על מעלת התורה והמצוות, מאת המהר"ל מפראג. ונציה, [שנ"ט 1599]. דפוס דניאל זאניטי. סה דף.

בשער הספר מכונה המהר"ל בין היתר: "הגאון המופלא מופת הדור... ריש מתיבתא כמהר"ר יודא ליווא נר"ו בכמ"ר בצלאל ז"ל, אשר חביון עוזו ואור תורתו בקהל קדוש פראג במדינת פיהם".

- ספר גבורות ה', על ענייני פסח ויציאת מצרים, עם פירוש על הגדה של פסח, מאת המהר"ל מפראג. קראקא, שמ"ב [1582]. צג, [3] דף. דפוס יצחק בן אהרן מפרוסטיץ.

- ספר נצח ישראל, על ענייני משיח וגאולת ישראל, מאת המהר"ל מפראג. פראג, [שנ"ט-ש"ס 1599]. סג [צ"ל: סד] דף.

- ספר באר הגולה, ביאורים על אגדות חז"ל, מאת המהר"ל מפראג. פראג, [שנ"ח 1598]. [ללא שם מדפיס]. מו דף.

בשער הספר גבורות ה' ו'מעבר לדף השער של ספר נצח ישראל - חתימות "שמואל אבץ יצ"ו". בדף המגן הקדמי - חתימת בעלים: "גם בזה חנן ה' את עבדו הק' מאיר צערנדארף".

רבינו המהר"ל - רבי יהודה ליווא בן בצלאל (רע"ב-שס"ט), גאון ישראל וקדושו. נולד בוורמייזא לביל חג הפסח רע"ב [יש אומרים בשנת רפ"ב]. כיהן ברבנות ובראשות ישיבה בניקלשבורג, פוזנא ופראג. מתלמידיו הנוודעים היו רבי יו"ט ליפמן בעל "תוספות יו"ט", חתנו רבי יצחק כ"ץ ורבי אליהו לואנץ ה"בעל שם" מוורמייזא. מגדולי רבני דורו וגדולי הדורות ומגדולי הרוח והמחשבה, שהעניק לדורות את המקוריות המיוחדת בהגותו וביאוריו לאגדות חז"ל. ממנהיגי יהדות מורביה, נודע בקשריו עם מלכי אומות העולם ובמלחמתו נגד

135d

135c

135. Four Books by the Maharal of Prague – First Editions Printed in the Author's Lifetime, in 1582-1599, in Krakow, Prague and Venice – Bound Together in an Early Binding

Four books of the Maharal of Prague, first editions that were printed in his lifetime in Krakow, Prague and Venice, bound together in an early leather binding:

- Tiferet Yisrael, discussing the virtue of Torah and mitzvot, by the Maharal of Prague. Venice: Daniel Zanetti, [1599]. 65 leaves.

On the title page, the Maharal is titled "The amazing Torah scholar, wonder of our times... Head of the Yeshiva R. Yuda Loew son of R. Bezalel... the light of his Torah shines on the holy community of Prague in the country of Pihem [Bohemia]".

- Gevurot Hashem, regarding Passover and the Exodus, with a commentary on the Passover Haggadah, by the Maharal of Prague. Krakow: Yitzchak son of Aharon of Prostějov, 1582. 93, [3] leaves.

- Netzach Yisrael, on Messianic matters and the Jewish Redemption, by the Maharal of Prague. Prague: Moshe son of R. Yosef Bezalel Katz, [1599]. 63 leaves.

- Be'er HaGolah, commentary on Aggadot Chazal, by the Maharal of Prague. Prague: printer not indicated, [1598]. 46 leaves.

On the title page of Gevurot Hashem and on the verso of the title page of Netzach Yisrael are the signatures of "Shmuel Avatz". The owner's signature: "...Meir Tzerndorf" appears on the front flyleaf.

The Maharal, R. Yehuda Loew son of Bezalel (1512-1609), illustrious Torah scholar, born in Worms on the eve of Passover, 1512 (according to some, 1522). Rabbi and Head of Yeshiva in Nikolsburg, Posen and Prague. Teacher of the renowned R. Yom Tov Lipman, author of Tosfot Yom Tov, father-in-law of R. Yitzchak Katz and of R. Eliyahu Luantz, the "Ba'al Shem of Worms". Prominent rabbi and

celebrated Jewish philosopher of all times, his distinctive thinking and explanations of Aggadot Chazal (Jewish sages) enlighten the Jewish People until our times. Leader of Moravian Jewry, he was known for his ties with non-Jewish kings and for his tireless battle against blood libels. The Maharal is etched in the hearts of the people as a wonder-worker, especially famed for his Golem created by yichudim and kavanot extracted from Sefer Yetzira and sent by its maker on mysterious missions to thwart anti-Jewish libels [see Nifla'ot Maharal and many folk tales printed about the Golem of Prague]. He printed most of his philosophical compositions during his lifetime, thereby preserving them for posterity (most of his other works on halacha and his Talmudic novellae were lost). These are two of the books printed in his city of Prague (Be'er HaGolah and Netzach Yisrael), one book printed in Krakow (Gevurot Hashem) and one in Venice (Tiferet Yisrael). For many years, these books were not reprinted, however 200 years later, Chassidic leaders and especially the Magid of Koznitz recognized the importance of the reflective teachings of the Maharal and encouraged their reprinting at the end of the 18th century, and thereafter these books profoundly influenced Jewish philosophy and thought.

Four books in one volume. 29 cm. Some darkened leaves. Overall good condition. Stains. Dampstains in some places. Several loose leaves and gatherings. The margins of the first title page are trimmed, affecting its border. Minor defects and paper gluing to the second title page and to other leaves. Early leather binding, torn and damaged.

Opening price: \$10,000
 Estimate: \$15,000-20,000

136b

136a

136. ספר לבוש האורה - מהדורה ראשונה שנדפסה בחיי המחבר - פראג, שס"ד - מפת ארץ ישראל מאויירת

בדף [5/ב] נדפס איור של כף יד, עם סימנים לחישוב תקופות חודשי השנה; לצדה דיון והסבר מפורט על הדרך הנכונה לחישוב החודשים על פי חלקי כף היד.

רישום בעלות עתיק בדף השער: **"נתן לי במתנה מ--- הקטן מאיר במהורר"ל מלוטשיץ שלי"ט כ"ב שבט תסג"ל [=תס"ג לפ"ק]"**. חותמות בדף השער ובמקומות נוספים: **--- יצחק טובי' לאנדא, "מעזבון אבי היקר המנוח מו"ה ישראל מרדכי ז"ל הכ"מ, לאדז תר"ט, יהודה ילבוש מארגינשטערן, "ר זעליגמן ברי"ל"**.

צא, [9] דף. 29.5 ס"מ. מצב משתנה בין הדפים. מרבית הדפים באמצע הספר במצב טוב עד טוב-בינוני. דף השער, הדף שאחריו וכ-12 מהדפים האחרונים, עם קרעים ופגמים, בעיקר בשוליים ולרוב ללא פגיעה בטקסט. דפים אלה עברו שיקום בהדבקה ומילוי נייר (יתכן וחלקם הושלמו מעותק אחר). בשאר הדפים: כתמים, כתמי רטיבות. נקבי עש קלים בשולי מספר דפים. כריכה חדשה. המפה לא נרשמה בקטלוג לאור.

פתיחה: \$1000
הערכה: \$3000-5000

ספר לבוש האורה, ביאור על פירוש רש"י לתורה, מאת רבי מרדכי יפה - "בעל הלבוש". פראג, [שס"ד 1604]. מהדורה ראשונה, נדפסה בחיי המחבר. דפוס חיים בן יעקב הכהן.

ביאורו של רבי מרדכי יפה אב"ד פוזנא, "בעל הלבוש", על פירוש רש"י לתורה. מעבר לשער נדפס: "הספר הזה הוא הלבוש הששי מספר לבוש המלכות, אשר תפר וחבר הגאון הגדול מהר"ר מרדכי נקרא יפה... והוא ביאור על פירוש רש"י שעל התורה ומשא ומתן והתוכחות על קצת מפרשיו והם הרב מהר"ר אליהו מזרחי ז"ל והרב הגאון כמהר"ר [המהר"ל מפראג] ש"י בעל גור אריה... וקרא התופר[!]] שם הספר הזה לבוש האורה על שם הפסוק ליהודים היתה אורה..."

מעבר לשער דגל המדפיס חיים בן יעקב הכהן. בעמוד האחרון דגל מדפיס נוסף של יהודה ליווא בן משה, אחד מפועלי הדפוס.

בדף פד/2 מפת ארץ ישראל מאויירת, בעמוד הקודם לה נדפס: "והא לך הציור תחומי ארץ ישראל על פי פירוש רש"י כאשר קבלתי, והוא אמתי ונכון, לפי כל דברי רש"י ז"ל כאשר אבאר בע"ה, וכאשר זכינו לצייר אותו כן נזכה לראותו בנוי ומיושב עין בעין..."

[9] הדפים בסוף - הוספות וחיידושים שכתב המחבר לספריו לבוש התכלת ולבוש החור לאחר שנדפסו.

136. Levush HaOra – First Edition Printed in the Lifetime of the Author – Prague, 1604 – Illustrated Map of Eretz Israel

Levush HaOra, commentary on Rashi's commentary on the Torah, by R. Mordechai Yaffe – "Ba'al HaLevush". Prague: Chaim son of Ya'akov HaCohen, [1604]. First edition, printed in the author's lifetime.

Commentary of R. Mordechai Yaffe Rabbi of Posen, "Ba'al HaLevush", on the Rashi commentary on the Torah. On the verso of the printed title page: "This book is the sixth Levush of the book Levush HaMalchut, composed by R. Mordechai called Yaffe... contains explanations of Rashi's commentary on the Torah and discussion of a few of the commentaries on Rashi - R. Eliyahu Mizrahi and the Maharal of Prague, author of Gur Aryeh... and he named this book Levush HaOra after the verse The Jews had light (ora)...".

The device of the printer, Chaim son of Ya'akov HaCohen, appears on the verso of the title page. The device of another printer, Yehuda Loewy son of Moshe, an employee of the printing press, appears on the last page. An illustrated map of Eretz Israel appears on p. 84b, prefaced on the previous page: "This is a drawing of the borders of Eretz Israel according to the Rashi commentary as I have been taught and it is true and correct according to Rashi's words as I will explain. Just as we have merited drawing it, so shall we merit seeing it with our own eyes rebuilt and settled...".

The [9] last leaves contain appendixes and novellae by the author to his books Levush HaTechelet and Levush HaChur after their printing.

Page [5b] bears an illustration of a palm of a hand, with signs for calculating the tekufot of the months of the year, accompanied by a discussion and detailed explanation of the correct way to calculate the months according to the parts of the palm of the hand.

Ancient ownership inscription on the title page: "Given to me as a gift by--- Meir son of R. L. of Łęczycza, the 22nd of Shevat 1703". Stamps on title page and in other places: "--- Yitzchak Tuvia Landau", "From the estate of my dear father R. Yisrael Mordechai, Lodz 1810, Yehuda Leibush Morgenstern", "R. Zeligman".

136c

91, [9] leaves. 29.5 cm. Condition varies among the leaves. Most of the inside leaves of the book are in good to good-fair condition. The title page, the following leaf and approximately the last 12 leaves have tears and damage, primarily to the margins, mostly without affecting text. These leaves have been restored with paper and gluing (perhaps some were replaced with leaves from other copies). The rest of the leaves have stains and dampstains. Minor worming to margins of several leaves. New binding.

The map was not recorded in the Eran Laor Cartographic Collection.

Opening price: \$1000

Estimate: \$3000-5000

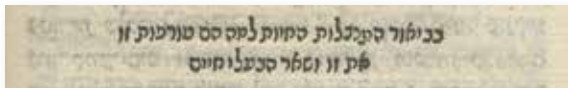
137a

Alchadav"; "I will write my name in my book with the help of my hand and my quill... Shlomo son of Ezra Alchadavi".

[The first signature, apparently, belongs to R. Ezra son of R. Shlomo Alchadav, a Venetian sage, disciple of R. Aharon ibn Chaim author of Lev Aharon and of R. Yehuda Aryeh of Modena, friend of R. Azaria Piccio (Figo) author of Gidulei Teruma. R. Ezra was the scribe of the Venice Yeshiva and many documents of the Venice Ledger from 1630-1633 bear his signature. For further information, see: M. Benayahu, The Relations between the Jews of Greece and the Jews of Italy, pp. 237-240]. Latin inscriptions on front flyleaf.

[92] leaves. The last leaf is blank (this blank leaf is not recorded in the Bibliography of the Hebrew Book). 13.5 cm. Good-fair condition. Stains, dampstains. Minor worming. Repaired tears to title page (slightly affecting its border) and several other leaves. New elegant leather binding, slipcased.

Opening price: \$1000
Estimate: \$3000-5000

137c

137. ספר אגרת בעלי חיים - מנטובה, שי"ז - מהדורה ראשונה - חתימות רבי עזרא ורבי שלמה אלחדב

ספר אגרת בעלי חיים, סיפור משל על בעלי החיים ובני האדם, מאת רבי קלונימוס בן קלונימוס. מנטובה, [שי"ז 1557]. מהדורה ראשונה. דפוס ווינטורין רופנילו ע"י יוסף בן יעקב מפדובה.

ספר בן חמישה שערים, המגולל סיפור אודות בעלי חיים, בני אדם, מלכים ושדים, בשילוב דברי מוסר וחכמה. כפי שכתב רבי קלונימוס בן קלונימוס בהקדמתו לספר, חיבור זה הוא חלק מתוך יצירה ספרותית ארוכה בערבית, שתורגמה, עובדה ונערכה על ידו.

רבי קלונימוס בן קלונימוס, חכם יהודי צרפתי-איטלקי משכיל בן המאה ה-14, מבניה של משפחת קלונימוס המיוחסת. במסגרת יצירתו הספרותית עסק בתרגום ספרי מוסר, פילוסופיה ורפואה מערבית לעברית. ספר המוסר המפורסם שכתב, "אבן בוחן", התפרסם וזכה לתפוצה רחבה ומספר מהדורות.

בסופו של הספר נדפסה "הלצה [ה]כוללת כל ענין ספר הנחמד" שחבורה על ידי רבי אברהם בן עזרא (שמו מופיע באקרוסטיכון), על פי המקור הערבי. קטע זה נשמט מכל המהדורות הבאות (לבד ממהדורת ירושלים, תש"ט).

חיבור זה זכה במשך השנים למהדורות רבות, ביניהן גם מהדורות מתורגמות ליידיש.

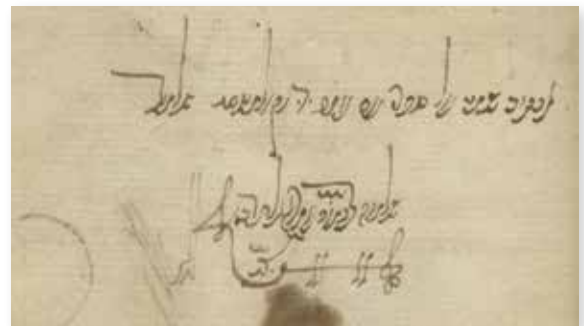
תיבות ואותיות פתיחה מעוטרות בתחריטי עץ נאים. שם המדפיס נזכר בדף הקולופון שבסוף הספר: "ותשלם הדפסתו בר"ח אייר שנת שי"ז לפ"ק, פה מנטובה בבית מסי' ווינטורין רופנילו, ע"י ובשם יוסף בכמ"ר יעקב ז"ל מפדוא"ה...". תחת הקולופון מופיע דגל המדפיס יוסף מפדובה (ראה: א. יערי, דגלי המדפיסים העבריים, עמ' 12, ציור מס' 19; ועמ' 132).

רישומי בעלות בכתביה ספרדית עם חתימות מסולסלות, בעמוד שמעבר לשער ובדף האחרון (הריק): "תנו רבנן לעולם יכתוב אדם את שמו על ספרו שמה [בא אחד מן השוק ויאמר שלי הוא על כן כתבתי] על ספרי... עזרא אלחדב"; "אכתוב שמי על ספרי עם עזר ידי וקולמוסי... שלמה בכמ"ר עזרא אלחדבי יצ"ו".

[החותם הראשון הוא, כפי הנראה, רבי עזרא ב"ר שלמה אלחדב, מחכמי וונציה, תלמיד רבי אהרן בן חיים בעל 'לב אהרן' ותלמיד רבי יהודה אריה ממודינה, חברו של רבי עזריה פיגו בעל 'גידולי תרומה'. רבי עזרא היה סופר הישיבה הכללית בוונציה, וחתום על שטרות רבים ב'פנקס ויניציאה', מהשנים ש"צ-שצ"ג. ראה אודותיו בהרחבה: מ. בניהו, היחסים שבין יהודי יוון ליהודי איטליה, עמ' 237-240].

רישומים בלטינית בדף שלפני השער. [92] דף. דף אחרון חלק (הדף החלק לא נרשם במפעל הביבליוגרפיה). 13.5 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים, כתמי רטיבות. נקבי עש בודדים. קרעים משוקמים בדף השער (עם פגיעות קלות במסגרת השער) ובמספר דפים נוספים. כריכת עור מהדורת חדשה. נתון בנרתיק תואם.

פתיחה: \$1000
הערכה: \$3000-5000

137b

137d

137. Igeret Baalei Chaim – Mantua, 1557 – First Edition – Signatures of Rabbi Ezra and Rabbi Shlomo Alchadav

Igeret Baalei Chaim, parable of animals and people, by R. Kalonymus son of Kalonymus. Mantua: Venturino Ruffinello for Yosef son of Yaakov of Padua, [1557]. First edition.

The book has five sections, and tells a tale about animals, people, kings and devils, integrated with words of wisdom and ethics. As written in the introduction to the book by R. Kalonymus son of Kalonymus, this composition is part of a long literary work in Arabic which he translated, adapted and edited.

R. Kalonymus son of Kalonymus was a 14th century Jewish French-Italian intellectual who descended from the important Kalonymus family. In the framework of his literary work, he translated books of ethics, philosophy and medical literature from Arabic to Hebrew. The famous book of ethics which he authored, Even Bochan, gained wide circulation and was reprinted a number of times.

A "poem containing all the content of this nice book", composed by R. Avraham ibn Ezra (his name appears in the acrostic) based on the Arabic source, is printed

at the end of the book. This section was omitted from all the following editions (with the exception of the Jerusalem 1949 edition).

This composition has been printed in many editions, some translated into Yiddish.

The initial words and letters are adorned with fine woodcut decorations.

The printer's name is mentioned in the colophon at the end of the book: "And its printing was finished on Rosh Chodesh Iyar 1557, here in Mantua in the house of Venturino Ruffinello, by and for Yosef son of R. Yaakov of Padua...". The printer's device of Yosef of Padua appears under the colophon (see: A. Yaari, Digei HaMadpisim Halvriim, p. 12, illustration no. 19; and p. 132).

Ownership inscriptions in Sephardic script with calligraphic signatures on the verso of the title page and on the (blank) last leaf: "Our rabbis have taught that a person should always write his name on his book lest a random person come along and say that it is his, therefore I have written [my name] in this book... Ezra

138. Raziel HaMalach – First Edition – Amsterdam, 1701 – Segula Book – Fine Copy

"This is the book of Adam HaRishon given to him by Raziel HaMalach". Kabbalah and Segulot. Amsterdam: Moses Mendes Coitinho, [1701]. First edition. Many Kabbalistic illustrations.

This is the first edition, edited and printed from manuscripts. This book is the source of many renowned Segulot, for remembering Torah study, a protective amulet for a woman giving birth, etc. Just having this book in the house is a reputed Segula for protection from harm and fire as stated in the title page: "An excellent Segula to bear wise and sage sons, for success, blessing and to extinguish fire, so that it shouldn't affect his home, and no evil being should reside in his home, since the holy, awesome book is concealed with his money in his treasury and in times of trouble it will afford him speedy salvation. And this, any learned person will attest". Some say that it is a Segula for the childless and women experiencing difficult labor.

18, [1], 19-45 leaves. 23.5 cm. Fine copy with wide margins. Good condition. Stains. Dampstains. Early wood and leather binding, with clasp remnants. New leather spine.

Opening price: \$4000

Estimate: \$6000-8000

138a

138. רזיאל המלאך - דפוס ראשון - אמשטרדם, תס"א - ספר סגולה - עותק נאה

"זה ספרא דאדם קדמאה שנתן לו רזיאל המלאך". קבלה וסגולות. אמשטרדם, [תס"א 1701]. דפוס משה מינדיס קויטיניו. מהדורה ראשונה. איורים קבליים רבים.

לפנינו המהדורה הראשונה שנערכה ונדפסה מתוך כתבי-יד. ספר זה הוא המקור להרבה סגולות ידועות, לזכרון הלימוד, קמיע שמירה ליולדת, ועוד. עצם החזקת ספר זה בבית היא סגולה בדוקה להצלה מפגעים ומשריפות כפי שנכתב בשער הספר שלפנינו: "סגולה מעולה לראות בנים חכמים ונבונים ולהצלחה ולברכה ולכבות אש המערכה שלא ישלוט בביתו וכל שד ופגע רע לא יגור במגורתו למי שהספר הקדוש הנכבד והנורא אתו גנוז וטמון אצל כספו וזהבו באוצרתו ובחילתו ובעת צרתו יהיה לו תשועת מהרה. זה יעידון ויגידון כל בני תורה". יש אמרים שהוא סגולה לחשוכי בנים ולמקשה לילד.

יח, [1], יט-מה דף. 23.5 ס"מ. עותק נאה עם שוליים רחבים. מצב טוב. כתמים. כריכת עץ וקליפה, עם שרידי אבזמים. שדרת עור חדשה.

פתיחה: \$4000

הערכה: \$6000-8000

138b

139

139. סידור "כמנהג קהל קדוש ספרד" - אמשטרדם, תי"ח-תי"ט - הספר הראשון שהדפיס יוסף עטיאש באמשטרדם - עותק נאה

סדר תפלות, כמנהג קהל קדוש ספרד, עם סדר תפלות למועדים ולימים טובים וסדר חמש תעניות. אמשטרדם, [תי"ח-תי"ט 1658-1659]. דפוס יוסף עטיאש.

שלושה חלקים, שער פנימי לכל חלק: תפילות לימות החול ושבת, למועדים ולימים טובים וסדר חמש תעניות.

זהו הספר הראשון שנדפס בבית דפוסו של יוסף עטיאש. ימי נעוריו חזן בואו של עטיאש לאמשטרדם לוטים בערפל. את בית דפוסו באמשטרדם הקים בשנת 1658, כשהוא בן 23 בלבד. הוא היה איש משכיל, בעל חוש מסחרי מפותח שעזר לו ליצור קשרים עם סוכנים ומוכרי ספרים בהולנד ובמדינות נוספות. במשך השנים התפתח בית הדפוס והיה לאחד מבתי הדפוס הגדולים והחשובים באמשטרדם. עטיאש פיתח חידושים שונים בטכניקת הדפוס, שאפשרו לו להדפיס מהדורות חוזרות של ספרים במהירות רבה. מספר חוקרים של תולדות הדפוס הכירו בחידושו וראו בו ממציא הדפוס הסטריאוטיפי. על בית דפוסו של יוסף עטיאש וחידושו, ראה: א.מ. הברמן, פרקים בתולדות המדפיסים העבריים, עמ' 293-310.

חותמות בדף השער ובדף האחרון של "Rabbiner Dr. A. Neuwirth" [כפי הנראה, רבי אהרן נויבירט - אביו של הרב יהושע ישעיה נויבירט בעל "שמירת שבת כהלכתה"]. חתימות של "Moses Neuwirth" [כנראה בן משפחתו].

תקמו דף. 12 ס"מ. מצב טוב. מעט כתמים. חיתוך דפים מזהב. כריכת דמוי-עור ישנה, עם אבזם מתכת לסגירה (האבזם השני חסר). פגמים בכריכה.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$3000-4000

139. Siddur "According to the Rite of the Holy Sephardi Community" - Amsterdam, 1658-1659 - First Book Printed by Joseph Athias in Amsterdam - Fine Copy

Siddur, following the rite of the holy Sephardi community, containing prayers for special days, festivals and the five fast days. Amsterdam: Joseph Athias, [1658-1659].

Three parts, each with a separate title page: prayers for weekdays and Shabbat, for special days and festivals, and the order for the five fast days.

This is the first book printed in the printing press of Joseph Athias. His youth and the circumstances of his arrival in Amsterdam are obscure. He established his printing press in the city in 1658, at the young age of 23. He was an intelligent person with shrewd commercial acumen, which helped him create ties with agents and book-traders in the Netherlands and in other countries. Eventually, his printing press became one of the largest

and most important printing presses in Amsterdam. Athias developed various novel printing techniques, which enabled him to reprint books very quickly. For further information, see: A.M. Haberman, Chapters in the History of the Hebrew Printers, pp. 293-310.

Stamps on the title page and on the last leaf of "Rabbiner Dr. A. Neuwirth" (presumably, R. Aharon Neuwirth - father of R. Yehoshua Yeshaya Neuwirth, author of Shemirat Shabbat K'Hilchata). Signatures of "Moses Neuwirth" (presumably a relative).

546 leaves. 12 cm. Good condition. Few stains. Gilt edges. Old leather-like binding, with a metal clasp for fastening (lacking the second clasp). Damage to binding.

Opening price: \$1000

Estimate: \$3000-4000

140b

140a

140. סידור השל"ה "שער השמים" - מהדורה ראשונה, אמשטרדם, תע"ז 1717 - עותק שלם הכולל את כל החלקים - ספר סגולה

סידור שער השמים - תפלות לימי החול, שבת ומועדים, יצורות, הגדה של פסח, פיוטים וסליחות לתעניות, ספר תהלים ומעמדות, עם פירוש התפלות ע"פ הקבלה הנקרא בשם "שער השמים" - מאת רבינו ישעיה הלוי סגל הורוויץ - השל"ה הקדוש. עם לקט דינים והנהגות, מאת העורך והמו"ל רבי אברהם סגל הורוויץ מפוזן, נין המחבר. אמשטרדם, [תע"ז 1717]. מהדורה ראשונה. עותק שלם הכולל את כל החלקים. ארבעה שערים, בשער הראשון פיתוח נחושת עם איורי דמויות אברהם יצחק ויעקב, ואיורי מועדים. שער נפרד לספר תהלים ושער נפרד לסדר מעמדות.

רבינו השל"ה הקדוש כותב בהקדמה לסידור: "ברוך ה'... אשר הנחני בדרך אמת... והביאני לירושלים עיר הקודש, בשנת שפ"ב, ביום הששי פרשת וזה שער השמים... השער שעולות בו התפילות... דרך שער השמים". בצוואת המחבר הנדפסת בתחילת סידורו, הוסיף: "...ואז עלה במחשבותי לחבר חיבור הקודש הזה, כדי שיהיה נדפס, שיתפשט בכל תפוצות ישראל, כדי שיהיה לי זכות וחלק בכל תפילות ישראל". נוטח התפילות בסידור, ברובם הם בנוטח אשכנז, למעט חלק מהתפילות שנדפסו הנוטח האשכנזי לצד הנוטח הספרדי זה לצד זה. דבר זה נעשה ע"פ צוואת המחבר בעל השל"ה שנדפסה בתחילת הסידור (אך למעשה העורך והמו"ל לא הכניס את כל הוראות המחבר בעניין שינויי הנוטחאות בגוף הסידור).

התפילה בסידור זה יש בה סגולה מיוחדת שהתפילה תתקבל ולא תשוב ריקם. כפי שכתב בעל הב"ח בהסכמתו לסידור זה: "כי אין ספק אצלנו כשיתפשטו בקרב ישראל, כל מי שמתפלל בתוכו שאין תפילתו חוזרת ריקם". רבי אברהם יעקב האדמו"ר הראשון מסדיגורא הזכיר סגולה זו בהסכמתו למהדורתו השלישית של הסידור (ווארשא תרמ"ב): "סידור שער השמים מהגאון הקדוש השליה וכאשר העיד הגאון הקדוש המפורסם בעל הב"ח ז"ל כלשונו הזהב - אין ספק אצלנו שכל המתפלל בו תפילתו לא תשוב ריקם". הגאון המקובל הקדוש רבי נפתלי כ"ץ בעל "סמיכת חכמים" מייחס סגולה זו למחבר עצמו, בעל השל"ה הקדוש, וזה לשונו במכתבו: "...סדר התפילות תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן לשבתות וחדשים וימים נוראים מראשית השנה ועד אחרית השנה שסידר וחיבר הגאון מוהר"ר ישעיה סג"ל בעל "שני לוחות הברית", והיה לו געגועין גדולים על זה הסידור, וגזר על יוצאי חלציו שיביאוהו לבית הדפוס, לזכות את הרבים שיתפללו כסדר הזה בכוונות אלו, וברית כרותה מאתו אם כסדר הזה יעשו לפני שומע תפלה בכל כח ובכוונות ההם, לא ישובו ריקם מלפניו. ופוק חזי מאי עמא דבר והסכמות הגאונים הגדולים הקדמונים המפורסמים שבאותו הדור... מוהר"ר יואל סירקיס בעל בית חדש והגאון הגדול המפורסם מוהר"ר יעקב ז"ל אב"ד מלובלין... והגאון הגדול המפורסם מוהר"ר יום טוב ליפמן העליר זצ"ל בעל תוספות יוט... וכל הנביאים מתנבאים בסגנון אחד הגאונים הנ"ל, שאם יתפללו בכוונות אלו שאין תפילתן חוזרת ריקם".

מסופר על בעל התניא, שבצעירותו "סדר עבודתו היה אז ע"פ סדר השל"ה הקדוש וכוונותיו בספרו השל"ה וסידורו שער השמים" (בית רבי, ברדיטשוב תרס"ב, עמ' 2, פרק א).

[5], ד-שלה; קלט; קל; [1], וב דף. 20.5 ס"מ. מצב כללי טוב. כתמים ובלאי. פגמים קלים וקרעים משוקמים בשני דפי השער ובשלושת הדפים האחרונים. ניתוק בין קונטרסים באמצע שדרת הספר. קרעים בדפים נא, צז-ק, ללא פגיעה בטקסט. כריכת עור חדשה, עם סדקים בשדרה.

פתיחה: \$35,000
הערכה: \$50,000-60,000

140c

140. Shelah Siddur Shaar HaShamayim – First Edition, Amsterdam, 1717 – Complete Copy Including All Parts – Segula Book

Shaar HaShamayim Siddur – Weekday, Shabbat and Festival prayers, Yotzerot, Passover Haggadah, piyyutim and Selichot for fasts, book of Tehillim with Maamadot, including a commentary on the prayers according to Kabbalistic teachings entitled Shaar HaShamayim – by R. Yeshaya HaLevi Horowitz – the holy Shelah.

Includes an anthology of laws and customs, by the editor and publisher R. Avraham Segal Horowitz of Posen (Poznań), great-grandson of the author. Amsterdam, [1717]. First edition. Complete copy containing all the parts. Four title pages appear, the first title page is a copper engraving depicting the figures of Avraham, Yitzchak and Yaakov and the Festivals. Separate title pages for the book of Tehillim and Seder Maamadot.

The Shelah wrote in his foreword to the siddur: "Blessed be G-d... who guided me in the correct path... and brought me to the holy city of Jerusalem, on Friday of Parashat Vayetze 1621... the gate through which prayers rise... via Shaar HaShamayim (the gates of Heaven)". In his will, printed at the beginning of the siddur, he added: **"I thought to compose this holy work, in order to print it and distribute it throughout the Jewish world, so that I may have a merit and share in all the prayers of the Jewish people"**.

The text of the prayers in this siddur on the whole follows Ashkenazi rite, apart from some prayers which were printed in both Ashkenazi and Sephardi rite, side by side. This was done following the author's will printed at the beginning of the siddur (though in practice, the compiler and publisher did not incorporate all the author's instructions regarding the variations of text in the body of the siddur).

Praying from this siddur bears the special Segula of the prayer being accepted and not going unanswered. As the Bach wrote in his approbation to the siddur: **"We have no doubt that when it will become widespread amongst the Jewish people, whoever prays from it will not have his prayer rejected"**. R. Avraham Yaakov, first Rebbe of Sadigura, mentions this Segula in his approbation to the third edition of the siddur (Warsaw, 1882): "Siddur Shaar HaShamayim by the holy Shelah, as the renowned scholar, the Bach, testified... there is no doubt that whoever prays from it, his prayer will not be rejected". The holy kabbalist R. Naftali Katz, author of Semichat Chachamim, ascribes this Segula to the author himself, the Shelah, as he writes: "...order of prayers... from the beginning of the year until the end of the year, arranged and composed by R. Yeshaya Segal author of Shnei Luchot HaBrit, and he was very attached to this siddur, and directed his descendants to publish it, to give the public the privilege of praying in this order, with these Kavanot, and pledged that whoever prays with all his might in this order with those Kavanot, his prayers will not go unanswered. Go out and see how people practice, and the approbations of the great Torah scholars of that generation... R. Yoel Sirkis author of Bayit Chadash, and R. Yaakov Rabbi of Lublin... R. Yom Tov Lipman Heller author of Tosfot Yom Tov... and they all concur that whoever prays with these Kavanot, his prayer will not be rejected".

The Baal HaTanya reputedly prayed in his youth utilizing the Shaar HaShamayim siddur, and following the Kavanot of the Shelah (Beit Rebbi, Berdychiv 1902, p. 2 chapter 1).

[5], 4-335; 139; 130; [1], 52 leaves. 20.5 cm. Overall good condition. Stains and wear. Minor damage and tears to two title pages and last three leaves, repaired. Gatherings split in the middle of the book. Tears to leaves 51, 97-100, not affecting text. New leather binding, with cracks to the spine.

Opening price: \$35,000
 Estimate: \$50,000-60,000

141. חמשה חומשי תורה עם פירוש "אור החיים" – שני כרכים – ונציה, תק"ב – מהדורה ראשונה של פירוש ה"אור החיים" הקדוש

"ארחות חיים" – חמשה חומשי תורה, עם תרגום ופירוש רש"י, עם פירוש אור החיים, מאת רבינו חיים בן עטר – "האור החיים הקדוש". ונציה, [תק"ב 1741]. סט שלם בשני כרכים, מהדורה ראשונה של פירוש האור החיים על התורה.

בשער הספר: "... פירוש חדש על חמשה חומשי תורה... הכינו וגם חקרו... החכם השלם בחכמה וביראה ובענווה, כמוהו"ר חיים ן' עטר נר"ו, מתושבי מערב, ועתה הלך לקבוע בית המדרש בעיר ירושלם תוב"ב... חידושים חדשים לא שערום הראשונים...". בתחילת פירושו כותב המחבר: "נפתחו השמים ואראה מראות אלוקים...".

ספר זה התקבל בכל תפוצות ישראל והפך לאחד מהפירושים הנפוצים במהדורות החומש. במיוחד התקדש החיבור אצל גדולי תנועת החסידות. התקבלותו של הספר התרחשה במהירות, מיד לאחר הוצאתו, זאת בעקבות דברי הבעש"ט על גדולת נשמת המחבר, וכפי שמספר החיד"א, תלמידו של האור החיים הקדוש, בספרו שם הגדולים: "פי' התורה להרב המופלא חסידא קדישא מ' חיים ן' עטר, ונדפס בוויניציא סביב לחומש עם תרגום ורש"י. ושמענו כי עתה בפולוניה הם מחשיבים אותו הרבה, ונדפס עוד שני פעמים. ונתעורר זה ע"י שהרב החסיד קדוש מהר"ר בעל שם טוב הגיד גדולת נשמת מהר"ח הנזכר" (מערכת ספרים, א, נד).

גדולי החסידות הפליגו בחשיבות ובקדושת הספר. האדמו"ר רבי ישראל מרוז'ין אמר שהלימוד באור החיים הקדוש מטהר את הנשמה. בנו האדמו"ר רבי דוד משה מטשורטקוב סיפר כי מאותה העת ששמע את הדברים מאביו הקדוש, נעשה אצלו חיוב ללמוד בכל שבוע את האור החיים על הפרשה. רבי פנחס מקוריץ העיד על עצמו שהוא אשר פרסם את ספר האור החיים בעולם, "שפעם אחת היה בק"ק טשערין, ואמר: אני רואה בעיר אור גדול, ושאל אם נמצא שם ספר אור החיים, ונמצא שם ביד אחד חומש עם אור החיים, והוא האיר על כל העיר... ופעם אחת חלה בנו של הרב ז"ל (רבי פנחס), וקיבל על עצמו ללמוד בכל יום דף מהאור החיים בחומשים הגדולים..." (אמרי פנחס השלם, א, עמ' רפא).

באחד המקומות בספרו, מתבטא בעל "ערבי נחל" על האור החיים, לפני שמפרש קטע סתום מדבריו: "עיינ מה שכתב בזה רוח אפינו בספר אור החיים, ודבריו בלתי מושגים רק ברוח הקודש...".

המחבר, רבינו חיים בן עטר (תנ"ו-תק"ג) – ה"אור החיים" הקדוש, מחכמי סאלי שבמרוקו, התעכב בשנים תצ"ט-תק"ב בליוורנו שבאיטליה, בדרכו לארץ ישראל. את החיבור אור החיים סיים לכתוב בעת שהותו בעיר ליוורנו (בט"ו באב תק"א), ושלחו משם להדפסה בונציה. הספר נדפס בראשית שנת תק"ב.

על תולדות בעל האור החיים וקדושתו, כותב תלמידו החיד"א: "מוהר"ר חיים ן' עטר, עיר וקדיש מק"ק סאלי, ובא לעה"ק ירושלים ת"ו סוף שנת תק"ב. ואני הצעיר זכיתי והייתי בישיבתו הרמתה, ועיני ראו גדולת תורתו, עוקר הרי הרים, וקדושתו הפלא ופלא. ולפי דורנו היה לב הרב מבטית בתלמוד, והיה כמעין המתגבר... ובחדש תמוז תק"ג עלה לשמים בן מ"ז שנה זלה"ה. וחיבר "חפץ ה'", "ראשון לציון", "אור החיים", "פרי תאר", וחכמתו ניכרת מספריו, אך זה אחד מעשרה מחכמתו ורוחב לבו, וחורפתו הפלא ופלא, וחופף עליו כל היום סדר קדושה והבדלה מעניני העה"ז, ורבו עוזו נוראותיו...". (שה"ג, מערכת גדולים, ח, מב).

האדמו"ר רבי יצחק אייזיק מקומראנא, בספרו "נתיב מצוותיך" מוסר דברים נשגבים מהבעש"ט שהתבטא על נשמת ה"אור החיים", בהם בין היתר: "...בכל לילה שמע תורה מפי הקדוש ברוך הוא, ורוב קדושתו אי אפשר לכתוב, והיה מיורדי המרכבה...". רבי אפרים זלמן מרגליות, בעל ה"בית אפרים" כותב אודותיו: "עיר וקדיש, איש אלוקים נורא מאד... הוא היה אבי כל תופשי תורה בארצות המערב...".

בשני השערים נדפס במקור שם הכותר "ארחות חיים", ורק בהקדמת המחבר ובתוך הספר נקרא הפירוש "אור החיים". בטופס שלפנינו, בדף השער של הכרך הראשון, הודבקה על מילים אלו פיסת נייר שעליה מודפסים המילים "אור החיים". תופעה כזו כבר צוינה במפעל הביבליוגרפיה (ראה רשומה 304649).

בדף השער של הכרך הראשון, חתימה בכתובה איטלקית: "לה"ו שלי ד"ט" [יתכן ולפנינו חתימת הגאון רבי דניאל טירני אב"ד פירנצה, בעל 'עיקרי הד"ט'].

שני כרכים. כרך ראשון (בראשית-שמות): [4], פו; עח דף. כרך שני (ויקרא-במדבר-דברים): [2], ס; עב; נח; ח; יב דף. 34 ס"מ. עותק נאה, דפים בהירים ואיכותיים. רוב הדפים במצב טוב, מספר דפים במצב בינוני. כרך ראשון: כתמים, בלאי קל. פגמים וקרעים סביב השוליים של דף השער ושלושה הדפים שאחרי, משוקמים באופן מקצועי במילוי נייר והדבקה. שיקומים בדפים בודדים נוספים. כרך שני: כתמים, כתמי רטיבות במספר דפים. בלאי קל. קרעים גסים בתחתית דף ג מהספירה השניה, עם פגיעה בטקסט, משוקמים בהדבקות נייר. שיקומים בהדבקות נייר בתחתית דפים סה-סו מהספירה השניה. שיקומי שוליים במספר דפים נוספים (בדפי ההפטרות בסוף). יתכן שמספר דפים הושלמו מעותק אחר. רישומי בעלות. כריכות עור חדשות, מהודרות.

פתיחה: \$40,000
הערכה: \$60,000-80,000

שנת 5477
 בן עבודת הקדש עליהם
 בכתף ישאו לפק

חלק ראשון
 אור החיים
 ופירוש חדש על המשה חומשי תורה
 עם תרגום ופירוש זל

הכינו וגם הקדו ליוז ויחזו והלדו החכם הסלם
 כמכנה וזכורה ובמנויה כפוח'ליר
 עשר נר'ו חתומי חסד וחסה
 כלך לקנות בית המדרס כטייר ירושלים
 יו'כב ספסותיו סוכנים בפרדס
 דומים חדושים חדשים
 פשרום הראשונים כלפי
 יגידון בהסכתותיהם חזק
 הרבנים

נעשה ביושר השלימות ברפוס השמחה
 של הנביר הנעלה כמר מאיר נבר
 משה חיים דא זארה יצו כמאשר
 עיני הקורא החזינה מישרים
 בויניציאה יעא

NELLA STAMPARIA VENDRAMIN.
 CON LICENZA DE SUPERIORI.

ימנע אריה איג המידאן

שמחה אלה איה המידעון

הפטרת שבת וראש חודש

יב

האני אשכור ולא אוליד יאמר יהוה אסיאני
 המוליד ונצרתו אמר אלהיך : שמו את
 ירושלם וגילו בה כל אהביה שישו אתה
 משוש כל הפתאבלים עליה : למען תינקו
 ושבעתם משד תנחמיה למען תסצו והתענגתם
 מדי מדי כבודה : כי כה אמר יהוה הנני נטה
 אליה כגדר שלום וכגדל שושף כבוד נויס
 וינקתם על צד תנשא ועל פרכים תשעשעו:
 כאיש אשר אפו תנחמו בן אנכי אנהמם
 וכירושלם תנחו : וראיתם ושט לבבם
 ועצמותיכם פקשא הפרחה ונדעה ירהוה
 את עבדיו ועם אתאיכו : פיהנה יהוה
 באש יבוא וכסופה מרפכתיו להשיב פהמה
 אפו ונערתו בלתי אש : כי כאש יהוה נשפט
 ובחרבו אתי ברב ורבו הלוי יהוה :
 המתקדשים והמטרתים אל הננות אור אהל
 כתוך אבלי שער החיר והשקץ והעכפר
 ירהו יספו נאסי יהוה : ואנכי מעשהם
 ומחשבתיהם באר לקבץ את כל הנשים
 והלשונות

והלשונות וכאן וראו את דבכתי : ושמתו
 בהם את ושלתמי מדם פלוטים אל הנשים
 תרשוש פול ולור משכי קשרת תוכל וזון
 האים ורהקים אשר לא שמעו את שמעו
 ולא ראו את כבודי והגירו את כבודי בגוים:
 והביאו את כל אחיכם : מפל הנשים מנהג
 ליהוה פסוקים וכרכב וכצבים וכפרדים
 ובפרכות עלי דרכי ירושלם אמר יהוה
 כאשר יביאו בני ישראל את הפנתה בכלי
 טחור בית יהוה : ונסתרים אקח לפניהם
 ללויים אמר יהוה : כי כאשר השפנים
 החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה
 עמדים לפני נאסי יהוה בן יעקב זרעם
 ושמכם : והיה מדידתם בתדשו ומדי שבת
 בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר
 יהוה : ויצאו וראו בגברי האנשים הפשעים
 כי פי תלעתם לא תמות ואשם לא תכבה
 והיו הראון לכל בשר :
 והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו
 יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר יהוה :

תמו ונשלמו ההפטרות תהלות

לאל בורא

המאורות

אמרו המרפאים

כי נכלתה הדמסת ספר הקיום הזה העומדים על הסלמנה ראו חובה להנפס לאחר דברים הלה על
 כל קודם כי :
 כי ינחנו בני סוד **טחומש** הסלס הזה רב הכחות ורב החיות **המטה חומשו תורה** מונה בעיון רב
 ותרוממו כגדו : וזה פי דהם התחרטים הסלס כגדול סודי : טיני הטיבה
רשיו דל ומה מקרוב בה למוד תורת משה חים האלהים פי : אור דרורים אמר סוד וחקן הרב המושל
 והכילל סודי רר : **רזים ו עטר** נר' סודים כולל ומספק : כי הרהר רכס היל' רוב
 בקיומיו בלכות ולמדות : ובחמשת האות כי ירו בכל הנה ויהא סוד ויזן לך חידושים חדשים
 כי נכנס סודים מסו רתן דרס ומיד כי כל הדרכים הלה כי : אמרי טון דתתה כל אלהתו הלה סוד דבר ה'
 יחיד הנה ויהא מדי פנדי : ומתנו לא יולנו להחזק מלמד חקת סכחי כי לא נויל למוד עליו סוד
 הלה להיה טין יחה סוד הלו למוד כי כפי טעם כי חובשים אנו כי חכף וחד הלב חוד וכו' והנה
 יחם ויל' לזון יחם בחאריו והאל סכייטו למות הסלס סוד סטתה והלה הנה יגיענו כרוס סכרי
 למות הסלס סכייס הרכה לון קן עד תינון מלל טינס דבר ה' מילוסים :

ויהי
הנה

על ידי ונצב על המלאכה דוד בכר רפאל הים בואינו ולה

ומה ארה ליה ביידיאן

141. Five Books of the Torah with the Or HaChaim Commentary – Two Volumes – Venice, 1741 – First Edition of the Or HaChaim Commentary

Orchot Chaim – Five books of the Torah, with Targum and the Rashi commentary, including the Or HaChaim commentary by Rabbeinu Chaim ibn Attar – The Or HaChaim HaKadosh. Venice, [1741]. Complete set in two volumes, first edition of the Or HaChaim commentary on the Torah.

The title page reads: "...a new commentary on the five books of the Torah... was prepared and researched... by the scholar who is complete in wisdom, fear and humility, R. Chaim ibn Attar, a resident of the Maghreb, who went to set up his study hall in Jerusalem... innovative novellae which our predecessors did not envision...". The author begins his commentary with the statement: "**The skies opened up and I perceived heavenly sights...**".

This book was accepted in the entire Jewish Diaspora and became a classic commentary in editions of the Torah. This composition was especially sacred to the leaders of the Chassidic movement. The book became instantly recognized, due to the Baal Shem Tov's praise of the eminence of the author's soul, as the Chida, disciple of the Or HaChaim, relates in his book *Shem HaGedolim*: "The commentary on the Torah by the outstanding and holy R. Chaim ibn Attar, was printed in Venice in the Torah edition with Targum and Rashi. **And we heard that it is now held in high regard in Poland, and was printed there in another two editions. And this was due to the praise of the holy R. Yisrael Baal Shem Tov on the greatness of R. Chaim's soul**" (*Maarechet Sefarim*, I, 54).

Chassidic leaders describe the importance and holiness of the book in effusive terms. Rebbe Yisrael of Ruzhin stated that learning the Or HaChaim commentary purifies the soul. His son, Rebbe David Moshe of Chortkov (Chortkiv) related that after hearing this, he began learning the Or HaChaim commentary on the weekly portion consistently. R. Pinchas of Korets testified that he was the one who publicized the Or HaChaim, through an episode which occurred in Tcherin (Chyhyryn), when he exclaimed that he could see a great light in the city and he inquired whether anyone held a book of the Or HaChaim commentary in their possession. When the book was found, he asserted that it was what was illuminating the whole town. On a different occasion, his son took ill, and he undertook to learn a page a day of the Or HaChaim commentary (*Imrei Pinchas HaShalem*, I, p. 281).

The *Arvei Nachal*, in one instance, before elucidating an ambiguous passage of the Or HaChaim commentary, described it as unfathomable without Divine Inspiration. The author, R. Chaim ibn Attar (1696-1743), known as the holy Or HaChaim, was a Torah scholar from Salé, Morocco, who spent the years 1739-1741 in Livorno, Italy, on his way to Eretz Israel. He completed his

composition Or HaChaim while in Livorno (on Av 15, 1741), and sent it to Venice to be published. The book was printed in autumn 1741.

In his biographic description of the Or HaChaim, his disciple the Chida wrote: "R. Chaim ibn Attar, a holy man from Salé, came to Jerusalem in the summer of 1742. And I merited to be a member of his elevated yeshiva, and my eyes saw the greatness of his Torah, he uprooted mountains, and his holiness was wondrous... he was like an ever-gushing fountain... and in Tamuz 1743 he was called up to Heaven at the age of 47. He authored *Chefetz HaShem*, *Rishon LeTzion*, *Or HaChaim* and *Pri Toar*, and his sagacity is discernable in his books, yet this is only a tenth of his wisdom... his sharpness was unbelievable, he exercised continuous separation from materialism ..." (*Shem HaGedolim*, *Maarechet Gedolim*, 8, 42).

Rebbe Yitzchak Isaac of Komarno, in his book *Netiv Mitzvotcha*, quotes the exalted terms the Baal Shem Tov used to describe the soul of the Or HaChaim, "... **every night he heard Torah from G-d, most of his holiness is not possible to describe in words, and he descended from the Merkava...**".

R. Efraim Zalman Margolies, the Beit Efraim, also described him in superlative terms, as a heavenly being, father of all Torah bearers in the Western countries.

On both title pages, the title was originally printed as "Orchot Chaim", and only in the author's preface and in the body of the book is the commentary named Or HaChaim. In this copy, a strip of paper bearing the printed words Or HaChaim, was pasted over the title in the title page of the first volume. This phenomenon is recorded in the *Bibliography of the Hebrew Book* (see listing 304649).

On the title page of the first volume, a signature in Italian script appears: "Mine, D.T." (this may be the signature of R. Daniel Terni Rabbi of Florence, author of *Ikrei HaDat*).

Two volumes. Vol. I (*Bereishit-Shemot*): [4], 86; 78 leaves. Vol. II (*Vayikra-Bamidbar-Devarim*): [2], 60; 72; 58; 8; 12 leaves. 34 cm. Fine copy, light-colored high-quality leaves. Most of the leaves in good condition, several leaves in fair condition. Vol. I: Stains, light wear. Marginal damage and tears to title page and three subsequent leaves, professionally restored. Repairs to several other leaves. Vol. II: Stains, dampstains to several leaves. Light wear. Large tears to the foot of leaf 3 of the second pagination, affecting text, repaired. Paper repairs to the bottom of leaves 65-66 of the second pagination. Marginal repairs to several other leaves (leaves of Haftarat at the end). Several leaves may be provided from a different copy. Ownership inscriptions. New, elaborate leather bindings.

Opening price: \$40,000
Estimate: \$60,000-80,000

142

142. Kitzur Shulchan Aruch – First Edition – Ungvar, 1864

Kitzur Shulchan Aruch, by R. Shlomo Ganzfried. Ungvar (Uzhhorod), [1864]. First edition.

First edition of the famous Kitzur Shulchan Aruch, widely accepted throughout the Diaspora. 14 editions were printed during the lifetime of the author, and hundreds of additional editions, translated into various languages, were printed throughout the years. It is estimated that so far over 2 million copies of the book were printed, a unique phenomenon in Halachic Torah literature (Otzar Yisrael, New York, 1909, notes that up until that point, half a million copies had already been published, and according to the bibliographer Dr. Yitzchak Rivkind, over a million copies had been published by 1960).

R. Shlomo Ganzfried (1804-1886) was the son of R. Yosef, rabbi of Ungvar, Hungary and disciple of R. Zvi Hirsh Heller (R. Hirshle Charif), author of Tiv Gittin, who raised him after the untimely passing of his father. R.

142. ספר קיצור שלחן ערוך – מהדורה ראשונה – אונגוואר, תרכ"ד

ספר קיצור שלחן ערוך, מאת רבי שלמה גאנצפריד. אונגוואר, [תרכ"ד 1864]. מהדורה ראשונה.

מהדורה ראשונה של ספר קיצור ההלכה המפורסם, שהתקבל בכל תפוצות ישראל. כבר בחיי המחבר נדפס ב-14 מהדורות, ומאז נדפס בעוד מאות מהדורות, תורגם לשפות שונות, ומעריכים כי עד לימינו נדפסו ממנו למעלה מ-2 מיליון עותקים, תופעה שאין לה אח ורע בספרות התורנית-הלכתית [ב"אוצר ישראל" ניו יורק תרס"ט מביא שעד זמנו יצאו לאור כחצי מיליון טפסים מספר קיצור שו"ע, ועל פי דברי הביבליוגרף ד"ר יצחק ריבקינד, עד שנת תש"כ הופיעו ממנו למעלה ממיליון טפסים].

הגאון רבי שלמה גנצפריד (תקס"ד-תרמ"ו), בן רבי יוסף (שהיה דיין ומו"ץ באונגוואר). בהיותו בן שמונה שנים מת עליו אביו, וחיווכו עבר לידי הרב צבי הירש הלר [ר' הירשלי חריף] מחבר הספר הידוע "טיב גיטין". ספרו הראשון "קסת הסופר" על הלכות כתיבת סת"ם יצא לאור בשנת תקצ"ד בעיר אפען, הספר זכה להסכמת מרן ה"חתם סופר" אשר כתב כי לא יתנו קבלת סופר לתלמידים עד שיהיו בקיאים בספר הזה ואף עיטרו בהגותו. כיהן כראב"ד אונגוואר משנת תר"י עד פטירתו בשנת תרמ"ו, והיה מגדולי העומדים בראש מערכות הרבנות האורתודוקסית בהונגריה.

חיבר עשרות חיבורים חשובים, אך עיקר פרסומו בא בשל ספרו המפורסם "קיצור שלחן ערוך", אשר זכה למהדורות רבות מאז שיצא לראשונה.

[4], קמד דף. 21 ס"מ. נייר איכותי. מצב טוב. כתמים ובלאי. כתמי רטיבות. נקב עש בודד העובר ברוב דפי הספר. כריכת עור חדשה.

פתיחה: \$1500

הערכה: \$3000-6000

143

143. Tehillim – Safed, 1833

Tehillim, with the Be'urei Zohar and Metzudat Zion commentaries. Safed: R. Yisrael Bak, [1833].

One of the first books printed by R. Yisrael Bak in Safed, about one year after he established his printing press in the city.

On the verso of the title page is the introduction of the printer R. Yisrael Bak: "And all who purchase and spend their gold and silver on books printed here in the Holy Land, especially books of Tehillim with the Zohar to carry in his bosom and in his bag, G-d should save him from all distress, harm and fright...". This is followed by another long introduction by R. Gershon Margaliot. He tells how he begged Yisrael Bak not to print the Kabbalistic commentary Be'urei HaZohar alone, rather alongside verses of Tehillim and in the end his advice was heeded.

Kavanat HaMeshorer (the intent of the poet) is printed at the beginning of each Psalm. The volume also contains prayers recited before and after reading Tehillim on

143. ספר תהלים – צפת, תקצ"ג

ספר תהלים, עם פירוש באורי זוהר ומצודת ציון. צפת, [תקצ"ג 1833]. דפוס רבי ישראל ב"ק.

מהספרים הראשונים שנדפסו בידי רבי ישראל ב"ק בעיר צפת, כשנה לאחר יסוד בית דפוסו בעיר.

מעבר לדף השער הקדמת המדפיס רבי ישראל ב"ק: "וכל הקונים אשר יקנו ויזולו זהבם וכספם על הספרים אשר יהיו נדפסים פה באה"ק טוב"ב ובפרט ספרי תהלים עם הזוהר אשר יחזיק בחיקו ובתרמילו, השי"ת יצילם מכל צער ונזק ובהלה...". הקדמה נוספת, ארוכה, מהמביא לדפוס, רבי גרשון מרגליות, בה הוא מספר כיצד הפציר ברבי ישראל ב"ק לא להדפיס את הביאור הקבלי "באורי זוהר" לבדו, אלא לצד פסוקי התהלים, כפי שאכן נדפס בסופו של דבר.

בראש כל מזמור נדפסה "כוונת המשורר". כן כולל הכרך תפילות קודם ואחר תהלים בחול, בשבת, ביום-טוב וליל הושענה רבה, תפלה בעד החולה וסדר פדיון הנפש.

[4], קנב דף. 15 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים ובלאי. קרעים בשולי דף השער ובשולי דפים נוספים בעיקר בתחילת הספר, משוקמים שיקום מקצועי, עם פגיעות קלות בטקסט. פגעי עש במקומות בודדים, משוקמים, עם פגיעה בטקסט. פגמים. שוליים תחתונים חתוכים במספר דפים, ללא פגיעה בטקסט. כריכת עור חדשה, נאה. בדף השער, מעל שם מקום הדפוס 'צפת', רישום בכת"י אשכנזי: "עבר ארץ ישראל פה [צפת]". לפי הידוע, כך נהג לחתום רבי ישראל משקלוב תלמיד הגר"א, שישב בצפת בתקופת ההדפסה [להערכתנו, הכיתוב הנ"ל אינו בכתב-ידו, והוא כנראה חיקוי מתקופה מאוחרת].

פתיחה: \$5000

הערכה: \$6000-8000

weekdays, Shabbat, Yom Tov and Lel Hoshana Raba and a prayer for the sick and Seder Pidyon Nefesh.

[4], 152 leaves. 15 cm. Good-fair condition. Stains and wear. Professionally restored tears to margins of title page and to margins of other leaves, particularly at the beginning of the book, slightly affecting text. Worming in a few places, repaired, affecting text. Defects. Bottom margins trimmed on several leaves, not affecting text. New, elegant leather binding.

An inscription in Ashkenazi script appears on the title page above the place of printing, "Safed": "The dust of Eretz Israel here [Safed]". This phrase was used as a signature by R. Yisrael of Shklow, the Vilna Gaon's disciple who lived in Safed at the time of this printing [in our opinion, this inscription was not written by him and was added at a later time].

Opening price: \$5000

Estimate: \$6000-8000

144a

בדפוס זה של רבי שלמה יאריש רפופרט נדפס בשנת תקמ"ח הספר הקדוש "נועם אלימלך", ועל-פי המקובל היו עובדי הדפוס אנשים קדושים מ"ל"ו הצדיקים הנסתרים" (ראה הרב ב' לנדא, בספר הרבי ר' אלימלך מליזנסק, ירושלים, תשכ"ג, עמ' שיא, המביא מסורת בעל פה (בשם הגאון רבי משה הלברשטאם), על סגולתו הרבה של ספר נועם אלימלך דפוס רבי שלמה יאריש, ש"נדפס על ידי פועלים יראי ה' שעסקו בהדפסה בקדושה ובטהרה, ומהם שהיו בין ל"ו הנסתרים שעליהם העולם עומד").

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$15,000-20,000

144. סידור רבי אשר - לבוב תקמ"ח - מהדורה ראשונה - המהדורה שהתחבבה על תלמידי הבעש"ט

סדר תפלה מכל השנה, עם כוונות האר"י, שלושה חלקים, בעריכת רבי אשר מרגליות ממעז'בוז' ובראד. [לבוב, תקמ"ח 1787. דפוס רבי שלמה יארוש ראפופרט]. מהדורה ראשונה. עותק שלם, שלושת החלקים בשני כרכים. חלק ראשון - תפילות לחול, חלק שני - תפילות לשבת, חלק שלישי - תפילות למועדים. נוסח התפלה שבסידור הוא נוסח ספרד, על פי הגהות האריז"ל בנוסח התפלה, ועם קיצור כוונותיו.

הסידור במתכונת זו נערך על ידי חכמי ומקובלי הקלויז בבראד, ונדפס לראשונה בזולקוה תקמ"א. הנוסח והכוונות נערכו במהדורה היא על פי הספרים משנת חסידים, ופרי עץ חיים (שהיה עדיין בכתב-יד). בסידור במהדורה שלפנינו ראשית כל תוקנו הטעויות שנפלו במהדורת זולקוה, ובנוסף לכך נוספו הוספות ע"פ ספרים נוספים המיוסדים על כתבי האר"י: עץ חיים, ספר היחודים, מחברת הקודש, ומסידור של הגאון המקובל החסיד המפורסם איש אלקים מו' שבת יזלה"ה מק"ק ראשקאב, תלמיד הבעש"ט (שהיה עדיין בכתב-יד).

הסידור שלפנינו נערך על ידי רבי אשר ב"ר שלמה זלמן מרגליות ממעז'בוז' ובראד, מחכמי הקלויז בבראד, תלמיד מובהק של "המאור הגדול המפורסם, המקובל האלקי מוהר"ר חיים צאנזר ז"ל מבראד, אשר גדולה שימושי ויצקתי מים על ידו בפרט בלימוד החכמה הנוראה האמתית הזאת" (מתוך הקדמת רבי אשר לסידור). בסידור נדפסו הסכמותיהם של חכמי הקלויז בבראד, וכן הסכמתו של רבי ישכר דוב אב"ד זלוטשוב, מגדולי החסידות.

בספר אמרי פנחס השלם (א, עמ' רכג-רכד) כותב: "הסידורים שלהם (של תלמידי הבעש"ט) היה סידור האריז"ל דפוס לבוב (מהדורת הסידור שלפנינו), ולא רצו להתפלל בסידור אחר, כי גם הרב ז"ל (רבי פנחס מקוריץ) התפלל בסידור הנ"ל והיה חשוב מאד אצלו... וכשנדפס סידור הנ"ל תפשוהו כאבן טוב ונחשב אצלם מאד". מאז שנדפס סידור זה התפלל רבי פנחס מקוריץ עד לפטירתו רק מסידור רבי אשר. כמו כן "שר בית הזהר", רבי צבי הירש מזידיטשוב, וצאצאיו האדמו"רים, התפללו בסידור זה, ואף עיטרו את הסידור בהגהותיהם. רבי יעקב שמעון, בנו של רבי פנחס מקוריץ, אמר: "אין להתפלל כי אם בנוסח האריז"ל דפוס לבוב, או בסדורו של רבי שבת, ולא בנוסחאות האחרות שבסידורים החדשים".

עותק שלם, שלושה חלקים בשני כרכים. כרך א': [216] דף. כרך ב': [182] דף. 17.5 ס"מ. מצב כללי טוב. רוב הדפים שלמים ובמצב טוב, כתמים. דף השער וכעשרים דפים נוספים בתחילת ובסוף הכרכים עם פגיעות וקרעים, בעיקר בשוליים, משוקמים באופן מקצועי בהדבקה ומילוי נייר (עם פגיעה קלה בטקסט במקומות בודדים). נקבים בשוליים הפנימיים שנעשו לצורך כריכה. חותמות. כריכות עור חדשות מהודרות.

סטפנסקי חסידות, מס' 414.

144. Rabbi Asher's Siddur – Lviv, 1787 – First Edition – Edition Valued by the Disciples of the Baal Shem Tov

Year-round prayers, with Kavanot HaAri, three parts, arranged by R. Asher Margolies of Medzhybizh and Brody. [Lviv: Shlomo Yarish Rappoport, 1787]. First edition.

Complete copy, all three parts in two volumes. Part I – weekday prayers, part II – Shabbat prayers, part III – Festival prayers.

The prayers in this siddur are according to Nusach Sefard, with the Arizal's corrections to the text of the prayers, and his abridged Kavanot.

The siddur in this format was arranged by the scholars and kabbalists of the Brody Kloiz, and

144b

was first printed in Zhovkva in 1781. The text and Kavanot in that edition were printed based on books of Chassidic teachings, and Pri Etz Chaim (still in manuscript form at that time). In the present edition of the siddur, mistakes which crept into the Zhovkva edition were corrected, and additions were inserted according to other books based on the writings of the Arizal: Etz Chaim, Sefer HaYichudim, Machberet HaKodesh, and from "the siddur of the great kabbalist and chassid R. Shabtai of Raşcov", disciple of the Baal Shem Tov (which was still in manuscript form).

This siddur was arranged by R. Asher son of R. Shlomo Zalman Margolies of Medzhybizh and Brody, a scholar of the Brody Kloiz, close disciple of "the great and prominent kabbalist, R. Chaim Sanzer of Brody... from whom I learnt much, particularly in this awesome and true wisdom" (from R. Asher's preface to his siddur). The siddur bears the approbations of the scholars of the Brody Kloiz, in addition to the approbation of R. Yissachar Dov, Rabbi of Zolochiv, a leading Chassidic figure.

Imrei Pinchas HaShalem (1, pp. 223-224) states: "their siddurim (of the disciples of the Baal Shem Tov) were the Arizal's siddur printed in Lviv (this edition), and they did not wish to pray from any other siddur, since the Rav (R. Pinchas of Korets) prayed from this siddur and held it in high regard... and when this siddur was printed, they grabbed it like a precious stone and greatly treasured it". Since R. Asher's siddur was printed, R. Pinchas of Korets would pray only from it. The Sar Beit HaZohar, R. Tzvi Hirsh of Zidichov (Zhydachiv), and the Rebbes descending from him, likewise prayed from this siddur and even adorned it with their notes. R. Yaakov Shimon, son of R. Pinchas of Korets, said: "One should only pray from the Lviv edition of the Arizal's siddur, or in the siddur of R. Shabtai, and not from other versions of more recent siddurim".

Complete copy, three parts in two volumes. Vol. I: [216] leaves. Vol. II: [182] leaves. 17.5 cm. Overall good condition. Most of the leaves are complete and in good condition, stains. Damage and tears to the title pages and approx. twenty more leaves at the beginning and end of the volumes, mostly in the margins, professionally restored (with slight damage to the text in a few places). Holes to the inner margins for binding purposes. Stamps. New, elaborate leather bindings.

Stefansky Chassidut, no. 414.

The printing press of R. Shlomo Yarish Rappoport also notably published the holy book Noam Elimelech in 1788, and its workers were reputedly holy men of the 36 hidden righteous people of the generation (see: R. B. Landau, R. Elimelech MiLizhensk, Jerusalem, 1963, p. 311, who quotes an oral tradition [in the name of R. Moshe Halberstam], on the unique qualities of R. Shlomo Yarish's edition of the Noam Elimelech, which "was printed by G-d fearing workers, who worked in sanctity and purity, and some were of the 36 hidden righteous ones upon whom the world stands").

Opening price: \$10,000
 Estimate: \$15,000-20,000

145a

בנו, האדמו"ר רבי אברהם בצלאל נתן נטע, שכונה גם "ר' אלטר" (נפטר תרצ"ג). בראשית מלחמת העולם הראשונה יצא לפולין והשתקע בעיר סוסנוביץ, שם ניהל את חצרו והיה ידוע בפולין בכינוי "האדמו"ר מארץ ישראל".

עותק שלם. [6], קנו; קלד, קמו-קנו, קנה-קפח דף. 21 ס"מ. חלק מהדפים בצבע תכלכל. מצב טוב-בינוני. כתמים ועקבות רטיבות. קרעים ובלאי. קרעים גסים בדף השער, עם פגיעה בטקסט, משוקמים בהדבקת נייר. קרעים במספר דפים נוספים, עם פגיעה בטקסט בשני מקומות, משוקמים בחלקם בהדבקת נייר. נקבי עש במספר דפים. כריכת עור חדשה מהודרת.

פתיחה: \$12,000

הערכה: \$20,000-40,000

145b

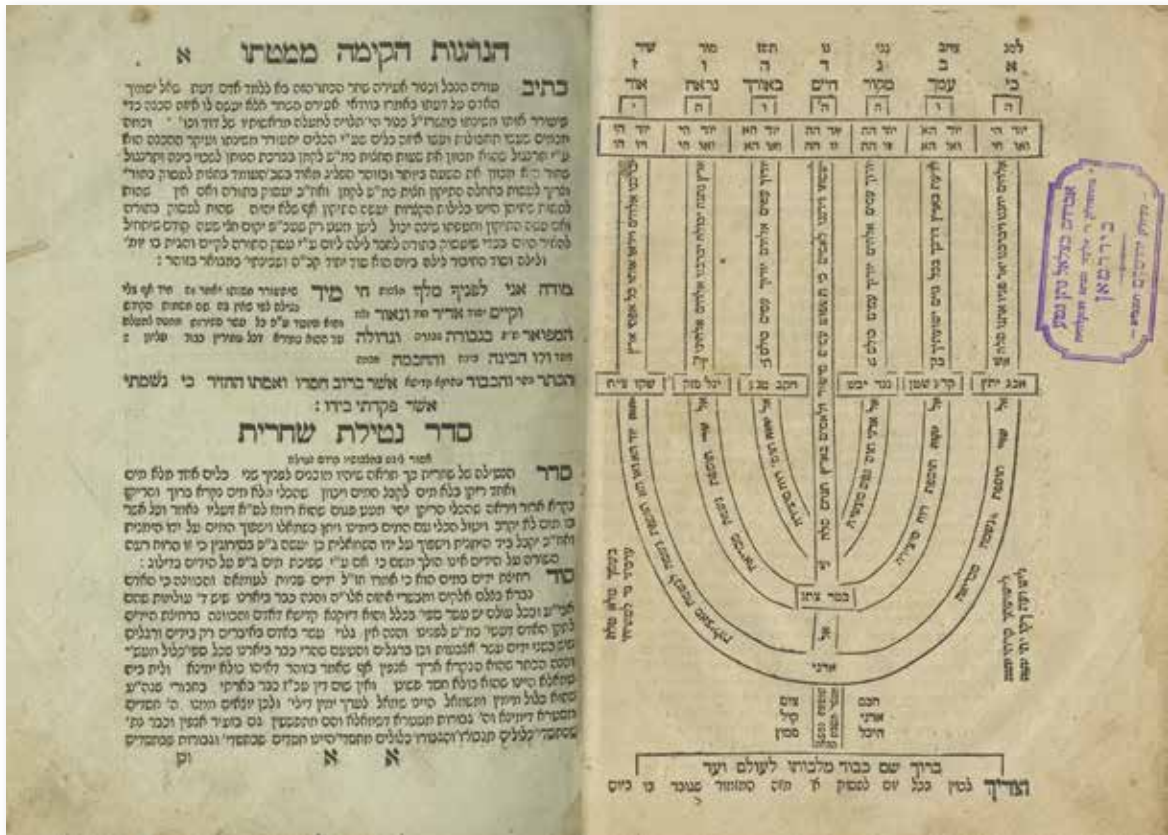
145. סידור הארי"י "קול יעקב" - העותק של האדמו"ר רבי אלעזר מנחם מנדל בידרמן מלעלוב ושל בנו האדמו"ר מסוסנוביץ - מהדורה ראשונה, סלאוויטא, תקס"ד - הסידור שגדולי צדיקי החסידות קבעו בו את תפילתם

סידור הארי"י "קול יעקב", חלק ראשון, תפלות לימות החול, עם דרושים וכוונות הארי"י, מאת המקובל רבי יעקב קאפיל ליפשיץ ממעזריטש. חלק ראשון, לימות החול. [סלאוויטא, תקס"ד 1804]. מהדורה ראשונה. דפוס רבי דוב בער סג"ל ורבי דוב בער ב"ר פסח. העותק של האדמו"ר רבי אלעזר מנחם מנדל בידרמן מלעלוב ושל בנו האדמו"ר מסוסנוביץ. בשער הספר ובדף פט מופיעות חותמות האדמו"ר רבי "אלעזר מנחם בה"ר מה"י משה זצלה"ה, בעיה"ק ירושלים ת"ו". במספר דפים מופיעות חותמות בנו רבי אלטר אברהם בצלאל נתן נטע בידרמן, "האדמו"ר מארץ ישראל" בסוסנוביץ שבפולין.

סידור עם ביאורים וכוונות התפילה ודינים והנהגות על דרך הקבלה. רבים מגדולי החסידות קבעו בסידור זה את תפילתם, ולא מש מעל שולחנם, ביניהם: המגיד מקוז'ניץ, המגיד רבי מרדכי מטשרנוביל, ה"עריב נחל", רבי אברהם מטשכנוב. חלקם אף כתבו הגהות בגליונות הסידור. בהסכמת ר' אשר צבי מאוסטרהא על הסידור כתב: "מפי השמועה שמעתי שהסידור הזה ראה הנשר הגדול קדוש עליון מ"ו הבעש"ט נבג"מ וישר בעיניו".

המקובל רבי יעקב קאפיל ממעזריטש הוא גם מחברו של ספר הקבלה "שערי גן עדן" (קורץ, תקס"ג). בשער ספרו "שערי גן עדן" נכתב "כפי אשר נשמע מפי דובר צדק ואמת, שבהיות... הבעש"ט ז"ל בקהילות קודש הנ"ל הובאו לפניו... סידור התפלה אשר חיבר, וקרא בהם פה הקדוש הנ"ל שתים ושלש דלתות, וחביבם ונישקם, ולקח דברי קודש הנ"ל וישם מראשותיו... ונענע בראשו אשרי העם שלו ככה...". חכמי מעזריטש כותבים שם בהסכמתם: "כולם יודעים שהכתבים של המחבר הנ"ל היה למראה עיניו של הבעש"ט זצלה"ה, ועצר כח לדבק בזרועותיו הכתבים של המחבר...". רבי לוי יצחק מברדיטשוב כותב שם בהסכמתו על המחבר: "וכבר נודע ביהודא ובישראל גדול שמו, שהיה מקובל נאמן, ושכל דבריו נאמרו ברוח הקודש".

ספרי רבי יעקב קאפיל הם ליקוט עיבוד ועריכה מחדש של כתבי הרמ"ק, רבי חיים ויטאל, ורבי ישראל סרוג, בתוספת חידושיו שלו. האדמו"ר רבי אלעזר מנחם מנדל בידרמן מלעלוב (תקפ"ז-תרמ"ג), האדמו"ר השלישי לבית לעלוב, בנו של רבי משה מלעלוב. עמד בראש היישוב החסידי בירושלים. התפרסם ונודע כבעל מופת ופועל ישועות וכאיש קדוש אשר רוח הקודש הופיעה בבית מדרשו. היה נערץ על צדיקי דורו, חסידים ומתנגדים כאחד. ה"תפארת שלמה" מרדומסק שלח אליו קוויטלאך, ובעל ה"דברי חיים" מצאנו התבטא פעם אודותיו לביל הסדר כי "הסדר שעורך עתה ר' אלעזר מנדל בירושלים יפה מכל הסדרים של כל הצדיקים". רבי אלעזר היה האדמו"ר הירושלמי הראשון, והיה בכל הוויתו איש ירושלים. התפרסם בתפילותיו הארוכות בכותל המערבי דבר יום ביומו. לפי המסופר, הקאפטן הירושלמי הזהוב נתפר לראשונה במתכונתו המיוחדת על פי הוראותיו, שהקפיד לשנותן במספר שינויים מהקאפטן הספרדי-טורקי (שדמה יותר לגלימה ערבית), ומאז ואילך נהיה ללבוש הירושלמי הטיפוסי של בני הישוב הישן הירושלמי (ראה: "תפארת בית דוד" מאת נכדו רבי משה יאיר ויינשטוק, ירושלים, תשכ"ח).

145c

Moshe of Lelov. He headed the Chassidic population of Jerusalem, where he was reputed as a wonder-worker and holy man endowed with Holy Spirit. He was revered by the righteous men of his times, both Chassidim and Mitnagdim. The Tiferet Shlomo of Radomsk sent him kvitlach, and the Divrei Chaim of Sanz on one Passover eve stated that "the seder now being conducted by R. Elazar Mendel in Jerusalem surpasses all the sederim of all righteous men".

R. Elazar was the first Jerusalemite Rebbe, and was a Jerusalemite with all his being. He was renowned for his lengthy daily prayers at the Western Wall. Reputedly, he designed the first Jerusalem gold-colored kaftan, which was purposefully different from the Turkish-Sephardi kaftan (which was more similar to the Arab robe), and from that time on, this type of kaftan became the typical attire of the Jerusalem Old Yishuv (see: Tiferet

Beit David by his grandson R. Moshe Yair Weinstock, Jerusalem, 1968).

His son, Rebbe Avraham Betzalel Natan Notte, known as R. Alter (d. 1933), emigrated to Poland at the outbreak of WWI and settled in Sosnowitz, where he held his court. He was known in Poland as the Rebbe from Eretz Israel.

Complete copy. [6], 156; 134, 146-153, 155-188 leaves. 21 cm. Some light-blueish leaves. Good-fair condition. Stains, dampstains and signs of past dampness. Tears and wear. Large tears to the title page, affecting text, repaired with paper. Tears to several more leaves, affecting text in two places, partially repaired with paper. Worming to several leaves. New, elaborate leather binding.

Opening price: \$12,000
 Estimate: \$20,000-40,000

146. ספר תהילים, דפוס סלאוויטא – העותק של האדמו"ר רבי יעקב יוסף מסקווירא

ספר תהילים, באותיות גדולות, עם פירושי ה"מצודות". [סלאוויטא, תקצ"ה 1835. דפוס רבי שמואל אברהם שפירא, בנו של רבי משה שפירא].

עותק חסר שער ודפים נוספים, וללא סדר מעמדות. עותק זה היה בבעלות של האדמו"ר רבי יעקב יוסף טוורסקי מסקווירא-ארה"ב, שהיה משתמש בו לאמירת תהילים.

מקורו הגאון הצדיק רבי דוד מושקוביץ אב"ד באניהאד הביא לו במתנה עותק שלם של תהילים דפוס סלאוויטא, והאדמו"ר השיב לו במתנה ונתן את ספרו הישן בו היו חסרים דפי השער וההקדמות. בדף בטנת הכריכה, מודבק כתב עדות בכתב ידו וחותמת בנו של הרב מבניאהד, מהתאריך יסן תשנ"ז, המעיד "ששמעתי מא"מ זללה"ה שנתן במתנה לכ"ק אדמו"ר רי"י מסקווירא זי"ע תהילים דפוס סלאוויטא, ותמורת זה קיבל את התהילים הישן שלו שחסר בו כמה דפים בראש הספר, וע"ז באתי עה"ח [יעקב משה?] מושקוביץ".

האדמו"ר הקדוש רבי יעקב יוסף טברסקי מסקווירא (תרנ"ט-תשכ"ח), מגדולי האדמו"רים בארה"ב. נולד בסקווירא וכיהן באדמורו"ת בקאלארש (בסרביה). לאחר השואה הגיע לניו יורק, שם הקים את קהילתו ברובע מיוחז "ניו-סקוויר", קהילה הידועה עד היום באופיה השמרני, ומשמרת יהדות-חסידיית אונטנטית כדוגמת עיריית אירופה שלפני השואה.

הרב הצדיק רבי דוד מושקוביץ (תרס"ט-חשון תשמ"ו), נולד בקרסטיר. לאחר השואה כיהן ברבנות בוניאהד ומישקולץ. עלה בשנות התש"י לירושלים, וכיהן כמו"צ ב"עדה החרדית". איש קדוש, חסידא ופרישא. סיפורי מופת רבים ידועים עליו מגודל קדושתו ו"רתיחתו" ביראת שמים. היו לו הקפדות מיוחדות בעניני קדושה ואחת מהם שלא נתן ידו למי שלא טבל במקוה וכשהיה צריך לשלם באוטובוס וכדו' לבש על ידו כפפה. מגדולי חסידי בעלז, ומקורב לחסידות סקווירא, דושינסקי וסאטמר [בתקופה שבין פטירת האדמו"ר רבי אהרן מבעלז ובין הכתרת כ"ק האדמו"ר שליט"א, היו חסידי בעלז מתאספים בימים נוראים להתפלל יחדיו בישיבת בעלז בירושלים, והיו מכבדים את הרב מבניאהד להתפלל כשליח ציבור בתפילות המוספין - אשר בחסידות בעלז היה נהוג, שבתפילה זו האדמו"ר עולה לשליח ציבור].

א-ג, ה-קסו דף (במקור: [2]), קסו דף - סה"כ חסרים 3 דפים). 17.5 ס"מ. נייר לבן וכחלחל. מצב בינוני. סימני שימוש רבים. כתמים שונים. קרעים ובלאי רב. שיקומים מתקופות שונות. בדפים א-ג קרעים ופגמים עם חסרון משמעותי בטקסט (משוקמים ומשוחזרים בצילום אמנותי של הקטעים החסרים). מספר הגהות בכתב-יד בעט כחולה. כריכת עור חדשה ומהודרת.

סגולה מיוחדת נודעת, באמירת תהילים מתוך ספר ממהדורות סלאוויטא, שנדפסו בקדושה ובטהרה ע"י האדמו"ר הצדיק רבי משה שפירא מסלאוויטא בנו של רבי פנחס מקוריץ, וע"י בנו האדמו"ר הקדוש רבי שמואל אברהם שפירא.

פתיחה: \$10,000

הערכה: \$20,000-30,000

145. Arizal Siddur Kol Yaakov – Copy of Rebbe Elazar Menachem Mendel Biderman of Lelov and his Son the Rebbe of Sosnovitz – First Edition, Slavita, 1804 – Siddur Chassidic Leaders Prayed from Regularly

Arizal Siddur Kol Yaakov, part I, weekday prayers, with homilies and the Kavanot of the Arizal, by the Kabbalist R. Yaakov Koppel Lifshitz of Mezeritch (Mezhirichi). Part I, for weekdays. [Slavita]: R. Dov Ber Segal and R. Dov Ber son of R. Pesach, [1804]. First edition.

Copy of Rebbe Elazar Menachem Mendel Biderman of Lelov (Lelów) and of his son the Rebbe of Sosnowitz (Sosnowiec). The title page and leaf 89 bear stamps of Rebbe "Elazar Menachem son of R. Moshe, in the holy city of Jerusalem". Several leaves contain stamps of his son R. Alter Avraham Betzalel Natan Notte Biderman, the Rebbe from Eretz Israel in Sosnowitz, Poland.

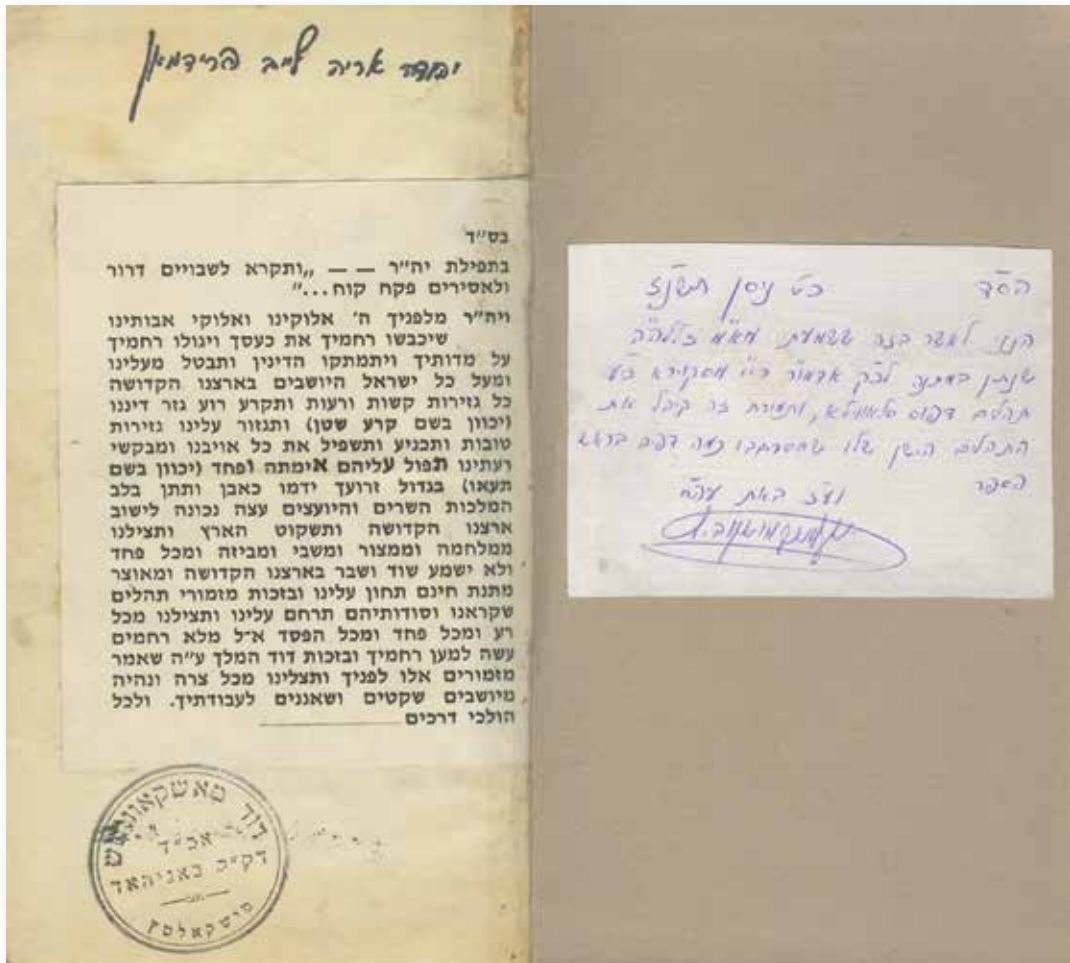
Siddur with commentaries, Kavanot, laws and customs, according to Kabbalistic teachings.

Many of the foremost Chassidic leaders prayed regularly from this siddur, retaining it continually on their table, including the Maggid of Kozhnitz (Kozienice), the maggid R. Mordechai of Chernobyl, the Arvei Nachal and R. Avraham of Tshechnov (Ciechanów). Some of them even wrote glosses in the margins of the siddur. R. Asher Tzvi of Ostraha writes in his approbation to the siddur: "I have heard that the holy Baal Shem Tov saw this siddur and deemed it fit".

The Kabbalist R. Yaakov Koppel of Mezeritch also composed the Kabbalistic work Shaarei Gan Eden (Korets, 1803). The title page of the latter states that a reliable source related how this siddur was brought before the Baal Shem Tov, he read a few verses from it, hugged and kissed it, expressing great reverence for it. The scholars of Mezeritch likewise write in their approbations of the veneration the Baal Shem Tov displayed for this siddur. R. Levi Yitzchak of Berditchev (Berdychiv) praises the author in his approbation: "He is already renowned amongst the Jewish people as a reliable Kabbalist, who's words all emanate from Divine Inspiration".

R. Yaakov Koppel's books are adapted and edited compilations of the writings of the Remak, R. Chaim Vital and R. Yisrael Sarug, with the addition of his own novellae.

R. Elazar Menachem Mendel Biderman of Lelov (1827-1883), the third Rebbe of Lelov, was the son of R.

146a

immigrated to Jerusalem, serving as posek in the Eda HaCharedit. Reputed as a holy, pious and ascetic man, wondrous stories of his holiness and fiery fear of G-d abound. He adopted special conducts regarding holiness, one of which was that he would not touch anyone who hadn't immersed in a ritual bath, wearing a glove when needing to pay on the bus or in similar situations. A leading Belzer chassid, he was also close to the Skver, Dushinsky and Satmar Chassidic courts (in the period between the passing of Rebbe Aaron of Belz and the appointment of the current Rebbe, Belz chassidim would gather to pray during the High Holidays in the Belz yeshiva in Jerusalem, and would honor the rabbi of Bonyhád with conducting the Mussaf prayers – prayer usually led by the Rebbe).

1-3, 5-166 leaves (originally: [2], 166 leaves. Lacking 3 leaves). 17.5 cm. White and blueish paper. Fair condition. Many handling marks. Various stains. Tears and extensive wear. Repairs from various periods. Tears and damage to leaves 1-3 with significant loss of text (repaired, with professional photocopy replacements of the missing passages). Several glosses handwritten in blue pen. New, elegant leather binding.

Reciting Tehillim from the Slavita edition, printed in holiness and purity by the pious Rebbe Moshe Shapira of Slavita, son of R. Pinchas of Korets, and by his son Rebbe Shmuel Avraham Shapira, is a reputed Segula.

Opening price: \$10,000
 Estimate: \$20,000-30,000

146c

146b

146. Tehillim, Printed in Slavita – Copy of Rebbe Yaakov Yosef of Skver

Tehillim, in large letters, with the Metzudot commentary. [Slavita: R. Shmuel Avraham Shapira, son of R. Moshe Shapira, 1835].

Copy lacking title page and other leaves, and without Seder Maamadot. This copy was previously owned by Rebbe Yaakov Yosef Twersky of Skver (Skvyra) in the United States, who used it to recite Psalms.

When his close friend R. David Moshkovitz, Rabbi of Bonyhád presented him with a complete copy of a Slavita Tehillim, the Rebbe gave him in return as a gift his old Tehillim, which was lacking the title page and foreword leaves. In the endpaper, a letter handwritten and signed by the son of the rabbi of Bonyhád is pasted, dated Nisan 1997, testifying that "I heard from my father that he gave Rebbe Y.Y. of Skver a Slavita Tehillim, and in

exchange received his old Tehillim which was lacking several leaves at the beginning of the book, and I am hereby signing on this [Yaakov Moshe?] Moshkovitz". Rebbe Yaakov Yosef Twersky of Skver (1899-1968) was a leading Rebbe in the United States. Born in Skvyra, he served as Rebbe in Kalarash (Călărași, Romania). After the Holocaust, he reached New York, where he established his community in a distinctive neighborhood – New-Square, community reputed until this day for its conservative character, preserving authentic Chassidic Judaism like it was in the European Shtetl before the Holocaust.

R. David Moshkovitz (1909-1985) was born in Kerestir (Bodrogkeresztúr). After the Holocaust, he served as rabbi of Bonyhád and Miskolc. In the 1950s, he

147a

147. Tehillim Digelei Hodaya – With Siddur Nusach HaAri (Sefard) – Zhitomir, 1866

Tehillim, Digelei Hodaya VeHaMitzva. Seder Maamadot by the holy Rabbi of Apta (Opatów) and order of year-round prayers according to Nusach Sefard (Nusach HaAri). Zhitomir: R. Aryeh Leib Shapira, grandson of the rabbi of Slavita, 1866. Two title pages. On the first title page, the word Jerusalem is emphasized in red ink. Many approbations from rabbis of Eretz Israel. Large pre-subscribers list from Eretz Israel and Russia (including names of many prominent rabbis and rebbes). An additional list of pre-subscribers (the four sons of the Rebbe of Skver and others) appears at the beginning of Seder Maamadot, which is followed by the siddur of R. Zalman of Liadi. Before the book of Tehillim, the order of handwashing replacing a ritual bath appears, compiled by the maggid R. Mordechai of Chernobyl, from the Baal Shem Tov. Ownership inscription of R. Yudel Rosenberg, posek

147. תהילים דגלי הודיה – עם סידור תפילה נוסח הארי" (ספרד) – זיטומיר, תרכ"ו

ספר תהלים, דגלי הודיה והמצוה. סדר מעמדות מהרב הקדוש מאפטא וסדר תפלה מכל השנה נוסח ספרד [נוסח הארי"]. זיטומיר, תרכ"ו 1866. דפוס רבי אריה ליב שפירא נכד הרב מסלאוויטא. שני שערים. בשער הראשון הדגשת השם "ירושלים" בדיו אדומה. הסכמות רבות מרבי ארץ ישראל. רשימת מנויים נרחבת מארץ-ישראל ומרוסיה (כוללת שמות רבים של רבנים ואדמו"רים ידועים). בתחילת סדר מעמדות רשימה נוספת של מנויים (ארבעת בניו של האדמו"ר רבי יצחק מסקוורא ועוד). נוסף גם נוסח הסדור של הרב מהר"ז מלאדי. לפני ספר התהילים מופיע: "סדר נטילת ידיים העולה במקום מקוה, מהרב המגיד... מו"ה מרדכי... שטטארנביל... מהבעש"ט..."

רישום בעלות של הרב ר' יודל רזנברג מו"צ בווארשא [רבי יהודה יודל רזנברג (תרכ"א-תרצ"ו), מגאוני פולין וקנדה. מחבר ספרים רבים: "נפלאות מהר"ל" (עם סיפור הגולם מפראג), "זהר תורה", "רפאל המלאך", ועוד ספרים בהלכה, קבלה ועניני שמירות וסגולות, תולדות המהר"ל והגולם, ותולדות החסידות]. חותמות בנו רבי אברהם יצחק ראזענבערג ממונטריאול. רישומים בכתב יד, של כוונות קבליות וסגולות (בראש סדר ההלל מופיע רמז נוטריקוני מעניין בכתב יד: "ה'בה לנו לחם").

[4], 5-440, 225-221, [12] עמ'; [4], 112, 57-64, 61-64, 28 עמ'. 21 ס"מ. מצב טוב-בינוני. בלאי וכתמים. נקבי עש בדפים בודדים. שיקומי נייר בשולי דף השער הראשון ובשלשת הדפים האחרונים. כריכת עור חדשה, מפוראת.

פתיחה: \$4000
הערכה: \$8000-10,000

in Warsaw (R. Yehuda Yudel Rosenberg, 1860-1935, a leading Torah scholar in Poland and Canada. Author of Niflaot Maharal, Zohar Torah, Refael HaMalach and other books on Halacha, Kabbalah, Protections and Segulot, Biography of the Maharal and the Golem, and history of Chassidism). Stamps of his son, R. Avraham Yitzchak Rosenberg of Montreal. Handwritten inscriptions, of Kabbalistic Kavanot and Segulot (at the beginning of the Hallel prayer, an interesting acronymic allusion appears in handwriting).

[4], 5-440, 221-225, [12] pages; [4], 112, 57-64, 61-64, 28 pages. 21 cm. Good-fair condition. Wear and stains. Worming to a few leaves. Marginal paper repairs to first leaf and last three leaves. New, elaborate leather binding.

Opening price: \$4000
Estimate: \$8000-10,000

147b

147c

148a

148. תהלים "אמרות טהורות" – זיטומיר, תרי"ז

ספר תהלים, עם פירוש רש"י ופירוש אמרות טהורות מהורות מאת רבי אלעזר הורביץ אב"ד טרניגרווד תלמיד רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב ורבי אלימלך מליזנסק, זיטומיר, תרי"ז 1857. דפוס רבי חנינא ליפא ורבי יהושע העשיל שפירא. שני שערים.

כרוך עם: סדר מעמדות וסדר קטורת עפ"י הרב מאפטא. זיטומיר, תרי"ז 1857. דפוס רבי חנינא ליפא ורבי יהושע העשיל שפירא. בדף האחרון מנורת למנצח קטעי תפילות וסגולות.

הפירוש "אמרות טהורות", הוא הפירוש החסידי הראשון שנדפס על ספר תהלים (נדפס לראשונה בוורשא, שנת תקצ"ט). מאת הגאון רבי אליעזר איש הורוויץ, (נפטר תקס"ו, אנצ' לחסידות, א', רנז-רנט) אב"ד טארניגראד. מגזע השל"ה, תלמיד רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב ורבי אלימלך מליזנסק, ותלמיד-חבר ל"חזזה" מלובלין ולמגיד מקוזניץ. מחבר "נועם מגדים וכבוד התורה".

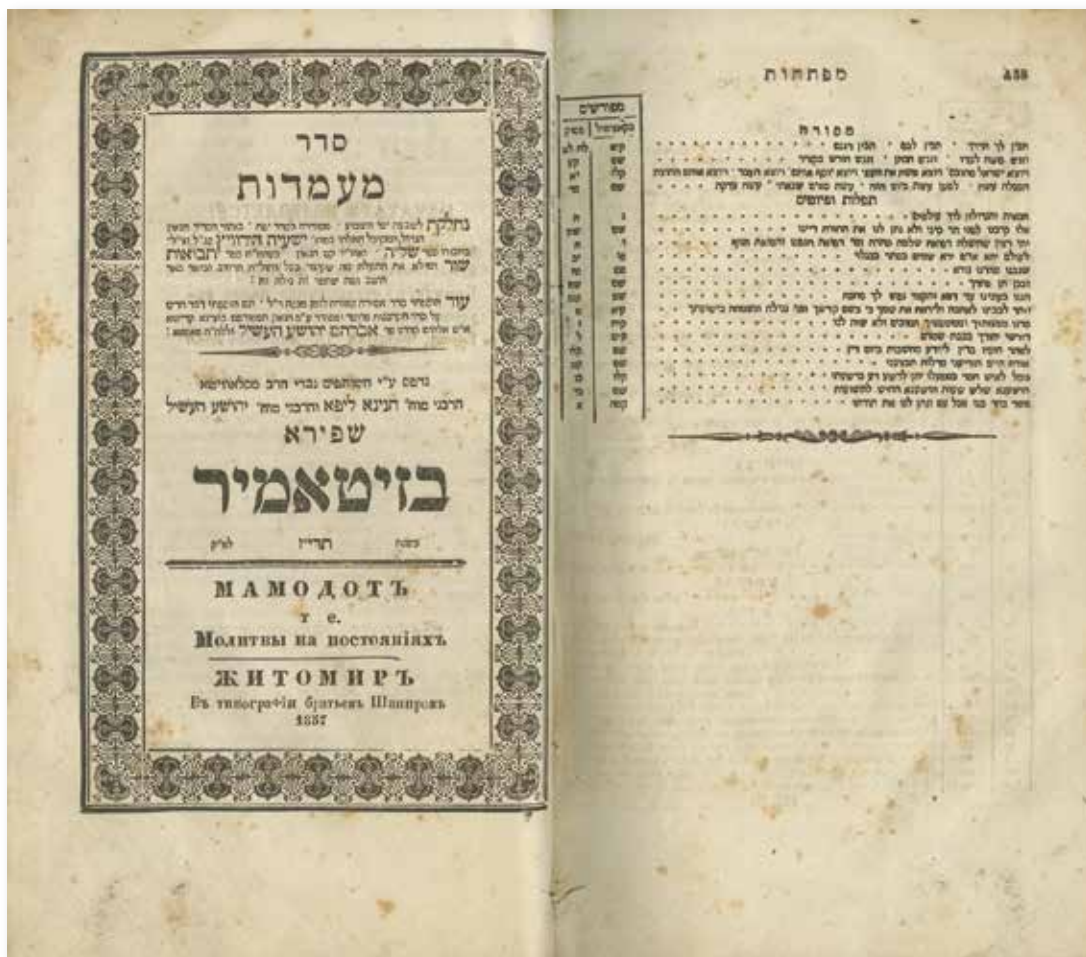
חתימה מתמשכת בדפים ב-יא: "זה התהלים שייך לה"ה החביב הנגיד חו"נ מו"ה ישראל אהרן ב"ר משה זאריס וילאווער".

[3], [4-438 עמ'; [3], 64 עמ'. 22 ס"מ. מצב טוב-בינוני. כתמים ובלאי. קרעים קלים. בדפים הראשונים בלאי וכתמי פטריה, עם הדבקת רצועות נייר בשוליים. בדפי סדר מעמדות, נזקי עש. כריכת עור חדשה, מהודרת.

מהדורת תרי"ז אינה רשומה במפעל הביבליוגרפיה. ברשומה 0305437 מופיעה מהדורה קודמת של ספר זה מדפוס זיטומיר, תרט"ו 1855. באותה רשומה, לא נרשמו הדפים ריד-ריט של מפתחות לספר "אמרות טהורות" הנמצאים בעותק שלפנינו (ראה קטלוג "קדם", מכירה 49, פריט 13).

פתיחה: \$4000

הערכה: \$8000-10,000

148b

148. Tehillim Amarot Tehorot – Zhitomir, 1857

Tehillim, with Rashi and the Amarot Tehorot commentary by R. Eliezer Horowitz Rabbi of Tarnogród, disciple of R. Yechiel Michel of Zlotchov (Zolochiv) and R. Elimelech of Lizhensk (Leżajsk). Zhitomir: R. Chanina Lipa and R. Yehoshua Heschel Shapira, 1857. Two title pages.

Bound with: Seder Maamadot and Seder Ketoret according to the Rabbi of Apta (Opatów). Zhitomir: R. Chanina Lipa and R. Yehoshua Heschel Shapira, 1857. A LaMenatze'ach Menorah appears on the last leaf, with sections of prayers and Segulot.

The Amarot Tehorot commentary is the first Chassidic commentary to be printed on Tehillim (first published in Warsaw, 1839), authored by R. Eliezer of Horowitz (Hořovice, d. 1806, Encyclopedia L'Chassidut, I, 257-259), Rabbi of Tarnogród. A descendant of the Shelah, he was the disciple of R. Yechiel Michel of Zlotchov and R. Elimelech of Lizhensk, and disciple-colleague of the

Chozeh of Lublin and the Maggid of Kozhnitz. He also authored Noam Megadim UKavod HaTorah.

A signature extends over leaves 2-11: "This Tehillim belongs to... Yisrael Aharon son of R. Moshe Zaris Villover".

[3], 4-438 pages; [3], 64 pages. 22 cm. Good-fair condition. Stains and wear. Minor tears. Wear and mold stains, with paper repairs to the first leaves. Worming to the leaves of Seder Maamadot. New, elaborate leather binding.

This 1857 edition is not listed in the Bibliography of the Hebrew Book. Listing 0305437 records a preceding edition of this book printed in Zhitomir in 1855. This listing does not mention leaves 214-219, indexes to the book Amarot Tehorot included in this copy (see Kedem Auction 49, item 13).

Opening price: \$4000
Estimate: \$8000-10,000

149a

149. כתר כסף לספר תורה קטן - רוסיה או פולין, המאה ה-18

כתר לספר תורה קטן. [מזרח אירופה - רוסיה או פולין, המאה ה-18]. כסף (חתום), גזור ומנוסר, רקוע ומוטבע; מסמרות; אבני-חן; הזהבה.

כתר קטן ממדים, המיועד לספר תורה קטן. בסיס הכתר עשוי מגזרת כסף (openwork) המחוברת במסמרות לחישוק כסף ומעוטרת בדגמים צמחיים וגיאומטריים ובשלושה זוגות בעלי-חיים הראלדיים [צמד אריות חורצי לשון, צמד שוורים (?)] וצמד זאבים (?). מבסיס הכתר נמשכות שש זרועות כלפי מעלה, ועליהן מונח כתר נוסף, קטן ומוזהב, המעוטר בפרחים זעירים, באבני חן, בכדוריות כסף בגודל משתנה ובחוטיות כסף. זרועות הכתר מעוטרות בעיטורים צמחיים וברוקיות (Rocaille) ובין זרועות הכתר ממוסמרים שישה עיטורים (זהים) המשלבים רוקיות וציפורים גדולות (בכל אחד מהעיטורים שני נקבים, שנועדו, כנראה, לפעמונים או לעיטורים אחרים - החסרים). גובה: 19 ס"מ, קוטר הבסיס: 13 ס"מ. מצב כללי טוב. מכופף קמעה. כמה מהפעמונים חתומים בחותמות אנגליות. פעמונים חסרים. עיטורים חסרים בכתר העליון וברוקיות עם הציפורים.

פתיחה: \$15,000
הערכה: \$30,000-40,000

149b

149c

149. Silver Crown for a Small Torah Scroll – Russia or Poland, 18th Century

Crown for a small Torah scroll. [Eastern Europe – Russia or Poland, 18th century].

Silver (marked), cut and soldered, repoussé and embossed; rivets; gemstones; gilding.

A small-sized crown intended for a small Torah scroll. The crown's base is made of silver openwork attached with rivets to a silver loop and decorated with vegetal and geometric patterns and three pairs of heraldic animals [a pair of lions, langued, a pair of oxen (?) and a pair of wolves (?)]. Six arms extend upwards from the crown's base, topped by another, small and gilt crown decorated with tiny flowers, precious stones,

globular silver beads of various sizes and silver threads. The crown's arms are decorated with vegetal patterns and rocaille. Between the arms are six (identical) decorations that combine rocaille and large birds (each of the decorations has two holes, apparently intended for bells or other missing decorations).

Height: 19 cm, base diameter: 13 cm. Good overall condition. Slightly bent. Some of the bells are marked with English stamps. Missing bells. Decorations missing from upper crown and from the rocaille-and-bird pattern.

Opening price: \$15,000
 Estimate: \$30,000-40,000

149d

150. זוג רימונים ("תפוחים") עשויים כסף עם חלונות קשת-פרסה - מרוקו

זוג רימונים ("תפוחים") לספר תורה עם חלונות קשת-פרסה. מרוקו (כנראה פאס או מקנס), [סוף המאה ה-19]. כסף יצוק, גזור, מנוסר וחקוק; עבודת אזמל; שרידי בד קטיפה; פח נחושת.

גוף ה"תפוחים" בדגם גילי ההולך ומתרחב כלפי הרגל, מעוטר ברוב שטחו בדגמי ערבסקה צמחיים ובשישה מלבנים מנוסרים, שבמרכז כל אחד מהם חלון קטן בצורת קשת-פרסה. מאחורי המלבנים המנוסרים ניכרים שרידי בד-קטיפה צבעוני, ומאחוריהם רצועת פח-נחושת אדמדמה, המחוברת לחלקו הפנימי של גוף ה"תפוח". בראש כל "תפוח" עיטור מחודד ולולאות עשויות פסי-כסף מכופפים. הרגליים אף הן הולכות ומתרחבות כלפי התחתית, ומעוטרות בפסים חלקים ובפסי ערבסקות בדגם צמחי. גובה: 32 ס"מ. תיקוני הלחמה רבים באחד ה"תפוחים". פגמים וכיפופים. בד הקטיפה שחוק עד דק. שרשראות ועיטורים חסרים. לולאות חסרות.

פתיחה: \$1000
הערכה: \$3000-5000

150

150. Pair of Silver Torah Finials ("Apples") with Horseshoe-Arched Windows – Morocco

A pair of Torah finials ("Apples") with horseshoe-arched windows. Morocco (Probably Fez or Meknes), [late 19th century].

Cast silver, cut, sawn and engraved; chiseled; remnants of velvet; sheet copper.

The body of the Torah finials is cylindrical, widening towards the leg, with decorations on most of the surface in vegetal arabesque patterns and six sawn rectangles, in the center of each one is a small horseshoe-arched window. Seen behind the sawn rectangles are remnants of colorful velvet and a strip of reddish sheet copper, attached to the inside of the finial. On top of each finial is a pointed decoration and rings made of bent silver strips. The legs also widen towards the base and are decorated with plain stripes and with arabesques in a vegetal pattern.

Height: 32 cm. Many soldering repairs to one finial. Defects and bends. Velvet is very worn. Lacking chains and ornaments. Lacking rings.

Opening price: \$1000
Estimate: \$3000-5000

151. זוג רימונים לספר תורה – הולנד או גרמניה, המאה ה-19

זוג רימונים לספר תורה. [הולנד או גרמניה, המחצית השנייה של המאה ה-19?]. כסף (לא חתום) רקוע, חרוט ומוברג; שרידי הזהבה.

"רימוני מגדל" בעלי שתי קומות העשויות כל אחת ארבע קשתות הנסמכות על עמודים. בסיס הקומה הראשונה מוקף סורג נמוך בדגם פרחי חבצלת; סביב גגות שתי הקומות כרכוב בדגם זהה. פתחי הקשתות בקומה הראשונה מעוטרים בעלי אקנתוס. בראש הקומה הראשונה גג שפני השטח שלו מרוקעים בדגם רעפים חופפים, ומעל הקומה השנייה, בראש הרימונים, מתנוססת כיפת בצל מחורצת כעלי כותרת ובראשה גולת כסף. במפתח כל קשת תלוי פעמון. גובה: 41 ס"מ בקירוב. מצב טוב-בינוני. כיפופים שברים. תיקוני הלחמה. קורוזיה. כתמים. פעמון חסר. מוט אחד רופף.

פתיחה: \$14,000
הערכה: \$15,000-20,000

151

151. Pair of Torah Finials – Holland or Germany, 19th Century

A pair of Torah finials. [Holland or Germany, second half of 19th century?].

Silver (not marked), repoussé, spun and screwed, traced of gilding.

Two-tier "tower finials", each tier with four arches on columns. The base of the first tier is surrounded by a low fence-like border designed as Fleur-de-lis; the roofs of both tiers are surrounded by a cornice in an identical design. The openings of the first tier arches are ornamented with acanthus leaves. The first tier is topped by a roof designed with overlapping repoussé tiles, and above the second tier, the finials are surmounted by a gadrooned onion dome and topped with a silver ball. A bell is hanging in each of the arches.

Height: approx. 41 cm. Good-fair condition. Bends. Fractures. Soldering repairs. Corrosion. Stains. Lacking bell. One loose stave.

Opening price: \$14,000
Estimate: \$15,000-20,000

152a

152. מנורת חנוכה מפוארת – רוסיה או אוקראינה, המאה ה-19

מנורת חנוכה. רוסיה או אוקראינה, [המחצית הראשונה של המאה ה-19].
כסף (חתום, "12" ו-"BD" באותיות קיריליות) יצוק, רקוע, וחוקק; מזהב חלקית.
חנוכה מאסיבית בעלת מבנה ארכיטקטוני מרשים.

הדופן מכוסה עיטורים בדגמים צמחיים ובמרכזה מגינית קטנה, אחוזה בידי זוג גריפונים – אריות-נשרים מכונפים. על המגינית חקוק הכיתוב "בא"י [ברוך אתה ה'] להדליק נר של חנכה אמן" ומעליה נשר. בשולי הדופן, מימין ומשמאל, עיטורים אווריריים בדגמים צמחיים, עם פרחים ואשכולות ענבים.
לפני הדופן, במרפסת, ניצבים ארבעה עמודים קורינתיים. לפנייהם, מימין ומשמאל, זוג פכים לשמן (עם מכסים), ובשוליים – השמש (נשלף).

מעל הדופן מתנשאת מרפסת נוספת, הנתמכת בארבעת העמודים הנ"ל, ובראשה צמד גריפונים גדולים האוחזים ברגליהם הקדמיות לוחית עגולה מעוטרת בעלים ובפרחים ומעליה כתר גדול. כל המבנה הארכיטקטוני הנ"ל ניצב על ארבע רגלי-חיה.

אל חזית המרפסת התחתונה מחוברת מרפסת נוספת. בחזיתה עיטורים בדגמים צמחיים ועליה ניצבים שמונה אריות המשמשים כבזיכים. למרפסת זו שתי רגלי ציפורים, טופריהן אוחזים בגולות.

אורך: 36 ס"מ. רוחב: 28 ס"מ. עומק: 16 ס"מ.

להשוואה, ראה: Catalogue of the Permanent and Loan Collections of the Jewish Museum, London, R. D. Barnett. לונדון, 1974, פריט 235, לוח LXXXVI.
מקור: סות'ביס, תל-אביב, מכירה מס' LN4201, אפריל 1994, פריט מס' 145 (מצולם; מופיע על כריכת הקטלוג).

פתיחה: \$25,000

הערכה: \$30,000-40,000

152. Exquisite Hanukkah Lamp – Russia or Ukraine, 19th Century

Hanukkah lamp. Russia or Ukraine, [first half of the 19th century].

Silver (marked, "12" and "BD" in Cyrillic letters), cast, repoussé and engraved; parcel-gilt.

Heavy Hanukkah lamp in an impressive architectonic design.

The back plate is covered in decorations in vegetal patterns. In its center is a small shield held by a pair of griffons – winged eagle-lions. Engraved on the shield is the Hebrew inscription "Blessed art Thou, Lord, to kindle the Chanukah light, Amen", surmounted by an eagle. On the plate's edges, left and right, appear graceful decorations in vegetal patterns, with flowers and grape clusters.

Positioned on a balcony before the back plate are four Corinthian columns. In front of them, on both sides, are a pair of oil containers (with lids), and on the edge is the Shamash (removable)

Above the plate is an additional balcony supported by the four columns and surmounted by a pair of large griffons holding, with their front paws, a round plaque decorated with leaves and flowers and surmounted by a large crown.

Attached to the front part of the lower balcony is a third balcony. Its façade is decorated with vegetal patterns and it is surmounted by eight lions serving as oil fonts. This balcony stands on two bird legs, with claws holding knobs.

Length: 36 cm. Width: 28 cm. Depth: 16 cm.

Compare: Catalogue of the Permanent and Loan Collections of the Jewish Museum, London, R. D. Barnett. London, 1974, item 235, plate LXXXVI.

Provenance: Sotheby's, Tel Aviv, sale no. LN4201, April 1994, lot no. 145 (photographed; appears on the front cover of the catalogue).

Opening price: \$25,000

Estimate: \$30,000-40,000

152c

152b

153b

153. Sawn Silver Hanukkah Lamp – Morocco

Hanukkah Lamp. Morocco [Fez? Essaouira - Mogador?], [after 1925].

Silver (marked), cut and sawn; chiseled; rivets.

Backplate shaped as a spiked arch, delicately decorated with dense vegetal patterns, with three large flowers (rosettes). The Shamash is positioned in the center of the top flower (attached with rivets) and a stylized loop appears on top of the arch. Two sawn side panels, decorated with vegetal patterns, opening towards the sides with hinges; removable. A row of rectangular oil fonts with pinched spouts is attached with screws and nuts. The base of the bottom panel is attached with rivets to a rectangular silver plaque, with a wide oil basin whose two front corners are pinched, attached with a hinge. Length: 29 cm, width: 19-20 cm. Apertures to bottom of side panels and edges of oil basin (for clasps; lacking). Slight bends and small fractures to some of the spikes.

Opening price: \$1000

Estimate: \$3000-5000

153a

153. מנורת-חנוכה מנוסרת עשויה כסף - מרוקו

מנורת חנוכה. מרוקו (פז? אסואירה / אצוירה - מוגדור?), [אחרי 1925].

כסף (חתום) גזור ומנוסר; עבודת אזמל; מסמרות. דופן אחורית בצורת קשת עם זיזים, מעוטרת בעבודת ניסור עדינה בדגמים צמחיים צפופים, עם שלושה פרחים עגולים גדולים (רוזטות). במרכז הפרח העליון ממוקם השמש (מחובר במסמרות) ובראש הקשת מתלה מסוגנן. שתי דפנות-צד מנוסרות אף הן בדגמים צמחיים, נפתחות לצדדים באמצעות צירים ונשלפות. בתחתית הדופן שורת בזיכים מלבניים עם פיות צבוטות, מחוברת באמצעות ברגים ואומים. תחתית הדופן מחוברת במסמרות ללוח כסף מלבני, אליו מחובר בציר אגן-ניקוז רחב לאיסוף השמן, עם שתי פיוות צבוטות.

אורך: 29 ס"מ, רוחב: 19-20 ס"מ. נקבים בתחתית דפנות הצד ובשולי אגן הניקוז (לסוגרים; חסרים). כיפופים קלים ושברים קלים בכמה זיזים.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$3000-5000

154. מנורת בית-כנסת מונומנטאלית - לודוויג יהודה וולפרט - ניו יורק

מנורת בית-כנסת מונומנטאלית מעשה ידי לודוויג יהודה וולפרט (1900-1981). [ניו יורק, 1945-1970 בקירוב].

פליז יצוק, מכופף ומונשר; חיווט. חתומה: Wolpert.

מנורה מונומנטאלית בעלת שבעה קנים. בחזית המנורה כתובת ארוכה באותיות מנוטרות, בסגנון האופייני לעבודותיו של וולפרט, ובה פסוקי נחמה מההפטרה לפרשת "בהעלותך" ולשבת חנוכה, מתוך חזון זכריה (שבהמשכו מופיע גם תיאור מנורת שבעת הקנים): "רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם ה'... ונחל ה' את יהודה חלקו על אדמת הקדש ובהר עוד בירושלם" (זכריה ב, פסוקים יד, טז).

באוסף המוזיאון היהודי של ניו יורק שמורים מתווה דיו לעיצוב המנורה שלפינו וכן תצלום מוקדם שלה, בו נראים שני בזיכים נוספים משני צדיה (נראה כי במהלך השנים הוסרו הבזיכים והמנורה הוסבה ממנורת-חנוכה למנורה בעלת שבעה קנים), שניהם נתרמו למוזיאון בידי אלמנתו של וולפרט (ראה חומר מצורף). מצורף תצלום בו נראית המנורה לצד חפצי-קודש אחרים בחלל בית הכנסת "בית אל" בקווינסטי, מסצ'וסטס.

גובה: 195 ס"מ. רוחב הקנים: 70 ס"מ, רוחב הבסיס: 49 ס"מ. מצב כללי טוב. הברגה רופפת באחד הבזיכים. מספר ברגים חסרים. מעט כתמים. כבל החשמל חתוך וללא תקע.

מקור: נרכשה מבית הכנסת "בית אל" בקווינסטי, מסצ'וסטס, עם סגירתו, פברואר 2013.

פתיחה: \$20,000

הערכה: \$40,000-60,000

154. Monumental Synagogue Lamp – Ludwig Yehudah Wolpert – New-York

A monumental synagogue lamp created by Ludwig Yehudah Wolpert (1900-1981). [New-York, ca. 1945-1970].

Cast brass, bent and sawn; wiring. Signed: Wolpert.

A monumental seven-branched lamp. A long legend, in sawn letters, appears on front of the lamp, in a style characteristic of Wolpert's works, with verses of consolation from the Haftara to the Parasha "BeHa'alotcha" and Shabat-Chanukkah, from Zechariah's vision (in which appears a depiction of the seven-branched lamp): "Roni vesimchi bat Zion..." (Zechariah 2; 14 and 16).

A sketch for the design of this lamp is held in the New-York Jewish Museum, along with an early photograph of the lamp, showing two additional oil-fonts on both sides (apparently over the years the oil fonts were removed and the lamp was converted from a Hanukkah lamp to a seven-branched lamp), both items were donated to the Jewish Museum by Wolpert's widow (see enclosed material). Enclosed is a photograph of the lamp side by side with other ceremonial objects in "Beth-El" synagogue in Quincy, Massachusetts.

Height: 195 cm. Width of branches: 70 cm, width of base: 49 cm. Good overall condition. Loose screw to one of the oil fonts. A number of screws are missing. Some stains. Electric wire is cut, with no plug.

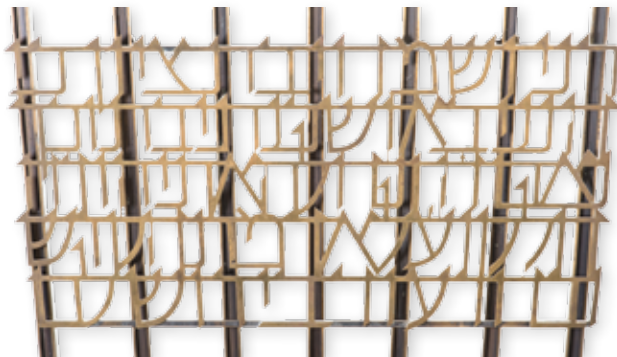
Provenance: purchased from "Beth-El" synagogue in Quincy, Massachusetts, upon its closure, February 2013.

Opening price: \$20,000

Estimate: \$40,000-60,000

154a

154c

154b

155a

155. מגזרת נייר גדולה במיוחד עם מנורה ופסוקים לברכה ולשמירה - מרוקו

מגזרת נייר גדולת ממדים, עם פסוקים וסמלים לברכה ולשמירה, לבית או לבית הכנסת. מרוקו, [סוף המאה ה-19 או ראשית המאה ה-20].

מגזרת נייר; רידי אלומיניום צבעוניים; דיו על נייר.

מגזרת נייר, ערוכה בקומפוזיציה סימטרית, מעוטרת במנורה גדולה בעלת שבעה קנים, במוטבים ארכיטקטוניים וצמחיים, בארקדות שבהן מנורות המעוטרות בסהרים ובכוכבים, בחמסות, ובעיטורי ציפורים גדולות (טווסים או ברבורים). ברקע המגזרת, העשויה מנייר לבן, משולבים רידי-אלומיניום צבעוניים ומבריקים, בצבעים סגול, ורוד, ירוק ואדום.

מעל המנורה שבפנאל המרכזי מופיע השם המפורש; בפנלים הימני והשמאלי מופיעות מסגרות-טקסט עם פסוקים לברכה ולשמירה, מברכות יצחק ליעקב ולעשו: "בע"ה, ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש יעבדוך עמים וישתחוו לך לאמים הוה גביר לאחיו וישתחוו לך בני אמן אורריך ארוך ו' ב' [ומברכך ברוך]"; "ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן אלהים לאברהם, תם" (בראשית כז, כח-כט, בראשית כח, ג-ד).

מבין מאות מגזרות הנייר המוכרות מרחבי העולם היהודי, ידועות מגזרות בודדות ממרוקו. המגזרת שלפנינו שייכת לקבוצה קטנטנה של מגזרות כמעט-זהות, גדולות ממדים, המעוטרות בניירות צבעוניים מבריקים ונושאות פסוקי ברכה, מנורות ועיטורים דומים. ד"ר גיזה פרנקל מציינת בהקדמה לפרק "מגזרת-נייר יהודית בצפון אפריקה" כי קבוצה זו של מגזרות, "שממדיה גדולים - בדומה ל'מזרח' של יהודי מזרח-אירופה - קישרה את כותלי הבית ובית-הכנסת. לפעמים הוגשה... לזוג צעיר, ואזי הכתובות היו בהתאם

למאורע... לעתים קרובות נתרמו 'מנורות' אלה לקישוט בית הכנסת על ידי אנשים שידם לא השיגה להגיש ספר תורה". יהודית ויוסף שדור מציינים בספרם Traditional Jewish Papercuts, כי ללא ספק, כל המגזרות הידועות מקבוצה זו (כשלוש), נעשו בידי אדם אחד. המגזרת שלפנינו מצטרפת עתה לקבוצה זו, שדוגמאות ממנה מצויות באוסף מוזיאון "היכל שלמה" לאמנות יהודית ע"ש וולפסון בירושלים ובאוסף המוזיאון היהודי של ניו יורק.

75x92 ס"מ בקירוב. נתונה במסגרת ולא נבדקה מחוץ לה. מצב בינוני-טוב. כתמים, קרעים ופיסות חסרות.

ספרות:

1. "חיי היהודים במארוקו", אביבה מולר-לנצט (עורכת). מוזיאון ישראל, 1983, עמ' 58.
  2. Traditional Jewish Papercuts, by Joseph and Yehudit Shadur, Hanover & England, 2002, pp. 174, Ill. No. 5.27
  3. Jewish Papercuts, A History and Guide, Joseph and Yehudit Shadur. Judah L. Magnes Museum, Berkeley, California & Gefen Publishing House, Jerusalem, 1994, Plate 28
  4. Morocco, Jews and Art in a Muslim Land, Vivian B. Mann. (ed.), Merrell, New York, 2000, Item no. 100, pp. 14-15
  5. במחזור הימים, מועד וחול באמנות ובפולקלור היהודי, מאת השיל גולניצקי. חוג יידי הפולקלור היהודי, חיפה, 1963, תמונה מס' 73; עמ' 66.
- מקור: אוסף השיל גולניצקי, חיפה.
- פתיחה: \$2000
הערכה: \$6000-8000

155. Large Papercut with Menorah and Verses for Blessing and Protection – Morocco

A very large papercut, with verses and symbols for blessing and protection, for the home or for the synagogue. Morocco, [late 19th or early 20th century].

Papercut; colorful aluminum foils; ink on paper.

Papercut, in a symmetric composition, decorated with a large seven-branched Menorah, with architectural and vegetal motifs, with arcades within which are Menorahs decorated with crescents and stars, Hamsas and large birds (peacocks or swans). The background of the papercut, which is made of white paper, consists of purple, pink, green and red shiny aluminum foils.

Above the Menorah in the central panel, appears the tetragrammaton; in the right and left panels appear text-frames with verses for protection and blessing, blessing of Esau and Jacob: "So God give thee..." (Genesis 27, 28-29, Genesis 28, 3-4).

Among hundreds of known Jewish papercuts, there are only a few from Morocco. This papercut belongs to a very small group of almost-identical large papercuts, decorated with shiny colorful papers and bearing verses of blessings, Menorahs and similar decorations. Dr. Giza Frenkel mentions in the introduction to the chapter "Jewish papercuts in North Africa" that this group of papercuts, "of large dimensions – similar to the 'Mizrah' of Jews in East Europe – decorated the walls of homes and synagogues. Sometimes it was presented... to a young couple, and then the inscriptions matched the occasion... often these 'Menorahs' were donated to a

synagogue by people who could not afford donating a Torah scroll". Yehudit and Joseph Shadur mention in their book "Traditional Jewish Papercuts", that undoubtedly, all of these papercuts (about three), were created by one person. The papercut offered here is part of this group, examples of which are found in the collections of the Wolfson Museum Of Jewish Art (Heichal Shlomo) and the New-York Jewish Museum.

Approx. 75 x 92 cm. Framed, unexamined out of frame. Fair-good condition. Stains, tears and lacking pieces.

Literature:

1. Jews of Morocco, Aviva Moler-Lanzet (editor). The Israel Museum, 1983), p. 58.
2. Traditional Jewish Papercuts, by Joseph and Yehudit Shadur, Hanover & England, 2002, pp. 174, Ill. No. 5.27
3. Jewish Papercuts, a History and Guide, Joseph and Yehudit Shadur. Judah L. Magnes Museum, Berkeley, California & Gefen Publishing House, Jerusalem, 1994, Plate 28.
4. Morocco, Jews and Art in a Muslim Land, Vivian B. Mann (ed.), Merrell, New York, 2000, Item no. 100, pp. 14-15.
5. Bemahzor Hayamim, Religious and Secular Customs in Jewish Ceremonial Art and Folklore, by Heshil Golnitzki, Friends of Jewish Folklore, Haifa, 1963, plate no 73; p. 66.

Opening price: \$2000

Estimate: \$6000-8000

155b

156a

156b

156. Two Printed Amulets for Protection of a Mother – One for the Birth of a Boy and One for the Birth of a Girl – Germany, 18th Century

Two amulets printed on paper, with woodcut illustrations. [Sulzbach? Germany, 18th century].

- Amulet for the protection of a woman who gave birth to a boy and of the newborn.

Printed amulet depicting an encounter between Elijah and Lilith. A circumcision is portrayed at the top. On the right and left margins are the figures of Adam (right) and Chava (left), each standing on a balcony with a canopy. Beneath the title "LeZachar" ("For a Male") is a German text in Hebrew letters. Printed at the bottom is the inscription: "Brit Kodesh" ("Holy Covenant").

Length: 17.5 cm, width: 21.5 cm. Fair condition. Stains. Creases, folding marks and wear. Left margin trimmed. Mounted on black cardboard and framed.

- Amulet for the protection of a woman who gave birth to a girl and of the newborn.

Printed amulet depicting an encounter between Elijah and Lilith. A woman kindling Shabbat lights in a hanging

156. שני קמיעות מודפסים לשמירה על היולדת – אחד ללידת בן זכר והשני ללידת בת נקבה – גרמניה, המאה ה-18

שני קמיעות מודפסים על נייר, איורים בתחריט עץ. [זולצבאך? גרמניה, המאה ה-18].

• קמיע לשמירה על היולדת בן זכר ועל הילוד. קמיע מודפס ועליו תיאור המפגש בין אליהו ולילית. בראשו איור המתאר ברית מילה. בשוליים הימניים והשמאליים – דמויותיהם של אדם (מימין) וחווה (משמאל), ניצבות, כל אחת, על גזזטרה עם אפיריון. הטקסט תחת הכותרת "לזכר" נכתב בגרמנית באותיות עבריות (אותיות צו"ר). בתחתית נדפס הכיתוב "ברית קודש".

אורך: 17.5 ס"מ, רוחב: 21.5 ס"מ. מצב בינוני. כתמים. קמטים, סימני קיפול ובלאי. השוליים השמאליים קצוצים. מודבק לקרטון שחור ונתון במסגרת.

• קמיע לשמירה על היולדת בת נקבה ועל הילודה. קמיע מודפס ועליו תיאור המפגש בין אליהו ולילית. בראשו איור המתאר אישה המדליקה נרות שבת במנורת-תקרה תלויה ("יודנשטרן"). בשוליים הימניים והשמאליים – דמויותיהם של אדם (מימין) וחווה (משמאל), ניצבות, כל אחת, על גזזטרה עם אפיריון. הטקסט תחת הכותרת "לנקבה" נכתב בגרמנית באותיות עבריות (אותיות צו"ר). בתחתית נדפס הכיתוב של שלוש מצוות-הנשים (מצוות חנה): "נדה, חלה, הדלקה".

אורך: 15-15.5 ס"מ, רוחב: 19.5 ס"מ. מצב בינוני. כתמים. קמטים ובלאי. שוליים קצוצים. נקבים קלים בחלקו העליון. קרע קל משוקם. שתי פיסות נייר קטנות מודבקות בראש צדו האחורי.

ספרות: אוסף פויכטונג, מסורת ואמנות יהודית, ד"ר ישעיהו שחר (הוצאת מוזיאון ישראל, 1981), פריטים 2-3.

פתיחה: \$2500

הערכה: \$6000-10,000

lamp ("Judenstern") is portrayed at the top. On the right and left margins are the figures of Adam (right) and Chava (left), each standing on a balcony with a canopy. Beneath the title "LiNekeva" ("For a Female") is a German text in Hebrew letters. Printed at the bottom in Hebrew is the inscription: "Family purity, dough tithing, candle lighting" (the three commandments applying specifically to the Jewish woman).

Length: 15-15.5 cm, width: 19.5 cm. Fair condition. Stains. Creases and wear. Margins trimmed. Small holes to upper part. Small tear (repaired). Two small pieces of paper attached to top of verso.

See: Jewish Tradition in Art - The Feuchtwanger Collection of Judaica, by Dr. Isaiah Shachar (Israel Museum, 1981), Items 2-3.

Opening price: \$2500

Estimate: \$6000-10,000

157a

157. ספר בנושא האימפריה העות'מאנית, עם פרק המוקדש למשיח השקר שבתאי צבי - תחריט נדיר וייחודי של שבתאי צבי - אמשטרדם, 1684

שבתאי צבי באיזמיר). עם זאת, התחריט שלפנינו שונה מהתחריט שנדפס בספרו של קנן ומתחריטים אחרים שנדפסו בעקבותיו. אחד ההבדלים הבולטים הוא בכיוון אליו פונה שבתאי צבי בתחריט. בעוד שבמרבית תחריטי הדיוקן הידועים של שבתאי צבי נראה כשהוא פונה לימין, בתחריט שלפנינו הוא פונה לשמאל. התחריט שלפנינו אינו מופיע בספרו של רובנס, "איקונוגרפיה יהודית", ואינו נזכר בספרי המחקר אודות שבתאי צבי. מחבר הספר, פול ריקו (Paul Rycaut, 1629-1700) היה היסטוריון ודיפלומט בריטי, ששירת כמזכירו האישי של השגריר הבריטי באיסטנבול ולאחר מכן כקונסול הבריטי באיזמיר. חיבוריו אודות האימפריה העות'מאנית היו למקור מידע חשוב אודותיה במאה ה-17, וחוקרים רבים התבססו עליהם במחקריהם. לצד התחריט של שבתאי צבי, מופיעים בספר שלפנינו שלושה עשר תחריטים נוספים: תחריטי דיוקן של הסולטאנים מוראט הרביעי, אבראהים הראשון ומהמט הרביעי, ותחריטים המתארים התרחשויות שונות בהיסטוריה של האימפריה העות'מאנית. בפתח הספר מופיע תחריט נוסף - שער הספר.

[4] דף (כולל תחריט השער), 328, 414, 114, 119-164, [27] עמ' + [14] לוחות תחריטים. שני דפים (עמ' 118-115) ושני לוחות תחריטים חסרים ומושלמים בצילום. מצב כללי טוב. כתמים וקמטים. מספר דפים מנוטקים או רופפים. קרעים בשולי כמה דפים. קרע באחד מלוחות התחריטים, מחוזק בהדבקת פיסת נייר בגב הלוח. פגמים בשוליו העליונים של אחד מלוחות התחריטים. תחריט הדיוקן של שבתאי צבי במצב טוב. כריכת קלף מקורית, עם פגמים קלים. מדבקה על גבי השדרה.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$3000-5000

Historie der Drie Laatste Turksche Keizers Timotheus ten Hoorn] הוצאת Jan Bouman, אמשטרדם, 1684. הולנדית. ספר בנושא האימפריה העות'מאנית בשנים 1623-1677, ובו פרק המוקדש לפרשת משיח השקר שבתאי צבי, עם תחריט-דיוקן נדיר וייחודי של שבתאי צבי לאחר התאסלמותו. לפנינו תרגום הולנדי לספרו של ההיסטוריון והדיפלומט הבריטי פול ריקו (Paul Rycaut), The History of the Turkish Empire, From the Year 1623 to the Year 1677 [תולדות האימפריה הטורקית בין השנים 1623-1677] שראה אור לראשונה בלונדון בשנת 1680, ועוסק בהרחבה בשלושה מסולטאני טורקיה - מוראט הרביעי, אבראהים הראשון ומהמט הרביעי. אחד מפרקי הספר (עמ' 152-187) מוקדש לשבתאי צבי וכותרתו Historie van Sabatai-Sevi, Velsche Messias der Jooden [תולדות שבתאי צבי, משיח השקר של היהודים]. הפרק מתאר, בין היתר, את מאסרו והתאסלמותו של שבתאי צבי בשנת 1666, וכולל ציטוטים מכתביהם של שבתאי צבי ונתן העזתי. זהו תיאור מוקדם וחשוב של פרשת משיח השקר שבתאי צבי שנכתב עוד בחייו. בתחילת הפרק מופיע תחריט דיוקן של שבתאי צבי כשהוא לבוש בבגד מפואר בעל שורת כפתורים, לראשו תרבוש, ובידיו ספר ובו כתובת בעברית משובשת. בתחתית התחריט מופיעה הכותרת "Velsche Messias der Jooden Sabatai Sevi" [שבתאי צבי, משיח השקר של היהודים]. תחריט זה מבוסס על התחריט הידוע של שבתאי צבי שנדפס באמשטרדם בשנת 1669, בספרו של תומס קנן (Thomas Coenen), Ydele Verwachtinge der Joden, (תחריט זה נחשב לדיוקן נאמן למציאות שנעשה על-פי רישום מאת אדם שפגש את

157c

157b

157. Book about the Ottoman Empire, with a Chapter Dedicated to the False Messiah Sabbatai Zevi – A Rare and Unique Engraving of Sabbatai Zevi – Amsterdam, 1684

Historie der Drie Laatste Turksche Keizers [History of the three last Turkish sultans]. Amsterdam: Timotheus ten Hoorn and Jan Bouman, 1684. Dutch.

A book about the Ottoman Empire in the years 1623-1677, with a chapter dedicated to the affair of Sabbatai Zevi, including a rare and unique portrait-engraving of Sabbatai Zevi after his conversion to Islam.

This is a Dutch translation of the book by British historian and diplomat Paul Rycaut, "The History of the Turkish Empire from the Year 1623 to the Year 1677", first published in London in 1680. The book discusses at length three of the Turkish sultans – Murat IV, Ibrahim I and Mehmed IV.

One of the book's chapters (pp. 152-187) is dedicated to Sabbatai Zevi and titled "Historie van Sabatai-Sevi, Velsche Messias der Jooden" [History of Sabbatai Zevi, False Messiah of the Jews]. The chapter describes, among other topics, the imprisonment and conversion to Islam of Sabbatai Zevi in 1666, and includes numerous quotes from letters by Sabbatai Zevi and Nathan of Gaza. **This is an early and important essay about Sabbatai Zevi written during his lifetime.**

The chapter opens with a portrait engraving of Sabbatai Zevi wearing an elegant buttoned attire and a Tarbush, and holding a book with an inscription in faulty Hebrew. On the bottom of the engraving appears the title "Velsche Messias der Jooden Sabatai Sevi" [False Messiah of the Jews, Sabbatai Zevi].

This engraving is based on a famous engraving printed in Amsterdam in 1669, in Thomas Coenen's book, "Ydele Verwachtinge der Joden" (this engraving is considered to be a realistic portrait based on a drawing of Sabbatai Zevi created by a person who met Zevi in Izmir).

However, the engraving in the book before us differs from the one printed in Coenen's book and from other engravings printed thereafter. One of the main differences is the direction to which Sabbatai Zevi faces. While in most known engravings of Sabbatai Zevi he faces right, in this engraving he faces left.

This engraving does not appear in "Jewish Iconography" by Alfred Rubens and is not mentioned in literature about Sabbatai Zevi.

The author of the book, Paul Rycaut (1629-1700), was a British historian and diplomat, who served as the personal secretary of the British consul in Istanbul and later as the British consul in Izmir. His writings about the Ottoman Empire were a most important source of information about the Ottoman Empire in the 17th century, and many researchers based their studies on his books.

Alongside the engraving of Sabbatai Zevi, the book includes thirteen other engravings: portrait engravings of the sultans Morat IV, Ibrahim I and Mehmed IV, and engravings depicting various events in the history of the Ottoman Empire. The book also has an engraved frontispiece.

[4] leaves (including the frontispiece), 328, 414, 114, 119-164, [27] pp + [14] engraved plates. Two leaves (pp. 115-118) and two engraved plates are missing and replaced by photocopies. Good overall condition. Stains and creases. A number of detached or loose leaves. Tears at margins of several leaves. Tear to one engraving, repaired with a piece of paper pasted on the back. Damage to top margin of one plate. The portrait engraving of Sabbatai Zevi is in good condition. Original vellum binding, slightly damaged. Label on the spine.

Opening price: \$1000
 Estimate: \$3000-5000

158b

158a

158. Jewish Peddlers from Morocco – Two Hand-colored Prints

Jewish peddlers from Morocco – two prints, hand-colored. [ca. early 19th century].

Two collagelike prints. Each print incorporates eight different figures, among them Jewish peddlers. In the center of the first print appears a Moroccan Jew carrying a chest with ribbons, a mirror, scissors and other tools. In the center of the second print appears a Moroccan Jew carrying scales and a tray with spices. The images of the Jewish peddlers were created after mezzotint prints from early 19th century, which appear in "A Jewish Iconography" by Alfred Rubens (items nos. 1089 and 1093). The first print also appears in Rubens's book and is dated there 1800. The second print does not appear in the book.

Both prints are on thin cardboard, approx. 12 x 16 cm. Good condition. Creases, rubbings, some tears and defects. Both prints are stamped with an embossed stamp.

Opening price: \$2000
 Estimate: \$3000-5000

158. סוחרים יהודים ממרוקו – שני הדפסים צבועים ביד

סוחרים יהודים ממרוקו – שני הדפסים צבועים ביד. [ראשית המאה ה-19 בקירוב].

שני הדפסים, דמויי עבודות קולאז'. כל הדפס משלב בתוכו שמונה ציורים של דמויות שונות, ובהן סוחרים יהודים.

במרכז ההדפס הראשון מופיע ציור של יהודי מרוקאי הנושא תיבה ובה סרטי בד, מראה, מספריים וכלים נוספים. במרכז ההדפס השני נראה יהודי מרוקאי הנושא מאזניים ומגש עם תבלינים. שני הציורים הללו נעשו על-פי הדפסי מצוטינט מראשית המאה ה-19 המופיעים בספרו של אלפרד רובנס, "איקונוגרפיה יהודית" (פריטים מס' 1089 ו-1093). ההדפס הראשון מופיע אף הוא בספרו של רובנס ומתוארך שם לשנת 1800. ההדפס השני אינו מופיע בספר.

שני הדפסים על קרטון דק, 12x16 ס"מ בקירוב. מצב טוב. קמטים, שפשופים, קרעים ופגמים קלים. שני ההדפסים חתומים בחותמת מובלטת.

פתיחה: \$2000
 הערכה: \$3000-5000

159. ליטוגרפיה – דיוקן ה"חתם סופר" – נדפס בווינה, בחיי החתם סופר, בידי תלמידו רבי ישכר בער פרענק

דיוקן רבי משה סופר בעל "חתם סופר". ליטוגרפיה מאת Josef Kriehuber, על פי ציור של ישכר בער פרענק. וינה, [תקפ"ח 1828 בערך].

"צורת הרב האי גאון אמיתי המפורסם מו"ה משה סופר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פ"ב [=פרשבורג] יע"א" – Moyses S. Schreiber Oberrabiner der Isre Gemeinde in Presburg".

דיוקנו המפורסם של רבינו משה סופר בעל "חתם סופר", הוכן ע"י תלמידו רבי ישכר בער פרענק, סופר ונאמן הקהילה בפרשבורג. לפי המסופר, כאשר בתו של רבי ישכר בער, מרת הינדל, הגיעה לפרקה, ניגש אל החתם סופר וביקש שיציע לו את אחד מתלמידי הישיבה המצוינים, שכן ברצונו להשיאה לתלמיד חכם מובהק. החתם סופר השיב לו כי הוא יכול להציע לו שידוך הגון מאד, את התלמיד המצויין ביותר מבין בני הישיבה – רבי מנחם כ"ץ מפרוסניץ, אך היות ועדיין לגאון בישראל, עליו להתחייב להחזיקו על שולחנו ולפרנסו במשך כמה שנים כדי שיוכל לשבת במנוחה על התורה ועל העבודה. ר' בער לא היסס והסכים להצעת השידוך, אך מצבו הכספי היה דחוק. מאחר ולא היה ברצונו להזדקק לנדבת בני אדם, טיכס ר' בער עצה כיצד להשיג את הכסף הנדרש. לבסוף מצא רעיון: מלבד היותו תלמיד חכם מופלג, היה ברוך כשרונות ואמן מחונן. הוא החליט להדפיס את דיוקנו של החתם סופר, על פי ציור שצייר בעצמו, ולמכור אותו, ובכך לממן את הוצאות החתונה והחזקת חתנו. הדיוקן שלפנינו הוא הדיוקן שהדפיס ר' בער בווינה. כשנודע הדבר לחתם סופר הקפיד על כך מאד, והזמין את ר' בער לבוא לפניו. כשהגיע ר' בער הוכיח אותו החתם סופר ושאל אותו כיצד העז לצייר את דיוקנו ולהפיץ אותו ללא רשותו. ר' בער ענה לו כי עשה זאת מפני שהתחייב לשאת בהוצאות נישואי בתו ולא מצא דרך אחרת להשיג את הכסף, ובתוך דבריו אמר: "איך קאנן מיין פנים ניכט צו וואשען געבען לבלקש מבני אדם מתנת חנם" [=אינני מסוגל לחשוף את פני בפני אנשים לבלקש מתנת חנם]. על כך ענה לו החתם סופר במתק לשונו: "איהר ווילט איך אייער פנים ניכט צו וואשען געבען גיבט איהר מיין פנים צו וואשען?" [=לא רצית לחשוף את פניך אז חשפת במקום זאת את פניי?]. בספר "אגרות סופרים" (עמ' 27) נדפס מכתב מאת הגאון רבי עקיבא איגר, ששלח לחתנו החתם סופר מחודש תמוז תקפ"ח, ובו מזכיר את הדיוקן שלפנינו: "גם הגיע מכתב היקר ר' בער משם עם הפאטרע [=פורטרט]" (על סיפור זה ראה: אגרות סופרים, עמ' 27-28, בהערה; תולדות וחידושי רבי מנחם כ"ץ פרוסטיץ, חלק א', עמ' ט). בזכות הדפסה זו השתמר לדורות דיוקנו הידוע של החתם סופר.

25.5x20 ס"מ. מצב ביוני. כתמים, כתמי רטיבות כהים.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$3000-5000

159. Lithograph – Portrait of the Chatam Sofer – Printed in Vienna, in the Lifetime of the Chatam Sofer, by his Disciple Rabbi Yissachar Ber Frank

Portrait of Rabbi Moshe Sofer, author of Chatam Sofer. Lithograph by Josef Kriehuber, after a painting by Yissachar Ber Frank. Vienna, [ca. 1828].

"Portrait of the famous Torah scholar R. Moshe Sofer Rabbi of the Pressburg community (Hebrew) / Moyses S. Schreiber Oberrabiner der Isre Gemeinde in Presburg".

The famous portrait of R. Moshe Sofer, author of the Chatam Sofer was created by his disciple R. Yissachar Ber Frank, scribe and trustee of the Pressburg community. When Rabbi Yissachar Ber's daughter reached marriageable age, he approached the Chatam Sofer and requested him to suggest an outstanding disciple as a match for his daughter. The Chatam Sofer replied that he can suggest a very special match, the best student in the yeshiva, R. Menachem Katz of Prostitz, however, because he is a potentially leading Torah luminary, R. Yissachar Ber must undertake to support him for a number of years so he can study Torah without distraction. R. Ber did not hesitate and immediately agreed to the shidduch, however, he was financially hard-pressed. Since he did not want to take charity, R. Ber looked for a source of livelihood to provide the necessary funds. He finally came up with an idea. Besides his outstanding Torah knowledge, R. Ber was also a gifted artist. He decided to print portraits of the Chatam Sofer, from a painting which he himself had painted, and sell them to finance the wedding and to support the couple after their marriage. This portrait is the one which R. Ber printed in Vienna. Upon discovering this, the Chatam Sofer was aggravated and summoned R. Ber. He rebuked him for daring to draw his portrait and distribute it without his permission. R. Ber explained that he did this to cover the expenses of his daughter's marriage and that he could not find any other way to earn the money, and said: "I cannot show my face before people begging for a handout", to which the Chatam Sofer replied: "You did not want to show your face so you showed mine instead?". The book *Igrot Sofrim* (p. 27) cites a letter by R. Akiva Eger sent to his son-in-law the Chatam Sofer from the month of Tamuz 1828, with mention of this portrait: "I have received the letter from R. Ber with the portrait (see: *Igrot Sofrim*, pp. 27-28, in the note; *The history and novellae of Rabbi Menachem Katz Prostich*, Part 1, p. 9). Thanks to this printing, this well-known portrait of the Chatam Sofer has been preserved for all times. 20x25.5 cm. Fair condition. Stains. Dark dampstains.

Opening price: \$1000

Estimate: \$3000-5000

160. ליטוגרפיה – דיוקן הנגיד רבי שמואל אופנהיימר – וינה, 1846

דיוקן הנגיד שמואל אופנהיימר. ליטוגרפיה על-פי Joseph Kriehuber. דפוס Johannes Höfelich, [וינה], 1846. תחת הדיוקן מופיעה דוגמת חתימתו, וטקסט בגרמנית עם פרטים ביוגרפיים אודותיו.

רבי שמואל אופנהיימר (ש"צ-תס"ג), בנקאי יהודי, שתדלן ונדבן, מאנשי החצר ומקורבי לאופולד הראשון - קיסר האימפריה הרומית הקדושה. היה מנהל הכספים של הקיסר וסייע לו במסע המלחמה נגד האימפריה העות'מאנית (בשנים 1683-1699). אופנהיימר היה היהודי הראשון שהותר לו להתיישב בווינה, מאז גירוש היהודים מהעיר בשנת 1670. הוא קיבל אישור להביא עמו קהילה קטנה של מספר משפחות יהודיות. את קשריו בחצר הקיסר ניצל בדרכים שונות לטובת אחיו היהודים.

45x28 ס"מ. מצב בינוני. כתמים רבים. קרעים ושברים במספר מקומות.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$2000-3000

159

160. Lithograph – Portrait of Rabbi Shmuel Oppenheimer – Vienna, 1846

Portrait of Shmuel Oppenheimer. Lithograph by Joseph Kriehuber. Printed by Johannes Höfelich, [Vienna], 1846. Under the portrait are a facsimile of his signature and a German text with a short biography.

R. Shmuel (Samuel) Oppenheimer (1630-1703) was a Jewish banker, philanthropist, a court diplomat, close to Emperor Leopold I of the Holy Roman Empire. He was the Emperor's finance minister and assisted him in his war against the Ottoman Empire during the Great Turkish War (1683-1699). Although the Jews were expelled from Vienna in 1670, Oppenheimer was the first Jew allowed to settle in the city with his "Gesinde", a small community composed of a number of Jewish families. He took advantage of his ties with the Emperor's court to benefit his Jewish brethren.

28 x 45 cm. Fair condition. Many stains. Tears and breaks in several places.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-3000

160

161

161. Mezzotint – Portrait of Rabbi Moshe Gomes de Mesquita – Rabbi of the Sephardi Community Sha'ar HaShamayim in London – London, 1752

Portrait of R. Moshe Gomes de Mesquita – Rabbi of the Sephardi Sha'ar HaShamayim community in London. Mezzotint. Printed by John Faber the Younger, [London], 1752.

R. Moshe (Moses) Gomes de Mesquita (died in 1751) was Rabbi of the Sephardi Sha'ar HaShamayim community in London for seven years. Previously, he was a scholar at the Etz Chaim Yeshiva in Amsterdam. His halachic responsa were included in the Pri Etz Chaim responsa published by the members of the "Etz Chaim – Amsterdam" Beit Midrash (volumes 1, 2, 3, 6-7) and his responsa from the

161. הדפס – דיוקן רבי משה גומיש די משיקיטה – רב קהילת הספרדים "שער השמים" בלונדון – לונדון, 1752

דיוקן רבי משה גומיש די משיקיטה – רב קהילת הספרדים "שער השמים" בלונדון. הדפס מצוטינט. דפוס John Faber, [לונדון], 1752.

"תמונת החכם השלם, חסיד ועניו, מורינו ורבינו, כמוהר"ר משה גומיש די משיקיטה זצוק"ל, אשר היה אב"ד ור"מ בעיר לונדון יע"א, בק"ק שער השמים יצ"ו, ומשה היה רועה את צאן קדשים, שבע שנים, נתבקש בישיבה עליונה, יום ג' כ"ג לחודש זיו, שנת א'ש"ר"י העם [=תקי"א] שככה לו לפ"ק".

"צורת האיש משה מאד עניו / רב ומורה לעדתו / חיה יחיה צדיק באמונתו / כי הוד חכמת אדם תאיר פניו".

רבי משה גומיש די משיקיטה (נפטר תקי"א 1751), רב קהילה הספרדית "שער השמים" בלונדון במשך שבע שנים. קודם לכן היה מחכמי ישיבת "עץ חיים" באמשטרדם. תשובות בהלכה ממנו נדפסו בכרכי שו"ת פרי עץ חיים שהוציאו חברי בית המדרש "עץ חיים – אמשטרדם" (כרכים א', ב', ג', ו-ז) שם מופיעות תשובות ממנו מהשנים תצ"ד, תצ"ז, תק"א, תק"ב ותק"ג. בכרך ג', בראש שאלה ה', המופנית אליו, הוא מכוונה בתארים: "אחד המיוחד שבעם ראשון לכל דבר שבקדושה עמוד הימיני מבית המדרש הגדול והמפורסם של 'עץ חיים' ה"ה ה"ה כמוהר"ר משה גומיש די משיקיטה נר"ו...".

32x22.5 ס"מ. מצב כללי טוב. כתמים. פגמים קלים, בעיקר בשוליים.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$2000-3000

years 1734, 1737, 1740, 1742 and 1743 can be found in these volumes. In Vol. 3, at the beginning of Question 5, addressed to R. Moshe, he is titled "First and foremost to anything holy, right pillar of the great and famous Etz Chaim Beit Midrash, R. Moshe Gomes de Mesquita...".

22.5 x 32 cm. Overall good condition. Stains. Minor defects, primarily to margins.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-3000

162

162. Jewish Wedding Officiated by Rabbi Solomon Hirschell, Rabbi of London – Watercolor Drawing – London, Early 19th Century

Aquarelle drawing of a wedding officiated by Rabbi Solomon Hirschell Berliner, Rabbi of London. [London, ca.1820s].

A colorful drawing, rich in details, depicting a wedding ceremony of a Jewish couple in "Horder's Rooms" in London. Rabbi Solomon Hirschell appears in the center, with the groom and bride under the Huppah, and around them the guests: couples talking, groups of playing children and women drying their tears.

Beneath the drawing is a caption in English: "On Thursday the 9th of May – were married at Horder's Rooms, Minorities, by the Rev'd Solomon Hirschell, Samuel Hellut [?] Israel of St. Mary Axe, Shoemakers Row & Bridge St. Blackfriars... & the truly amiable & highly accomplished Miss Fanny Desymond".

The Gaon, Rabbi Solomon Hirschell Berliner (1762-1842), Rabbi of Prenzlau (Poland), was the son of R. Tzvi Hirsch, rabbi of Berlin, and great-grandson of R. Tzvi Hirsch Ashkenazi, the Chacham Tzvi. He succeeded his father as rabbi of the Ashkenazi community of London and England from 1802 until his death in 1842.

Approx. 31 x 22 cm, attached to passé-par tout at the right margin (with adhesive tape). Good-fair condition. Stains (some caused by the passé-par tout). Tears at margins (no damage to drawing), adhesive tape on back. Strip of paper pasted to the bottom margin of the leaf.

Opening price: \$2500

Estimate: \$5000-8000

162. חתונה יהודית בניהולו של רבי שלמה הירשל, אב"ד לונדון – ציור בצבעי מים – לונדון, תחילת המאה ה-19

ציור אקוורל המתעד חתונה שערך רבי שלמה הירשל ברלינר אב"ד לונדון. [לונדון, שנות ה-20 של המאה ה-19 בקירוב].

ציור צבעוני, עשיר בפרטים, המתאר את טקס החתונה של זוג יהודי באולם "Horder's Rooms" בלונדון. במרכז הציור הרב שלמה הירשל, החתן והכלה תחת החופה, וסביבם האורחים: זוגות משוחחים, קבוצות ילדים משחקים ונשים מוחות דמעה.

תחת הציור מופיע תיאור באנגלית בו נזכרים שם האולם ושמות החתן והכלה, שמואל הלוט(?) ישראל ופאני דזמונד: "On Thursday the 9th of May – were married at Horder's Rooms, Minorities, by the Rev'd Solomon Hirschell, Samuel Hellut [?] Israel of St. Mary Axe, Shoemakers Row & Bridge St. Blackfriars... & the truly amiable & highly accomplished Miss Fanny Desymond".

הגאון רבי שלמה הירשל ברלינר (תקכ"ב-תר"ג, 1762-1842) אב"ד פרנצלו (פולין) ולונדון, בנו של רבי צבי הירש אב"ד ברלין ונינו של רבי צבי הירש אשכנזי בעל "חכם צבי". כיהן על מקום אביו כרבה של הקהילה האשכנזית בלונדון ובבריטניה, משנת תקס"ב (1802) עד פטירתו בשנת תר"ג (1842).

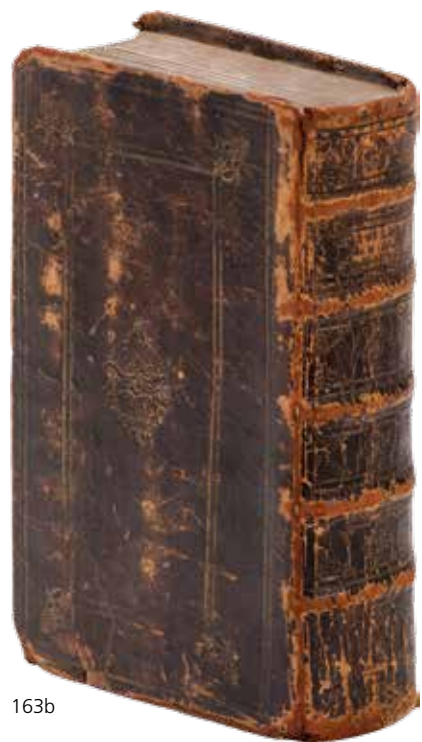
דף 31x22 ס"מ בקירוב, מוצמד בשוליו הימניים למסגרת פספרטו (ברצועת נייר דבק). מצב טוב-בינוני. כתמים (חלקם כתוצאה מהפספרטו). קרעים בשולי הדף (ללא פגיעה בציור). רצועות נייר דבק בגב הדף. רצועת נייר מודבקת לשוליו התחתונים של הדף.

פתיחה: \$2500

הערכה: \$5000-8000

163a

163b

163. מחזור ספרדים לימים נוראים - אמשטרדם, תמ"ט - עותק שהיה שייך לסוחר מיכאל (יחיאל) גרץ מפילדלפיה במאה ה-18

מחזור ספרדים לימים נוראים וסדר שליחות לילי אשמורות. דפוס יוסף עטיאש, אמשטרדם, [תמ"ט 1689].

עותק שהיה שייך למיכאל (יחיאל) גרץ, סוחר ידוע ומכרסני קהילת "מקוה ישראל" בפילדלפיה בסוף המאה ה-18.

באחד מדפי הבטנה הקדמיים ובעמוד השער מופיעה החתימה "Gratz"; בתחתית דף 22 מופיעה חתימה בעברית: "יחיאל ב"ר כהר"ר שלמה גרעטץ"; בתחתית העמוד האחרון (דף 2ב) מופיעה חתימה נוספת: "Michl Gratz".

מיכאל (יחיאל) גרץ (1740-1811) יליד לגנדורף (Lagendorf), גרמניה, היגר לאנגליה ומשם לארה"ב בשנת 1759 בקירוב, והתיישב בפילדלפיה, שם כבר חי באותה עת אחיו הגדול, ברנרד. שני האחים לבית גרץ עסקו במסחר, בין היתר עם האינדיאנים, וסיפקו לממשלת ארצות הברית טובין אינדיאניים. האחים גרץ כוננו נתיבי מסחר בין ניו אורלינס וקוויבק, ובעקבות האקלים הפוליטי, שחרו גם בסביבות פנסילבניה, אילינוי וקנטקי. האחים גרץ חתומים, בין היתר, גם על ה-Non-Importation Resolutions משנת 1765 - תקנה נגד ייבוא טובין מבריטניה, שהוכרזה כמחאה על "חוק מס הבולים" אשר הטיל הפרלמנט הבריטי על המושבות האמריקניות באותה שנה.

כעשור לאחר מכן, שימשו האחים גרץ כספקים גם ל"צבא הקונטיננטלי" (Continental Army) - הפיקוד המאוחד של שלוש עשרה המושבות האמריקניות שלחמו בבריטניה במהלך מלחמת העצמאות האמריקנית (למידע נוסף אודותם, ראה חומר מצורף).

בתקופה בה חי ופעל מיכאל גרץ היה הישוב היהודי בארצות הברית מצומצם ביותר: בסוף המאה ה-18 חיו בארצות הברית כ-2000 יהודים ובשנות 1800 - כ-2500 בלבד (מתוך אוכלוסיה של כשני מיליון), מהם פחות מאלף יהודים אשר חיו בערים ניו-יורק ופילדלפיה.

למידע נוסף אודות מיכאל גרץ ובני משפחת גרץ, ראה: Jewish Encyclopedia, מהדורת 1906, כרך 6, עמ' 83-81.

בסוף הכרך מופיע רישום מפורט בכתב-יד, המעיד על גלגוליו של הספר, שהיה גם בשימושה של רבקה גרץ (אחת מבנותיו של מיכאל גרץ) והוענק על-ידי אחד מניניו של גרץ, הנרי יוסף, לקלרנס (יצחק) דה-סולה (Clarence de Sola) ממונטריאול.

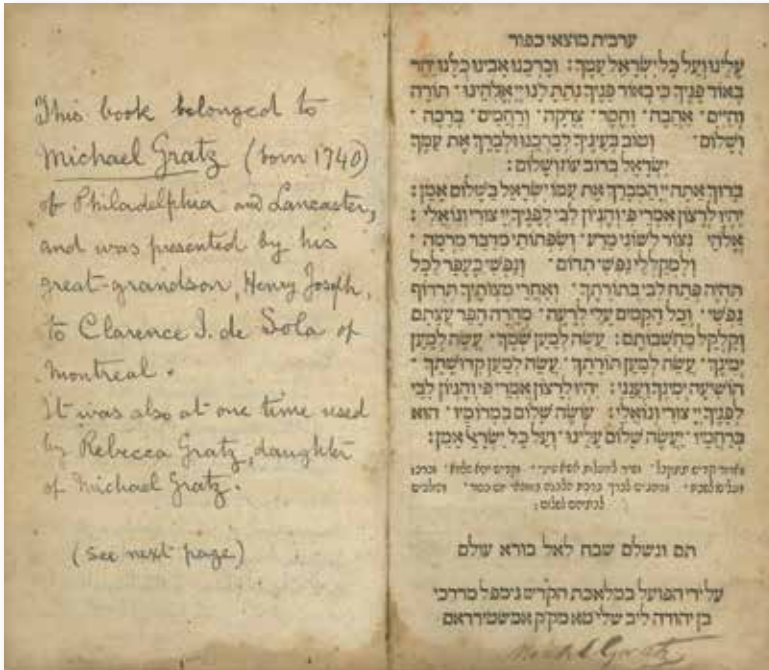
בדף שלפני השער נדפס תחריט של המשכן ומחנה ישראל במדבר ובראשו הכותרת "ראש השנה ויום כפור". במספר מקומות במחזור מופיעות הגהות בכתב-יד (בכתיבה ספרדית בינונית) עם תוספות על נוסח התפילה.

[1], תב (צ"ל: ש"ב) דף, 16 ס"מ. מצב כללי טוב. כתמים. רישום בעט בדף השער. פגעי עש קלים בצדה הפנימי של הכריכה הקדמית ובדפי הבטנה הקדמיים. כריכת עור מקורית, פגומה ובלויה מעט (עיקר הפגמים בשוליים, בפינות ובשדרה). חיתוך דפים מזהב.

פתיחה: \$3000

הערכה: \$8000-12,000

163d

163c

163. Sephardi Machzor for the High Holy Days – Amsterdam, 1689 – Copy Previously in the Possession of the Merchant Michael (Yehiel) Gratz from Philadelphia, 18th Century

Sephardi Machzor for the High Holy Days and the order of Selichot for the night prayers. Amsterdam: Joseph Atthias, [1689].

A copy that belonged to Michael (Yehiel) Gratz, a well-known merchant and one of the leaders of the "Mikveh Israel" community in Philadelphia in the late 18th century.

Appearing on one of the front endpapers and on the title page is the signature "Gratz"; at the bottom of p. 2b is the Hebrew signature "Yehiel ben Shlomo Gratz"; at the bottom of the last page (p. 402b) is an additional signature: "Michl Gratz".

Michael (Yehiel) Gratz (1740-1811), born in Lagendorf, Germany, immigrated to England and then to the U.S. circa 1759 and settled in Philadelphia, joining his elder brother Bernard. The Gratz brothers engaged in trade, including with Native Americans, providing the government with Native American products. They created trade routes between New Orleans and Quebec, and when the political climate allowed, also engaged in trade in the regions of Pennsylvania, Illinois and Kentucky. The Gratz brothers are among the signees of the Non-Importation Resolutions from 1765 – regulations against the import of goods from Britain, declared in protest of the Stamp Act imposed that year by the British parliament on the American colonies.

About a decade later the Gratz brothers also served as suppliers to the Continental Army – the united command of the thirteen American colonies that fought against Britain during the American War of Independence (for

additional information on the Gratz brothers, see enclosed material).

During the period in which Michael Gratz was active, the Jewish community in the United States was extremely small: in the late 18th century, about 2000 Jews resided in the U.S., and in 1800 – only 2500 (out of a population of about two million). Of these, less than a thousand Jews resided in New York and Philadelphia.

For additional information on Michael Gratz and the Gratz family, see: Jewish Encyclopedia, 1906 edition, volume 6, pp. 81-83.

At the end of the book is a handwritten list detailing the book's provenance. The book had also been in the possession of Rebecca Gratz (one of Michael Gratz's daughters) and was given by one of Gratz's great-grandchildren, Henry Joseph, to Clarence Isaac de Sola from Montreal.

Preceding the title page is an engraving of the Tabernacle and the camp of the Israelites in the desert, with the title "Rosh Hashana and Yom Kippur". Appearing in a number of places in the machzor are handwritten notes (in semi-cursive Sephardic script) with additions to the liturgy.

[1], 402 [i.e. 312] leaves, 16 cm. Good overall condition. Stains. Pen inscription on title page. Slight worming to inside of front binding and front endpapers. Original leather binding, with defects and some wear (most of the defects are to the margins, corners and spine). Gilt edges.

Opening price: \$3000
 Estimate: \$8000-12,000

164b

164a

164. סידור תפילה נדיר עם דינים בלאדינו - ונציה, תקט"ז - עותק שהיה שייך למרדכי מנואל נוח מפילדלפיה ולמשפחתו / הקדשה וחותרמות של משה לופז ג'וניור מהקהילה הפרוטוגזית של פילדלפיה / הוספות בכתב-יד

בשנת 1807 (בגיל 22), לאחר פטירת סבו, החל ללמוד עריכת דין בצ'ארלסטון, תוך שהוא מפתח קריירות מקבילות כעיתונאי וכפוליטיקאי: הוא הצטרף למפלגה הדמוקרטית-רפובליקנית, ובשנת 1813 מונה כקונסול בתוניס, שם פעל לשחרורם של אזרחים אמריקנים שנשבו על ידי שליט אלג'יריה. לאחר שובו לניו-יורק שימש בין היתר כשריף, כשופט ובתפקיד ה-surveyor of the National-Port of New York; ככתב בעיתון שניהל דודו, ה-National-Advocate, ולאחר מכן ערך והקים שורה של עיתונים, בהם ה-Commercial Advertiser, Union, New York Enquirer, Evening Star, ה-Messenger וה-Times. נוח נפטר משבץ בעיר ניו-יורק בשנת 1851.

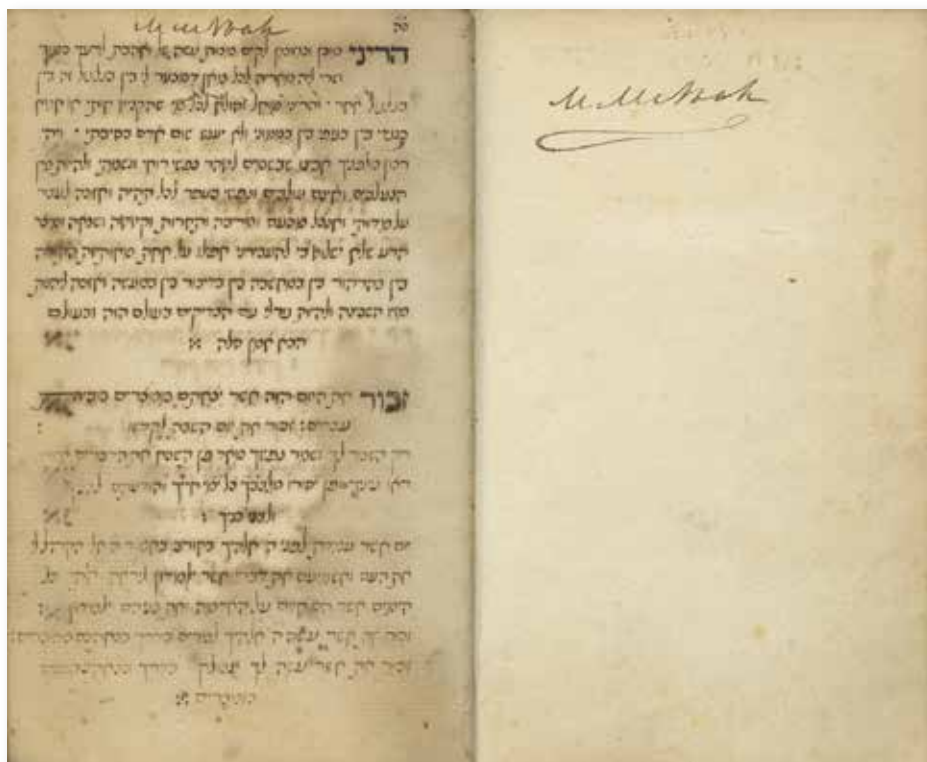
בפתח הכרך מופיעה הקדשה מעניינת בכתב יד, שנכתבה בפילדלפיה ביום 11 ביוני 1818, המעידה כי הספר ניתן כשי לאדם בשם פיליפס, מאת משה לופז ג'וניור (בנו של משה לופז), כמזכרת וכאות להערכה שלופז האב רכש לפיליפס: **Presented to Mr. A. S. Phillips as a testimonial of the regard my dear Father Moses Lopez entertain'd for him, by his Sincere Friend, M Lopez [Jr?]**. פיליפס היה שם משפחתו של אמו של מרדכי מנואל נוח, ציפורה, וכמוכן גם של אביה - סבו של מרדכי מנואל - Jonas Phillips, אשר השפיע רבות על נוח הצעיר ואף עזר בגידולו (לאחר שאביו של נוח עזב כשהיה בן שבע ולאחר פטירתה של אמו).

סדר תפלות מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבת כמנהג ק"ק ספרדים... נדפס מחדש עם תוספת מרובה מתפלות מיוחדות מבעל חמדת ימים ואחרות שנהגים לאמרו בקושטאנטניה ואיזמיר וכו' ודינים מידי יום ביומו בל' (בלשון) ספרדי (לאדינו)... ועוד... בקשות ופזמונים של הרב... דוד פארדו היושב בעיר איספאלאטרו... נדפס לתשוקת... מרדכי בן... שלמה פואה יצ"ו יושב בעיר הנ"ל. דפוס Bragadina, ונציה, (תקט"ז 1756).

סידור תפילה נדיר, שה"דינים" בו נדפסו בלאדינו. עותק שהיה שייך למרדכי מנואל נוח מפילדלפיה ולמשפחתו.

בדפים הריקים שבתחילת הכרך מופיעה חתימתו המלאה של מרדכי מנואל נוח - **"Manuel M Noah, 1850"** (החתימה מופיעה בסופה של הקדשה מעניינת, ראה להלן), ובדפים הבאים מופיעה פעמיים חתימתו המקוצרת - **"M M Noah"**.

מרדכי מנואל נוח (Mordecai Manuel Noah, 1785-1851) - עיתונאי, מחזאי ועורך, דיפלומט, פילנתרופ, עורך דין, שופט ושריף יהודי אמריקאי, מחשובי היהודים שפעלו בארה"ב בתחילת המאה ה-19, ומהמשפיעים ביותר בתקופתו. יליד פילדלפיה, בן לאב ממוצא גרמני ולאם ממוצא ספרדי-פורטוגזי, אביו השתתף במלחמת העצמאות של ארצות הברית, ויש המספרים כי ג'ורג' וושינגטון נכח בחתונה של הוריו. נוח התפרסם בעיקר בניסיונו להקים ארץ מקלט ליהודים - "אררט" - באי גרנד איילנד שבמדינת ניו-יורק, סמוך למפלי הניאגרה (נוח רכש שלישי מהאי וקיבל אופציה על יתרנו, אך התכנית מעולם לא יצאה לפועל).

164c

164d

בשולי כמה מדפי הספר מופיעות חותמות בעלים: "Moses Lopez jun." - משה לופז ג'וניור, בנו של משה לופז, אשר היה אף הוא חבר הקהילה הפורטוגזית "שארית ישראל".

למידע נוסף אודות נוח ואודות משפחתו, ראה: Jewish Encyclopedia, מהדורת 1906, כרך 9, עמ' 323-324, וראה חומר מצורף.

בגוף הסידור נוספו מספר דפים בכתב יד, בכתובה ספרדית: הוספות של תפילות ופיוטים שלא נדפסו בסידור (בתחילת הכרך ובסופו), פתק עליו נכתב נוסח "תכנת שבת" למוסף (בין דפים קלב-קלג, במוסף של שבת) ודף עליו שורטטה מנורת "למוצח" נאה (הטקסט נכתב באותיות מרובעות מסוגנות, בתוך מסגרות קווים בצבע חום; בין דפים קצו-קצז, במגילת אנטיוכוס).

[2] דף בכתב יד, [1], רלב דף [מספור דפים משובש; צ"ל רלג], [3] דף בכתב יד, 16.5 ס"מ. מצב ביווני-טוב. כתמים. פגעי רטיבות. שוליים קצוצים בחלק מהדפים. קרע בדף עם מנורת "למוצח". כריכת עור מקורית עם הטבעות זהב וחיתוך דפים מזהב. הכריכה הקדמית מנותקת. פגמים ובלאי בשולי הכריכה, בפניות ובשדרה.

לסידור שלפנינו חשיבות ביבליוגרפית וערך גם בפני עצמו: ב"מפעל הביבליוגרפיה העברית" מציינים כי ראו צילום השער בלבד, אצל יוסף גולדמן (Goldman, Catalogue of Rare Ladino Books,) יוסף גולדמן (Catalogue no. 8, Jan. 1996, no. 36), וכפי הנראה התבססו על העותק שלפנינו.

פתיחה: \$10,000
הערכה: \$20,000-30,000

164. Rare Siddur with Laws in Ladino – Venice, 1756 – Copy Previously in the Possession of Mordecai Manuel Noah from Philadelphia and his Family / Dedication and Stamps of Moses Lopez Jr. from the Portuguese Community of Philadelphia / Handwritten Additions

Order of prayers for each month and for each Sabbath according to the Sephardi rite... Reprinted with many additions of special prayers from the author of Hemdat Yamim and others, according to the custom in Constantinople and Izmir etc., and daily laws in Ladino... Supplications and songs by the Rabbi... David Pardo from Spalatro [Split]... Printed on the commission of... Mordecai ben... Shlomo Puah of Spalatro. Venice: Bragadin, [1756].

Rare siddur in which the laws are printed in Ladino. Copy previously in the possession of Mordecai Manuel Noah from Philadelphia and his family.

Appearing on the empty leaves at the beginning of the volume is the full signature of Mordecai Manuel Noah – "**Manuel M Noah, 1850**" (the signature appears at the end of an interesting dedication, see below). An initialed version of his signature (M M Noah) appears twice on the following leaves.

Mordecai Manuel Noah (1785-1851) – journalist, playwright and editor, diplomat, philanthropist, lawyer, judge and Jewish-

American sheriff, one of the most important Jewish figures active in the United States in the early 19th century and one of the most influential Jewish figures of his time. Born in Philadelphia to a father of German descent and a mother of Spanish-Portuguese descent; his father took part in the American War of Independence, and it is said that George Washington attended his parents' wedding. Noah gained renown mostly for his attempt to establish a safe haven for Jews – "Ararat" – on Grand Island in New York, near Niagara Falls (Noah purchased one third of the island and was granted the option of purchasing the rest, but his program never reached fruition).

In 1807 (at the age of 22), following his grandfather's death, Noah began to study law in Charleston while also developing parallel careers as a journalist and politician: he joined the Democratic-Republican Party, and in 1813 was appointed consul in Tunis, where he worked to liberate American citizens taken hostage by the Algerian ruler. Upon his return to New York he served, among other things, as a sheriff, a judge and as surveyor of the port of New York; published articles in the newspaper managed by his uncle, the National Advocate, and later founded and edited a series of newspapers, including the New York Enquirer, the Union, the Evening Star, the Commercial Advertiser, the Messenger and the Times. Noah died of a stroke in New York in 1851. At the beginning of the volume is an interesting handwritten dedication, written in Philadelphia on 11 June 1818, attesting that the book was presented as a gift by Moses Lopez Jr. (son of Moses Lopez) to a person by the name of Phillips, as a souvenir and sign of appreciation: "**Presented to Mr. A. J. [I.?] Phillips as a testimonial of the regard by dec[ease]d Father Moses Lopez entertain'd for him, by his Sincere Friend, M Lopez [Jr?]**". Phillips was the surname of Mordecai Manuel Noah's mother, Zippora, and of course of her father – Mordecai Manuel's grandfather – Jonas Phillips, who was very influential in Noah's childhood and youth and even helped in his upbringing (after Noah's father left the family when Noah was seven years old, and after his mother passed away).

Appearing on the margins of some of the book's leaves are the ownership stamps: "Moses Lopez jun." – son of Moses Lopez, who was also a member of the Portuguese community "She'erit Israel".

For more information on Noah and his family, see: Jewish Encyclopedia, 1906 edition, volume 9, pp. 323-324, and see enclosed material.

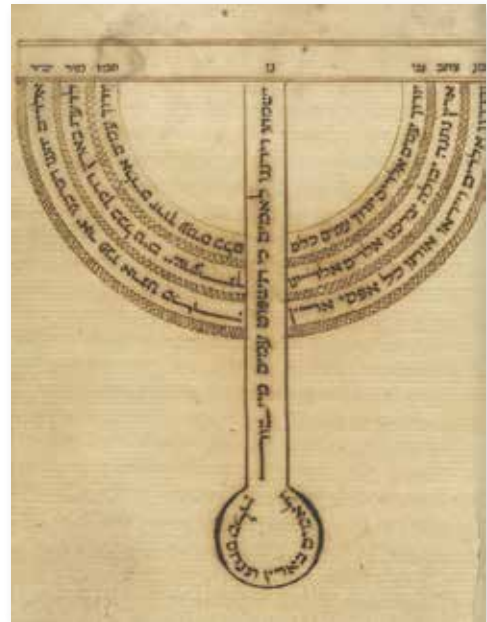
Several handwritten leaves in Sephardi script were added at the end of the siddur: additions of prayers and piyyutim not printed in the siddur (at the beginning and end of the volume), a note with the prayer "Tikanta Shabbat" for the mussaf service (between leaves 132-133, in the Shabbat Mussaf), and a leaf showing a sketch of a fine "LaMenazeach" menorah (the text is written in stylized square letters inside a brown frame of lines; between leaves 196-197, in the Scroll of Antiochus).

[2] handwritten leaves, [1], 232 leaves [faulty pagination; i.e. 233], [3] handwritten leaves, 16.5 cm. Fair-good condition. Stains. Dampstains. Trimmed margins to some leaves. Tear to leaf showing the "LaMenazeach" menorah. Original leather binding with gilt embossing. Gilt edges. The front binding is loose. Defects and wear to binding's margins, corners and spine.

This siddur is bibliographically important and valuable in and of itself: the editors of the Bibliography of Hebrew Book note that they only saw a photocopy of the title page in Joseph Goldman's book (Goldman, Catalogue of Rare Ladino Books, Catalogue no. 8, Jan. 1996, no. 36), and apparently based their entry on the present copy.

Opening price: \$10,000

Estimate: \$20,000-30,000

164e

165. האינקוויזיציה בעיר בולוניה – אוסף תעודות בכתב-יד – משפטים וחקירות של נאשמים יהודים, המאה ה-15

שמונה עשר תעודות ומסמכים, כתובים בכתב-יד על גבי נייר וקלף, המתעדים משפטים וחקירות של נאשמים יהודים באינקוויזיציה בבולוניה. בולוניה, המאה ה-15. לטינית, תעודה אחת באיטלקית. "האינקוויזיציה" היה שם של בתי משפט ומוסדות חקירה בראשות הכנסייה הקתולית, שקמו בשלהי ימי הביניים במטרה להיאבק בתופעת המינות והכפירה באירופה. על אף שהאינקוויזיציה הגיעה לשיא כוחה בתחילת העת החדשה, בספרד וברומא, שורשיה נטועים עוד במאה ה-12, אז החלו להופיע בתי משפט מקומיים באיטליה ובצרפת בראשות נזירים מן המסדר הדומיניקני. בעיר בולוניה שבצפון איטליה החלה להתפתח האינקוויזיציה כבר במאה ה-13, ועד תקופת הרנסאנס הפכה העיר לאחד המרכזים החשובים של האינקוויזיציה בצפון איטליה. בניגוד לאינקוויזיציה הספרדית, לא התמקדה האינקוויזיציה בבולוניה ברדיפת יהודים, אלא במיגור הכתות הנוצריות שפרחו באותן השנים, ומיעטה לערוך משפטים והליכים כנגד בני דתות אחרות. **מסמכים ותעודות של האינקוויזיציה מהעיר בולוניה בתקופה זאת אינם מצויים, ונדירות במיוחד תעודות של משפטים כנגד יהודים.** האוסף שלפנינו כולל:

1-8. **שמונה תעודות הקשורות לחקירת המשפחה היהודית Musetti, שהואשמה בביזוי תהלוכת-חג נוצרי בשנת 1445.** על פי התעודות שלפנינו, הואשמו שלושה מבני המשפחה – אברהם, רעייתו ברונלה וקרובם דקטילוס, שהתפרצו ביום 27.5.1445 אל תהלוכת "חג הלחם והיין הקדוש", השליכו חפצים אל עבר הצלמים ועוררו מהומה רבה בעיר.

• כתב-אישום, כתוב על גליון קלף (4 עמ' כתובים), ובו תיאור מפורט של המאורעות, רשימת העבירות שביצעו בני המשפחה וההליך המתאים לשפיטת יהודים, על פי חוקי העיר. בסוף המסמך מופיעים שמות השופטים והדיינים, וכן חתימת הנוטריון.

• עותק נוסף של כתב-האישום הנ"ל, כתוב על גבי מגילת קלף ארוכה (על פי צורתו, ייתכן ששימש לרישום המקורי במהלך הדיון באולם המשפט).

• תעודה מיום 21.6.1445, כתובה על גבי גליון קלף (3 עמ' כתובים), ובה נוסח שונה של האישומים מפי אינקוויזיטור מביית המשפט בעיר רימיני. בנוסח זה מודגשת אחריותו של אברהם כאבי המשפחה, ומוצעת האפשרות לשפוט את היהודים על פי "חוקי

משה", משום ש"הכתבים העבריים" מתייחסים לסוגיות הנידונות. בסוף המסמך מופיעים שמות השופטים וחתימת הנוטריון.

• שתי עדויות, כתובות על גבי נייר, המאשרות את ההאשמות ונוקבות בשמו של יהודי נוסף שהיה מעורב בתקרית – יוסף. עדות אחת מפי אדם בשם Antoninius ועדות אחרת מפי אדם בשם Bartholomeus.

• עדותו של בן המשפחה דקטילוס (מכונה במסמך Datolius), כתובה על גבי נייר, המטילה את האשמה על שני נוצרים, Cantarini ו-Melchior, שלדבריו פתחו בקטטה.

• שני מכתבי תמיכה עבור המשפחה, כתובים על גבי נייר.

9-18. **עשרה מסמכים בכתב-יד המתעדים משפטים וחקירות שונות של יהודים בעיר בולוניה לאורך המאה ה-15** (ייתכן שהיו שייכים לחוקר אינקוויזיציה אחד):

• מסמך מיום 13.5.1405, המתייחס למחלוקת בין יהודי בשם Solomon ליהודי בשם Simon מבולוניה.

• מכתב מיום 10.9.1456, שנשלח מאת תובע בשם Mateus Maranus מהעיר בולוניה, ומודיע על מעצרו של "עבריינים" מהקהילה היהודית. חתום בחותם שעווה.

• מסמך משנות ה-70 של המאה ה-15, בנושא מס המוטל על יהודים המכונה "Gabella Grossa", ודן באופן הגבייה.

• ארבעה מסמכים מהשנים 1479-1472, בנושא פשעים שביצעו יהודים.

• מסמך משנת 1473, העוסק בתשלום חובות של יהודי בולוניה, שנעשה בזהב.

• מסמך הדין בפשעיו של יהודי בשם Moyses (Mosceto) Damelus. ללא תיארוך.

• מסמך הנוגע ליהודי בשם Solomon de Vignola, בנושא מחלוקת על הכשר בשר בקר. ללא תיארוך.

סך הכול שמונה עשר מסמכים ותעודות. גודל ומצב משתנים. מצב כללי טוב-בינוני. כתמים. קמטים וסימני קיפול קלים. קרעים, קרעים חסרים ונקבים (ברובם קלים, חלקם משוקמים). רישום בעט בצדס האחורי של שניים מהפריטים ורישום בעט בשוליים של אחד המסמכים (קטנים, ללא נזק לכיתוב).

פתיחה: \$12,000
הערכה: \$15,000-20,000

165a

as head of the family, and suggests to judge the Jews by the "Laws of Moses". At the end of the document appear names of the judges and the notary's signature.

- Two testimonies, written on paper, certifying the claims and mentioning the name of another Jew who was involved in the incident – Joseph. One testimony by a person named Antoninius and another one by a person named Bartholomeus.
- Testimony of a family member, Dactilus (named in the document Datolius), written on paper, accusing two Christians, Melchior and Cantarini, of starting the fight.
- Two letters of encouragement to the family, written on paper.

9-18. Ten handwritten documents related to trials and various investigations of Jews in Bologna throughout the 15th century (it seems that they belonged to one inquisitor):

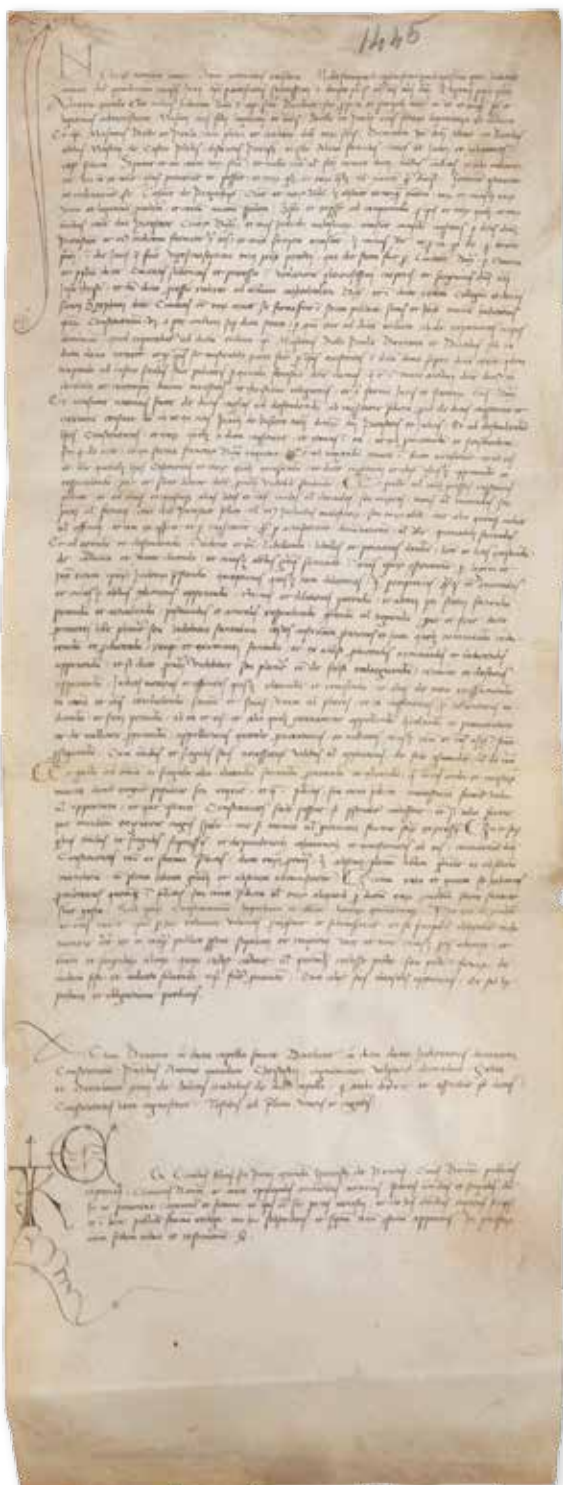
- Document dated 13.5.1405, referring to a dispute between a Jew named Solomon to another Jew named Simon, from Bologna.
- Letter dated 10.9.1456, sent by a plaintiff named

Mateua Maranus from Bologna, announcing the arrest of "criminals" from the Jewish community. Wax seal.

- Document from the 1470s, concerning tax imposed on Jews – "Gabella Grossa" and stating the method of the tax collection.
- Four documents from the years 1472-1479, concerning crimes committed by Jews.
- Document from 1473, regarding payment of debts by Bologna Jews, paid with gold.
- Document regarding the crimes committed by a Jew named Solomon de Vignola, concerning a dispute about making beef Kosher. No date.

Total of eighteen documents and certificates. Size and condition vary. Good-fair overall condition. Stains, some creases and folding marks. Tears, open tears and pinholes (mostly small, some repaired). Inscription in pen on the back of two items and on the margins of one document (small, not affecting text).

Opening price: \$12,000
 Estimate: \$15,000-20,000

165b

165. The Inquisition of Bologna – Collection of Handwritten Documents – Trials and Investigations of Jews by the Inquisition of Bologna, 15th Century

Eighteen documents, handwritten on paper and on vellum, related to trials and investigations of Jews by the Inquisition of Bologna. Bologna, 15th century. Latin, one item in Italian.

The Inquisition was the name given to a group of institutions headed by the Catholic Church, which were founded in the late Middle Ages to fight the phenomenon of heresy in Europe. In spite of the fact that the Inquisition reached its utmost power in the early modern period, in Spain and Rome, its roots were planted in the 12th century, when local courts started to appear in Italy and in France, headed by monks from the Dominican Order. In Bologna, Northern Italy, Inquisition was developing already in the 13th century, and by the time of the Renaissance, Bologna became one of the most important centers of the Inquisition in Northern Italy. Unlike the Spanish Inquisition, the one in Bologna did not focus on persecuting Jews, but rather on defeating the Christian sects that flourished in those days, and hardly took measures against people of other religions. **Documents of the Inquisition of Bologna are rare, and exceptionally scarce are documents related to trials against Jews.**

The collection includes:

1-8. Eight documents related to the inquisitorial investigation of the Jewish Musetti family, accused of disgracing Christianity during a procession in 1445.

According to the documents, three of the family members – Abraham, his wife Bronella and their relative Decatilus, interrupted the Corpus Christi procession on 27.5.1445, threw objects and aroused commotion in the town.

- Bill of indictment, handwritten on a vellum sheet (4 written pages) with a detailed description of the occurrences, list of crimes committed by the family members and the procedure appropriate for judging Jews, according to the city's laws. At the end of the document appear the names of the judges and the notary's signature.
- Additional copy of the above bill of indictment, written on a long vellum scroll (judging by its form, it is possible that it served for writing during discussions in court).
- A certificate dated 21.6.1445, written on a vellum sheet (3 written pages), with a different version of the accusation as claimed by an inquisitor in court in Rimini. This version emphasized the responsibility of Abraham

166. דף גדול בכתב-יד על קלף – המלצות רבנים לפדיון שבויים – מרבני פולין וגרמניה, הולנד ולונדון – ביניהן המלצת ה"נודע ביהודה" – לונדון, תק"י 1750

דף גדול בכתב-יד על קלף, העתקת אגרות המלצה של רבנים לפדיון שבויים, כולל המלצות רבני פולין וגרמניה, הולנד ולונדון. [לונדון, תק"י 1750].

דף קלף בפורמט גדול, כתוב בשני טורים. כולל מכתבי המלצה עבור שלושת האחים: משה, יעקב ויצחק בני ר' משה הכהן ממקדוניה, סוחרים יהודים שנקלעו למשבר כספי חמור לאחר שספינתם, שהיתה עמוסה בסחורה – שלהם ושל אחרים – טבעה בים. בעקבות כך שקעו בחובות כבדים. הם נאסרו יחד עם נשיהם וילדיהם, אך הצליחו לברוח בעצמם בעוד הנשים והילדים נותרים במאסר. לאחר שברחו נאלצו לצאת למסע גיוס תרומות ל"פדיון שבויים" עבורם ועבור משפחותיהם.

"משה יעקב ויצחק בני ר' חיים הכהן. דרך אניה בלב ים בספינה מלאה כמה סחורות מממון עצמם וממון תוגרמים אשר לקחו בהקפה לשאת ולתת להרויח, ועבר בים צרה רוח סערה ושבר הספינה ונטבעה... וקמו התוגרמים המלויים ותפסו נשיהם ובניהם ונתנו בסוגר בשביל ערבון עד שיפרעו להם...".

"הני שלושה אחים... היו סוחרים גדולים גבירים ונכבדים... ועכשיו באו בנגלגל החוזר בעולם... כי דרך אני בלב ים... והים הולך וסוער ברוח סועה וסער ונשברה הספינה... ונשארו בחוסר כל... והנושים באו לקחת ישמעאלים אכזרים ולקחו ובזזו כל אשר בבית ובשדה... ונתנו אותם בכבל אסור הם ונשיהם ובניהם... ונמלטו מהתפיסה, ונשארו נשיהם ובניהם בידי אכזרים...".

בעמוד הראשון, בחלקו הימני-עליון – כתב המלצה מאת רבני ונכבדי הקהילה הספרדית בחוטיין (Khotyn, בסרביה, כיום: אוקראינה), בטור השמאלי ובעמוד השני בטור הימני, העתקה של 14 אגרות המלצה "מגוף הכתבים שנכתבו ונחתמו הרבני המפורסמי דמדינות פולין ואשכנז יצ"ו". ההמלצות הן מרבני פולין (פודוליה) וגרמניה, ובין היתר מופיעה גם המלצתו של רבי יחזקאל לנדא בעל ה"נודע ביהודה" שכהן באותה עת כרב בעיר יאמפולי. בעמוד הראשון, בטור הימני, מופיעים נוסחי המלצות שניתנו לאחים בהולנד, באמסטרדם ובהאג; ובעמוד השני, בטור השמאלי, כתב המלצה שניתן בלונדון.

כתב המלצה מחוטיין וכתבי ההמלצה מרבני פולין וגרמניה הועתקו באות מרובעת (כדי שיהיו מובנים ליהודים אשכנזים), ואילו כתבי ההמלצות מרבני הקהילות הספרדיות באמסטרדם ולונדון, הועתקו בכתובה ספרדית בינונית. להמלצות מאמסטרדם והולנד נוספו רישומים בפורטוגזית המפרטים את סך התרומות שניתנו לאחים.

עיון בכתב היד שלפנינו מתווה את דרך מסעם של האחים לגיוס תרומות. בקהילה הספרדית בחוטיין קבלו כתב המלצה, בחודש תשרי תק"ט (1748). בסוף אותה שנה סבבו בפודוליה: בכ"ו באלול

היו בזוואנץ – שם קיבלו מכתב מאת "הגבירים הקצינים הספרדיים" המופנה אל ה"נודע ביהודה" ומבקשים ממנו להמליץ על האחים, כדי שיוכלו לצאת למסע גיוס תרומות בקהילות האשכנזים; ואליהם הצטרף הרב המקומי ("הק' יהודה ליב מסקאל"). לאחר מכן ביקרו ביאמפולי – כנראה בערב חג הסוכות תק"י. אז כיהן בעיר ה"נודע ביהודה" והוא העניק להם המלצה. לאחר מכן היו בראש חודש חשוון – בהארנחוב, בו' חשוון – בלאדמיר שבווהלין, בט"ו חשוון – בזאמושט, ובאותו יום גם בשברשין, בכ"ו חשוון – בקרו בקראשניק, בכ"ד חשוון – באפטא, בערב ראש חודש כסליו – בחמלניק, ובראש החודש – בפניטשוב. בכל המקומות האלה קיבלו אגרות המלצה מהרבנים המקומיים. משם יצאו לגרמניה: בג' בטבת – היו בפרנקפורט דמיין, ב"ג טבת – בברלין, בראש חודש שבט – בהלברשטאט, ב"ב שבט – בהנובר. גם בערים אלה קיבלו את המלצות הרבנים המקומיים. משם עברו להולנד: בכ"ח באדר ב' היו באמסטרדם ושם קיבלו אגרת המלצה מרבי יצחק חיים ו' דנא די בריטו. בכ"ו באייר היו בהאג ושם קיבלו אגרת המלצה מרבי דניאל הכהן רודריגז. בסוף חודש אייר היו שוב באמסטרדם ושם קיבלו אגרות המלצה משני שלוחי א"י – רבי מסעוד בונאן שליח טבריה, ורבי מאיר שיגורה שליח צפת.

כתב המלצה האחרון שמופיע בדף שלפנינו נכתב בלונדון בחודש תמוז תק"י, ע"י רב הקהילה הספרדית-פורטוגזית בעיר – רבי משה גומיש די משיקטיה (ראה אודותיו פריט 161). רבי משה כותב כי לאחר שהאחים לא הצליחו לגייס את הסכום הדרוש להם, הוחלט שיתפצלו וישיגו מהאחים ייסעו למושבות החדשות של היהודים הפורטוגזים במרכז אמריקה: "הוצרכו להפרד איש מעל אחיו שהשני אחים הלכו לאיי הים, בתחילה לקוראשון [קוראסאן] ואח"כ ילכו לברבאדאס [ברבדוס] ולג'אמאיקה, כדי למהר פדיון השבויים, וזה משה האיש הגדול מצאתיו בא פה למחננו לונדריש...".

מסגנון הכתב נראה שנכתב ע"י סופר ספרדי מהקהילות הספרדיות-פורטוגזיות בהולנד או בלונדון. מאחר וכתב המלצה האחרון נכתב בלונדון, ניתן לשער שהעתקה שלפנינו כולה נעשתה שם.

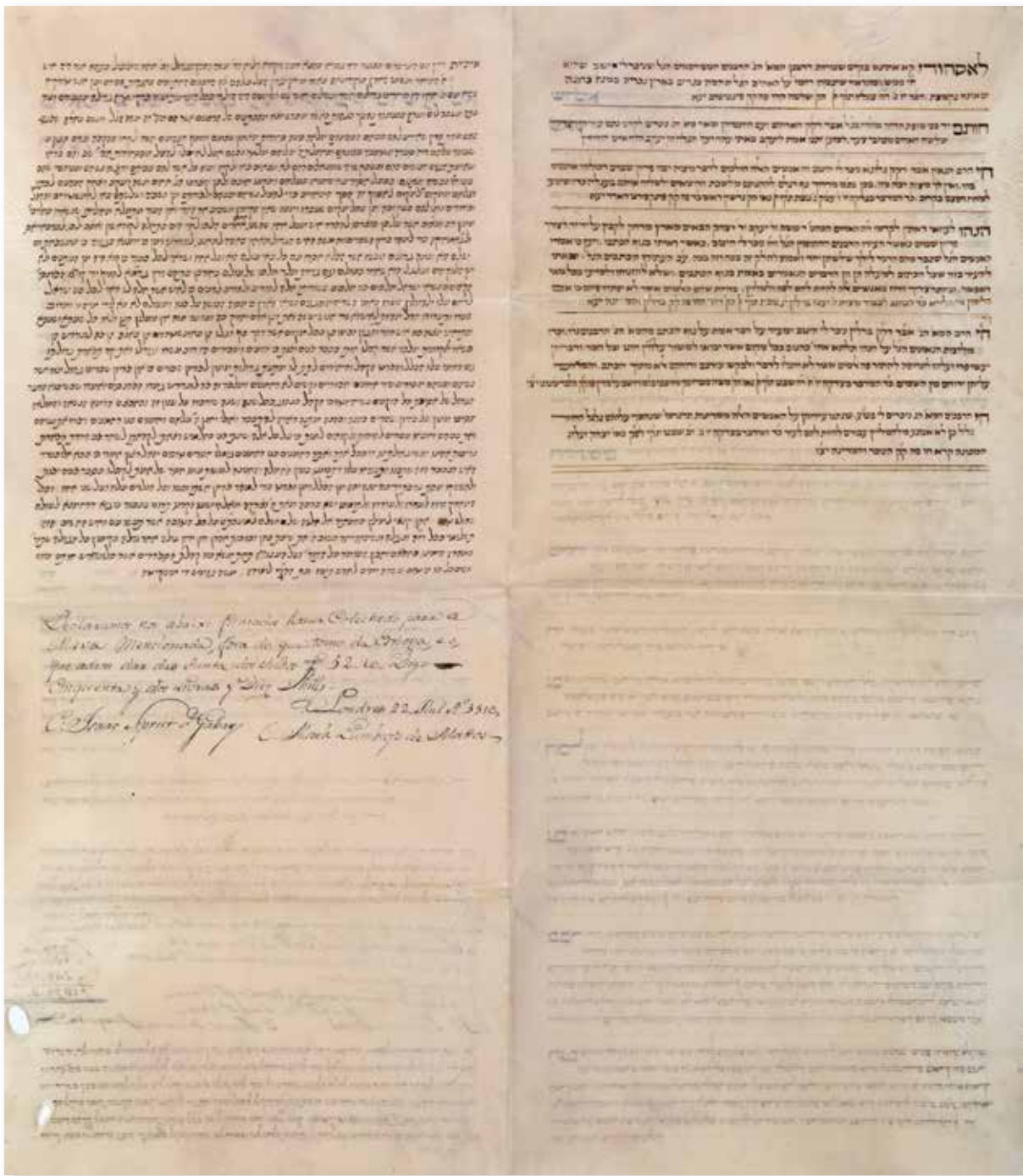
העתקה של אגרות המלצה אלו – ממקור אחר – פורסמה ע"י פרופ' מאיר בניהו, מתוך כת"י פנקס מפירארה, בו הועתקו האגרות ע"י סופר הקהילה, כנראה רבי יצחק לאמפרונטי (כת"י באוסף ישעיה זנה שבמכון בן צבי, מס' 4054). שם מופיעות אגרות נוספות, מהמשך מסעו של האח משה – באלג'יר ובערי איטליה. ראה: מ. בניהו, היחסים שבין יהודי יון ליהודי איטליה, תל אביב תש"מ, עמ' 22-23, 266-278.

דף קלף גדול. גובה: 58 ס"מ. רוחב: 51.5 ס"מ. כתמים. שני חורים טבעיים. סימני קיפול.

פתיחה: \$5000
הערכה: \$10,000-15,000

לאספודי קרא אשכנזי בקום עשירית רחוקי תואו זה האשכנזי עשיריתו חל עשיריתו אשכנזי

החיות וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו

זהו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו

הנהגה וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו

זהו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו

החיות וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו

זהו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו

אשר יתן לך ה' אלהיך וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו וזה שנתחברו חיותו

Relazione de' due Principi della Città di...
di...
...
...

...
...
...
...

...
...
...
...

166. Large Handwritten Parchment Leaf – Rabbinical Recommendations for Pidyon Shvuyim – Rabbis of Poland, Germany, Holland and London – Including a Recommendation of the Noda BiYehuda – London, 1750

Large handwritten parchment leaf, copying of letters of recommendation written by rabbis for Pidyon Shvuyim (Redemption of Captives), bearing recommendations of rabbis of Poland and Germany, Holland and London. [London? 1750].

Large format parchment leaf, written in two columns. Contains letters of recommendation for three brothers: Moshe, Ya'akov and Yitzchak, sons of R. Moshe HaCohen of Macedonia, Jewish traders who fell into a serious financial crisis after their ship, loaded with merchandise (their own and others' as well), sunk into the sea casting them into heavy debt. They, together with their wives and children were imprisoned. They themselves succeeded in fleeing but their wives and children remained in prison. After they fled, they were forced to travel trying to collect funds necessary for paying ransom to redeem themselves and their families. In the top right part of the first page is a recommendation by the rabbis and dignitaries of the Sephardi community of Khotyn (today Ukraine). A copying of 14 letters of recommendation "Written and signed by famous rabbi of Poland and Ashkenaz (Germany)" appears in the left column and on the right column of the second page. These recommendations were written by Polish (Podolia) and German rabbis and they include the recommendation of R. Yechezkel Landau, author of Noda BiYehuda during his tenure as Rabbi of Yampil. In the right column of the first page are recommendations given to the brothers in Holland, Amsterdam and Hague and in the left column of the second page is a recommendation written on their behalf in London.

The recommendation from Khotyn and those written by Polish and German rabbis were copied in square letters (so that Ashkenazi Jews could understand them as well) but the recommendations by the rabbis of the Sephardi communities of Amsterdam and London were copied in semi-cursive Sephardi script. Portuguese inscriptions were added to the Sephardi recommendations, detailing the amounts of the donations.

Study of this manuscript reveals the route taken by the brothers to collect funds. The recommendation of the Khotyn Sephardi community was written in Tishrei 1748. At the end of that same year, they made rounds in Podolia. On the 26th of Elul they were in Zhvanets and received a letter from the "Sephardi wealthy dignitaries", also signed by the local rabbi (Yehuda Leib Maskal), addressed to the Noda BiYehuda requesting his recommendation on behalf of the brothers to enable them to collect donations in Ashkenazi communities. Afterward, they visited Yampil, apparently, on Erev Sukkot 1750. At that time, the Noda BiYehuda officiated as Rabbi of the city and he gave them a recommendation. The next date entered

is Rosh Chodesh Cheshvan, which found the brothers in Horokhiv, the 6th of Cheshvan in Volodymyr-Volynskyi, the 15th of Cheshvan in Zamość and that same day, they also visited Szczepreszyn, on the 26th of Cheshvan – Kraśnik, on the 24th of Cheshvan – Apta, on Erev Rosh Chodesh Kislev – Khmilnyk and on Rosh Chodesh Kislev – Pińczów. In each of these places, they received letters of recommendation from local rabbis. From Poland, they travelled to Germany: On the 3rd of Tevet they arrived in Frankfurt am Main, on the 13th of Tevet in Berlin, on Rosh Chodesh Shevat in Halberstadt, on the 12th of Shevat in Hanover. In all these cities too, they received recommendations from the local rabbis. From Germany, they moved on to Holland: On the 28th of Adar Bet they arrived in Amsterdam and received a letter from R. Yitzchak Chaim ibn Dana de Brito. On the 26th of Iyar, they were in Hague and received a recommendation from R. Daniel HaCohen Rodriguez. At the end of the month of Iyar, they returned to Amsterdam and received letters of recommendation from two Eretz Israel emissaries, R. Masud Bonan, emissary of Tiberias, and R. Meir Sigora of Safed. The last letter of recommendation which appears on this leaf was written in London in the month of Tamuz 1750 by the rabbi of the Portuguese-Sephardi community in the city, R. Moshe Gomes de Mesquita (See item 161). R. Moshe writes that after the brothers' failure to collect the required funds, they decided to part and two brothers travelled to the new settlements of Portuguese Jews in Central America: **"They were compelled to part ways, two brothers travelled to the islands, first to Curaçao and then to Barbados and to Jamaica to expedite the Pidyon Shvuyim, and I have found Moshe, the great man here in our city..."**.

The style of writing tends to identify the writer as a scribe of a Portuguese-Sephardi community in Holland or in London. Since the last letter was written in London, this copy was presumably written there as well.

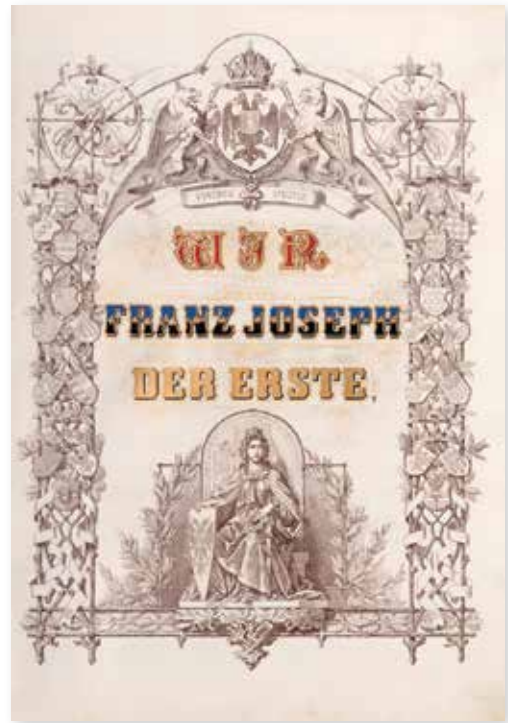
A copying of these letters of recommendation, from a different source, was published by Prof. Meir Benayahu. He cited the letters from a handwritten notebook from Ferrara, containing copyings of the letters written by the community scribe, apparently, R Yitzchak Lampronti (that manuscript is preserved in the collection of Yeshaya Zana in Ben-Zvi Institute, no. 4054). Prof. Benayahu cites other letters as well, from further travels of the brother named Moshe to Algeria and to Italian cities. See: M. Benayahu, The relations between Greek Jews and Italian Jews, Tel Aviv 1980, pp. 22-23, 266-278.

Large parchment leaf. Height: 58 cm. Width: 51.5 cm. Stains. Two natural holes. Folding marks.

Opening price: \$5000
Estimate: \$10,000-15,000

167b

167a

167. תעודת תואר-אצולה מפוארת על קלף, חתומה בידי הקיסר פרנץ יוזף הראשון - לכבוד שלמה פּרָנְטָה מטריאסטה - וינה, 1873

בטקסט שנכתב בתעודה מפורטים מעמדו של סלומון פרנטה כנשיא לשכת המסחר והתעשייה של טריאסטה, תאריים שונים אשר קיבל מטעם דוכסיות בראונשווייג, סקסוניה ונסאו, וכן תרומתו המשמעותית לתערוכה העולמית בווינה בשנת 1873 (Weltausstellung 1873) ולהצלחתה, שבזכותם מוענקים לו ולצאצאיו התואר "ברון" והזכות להשתמש בשלט-אצולה. לאחר מכן מופיע איור איכותי של שלט-האצולה של משפחת פרנטה, יחד עם תיאור מפורט ומדוקדק של כל אחד ממרכיביו.

דפי הקלף כרוכים בכריכת עור עבה ומפוארת במיוחד (חתומה: L. Groner K. K. Hofbuchbinder), שבחזיתה משולבים עיטורי-פליז בצורת ערבסקות, עיטורי אמיל לבנים וכחולים ואבני-חן כחולות. במרכז הכריכה הקדמית משובץ שלט האצולה של משפחת פרנטה, עשוי יציקות פליז עם עיטורי אמיל צבעוניים. אל שדרת הכריכה מחובר שרוך בד זהוב, שבקצהו מדליון פליז גדול עליו מוטבע סמל האימפריה האוסטרו-הונגרית. המדליון ניתן לפתיחה, ובחלקו הפנימי שמורה הטבעה נוספת של סמל האימפריה, בשעווה אדומה.

הכרך כולו נתון בקופסת עץ מפוארת, מחופה עור בחלקה החיצוני ובד בחלקה הפנימי ובתחתית, עם מנגנון-נעילה (ללא מנעול), עיטורים מוטבעים בשולים ועיטורי-פליז בפינות. על מכסה הקופסה עיטורי פליז בצורת כתר ומשולבת (מונוגרמה) של האותיות SP - ראשי תיבות שמו של פרנטה.

[4] דף, כרך 39 ס"מ. קופסה 44x34x10 ס"מ. הדפים במצב טוב, עם מעט כתמים. פגמים ושריטות בעור. שתיים מפינות הפליז חסרות. פגמים בפינות שללא עיטורי הפליז. פגמים ובלאי בבד.

פתיחה: \$18,000

הערכה: \$20,000-25,000

תעודת תואר-אצולה (Patent of Nobility) מפוארת במיוחד, כתובה על גבי דפי קלף מעוטרים ונתונה בכריכת עור איכותית ובקופסה מהודרת, אשר הוענקה לסלומון (שלמה) פרנטה מטריאסטה מטעם הקיסר פרנץ יוזף הראשון, על השתתפותו בתערוכה העולמית בווינה בשנת 1873 ועל תרומתו להצלחתה. וינה, 20 בדצמבר 1873. גרמנית.

תעודת תואר-אצולה מפוארת במיוחד, המעניקה לסלומון (שלמה) פרנטה מטריאסטה את התואר "ברון" (Freiherr) ואת הזכות להשתמש בשלט-אצולה. חתומה בידי הקיסר פרנץ יוזף הראשון, בידי שר החוץ Dr. Joseph freiherr von Lasser-Zollheim ובידי חבר הקבינט המלכותי, השר Adolph Löhr.

סלומון (שלמה) פרנטה, יליד טריאסטה 1807 או 1808, נפטר ב-1890; בנו של אהרן יצחק פרנטה מטריאסטה (1853-1775), סוחר ואיש-עסקים ידוע, ממנו אף ירש את תפקיד נשיא לשכת המסחר. לא ידועים לנו פרטים רבים אודות חייו, זולת אלה המתועדים בתעודה שלפנינו, זולת העובדה שסלומון פרנטה החזיק ב"כתב יד רוטשילד" (Rothschild miscellany), ב"הגדת רוטשילד" ובכתבי-יד עבריים-איטלקיים חשובים נוספים בשנים 1855-1832, בטרם מכר אותם למשפחת רוטשילד בפריז. בני-משפחה אחרים ממשפחת פרנטה היו ידועים אף הם בעסקי המסחר והבנקאות בעיר טריאסטה ובסביבותיה במאה ה-19 (יחד עם משפחת מורפורגו).

התעודה כתובה בדיו שחורה על גבי ארבעה דפי קלף עבים, כאשר אותיות-הפתיחה, הכותרות והשמות החשובים מעוטרים בדיו זהוב ובצבעי אדום וכחול. בכל הדפים מוקף הטקסט במסגרות-תחרית המעוטרות בסמלי הקיסרות האוסטרו-הונגרית (בשולי העמוד האחרון מופיע שמו של החרט (scr. Carl Gernetl).

167d

167c

167. Elaborate Patent of Nobility on Vellum, Signed by Emperor Franz Joseph I – Awarded to Shlomo Parente of Trieste – Vienna, 1873

A magnificent Patent of Nobility, inscribed on illuminated vellum sheets, in a leather binding of good quality and an elaborate case, awarded to Solomon (Shlomo) Parente of Trieste on behalf of Emperor Franz Joseph I, for his involvement in Vienna's 1873 World Fair and for his contribution to its success. Vienna, December 20, 1873. German.

An exceptionally elaborate Patent of Nobility, granting Solomon (Shlomo) Parente of Trieste the title of "Baron" (Freiherr) and the right to use a coat of arms. Signed by Emperor Franz Joseph I, by Foreign Minister Dr. Joseph freiherr von Lasser-Zollheim and by a member of the royal cabinet, minister Adolph Löhr.

Salomon (Shlomo) Parente, was born in Trieste in 1807 or 1808, and died in 1890; son of Aharon Yitzchak Parente from Trieste (1775-1853), a well-known merchant and businessman, from whom he inherited the position of Chamber of Commerce president. Not many details are known about his life except for those documented in this certificate, and except for the fact that Solomon Parente owned the Rothschild Miscellany, the "Rothschild Haggadah" and other important Hebrew-Italian manuscripts during the years 1832-1855, before he sold them to the Rothschild family in Paris. The Parente family members were also known for their involvement in business and banking in Trieste and the vicinity in the 19th century (together with the Morpurgo family).

The certificate is written in black ink on four thick vellum sheets, with initials, titles and important names written in golden ink and in red and blue. The text on all of the sheets is surrounded by engraved frames ornamented with the Austro-Hungarian coat of arms (name of engraver appears on the margin of the last sheet: scr. Carl Gernetl).

The text describes Solomon Parente as president of the Trieste Chamber of Commerce, lists titles which he received from the dukedom of Braunschweig, Saxony and Nasau, as well as his significant contribution to the 1873 Vienna's World Fair (Weltausstellung 1873 Wien) and to its success, for which he and his descendants were granted the title "Baron" and the right to use a coat of arms. Further on appears an elaborate illustration of the Parente family coat of arms, with a detailed and meticulous description of each component. The vellum sheets are bound in an exceptionally elaborate thick leather binding (signed: L. Groner K. K. Hofbuchbinder), with brass-ornamentations on the front designed as arabesques, white and blue enamel decorations and blue gemstones.

Inlaid in the center of the front binding is the Parente Family coat of arms, made of cast brass with colorful enamel decorations. A golden cloth string is connected to the spine; at the end of the string is a large brass medallion with an embossed Austrian coat of arms, in red wax.

The volume is housed in a handsome wooden case, covered with leather on the outside and with cloth on the inside and on the bottom, with a locking-mechanism (no lock), embossed decorations on the margins and brass-ornamentations on the corners. On the cover of the case appear brass decorations shaped as a crown with a monogram "SP" – Parente's initials.

[4] leaves, volume: 39 cm. Case: 44 x 34 x 10 cm. Leaves in good condition, some stains. Damages and scratches to leather. Lacking two brass corners. Defects to corners with no brass decorations. Damages and wear to cloth.

Opening price: \$18,000
Estimate: \$20,000-25,000

168. ספר אור לנתיבה - ההקדמה ל"ביאור" של מנדלסון - ברלין, תקמ"ג - מהדורה ראשונה ומצומצמת שנדפסה ב-300 עותקים

168

ספר אור לנתיבה, "והוא הקדמה לחבור נתיבות השלום, הכולל חמשת חומשי תורה, עם תקון סופרים ותרגום אשכנזי, ובאור הנדפס בברלין, [מאת משה מנדלסון]. ברלין, [תקמ"ג 1782]. מהדורה ראשונה.

ספר זה הוא המבוא ל"ביאור" על התורה - חיבורו הנודע של משה מנדלסון, שנדפס תחילה כספר בפני עצמו תוך כדי תהליך הדפסתם של החומשים עם ה"ביאור" (שנדפסו קונטרסים קונטרסים במהלך השנים תק"מ-תקמ"ג).

מהדורת החומשים של מנדלסון נקראה בשם "נתיבות השלום". במהדורה זו נדפס נוסח החומש ללא תרגום אונקלוס ורש"י, כשלצד הפסוקים נדפס "תרגום אשכנזי", ובו תרגום הפסוקים לגרמנית, על פי פשוטו של מקרא, באותיות עבריות. מתחתיו נדפסו "ביאור" ו"תקון סופרים" בלשון הקודש. ב"ביאור" הוסברו שיקולי המחבר על העדפתו ב"תרגום אשכנזי" פירוש מסוים על משנהו, וכן הופיע בו סיכום מקוצר של דעות המפרשים ע"פ פשוטו של מקרא, בראשם האבן עזרא ורשב"ם. "תקון סופרים" הוא חיבור אציקלופדי העומד בפני עצמו, המביא ומסכם את כל הנאמר בענייני המסורה על כל הפסוקים, עם הכרעות הלכתיות. את ה"תרגום אשכנזי" חיבר מנדלסון, ואילו את ה"ביאור" חיבר במשותף עם חכמים שונים, כדוגמת רבי שלמה דובנה, רבי נפתלי הירץ וויזל וחבריהם. "תקון סופרים" על חומשים בראשית ושמות, שנחבר ע"י רבי שלמה דובנא, ועל החומשים האחרים המחבר הוא ר' שלום ממזרזרש.

את הספר שלפנינו הדפיס מנדלסון, במהדורה מצומצמת בת 300 עותקים בלבד, בראשית חורף תקמ"ג. הספר כולל את המבוא, בשם "אור לנתיבה", שכתב למהדורת החומש שלו "נתיבות השלום". במבוא זה נותן מנדלסון סקירה מקיפה על יסודות לשון הקודש ודקדוקה, כתב אשורי, תולדות התרגומים, ועל הסיבות שהניעו להוציא את החומשים המהפכניים שלו. כמו כן, הוא מסביר את מטרת שלושת הפירושים שהדפיס, ואת היסודות עליהם מושתתים כל אחד משלושת הפירושים. בסוף דבריו הוא כותב: "אלה הדברים יבואו בהקדמת החיבור... ואני עתיד להדפיס את ההקדמה היא א"ה בדפוס גדול כתבנית החומש, אחרי כלותי את הספר החמשי, והקונה יחברה עם איזה מהספרים שירצה. ולא באה עתה בדפוס קטן, כי אם למלאות רצון התלמידים אשר שאלוני פעמים רבות על אודותיה... ולא הדפסתי ממנו כי אם כשלש מאות ספרים... ברלין, ר"ח סליו תקמ"ג...". ואכן, בהמשך נדפס קונטרס עם המבוא בפורמט גדול המתאים לגודל החומשים ונכרך עם אחד החומשים.

משה מנדלסון (תפ"ט-תקמ"ו; מכוונה גם "משה בן מנחם" או "משה דעסוי"), פילוסוף והוגה דעות, מאבותיה של תנועת ההשכלה היהודית-גרמנית. דמותו של מנדלסון עוררה התנגדות עזה בקרב קהילות היראים. כבר במהלך הדפסת חומשיו החלו להתנגד להם רבים מגדולי ישראל. בין המתנגדים למנדלסון וחיבוריו נמנים רבי רפאל הכהן מהמבורג, בעל ה"הפלאה", תלמידו בעל ה"חתם סופר" (ידועה מליצתו: "ובספרי רמ"ד אל תשלו חי"ד"), ותלמידו רבי עקיבא יוסף שלזינגר בעל "לב העברי", וכך גם כל גדולי החסידות, ובראשם בעל ה"בני יששכר" בחיבורו "מעייני גנים". בדרשה מפורסמת שנשא בעירו פרנקפורט תקף בעל ה"הפלאה" את ה"ביאור" ומתברר במילים חריפות: "...נבלה נעשתה בישראל בפרהסיא ואין מוחה בידם, וחדשו פירוש על תורתנו הקד' אשר בודו מלבם דברי שטות והבלים... וראיתי המראה הזאת, נבהלתי והייתי מרעיד וארכבותי דא לדא קשן, הנשמה אפקרותא כזה, שיעמוד בער איש אחד המשוקע בטומאת בית הסתרים המטיח לפי טומאה בוקעת ועולה, לומר קבלו דעתי ופירושי על התורה בלשון עלגים, ותשליכו כל דברי חז"ל הגמרא ומדרשים ומפרשי התורה הנחמדים מזהב ומפז... ובוזילנא שרפו אותם לעין כל, זכאי חולקיהון קמא מרי מלכא קדישא אשר קנאו קנאת ה' צבאות...".

עם זאת, נשמעו גם קולות מתונים יותר ביחס אל מנדלסון ובפרט אל החומשים עם ה"ביאור". ידוע כי החומשים עם ה"ביאור" היו נפוצים בבתייהם של יהודים אורתודוקסיים, בעיקר אצל יהודי ליטא וגרמניה, ואף היו גדולי תורה שחיבבו את החומשים והביאו מה"ביאור" בספריהם. כך לדוגמה, ברשותו של רבי יוסף זוננל מסלנט היו החומשים עם ה"ביאור", ובמקום אחד הגיה ומחק שורות שהתנגד להן (פרץ סנדלר, הבאור לתורה של משה מנדלסון, עמ' 216 בהערה). ניתן לציין את רבי צבי הירש אב"ד ברלין, ובנו רבי שאול, שהסכמותיהם הנלהבות מתנוססות בתחילת חומש שמות של ה"ביאור". כמו כן, רבי אלעזר פלקלס, גדול תלמידי ה"נודע ביהודה", מביא מחומשים אלו עשרות פעמים, ומנדלסון מכוונה אצלו "החכם המפורסם לרבים". גם בספר "הכתב והקבלה" מובאים פירושי מנדלסון לרוב; וכך הדבר אצל רבי שמואל שטראשון (הרש"ש) בהגהותיו לתלמוד ולמדרש רבה, ואצל רבי יוסף זכריה שטרן, בספר השו"ת שלו "זכר יהוסף". רבים מרבני גרמניה האורתודוקסיים היו משתמשים בחומשים אלה ומצטטים מהם, גם אם לא באזכור מפורש של המקור. ראוי לציין גם הסכמתו של רבי משה מייזליש, מחשובי תלמידיו של בעל התניא (נדפסה בקובץ ישרון, ט, עמ' תשלט) הכותב על מנדלסון והחומשים שלו: "...שפר התורה אשר עשה משה בתרגומו, אדם גדול בענקים גדול מרבן שמו, להיות כל איש שורר ומדבר כלשון עמו...". רבי אברהם אליהו קפלן מספר כי זקנו היה יושב ומעיין בערב שבת בפרשת השבוע מתוך חומש עם ה"ביאור", וכשמאן דהוא תמה על כך, הסביר כי הבעיה העיקרית של החומשים עם ה"ביאור" היא דווקא ההקדמה (המבוא) לספר ולא ה"ביאור" עצמו (בעקבות היראה, עמ' קלט-קמ).

מעניין לציין כי בספר "תולדות אדם" (דיהרנפורט תקס"א), תולדות הגאון רבי זלמ"ה מווילנא, מאת המגיד רבי יחזקאל פייוויל מווילנא, מופיעים קטעים שלמים מהמבוא שלפנינו. הקטעים הועתקו מילה במילה, מבלי לציין את מקורם.

חתימות ורישומי בעלות ["חיים...", "פתחי' מרדכי...", "מאיר ליפמאן", ובאותיות קיריליות ולטיניות]. חותמת בדף [א14]: "בית עקד הספרים להגאון המנוח ר' מתתני' שטראשון". מחיקה ותיקון בכתב-יד עתיק בדף [א40].

[47] דף. 15.5 ס"מ. מצב טוב. כתמים. מחיקות בדיו שחורה בדף השער ובדף האחרון. כריכה מקורית בעלת שדרת עור מקורית, עם פגמים (הכריכה האחורית מפורקת בחלקה, ובתוכה דפים ממשניות עם פירוש 'עץ חיים' שהדובקו בפנים הכריכה).

פתיחה: \$3000

הערכה: \$5000-8000

168. Or LeNetivah – Introduction to Mendelssohn's Bi'ur – Berlin, 1782 – First Edition, Printed in 300 Copies

Or LeNetivah, "Introduction to the Netivot HaShalom composition, containing the Five Books of the Torah, with Tikun Sofrim and Ashkenazi (German) translation, and an explanation printed in Berlin", [by Moshe (Moses) Mendelssohn]. Berlin, [1782]. First edition.

This book is the introduction to Mendelssohn's famous work, the Bi'ur on the Torah. It was first printed as a book in itself simultaneously with the printing of the Five Books of the Torah with the Bi'ur (printed in separate booklets in 1780-1783).

The edition of Mendelssohn's Chumashim was named Netivot HaShalom. The text of the Chumash in this edition was printed without Targum Onkelos and Rashi, accompanied by a German translation of the verses in Hebrew lettering, according to the simple meaning of the Scriptures. Under this translation, the Bi'ur and Tikun Sofrim were printed in Hebrew. In the Bi'ur, the author explains his preference of this particular German translation and gives a brief summary of the opinions of various commentators regarding the simple meaning of the Scriptures, firstly Ibn Ezra and the Rashbam. Tikun Sofrim is a separate work, an encyclopedic composition citing and summarizing the Mesorah of all the verses with halachic decisions. The Ashkenazi Targum was written by Mendelssohn, whereas the Bi'ur was authored in conjunction with various scholars, such as R. Shlomo Dubno, R. Naphtali Herz (Hartwig) Wessely, and others. Tikun Sofrim on Bereshit and Shemot was written by R. Shlomo Dubno and R. Shalom of Mezeritch wrote the Tikun Sofrim on the rest of the Chumashim.

This book was printed by Mendelssohn in the winter of 1783, in a limited edition of only 300 copies, containing the introduction, titled Or LeNetiva, which Mendelssohn wrote for his Chumash Netivot Shalom. This introduction comprehensively covers the basis of the Holy Tongue and its grammar, the Assyrian (Ashuri) script, the history of the Targum and the factors which motivated him to publish his revolutionary Chumashim. Likewise, he explains the purpose of the three commentaries he wrote and the basis for each of these commentaries. At the end he writes: "These will be included in the introduction to the work... and in the future, I will print the introduction in large print, the same as the Chumash, after I conclude the fifth book and the buyer can attach it to any of the books he wishes. I am now printing it in small print, to satisfy my disciples who often ask me about it... **I have only printed about three hundred books...** Berlin, Rosh Chodesh Kislev 1783...". Indeed, later, a pamphlet with the introduction was printed in a large format matching the size of the Chumashim and bound with one of them. The philosopher Moshe (Moses) Mendelssohn (1729-1786), predecessor of the German-Jewish Enlightenment movement, roused fierce opposition among G-d fearing Jewish communities.

Many Jewish leaders opposed his Chumashim, including R. Refael HaCohen of Hamburg, author of the Hafla'ah, disciple of the Chatam Sofer and his disciple R. Akiva Yosef Schlesinger, author of Lev Ha'Ivri, joined by Chassidic leaders headed by the author of Bnei Yissaschar in his work Ma'ayan Ganim. In the famous sermon which he delivered in his city of Frankfurt am Main, the author of the Hafla'ah attacked the Bi'ur and its author with

sharp criticism: "...A public despicable act has been carried out and nobody is protesting, a new commentary on our holy Torah, fabricated in their hearts, foolish, nonsensical thoughts... I have seen this and am alarmed and trembling... has such a crime been committed that one man sinking in impurity... could say accept my opinion and my commentary on the Torah, and he casts aside all the teachings of our Sages, the Talmud and the Midrashim and the Torah commentators which are more pleasant than gold... **In Vilna they were burnt in public...** they should merit their portion before the Holy King in their zealotry on behalf of G-d...".

Nonetheless, more moderate opinions were heard as well regarding Mendelssohn and his Chumashim with the Bi'ur. These Chumashim were common in the homes of Orthodox Jews, especially in Lithuania and in Germany and there were even Torah scholars who were fond of these Chumashim and cited the Bi'ur in their books. For example, R. Yosef Zundel of Salant owned the Chumashim with the Bi'ur and in one place, erased lines to which he opposed (Peretz Sandlar, HaBi'ur LaTorah shel Moshe Mendelssohn, note on p. 216). The enthusiastic approbations of R. Zvi Hirsh Rabbi of Berlin and of his son R. Shaul appear in the beginning of Chumash Shemot of the Bi'ur. Likewise, Elazar Fleckeles, leading disciple of the Nodah B'Yehuda, cites these Chumashim dozens of times and he calls Mendelssohn "the famous sage". Mendelssohn's commentary is also often cited in the book HaKtav V'HaKabbalah as well as by R. Shmuel Strashon (the Rashash) in his notations on the Talmud and on Midrash Raba and by R. Yosef Zecharya Stern, in his book of responsa Zecher Yehosef. Many Orthodox German rabbis would use and cite these books, although they did not explicitly note the source. R. Moshe Meisels, a prominent disciple of the Ba'al Hatanya writes his endorsement of Mendelssohn and his books (printed in the Yeshurun anthology, 9, p. 739): "...Pleasant are the teachings of Moshe in his translation, a great man among giants, his stature exceeds all titles...". R. Avraham Eliyahu Kaplan recounts that his grandfather would sit and study the weekly parsha from the Chumash with the Bi'ur and upon someone expressing their wonder at this practice; he would explain that the main problem with the Chumashim with the Bi'ur is the introduction to the book and not the Bi'ur itself (B'Ikvot HaYirah, pp. 139-140).

Interestingly, complete sections of this introduction are cited in the book Toldot Adam (Dyhernfurth, 1801), the biography of R. Zelmele of Vilna, by the Magid R. Yechezkel Feivel of Vilna. These passages are a verbatim copy from this introduction without noting their source. Signatures and ownership inscriptions ["Chaim...", "Petachya Mordechai...", "Meir Lipman" in Cyrillic and Latin letters]. Stamp on p. [14a]: "Library of the late R. Matitya Strashun". Erasure and revision in an early handwriting on p. [40a].

[47] leaves. 15.5 cm. Good condition. Stains. Erasures in black ink on the title page and on the last leaf. Original binding with its original leather spine, with defects (the back board is partially unravelled, with leaves from Mishnah with the Etz Chaim commentary pasted in it).

Opening price: \$3000

Estimate: \$5000-8000

169c

169b

169a

169. אוסף ענק ומגוון של ספרים וחבורות בשפת הלאדינו

אוסף ענק ומגוון של ספרים וחבורות מודפסות בשפת הלאדינו - שפתם של יהודי התפוצה הספרדית. אוסף מגוון בכל תחומי היצירה בשפת הלאדינו: תפילות, מקרא ומדרש, הלכה ומוסר, מדעים ודקדוק, שירה וספרות יפה, ועוד. הספרים והחבורות נדפסו בקושטא, שאלוניקי, אזמיר, ירושלים וארץ ישראל, וינה, ליוורנו, פיסא, ונציה, סופיה, החל משנות הת-ת"ק ועד המחצית הראשונה של המאה העשרים.

רשימה מפורטת תשלח לכל דורש.

פריטים לדוגמה מתוך האוסף:

- ספר **חובת הלבבות**, מתורגם ללאדינו. ונציה, [תע"ג 1713]. • סדר **ארבע תעניות**, כמנהג קהל קדוש ספרדים יצ"ו. פיסא, [תקמ"א 1781]. הפטרת תשעה באב עם תרגום ללאדינו. • ספר **תהלים**, עם תרגום בלאדינו. קושטא, [תקצ"ו 1836]. • ספר **כתבי הקדש**, חלק שני, ונביאים אחרונים וכתובים, עם תרגום ללאדינו. אזמיר, [תקצ"ח-ת"ר 1838-1840]. • ספר **כתבי הקדש**, חלק ראשון, חמישה חומשי תורה ונביאים ראשונים, עם תרגום ללאדינו. וינה, [תר"א 1841]. • ספר **הברית**, מאת רבי פנחס הורביץ, מתורגם ללאדינו. [שאלוניקי,

תר"ז [1847]. • **יסודות דקדוק לשון הקדש**, ספר לימוד על דקדוק עברי בלאדינו. אזמיר, [תרי"ב 1852]. • ספר **מעם לועז**, ילקוט ביאורים ומדרשים בלאדינו על חמישה חומשי תורה, מאת רבי יעקב כולי. אזמיר, [תרכ"ד-תרכ"ח 1864-1868]. **מהדורה ראשונה**. ששה כרכים. חסרים מספר דפים בחלק מהכרכים. • ספר **קב הישר**, מתורגם ללאדינו. קושטא, [תרכ"ג 1863]. • **קודיגי די קומירג'ו אוטומאנו**, ספר החוקים העות'מאני בנושא מסחר, מתורגם ללאדינו על ידי מנחם יהודה כלפון. סופיה, [תרס"ד 1904]. • **בוקייטו די איסטוריאס**, אוסף סיפורים, ידיעות גיאוגרפיות ופתגמים. [אזמיר, [תרס"ד 1904. בשער: "ביינה (וינה)", אך לאמיתו של דבר הספר נדפס באזמיר, ומחמת הצנזורה העלימו מקום הדפוס ושמו של המדפיס. • כמו כן כולל האוסף עשרות חבורות שנדפסו בירושלים ובהן סיפורי עם ואגדות שונות מתורגמות ללאדינו.

93 ספרים וחבורות + 31 חבורות וספרים חסרים. גודל ומצב משתנים.
פתיחה: \$4000
הערכה: \$6000-8000

שפת הלאדינו - המכונה גם לעתים 'איספאניול' או 'ספאניולית' (ספרדית), 'ג'ודזמו' (יהודית), 'לינגואה ג'ודאה' (שפה יהודית), ועוד - היא לשונם הייחודית של היהודים הספרדיים שהתיישבו לאחר הגירוש בכל רחבי העולם. מקורה של השפה כבר בימי הביניים, בניב קסטיליאני של השפה הספרדית, עליו נוספו יסודות מלשון הקודש וארמית, שאומץ על ידי יהודי ספרד. לאחר גירוש היהודים מספרד בשנת רנ"ב (1492), מצאו רובם מקלט בארצות הממלכה העות'מאנית (כיום - תורכיה, יוון, בולגריה, רומניה, ארץ ישראל ואזורים נוספים), חלק אחר מהמגורשים הגיע למרוקו ושאר ארצות צפון אפריקה. בכל המקומות אליהם הגיעו שמרו המגורשים על שפתם המקורית - ה"יהודית" - הלאדינו. בשפה זו חיו ודיברו זה עם זה, כתבו מכתבים וחיברו ספרי קודש, ובהמשך אף הדפיסו עיתונים וספרות יפה. השפה המשיכה להתפתח במאות השנים שאחרי הגירוש, כשהיא קולטת יסודות מקומיים. הלאדינו היתה נפוצה בעיקר בקרב יהודי האימפריה העות'מאנית, אך נהגה גם במרוקו ובסביבותיה בצפון אפריקה (ושם קיבלה ניב משלה, המכונה 'חיקיתיה').

ספרי הלכה ומוסר רבים תורגמו ללאדינו, והמפורסם שבמפעלי התרגום הוא "ילקוט מעם לועז" - מפעל שהחל בו רבי יעקב כולי והמשיכו תלמידיו, ובו תורגמו אגדות ומדרשי חז"ל על התנ"ך. במאה ה-19 החלו להופיע עיתונים וספרות חילונית בשפת הלאדינו. בשואה השמדו הקהילות היהודיות דוברות לאדינו באזור הבלקן, בעיקר קהילת שאלוניקי - הידועה כ"ירושלים של הבלקן". זמן מה עמדה שפת הלאדינו בסכנת הכחדה. בשנת תשנ"ו חוקקה הכנסת את "חוק הרשות הלאומית לתרבות הלאדינו", ובשנים האחרונות זכתה השפה לעדנה מחודשת, קמו מרכזים לחקר הלאדינו ושימור השפה, נערכים כנסים מיוחדים ופסטיבלים וכתבים מחקרים על השפה. הלאדינו חיה אף בעולם האמנות - בתיאטרון, בשירה ובספרות - ואף ברשת האינטרנט, בפורומים בארץ ובעולם, וקבוצות שיח שונות.

169f

169e

169d

169. A Large and Diverse Collection of Ladino Books and Booklets

Large diverse collection of books and booklets in Ladino, the language spoken by the Jews of the Spanish Diaspora.

A diverse collection of Ladino works: prayers, Scripture and Midrash, halacha and musar, science and grammar, poetry and literature, and more.

The books and booklets were printed in Constantinople, Salonika, Izmir, Jerusalem and Eretz Israel, Vienna, Livorno, Pisa, Venice and Sofia, from the 17th century until the first half of the 20th century.

A detailed list is available upon request.

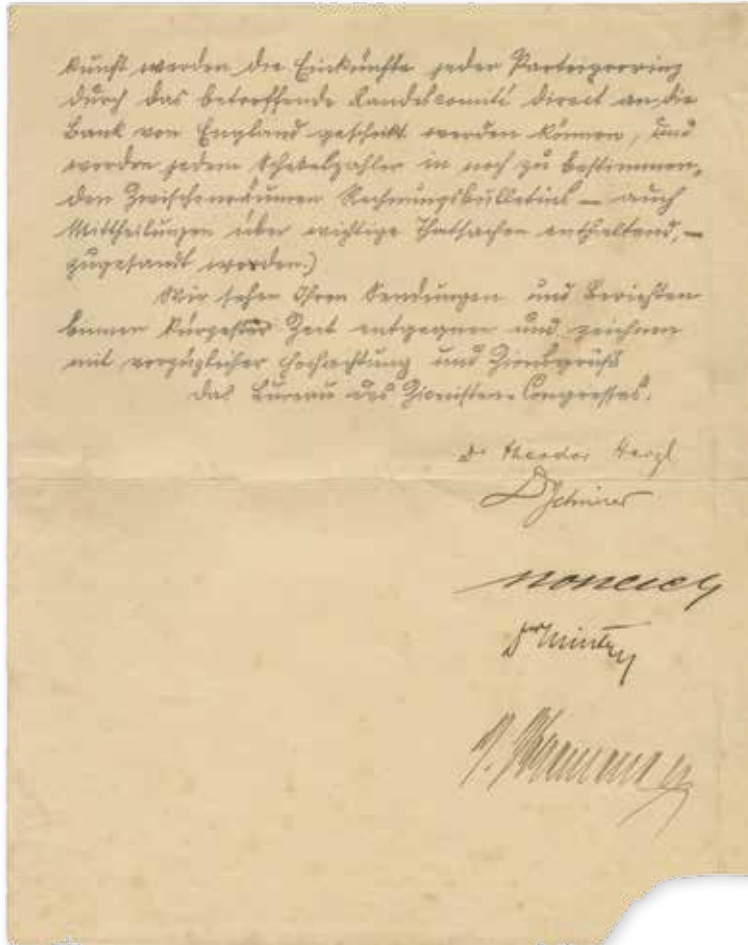
Folowing is a partial list:

- **Chovat HaLevavot**, translated into Ladino. Venice, [1713].
- **Seder Arba Ta'aniyot**, according to the rites of the holy Sephardi community. Pisa, [1781]. Haftarah of Tisha B'Av with Ladino translation.
- **Tehillim**, with Ladino translation. Constantinople, [1836].
- **Kitvei HaKodesh**, Part 2, Nevi'im Achronim and Ketuvim, with Ladino translation. Izmir, [1838-1840].
- **Kitvei HaKodesh**, Part 1, the Five Books of the Torah and Nevi'im Rishonim, with Ladino translation. Vienna, [1841].
- **Sefer HaBrit**, by R. Pinchas Horwitz, translated

- into Ladino. [Salonika], 1847.
- **Yesodot Dikduk Leshon HaKodesh**, Hebrew grammar textbook in Ladino. Izmir [1852].
- **Me'am Lo'ez**, explanations and Midrash on the Five Books of the Torah in Ladino, R. Ya'akov Culi. Izmir, [1864-1868]. **First edition**. Six volumes. Some of the volumes lack several leaves.
- **Kav HaYashar**, translated into Ladino. Constantinople, [1863].
- **Codigo de Comerigo Ottomano**, Ottoman trade laws, translated into Ladino by Menachem Ya'akov Kalfon. Sofia, 1904.
- **Boceto de Istories**, collection of stories, geographic facts and idioms. [Izmir], 1904. Written on the title page: "In Vienna", however, the book was actually printed in Izmir but to evade the censor, the place of printing and the name of the printer were concealed.
- The collection also contains dozens of booklets printed in Jerusalem containing folk tales and various legends translated into Ladino.

93 books and booklets + 31 Incomplete books and booklets. Size and condition vary.

Opening price: \$4000
Estimate: \$6000-8000

170a

170. מסמך בנושא "איסוף שקלים" - חתום בידי תיאודור הרצל ובידי חמשת חברי "הועד הפועל המצומצם", שנבחר בקונגרס הציוני הראשון - וינה, 1897

חוזר משוכפל בסטנסיל, מטעם הועד הפועל המצומצם של הקונגרס הציוני הראשון, על נייר מכתבים רשמי ("ועד הפועל של הקונגרס הציוני" / "Bureau des Zionisten-Congresses"), עם חתימות כל חמשת חברי הועד, ביניהם תיאודור הרצל. וינה, 25 באוקטובר 1897. גרמנית.

בתחילת החוזר, מתייחסים הרצל וחברי הוועד לקונגרס הציוני הראשון, שנערך באזל כחודשיים לפני כן, ומתארים אותו כ"הצלחה גדולה, ניצחון לציונות". בהמשך, מבקשים הרצל וחברי הוועד להדגיש את חשיבות העברת הכספים - כספי ה"שקל" (Schekel) - על מנת לאפשר את פעילותו הסדירה של הועד, ומפרטים הוראות ל'אוספי השקלים': תעריפי השקל במטבעות השונים (פראנק, שילינג, מארק, דולר ומטבעות נוספים), קבלות שיש להעניק לתורמים מתוך פנקס (כפי הנראה, פנקס קבלות שצורף במקור לחוזר), מען ההפקדה (ביתו של חבר הוועד ד"ר עוזר קוקש בוינה) והוראות נוספות. כמו כן, מציינים חברי הוועד כי נוהל האיסוף הנ"ל הנו זמני בלבד, ובעתיד יופקדו הכספים בצורה מסודרת בבנק אנגליה. החוזר מסתיים ב"ברכת הציונות", ותחתיה מופיעות חתימותיהם של חמשת חברי הוועד: תיאודור הרצל, עוזר קוקש, יונה (יוהאן) קרמנצקי, ד"ר אלכסנדר מינץ וד"ר מוריץ (משה) טוביאס שנירר.

בעותק שלפנינו מופיעים כמה תוספות

ותיקונים בכתב-יד, ובהם ההערה "לאסוף את השקלים באופן מידי בין חוג מכריכם" (בראש העמוד השני).

בקונגרס הציוני הראשון שנערך באזל בסוף אוגוסט 1897 נתקבלו מספר החלטות שמטרתן הגשמת רעיונותיה של התנועה הציונית: הוחלט על חתירה ליישום "תוכנית באזל" (שקבעה כי התנועה הציונית שואפת להקמת "בית-מולדת" ליהודים בארץ ישראל) וכן על הקמת מוסדות שונים לקידום ולהגשמת רעיונות התנועה הציונית ובראשם ההסתדרות הציונית העולמית.

במסגרת ייסוד ההסתדרות הציונית, נבחר ועד-פועל מורחב בן שמונה-עשר חברים ובתוכו ועד-פועל מצומצם, אשר מנה חמישה חברים - כולם תושבי העיר וינה - בראשותו של ד"ר תיאודור הרצל. תפקידו של הועד הפועל המצומצם היה לשמש גוף ניהול עליון - מעין 'ממשלה' - לפעילות הועד הפועל המורחב.

חמשת חברי הועד הפועל המצומצם הראשון היו ד"ר תיאודור הרצל (מחולקל של הציונות כתנועה ממוסדת) ששימש כיו"ר הועד, ד"ר עוזר קוקש (עו"ד, מראשוני החברים באגודת הסטודנטים "קדימה", ממייסדי האגודה הציונית הוינאית "אדמת ישראל" וחבר בוועד הראשון של "אוצר התיישבות היהודים") ששימש כמזכיר הועד, יונה (יוהאן) קרמנצקי (תעשיין, בעל-הון ויזם ציוני; מחלוצי תעשיית החשמל האירופית; היו"ר הראשון של הקק"ל), ד"ר אלכסנדר מינץ (עו"ד, השתתף בוועדה לניסוח "תוכנית באזל"; חבר הועדה להתיישבות מעשית) וד"ר מוריץ (משה) טוביאס שנירר (סופר ורופא; רופאו של תיאודור הרצל, שאף ליווה אותו בביקורו בפלשתינה בשנת 1898; ממייסדי אגודת הסטודנטים "קדימה", אגודת "אהבת ציון" ואגודת "אדמת ישראל"; חבר הועדה להתיישבות מעשית).

[2] (דף 3 עמ' כתובים), 29 ס"מ בקירוב. מצב טוב-בינוני. כתמים, קמטים, פגמים וסימני קיפול. קרעים וקרעים חסרים בשוליים ולאורך סימני הקיפול (ברובם קלים), חלקם מחוקקים בנייר דבק. קרעים חסרים בפינה הימנית-עליונה של הדף הראשון, ובפינה הימנית תחתונה של הדף השני, ללא נזק לטקסט.

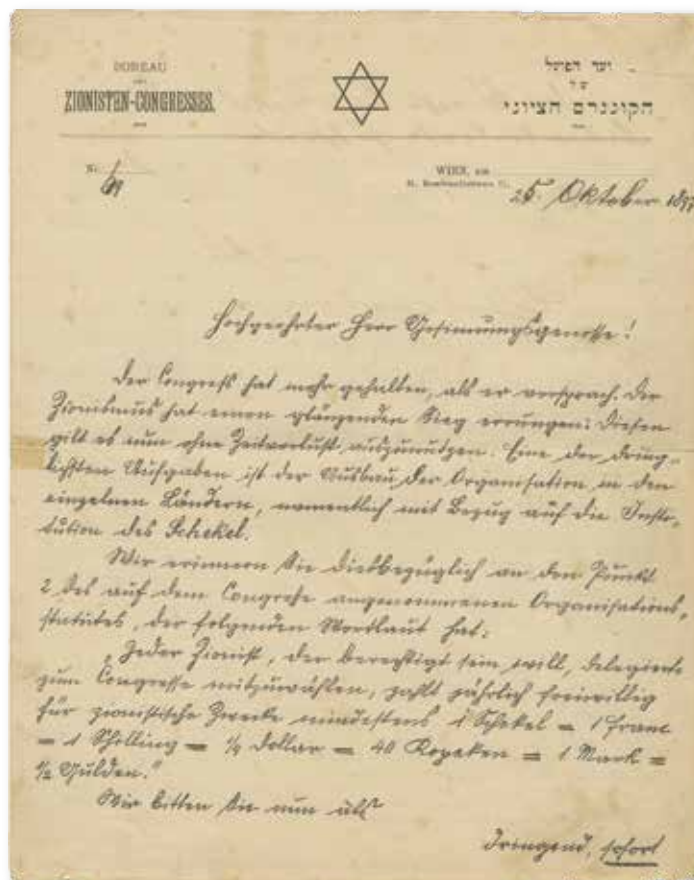
פתיחה: \$1000

הערכה: \$3000-5000

170. Document on the Subject of Collecting "Shekalim" – Signed by Theodor Herzl and by Five Members of the Executive Committee Elected in the First Zionist Congress – Vienna, 1897

Stenciled circular, on behalf of the Executive Committee of the First Zionist Congress, on official stationery of the Executive Committee of the Zionist Congress ("Bureau des Zionisten-Congresses"), hand-signed by all five committee members, including Theodor Herzl. Vienna, October 25, 1897. German.

In this circular letter, Herzl and the committee members refer to the first Zionist Congress, held in Basel two months earlier, and describe it as a "Big success, victory for Zionism". Further on, they ask to emphasize the importance of transferring funds – "Shekel" (Schekel) – to enable the routine and continuous activities of the committee and list instructions to 'Shekalim collectors': rates of Shekel in various currencies (Franc, Shilling, Mark, Dollar and other currencies), receipts to be given to donors, from a booklet (most probably, a receipts-booklet originally enclosed with the circular letter), address of deposit (the home of Dr. Oser Kokesch in Vienna) and some other instructions. The committee members also mention that the above collection procedure is temporary, and that in the future, funds will be deposited in

170b

a bank in England. The circular letter ends with "Zionist greetings", and is signed by five committee members: Theodor Herzl, Oser Kokesch, Yona (Johan) Kremenitzky, Dr. Alexander Minz and Dr. Moritz (Moshe) Tobias Schnierer.

This copy of the letter has a number of additions and corrections written by hand, including the comment "begin immediately to collect the Shekel in your circle of acquaintances" (on top of the second page).

At the First Zionist Congress held in Basel, at the end of August 1897, several decisions were reached with the purpose of realizing the vision of the Zionist movement: it was decided to implement the Basel Program (which stated that Zionism seeks to secure for the Jewish people a publicly recognized, legally assured homeland in Palestine) and to establish various institutions that would serve to promote and realize the ideals of the movement, the first of these being the World Zionist Organization.

In the framework of founding the World Zionist Organization, a General Central Committee of 18 members was elected, and from these an Executive Central Committee consisting of five members – all residents of Vienna – was appointed, headed by Dr. Theodor Herzl. The role of the Executive Central Committee, was to serve as a high-level management body – a sort of 'government' – of the General Central Committee.

The five members of the first Executive Central Committee were Dr. Theodor Herzl [the father of Zionism as an institutional movement] who served as chairman, Dr. Oser Kokesch [attorney, one of the first members of 'Kadima' student association, among the founders of the Viennese Zionist 'Admat Yeshurun' association and member of the first committee of 'Otzar Hityashvut HaYehudim'], who served as secretary, Yona (Johann) Kremenetzky [wealthy Zionist entrepreneur and industrialist, pioneer of the European electricity industry, first chairman of JNF], Dr. Alexander Mintz [attorney, participated in the committee for formulating the Basel Program, member of the Committee for Practical Settlement], and Dr. Moritz (Moshe) Tobias Schnierer [author and personal doctor of Theodor Herzl, who also accompanied Herzl on his visit to Palestine in 1898, co-founder of 'Kadima' student association, 'Ahavat Zion' association and 'Admat Yeshurun' association, member of the Committee for Practical Settlement].

[2] leaves (3 written pages), approx. 29 cm. Good-fair condition. Stains, creases, defects and folding marks. Tears and open tears at margins and along folding marks (mostly small), some repaired with adhesive tape. Open tears to upper right corner of first leaf, and lower right corner of second leaf, not affecting text.

Opening price: \$1000
Estimate: \$3000-5000

172

171. Theodor Herzl – "The Jewish State" – First Edition, with Original Wrappers – Vienna-Leipzig, 1896

Der Judenstaat, Versuch Einer Modernen Lösung Der Judenfrage [The Jewish State, an Attempt at a Modern Solution of the Jewish Question] by Theodor Herzl. Vienna-Leipzig: M. Breitenstein, 1896. German. First edition. Printed in 300 copies.

Herzl's renowned book, "The Jewish State, an attempt at a Modern Solution", in which he presents the Jewish question and the need to find a political-national solution. This copy includes the original paper wrappers. 86 pp, 24 cm. Good condition. Unopened sheets. Some tears and creases at margins of leaves. Some stains (most of the stains are on the wrappers and title page). Margins of title page and a number of other leaves are slightly dark. Creases to wrappers. Front wrapper partly detached. Housed in a cloth-covered cardboard case.

Opening price: \$5000

Estimate: \$15,000-20,000

171

171. תיאודור הרצל – "מדינת היהודים" – מהדורה ראשונה, עם העטיפה המקורית – וינה-לייפציג, 1896

Der Judenstaat, Versuch Einer Modernen Lösung Der Judenfrage [מדינת היהודים, ניסיון של פתרון מודרני לשאלת היהודים], מאת תיאודור הרצל. הוצאת M. Breitenstein. וינה-לייפציג, 1896. גרמנית. מהדורה ראשונה. נדפסה ב-300 עותקים. "מדינת היהודים: ניסיון של פתרון מודרני לשאלת היהודים". ספרו המפורסם של הרצל, בו הוא מציג את בעיית היהודים ואת הצורך בפתרון מדיני-לאומי. עותק זה כולל את עטיפת הנייר המקורית. 86 עמ', 24 ס"מ. מצב טוב. גליונות לא חתוכים. קרעים קלים וקמטים בשולי הדפים. מעט כתמים (רובם על העטיפה ובעמוד השער). שולי דף השער ומספר דפים אחרים מעט כהים. קמטים בעטיפה. העטיפה הקדמית מנותקת חלקית. נתון בקופסת קרטון מחופה בד.

פתיחה: \$5000

הערכה: \$15,000-20,000

172. תיאודור הרצל - "מדינת היהודים" -

מהדורה עברית ראשונה - ורשה, 1896

מדינת היהודים (Der Judenstaat), דרך חדשה בפתרון שאלת היהודים, מתרגם ברשיון מיוחד מאת המחבר ע"י מיכל בערקאוויטש [ברקוביץ]. הוצאת "תושיה", ורשה תרנ"ו (1896).

מהדורה עברית ראשונה של ספרו המפורסם של תיאודור הרצל, הודן בבניית היהודים ובצורך בפתרון מדיני-לאומי. מהדורה זו ראתה אור באותה שנה בה יצאה לאור המהדורה הגרמנית.

[1], [2], IV, 82, IV, 82, עמ' (בעמודים האחרונים פרסומות לספרים של הוצאת "תושיה"), 17.5 ס"מ. מצב בינוני. ללא מעטפת הנייר. כתמים. קרעים בשולי הדפים, משוקמים שיקום מקצועי. חותמות דיו ורישומים בעט ובעפרון. כריכת קרטון משוקמת, עם שדרה חדשה. נתון בקופסת קרטון מחופה בד.

פתיחה: \$2000

הערכה: \$4000-6000

172. Theodor Herzl - "The Jewish State" - First Hebrew Edition - Warsaw, 1896

"The Jewish State [Der Judenstaat], a new solution to the Jewish question, translated with special permission of the author by Michael Berkowitz". Warsaw: Tushia, 1896.

First Hebrew edition of the renowned book by Theodor Herzl, discussing the Jewish problem and the need for a national-political solution. This edition was published in the same year as the German edition.

[2], IV, 82, IV, [1] pp. (on the last pages appear advertisements for books published by Tushia), 17.5 cm. Fair condition. No wrappers. Stains. Tears at margins of leaves, professionally repaired. Ink-stamps and inscriptions in pen and pencil. Restored cardboard cover, with new spine. Housed in a cloth-covered cardboard case.

Opening price: \$2000

Estimate: \$4000-6000

173. גלויה ששלח יוסף טרומפלדור מהשבי היפני להוריו / גלויה עם

הקדשה של טרומפלדור בעברית / גלויה מצולמת מהשבי היפני

שלושה פריטים הקשורים ביוסף טרומפלדור: גלויה ששלח טרומפלדור מהשבי היפני להוריו, גלויה עם תצלום שלו ועם הקדשה בכתב ידו (בעברית), וגלויה-מצולמת מהשבי היפני. יפן, רוסיה, גליפולי ומצרים, 1905, 1915. רוסית ועברית.

יוסף טרומפלדור (1880-1920) - ממיסדי "הגדוד העברי", ממיסדי "החלוץ" ומפקד ההגנה על חצר תל-חי בשנת 1920. טרומפלדור, יליד רוסיה, היה הקצין היהודי הראשון בצבא רוסיה, ואף שירת במלחמת רוסיה-יפן, במהלכה ריסק פגז את ידו השמאלית והיא נקטעה. בינואר 1905, במסגרת התבוסה של הצבא הרוסי בקרב על המבצר הימי פורט ארתור, נפל טרומפלדור בשבי היפני. במהלך תקופתו בשבי עסק טרומפלדור בהקמה של מוסדות וארגונים ציוניים ולאומיים למען השבויים היהודיים, וביניהם גם אגודת "בני ציון השבויים ביפן" (ראו להלן, מס' 2). טרומפלדור עלה לארץ ישראל ב-1912 ועבד כפועל חקלאי. בזמן מלחמת העולם הראשונה היה בין מייסדי "הגדוד העברי" (יחד עם זאב ז'בוטינסקי) והשתתף במערכה בחצי האי גליפולי כסגן מפקד "גדוד נהגי הפרדות" וכמפקד הגדוד. לאחר המלחמה חזר טרומפלדור לרוסיה והיה בין מייסדי "החלוץ". ב-1919 שב ועלה לארץ ונקרא לסייע בהגנת יישובי "אצבע הגליל". נהרג בקרב על תל-חי ב"א אדר תר"ף. אופיו וגבורתו הפכוהו לדמות מופת בקורות הציונות.

1. גלויה ששלח יוסף טרומפלדור מהשבי היפני להוריו ברוסיה. נשלחה ממחנה Hamadera (דרך Osaka), יפן, אל רוטטוב-על-הדון, רוסיה, אוקטובר 1905. גלויה רשמית של שבוי מלחמה (Service des Prisonniers de Guerre), מודפסת ברוסית, עם מקום למילוי פרטי השבוי-המוטן (מספר אישי 16242, צריך 42) ופרטי הנמען (וולף סמואלוביץ טרומפלדור, אביו של יוסף).

במכתב כותב טרומפלדור להוריו: "אבא ואמא יקרים, אנחנו עוד פה, ועדיין לא יודעים מתי נוסעים. לטיל בחצר יוצאים יותר, אבל השומרים והגדר נשארו אותו דבר. היאוש הולך ומתחזק אבל הרי 'התקווה היא מזונם של הצעירים...'. נשיקות לבני המשפחה ודרישת שלום למכרים. אוהב אתכם, אוסיה". למידע נוסף אודות הגלויה, ראה חומר מצורף.

9x14 ס"מ. מצב בינוני-טוב. קמטים, קרעים, כתמים ובלאי, בעיקר בשוליים, משוקמים שיקום מקצועי, עם פגיעות קלות בטקסט.

2. גלויה מצולמת (Real photo), תצלום של יוסף טרומפלדור כשבוי מלחמה ביפן, [1905].

בתצלום נראה טרומפלדור כשהוא עומד, זקוף, בחזית צריף, ומעליו שלט עם הכיתוב "בני ציון מ [מחנה] שבויים ביאפן". מעל השלט מופיעים מגן דוד שבמרכזו המילה "ציון" ומשני צדיו דגלים שבהם שבעה כוכבים. בתחתית הגלויה מופיע כיתוב בכתב יד - "י. טרומפלדור בכלא יפן" ובצדה האחורי הקדשה בכתב יד - "--- מתנה מחברינו בחרבין".

9x14 ס"מ. מצב בינוני. קמטים, קרעים קלים ונקבים. שפשופים וקילופים בצדה האחורי, עם פגיעה בהקדשה.

3. גלויה מצולמת (Real photo), תצלום של יוסף טרומפלדור במדי "גדוד נהגי הפרדות". [גליפולי, 1915].

בצדה האחורי של הגלויה מופיעה הקדשה בכתב ידו של טרומפלדור, בעברית: "לניסובים, טרומפלדור. קפיטן ציון מיל קורב, Wardian Camps, 20/9/15".

ההקדשה נכתבה במחנה בוורדיאן (Al Wardian), אלכסנדריה, מצרים. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה נאלץ טרומפלדור - שהיה נתון וקצין רוסי - לעזוב את הארץ, וגלה למצרים, שם פגש את זאב ז'בוטינסקי והצטרף לחזונו להקים גדוד של מתנדבים יהודיים שיצטרפו למאמץ הבריטי לכיבוש ארץ ישראל. "גדוד נהגי הפרדות" (Zion Mule Corps) היה הראשון מבין הגדודים העבריים שהוקמו על ידי הבריטים, והוא שימש, למעשה, כיחידת תובלה שמנתה כ-650 חיילים יהודים. על הגדוד פיקד הקולונל ג'ון פטרסון, וכסגנו שימש יוסף טרומפלדור, שאף החליף את פטרסון בתור מפקד הגדוד בחודשים האחרונים לקיומו, לאחר שזה עזב את תפקידו בעקבות מחלה.

8.5x13.5 ס"מ. מצב בינוני. קמטים, קרעים קלים ונקבים. שפשופים וקילופים בצדה האחורי, עם פגיעה בהקדשה. רישום בעט בשולי צדה האחורי: "יוסף טרומפלדור".

פתיחה: \$6000

הערכה: \$10,000-15,000

173b

173a

No. 020121 1905.
Дорогие мама и папа!
Мы все уже готовы и до края
мы и знаем, когда придет.
Да спасибо большое маме, папе,
Катюше и бабушке - спасибо, а маме
еще и спасибо. Спасибо, на-
дежда маме и папе. Спасибо.
С любовью и уважением
Владимир Очаев

173c

173. Postcard Sent by Joseph Trumpeldor to his Parents from Japanese Captivity / Postcard with a Dedication by Trumpeldor in Hebrew / Real-Photo Postcard from Japanese Captivity

Three items related to Joseph Trumpeldor: a postcard sent from prison in Japan to his parents, a postcard with his photograph and a dedication written by hand (in Hebrew), and a Real-Photo postcard from prison in Japan. Japan, Russia, Galipoli and Egypt, 1905, 1915. Russian and Hebrew.

Joseph Trumpeldor (1880-1920) - one of the founders of the "Jewish Legion" and "HeChalutz" and commander of defense of Tel-Hai court in 1920. Trumpeldor was born in Russia, was the first Jewish officer to serve in the Russian army, serving also in the Russo-Japanese war, during which shrapnel crashed his left arm and it was amputated. In January 1905, when the Russian army was defeated in the battle on Port Arthur marine fort, Trumpeldor was captured by the Japanese. During his time in prison, Trumpeldor was engaged in founding Zionist and national institutions and organizations for Jewish prisoners, among them the society "Bne Zion Hashevuyim beYapan" [Jews in Japanese prison] (see hereunder, no. 2).

Trumpeldor relocated to Palestine in 1912 and worked as a farmer. During World War I he was among the founders of the "Jewish Legion" (with Ze'ev Jabotinsky) and participated in the Galipoli Campaign as deputy commander of the "Zion Mule Corps" and as commander of the corps. After the war Trumpeldor returned to Russia and was one of the founders of "Hechalutz" movement. In 1919 he returned to Palestine and was called to assist with the protection of the northern end of upper Galilee settlements. Trumpeldor was killed in the battle of Tel-Hai on Adar 11, 1920. His character and bravery led to him being considered a national hero in the history of Zionism.

1. A postcard sent by Trumpeldor from Japanese captivity to his parents in Russia. Sent from Hamadera camp (through Osaka), Japan, to Rostov-on-Don, Russia, October 1905.

An official prisoners of war postcard (Service des Prisonniers de Guerre), printed in Russian, with space for completing the name of the prisoner-sender (service number 16242, barrack 42) and details of the addressee (Wulf Samuelovich Trumpeldor, Joseph's father).

Trumpeldor writes to his parents: "**Dear father and mother, we are still here, and still do not know when we are leaving. We go more out to the court, but the guards and the fence are the same. Despair deepens but 'hope is the food of the young...'. Kisses to all the**

family and regards to acquaintances. Love you, Osia". For additional information about the postcard, see enclosed material.

9×14 cm. Fair-good condition. Creases, tears, stains and wear, mostly at margins, professionally repaired, slightly affecting text.

2. Real-Photo postcard, photograph of Joseph Trumpeldor as a prisoner of war in Japan, [1905].

Trumpeldor is seen standing straight in front of a barrack, with the inscription "Bne Zion M [Machane] Shevuyim beYapan" (Bne Zion prisoners camp in Japan) above him. Above the sign appear a Star of David with the word "Zion" in the center and seven-star flags. On the bottom of the postcard appears a handwritten inscription "J. Trumpeldor in Japanese prison" and on the back appears a handwritten dedication "...gift from our friends in Harbin".

9×14 cm. Fair condition. Creases, small tears and pinholes. Rubbings and peeling on the back, affecting the dedication.

3. Real Photo postcard, photograph of Joseph Trumpeldor wearing the Zion Mule Corps uniform. [Galipoli, 1915].

On verso appears a dedication handwritten by Trumpeldor, in Hebrew: "**To Nisenboym, Trumpeldor. Captain Zion Mule Corps, Wardian Camps, 20/9/15**".

The dedication was written in Wardian camp (Al Wardian), Alexandria, Egypt.

When World War I broke out, Trumpeldor was obliged – being a Russian national and officer – to leave Palestine and he left for Egypt, where he met Ze'ev Jabotinsky and joined his vision to establish a legion of Jewish volunteers who will fight with the British to take over Palestine. The Zion Mule Corps was the first among Jewish legions established by the British and served, in fact, as a transport unit of about 650 Jewish soldiers. Colonel John Patterson commanded the force and Joseph Trumpeldor served as his deputy, and even replaced Patterson as commander of the corps during the last months of its existence, when Patterson resigned due to an illness.

8.5×13.5 cm. Fair condition. Creases, small tears and pinholes. Rubbings and peelings on the back, affecting dedication. Pen inscription on margins of the back: "Joseph Trumpeldor".

Opening price: \$6000

Estimate: \$10,000-15,000

174b

174a

174. "ל. פסטרנק, חייו ויצירתו" – מונוגרפיה עם הדפסים ליטוגרפיים – ליטוגרפיה חתומה בידי פסטרנק / הקדשה בכתב-יד של יעקב כהן לזאב ז'בוטינסקי – ורשה, 1924

במזרח אירופה, שינה את עמדותיו ונעשה לציוני אדוק. במלחמת העולם הראשונה היה שותף להקמת "הגדודים העבריים", יחידותיו היהודיות של הצבא האנגלי, ובהמשך אף התגייס אליהם בעצמו, על אף גילו החרג - 37. המחלוקות בין ז'בוטינסקי לבין המוסדות הציוניים, הפייסניים מדי לטעמו, הגיעו לשיאן עם פרסום "הספר הלבן" בשנת 1922, בעקבותיו פרש ז'בוטינסקי מן "ההסתדרות הציונית" וייסד את "ברית הציונים הרוויזיוניסטים" (הצה"ר) - המבקרת החרפה ביותר של הציונות הוותיקה. בשנת 1931 קיבל על עצמו את הפיקוד על האצ"ל וב-1936 הורה על "שבירת ההבלגה", שציינה את פתיחתה המאבק הגלוי בבריטים. במהלך ביקור בניו יורק בשנת 1940 נפטר ז'בוטינסקי מהתקף לב.

פתיחה: \$1000
הערכה: \$2000-4000

ל. פסטרנק, חייו ויצירתו, מאת חיים נחמן ביאליק ומכס אוסבורן. הוצאת אברהם-יוסף שטיבל, ברלין, תרפ"ד 1924.
מונוגרפיה מהודרת של הצייר לאוניד אוסיפוביץ' פסטרנק (1862-1945), הכוללת מאה ארבעים ושמונה הדפסים, בהם עשרים וארבע ליטוגרפיות, ושני מאמרים על האמן ועל יצירתו מאת חיים נחמן ביאליק ומכס אוסבורן.
עותק מס' 58 מתוך מהדורה בת מאה עותקים, עם ליטוגרפיה חתומה בידי פסטרנק - דיוקן הסופר אמיל ורהארן.
בעמוד הראשון מופיעה הקדשה בכתב-יד: "לזאב ז'בוטינסקי, לזכרון ימים נלחמנו וחלמנו", חתומה בידי המשורר יעקב כהן ורעייתו מרים. מתוארכת: "כ' אדר ב' תרפ"ז, ורשה".
יעקב כהן (1881-1960), משורר, מתרגם ופעיל ציוני, חתן פרס ישראל לספרות יפה לשנים 1953 ו-1958. נודע כאחד ממשורריה הבולטים של התנועה הרוויזיוניסטית והיה אחראי לכמה מהמונייה הנודעים ביותר: "שיר הבריונים" ('בדם ואש יהודה נפלה בדם ואש יהודה תקום'), "שיר הצבאות" ושירים נוספים.
זאב (ולדימיר) ז'בוטינסקי (1880-1940), מנהיג ציוני, סופר ומתרגם. אבי הציונות הרביזיוניסטית. בצעירותו עסק בכתיבת מחזות וספרות יפה, אולם בשנת 1903, בעקבות סדרת פוגרומים

174. "L. Pasternak, his Life and Work" – Monograph with Lithographs – Lithograph Signed by Pasternak / Dedication Handwritten by Ya'akov Cahan to Ze'ev Jabotinsky – Warsaw, 1924

L. Pasternak, his Life and Work, by Haim Nachman Bialik and Max Osborn. Berlin: Stybel Publishing House, 1924. Leonid Osipovich Pasternak (1862-1945) – a fine monograph with 148 prints, including twenty four lithographs, and two essays about the artist and his work by Haim Nachman Bialik and Max Osborn.

Copy no. 58 from an edition of one hundred copies, with a lithograph signed by Pasternak – portrait of the author Émile Verhaeren.

On the first page appears a dedication written by hand: **"to Ze'ev Jabotinsky, in memory of days when we fought and dreamt"**, signed by the poet Ya'akov Cahan and his wife Miriam. Dated: 24.3.1927.

Ya'akov Cahan (1881-1960), poet, translator and Zionist activist, winner of Israel Prize for Literature, in 1953 and in 1958. Known as one of the outstanding poets of the Revisionist movement, and author of some of its well known songs: "Shir HaBiryonim", "Shir HaZeva'ot" and other songs.

Zeev (Vladimir) Jabotinsky (1880-1940), Zionist leader, author and translator. Founder of the Revisionist Zionism. In his youth he dedicated his time to writing plays and literature but in 1903, following a series of pogroms in East Europe, he changed his views and became a committed Zionist. In World War I he was co-founder of the "Jewish Legion", Jewish units of the British Army, and later he himself joined the legion, in spite of his advanced age – 37. The dispute between Jabotinsky and the Zionist institutes, that were, in his opinion, too compromising, reached a peak when the "White Book" was published in 1922, after which Jabotinsky retired from the Zionist Organization and founded "Brit HaZionim HaRevisionistim" – the most extreme critic of the Zionist movement. In 1931 he undertook the role of Etzel commander and in 1936 instructed to "break

174c

the restraint" which marked the beginning of an open struggle against the British. During a visit to New-York in 1940, Jabotinsky died of a heart attack.

[8], 98, [7] pp + LXXIII plates and [3] unnumbered plates at the beginning of the book, approx. 32 cm. Good condition. Some stains and damages (mainly at margins and first and last leaves). Half-leather binding, slightly damaged, with rubbings and peelings to spine and corners, partly repaired.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-4000

175b

175a

175. ספר זכרונותיו של מנדל בייליס - עותק עם הקדשה בכתב ידו - ניו יורק, 1931

מהדורה זו של הספר נפתחת במכתב מאת הרב אברהם יצחק הכהן קוק משנת תר"ץ, המופנה ליהודי ארה"ב, בו הוא כותב בין היתר כי "האיש בייליס עמד בנסיונות הקשים, ברוח האמת והצדק, בקדושת היהדות, והכרת הערך הגדול של נקיון כפיו, ויצא בכבוד, מעוטר בזר נצחון, וכבודו, הוא כבודו כבוד עמנו, וכבוד תורתנו הקדושה והטהורה". בהמשך קורא הרב קוק ליהודי ארה"ב לרכוש את ספרו של בייליס, "שהוא כמו מגילת תענית של דורנו", כדי לסייע לבייליס שמצבו הכספי דחוק, והוא זקן וחולה "ואין חומל ומרחם עליו". המכתב מובא בעברית ובתרגום ליידיש, והוא אינו מופיע במהדורות אחרות של הספר.

319, [1] עמ', 22 ס"מ. מצב בינוני-טוב. קמטים בפינות הדפים. מריחות דיו קלות בהקדשה. רצועות-בד מודבקות בין דפי הבטנה, בחיבור הכריכה לגוף הספר. כריכה מקורית, עם שדרה משוקמת. קרעים חסרים, פרימות ובלאי בשולי הכריכה.

פתיחה: \$1000

הערכה: \$2000-4000

די געשיכטע פון מיינע לידען [The Story of My Sufferings], מאת מענדעל בייליס. הוצאת המחבר, דפוס אַריאַם, ניו יורק, 1931. יידיש ואנגלית. מהדורה שניה.

ספר זכרונותיו של מנדל בייליס, בו הוא מגולל את סיפור חייו, שנות המשפט והמאסר, העלייה לארץ ישראל וההגירה לארה"ב. מעבר לדף השער, תחת דיוקנו, מופיעה הקדשה בכתב ידו של מנדל בייליס.

מנחם מנדל בייליס (1874-1934) הואשם כי באפריל 1911 רצח נער נוצרי אוקראיני בשם אנדרי יושיצ'ינסקי על-מנת להכין מדמו מצות לחג הפסח. בייליס נאסר על סמך עדות שקר ומשפטו החל באופן רשמי רק בספטמבר 1913. על רקע ה"רצח" והמשפט, אורגן מסע הסתה כנגד היהודים. לאחר כשנתיים וחצי במאסר, בסוף אוקטובר 1913 זוכה בייליס. ב-1917, לאחר המהפכה, הוקמה ועדת חקירה לפרשה; ממצאיה העלו כי השלטונות הכירו את הנסיבות האמיתיות וביימו את המשפט מטעמים אנטישמיים.

בייליס עלה לארץ ישראל בשנת 1914, אולם לא השתלב בה תעסוקתית וכלכלית, ובשנת 1920 היגר עם משפחתו לניו יורק, וכעבור מספר שנים פרסם שם, בהוצאה עצמית, ביידיש ובאנגלית, את ספר זכרונותיו.

176. **מכתב מעניין בכתב-ידו של אלברט איינשטיין, אל אחותו**
– נכתב בעקבות עזיבתו את ברלין בשנת 1922, מחשש לחייו
– אזכורים לאנטישמיות ולמצב הפוליטי בגרמניה / אזכור
לנסיעתו המתוכננת של איינשטיין ליפן

מכתב מעניין בכתב-ידו ובחתימתו של אלברט איינשטיין, ממוען אל אחותו. ללא ציון מקום, (קיל (Kiel), גרמניה?), ה-12 באוגוסט, 1922. גרמנית.

אלברט איינשטיין (1879-1955), פיסיקאי יהודי-גרמני, מן הפיסיקאים המשפיעים ביותר במאה ה-20, אבי תורת היחסות וממניחי היסודות לתורת הקוונטים. חתן פרס נובל לפיסיקה.

את המכתב שלפנינו כתב איינשטיין לאחר שנאלץ לעזוב את ברלין, בעקבות רצח שר החוץ הגרמני-יהודי ולטר רתנאו (באותה עת הוזרה על-ידי המשטרה כי קיימת סכנה לחייו). איינשטיין מתאר במכתבו חיים מבודדים מחוץ לברלין (על מקום מגוריו כותב: "איש אינו יודע היכן אני נמצא. אני נחשב לנעדר"), ומתייחס לאנטישמיות בגרמניה, לעתידה הפוליטי והכלכלי של המדינה, ולנסיעתו המתוכננת לאסיה. על אף שאיינשטיין מביע במכתבו תחזית קודרת לגבי עתידה של גרמניה (וזאת עוד כשנה לפני ניסיון ההפיכה של המפלגה הנאצית, בשנת 1923), בכתיבתו ניכרים חוש ההומור האופייני לו ואף נימה של אופטימיות.

בין היתר, כותב איינשטיין: "מצבי טוב למדי, למרות כל אותם אנטישמים מבין עמיתי הגרמנים. אני מאוד לבדי כאן, ללא רעש או רגשות בלתי נעימים, ואת עיקר כספי אני מרוויח בלי עזרת הממשלה, כך שאני אדם חופשי באמת ובתמים. לא אקבל על עצמי שוב משרה אקדמית מחוץ לארץ. ובכל זאת, היה עלי להצטרף לועדה של חבר הלאומים [הוועדה לשיתוף פעולה אינטלקטואלי מטעם חבר הלאומים] – League of Nations Committee on Intellectual Cooperation, מה שכמובן מקומם את האנשים סביבי. לא היה דבר שיכולתי לעשות בעניין, אם רציתי שלא לחטוא לעקרונותיי. מבשילים כאן זמנים אפלים, כלכלית ופוליטית, ואני שמח להתרחק מכל זה לחצי שנה [...] את מבינה, אני עומד להפוך למעין מטיף נודד. זה קודם כל נעים, ושנית – נחוץ [...] אל תדאגי לי. אני עצמי אינני דואג, גם אם העניין אינו 'כשר' לגמרי. אנשים מתוסכלים מאוד. באיטליה, אגב, נראה שהמצב גרוע לפחות באותה המידה..."

בשנת 1922 התנקשו שלושה צעירים גרמנים מחוגי הימין הקיצוני בחייו של שר החוץ הגרמני ולטר רתנאו. רצח פוליטי זה, שבוצע, בן היתר, ממניעים אנטישמיים, זעזע את גרמניה. לאחר הרצח הזהירה המשטרה את איינשטיין כי קיימת סכנה לחייו והמליצה לו להימנע מהרצאות ואף לעזוב את ברלין. בעקבות זאת, עבר איינשטיין לעיר קיל (שם, כפי הנראה, כתב את המכתב שלפנינו) וביטל כמה מהרצאותיו. מאוחר יותר באותה שנה, הוזמן איינשטיין לשאת סדרה של הרצאות ביפן, ויצא למסע ארוך לאסיה (במהלך מסע זה התברר כי זכה בפרס נובל לפיסיקה).

עם עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, בשנת 1933, נחקקו חוקים אשר הרחיקו את היהודים ממשורות ציבוריות (ובהן משרות אוניברסיטאיות). הנאצים רדפו גם את הפיסיקאים היהודים; ובין היתר פסלו את תורת היחסות של איינשטיין כ"פיסיקה יהודית". בעת עלייתו של היטלר לשלטון היה איינשטיין במסע הרצאות מחוץ לגרמניה. לאור המצב בארצו, החליט לותר על אזרחותו הגרמנית, ולאחר תקופה קצרה של נדודים, השתקע בארצות הברית, שם הוצעה לו משרה במכון למחקר מתקדם (Institute for Advanced Study) בפרינסטון, ניו-ג'רזי. איינשטיין נשאר בפרינסטון עד מותו ב-18 באפריל 1955.

[1] דף (שני עמודים כתובים), 27 ס"מ. מצב טוב. סימני קיפול וקמטים קלים. כתמים. קרעים קלים בשוליים.

פתיחה: \$12,000

הערכה: \$15,000-20,000

175. **Book of Memoires by Mendel Beilis – Copy with a Dedication in his Handwriting – New York, 1931**

Di geshikhthe fun mayne layden [The Story of My Sufferings] by Mendel Beilis. Published by the author, New York, 1931. Yiddish and English. Second edition.

Book of memoires by Mendel Beilis, in which he tells the story of his life, the years of trial and imprisonment, immigration to Palestine and immigration to the United States.

On the page following the title page, under his portrait, appears a dedication handwritten by Mendel Beilis.

Menachem Mendel Beilis (1874-1934) was accused of murdering a Ukrainian Christian child named Andrei Yushichinsky in April 1911, to use his blood for preparing Passover Matzot. Beilis was imprisoned by false testimony and his trial began officially in September 1913. On the background of the "murder" and the trial, an incitement campaign was organized against the Jews. After two and a half years of imprisonment, in October 1913, Beilis was acquitted. After the 1917 revolution, a committee of inquiry was established to investigate the case. Its findings proved that the government knew the true circumstances and staged the trial for anti-Semitic reasons. Beilis immigrated to Palestine in 1914, but was not integrated financially or professionally and in 1920 immigrated with his family to New York. A number of years later he published his book of memoires in Yiddish and English.

This edition of the book opens with a letter from Rabbi Avraham Yitzchak Hacohen Kook, from 1930, addressed to American Jews, in which he writes that "**Beilis went through bad experiences, in the spirit of truth and justice...**" (Hebrew). Further on Rabbi Kook calls Jews in the United States to buy the book by Beilis "who is in a bad financial state, he is old and sick and 'no one pities him'". The letter is printed in Hebrew with a Yiddish translation, and does not appear in other editions of this book.

319, [1] pp, 22 cm. Fair-good condition. Creases at corners. Some ink smears to dedication. Cloth-strips are pasted among the endpapers, at the attachment of the binding to the body of the book. Original binding, with restored spine. Open tears, unraveling and wear at margins of binding.

Opening price: \$1000

Estimate: \$2000-4000

Fr. VIII. 1922.

Liebe Schwester!

Dein Lieber Brief hat mich unvorhergesehen gefreut.
Ich sitze mit Tete in der Lounge, nur wir schon fast einen
Monat wie die Insulaner hinaus. Immerhin haben wir
mittlere Hilfe im Gestalt eines früheren Malakans, was
aber ein Geheimnis ist. Mit der Gefährdung ist es eine
fröhliche Sache. Niemand weiß, nur weil Walter in dem
Zericht ist. Ich habe die Sache als Anrede genommen,
um alles Kluge zu verhindern und den Vortrag
an der Naturforscherversammlung abzusagen, denn
ich hätte halten müssen. Ausdrücken lässt sich niemand
von der Reise bleibe - es wird noch ein bisschen mehr
die haben am 12. a

Stücken stürzen.
Hier ist es recht wohl,
den deutschen Kollegen
ohne Kosten und ohne
meine Geld in der Hand
schon mühsam ein Preis
im Ausland werden
annimmt ich in eine
hier materiell versch
machen, wollte ich
Hier sind mir schon
im Umgang, so dass
absentivieren zu können
bekommen, was
Die hat viel durch
Therapie und hat
und (wunder!) Spie

im Begriffe, eine Art Wanderprediger zu werden. Doch
ist er etwas ungeschicklich und gewöhnlich - unverständlich
Hat er ein bayerisches Geblüt, in Fain. sie hilft
und immer tapfer im Kopfge gegen das Tageslicht.
Nacht die keine Sorgen um mich, ich habe selbst
auch keine Angst, wenn es mich nicht ganz koscher ist,
die Menschen sind aber aus dem Flänischen. Im Süden
scheint es übrigens unbestimmter über so viel zu sein.
Der Lieber hat seine neuen Seiten, muss angezeig
ist es, die gut zu mir zu sein.

Ich kann mir gar nicht vorstellen, was
Du eigentlich treibst. Ich habe mich geirrt & schreie
bald wieder.

Dein
Albert

Königliche Zierge von Tachy

[Faded handwritten text, mostly illegible]

176. Interesting Autograph Letter by Albert Einstein, to his Sister – Written Following his Departure from Berlin, in Fear of his Life, in 1922 – References to Anti-Semitism and the Political Situation in Germany / Reference to his Planned Journey to Japan

An interesting letter handwritten and signed by Albert Einstein, addressed to his sister. No location mentioned [Kiel, Germany?], August 12, 1922. German.

Albert Einstein (1879-1955), Jewish-German physicist, one of the most prominent physicists in the 20th century, developer of the Theory of Relativity and one of the founders of the Quantum Theory. Nobel Prize laureate for Physics.

This letter was written by Einstein after he was obliged to leave Berlin, following the assassination of the Jewish-German Foreign Minister Walter Rathenau (at that time Einstein was warned by the police that his life is in danger). Einstein tells in this letter about an isolated life outside of Berlin (about the location of residence he writes: "Nobody knows where I am, and I'm believed to be missing"), and refers to anti-Semitism in Germany, to its political and economic future, and to his planned trip to Asia.

Although Einstein expresses in this letter a gloomy forecast about the future of Germany (this is one year prior to the coup attempt by the Nazi Party, in 1923), his writing still reflects his typical sense of humor and even some optimism.

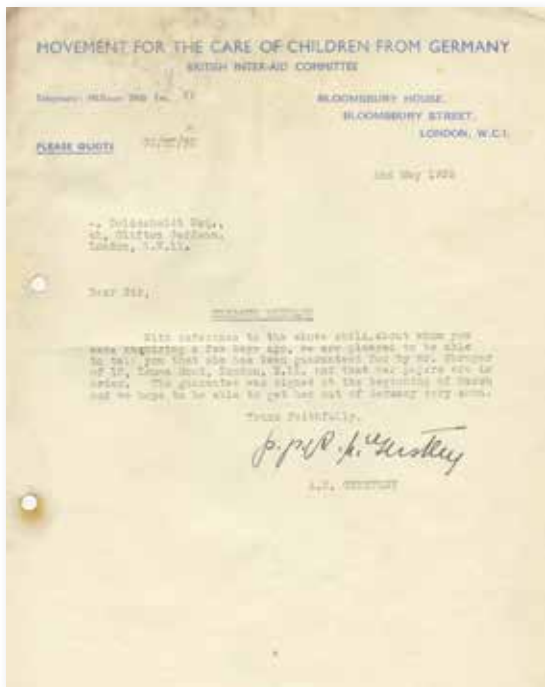
Einstein writes: **"I am doing quite well, in spite of all the anti-Semites among my German colleagues.** I'm very reclusive here, without noise and without unpleasant feelings, and am earning my money mainly independent of the state, so that I'm really a free man. A university tenure abroad I won't accept any more. However, I had to join a League of Nations commission, which naturally upsets the people here. There was nothing I could do about it if I didn't want to be unfaithful to my ideals. **Here are brewing economically and politically dark times, so I'm happy to be able to get away from everything for half a year. [...] You see, I am about to become some kind of itinerant preacher. That is, firstly, pleasant and secondly - necessary. [...] Don't worry about me, I myself don't worry either, even if it's not quite kosher;** people are very upset. In Italy, it seems to be at least as bad, by the way...".

In 1922 three young Germans from the extreme right circles assassinated the German Foreign Minister Walter Rathenau. This political assassination, executed, among others, for anti-Semitic reasons shocked Germany. After the assassination, the police warned Einstein that his life is in danger and suggested to him not to attend lectures and even to leave Berlin. Following this, Einstein moved to Kiel (where, presumably, he wrote this letter) and cancelled a number of his lectures. Later on, in the same year, Einstein was invited to deliver a series of lectures in Japan, and went on a long journey to Asia (during this trip he was notified that he won the Nobel Prize for physics). When the Nazis rose to power in Germany, in 1933, laws against Jews were legislated according to which they were removed from public posts (including university positions). The Nazis persecuted the Jewish physicist as well; they disregarded Einstein's Theory of Relativity claiming that it is "Jewish physics". When Hitler rose to power Einstein was on a lecture tour out of Germany. In view of the situation in his country, he decided to renounce his German citizenship, and after a short period of wandering, he settled in the United States, where he was offered a position in the Institute for Advanced Study in Princeton, New-Jersey. Einstein stayed in Princeton until his death on April 18, 1955.

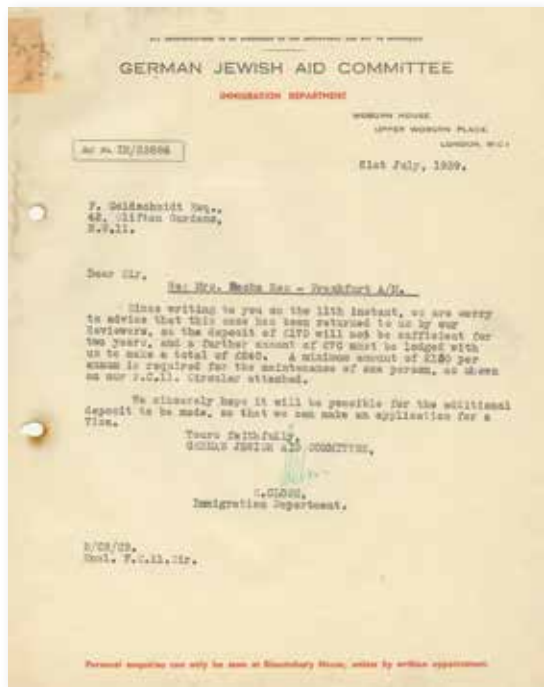
[1] leaf (two written pages), 27 cm. Good condition. Folding marks and some creases. Stains. Some tears to margins.

Opening price: \$12,000

Estimate: \$15,000-20,000

177b

177a

177. ארכיון מכתבים ומסמכים של "ועד הסיוע ליהודים גרמנים" – תיעוד השגת "ויזות" אנגליות ליהודים מגרמניה הנאצית, חודשים ספורים לפני פרוץ המלחמה וסגירת השערים – 1939

כעשרה מכתבים וגלויות שנשלחו אל גולדשמידט מאת דיירים יהודיים במחנה קיצ'נר (Kitchener) באנגליה, שהוקם עבור פליטים יהודיים בסמוך לתחילת המלחמה.

עשרות מכתבים שהוחלפו בין גולדשמידט לבין גופי ההצלה, בנקים, ארגונים, ובעלי עסקים פרטיים, בניסיון לגייס מימון וסיוע לקליטת הפליטים (רבים מהם על ניירות מכתבים רשמיים).

בין הארגונים המופיעים בהתכתבות: Movement For The Care Of Children From Germany; Emigration Advisory Committee; National Provincial Bank; Holland Bank Union; מכתבים רבים מנציגים אחרים של "ועד הסיוע ליהודים גרמנים"; ועוד.

תשע הודעות רשמיות מטעם "ועד הסיוע ליהודים גרמנים", המבשרות על הנפקת אשרות כניסה למבקשים שטופלו בידו גולדשמידט.

ארבעה טופסי בקשה רשמיים לקבלת אשרת כניסה מטעם "ועד הסיוע ליהודים גרמנים", מודפסים וממולאים בכתב-יד, עם פרטי המבקשים, עיסוקיהם, הערבויות ששלמו עבורם ופרטים נוספים.

Conditions for bringing men and boys of 16-35... to Great Britain under the Trainee Scheme [תנאים להבאת גברים בגילאי 16-35... לבריטניה במסגרת תכנית ההכשרה], חוברת שנדפסה מטעם הארגון, המפרטת את הקריטריונים לקבלת אשרות כניסה לאנגליה: המצב הכלכלי, יכולת ההשתכרות, משלח יד ונתונים נוספים. אינה מופיעה ב-OCLC.

וכן אישורים, העתקים של טפסים, מכתבי המלצה ופריטים נוספים, שנאספו לצורך השגת האשרה.

גודל ומצב משתנים. מצב כללי טוב-בינוני.

פתיחה: \$6000
הערכה: \$8000-12,000

כ-370 מכתבים, מסמכים, גלויות ופריטי נייר שהיו שייכים לפריץ גולדשמידט (Fritz Goldschmidt), נציג "ועד הסיוע ליהודים גרמנים" (German Jewish aid Committee), אשרות כניסה לאנגליה עבור יהודים בגרמניה הנאצית. לונדון, פרנקפורט דמיין, אסן, קלן ומקומות נוספים, 1939. אנגלית וגרמנית.

"ועד הסיוע ליהודים גרמנים" (German Jewish aid Committee) הוקם בשנת 1933 בידי הבנקאי היהודי אוטו שיף, במטרה לסייע ליהודים להימלט מגרמניה הנאצית לאנגליה. בתחילה, התחייב הארגון בפני השלטונות האנגלים לשאת בעלות קליטתם, חינוכם והכשרתם של הפליטים, והבטיח שלא יהיו נטל על כתפי הציבור האנגלי. לאחר מאורעות "ליל הבדולח", נעשתה כמות המהגרים למעלה מכוחו של הארגון, והוא עמד בסכנת קריסה. בהיעדר כל סיוע מן הממשלה האנגלית, נאלצו נציגיו לאתר בעלי עסקים, תורמים ומשפחות שיוכלו לדאוג להכשרתם של הפליטים, ופעלו בתנאים דחוקים עד לאחר פרוץ המלחמה, אז שינו סוף סוף האנגלים את מדיניותם.

הארכיון שלפנינו כולל מכתבים, העתקים, גלויות ומסמכים, המתעדים את מאמציו של אחד מנציגי הארגון, פריץ גולדשמידט, להשיג את אשרות הכניסה ולחלץ את היהודים מגרמניה בתקופה זו, מעט לפני שנסגרו שעריה. בחלק מהמכתבים, מופיעה התייחסות לשליחת ילדים למשפחות אומנה אנגליות במסגרת מבצע ה"קינדר-טרנספורט", שעמד בעיצומו אותם החודשים. בין היתר, כולל האוסף:

- מאות מכתבים, העתקים וגלויות שהוחלפו בין גולדשמידט לבין מבקשי ויזות אנגליות מגרמניה, המתעדים את תהליך קבלת האשרות, את הקשיים הבירוקרטיים, הניסיונות להשיג מימון והכשרות ואת סיפוריהם של המבקשים. חלק מהמכתבים מתייחסים לילדיהם של המבקשים, והם מתעדים העברת ערבויות, הודעות קבלה למשפחות אומנה אנגליות ואת העברת הילדים לאנגליה במסגרת מבצע ה"קינדר-טרנספורט".

177. Archive of Letters and Documents – German Jewish Aid Committee – Documentation of Obtaining English Visas for Jews in Nazi Germany, a few Months Before the War Broke out and the Borders were Sealed – 1939

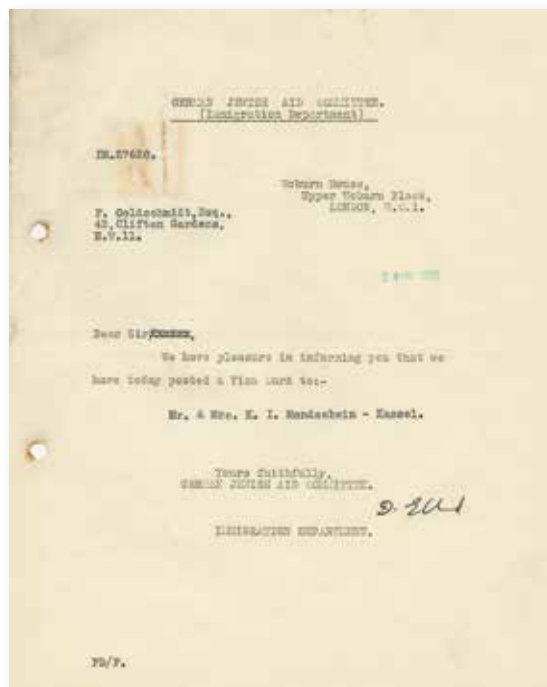
About 370 letters, documents, postcards and paper items belonging to Fritz Goldschmidt, representative of the German Jewish Aid Committee, who acted to obtain visas to enter England for Jews in Nazi Germany. London, Frankfurt am Main, Essen, Cologne and other locations, 1939. English and German.

The German Jewish Aid Committee was founded in 1933 by the Jewish Banker Otto Schiff, to assist Jews to escape from Nazi Germany to England. At first, the organization took upon itself the costs of arranging for the admission of refugees to England, their maintenance, training and employment. After the Kristallnacht, the number of immigrants was more than the organization could support and it almost collapsed. Since there was no assistance on the part of the English government, the representatives of the organization were forced to find businessmen, donors and families who could undertake the support of the refugees and they operated under very difficult conditions till after the breaking out of the war, when – finally – the English changed their policy.

This archive contains letters, copies, postcards and documents, recording the endeavors of one of the organization's representatives, Fritz Goldschmidt, to obtain visas and rescue Jews from Germany, shortly before Germany's borders were closed. In some of the letters, appears a reference to the transfer of children to English foster families – the Kindertransport – that was at its peak at the time.

The archive includes:

- Hundreds of letters, copies and postcards exchanged between Goldschmidt and applicants for English visas from Germany; the documents record the procedure of receiving the visas, the bureaucratic difficulties, the attempts to obtain funds and the stories of the applicants. Some letters refer to the children of the applicants and they document transfer of guarantees, confirmation of being accepted by a foster family and the transfer of children to England – the Kindertransport.
- About ten letters and postcards sent to Goldschmidt by Jewish residents in Kitchener camp in England, set up for Jewish refugees when the war broke out.
- Dozens of letters exchanged between Goldschmidt and rescue organizations, banks, organizations, and private business owners, trying to obtain money and assistance for absorption of the refugees (numerous letters

177c

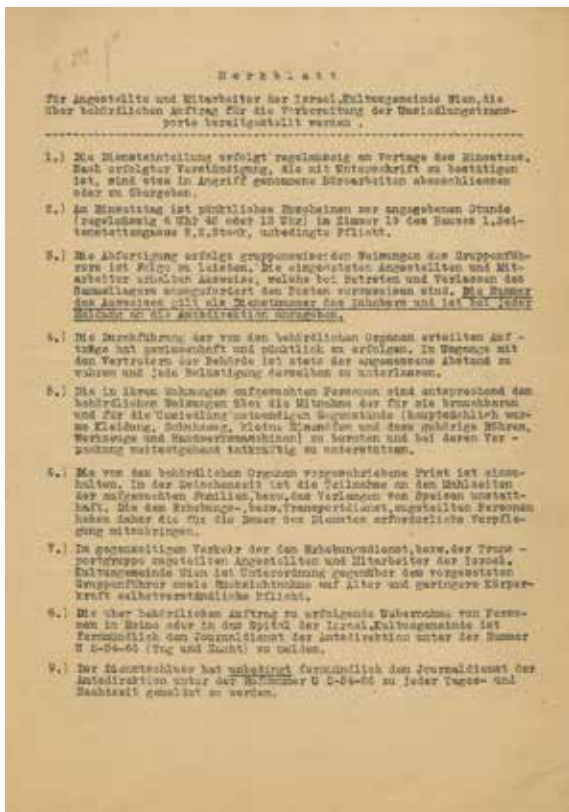
are on official stationery). Among the organizations appearing in the correspondence: Movement For The Care Of Children From Germany, Emigration Advisory Committee; National Provincial Bank; Holland Bank Union; and numerous letters from other representatives of the German Jewish Aid Committee, and more.

- Nine official notices on behalf of the German Jewish Aid Committee announcing the issue of entry visas to applicants who were assisted by Goldschmidt.
- Four official application forms for an entry visa on behalf of the "German Jewish Aid Committee", printed and completed by hand, with details of the applicants, their occupation, the guarantee paid for them and more details.
- "Conditions for bringing men and boys of 16-35... to Great Britain under the Trainee Scheme" – a booklet printed on behalf of the organization, outlining the criteria for receiving an entry visa to England: economic situation, ability to earn a living, profession and other data. Not listed in OCLC.
- Other certificates, copies of forms, letters of recommendation and other items, gathered for obtaining a visas.

Size and condition vary. Good-fair overall condition.

Opening price: \$6000

Estimate: \$8000-12,000

178

178. Leaflet Printed towards the "Resettlement" of Viennese Jews – Directions for Jews upon their Deportation to Concentration and Extermination Camps in the East – 1941

Merkblatt für Angestellte und Mitarbeiter der Israel. Kultusgemeinde Wien, die über behordlichen Auftrag für die Vorbereitung der Umsiedlungstransporte bereitgestellt werden [Leaflet for employees and co-workers of the Jewish Community of Vienna, who received a resettlement edict by order of the authorities]. [Vienna, 1941]. German.

The resettlement (Umsiedlung) plan was the code name given by the Nazis to the operation of deporting Jews out of the Reich to East Europe, mostly to concentration and extermination camps. On February 1, 1941 Adolf Eichmann informed Dr. Josef Loewenherz, head of the Vienna Jewish congregation, about the intention to carry out ten transports weekly, and asked him to supply a list of the sick, elderly and welfare reliant persons. The Jews of Vienna were ordered to gather the candidates for deportation in a certain meeting point, and supply food to last until the date of their deportation. Between February 15 and March 12, 1941, about 5,000 Jews were deported from Vienna to the region of Kielce, and from there were transferred to Belzec and Chelmno extermination camps.

178. עלון שנדפס לקראת ה"יישוב מחדש" של יהודי וינה – הנחיות ליהודים לקראת גירושם למחנות הריכוז וההשמדה במזרח – 1941

Merkblatt für Angestellte und Mitarbeiter der Israel. Kultusgemeinde Wien, die über behordlichen Auftrag für die Vorbereitung der Umsiedlungstransporte bereitgestellt werden [עלון לעובדים ועובדים-שותפים מהקהילה היהודית של וינה, שקבלו צו העברה ליישוב מחדש בהוראת הרשויות]. [וינה, 1941]. גרמנית.

תכנית ה"יישוב מחדש" (Umsiedlung), היה שם הקוד שנתנו הנאצים למבצע גירוש היהודים משטחי הרייך למזרח אירופה, על פי רוב למחנות ריכוז והשמדה. ב-1 בפברואר 1941 הודיע אדולף אייכמן לדר' יוסף לוונהרץ, מנהל קהילת וינה, על הכוונה לבצע עשרה משלוחים מדי שבוע, ודרש ממנו רשימה של חולים, קשישים ומקבלי סעד. על יהודי וינה הוטלה המשימה לאסוף את המועמדים למשלוח, לרכזם בתחנת האיסוף ולספק את מזונם עד למועד השליחה. בין ה-15 לפברואר עד ה-12 במרץ 1941, גורשו כ-5,000 יהודים מהעיר וינה לאזור קיילצה, ומשם הועברו למחנות ההשמדה בלז'ץ וחלמנו.

לפינו עלון, מודפס במכונת כתיבה ומשוכפל סטנסיל, ובו הנחיות ליהודים ש"נבחרו" להשתתף בתכנית. ההוראות בעלון כתובות בלשון מוסווית, המבקשת להציג את השילוחים כ"שירות" העברה לצרכי עבודה ותעסוקה. בין היתר, מתייחסות ההוראות למקום האיסוף ומועד המשלוחים (המכונים בעלון "השירותים"); קבלת כרטיס זהות חדש (המכונה בעלון "כרטיס עסקי"); הרכוש המועט שמורשים המגורשים לשאת (מכונה בעלון "ציוד מומלץ לפני היציאה" – בגדים, נעליים, תנורים קטנים וכלי מלאכה); איסור להשתתף בארוחות או לבקש מזון ממבקרים ובני משפחה לפני צאת המשלוח; הישמעות מוחלטת לאחראים; חלוקת הקבוצות לפי גיל ומצב גופני; וסעיפים נוספים.

[1] דף, 30x21 ס"מ בקירוב. מצב טוב. סימני קיפול (קלים). כתמים וקרעים קלים בשוליים.

מתיחה: \$1500
הערכה: \$3000-5000

This leaflet, typewritten and stenciled, contains directions for Jews who were "chosen" to participate in the plan. The directions are written in a deceptive manner aiming at describing the transfers as a "service" for work and occupation purposes. Among others, the directions refer to the meeting point and the dates of transfer (referred to in the leaflet as "services"); receipt of a new identity card (referred to as a "business card"); the few belongings that the deportees were allowed to take with them (referred to as "recommended equipment prior to departure") – clothes, shoes, small ovens and tools; prohibition to participate in meals or ask visitors and family for food prior to departure; total obedience to the people in charge; grouping the deportees by age and physical condition; and more.

[1] leaf, approx. 30x21 cm. Good condition. Folding marks (slight). Some stains and tears at margins.

Opening price: \$1500
Estimate: \$3000-5000

179. Postcard with an Autograph Letter Signed by Oskar Schindler – Righteous among the Nations – 1957

A postcard with a letter handwritten and signed by the Righteous among the Nations Oskar Schindler, to his wife Emily. Bonn, 1957. German.

It seems that Schindler sent this postcard during a visit to Bonn in West Germany, in an attempt to set up a cement factory in cooperation with German authorities: "Dear Emily! Yesterday [I] received a letter via Schoeneborn. I will write the answer on Saturday, without much ado. Today I will have talks about setting up a business with the government. Up to now, everything is much better than I hoped for. Kisses, Oskar. Regards to Willi".

Oskar Schindler (1908-1974) a German industrialist and entrepreneur, responsible for saving about 1,200 Jews during the holocaust. In 1939 he traveled to occupied Poland, acquired an enamelware factory and started to manufacture cookware for the German Army. His goals at the early days of the war were initially economic, but the encounters with his Jewish workers and the exposure to the scope of persecution led him to change his views and Schindler started to protect his Jewish workers. Gradually, his factory turned to be a shelter for Jewish workers, while Schindler faced more and more financial losses which almost eliminated his capital. His devotion to the rescue endeavors was endless, and Schindler was not averse to forgery of account books, bribery and using his relations in the Nazi party; he himself was involved in rescuing Jews who were sent by trains to extermination camps. As the Red Army drew nearer, Schindler took leave of his workers and fled westward penniless, after spending his entire fortune on the maintenance of the factory. After the war Schindler wandered to Argentina and started several businesses, however his financial situation was so bad that he depended on assistance from Jewish organizations.

For saving Jews during the holocaust Schindler was named Righteous among the Nations in 1967. His wife, Emily, the receiver of this postcards, was also named Righteous among the Nations in 1994.

Schindler's story became well known through Steven Spielberg's film "Schindler's List" that won the "Oscar" prize for best film, in 1993.

Approx. 14.5 x 10.5 cm. Good condition. Some stains. Creases and slight damages at corners and margins.

Opening price: \$4000
Estimate: \$5000-7000

179

179. גלויה בכתב-ידו וחתימתו של חסיד אומות העולם אוסקר שינדלר - 1957

גלויה בכתב-ידו וחתימתו של חסיד אומות העולם אוסקר שינדלר, לרעייתו אמילי. בון, 1957. גרמנית.

כפי הנראה, שלח שינדלר את הגלויה במהלך ביקור בעיר בון שבמערב גרמניה, בניסיון להקים מפעל מלט בשיתוף עם הרשויות הגרמניות: "אמילי היקרה! אתמול קבלתי מכתב דרך שנוברן [Schönborn], וביום שבת אכתוב תגובה ללא דיחוי. היום אערוך כמה שיחות על הקמת העסק עם הממשלה. לפי שעה, הדברים נראים טוב משציפיתי. נשיקות, אוסקר. דרישת שלום לווילי".

אוסקר שינדלר (1908-1974), תעשיין וזים גרמני, שהיה אחראי להצלתם של כ-1,200 יהודים בתקופת השואה. בשנת 1939 נסע לפולין הכבושה, רכש מפעל אמיל והחל לייצר כלי אוכל ובישול עבור הצבא הגרמני. מטרתו בראשית המלחמה היו כלכליות בלבד, אולם המפגש עם העובדים היהודיים והחשיפה לממדי הרדיפה הביאו לשינוי בעמדותיו, ושינדלר החל להקדיש מאמצים גוברים להגנה עליהם. בהדרגה, הפך את מפעלו למחסה עבור הפועלים היהודיים, תוך שהוא סובג הפסדים כלכליים עצומים ומכלה את הונו. מסירותו למטרת ההצלה לא ידעה גבול, ושינדלר לא בחל בזיוף רישומים, מתן שוחד והפעלת קשריו במפלגה, ואף התערב בעצמו לחלץ יהודים שנשלחו ברכבות אל מחנות ההשמדה. ערב הגעת הצבא האדום, נפרד שינדלר מפועליו ונמלט למערב ללא פרוטה, לאחר שכילה את כל הונו באחזקת המפעל. בשנים שלאחר המלחמה נדד שינדלר לארגנטינה והקים מספר עסקים, אולם מצבו הכלכלי נותר רעוע והוא נאלץ להסתמך על סיועם של ארגונים יהודיים.

על פעילותו להצלת יהודים בשואה הוכר אוסקר שינדלר כ-"חסיד אומות העולם" בשנת 1967. רעייתו של שינדלר ונמענת המכתב, אמילי, הוכרה אף היא כ-"חסידת אומות העולם" בשנת 1994. סיפורו של שינדלר התפרסם בסרטו של סטיבן ספילברג "רשימת שינדלר", אשר זכה בפרס ה"אוסקר" לסרט הטוב ביותר לשנת 1993. 14.5x10.5 ס"מ בקירוב. מצב טוב. כתמים קלים. קמטים ופגמים קלים בפיונות ובשוליים.

פתיחה: \$4000

הערכה: \$5000-7000

180a

180. אוסף גלויות ואגרות "שנה טובה" - שארית הפליטה

הנן גלויות מודפסות או כרטיסים מודפסים, חלקם בהוצאת ארגונים ומוסדות דוגמת מחלקת התרבות שעל-יד הועד המרכזי ליהודים באוסטריה, הלשכה המרכזית של הקק"ל בגרמניה ובאוסטריה, ועוד. מרבית האגרות נשלחו מגרמניה ומאוסטריה; אגרות בודדות נשלחו מאיטליה, הונגריה, שבדיה וסין. גודל משתנה, 5x9 ס"מ בקירוב עד 10.5x15 ס"מ בקירוב. מצב כללי טוב עד טוב מאד. כתמים ומריחות דיו. קמטים ובלאי באגרות בודדות.

פתיחה: \$3000
הערכה: \$4000-6000

שלושים גלויות ואגרות "שנה טובה" שנשלחו על ידי ניצולי שואה מ"שארית הפליטה" לאחר מלחמת העולם השנייה. גרמניה, אוסטריה, הונגריה, איטליה, שבדיה וסין, 1945-1949. מרבית האגרות נושאות ברכות "לשנה טובה" או "כתיבה וחתימה טובה" בעברית, ובחלקן נדפסו הברכות גם באנגלית או בגרמנית. רבות מהאגרות נושאות גם ברכות ומכתבים אישיים מאת שולחיהן (בשפות שונות: יידיש, פולנית ושפות נוספות). 17 מהאגרות הן גלויות-מצולמות או כרטיסים שנעשו בטכניקות של פוטומונטאז' וברובן משולבים גם תצלומים של שולח האגרת, יחד עם איורים או תצלומים רלוונטיים אחרים (אנייה המפליגה לתל-אביב, מראה מחנה העקורים בברגן בלזן, ועוד); 13 מהאגרות

180b

181a

181. צו בחתימת-ידו של מלך אנגליה, ג'ורג' החמישי - מינוי ממלא המקום של הנציב העליון - אוגוסט, 1928

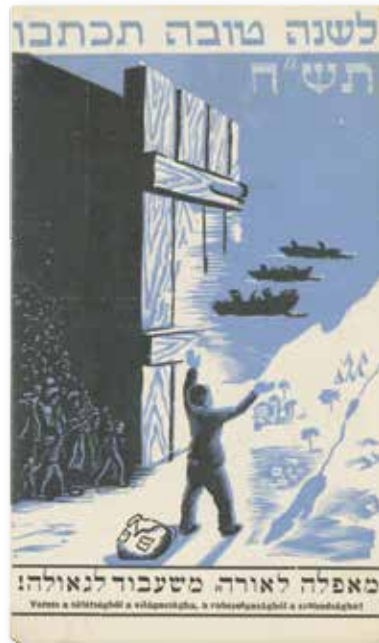
צו-מינוי לממלא המקום של הנציב העליון על ארץ ישראל, חתום בחתימת-ידו של מלך אנגליה, ג'ורג' החמישי. 17 באוגוסט 1928. הצו מודפס על נייר עבה איכותי, ובשוליו העליונים מופיעה חתימת-ידו של המלך ג'ורג' I.: George R. I. [Rex Imperator] - המלך והקיסר]. לצדה, מופיעה חותמת עם סמל הממלכה המאוחדת, והכיתוב: GEORGIUS V D G BRITANNIARUM OMNIUM REX F. של W. D. IND. IMR. בסוף המסמך מופיעה חתימת-יד נוספת, של Seymour Hicks.

הצו שלפנינו ניתן בשנת 1928, מעט לפני הגעתו של הנציב העליון השלישי, ג'ון צ'נסלור, והוא מסמך את הממונה להחליף את הנציב החדש במקרה של מחלה, מוות או היעדר. האדם הממונה אינו נזכר בשמו, אך ככל הנראה מדובר בהארי צ'ארלס לוק (Harry Charles Luke), המזכיר הראשי של ממשלת המנדט, שהיה ידי מינוי של צ'נסלור ונודע כאחד הפקידים העוינים ביותר כלפי היישוב היהודי. במיוחד זכור לוק כמי שהיה הנציב-העליון-בפועל בזמן מאורעות תרפ"ט (אז שהה צ'נסלור בלונדון), ורבים תלו בו את האשמה לפרוץ המהומות, כישלון הבלימה ומניין ההרוגים הרב.

ג'ורג' פרדריק ארנסט אלברט (1865-1936), מלכה של אנגליה וקיסר הודו בין השנים 1910 ועד למותו, בשנת 1936. נולד כבנו השני של המלך אדוארד השביעי ויועד לשרת בצי האנגלי, אולם לאחר מות אחיו הבכור נעשה לירוש העצר בעצמו, ובשנת 1911 הוכתר במנור ווסטמינסטר שבלונדון. הממלכה עברה לידיו בתקופה רוויית מתחים פוליטיים, ושלוש שנים בלבד לאחר הכתרתו, בשנת 1914 - פרצה מלחמת העולם הראשונה. בתולדות היישוב העברי זכור המלך ג'ורג' בעיקר בזכות פרסום "הצהרת בלפור", מסמך התמיכה ההיסטורי של בריטניה בהקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל, ודמותו הנוצחה בשמם של רחובות בירושלים, תל-אביב, חיפה ומקומות נוספים בארץ.

2 עמ' כתובים (גיליון מקופל לשניים), 33 ס"מ. מצב טוב. סימני קיפול. פגמים קלים (בעיקר בשוליים). קרע קל בשוליים העליונים וכתם על גבי הדף השני (חלק), בעקבות מגע עם חותם השעווה. מצורף אישור מומחה, למקוריות החתימה.

פתיחה: \$2500
הערכה: \$3000-5000

180c

180. Collection of Postcards and "Shanah Tovah" Greeting Cards – She'erit Hapletah

Thirty postcards and "Shanah Tovah" greeting cards sent by "She'erit Hapletah" holocaust survivors, post World War II. Germany, Austria, Hungary, Italy, Sweden and China, 1945-1949.

Most of the cards bear "Shanah Tovah" or "Ktiva veChatima Tovah" greetings in Hebrew; on some cards the greetings are printed in English or German. Many of the greeting cards bear personal greetings and letters written by the senders (in various languages: Yiddish, Polish and other languages).

17 of the items are Real-Photo postcards or Photo-Montage greeting cards, and in most of them – appear photographs of the sender, with other relevant illustrations or photographs (a ship sailing to Tel-Aviv, view of the Bergen Belsen Displaced Persons Camp, and more); 13 items are printed postcards or printed cards, some published by organizations and institutes such as the Culture Department of the Central Committee for Jews in Austria, the central bureau of JNF in Germany and Austria, and more.

Most of the cards were sent from Germany and Austria; a few were sent from Italy, Hungary, Sweden and China. Size varies, approx. 5X9 cm to approx.10.5X15 cm. Good-very good overall condition. Stains and ink smears. Creases and wear to several items.

Opening price: \$3000
Estimate: \$4000-6000

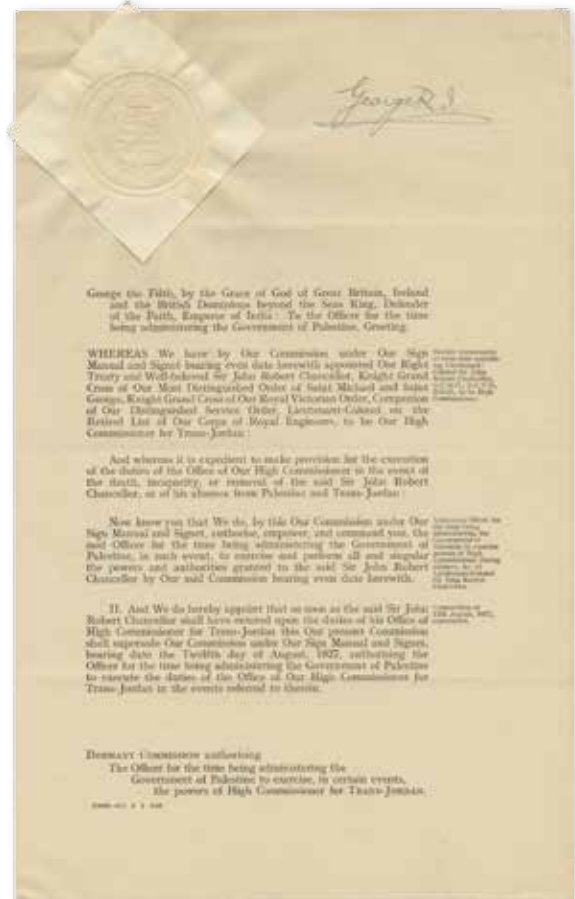
181. Order Signed by King of England George V – Appointment of Acting High Commissioner – August 1928

Appointment order of acting high commissioner to Palestine, hand-signed by King George V. August 17, 1928.

The order is printed on thick paper of very good quality; on the top margins appears a signature in King George's hand: George R.I. [Rex Imperator]. By the signature appears a seal with the coat of arms of the United Kingdom, and the legend: GEORGIUS V D G BRITANNIARUM OMNIUM REX F. D. IND. IMR. The document is also hand-signed by W. Seymour Hicks.

This order was issued in 1928, shortly prior to the arrival of the third High Commissioner, John Chancellor, and it authorizes the appointed official to replace the new commissioner in "the event of death, incapacity or removal". The appointed person is not mentioned by name, but in all likelihood it is Harry Charles Luke, the acting commissioner of the Mandate Government, who was Chancellor's "right arm" and was known as one of the most hostile officials toward the Jewish population. Luke is remembered in particular as the acting high commissioner during the 1929 riots (when Chancellor was in London), and many blamed him for the outbreak of the riots, the failure to stop the riots and the high number of casualties.

George Frederick Ernest Albert (1865-1936), King of England and Emperor of India between the years 1910 until his death, in 1936. Born as the second son of King Edward VII and served in the Royal Navy. After the death of his elder brother he became first in the line for the throne and in 1911 was crowned in Westminster Abbey in London. He was crowned king in a period of political tensions, and three years only after his coronation, in 1914 – World War I broke out. In the history of the Jewish Yishuv in Palestine King George is remembered mainly for the publication of the "Balfour Declaration", the historic document supporting the establishment of a national home for the Jewish people in Palestine, and his name was perpetuated in names of streets in Jerusalem, Tel-Aviv, Haifa and other places in the country.

181b

2 written pages (sheet folded into two), 33 cm. Good condition. Folding marks. Some damage (mostly to margins). Small tear to top margins and a stain on the second leaf (blank), from the wax seal.

Enclosed is an expert's certificate of authenticity.

Opening price: \$2500

Estimate: \$3000-5000

182a

182. "החיל, עתון יומי לחיילים עברים" - בטאון "הבריגדה היהודית" באירופה - 234 גיליונות רצופים בארבעה כרכים - בלגיה, 1945-1946

במכונת כתיבה). הכריכות חתומות בידי עורך העתון, שמשון אוקסמן (לימים שמשון ארד), מבכירי משרד החוץ הישראלי, שלחם ב"בריגדה היהודית" בתקופת מלחמת העולם השנייה. בחלק מהגיליונות מופיעים סימונים בעפרון לצד הכתבות שכתב אוקסמן. מצורף: לחייל, עלון חדשות יומי לחיילים עבריים ביבשת אירופה. איטליה. י' אדר תשי"ד - 5.3.1945. גליון מס' 1. הדפסה מיוחדת של גליון העתון, מיום 21.6.1946, שי לקוראי "החיל" מאת "המערכת והמנהלה".

סך הכל 234 גיליונות בארבעה כרכים, 33.5 ס"מ בקירוב. מצב משתנה. מצב כללי טוב. כתמים ופגמים קלים. קרעים בשוליים של דפים ספורים. כריכות פגומות ובלויות מעט. קרעים וקרעים חסרים בשדרות. כך אחד עם שדרה חסרה, כריכה אחורית ודפים אחרונים מנותקים חלקית.

פתיחה: \$2000
הערכה: \$4000-6000

"החיל, עתון יומי לחיילים עברים". "מערב אירופה" [כנראה, בריסל], 1945-1946. גיליונות 420-653.

עתון "החיל" נדפס לראשונה באיטליה, תחת השם "לחייל, עלון חדשות יומי לחיילים עברים ביבשת אירופה". לאחר כניעת גרמניה הנאצית, הועברו חיילי הבריגדה היהודית לארצות השפלה, ומערכת העיתון הועתקה לעיר בריסל, שם נדפס תחת כותרתו החדשה. לפנינו אוסף מלא של כל הגיליונות שנדפסו בגלגולו השני של העיתון, בבריסל, המתעדים את חיי החיילים היהודיים באירופה שלאחר מלחמת העולם ותבוסת גרמניה.

בין היתר, עוסקים הגיליונות בהרחבה בנושא ארץ ישראל והיישוב - ספינות מעפילים, הקמת יישובים חדשים, ועדת החקירה האנגלו-אמריקאית, קשרי הערבים עם המשטר הנאצי ונושאים נוספים; בנושא השואה ושארית הפליטה - עדויות ראשונות מאת ניצולי המחנות, מפות ושרטוטים של גטאות ומחנות, ידיעות ממשפטי נירנברג, עדויות מפי שבויי מלחמה יהודיים, התקפות על אוכלוסיות יהודיות לאחר המלחמה, מחנות העקורים ונושאים נוספים; וכן בנושאים פנימיים הקשורים לבריגדה ולחייליה - תחרויות ספורט, מכתבים מחיילים, עדויות ומסמכים המתעדים את קרבות הבריגדה (בהם שרטוטים של תנועת הכוחות בקרב על נהר הסניו), טבלאות ורשימות של היחידות השונות ומספרי המשרתים, ונושאים נוספים. בנוסף לעדויות ולידיעות, מופיעים בעיתון שירים ורשימות ספרותיות מאת מגוון מחברים שהתנדבו לצבא האנגלי, המתעדים את חוויותיהם וחייהם בתקופה זו - המשוררים דב חומסקי, אמיר גלבוט, נח שטרן (שהשתתף בעריכת העיתון), אמציה ברלס (מנופלי מלחמת העצמאות), ואחרים. כמו כן, מופיעות בעיתונים תמונות רבות מאירופה וארץ ישראל, קריקטורות, וציורים מאת אמנים שונים (מנה כץ, הנרי פיק, אביגדור אריכא, אסתר לוריא ואחרים).

הגיליונות כרוכים בארבע חוברות, על פי סדר ההופעה. על גבי הכריכות הקדמיות של כל אחת מהחוברות מודבקות פתקה עם סמליל העיתון, ותחתיו מספרי הגיליונות (מודפסים

182b

182c

182. "HaHayil, Jewish Soldiers' Daily Newspaper" – Newspaper of the "Jewish Brigade" in Europe – 234 Consecutive Issues in Four Bound Volumes – Belgium, 1945-1946

"HaHayil, Jewish Soldiers' Daily Newspaper". West Europe [probably Brussels], 1945-1946. Issues nos. 420-653.

The newspaper "HaHayil" was first printed in Italy under the name "LaChayal Alon Yomi LeChayalim Ivrim BeYabeshet Europe" (Daily newspaper for Jewish soldiers in Europe). Following the surrender of Nazi Germany, Jewish Brigade soldiers were transferred to the Low Countries, and the paper's editorial moved to Brussels, where the newspaper was printed with a new title. Offered here is a complete collection of all of the issues printed in Brussels, documenting the life of Jewish soldiers in Europe post World War II and the defeat of Germany.

Among other subjects, the articles deal at length with the subject of Palestine and the Yishuv – illegal immigrant ships, establishment of new settlements, the Anglo-American Committee of Inquiry, relations between the Arabs and the Nazi regime and other subjects; the holocaust and She'erit Hapletah – first testimonies by survivors, maps and plans of ghettos and camps, news from the Nuremberg trials, testimonies by Jewish prisoners of war, attacks on Jewish populations after the war, displaced persons camps and more topics; as well as internal information about the brigade and its soldiers – sports competitions, letters from soldiers, testimonies and documents recording the Brigade battles (among them sketches of the movement of forces in the battle on the Senio River), tables and lists of the various units and the numbers of serving soldiers, and other subjects.

The paper also features poems and essays by authors

who volunteered to the British army, documenting their experiences at the time – the poets Dov Chomsky, Amir Gilboa, Noah Stern (who was part of the editorial staff of the paper), Amazia Barlas (Independence War casualty), and others. Numerous photographs from Europe and Palestine also appear in the issues, as well as caricatures and drawings by various artists (Mane Katz, Henri Pieck, Avigdor Arikha, Esther Luria and others).

The issues are bound in four volumes according to the order of their appearance. On the front covers of each of the volumes appears a pasted note with the symbol of the paper and below it the number of issues (typewritten). The covers are signed by the editor, Shimshon Oxman (later – Shimon Arad), a senior official of the Foreign Ministry, who fought in the Jewish Brigade during World War II. Markings in pencil alongside essays written by Oxman appear in some of the issues.

Enclosed: LaChayal, daily news bulletin for Jewish soldiers in Europe. Italy. 5.3.1945. Issue no 1. Special edition of the paper dated 21.6.1946, present for readers of "HaHayil" from the "editorial and the administration".

Total of 234 issues bound in four volumes, approx. 33.5 cm. Condition varies. Good overall condition. Stains and some defects. Tears at margins of a number of leaves. Damaged and slightly worn bindings. Tears and open tears to spines. One volume is lacking spine; its back cover and last leaves are partly detached.

Opening price: \$2000
Estimate: \$4000-6000

183a

183. ספר תורה בתיק מקורי עם רימונים - קהיר, מצרים / כתובות-הקדשה לזכר "עולי הגרדום" אליהו חכים ואליהו בית-צורי - לוחמי הלח"י שהתנקשו בלורד מוין (השר הבריטי לענייני המזרח התיכון) והוצאו להורג בתליה במצרים

ספר תורה בתיק מקורי מעוטר ברימונים, עם כתובות-הקדשה לזכר "עולי הגרדום" אליהו חכים ואליהו בית-צורי. (קהיר, מצרים, אמצע המאה ה-20).

דיו על קלף, כתיבת סת"ם ספרדית; עץ מחופה בד; לוחיות פח-כסף רקועות ומוטבעות; זכוכית; דיו על נייר.

ספר התורה נתון בתוך תיק מקורי בצורת מסרה בעלת עשר פאות. בראש התיק זוג רימוני כסף מאסיביים (בסגנון האופייני לרימונים מצריים). חלקו החיצוני של התיק מחופה בד קטיפה בצבע אדום, אליו ממוסמרים עיטורים שונים ובהם לוחיות כסף הגזרות בצורת עצי תמר עם אשכולות תמרים (האופייניים אף הם למצרים), מגני דוד, ועוד.

על דופן התיק הימנית ממוסמרת לוחית-כסף עם כתובת הקדשה חקוקה: "ספר תורה זה קדש לה' לק"ק חברת כתר תורה לעלוי נשמת שני הבחורים שנהרגו ברגע אחד פה במצרי". בחלקו הפנימי שתי פיסות נייר מחופות זכוכית עם עטורים בדגמים צמחיים, וכתובת הקדשה: "קודש לה' לזכרם של עולי הגרדום הרוגי מלכות שנפלו על קודש השם למען עם ישראל" (מאוחרת; זהה בשני צדי התיק).

לוחמי הלח"י אליהו בית צורי (יליד תל-אביב, 1922) ואליהו חכים (יליד לבנון, 1925), התנקשו בחייו של הלורד מוין, וולטר אדוארד גינס, אשר כיהן כשר לענייני המזרח התיכון בממשלת

בריטניה, ומקום מושבו היה בעיר קהיר. הלורד מוין נחשב לאנטי-ציוני, ובאותה תקופה פעל להגבלת העלייה היהודית לארץ ישראל ולקידום הרעיון של הקמת קונפדרציה עצמאית של "המדינות הערביות הצפונית" בחסות בריטית.

חכים ובית צורי שהו בקהיר שבועות אחדים בעת שהתכוננו להתנקשות, במהלכם עקבו אחר שגרת יומו של מוין ותכננו את המבצע, עד שביום 6 בנובמבר 1944 ארבו השניים למכוניתו של מוין, וכשהגיעה - פתח אליהו חכים את דלתה, ירה 3 יריות בלורד מוין והרגו (וירה גם בשומר), תוך שבית-צורי מחפה עליו. השניים נמלטו מהמקום באופניים בדרכם אל השוק העירוני, אך שוטר זיהה אותם והצליח לירות בבית צורי. חכים חזר לעזור לחברו וכך נתפסו שניהם על ידי המצרים, הועמדו לדין בפני בית דין צבאי מצרי, נדונו לעונש מוות והוצאו להורג בקהיר ב-22 במרץ 1945 בעודם שרים את "התקווה".

חכים ובית צורי נקברו בבית העלמין היהודי בקהיר. בשנת 1975, ביזמתו של חבר הכנסת יצחק שמיר (שהיה ממנהיגי הלח"י, הכיר את השניים ושלא אותם למשימה), הועלו גופותיהם של חכים ובית צורי לישראל במסגרת הסכם חילופי שבויים עם מצרים, והם נקברו בטקס צבאי בחלקת "עולי הגרדום" בהר הרצל.

חברת "כתר תורה" הנזכרת בכתובת הקדשה נוסדה ברובע היהודי הישן של קהיר בשנת 1910 ונועדה להקנות יסודות בלימודי יהדות ושיעורי דת לתלמידים תושבי השכונה; אחד ממייסדיה היה הרב עזרא עטייה (מראשי ישיבת פורת יוסף בירושלים). כתובת הקדשה נוספת מוצגת בתחתית אחד מעיטורי הכסף הגזורים בצורת עצי תמר: "ע"נ [עילוי נשמת] הנפ' בקי"ו [בקיצור ימים ושנים] מר רחין אבו ריש תנצב"ה" וכתובת נוספת הנוגעת לתיקון ספר התורה: "תיקון ועב' ספר תורה זה יד שלמה חמשה הי"ו זיע"א [!]"

גובה התיק: 90 ס"מ. מצב טוב-בינוני. פגמים ופרימות בחיפוי הבד. קילופי צבע. לוחית-הקדשה אחת חסרה. עיטורים מנותקים חלקית, עם פגמים קלים. גובה הרימונים: 24 ס"מ. תיקוני הלחמה. כיפופים. כתמים. שרשרת אחת ופעמון חסרים. גובה הקלף: 43 ס"מ. מצב טוב. כתמים. דהייית דיו בחלק מהאותיות.

פתיחה: \$8000

הערכה: \$10,000-15,000

183. Torah Scroll in an Original Case with Finials – Cairo, Egypt / Inscriptions Commemorating the "Olei HaGardom" Eliyahu Hakim and Eliyahu Bet-Zuri – Lehi Fighters who Assassinated the British Minister of State in the Middle East and were Executed by Hanging in Egypt

A Torah scroll in an original case adorned with finials, with inscriptions commemorating the "Olei HaGardom" Eliyahu Hakim and Eliyahu Bet-Zuri. [Cairo, Egypt, mid-20th century].

Ink on parchment; Sephardi script; cloth-covered wood; sheet-silver plaques, embossed and engraved; glass; ink on paper.

The Torah scroll is inserted in an original case in the shape of a prism with ten facets. Surmounting the case is a pair of massive silver finials (in the style characteristic of Egyptian finials). The case's exterior is lined with red velvet, nailed to which are various decorations including silver plaques cut in the shape of palm trees with clusters of palms (also characteristic of Egypt), Stars of David, and more.

Nailed to the case's right side is a silver plaque with an engraved commemorative inscription in Hebrew: **"This Torah scroll is holy unto G-d... in memory of the two youths killed in one moment here in Egypt"**. Inside the case are two pieces of paper set under glass with vegetal decorations and the Hebrew inscription: **"Holy unto G-d in memory of the Olei HaGardom, martyrs for the G-d of Israel"** (late addition; identical on both sides of the case).

Lehi fighters Eliyahu Bet-Zuri (born in Tel Aviv, 1922) and Eliyahu Hakim (born in Lebanon, 1925) assassinated Lord Moyne, Walter Edward Guinness, who served as British Minister of State in the Middle East and resided in Cairo. Lord Moyne was considered anti-Zionist, acting to limit Jewish immigration to Palestine and promote the idea of establishing an independent confederation of the "northern Arab states" under British auspices.

Hakim and Bet-Zuri spent several weeks in Cairo preparing for the assassination. During these weeks they followed Lord Moyne's routine and planned the operation. On 6 November 1944 they lay in wait for his car, and when it arrived – Eliyahu Hakim opened its door, shot Lord Moyne three times and killed him (also shooting his bodyguard) while Bet-Zuri covered. The two fled the scene on bicycles on their way to the city market, but a policeman recognized them and managed to shoot Bet-Zuri. Hakim returned to aid his friend, leading to the capture of both men by the Egyptians. They were tried in an Egyptian martial court, sentenced to death and executed in Cairo on 22 March 1945 while singing "HaTikvah" (later the Israeli national anthem).

Hakim and Bet-Zuri were buried in the Jewish cemetery in Cairo. In 1975, on the initiative of Knesset member Yitzhak Shamir (one of the leaders of the Lehi movement; he knew Hakim and Bet-Zuri personally and had ordered the operation), their remains were brought to Israel as part of a prisoner exchange agreement with Egypt. They were buried in a military ceremony in the "Olei HaGardom" section of the Mount Herzl cemetery.

Another dedication appears at the bottom of one of the silver palm tree-shaped decorations: "To the memory of... Mr. Rozin Abu Rish...", and another inscription regarding the scribal emendation of the Torah scroll: "This Torah scroll was emended by Shlomo Hamsha...".

Case height: 90 cm. Good-fair condition. Defects and unraveling to cloth lining. Color peeling. One dedicational plate missing. Partly loose decorations, with slight defects. Finial height: 24 cm. Soldering repairs. Bends. Stains. One chain and bell missing. Parchment height: 43 cm. Good condition. Stains. Faded ink in some places.

Opening price: \$8000

Estimate: \$10,000-15,000

183b

183c

184a

184. אלבום תצלומים - אסירי אצ"ל במחנות המעצר באפריקה / תחרויות ספורט / מדליות ספורט מאולתרות / תעודה עם חתימת מנחם בגין

באסמרה, תצלומים המתעדים ביקור של הרב הראשי של דרום אפריקה במחנה, חיי יום-יום במחנה (כביסה, תספורת, מטבח, חדר אוכל וכו'), וכן תצלום המתואר בכותרת "12.7.1948 השעות הראשונות בחופש". בפתח האלבום 13 תצלומים המציגים איורים של איש האצ"ל, הצייר החיפאי ליאופולד פנחסוביץ, המתעדים את מחנה המעצר סמבל הסמוך לאסמרה במהלך שנת תש"ז, ובסופו מספר תצלומים אשר צולמו בארץ לאחר שחרורו של ליליאור וכן מספר תצלומי נופים ואנשים שצולמו ברחבי אפריקה (כנראה לא צולמו בידי ליליאור).

גודל התצלומים משתנה, 4.5x4.5 ס"מ עד 17x12 ס"מ. מצב כללי טוב. מעט כתמים בחלק מהתצלומים. כמה תצלומים מנותקים. אלבום 41x29 ס"מ, במצב טוב. מדליות עץ: גודל כללי 6x3.5 ס"מ (קוטר: 3.5 ס"מ). מצב טוב מאד.

ספרות: האצ"ל בחיפה האדומה, מאת יהודה לפידות. הוצאת ברית חיילי האצ"ל, תל-אביב, 2006. שער שביעי - "במעצר".

פתיחה: \$3000

הערכה: \$4000-6000

אלבום תצלומים ולקט פריטים של איש האצ"ל זרובבל ליליאור מחיפה, שנעצר בשנת 1944 ושהה שישה חודשים במעצר בארץ (בעכו ובלטרון) ו-45 חודשים (!) במעצר באפריקה. [סמבל, אסמרה, אריתריאה; קרתגו, סודן; גילגיל, קניה, 1944/1945 עד יולי 1948].

אלבום הכולל כ-250 תצלומים שצולמו במחנות המעצר הבריטיים השונים באפריקה - באריתריאה, בסודן ובקניה - ומתעדים את חיי היום-יום במעצר, עם דגש על תחרויות ספורט שארגנו העצורים במחנות. שתי מדליות-ספורט מאולתרות, מעץ, שנעשו בעבודת-יד "בגלות אסמרה" בחנוכה תש"ז, והוענקו על זכייה במקום שני בתחרויות קפיצה לגובה וקפיצה לרוחק. • "תעודת שרות" מטעם המפקדה הראשית של האצ"ל, חתומה בידי מנחם בגין, ובה מידע אישי על מחזיק התעודה, כולל פירוט משך זמן המאסר והמעצר. • "פנקס חבר (זמני)" מטעם אגודת גולי קניה, עם פירוט משך זמן המאסר בארץ ובגולה.

האלבום כולל תצלומים רבים המתעדים תחרויות ספורט - בעיקר כדורגל ואתלטיקה - שנערכו בקרב עצירי המחנות, תצלומים מתוך הצגות תיאטרון אשר הוצגו על ידי העצורים (ביניהם תצלומים מההצגה "גלי הים"), תצלומים קבוצתיים עם השלט "גולי ציון

184c

184b

184e

184d

184. Album of Photographs – Etzel Prisoners in Internment Camps in Africa / Sports Competitions / Improvised Sports Medals / Certificate Signed by Menachem Begin

Album of photographs and a collection of items which belonged to Etzel member Zrubavel Lilior from Haifa, who was arrested in 1944 and was detained for six months in Palestine (in Acre and in Latroun) and 45 months (!) in Africa. [Sembel, Asmara, Eritrea; Carthago, Sudan; Gilgil, Kenya, 1944/1945 until July 1948].

• **Album with about 250 photographs taken in the different British Detention camps in Africa – in Eritrea, Sudan and Kenya – documenting daily routine in prison and especially sports competitions organized by the detainees.** • **Two improvised wooden sports medals made by hand, "In Asmara Exile", Hanukkah 1946, and awarded to the second place winner of high jump and long jump competitions.** • **"Service certificate" on behalf of Etzel chief headquarters, signed by Menachem Begin, with personal information about the holder of the certificate, including the total period of imprisonment and detention.** • **Member card (temporary), issued by the Kenyan Exiles, with the period of time of imprisonment in Palestine and in Exile.** The album contains numerous photographs documenting sports competitions – mainly football and athletics – among the detainees, photographs of theater plays performed by the detainees (including

photographs from the play "Gale HaYam"), group photographs with the sign "Zion Exiles in Asmara", photographs documenting visit of South African chief rabbi in the camp, daily life in the camp (washing, haircut, kitchen, dining room, etc.), as well as a photograph titled "First hours of freedom". The album opens with 13 photographs of drawings by Etzel member, the painter from Haifa Leopold Pinchasovich, depicting the Sembel camp near Asmara during the year 1947, and ends with a number of photographs taken in Palestine after Lilior's release and a number of photographs of views and people taken in Africa (most probably not taken by Lilior).

Size of photographs varies, 4.5 x 4.5 cm. to 17 x 12 cm. Good overall condition. Some stains to several photographs. Some detached photographs. Album: 41 x 29 cm, in good condition. Wooden medals: approx. 6 x 3.5 cm (diameter: 3.5 cm). Very good condition.

Literature: Etzel in Red Haifa by Yehudah Lapidot (Hebrew). Published by "Brit Chayale HaEtzel", Tel-Aviv, 2006. Seventh Chapter – "In Prison".

Opening price: \$3000

Estimate: \$4000-6000

184f

185b

185a

185. אלבום תצלומים - חטיבת גבעתי במלחמת העצמאות - פריצת הדרך לנגב ב"מבצע יואב", 1948

ותצלומי הווי משעות הפנאי, מטיולים ומסיוורים. תצלומים בודדים חתומים בלוח "שרות צלום - גבעתי". תצלומים מעטים מתעדים אירועים אישיים או טיולים שאינם במסגרת צבאית.

כפי הנראה, התצלומים צולמו בידי יוסף (יואכים) ארנברג (Ehrenberg), יליד 1924, אשר למד כסטודנט בטכניון באמצע שנות ה-40 ושרת בחטיבת גבעתי בזמן מלחמת העצמאות (מצורפים שני אלבומי תצלומים נוספים של ארנברג ובהם כ-200 תצלומים אישיים, תצלומים מטיולים בארץ ותצלומים מתקופת לימודיו בטכניון, מהם עולה כי תפקידו הצבאי קשור היה בהכשרתו המקצועית בטכניון - אולי ב"שירות הצילום", או במחלקה טכנית אחרת).

גודל התצלומים משתנה, 4x5.5 ס"מ עד 11x15 ס"מ בקירוב. מודבקים לדפי נייר דקים האגודים לאלבום 25x36 ס"מ. מצב כללי טוב. כתמים בשולי חלק מהתצלומים ועיוותים קלים כתוצאה מההדבקה לנייר. מספר תצלומים נתלשו, לעתים יחד עם דף הנייר. מצורפים שני אלבומים ובהם כ-200 תצלומים נוספים, שאינם קשורים למלחמת העצמאות.

פתיחה: \$1500
הערכה: \$3000-5000

אלבום תצלומים המתעד את חיילי גדוד 51 של חטיבת גבעתי במהלך מלחמת העצמאות. [ישראל, סוף 1948 / 1949].

אלבום הכולל כ-750 תצלומים אשר צולמו בידי חייל בגדוד 51 של חטיבת גבעתי במהלך מלחמת העצמאות ולאחריה, ומתעדים את מהלך פריצת הדרך לנגב במסגרת "מבצע יואב" (אוקטובר 1948) ואת חיילי הגדוד והחטיבה בזמן המלחמה, באתרים שנכבשו מידי המצרים, בהפוגות ובעבודה שוטפת בבסיסים.

התצלומים מתעדים, בין היתר, מחלקות טכניות - קשר ואלחוט, מיפוי, ועוד - של חטיבת גבעתי, מרגמות, כלי רק"מ וכלי תעופה שהשתתפו ב"מבצע יואב", את וילת בית ג'וברין וסביבות בית ג'וברין, את משטרת עיראק סווידאן (כיום "מצודת יואב") וכנראה גם את הכפר עיראק סווידאן, מצודות טגארט וכפרים ערביים לא מזוהים באזור השפלה ומבואות הנגב, מסדרים צבאיים, טקס קביעת השלט "גבעת ארנון" (משלט 113, אחד מ"משלטי הצומת", שנקרא על שם יעקב ארנון שנהרג במהלך הקרב לכיבוש המשלט), טקס קביעת השלט "מגדל יואב" על משטרת עיראק סווידאן, טקס קביעת השלט "משלט חיים" (על שם חיים בולמן שנהרג בקרבות חוליקאת; על יד קיבוץ גברעם) וטקס קביעת שלט "גבעת שמעון", אתרים שונים בעיר באר שבע לאחר כיבושה, בארות מים חפורות במדבר, אוכלוסיה ערבית בכפרים, וכן תצלומי פורטרט של חיילים

185d

185c

185f

185e

185. Album of Photographs – Givati Brigade in the Israeli War of Independence – Opening the Road to the Negev – "Operation Yoav", 1948

Album of photographs documenting the soldiers of Givati Brigade Regiment 51, during the War of Independence. [Israel, late 1948/1949].

Album with about 750 photographs taken by a soldier in Givati Brigade regiment 51 during the War of Independence and afterwards. The photographs document the opening of the road to the Negev – "Operation Yoav" (October 1948) and the regiment and brigade soldiers during the war, in sites conquered from the Egyptians, during cease fire periods and during routine work in the bases.

The photographs document, among other things, technical departments – radio, mapping and more – of Givati brigade, mortars, armored vehicles, and airplanes which participated in "Operation Yoav"; Beit Govrin villa and the environs of Beit Govrin, Iraq Suwaydan police fort (present day "Yoav Fort") and possibly also the village Iraq Suwaydan, Tegart forts and unidentified villages in the area of the coastal plain and the northern Negev, military formations, ceremony of fixing the sign "Givat Arnon" (post 113, one of the "junction posts" named after Ya'akov Arnon who fell in the line of duty during the battle to occupy the post), ceremony of fixing the sign "Migdal Yoav" on Iraq Suwaydan police, ceremony of fixing the sign "Mishlat Haim" (after Haim Bolman who fell in the line of duty in Huleiqat battle; near Kibutz Gvaram) and the ceremony of fixing the sign "Givat Shimshon", various sites in Beersheba after the occupation, water wells dug in the desert, Arab population in villages, as well as portrait photographs of soldiers and some photographs taken during leisure time activities, trips and excursions. A few photographs are signed in the plate "Photography service – Givati". A few photographs document personal occasions or trips not in a military framework.

The photographs were taken, most probably, by Yosef (Joachim) Ehrenberg, born in 1924, who was a student in the Technion in the mid 1940s and served in Givati brigade during the Independence War (enclosed are two more photo-albums with photographs by Ehrenberg including about 200 personal photographs, photographs from trips in the country and from his studies in the Technion. It is obvious from the photographs that Ehrenberg served in a position which matched his professional training in the Technion – maybe in the "Photography service" or in another technical department).

Size of photographs varies, approx. 4x5.5 cm to 11x15 cm. Pasted to thin paper leaves bound together as an album, 25x36 cm. Good overall condition. Stains at margins of some photographs and slight distortions due to pasting them to the leaves. A number of photographs were detached, in some cases – with the paper leaf. Enclosed are two albums with 200 additional photographs, not related to the War of Independence.

Opening price: \$1500

Estimate: \$3000-5000

185g

186b

186a

186. לקט עיתונים - החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר והכרזת העצמאות - 1947-1948

עשרה עיתונים ומוספים שנדפסו בימים הסמוכים להחלטת האו"ם והכרזת העצמאות. 1947-1948.

1. "תוקם המדינה", הוצאה מיוחדת של עיתון "הארץ". דפוס "הארץ", תל-אביב, [29.11.1947]. דף בודד ובו הודעה: "האסיפה הכללית של או"מ קבלה ברוב של שני שלישים החלטה על הקמת שתי מדינות - יהודית וערבית - בארץ-ישראל".
2. הארץ, גיליון 8586, מיום י"ז כסלו תש"ח, 30.11.1947. כותרתו: "הוחלט על הקמת המדינה היהודית".
3. הבוקר, עתון יומי, גליון 3674, מיום י"ז כסלו תש"ח, 30.11.1947. כותרתו: "אושרה מדינה יהודית, 33 מדינות בעד, 13 נגד, 11 נמנעו... היום הזה נהיית לעם!".
4. מברק, עתון הערב, גליון 125, מיום ד' באייר תש"ח, 13.5.1948. כותרתו: "נחתם הסכם לכניעת יפו". הוצאה שנייה.
5. "יום המדינה", עתון משותף של עתוני הארץ. יום שישי, ה' אייר תש"ח, 14 במאי 1948.
6. "פני המנדט מהתחלתו ועד סיומו" בהוצאת "ידיעות מעריב", מוסף מצוייר ל-15 במאי 1948.
7. מברק, עתון הערב, גליון 128, מיום ה' באייר תש"ח, 17.5.1948. כותרתו: "צבא עברי חדר למבואות רמלה".
8. ידיעות ירושלים, גליון ל"ד, מיום ח' באייר תש"ח, 17.5.1948. כותרתו: "בחבלי התקומה, מדינת-ישראל נלחמת באויב המתקיף מארבע רוחות".
9. גליון מנהלת העם, ציום והודעות. יצא לאור בתל-אביב ביום א' אייר תש"ח (10.5.1948). דפוס "הפועל הצעיר", תל-אביב, 1948. לא נדפסו גיליונות נוספים.
10. עתון רשמי, גליון מס' 1. נדפס בהרשאת הממשלה הזמנית, דפוס "הפועל הצעיר", תל-אביב, 14.5.1948.

גודל ומצב משתנים. מצב כללי טוב-בינוני. כתמים, קמטים, סימני קיפול וקרעים קלים בשוליים של חלקם. עיתון "יום המדינה" במצב בינוני, עם קרעים בשוליים ולאורך קו הקיפול, ורצועות של נייר דבק בשוליים ולאורך קו הקיפול בצד הקדמי. עיתון "ידיעות ירושלים" במצב בינוני, עם קרעים ארוכים בשוליים.

פתיחה: \$1500

הערכה: \$2000-4000

186d

186c

186. Collection of Newspapers – UN Resolution on November 29th and the Israeli Declaration of Independence – 1947-1948

Ten newspapers and supplements printed on the days around the UN resolution and the Declaration of Independence. 1947-1948.

1. "The State will be established", special edition of "Haaretz". "Haaretz" press, Tel-Aviv, [29.11.1947]. Single leaf with the announcement: "A majority of two-thirds of the United Nations General Assembly decided in favor of establishing two states – Jewish and Arab – in Palestine".
2. Haaretz, issue no. 8586, dated 30.11.1947. Headline: "It was decided to establish a Jewish State".
3. HaBoker, daily paper, issue no. 3674, dated 30.11.1947. Headline: "Jewish State was approved, 33 states for, 13 against, 11 abstained... today you are a nation!"
4. Mivrak, evening paper, issue no. 125, dated 13.5.1948. Headline: "Agreement Signed – Jaffa Surrenders". Second edition.
5. "Yom Hamedinah", joint paper of the country's newspapers. Friday, May 14, 1948.
6. "The Mandate from Beginning to End" published by "Yediot Maariv", illustrated supplement, May 15, 1948.
7. Mivrak, evening paper, issue no. 128, 17.5.1948. Headline: "Jewish army entered Ramla".
8. Yediot Yerushalayim", issue no. 34, 17.5.1948. Headline: "State of Israel fights the enemy who is attacking from four sides".
9. Issue of Minhelet HaAm, edicts and announcements. Published in Tel-Aviv on 10.5.1948. "Hapoel Hatzair" press, Tel-Aviv, 1948. No other issues were printed.
10. Iton Rishmi, issue no. 1. Printed with authorization granted by the Provisional Government, "Hapoel Hatzair" press, Tel-Aviv, 14.5.1948.

Size and condition vary. Good-fair overall condition. Stains, creases, folding marks and slight tears at margins of some issues. "Yom HaMedinah" paper in fair condition, with tears at margins and along folding line, and strips of adhesive tape at margins and along the front page folding line. "Yediot Yerushalayim" in fair condition, with long tears at margins.

Opening price: \$1500
 Estimate: \$2000-4000

187b

187a

187. אוסף עיתונים שנדפסו ביום הכרזת העצמאות ובימים הסמוכים - יומנים, מהדורות מיוחדות וגיליונות עתונים מירושלים הנוצרה, 1948

כותרתו: "מדינת-ישראל קמה לתחייה"; ידיעות היום, גליון מס' 1089. כותרתו: Errichtung des Judenstaates [הקמת מדינת היהודים]; ועוד.

• שמונה עיתונים וכתבי עת שנדפסו בימים הסמוכים: ידיעות אחרונות, גליון מס' 3429, מיום ג' באייר תש"ח, 12.5.1948. כותרתו: "המנדט יתחל בחצות ליל שבת"; אשמרת, גליון מס' (85) 17, מיום ד' באייר תש"ח, 13.5.1948. כותרתו: "יזכור על הקמת המדינה ב-15 למאי 1948!". על גבי עמוד השער מודבקים ארבעה בולי "דאר עברי", חתומים בחותמת דיו: "תל-אביב, 16.5.1948"; קרננו, גליון ה', סיון-תמוז תש"ח [6-8.1948 בקירוב]. גליון ראשון לעצמאות מדינת ישראל; הפועל הצעיר, גליון מס' 34, מיום י' באייר תש"ח, 19.5.1948. בעמוד השער נוסח מגילת העצמאות והמנשר הראשון; הבקר, הוצאה לילדים, שנה חמישית, גליון מס' 37 (245), מיום י"א באייר תש"ח (20.5.1948). על השער מופיע איור צבעוני מאת איזה [איזה הרשקוביץ], והכיתוב: "המדינה היהודית קמה!"; קול ילדי עליית הנער, יוצא לאור אחת לחודש על ידי ובשביל ילדי עליית הנער בצרפת, גליון ז', מחודש איר תש"ח [1948]; ועוד.

מצורפים: דבר לילדי שארית הפליטה, מוסף ל"דאס ווארט", גליון מספר 9, מיום כ"א באייר תש"ט, 20.5.1949; "מדינה נולדת בעמוד הראשון, מסע עיתונאי לשבוע שבו הוקמה מדינת ישראל", חוברת בעריכת מרדכי נאור. הוצאת "המכון לחקר העתונות היהודית, בית העצמאות", תל-אביב, 2016.

רשימה מפורטת תשלח לכל דורש.

גודל ומצב משתנים. מצב כללי טוב-בינוני. סימני קיפול, כתמים, קמטים ופגמים (ברובם קלים). קרעים וקרעים חסרים, בעיקר בשוליים ולאורך קווי הקיפול, רובם משוקמים. עמודים חסרים בשלושה מהעיתונים. ייתכן שחסר העמוד הראשון בעיתון "הפועל הצעיר" מיום 19.5.1948.

פתיחה: \$5000

הערכה: \$6000-10,000

עשרים ותשעה עיתונים שנדפסו ביום הכרזת העצמאות ובימים הסמוכים. תל-אביב, חיפה, ירושלים ומקומות נוספים, 1948. עברית, מעט גרמנית ואנגלית.

"העתונים של שנת 1948 מהווים, כך דומה, קורפוס מיוחד במינו. הם מאפשרים לנו להציץ אל מעבר לכתפינו אל הימים ההירואיים ההם של שנת 1948, ואל הרוח שנשבה בישראל הלוחמת על חייה... ה'צייטיגייסט' (רוח התקופה) עולה מבין העמודים" (מתוך: "מדינה נולדת בעמוד הראשון, מסע עיתונאי לשבוע שבו הוקמה מדינת ישראל במאי 1948" מאת מרדכי נאור, הוצאת "המכון לחקר העתונות היהודית", 1998, עמ' 2).

האוסף שלפנינו כולל:

• **שבעה עיתונים מיום ההכרזה, ה' באייר תש"ח 14.5.1948:** "יום המדינה", עתון משותף של עתוני הארץ; עתון המגן, גליון מס' 5. כותרתו: "מהחלטה - להגשמה"; מברק, עתון הערב, גליון מס' 126, כותרתו: "תם המנדט הבריטי, תוקם מדינה עברית"; ידיעות ירושלים, יוצא לאור ע"י עתונאים בשביל קוראי "דבר", "הארץ", "הבקר", "המשקיף", "הצפה", כותרתו: "המדינה היהודית תוכרז היום בצהריים"; ועוד.

• **שלושה עיתונים ממוצאי שבת לאחר ההכרזה, ז' באייר תש"ח, 15.5.1948:** מברק, עתון הערב. כותרתו: "קמה מדינת ישראל"; עתון העתונאים. כותרתו: "היום הראשון של מדינת ישראל"; "פני המנדט מהתחלתו ועד סיומו", מוסף מצוייר בהוצאת "ידיעות מעריב".

• **אחד עשר עיתונים מיום ראשון שלאחר ההכרזה, ח' באייר תש"ח, 16.5.1948:** דבר, עתון פועלי ארץ ישראל, גליון מס' 6946. כותרתו: "הוקמה מדינת ישראל"; הבקר, גליון מס' 3817. כותרתו: "מדינת ישראל קמה לתחייה"; יום, גליון מס' 78. כותרתו: "לאטרון ודיר איוב בידי כוחותינו"; הארץ, גליון מס' 8729. כותרתו: "מתגשם חזון הדורות: קמה מדינת ישראל"; עיתון הצופה. כותרתו: "מדינת ישראל קמה - תחי!"; ידיעות ירושלים, יוצא לאור ע"י עתונאים בשביל קוראי "דבר", "הארץ", "הבקר", "המשקיף".

187. Collection of Newspapers Printed on the Day of the Israeli Declaration of Independence and the Following Days – Daily Papers, Special Editions and Newspaper Issues from Besieged Jerusalem, 1948

Twenty nine newspapers printed on the day of the Declaration of Independence and the following days. Tel-Aviv, Haifa, Jerusalem and other places, 1948. Hebrew, some English and German.

"The newspapers of the year 1948 constitute, it seems, a special corpus. They enable us to glance over our shoulders at those heroic days of 1948, and at Israel fighting for its life... The Zeitgeist (Spirit of the period) rises from the pages" (out of: "A state is born" by Mordechai Naor, published by "Institute for Study of Hebrew Journalism", 1998, p. 2).

The collection includes:

- **Seven newspapers from the day of declaration, 14.5.1948:** "Yom HaMedinah", a joint newspaper of all of the country's newspapers; Iton HaMagen, issue no. 5. Headline: "From Decision – to Realization"; Mivrak, evening paper, issue no.126, headline: "British Mandate ended, a Jewish State to be established"; Yediot Yerushalayim, published by journalists for readers of "Davar", "Haaretz", "Haboker", "Hamashkif", "Hazofeh", headline: "The Jewish State will be declared Today"; and more.

- **Three Newspapers from Saturday evening after the declaration, 15.5.1948:** Mivrak, evening paper. Headline: "State of Israel was established"; Iton Haltonaim (paper of journalists). Headline: "First day of the State of Israel"; "Mandate from beginning to end", illustrated supplement published by "Yediot Ma'ariv".

- **Eleven newspapers from Sunday following the declaration, 16.5.1948:** Davar, issue no. 6946. Headline: "State of Israel was Established"; Haboker, issue no. 3817. Headline: "State of Israel revived"; Yom Yom, issue no. 78. Headline "Latrun and Dir Ayub in the hands of our forces"; Haaretz, issue no. 8729. Headline: "Vision of generations: State of Israel Established"; "Hazofeh" newspaper. Headline: "State of Israel Established – Long live!"; Yediot Yerushalayim, published by journalists for readers of "Davar", "Haaretz", "Haboker", "Hamashkif". Headline: "State of Israel Revived"; Yediot Hayom, issue no. 1089. Headline: "Errichtung des Judenstaates" [establishment of a Jewish State], and more.

- **Eight newspapers and periodicals published around the same period:** Yediot Achronot, issue no. 3429, dated 12.5.1948. Headline: "British Mandate will end on Saturday at Midnight"; Ashmoret, issue no. (85) 17, dated 13.5.1948. Headline: "On May 15,1948 the State of Israel will be Declared!". Four "Doar Ivri" stamps are pasted

187c

on the title page, ink-stamped: "Tel-Aviv, 16.5.1948". Karnenu, issue no. 5, [ca. 6-8,1948]. First issue to the independence of the State of Israel (Hebrew); Hapoel Hatzair, issue no. 34, dated 19.5.1948. The text of the independence scroll and the first manifest appear on the title page; Haboker, issue for children, fifth year, issue no. 37 (245), date 20.5.1948. On the title page appear a colorful illustration by Isa [Isa Hershkovitz], and the writing: "Jewish State was Established" (Hebrew); Kol Yalde Aliyat HaNo'ar, published once a month by and for Aliyat HaNo'ar children in France, issue no. 7, [1948]; and more.

Enclosed: Davar Leyalde She'erit Hapletah, supplement to "Des Vort", issue no. 9, date 20.5.1949; "A state is born...", edited by Mordechai Naor. Published by "The institute for study of Hebrew Journalism, Independence House", Tel-Aviv, 2016.

A detailed list will be sent upon request.

Size and condition vary. Good-fair overall condition. Folding marks, stains, creases and some damages (mostly slight). Tears and open tears, mainly at margins and along folding lines, most of them repaired. Three newspaper are missing pages. The first page of "Hapoel Hatzair" paper from 19.5.1948 may be lacking.

Opening price: \$5000
Estimate: \$6000-10,000

188. מסמכים ותצלומים ממעמד הכרזת העצמאות / טיוטה סופית של מגילת העצמאות / הזמנה וכרטיס-כניסה למושב הכרזת העצמאות - מעזבון שלמה קדר

שבעה עשר מסמכים, כרטיסים ותצלומים מעזבון של שלמה קדר (Kaddar), ממארגני וצלמי טקס הכרזת העצמאות. תל-אביב וירושלים, 1948-1953 (מרבית הפריטים משנת 1948).
 הדיפלומט ואיש הציבור שלמה קדר (1913-1987) נולד בעיר הגרמנית מינסטר, בן למשפחה יהודית ליברלית. עוד בצעירותו נמשך לתנועות הציוניות שפרחו בגרמניה אותן השנים, ובשנת 1933 עלה לארץ ישראל במסגרת "עליית הנוער", והתקבל כחבר בקיבוץ נען. בתחילת שנות ה-40 הצטרף לשורות "ההגנה", מונה למדריך בכיר ושימש כמפקד בירושלים. ערב הכרזת המדינה, בשנת 1948, החזיק בתפקיד בכיר במזכירות הממשלה, ובתקופה זו היה מעורב בתכנון כמה מעמדים חשובים בתולדות ישראל: הטסת ארזו של הרחץ פולקה ברנדוט לרודוס, ארגון המצעד הצבאי הראשון של צה"ל ואירועים נוספים, אולם האירוע החשוב ביותר שהותיר בו את חותמו היה נותר הכרזת העצמאות. במסגרת תפקידו זה, היה אחראי קדר על הכנת האולם ועיצובו, הדפסת נוסח המגילה למשתתפים ועל ארגון הטקס. עם גמר ההכרזה, היה זה קדר שנטל את הקלף נושא החתימות והפקידו בכספת בבנק א.פ.ק. ברחוב הרצל. לאחר קום מדינת ישראל פנה קדר לקריירה דיפלומטית, שימש כנציג בכמה מדינות וערים (פריז, בלגיה, צ'כוסלובקיה, פראג ומקומות נוספים) וכן מילא תפקידים בכירים בעריית ירושלים. קדר נפטר ממחלת לב בשנת 1987, בגיל 73.
 האוסף שלפנינו כולל מסמכים חשובים מארכיונו של קדר, הנוגעים למעמד הכרזת העצמאות והתקופה הסמוכה:

מסמכים ותצלומים ממעמד הכרזת העצמאות.

1. טיוטה של מגילת העצמאות, מודפסת במכונת כתיבה ומשוכפלת, עם ארבעה תיקונים בכתב-יד (כולם מופיעים בנוסח הסופי), ותיקון מעניין במכונת כתיבה: בפסקה מספר שלוש עשרה, העוסקת במוסדות הזמניים, נמחק הנוסח "תפעל מועצת המדינה הזמנית, ומוסד הביצוע" והוחלף בנוסח המדגיש את ההיררכיה שבין המוסדות: "תפעל מועצת העם כמועצה מדינית זמנית, ומוסד הביצוע שלה". [3] עמודים (מודפסים על שלושה דפים נפרדים).
2. "הכרזת מועצת העם, ה' אייר תש"ח, 14 במאי 1948", חוברת ובה הנוסח הסופי של מגילת העצמאות. כפי הנראה, הוכנה שעות ספורות לפני ההכרזה בידי דורית רוזן, מזכירתו של זאב שרף, וחולקה למשתתפי הטקס (ראה: מרדכי נאור, 2014, "יום שישי הגדול, ה' באייר תש"ח", הוצאת "מקווה ישראל", עמ' 83). 3 עמ'.
 3. כרטיס כניסה לאולם ההכרזה, על שם שלמה קדר, מיום 13.5.1948 (יום לפני הטקס). כולל את תמונתו, חותמת דיו של ה"הגנה" וחתימת הקצין המורשה.
 4. הזמנה רשמית ל"מושב הכרזת העצמאות" מטעם "מנהלת העם", שנדפסה ביום 13.5.1948: "א. נ., הננו מתכבדים לשלוח לך בזה הזמנה למושב הכרזת העצמאות שיתקיים ביום ו', ה' באייר תש"ח... בשעה 4 אחה"צ באולם המוזיאון... אנו מבקשים לשמור בסוד את תוכן הזמנה ואת מועד כינוס המועצה...".
 5. "מועצת העם, מושב הכרזת העצמאות, תל-אביב, ה' באייר תש"ח (14.5.1948)" - כרטיס כניסה לטקס, על שם שלמה קדר. בצדו הפנימי משודכת פתקית עם מקום הישיבה: שורה חמישית, כיסא שלישי, אמצע.
 6-13. שמונה תצלומים שחור-לבן ממעמד ההכרזה, אשר צולמו, כנראה, בידי שלמה קדר. התצלומים שונים מעט מאלו שצולמו בידי הצלמים המקצועיים שהוזמנו לטקס באופן רשמי (רודי ויסנשטיין, בנו רותנברג, הנס פין ואחרים) והם מהווים תיעוד מקורי ושונה של המעמד: שני תצלומים של דוד בן גוריון מקריא את נוסח ההכרזה

188a

(שונים זה מזה); משה שרת ודוד בן גוריון לוחצים ידיים; גולדה מאיר חותמת על מגילת העצמאות; דוד רמז חותם על מגילת העצמאות; ישראל גלילי ומשה סנה במהלך הטקס; קהל נאסף בפתח בנין מוזיאון תל-אביב; צלמים ממתניים לסיום ההכרזה ברחוב. מודבקים על דפים עבים. מצורפת: תיקיית קרטון מקורית. **פריטים מהמשך פעילותו הציבורית של שלמה קדר.**
 1. הכנסת הראשונה, תעודת כניסה למשרדי הכנסת, על שם שלמה קדר. חתומה בחותמת דיו: "מדינת ישראל, הכנסת הראשונה, המזכירות". בשוליים העליונים מופיע רישום בכתב-יד - מקום הישיבה של קדר באולם.
 2. כרטיס חבר ב"ועדת הבחירות המרכזית לאספה המכוננת" על שם שלמה קדר, מיום 23.1.1949. עם תמונתו, חותמת דיו של הועדה וחתימת-ידו של המזכיר הכללי, משה ברכמן.
 3. מכתב מיום 18.12.1949, מודפס במכונת כתיבה על נייר מכתבים רשמי של מדינת ישראל, שנשלח מאת קצין מחוז ירושלים אברהם בירן (ברגמן), אל שלמה קדר בצירות הישראלית בפריז. חתום בחותמת דיו של הצירות.
 4. מכתב ברכה מאת משה שרת לשלמה קדר, כתוב בכתב-יד על גבי נייר מכתבים רשמי של שר החוץ, מיום 13.7.1953.
 סה"כ 17 פריטים. גודל ומצב משתנים. מצב כללי טוב.
 מקור: נרכשו במכירה פומבית, בן עמי אנדרס, ישראל, אפריל 1998.

פתיחה: \$10,000
 הערכה: \$20,000-30,000

188d

188b

ceremony, taken, most probably, by Shlomo Kaddar. The photographs are slightly different from the ones taken by the professional photographers who were officially invited to the ceremony (Rudi Wiesenstein, Benno Rothenberg, Hans Pinn and others). They document the ceremony from a different, original and possibly unique perspective: two (different) photographs of David Ben Gurion reading the declaration; Moshe Sharet and David Ben Gurion shaking hands; Golda Meir signing the Scroll of Independence; David Remez signing the Scroll of Independence; Israel Galili and Moshe Sneh during the ceremony; a crowd gathering at the entrance to the Tel-Aviv Museum where the ceremony took place; photographers waiting in the street for the end of the ceremony. Pasted to thick leaves. Enclosed: original cardboard folder.

Items related to later public activities of Shlomo Kaddar:

1. First Knesset, entrance card to the Knesset offices, in the name of Shlomo Kaddar. Ink-stamped: "State of Israel, First Knesset, Secretariat." Handwritten inscription on the upper margins noting the seat assigned to Kaddar in the hall.
2. Membership card in the "Central Elections Committee of the Constituent Assembly" in the name of Shlomo Kaddar, dated January 23, 1949. With portrait photo of Kaddar, ink-stamp of the committee and the signature of the general secretary Moshe Brachmann.
3. Letter dated December 18, 1949, typewritten on official State of Israel letterhead, sent by Avraham Biran (Bergman), district of Jerusalem officer, to Shlomo Kaddar at the Israeli legation in Paris. Ink-stamped by the legation.
4. Letter of greeting from Moshe Sharet to Shlomo Kaddar; handwritten on official Foreign Ministry stationery, dated July 13, 1953.

Total of 17 items. Sizes and conditions vary. Good overall condition.

188c

Provenance: Private collection, Israel; purchased at Ben-Ami Endres Auctions, Israel, April 1998.

Opening price: \$10,000
 Estimate: \$20,000-30,000

188f

188e

188. Documents and Photographs – Declaration of Independence of Israel / Final Draft of the Scroll of Independence of Israel / Invitation and Entrance Ticket to the Declaration of Independence Session – From the Estate of Shlomo Kaddar

Seventeen documents, tickets and photographs from the estate of Shlomo Kaddar, one of the organizers and photographers of the ceremony of the Independence Declaration of Israel. Tel-Aviv and Jerusalem, 1948-1953 (most of the items are from 1948).

Diplomat and public figure Shlomo Kaddar (1913-1987) was born in Münster, Germany, to a liberal Jewish family. In his youth, he was attracted to the Zionist movements that flourished in Germany at the time. In 1933, he immigrated to Palestine with "Aliyat HaNo'ar" and was accepted as a member of Kibbutz Na'an. In the early 1940s, he joined the Haganah underground movement where he was appointed a senior guide and served as a commander in the Jerusalem zone. In 1948, prior to the declaration of independence, Kaddar held a senior position in the government secretariat. As such, he was involved in planning and implementing some of the most important events in the early history of the State of Israel: flying the coffin of count Folke Bernadotte to Rhodes, organizing the first IDF military parade and more. The most significant event with which he was involved was the Declaration of Independence of Israel. Kaddar was responsible for preparing and designing the hall in which the ceremony took place, printing the Scroll of Independence for the ceremony participants, and organizing the ceremony itself. When the ceremony ended, Kaddar took the signed vellum Scroll of Independence and deposited it in the safe at the Anglo-Palestine Bank on Herzl Street.

After the establishment of the State of Israel Kaddar turned to a diplomatic career, serving as an Israeli representative in several foreign countries and cities (Paris, Belgium, Czechoslovakia, Prague and more) and in senior positions in the Jerusalem Municipality. Kaddar died in 1987 at the age of 73.

The collection includes important documents from the Kaddar Archive, related both to the Declaration of

Independence itself and to the period in which it took place:

Documents and photographs from the Declaration of Independence ceremony

1. Draft of the Scroll of Independence, typewritten and duplicated, with four corrections in handwriting (all of which appear in the final version of the scroll) and one interesting typewritten correction: in paragraph 13, concerning the provisional institutes, the text "the provisional state council, and the executive council" was revised and changed to emphasize the hierarchy among the institutes: "The Provisional State council will act as the state council and its executive institute." [3] pp (typewritten on three separate leaves).
2. "Declaration of the Provisional Council, Iyar 5, 5708, May 14, 1948." Brochure with the final version of the text of the Scroll of Independence. Apparently, this document was prepared only a few hours prior to the declaration ceremony by Dorit Rosen, secretary of Ze'ev Scharf, and distributed to participants in the ceremony. (See: Mordechai Naor, "Great Friday, 5 Iyar, 5708", published by "Mikve Israel", 2015, pg 83). 3 pp.
3. Entrance ticket to the ceremony hall, in the name of Shlomo Kaddar, dated May 13, 1948 (one day before the ceremony), with his photograph, ink stamp of the "Haganah" and signature of the authorizing officer.
4. Official invitation to the "Declaration of Independence Session" on behalf of "Minhelet Ha'am" (the Provisional Government), printed on May 13, 1948: "[...] We are honored to send you an invitation [...] Please keep the content of this invitation secret [...]."
5. "Mo'etzet Ha'am, Declaration of Independence Session, Tel-Aviv, May 14, 1948." Entrance ticket to the ceremony, in the name of Shlomo Kaddar. A note is attached with the seat assigned to Kaddar (row 5, seat 3, in the middle).
- 6-13. Eight black and white photographs from the

189. הקלטת נאום "הכרזת המדינה" של מנחם בגין ברדיו "קול ציון הלוחמת" - ו' באייר תש"ח - פרסום ראשון של ההקלטה שנגנזה מיד לאחר שידור הנאום

סיפור ההקלטה שלפנינו

יומיים לפני נאומו של בגין ב"קול ציון הלוחמת", הגיע למטה האצ"ל בבית החולים "פרויד" בתל-אביב שליח מטעם בן-גוריון ומסר את בקשתו לראות את טיוטת נאומו של בגין, כפי הנראה, על מנת לתאם בין נאומי הכרזת המדינה של השניים. בגין הסכים תחילה לבקשה, אולם בעקבות התנגדות מצד חבריו במפקדת האצ"ל, נאלץ לבסוף למסור לשליח תשובה שלילית.

אירוע משמעותי זה אינו מתועד בספרות העוסקת בימי קום המדינה ולא בכתביו של בן גוריון. הוא מזכר בקצרה רק בספרו של בגין, "המרד":

"הוחלט אצלנו, כי אם דבר הקמת הממשלה יפורסם ביום ששי, יובא גלוי הדעת של הארגון הצבאי הלאומי לידיעת הציבור למחרת היום, במוצאי שבת, ו' באייר תש"ח. אולם יום, או יומיים לפני כן הופיע במטה שלנו... שליח אישי של מר בן-גוריון וביקש להודיעני, כי יושב ראש הסוכנות היהודית מבקש לראות את טכסט הנאום אשר עמדתי לשדר. אפשר להניח - אולי אפשר גם להבין - כי למר בן-גוריון היו סיבות לגלות התעניינות מוקדמת בגילוי-הדעת של הארגון הצבאי הלאומי. בקשתו נמסרה לי גם ברוח טובה. לי לא היו כל סיבות לכחד את עמדתנו בפני מי שעמד להיות ראש הממשלה הזמנית, על כן הסכמתי להמציא לו את טכסט הנאום לאחר שאכינו. אך חברי סברו כי אין הצדקה להסכמתי. קבלתי את דעתם. לשליחו של מר בן-גוריון ניתנה תשובה שלילית, אינני מצטער על כך. אני מצטער על עניין אחר הקשור בתוכן נאומי" ("המרד", מנחם בגין. הוצאת אחיאסף, תל-אביב, 2003, עמ' 504-505).

במוצאי שבת, ו' באייר תש"ח, בשעה שמונה בערב, ניגש מנחם בגין למיקרופון, ובשידור חי בתחנת הרדיו של האצ"ל, נשא בקול נרגש את נאומו לאומה. את הנאום הקריא מטייטה שכתב מראש, אולם במהלך הנאום חרג מהנוסח הכתוב והכניס בו שינויים רבים ותוספות.

על-פי עדויות שונות, היה בגין מתוח ביום שידור הנאום. ייתכן והסיבה למתח לא היתה רק גודל המעמד, אלא גם עניינים אלו ואחרים הקשורים לתוכן הנאום. כפי הנראה, כעס בגין על שינויים שהוכנסו בנוסח שכתב מראש.

נאומו של בגין נחרט על גבי תקליטים במלואו, אך לאחר השידור הוחלט במפקדת האצ"ל לגנוז את ההקלטה ולפרסם בציבור רק את נוסח הנאום שכתב בגין לפני השידור. הנוסח נדפס בחוברת מטעם האצ"ל, וכארבע שנים מאוחר יותר אף נעשתה הקלטה חדשה של בגין כשהוא מקריא את הנאום פעם נוספת, על-פי הנוסח הכתוב. הסיבה לגניזת ההקלטה המקורית לוטה בערפל, וייתכן שהיא נוגעת לאותו עניין בתוכן נאומו של בגין עליו הביע את צערו בספרו "המרד" (ראה לעיל).

למעשה, נוסח הנאום ששודר ברדיו "קול ציון הלוחמת" לא זכה כלל לתיעד ולא התפרסם עד היום. לפנינו עותק של נאום המוקלט של בגין, כפי ששודר ברדיו, שנשמר על אף ההחלטה להשמיד את ההקלטה.

עותק זה הגיע בתחילת שנות ה-70 לידי אביו של הבעלים הנוכחי מידי אדם שהיה בין המפעילים של תחנת הרדיו בערב שידור הנאום. אותו אדם חשף בפניו את סיפור ההקלטה וביקש לשמור את זהותו בסוד ולא לפרסם את ההקלטה עד שחלפו לפחות 20 שנים ממועד פטירתו של בגין. לפי עדותו של מקבל ההקלטה, כך סיפר לו האיש:

הקלטה יחידה, שלא פורסמה מעולם, של נאומו של מנחם בגין ביום ו' באייר תש"ח, יום לאחר קום מדינת ישראל.

במוצאי שבת, ו' באייר תש"ח (15.5.1948), ערבו של היום הראשון לעצמאותה של מדינת ישראל, נשא מנחם בגין נאום בתחנת הרדיו המחתרנית של האצ"ל, "קול ציון הלוחמת". בנאום זה, המהווה מעין "הכרזת עצמאות" אלטרנטיבית לזו של דוד בן-גוריון, התייחס בגין לפירוק המחותרת, לצורך בצבא חזק ומאומן, למדיניות החוץ ההכרחית עם ארה"ב ובריה"מ, לשיבת ציון, ועוד, והתווה למעשה את קווי היסוד האידיאולוגיים של המפלגה שעמד להקים - תנועת החרות.

היה זה נאומו הפומבי הראשון של מנחם בגין מאז ירד למחותרת ושידורה האחרון של תחנת הרדיו "קול ציון הלוחמת" (בתום נאומו של בגין שונה שמה של התחנה ל"קול החרות").

מסיבות שטרם הובהרו, החליטו אנשיו של בגין לגנוז את הקלטת הנאום לאחר שידורו. נוסח הנאום המוכר כיום (נאום "השחר המאדים") מבוסס על טיוטה מוקדמת, שונה מהנאום ששודר.

ההקלטה שלפנינו נשמרה, על אף שהאמינו שאינה קיימת עוד, ומאפשרת האזנה לדבריו של אחד המנהיגים הבולטים בתולדות מדינת ישראל, כפי ששודרו בנאום נרגש לאזרחי ישראל עם קום המדינה.

בגין נחשב בחייו לנואם בחסד עליון. לאורך הקריירה הפוליטית שלו, נשא מספר נאומים שנחקקו בדברי ימי ישראל, ובהם הנאום נגד הסכם השילומים עם גרמניה, הנאום בעצרת הבחירות בשנת 1981 (נאום התגובה ל"נאום הצ'צ'חים"), הנאום לאחר ביקור אנואר סאדאת בישראל ונאומים נוספים.

ההקלטה שלפנינו מהווה דוגמה לסגנונו הסוחף וכישרונו הגדול. על אף שלא נאם מול קהל אלא דיבר למיקרופון בלבד בחדר סגור, ניתן לשמוע היטב את הפתוס וההתלהבות בקולו חזות בשונה מההקלטה שנעשתה לאחר שנים בה הוא מקריא את הנאום בצורה אינפורמטיבית בלבד.

בפתח הנאום, מופיעה מעין "הכרזה שנייה" על הקמת המדינה: "קמה מדינת ישראל, והיא קמה 'רק כך': בדם, באש, ביד חזקה וברוע נטויה, בייסורים ובקרבות"; בהמשך, מתייחס בגין לצבא העברי והלוחם היהודי: "הצבא העברי יכול להיות ומוכרח להיות מן המאומנים והמשובחים בצבאות העולם... הרוח של לוחמינו מהי? את זאת הוכיח הנוער העברי כולו, הנוער של ההגנה, הנוער של לח"י, הנוער של אצ"ל... אשר שום דור מדורות ישראל, מבר-כוכב ועד הבילויים, לא ראה כמוהו"; וכן לפירוק האצ"ל: "הארגון הצבאי הלאומי נוטש את המחותרת בגבולות המדינה העברית העצמאית... במדינת ישראל נהיה חיילים ובונים. לחוקיה נשמע, כי חוקינו הם. ואת ממשלתה נכבד, כי ממשלתנו היא. רק תיזהר נא הממשלה העברית... שהיא עצמה לא תיצור... מחותרת חדשה".

לא פעם, חורג בגין מן הטקסט הכתוב לשם הדגשות, חזרות והרחבות, ובמקומות מסוימים אף מוסיף קטעים שלמים שלא נדפסו בגרסה שפורסמה עד כה - תפקידה של האם העבריה בהקמת הארץ: "בת ישראל הגיבורה, מי ימלל גבורותיך. ידוע ידענו את דמעותיך בלילות... חנה ושבעת בניה אינה עוד אגדה, את חנה, חנות לאלפים ולרבבות..."; סבלו ההיסטורי של העם היהודי: "מאורע כביר זה קם והיה אחרי שבעים דורות, שבעים דורות של פיזור, של פירוק נשק, של שיעבוד, של נודדים בלי סוף ורדיפות..."; תרומתה של ארצות הברית להקמת המדינה, ועוד.

189

"אחרי הנאום, היה ויכוח והמפקד דרש שמה שיתפרסם בציבור יהיה רק הנאום שאותו כתב יומיים קודם. החברים קיבלו את דרישתו ומישהו החליט שאם כך, צריך לזרוק את התקליטים... ב-48 עשיתי משהו שהייתי חייב לעשות ואני לא מצטער, היה זה פשע אם זה היה נעלם. אז זה אצלי! כעבור ארבע שנים, כשיכולתי והיה אפשר, העתקתי את התקליטים למכונה עם סרט מנייר ורק אז נפטרתי מהם, כמו שהובטח אז. אף אחד מהחברים לא ידע שיש לי את ההקלטה... עד היום, אף אחד לא מזכיר את ההקלטה מ-48, כאילו שלא הייתה קיימת. אם הם היו יודעים, שזה אצלי, היו משתגעים. בגלל זה, כל השנים, לא ישנתי טוב בלילה... קח את זה, תציל את מה שאתה יכול ושומר על זה, לדורות הבאים. עדיין על תספר על זה לאף אחד ורק עשרים שנים מלכתו של בגין, תעשה מה שאתה מבין, אבל תזכור, החברים שלו לא יאהבו את זה, אז אולי אפילו תחכה יותר".

ואכן, ההקלטה נשמרה בסוד במשך 32 שנים, ולבקשת חבריו הקרובים של בגין היא לא פורסמה במשך 12 שנים נוספות, אחרי שנודע להם על קיומה.

מנחם בגין ודוד בן-גוריון

היריבות בין דוד בן גוריון ומנחם בגין, מייסדי שתי מפלגות השלטון של מדינת ישראל, נודעה כאחת המרות והמכוננות בתולדות הארץ. בן גוריון, שרחש איבה ארוכת שנים לתנועה הרוויזיוניסטית, למד לראשונה על קיומו של בגין בשנת 1944, לאחר שהלה התמנה למפקד האצ"ל. בפגישה שנועדה להסדיר את היחסים שבין הפלגים באותה השנה, נתגלעו חילוקי דעות חריפים בנושא המאבק בבריטים, ומעט לאחר כישלונה נפתחה תקופת ה"סזון" - מבצע החקירה וההסגרה של אנשי האצ"ל בידי אנשי "ההגנה".

המתיחות שבין המנהיגים הגיעה לשיאה כחמישה שבועות לאחר קום מדינת ישראל, בפרשת "אלטלנה", שהייתה העימות הגלוי החריף ביותר בין כוחות צה"ל והאצ"ל. במוקד הפרשה עמדה האנייה "אלטלנה", שהגיעה לחופי הארץ כשעל סיפונה כ-940 עולים ומשלוח נשק גדול. בניגוד להוראת דוד בן גוריון, סירב מנחם בגין למסור את הנשק לידי צה"ל, והתעקש להעביר את חלקו לידי כוחות האצ"ל בירושלים.

בבוקר ה-22.6.1948 הורה בן גוריון לרמטכ"ל, יגאל ידין, "לעשות את כל הצעדים... למען הבא את האנייה לכניעה ללא תנאי", ולאחר אולטימטום קצר, הופגזה "אלטלנה" באש חזקה והחלה לעלות באש. מנחם בגין, שהיה על סיפון האנייה, הורה לאנשיו שלא להשיב אש בשום פנים, מתוך כוונה למנוע "מלחמת אחים".

לאחר הקמת מדינת ישראל לבשה היריבות בין השניים אופי פוליטי, ובמקביל, נקשרה ביניהם גם היכרות אישית. יחסיהם ידעו עליות ומורדות, אולם בסופו של דבר שינה בן גוריון את יחסו כלפי בגין לחלוטין, גילה כלפיו הערכה רבה ואף נהג להזמין לפגישות אישיות כדי להחליף עמו דעות ורעיונות. ערב מלחמת ששת הימים, נסע בגין לשדה בוקר בכוונה לשכנע את דוד בן גוריון לשוב לראשות

הממשלה, ובתום פגישתם זו אמר בן גוריון: "אילו היכרתי את בגין כפי שאני מכירו היום, היו פני ההיסטוריה שונים".

פגישתו של בגין עם שליחו של בן-גוריון לפני הכרזת המדינה מעלה את האפשרות שכבר ב-1948 נוצרה הזדמנות לשיתוף פעולה והיכרות בין השניים. ייתכן שאילו היה בגין נענה להצעה לחשוף את נאמו בפני בן-גוריון, היו נרקמים ביניהם יחסים פוליטיים שונים, ואולי אף היו נחסכות כמה מההשלכות ההיסטוריות של היריבות ביניהם.

נאמו של בגין ארך כחצי שעה. הנאום מורכב מעשרה קטעים, שנחרטו על גבי חמישה תקליטים, משני צידיהם, כשכל קטע נמשך כ-3 דקות, סה"כ כ-30 דקות. מאוחר יותר התקליטים הועברו לסליל הקלטה עשוי נייר דק, שנפגם עם הזמן, ובתחילת שנות ה-70 הועברו לסרט הקלטה מגנטי חדש, אשר גולגל בתוך גלגל המתכת המקורי בו היה סרט הנייר הראשון.

מצורפים:

1. אישור על העברת החזקה וחכיות הפרסום של ההקלטה לרוכש הפריט.
2. הקלטה דיגיטלית של הנאום.
3. תמלול הנאום המוקלט עם סימון התוספות וההחסרות ביחס לנאום שפורסם.
4. החוברת "דבר המפקד העליון של הארגון הצבאי הלאומי לעם בציון" (ירושלים, 1948).

פתיחה: \$300,000

הערכה: \$500,000-800,000

of the speech's broadcast. The reason for the tension was not only the significance of the event, but also various issues involving the content of the speech. Apparently, Begin was angry about changes made in the version he had written in advance.

Begin's entire speech was etched on records, but after the broadcast a decision was taken by the Irgun command to archive the recording and publish only the version of the speech Begin had written prior to the broadcast. This text was printed in a booklet published by the Irgun, and about four years later a new recording was made, of Begin reading the speech from the written text. The reason for archiving the original recording remains unknown, and may have to do with the issue in the speech's content regarding which Begin speaks with regret in his book "The Revolt" (see above). In fact, the version of the speech broadcast on "Kol Zion Ha'Lochemet" has not been documented or published previously. The present copy of Begin's recorded speech, as it was broadcast on the radio, was preserved despite the decision to destroy the recording.

In the early 1970s this copy reached the hands of the present owner's father, given to him by a person who was among the operators of the radio station on the night of the speech's broadcast. This individual revealed the story of the recording and asked that his identity remain secret and that the recording be published not before 20 years had passed since Begin's death. According to the receiver, this is what the man told him: "After the speech there was an argument and the commander demanded that only the speech he had written two days earlier be published. The other members agreed to his demand and someone decided that if so, the records should be discarded... in 1948 I did something I felt I had to do and I'm not sorry, it would have been a crime not to preserve it. So I have it! And four years later, when I could and it was possible, I copied the records onto a machine with a paper spool and it was only then that I got rid of them, as I had promised to do. None of my friends knew I had the recording... To this day no one mentions the recording from '48, as if it never existed. If they knew I had it, they'd go crazy. That's why, all these years, I did not sleep well at night... take it, save what you can and preserve it for future generations. Don't tell anyone about it yet and only twenty years after Begin's passing, do what you will with it, but remember, his friends won't like it, so perhaps wait even longer".

Indeed, the recording was preserved, in secret, for 32 years, and following the request of Begin's close friends it was not published for 12 more years after they learned of its existence.

Menachem Begin and David Ben-Gurion

The rivalry between David Ben-Gurion and Menachem Begin, the founders of Israel's two ruling parties, was known as one of the most bitter and fundamental rivalries in the country's history. Ben-Gurion, who was hostile to the Revisionist Zionism movement for many years, first learned of Begin's existence in 1944, after the former was appointed commander of the Irgun. In a meeting meant to ease relations between the factions, held in that year, major differences of opinion were found to exist regarding the struggle against the British, and a short time after the meeting's collapse the "Saison" period

began – the Hagana's operation to investigate and turn in members of the Irgun.

Tensions between the two leaders came to a head about five weeks after the establishment of the State of Israel, with the Altalena affair, which was the most violent open confrontation between IDF and Irgun forces. At the center of the affair was the ship Altalena, which reached Israel's shores with 940 immigrants and a large stash of weapons. In opposition to David Ben-Gurion's orders, Menachem Begin refused to turn the weapons over to the IDF, insisting on transferring part of them to Irgun forces in Jerusalem.

On the morning of 22 June 1948 Ben Gurion ordered the IDF's Chief of Staff, Yigael Yadin, "To take all the steps necessary... to force the ship into unconditional surrender", and after a short ultimatum the Altalena was shelled with heavy fire and burst into flames. Menachem Begin, who was aboard the ship, ordered his men to refrain completely from exchanging fire, so as to prevent a "civil war".

After the establishment of Israel the rivalry between the two men took on a political character; in addition they became personally acquainted. Their relationship was rocky, but eventually Ben-Gurion completely changed his opinion of Begin, showed appreciation of him and would even invite him to personal meetings in order to exchange opinions and ideas. On the eve of the Six-Day War Begin travelled to Sde Boker with the intention of persuading David Ben-Gurion to return to the post of Prime Minister, and at the end of the meeting Ben-Gurion said: "If I had known Begin as I know him today, history would have been different".

Begin's meeting with Ben-Gurion's emissary prior to the proclamation of the state raises the possibility that already in 1948, the opportunity for collaboration and acquaintance between the two leaders had appeared. Perhaps if Begin had agreed to the request to reveal his speech to Ben-Gurion, different political relations might have developed between them, and perhaps some of the historical consequences of their rivalry might have been avoided.

Begin's speech lasted about half an hour. The speech contains ten segments etched on five records, on both sides, with each segment about 3 minutes long – totaling about 30 minutes. Later the records were transferred to a recording spool made of thin paper, which deteriorated with time, and in the early 1970s they were transferred to a new, magnetic recording spool which was coiled inside the original metal container in which the first paper spool was kept.

Enclosed:

1. Confirmation of the transfer of the recording's ownership and publication rights to the buyer of the item.
2. Digital recording of the speech.
3. Transcription of the recorded speech, with markings where additions and omissions were made in comparison to the published text.
4. The booklet "Address of the Chief Commander of the National Military Organization to the People of Zion" (Jerusalem, 1948). Hebrew.

Opening price: \$300,000

Estimate: \$500,000-800,000

189. Recording of Menachem Begin's "Proclamation of the State" Speech on "Kol Tzion HaLochemet" Radio Station – May 15, 1948 – First Publication of the Recording Archived Immediately Following the Broadcast

Unique recording, never published, of Menachem Begin's speech on 6 Iyar 1948, one day after the establishment of the State of Israel.

On Saturday night, 6 Iyar (15 May) 1948, the evening of the first day of Israel's independence, Menachem Begin delivered a speech on the Irgun's underground radio station, "Kol Tzion HaLochemet" ("Voice of Fighting Zion"). In this speech, which constitutes a kind of alternative "Declaration of Independence" instead of the one delivered by Ben-Gurion, Begin addresses the dismantling of the paramilitary groups, the need for a strong and well-trained army, the essential foreign policy with the U.S.A. and the U.S.S.R., repatriation of Jews, and more. In fact, in this speech he lay down the ideological foundations of the party he was about to form – the Herut Movement.

This was Menachem Begin's first public speech since he had gone underground, and the last broadcast of the "Kol Tzion HaLochemet" station (after Begin's speech it was immediately changed to "Kol HaHerut" – "The Voice of Freedom").

Due to reasons that have yet to be clarified, Begin's associates decided to archive the speech recording immediately after its broadcast. The text of the speech familiar today (the "Reddening Sunrise" speech) is based on an early draft that is different from the broadcast speech. The current recording was preserved, though it was believed to have been lost, and it allows us to hear the words of one of the most prominent leaders in Israel's history, as broadcast in an emotional speech to the citizens of Israel at the establishment of the State.

In his time Begin was considered a masterful speaker. Throughout his political career he delivered speeches that became etched in the Israeli national consciousness, such as his speech against the agreement to receive reparations from Germany, the speech during an election rally in 1981 (in response to the "Riffraff Speech"), the speech following Anwar Sadat's visit to Israel and other speeches.

The present recording constitutes an example of Begin's captivating style and great talent. Though he was not speaking before a crowd but rather into a microphone in a closed room, the pathos and excitement in his voice are palpable, unlike the recording made years later in which he reads the speech in a merely informative manner.

At the beginning of the speech Begin makes a kind of "second proclamation" of the state's establishment: "The State of Israel has been founded, and it has been founded 'only thus' ["Only Thus" was the slogan of the Irgun]: with blood and fire, with a strong hand and an outstretched arm, with suffering and sacrifice"; further on Begin speaks of the Hebrew army and the Jewish fighters: "The Hebrew army can and must be one of the best-trained and excellent armies in the world... what is the spirit of our fighters? This was shown by all of the Hebrew youth, the youth of the Hagana, of Lehi and of the Irgun... the likes of which no generation in the generations of Israel, from Bar-Kokhba to the Bilu'im, had ever seen"; and of the dismantling of the Irgun: "The National Military Organization [Irgun] now leaves behind its underground existence in the boundaries of the independent Jewish state... in the State of Israel we

shall be soldiers and builders. We shall observe its laws, since they are our laws. We shall respect its government, since it is our government. Only beware of the Hebrew government... lest it itself create... a new underground movement".

Begin often deviates from the written text for emphasis, repetition and expansion, and in certain places he even adds entire paragraphs that were not printed in the known published version – such as the role of the Hebrew mother in founding the state: "Heroic daughter of Israel, who shall tell of your heroism. For we have known your tears in the night... Hannah and her seven sons is no longer a legend, you are Hannah, thousands of Hannahs..."; the historical suffering of the Jewish people: "This mighty event has transpired after seventy generations, seventy generations of dispersion, disarmament, enslavement, of endless wandering and persecution..."; the contribution of the United States to the state's founding; and more.

The Story of the Present Recording

Two days prior to Begin's speech on "Kol Tzion Ha'Lochemet", an emissary on behalf of Ben-Gurion arrived at the Irgun's headquarters in the Freud Hospital in Tel Aviv and delivered Ben-Gurion's request to see the draft of Begin's speech, apparently in order to coordinate between the state proclamation speeches of the two leaders. At first Begin agreed to the request, but following the opposition of his colleagues in the Irgun command he was obliged to reject it.

This significant event is not documented in the literature dealing with the establishment of the state, nor is it mentioned in Ben-Gurion's writings. It is briefly mentioned only in Begin's book, "The Revolt":

"We decided that if the proclamation establishing a government is published on Friday, the statement of the Irgun would be delivered to the public on the following day, on Saturday night, 6 Iyar 1948. However, a day or two earlier... a personal emissary from Ben-Gurion arrived at our headquarters wishing to inform me that the Chairman of the Jewish Agency asked to see the text of the speech I was about to broadcast. We may assume – and perhaps understand – that Mr. Ben-Gurion had reasons for showing early interest in the Irgun's public statement. Also, his request was delivered in a good spirit. I had no reason to withhold our position from the future Prime Minister of the Provisional Government; I therefore agreed to provide him with the text of the speech after preparing it. However my associates thought my agreement was unjustified. I accepted their opinion. Ben-Gurion's emissary was answered in the negative, and I have no regrets about this. I do have regrets regarding another matter involving the content of my speech". ("The Revolt", Menachem Begin. Tel Aviv: Ahiasaf, 2003, pp. 504-505).

On Saturday night, 6 Iyar 1948, at 8 pm, Menachem Begin addressed the microphone, and in a live broadcast on the Irgun's radio station, delivered his speech to the nation in an excited voice. He read the speech from a draft written in advance, yet during the speech he deviated from the written version, inserting many changes and additions. According to several accounts, Begin was tense on the day

190

190. דף-מזכרת (Minister Sheet) – "היום הראשון של הדאר העברי" – תשעת הבולים הראשונים של מדינת ישראל – ניקבובים נדירים והדפסה מיוחדת

"היום הראשון של הדאר העברי". דף-מזכרת (Minister Sheet) עם תשעת הבולים הראשונים של מדינת ישראל, 16 במאי 1948. תשעת בולי "דאר עברי", בערכים של 3, 5, 10, 15, 20, 50, 250, 500 ו-1000 מיל, מודבקים על דף-מזכרת רשמי, שבחלקו העליון נדפס הכיתוב "ז' אייר תש"ח 16.5.1948" ו"דאר עברי" ובחלקו התחתון "היום הראשון של הדאר העברי". חתומים בשש חותמות-דואר מתל-אביב מיום 16 במאי 1948.

דף-מזכרת זה מכונה Minister Sheet כיוון שחולק לשרים ולאח"מים. במהדורתו הראשונה נדפסו כ-40 עותקים בלבד, על נייר צהבהב עבה, והבולים הודבקו עליהם בין חצות לבוקר ה-16 במאי 1948. מאחר וכל הבולים הראויים למכירה כבר נשלחו לסניפי הדואר, השתמשו בדפים אלה בבולים ניסיוניים, או שניקבו בולים במיוחד בניקבוב קו 10, וכתוצאה מכך, על חלק מהדפים מופיעים בולים עם ניקבובים נדירים במיוחד.

בעותק שלפנינו מופיעים הבולים 1000 ו-250 מיל בניקבוב נדיר, של 10x10; בול 15 מיל בניקבוב נדיר מאד, של 10%; הבולים 50, 10 ו-3 מיל בניקבוב של 10x11; ובבולים 3, 50 ו-250 מיל נקבוב קו 10 בתחתית השול (שאינו קיים בבולים הרגילים). נוסף על כך, בול ה-250 מיל נדפס על נייר צהוב דק.

דף 26x21.5 ס"מ. מצב טוב.

מצורפת תעודת מקוריות.

פתיחה: \$3000

הערכה: \$4000-6000

190. Minister-Sheet – The First Day of the Hebrew Post – First Nine Postage Stamps of the State of Israel – Rare Perforations and Special Printing

"First Day of Hebrew Post". Minister Sheet (souvenir sheet) - with the first nine stamps of the State of Israel, May 16, 1948.

Nine "Do'ar Ivri" postage stamps, in the value of 3, 5, 10, 15, 20, 50, 250, 500 and 1000 Mils, pasted on an official souvenir-sheet on top of which appears the printed caption "Iyar 7, 5708, 16.5.1948" and "Do'ar Ivri" and on the bottom part – "Hayom HaRishon Shel HaDo'ar Halvri" (first day of Hebrew post). Stamped with six postal stamps from Tel-Aviv, May 16, 1948.

This souvenir sheet is named "Minister Sheet" since it was distributed to ministers and to VIP's. In its first edition only 40 copies were printed, on thick yellowish paper, and the stamps were pasted on them between midnight and the morning of May 16, 1948.

Since all of the stamps qualified for sale were already sent to the post offices, it was decided to use for these

sheets experimental stamps, or stamps which were especially perforated in Perf. 10 line; as a result, on some of the sheets appear stamps with particularly rare perforations.

This sheet includes stamps in the value of 1000 and 250 Mils with a rare perforation of 10x10; a 15 Mils stamp with a very rare perforation of 10¾; stamps in the value of 50, 10 and 3 Mils with a perforation of 10x11; the 3, 50 and 250 Mils stamps have perf. 10 line on the bottom of the tab (which does not exist in regular stamps). In addition, the 250 Mils stamp was printed on thin yellow paper.

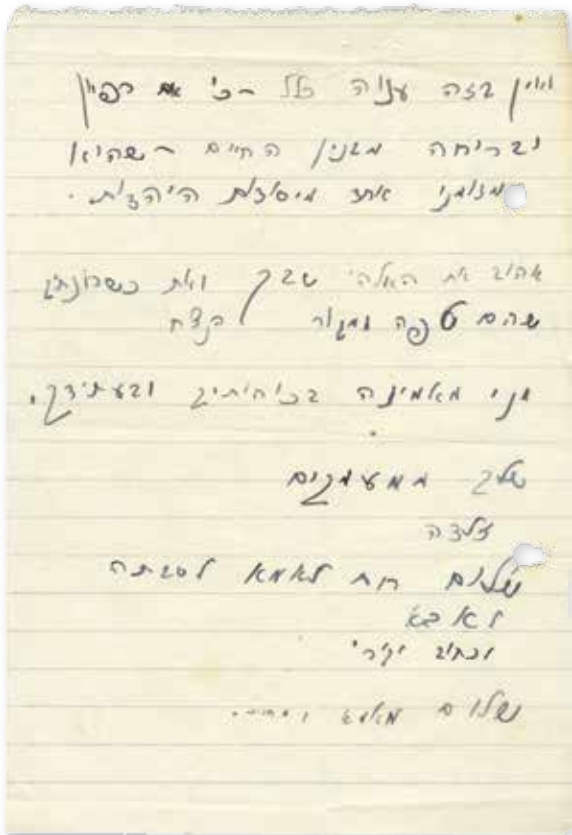
26x21.5 cm. Good condition.

Enclosed is a certificate of authenticity.

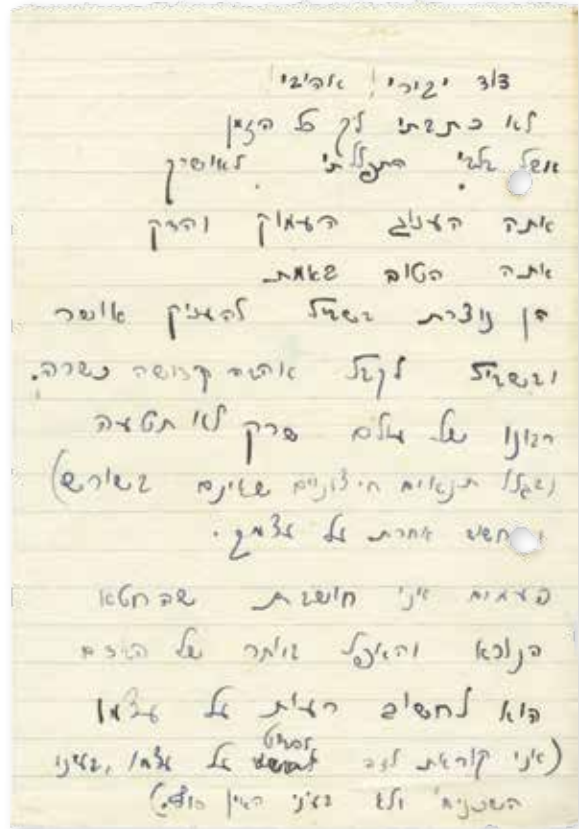
Opening price: \$3000

Estimate: \$4000-6000

191b

191a

191. שלושה מכתבים מהמשוררת זלדה - שנות ה-40-30

שלושה מכתבים בכתב ידה של המשוררת זלדה [שניאורסון-מישקובסקי], ממוענים אל קרוב משפחתה - הנער דוד צבי הילמן, ואל משפחתו. (ירושלים, שנות ה-40-30 בקירוב).

מכתבים אישיים, רוויי איחולים וברכות חיזוק ואהבה. זלדה מכנה את הנער "דוד יקירי" וכותבת לו בעדינות ובנועם: "לא כתבתי לך כל הזמן אבל בלבי התפללתי לאשרך, אתה הענוג העמוק והדק, אתה הטוב באמת, הן נוצרת בשביל להעניק אושר ובשביל לקבל אהבה קדושה כשרה".

זלדה מפצירה בו "שרק לא תטעה... ותחשוב אחרת על עצמך", וכותבת כי "החטא הנורא והאפל ביותר של האדם הוא לחשוב רעות על עצמו...".

היא חותמת את מכתבה במילים: "אהוב את הא-ל-ה-י שבך ואת כשרונותיך שהם טיפה ממקור הנצח, אני מאמינה בכוחותיך ובעתידך, שלך ממעמקים, זלדה".

במכתב אחר, שכנראה נשלח לכבוד חגיגת בר המצוה שלו, היא כותבת: "היום אתה כבר גדול, חזק ואמץ בחור. כל כך קשה להיות גדול. אנחנו ידידים דוד ואני מתפללת עליך עכשו כמו על עצמי, יתן לך א-ל-ה-ים לב טהור וחיי יצירה ברוכים. החיים יכולים להיות וצריכים להיות יקרים ומפוארים...".

בהמשך למכתב זה היא מוסיפה מכתב ברכות (בדף נפרד) "לך אמא דבורה".

מכתב נוסף מופנה "לסבתא לאמא ולאבא" ובו ברכות לרגל "השעה שדוד נהיה בה גדול": "עוד ועוד שולח לכם הלב ברכות, ברכות שלא נכתבות וחשובות כתפלות...".

המשוררת זלדה (שיינא זלדה) שניאורסון-מישקובסקי (1914-1984), בת למשפחת שניאורסון - משפחת אדמו"רי חב"ד. בהגיעה לגיל 11 עלתה לירושלים, יחד עם הוריה ועם סבה (אבי-אמה) רבי דוד צבי חן (מגדולי רבני חב"ד). זמן קצר לאחר הגיעם ארצה נפטרו סבה ואביה, והיא ואמה נותרו בארץ ללא משענת. תקופת היתמות הארוכה השפיעה רבות על שירתה. בשנת 1950 נישאה לחיים אריה מישקובסקי (בנו של רבי חזקיהו יוסף מישקובסקי אב"ד קרינקי). במשך שנים התפרנסה מהוראה ונחבאה על הכלים. על אף שכתבה שירים וסיפורים עוד משנות נעוריה, קובץ שיריה הראשון התפרסם רק בשנת 1967, בהיותה בת 53. הקובץ גרף תשואות מיד עם צאתו לאור, והקנה למשוררת מעמד יוצא דופן בשירה העברית.

מקבל המכתבים: הנער דוד צבי הילמן (2010-1926), שהמכתבים שלפניו נכתבו אליו ולכבודו. קרוב משפחתה של זלדה מצד אמו דבורה, שהיתה בת דודתה. לימים היה לתלמיד חכם מופלג וחוקר תורני נודע (ההדיר כמה מחיבורי הראשונים, מראשי מערכת הוצאת הרמב"ם במהדורת שבעת פרנקל, כתב מאמרים חשובים והוציא לאור את הספר 'אגרות בעל התניא ובני דורו', ירושלים, תשי"ג).

[5] דף, [6] עמ' כתובים. 18.5 ס"מ, 25.5 ס"מ. מצב טוב. נקבי-תיקו. סימני קיפול. מעט כתמים.

פתיחה: \$1200
הערכה: \$2000-3000

191. Three Letters by the Poet Zelda – 1930s-40s

Three letters handwritten by the poet Zelda [Zelda Schneersohn-Mishkovsky], addressed to her relative, the young man David Zvi Hillman and his family. [Jerusalem, 1930s-40s].

Warm, personal letters, full of good wishes. Zelda calls the young man "David my dear" and writes in a gentle and tender manner: "I have not written you for a long while, however, I have prayed in my heart for your happiness... you are truly good and have been created to give joy and to receive love and holiness".

Zelda begs him "Do not err... and think otherwise about yourself" and writes that "The worst and darkest sin of man is to think badly of himself...".

She ends the letter with: "Love the G-dliness within yourself and your abilities... I believe in your strengths and future. Yours from the depths, Zelda".

In another letter, apparently sent in honor of David Zvi's bar-mitzvah, she writes: "Today, you are an adult, be strong and take courage, young man. It is very difficult to be an adult. You and I are friends, David, and I now pray for you like I pray for myself, G-d should grant you a pure heart and a blessed creative life. Life can and should be precious and glorious...".

She extends this letter with a letter of good wishes (on a separate leaf): "To you, Mother Devora".

Another letter is written to "Grandmother, Mother and Father" with good wishes in honor of "The time David reaches adulthood": "My heart sends you more and more good wishes, blessing which are not written and are like prayers...".

The poet Zelda (Shayna Zelda) Schneersohn Mishkovsky (1914-1984), member of the Schneersohn family of Chabad rebbes. At the age of 11, she immigrated to Jerusalem together with her parents and her maternal grandfather, R. David Zvi Chen (a leading Chabad rabbi). A short while after their aliya, her father and grandfather died and she and her mother were left bereft without support. These long years of orphanhood left a strong imprint on her poetry.

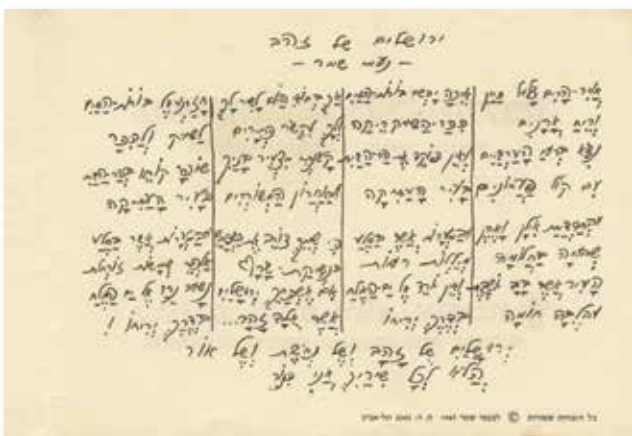
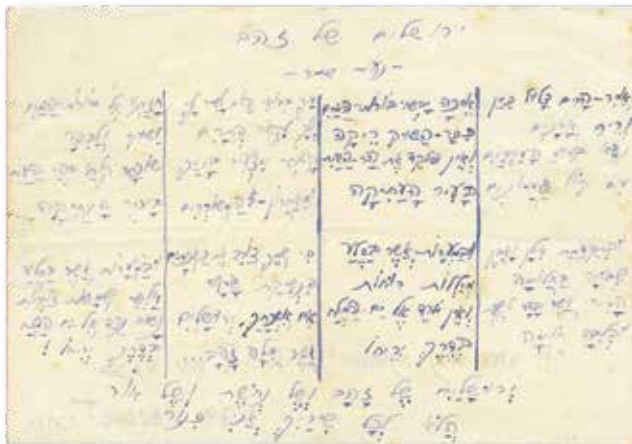
In 1950, she wed Aryeh Mishkovsky (son of R. Chizkiyahu Yosef Mishkovsky Rabbi of Krynki). For many years, she earned her livelihood from teaching, avoiding the limelight. Although she wrote poetry and stories in her formative years, her first compilation of poetry was only published in 1967 at the age of 53. This anthology was acclaimed as soon as it was published, raising its author to new heights in the world of Hebrew poetry.

The recipient of these letters, David Zvi Hillman (1926-2010), was the son of Zelda's cousin Devorah. He grew to be an outstanding Torah scholar and a renowned Torah researcher (he edited a number of works by Rishonim, was one of the head publishers of the Shabtai Frankel edition of the Rambam, wrote important articles and published the book *Igrot Ba'al HaTanya U'vnei Doro*, Jerusalem, 1953).

[5] leaves ([6] written pages). 18.5 cm. 25.5 cm. Good condition. Filing holes. Folding marks. Few stains.

Opening price: \$1200

Estimate: \$2000-3000

192a

192. "ירושלים של זהב" - עותק של השיר בכתב-ידה של נעמי שמר - יוני 1967 / תווי השיר בכתב-יד / עלון חתום בידי שמר

לקט פריטים בנושא השיר "ירושלים של זהב", כולל דף עם מילות השיר בכתב ידה של שמר, תווי השיר בכתב יד, ועלון מודפס עם חתימתה של שמר.

השיר "ירושלים של זהב" נכתב בידי שמר לכבוד פסטיבל הזמר והפזמון לשנת תשכ"ז (1967) בעקבות פנייתו של ראש עיריית ירושלים טדי קולק אל מספר מלחינים - וביניהם שמר - ובקשתו לחבר שיר מיוחד העוסק בעיר ירושלים. שבועות ספורים לאחר ביצוע הבכורה של השיר בפסטיבל הזמר (במוצאי יום העצמאות) פרצה מלחמת ששת הימים, ובמברק ששיגר קולק אל שמר, כתב לה: "כל חיילי צה"ל המוצבים בירושלים וסביבתה וכל תושבי הבירה אינם פוסקים מלשיר את ירושלים של זהב. עם שינוי גבולותיה של העיר מבקשים כולם שתוסיפי בית עידוד לשיר".

שמר, אשר שהתה אותה עת בסיני עם להקה צבאית, שמעה ברדיו את חיילי צה"ל שרים את שירה והוסיפה בית חדש לשיר, בו הנגיחה את האקלים שלפני המלחמה לזה ששרר אחריה. בעקבות כתיבת "ירושלים של זהב" הפכה שמר בעיני רבים ל"פזמונאית לאומית", והוא נחשב לאחד השירים העבריים האהובים ביותר בקרב יהודי העולם בכל הזמנים ומן המפורסמים ביותר.

נעמי שמר (1930-2004) חיברה פזמונים ושירים רבים אשר היו לנכסי צאן ברזל בתרבות הישראלית. כאשר זכתה בפרס ישראל לזמר עברי בשנת 1983, כתבה ועדת השופטים, בין היתר, כי "שירה... מזדמרים בפי כל בזכות איכותם השירית והמוזיקלית, בזכות המיזוג המופלא בין המילה והלחן ובזכות הביטוי הניתן בהם לרחשי לב של העם".

1. דף בכתב ידה של נעמי שמר, עם מילות השיר "ירושלים של זהב", כולל הבית אשר נוסף לשיר לאחר מלחמת ששת הימים. [יוני 1967].

בתי השיר נכתבו בארבעה טורים, עם קווים המפרידים ביניהם, ובתחתית נכתב הפזמון.

עותק של השיר בכתב יד, הזהה כמעט לחלוטין לעותק שלפנינו, הוא זה אשר נדפס בידי שמר כגרסת כתב-היד המקורית והרשמית של השיר עוד במהלך חודש יוני 1967 (ראה להלן), ונראה כי שני העותקים נכתבו באותו זמן.

19.5x13.5 ס"מ. מצב כללי טוב. סימני קיפול. כתמי חלודה.

2. דף תווים, עם תווי הנגינה של השיר "ירושלים של זהב" כתובים בעפרון משני צדי הדף. בראש הדף מופיעה הכותרת "ירושלים של זהב - נעמי שמר" בכתב ידה של נעמי שמר. בשולי הדף מופיעות כמה הערות בכתב יד: "מנגנים אוקטבה יותר גבוה", "בסיום השיר שנוי", "או מצו, אותו אקורד".

17x24.5 ס"מ. מצב כללי טוב. קרעים קלים וקמטים. כתמים. סימני תלישה בשוליים השמאליים.

3. עלון מודפס עם מילות השיר "ירושלים של זהב" בעברית

ובתעתיק לאותיות לטיניות. הוצאה עצמית - "כל הזכויות שמורות לנעמי שמר", דפוס אריאלי, תל-אביב, [יוני] 1967.

דף בריסטול מודפס, מקופל לשניים, עם צילום מילות השיר בכתב ידה של שמר (העותק המצולם בעלון זה זהה כמעט לחלוטין לעותק השיר המתואר לעיל, מס' 1), תווי הנגינה ותעתיק של מילות השיר (ללא הבית הנוסף) לאותיות לטיניות. בחזית העלון מופיעה חתימתה של שמר, בעט, מתוארכת ליום 13 ביולי 1967. בארכיון נעמי שמר שבספרייה הלאומית קיים עותק של עלון זה עם הקדשה של שמר לאמה מתאריך 28 ביוני 1967, המעידה כי העלון נדפס זמן קצר לאחר כתיבת הבית הנוסף לשיר, במהלך חודש יוני.

עלון מקופל, 12.5x17 ס"מ. מצב טוב. מעט כתמים.

פתיחה: \$2500

הערכה: \$8000-12,000

192b

192. "Jerusalem of Gold" – Copy of the Song in Naomi Shemer's Handwriting – June 1967 / Handwritten Sheet Music / Booklet Signed by Shemer

Collection of items related to the song "Jerusalem of Gold", including a leaf with the song's lyrics in Shemer's handwriting, the song's sheet music in handwriting, and a printed booklet with Shemer's signature.

The song "Jerusalem of Gold" was written by Shemer for the 1967 National Song Festival following a request by Mayor of Jerusalem Teddy Kollek, addressed to several songwriters, including Shemer, to compose a special song dedicated to Jerusalem. A few weeks after the debut performance of the song at the Song Festival (on Independence Day), the Six-Day War broke out. In a telegraph Kollek sent to Shemer he wrote: "All the IDF soldiers stationed in Jerusalem and its surroundings, and all the capital's residents, are always singing 'Jerusalem of Gold'. With the change in the city's borders, we ask that you add another, uplifting verse to the song".

Shemer, who at the time was in the Sinai Desert with an army band, heard IDF soldiers singing the song on the radio and added a new verse in which she compared the pre-war atmosphere to the post-war one. With "Jerusalem of Gold" Shemer became for many the "national songwriter". It is considered one of the most beloved Hebrew songs of all times among the world's Jews, and one of the most famous ones.

Naomi Shemer (1930-2004) composed many songs that joined the canon of Israeli culture. When she was awarded the Israel Prize for Hebrew Song in 1983, the judges' committee wrote that "her songs are on everyone's lips thanks to their poetic and musical quality, the wonderful fusion of word and melody and the expression they give to the sentiments of the people."

1. Leaf in the handwriting of Naomi Shemer, with the lyrics of "Jerusalem of Gold", including the verse added to the song after the Six-Day War. [June 1967].

The song's verses are written in four columns separated by lines; at the bottom is the refrain.

A copy of the handwritten song that is almost entirely identical to the present copy was printed by Shemer as the song's original and official handwritten version in June 1967 (see below). Apparently the two copies were written at the same time.

19.5 x 13.5 cm. Good overall condition. Folding marks. Foxing.

2. Leaf of sheet music with the notes to "Jerusalem of Gold" written in pencil on both sides of the leaf. At the top of the leaf is the title "Jerusalem of Gold – Naomi Shemer" in Shemer's handwriting. Handwritten notes appear on the leaf margins: "play one octave higher", "change at the end of the song", "or mezzo, the same chord".

17 x 24.5 cm. Good overall condition. Slight tears and creases. Stains. Tearing marks to left margins.

3. Printed booklet with the lyrics of "Jerusalem of Gold" in Hebrew and in Latin transcription. Self-published – "All rights reserved by Naomi Shemer", Arieli Press, Tel Aviv, [June] 1967.

Printed bristol sheet, folded in half, with a photocopy of the song in Shemer's handwriting (the copy appearing in this booklet is almost entirely identical to the copy of the song described above, no. 1), notes and transcription of the lyrics (not including the additional verse) in Latin letters. On the booklet's front cover is Shemer's signature, in pen, dated 13 July 1967. The Naomi Shemer Archive at the NLI contains a copy of this booklet with Shemer's dedication to her mother, dated 28 June 1967, attesting that the booklet was printed shortly after the song's additional verse was written, during the month of June.

Folded booklet, 12.5 x 17 cm. Good condition. Some stains.

Opening price: \$2500

Estimate: \$8000-12,000

193b

193a

193. אוסף גדול של קריקטורות מקוריות - מיטב הקריקטוריסטים הישראליים, שנות ה-70-60

אוסף הכולל כ-320 קריקטורות מקוריות (דיו על נייר), מעשה ידי המאיירים והקריקטוריסטים אדר דריאן, יעקב שילה ו"זאב" (יעקב פרקש). ישראל, 1965-1973 בקירוב.

אוסף עשיר הכולל קריקטורות העוסקות באופן מתוחכם וביקורתי במגוון נושאים - אקטואליים, פוליטיים וחברתיים - אשר העסיקו את העיתונות הישראלית היומית ואת אזרחי מדינת ישראל במהלך שנות ה-60 וה-70, פרי עטם של כמה מבחירי הקריקטוריסטים הישראליים. הקריקטורות באוסף שלפנינו פורסמו בעיתוני "דבר" ו"הארץ", ועוסקות, בין היתר, במלחמת ההתשה, באמברגו הצרפתי על ישראל, בבחירות לכנסת השישית, במיתון הכלכלי של שנות ה-60, ביחסי בן-גוריון ולוי אשכול, באי-סדרים במערכת הבריאות וב"קול ישראל", ביחסי גולדה מאיר ונשיא ארה"ב ניקסון, במלחמת ששת הימים, ביחסי ישראל-גרמניה, בשיחות השלום במזרח התיכון (תכנית רוג'רס), וכן בנושאים בינלאומיים דוגמת מלחמת וייטנאם, הפיצול הסיני-סובייטי, ההפיכה הצבאית בעיראק, ועוד.

האוסף כולל:

- כ-237 קריקטורות (228 מהן חתומות) מאת אדר דריאן (1931-2015) קריקטוריסט, מעצב גרפי ומאייר יליד רומניה, זוכה פרס "עיפרון הזהב" לשנת 2012.
- כ-59 קריקטורות (חתומות) מאת יעקב שילה (יליד גדרה, 1937), קריקטוריסט ומאייר, זוכה פרס "עיפרון הזהב" לשנת 2009.
- כ-24 קריקטורות (חתומות) מאת "זאב" - יעקב פרקש (1923-2002), קריקטוריסט ומאייר, חתן פרס סוקולוב לעיתונות (1981) ופרס ישראל לתקשורת ולעיתונות (1993).
- מספר קריקטורות לא מזהות (אחת מהן מאת גרשון אפפל).
- בשולי הקריקטורות מופיעות הנחיות לדפוס (בעט ובעפרון) וכן חותמות דיו של העתונים בהם התפרסמו.

סה"כ כ-320 קריקטורות. גודל משתנה, 14.5x21.5 ס"מ בקירוב עד 25x35 ס"מ בקירוב. מצב כללי טוב. בחלקן כתמים (חלקם כתמי דיו מעבודות ההכנה לדפוס), סימני קיפול וקמטים. פיסות נייר מודבקות (במקור) ורישומים בעט ובעפרון.

פתיחה: \$3500

הערכה: \$5000-8000

193c

193e

193d

193. Large Collection of Original Caricatures – Leading Israeli Caricaturists, 1960s-70s

A collection of about 320 original caricatures (ink on paper), by the illustrators and caricaturists Adar Darian, Ya'akov Shilo and "Ze'ev" (Ya'akov Farkash). Israel, ca. 1965-1973.

A rich collection of caricatures depicting in a sophisticated and critical manner a variety of subjects – current, political and social – which preoccupied the Israeli daily newspapers and Israeli citizens during the 1960s-70s, created by some of the leading Israeli caricaturists.

The collection includes caricatures that were published in the newspapers "Davar" and "Haaretz" and deal, among other things, with the War of Attrition, The French embargo on Israel, elections to the sixth Knesset, the 1960s economic recession, the relationships between Ben-Gurion and Levi Eshkol, irregularities concerning the health system and "Kol Israel", the relationships between Golda Meir and President Nixon, the Six Day War, Israel-Germany relations, peace talks in the Middle East (Rogers Plan), as well as international issues such as the Vietnam War, the Chinese-Soviet Split, Military coup d'état in Iraq, and more.

The collection includes:

- About 237 caricatures (228 are signed) by Adar Darian (1931-2015), Israeli caricaturist, graphic designer and illustrator, born in Romania, winner of the "Golden Pencil" award for 2012.
- About 59 caricatures (signed) by Ya'akov Shilo (born in Gedera, 1937), caricaturist and illustrator, winner of the "Golden Pencil" award for 2009.
- About 24 caricatures (Signed) by "Ze'ev" – Ya'akov Farkash (1923-2002), caricaturist and illustrator, winner of the Sokolow Journalism Award (1981) and Israel Prize for Communications and Journalism (1993).
- A number of unidentified caricatures (one by Gershon Apfel).

On the margins of the caricatures appear instructions for the printer (in pen and pencil) as well as ink-stamps of the newspapers in which they were published.

Total of about 320 caricatures. Size varies, approx. 14.5×21.5 cm to approx. 25×35 cm. Good overall condition. Stains to some (among them ink stains from preparations for print), folding marks and creases. Pasted pieces of paper (original). Pen and pencil inscriptions.

Opening price: \$3500

Estimate: \$5000-8000

194b

194a

194. עשרים וחמישה תצלומים מביקור קיסר גרמניה וילהלם השני בארץ ישראל, 1898

ההיערכות לביקורו של הקיסר בארץ ישראל החלה כבר בקיץ 1898, וכללה פעולות נקיון נרחבות, שיפור ושיפוץ של תשתיות, מתיחת קו טלגרף חדש, ועוד. לקראת הגעתו של הקיסר לירושלים הורחבו מספר דרכים בעיר, ואף נפרץ פתח בסמוך לשער יפו, על מנת לאפשר מעבר למרכבתו של הקיסר. נוסף על כך, רחובות העיר, ובפרט האזור סביב רחוב הנביאים (שם עתיד היה להיבנות מחנה האוהלים של הקיסר ופמלייתו) קושטו בדגלי גרמניה והאימפריה העות'מאנית ובשערי כבוד ניידים.

במהלך ביקורו בירושלים, אשר עיקרו היה טקס חנוכת כנסיית הגואל, ביקר הקיסר גם במושבה הגרמנית, בהר הזיתים, ברובע הנוצרי, בעירייה, ובמקומות נוספים, ובין היתר, נפגש עם תיאודור הרצל. את סיוריו ערך עם רעייתו (הקיסרית אוגוסטה ויקטוריה), ללא פמליה גדולה, על גבי סוס או מרכבה, כשבעקבותיו נעו בירושלים תהלוכות אישים פחותים בדרגה, מלווים בגדודי פרשים וקאוואסים (שומרי ראש טקסיים באימפריה העות'מאנית). רבים הגיעו לירושלים לקראת הביקור ושכרו מקומות על גגות ועל מרפסות בתים ברחובות בהם עתידות היו לעבור התהלוכות.

עשרים וחמישה תצלומים. גודל משתנה, גודל ממוצע: 12x16.5 ס"מ בקירוב. מצב כללי טוב. כתמים. פגמים קלים (בעיקר בשוליים ובלוחות הנייר). קרע חסר קטן בפניה העליונה של אחד מהם.

פתיחה: \$2500

הערכה: \$6000-10,000

עשרים וחמישה תצלומים המתעדים את ביקורו של הקיסר וילהלם השני בירושלים ובמזרח התיכון, בשנת 1898. ירושלים, בית לחם, יפו, בירות, בעלבכ ומקומות נוספים, [1898].

בין התצלומים: תצלום של הקיסר ופמלייתו, רכובים על סוסים, חוצים את אחד משערי הכבוד הניידים אשר הוקמו לכבוד הביקור; תצלומים של הקיסר ופמלייתו, מלווים חיילי משמר עות'מאניים, מגיעים להר הזיתים; תצלום של הקיסר במסדר כבוד על הר ציון, בסמוך לחומות ירושלים (שטח אדמה בהר זה הוענק לקיסר במתנה מידי הסולטן עבדול חמיד השני, ועליו הוקמה כנסיית הדורמציון); תצלום הקיסר רכוב על סוס, בסמוך למחנה אוהלים שהוקם עבור בירושלים; וכן תצלומים של הכותל המערבי, קבר רחל, יפו, פמליית הקיסר עוזבת את ארמון "הסראי הגדול" בבירות, תחנת רכבת בין בירות לדמשק, מסילת רכבת ליד העיר מועלקה, ומקומות נוספים. התצלומים מודבקים בצד האחורי ללוחות נייר עבים ומתוארים בכתב-יד על גבי הלוחות (גרמנית). בשוליהם מופיעה חותמת הטבעה (חלשה): "Th. Jürgensen. S. M. Y. Hohenzollern". 1901, "חותמתו של תיאודור יורגנסן, צלמה של משפחת הקיסר אותן השנים. מרבית התצלומים ממוספרים בלוח.

במהלך החודשים אוקטובר-נובמבר 1898 ביקר קיסר גרמניה וילהלם השני בערי האימפריה העות'מאנית - ביירות, קונסטנטינופול, ירושלים, חיפה ויפו. מסע זה, אשר מטרתו העיקריות היו חיזוק השלטון העות'מאני ותמיכה במעמדה של הכנסייה הפרוטסטנטית, נחשב לאחד האירועים המרכזיים והמשפיעים ביותר בתולדות ארץ ישראל במאה ה-19.

194d

194c

194. Twenty Five Photographs – Visit of the German Emperor Wilhelm II to Palestine, 1898

Twenty five photographs of the visit of Emperor Wilhelm II in Jerusalem and the Middle East, in 1898. Jerusalem, Bethlehem, Jaffa, Beirut, Baalbek and other locations, [1898].

Among the photographs: a photograph of the Emperor and his entourage, on horseback, passing through one of the portable gates of honor erected for the visit, accompanied by Ottoman honor guard soldiers, arriving at the Mount of Olives; photograph of the Emperor attending an honor parade on Mount Zion, near the walls of Jerusalem (land on Mount Zion was presented as a gift to the Emperor by the Sultan Abdul Hamid II, and the Abbey of the Dormition was erected on that area); photograph of the Emperor on horseback, by a tent camp erected for him in Jerusalem; photographs of the Western Wall, Rachel's Tomb, Jaffa, the entourage of the Emperor departing the Grand Serai palace in Beirut, railway station between Beirut and Damascus, railway next to the town of Muallaq, and other places. The photographs are mounted on thick paper plates and are titled by hand on the plates (German). On the margins appears an embossed stamp (weak): "Th. Jürgensen. S. M. Y. Hohenzollern 1901", stamp of Theodor Jürgensen, photographer of the imperial family in those years. Most of the photographs are numbered in the plate.

During October-November 1898 the German Emperor Wilhelm II visited the cities of the Ottoman Empire - Beirut, Constantinople, Jerusalem, Haifa and Jaffa. This journey, whose main goals were strengthening the Ottoman rule and supporting the Protestant Church, is considered one of the central and most important events in the history of Palestine in the 19th century.

Preparations for the Emperor's visit to Palestine already began in the summer of 1898, including major renovations and cleaning projects, improving and renovating infrastructures, installing a new telegraph line, and more. In anticipation of the Emperor's arrival in Jerusalem a number of roads in the city were widened, and an opening in the wall was even cut near Jaffa Gate, to allow the emperor's carriage to pass. In addition, the city's streets, particularly in the area surrounding HaNevi'im Street (where a tent camp for the Emperor and his entourage was to be pitched), were decorated with the flags of Germany and the Ottoman Empire and with portable gates of honor.

During his visit to Jerusalem, culminating in the ceremonial dedication of the Church of the Redeemer, the Emperor also visited the German Colony, the Mount of Olives, the Christian Quarter, the Municipality, and other places, and, among other things, met with Theodor Herzl. He toured the city with his queen consort (Empress Augusta Victoria), without a major entourage, on horseback or by carriage, followed by processions of persons of lesser rank and accompanied by mounted regiments and Kawas guards (Ottoman ceremonial guards). Many tourists arrived in Jerusalem ahead of the visit, renting spots on roofs and balconies on streets where the processions were to pass.

Twenty five photographs. Size varies, average size: approx. 16.5 x 12 cm. Good overall condition. Stains. Slight defects (mostly to margins and to paper plates). Small open tear to top corner of one.

Opening price: \$2500
Estimate: \$6000-10,000

195b

195a

195. שישה תצלומים של חברון ושל פנים מערת המכפלה, המאה ה-19

Vue Générale d'Hebron – General view of Hebron .6
 [מראה כללי של חברון], תצלום מאת הצלם פליקס בונפיס. [1880 בקירוב].
 חתום ומתואר בלוח. 28x21.5 ס"מ. מצב טוב. קמטים. קרעים קלים בשוליים, מחוזקים בנייר דבק. מעט כתמים.

הצלם הארמני גאראבד קריקוריאן (1847-1918/20) יליד איזמיר, הגיע לארץ ישראל בגיל צעיר, למד בסמינר הארמני לכמרים בירושלים והשתלם בצילום אצל הצלם גרבידיאן (Garabedian), צלם הפטריארכיה הארמנית (ולימים הפטריארך). בשנת 1885 פתח קריקוריאן את חנות הסטודיו הראשונה בירושלים (ברחוב יפו). בין היתר, תיעד באופן רשמי את ביקור הקיסר הגרמני בירושלים ב-1898 ושימש כמורה לצלמים ח'ליל ראעד ויעקב בן-דוב.

תצלומיו של קריקוריאן המתעדים את פנים מערת המכפלה ואת המבנה הניצב עליה אינם מתועדים בספרות המחקר אודות הצילום בארץ ישראל במאה ה-19.

פתיחה: \$1500
 הערכה: \$4000-6000

שישה תצלומים המציגים את העיר חברון ואת מערת המכפלה. [חברון-ירושלים, המחצית השנייה של המאה ה-19].

תצלומים נדירים המציגים את פנים מערת המכפלה בעשורים האחרונים של המאה ה-19 וכן את המבנה הניצב על המערה, שנבנה בתקופת בית שני. לפי המסורת, המערה היא מקום קבורתם של אדם וחוה, אברהם, יצחק, יעקב, שרה, רבקה ולאה, והיא מהמקומות הקדושים ביותר ליהדות (וגם לאסלאם). במבנה פועלים כיום, גם בית-כנסת וגם מסגד). בשנת 2017 הכריזה אונסק"ו על העיר העתיקה של חברון ועל מערת המכפלה בפרט כאתר מורשת עולמי.

1-2. שני תצלומים המציגים את פנים מערת המכפלה, מאת הצלם גאראבד קריקוריאן. [שנות ה-70 של המאה ה-19 בקירוב]. חתומים בלוח: G. Krikorian.

27.5x21.5 ס"מ. מצב טוב. קמטים. קרעים קלים בשוליים.
 3-5. שלושה תצלומים המציגים את המדרגות העולות למערת המכפלה ומראה כללי של העיר חברון ושל המבנה הניצב על המערה. כפי הנראה, צולמו בידי הצלם גאראבד קריקוריאן (אינם חתומים). [שנות ה-70 של המאה ה-19 בקירוב].
 27.5x21.5 ס"מ. מצב טוב. קמטים. קרעים קלים בשוליים. מעט כתמים.

195c

196a

196. אוסף תצלומים של הצלם שמואל יוסף שווייג - תצלומים משנותיו הראשונות בארץ ישראל, שנות ה-20

158 תצלומים שצולמו בידי הצלם שמואל יוסף שווייג. ארץ ישראל (תצלומים בודדים מסוריה ומנחל ארנון שבירדן), (שנות ה-20). שמואל יוסף שווייג (שווייג; 1902-1984) - מבכירי צלמי ארץ ישראל בשנות ה-20 וה-30 של המאה ה-20. נולד בטרנפול, גליציה, והשתלם בצילום בווינה ובלונדון. בשנת 1922 עלה לארץ ישראל. החל משנת 1925 עבד כצלם בשירות קק"ל והוציא במצלמתו את התפתחותה של ארץ ישראל ואת נופיה. הקים סטודיו לצילום ברחוב הנביאים בירושלים ואצר את מחלקת הצילום של מוזיאון רוקפלר. כמו כן, עסק בצילום ארכיאולוגי, צילם בשירות משטרת המנדט וניהל את מחלקת התצלומים של הסוכנות היהודית. אוסף התצלומים שלפנינו כולל תצלומים רבים אשר צולמו בשנותיו הראשונות של שווייג בארץ ישראל, חלקם בשחור-לבן וחלקם בגוון ספיה. חלק מהתצלומים ממוספרים ומתוארים בכתב-יד (בחזית או מאחור, כפי הנראה בכתב ידו של שווייג). בתצלומים בודדים מופיע שמו של הצלם (חתום בלוח). חלק מהתצלומים נדפסו גם בתיקיית התצלומים "ירושלים" שהוציא לאור שווייג בשנות ה-20, כגלויות בהוצאת "האחים אליהו" בשנות ה-20 וה-30, וכגלויות בהוצאת "סטימצקי", כחלק מ"תערוכת צלומים אמנותיים ממראות הארץ" של שווייג, בשנות ה-30.

בין התצלומים: ביקור הברון רוטשילד בארץ ישראל (1925), הוציב העלוין הרברט סמואל יחד עם פועלים וחלוצים, מנחם אוסישקין נואם בטקס, פנורמה של עפולה (מורכבת מארבעה תצלומים), היקב בזכרון יעקב, בית הכנסת ברחובות, הקמת עמוד חשמל בטבריה, מפל התנור סמוך למטולה, בית החרושת "סיליקט" בתל-אביב, "התערוכה והיריד למען תוצרת הארץ" ומספר תצלומים נוספים מתל-אביב, בית כנסת ר' יוחנן בן זכאי בירושלים, תצלומי נוף של ירושלים מזוויות שונות ותצלומים של הכותל המערבי וקבר רחל, בתים, רחובות וסמטאות בחיפה, מערת אליהו בהר הכרמל ותצלומי נוף מסביבות חיפה, הכרמל, עמק זבולון, בקעת גינוסר, הירדן, ירחו וים המלח, המוסד החינוכי "כפר ילדים" (נוסד 1922, כיום בתחום העיר עפולה), חמי טבריה וקבר ר' מאיר בעל הנס, בית אלפא, עין חרוד, דגניה, ראש פינה, מטולה, "גבעת החוצבים" של גדוד העבודה בין כפר גלעדי ומטולה, מספר תצלומים המתעדים את הקמת המושב "כפר חסידים" בעמק זבולון ואת שנותיו הראשונות, תעלות השקיה וניקוז, ייבוש ביצות בעמק זרעאל, קטיף תפוזים ואריזת תפוזים, כינוס סופרים ואמנים עבריים בקריית ענבים, ועוד. גודל משתנה. גודל ממוצע 15x10 (חלקם קטנים או גדולים יותר). מצב משתנה. בחלקם קרעים חסרים בשוליים, קמטים, כתמים ומפגעי רטיבות. פגמים וקרעים בצד האחורי של חלק מהתצלומים כתוצאה מהדבקות ישנות (על פי רוב, משוקמים שיקום מקצועי).

פתיחה: \$2000

הערכה: \$5000-8000

195. Six Photographs of Hebron and of the Cave of the Patriarchs Interior, 19th Century

Six photographs portraying Hebron and the Cave of the Patriarchs. [Hebron-Jerusalem, second half of 19th century].

Rare photographs portraying the interior of the Cave of the Patriarchs in the last decades of the 19th century as well as the structure on top of the cave, built during the Second Temple period. According to tradition, the cave is the burial site of Adam and Eve, Abraham, Isaac, Jacob, Sarah, Rebecca and Leah, and is one of the holiest sites in Judaism and Islam (both a synagogue and a mosque exist there). In 2017 UNESCO declared the old city of Hebron and the Cave of Patriarchs in particular as a world heritage site.

1-2. Two photographs of the cave interior, by the photographer Garabed Krikorian. [Ca.1870s]. Signed in the plate: G. Krikorian.

27.5 x 21.5 cm. Good condition. Creases. Small tears at margins.

3-5. Three photographs depicting the stairs leading up to the cave and a general view of the town of Hebron and the structure on top of the cave. Possibly taken by Garabed Krikorian (not signed). [Ca. 1870s].

27.5 x 21.5 cm. Good condition. Creases. Slight tears at margins. Some stains.

6. Vue Générale d'Hebron - General view of Hebron, photograph by the photographer Felix Bonfils. [Ca. 1880]. Titled and signed in the plate.

28x21.5 cm. Good condition. Creases. Small tears at margins. Repaired with adhesive tape. Some stains.

The Armenian photographer Garabed Krikorian (1847-1918/20) was born in Izmir and arrived in Palestine at an early age. Studied in the Armenian Seminary for Priests in Jerusalem and learned photography with the photographer Garabedian, photographer of the Armenian Patriarchate (and later the Patriarch). In 1885 Krikorian opened the first studio in Jerusalem (on Jaffa Street). Among other things, he officially documented the visit of the German Emperor in Jerusalem in 1898 and taught the photographers Khalil Raad and Ya'akov Ben-Dov.

Krikorian's photographs documenting the Cave of Patriarchs interior and the structure on top of the cave are not recorded in literature about photography in Palestine in the 19th century.

Opening price: \$1500

Estimate: \$4000-6000

196. Collection of Photographs by Photographer Shmuel Yosef Schweig – Photographs from his First Years in Palestine, 1920s

158 photographs by photographer Shmuel Yosef Schweig. Palestine (few photographs from Syria and River Arnon in Jordan), [1920s].

Shmuel Yosef Schweig (1902-1984) – one of the leading photographers in Palestine in the 1920s-30s. Schweig, born in Tarnopol, Galicia, studied photography in Vienna and in London. Immigrated to Palestine in 1922. In 1925 started to work as a photographer for JNF and documented through his camera the development of Palestine and its views. Schweig opened a photography studio on Hanevi'im street in Jerusalem and served as curator of the Rockefeller Museum photography department. He was also involved in archaeological photography, photographed for the Mandate Police and headed the photography department of the Jewish Agency.

The collection offered here encompasses numerous photographs from Schweig's first years in Palestine, some in black and white and some sepia. Some photographs are numbered and titled by hand (on front or on verso, apparently in Schweig's handwriting). On a number of photographs appears the photographer's name (in the plate). Part of the photographs were printed in the folder "Yerushalem" published by Schweig in the 1920s, as postcards issued by "Eliyahu Brothers" in the 1920s-30s, and as postcards published by "Steimatzky" as part of "Artistic Photographs of the Country's Views" exhibition in the 1930s.

Among the photographs: visit of Baron Rothschild in Palestine (1925), High Commissioner Herbert Samuel with workers and pioneers, Menachem Ussishkin delivering a speech in a ceremony, panorama of Afula (consisting of four photographs), winery in Zichron Ya'akov, synagogue in Rehovot, building an electric pole in Tiberias, Tanur waterfall near Metula, "Silicat" factory in Tel-Aviv, "Exhibition and Fair for Promoting Local Products", and a number of additional photographs from Tel-Aviv, R. Yohanan Ben Zakai synagogue in Jerusalem, landscape photographs from Jerusalem, from different angles and photographs of the Western Wall and Rachel's Tomb, houses, streets and lanes in Haifa, Eliyahu's Cave in Mount Carmel and views in the vicinity of Haifa, Mount Carmel, Zebulun valley, Genosar valley, the Jordan River, Jericho and the Dead Sea, "Kfar Yeladim" educational institute (established in 1922, presently in Afula), Tiberias hot springs and grave of R' Meir Baal Haness, Beit Alfa, Ein Harod, Degania, Rosh Pina, Metula, "Givat Hachotzvim" of G'dud Ha'avodah between Kfar Giladi and Metula, a number of photographs documenting the establishment of Kfar Hasidim in Zebulun valley and its first years, irrigation and drainage tunnels, drying swamps in Jezreel valley, picking oranges and packaging oranges, a convention of Hebrew authors and artists in Kiryat Anavim, and more.

196b

196c

196d

Size varies. Average size: 10x15 cm (some smaller or larger). Condition varies. Tears at margins of some photographs, creases, stains and dampstains. Defects and tears to back of some photographs caused by old pasting (mostly professionally restored).

Opening price: \$2000

Estimate: \$5000-8000

197b

197a

197. אוסף תצלומים של הצלם צדוק בסן – "עץ חיים" / "מושב זקנים" / תצלומי סטודיו מוקדמים

היתומות הכללי" על יד הכותל המערבי, תלמידים בתלמוד תורה "עץ חיים", ילדים משחקים בחצר בשכונת "מאה שערים", זקנים בחדרם ב"מושב זקנים", טקס פתיחת "בית הלפרין" (מבנה נוסף ל"מושב זקנים") בנוכחות הרב יעקב מאיר, תצלום של הרב יוסף חיים זוננפלד, תצלומים משפחתיים ותצלומי סטודיו - חלקם בתחפושות - של בני משפחות זק"ש וברדקי מירושלים ושל משפחות אחרות, תצלומים מטיל בנהר הירדן, ביריחו ובים המלח, תצלומים קבוצתיים של תלמידים במוסדות חינוך תורניים בירושלים, ועוד.

גודל משתנה, 14x9 ס"מ עד 17x22.5 ס"מ בקירוב. 22 מהתצלומים בגודל גלויה וחלקם אף מחולקים בצדם האחורי לשימוש כגלויה. 11 מהתצלומים מוצמדים ללוחות קרטון. מצב כללי טוב, משתנה. קרעים בפינות כמה מהתצלומים ולוחות הקרטון (חלקם משוקמים).

פתיחה: \$1800
הערכה: \$4000-6000

37 תצלומים שצולמו בידי הצלם צדוק בסן (באסאן). ירושלים ומקומות אחרים בארץ ישראל, [ראשית המאה ה-20 עד שנות ה-30; מרבית התצלומים משנות העשרה וה-20].

צדוק בסן (1882-1956), הצלם היהודי הראשון שנולד בארץ ישראל ו"צלם החצר" של קהילת היישוב בירושלים. למד בישיבת "עץ חיים" ובמקביל התנסה בציור ולמד צילום אצל הצלם אדלשטיין. בשנת 1900 - בגיל 18 שנים בלבד - רכש את הסטודיו של הצלם ישעיהו רפאלוביץ' בעיר העתיקה, ומאוחר יותר פתח "צלמניה" משלו ברחוב החבשים. בסן תיעד בעיקר את חיי היישוב הישן ואת מוסדותיו: ישיבות, בתי יתומים, בתי תמחוי, בתי חולים ובתי קברות ואף הרבה לצלם משפחות ודיקונאות של רבנים.

האוסף שלפנינו כולל תצלומים מהעשורים הראשונים של המאה ה-20, ביניהם כאלה אשר צולמו בראשית דרכו של בסן כצלם, ובמגוון נושאים. כולם נושאים את חותמת הצלם (מוטבעת בפינת התצלום, מוטבעת בפינת הקרטון או מופיעה בצדם האחורי של התצלומים).

בין התצלומים: חבורת זקנים לומדים משניות, ילדות מ"בית

197d

197c

198a

198. כ-1500 תצלומי אוויר של ארץ ישראל - מבצע המיפוי המנדטורי של ארץ ישראל - 1944-1945

כ-1,500 תצלומי אוויר של ארץ ישראל, שנעשו בידי מטוסי "חיל האוויר המלכותי", במסגרת מבצע המיפוי של ארץ ישראל. 1944-1945. כפי הנראה, נעשו התצלומים שלפנינו במסגרת סקר המיפוי הקרטוגרפי של המנדט האנגלי - המבצע הראשון מסוגו לצילום שיטתי של כל ארץ ישראל מן האוויר. הטיסות נערכו לקראת סוף מלחמת העולם השנייה, בשנים 1944-1945, כאשר מטוסים רבים של הצבא האנגלי חנו בבסיסי הארץ ואפשרו את מבצע הצילום הגדול. התוצאה - אלפי תצלומים של כל חלקי הארץ, שמשא גם למיפוי הראשוני של מדינת ישראל, והיא כוללת תיעוד מעניין של הארץ לפני מאורעות מלחמת העצמאות: כפרים ויישובים שחרבו במלחמה, ערים ומושבים עבריים בתחילת דרכם, דרכים עיקריות של אותן השנים, נופים לא מיושבים, שדות תעופה, מחנות צבאיים ומראות נוספים. התצלומים שלפנינו הנם מחלקה הצפונית של הארץ, ונראים בהם, בין היתר, היישובים כפר תבור; כפר גלעדי; עין שמר; גן השומרון; פרדס חנה; כרכור; אל מלכיה (כיום קיבוץ מלכיה); הכפרים הערביים בלידה, נוריס, אל מזר, לג'ון, אושריפה, ומקומות נוספים. בשוליים התחתונים של כל אחד מהתצלומים רשומים גובה הטיסה, התאריך, מספרו הסידורי של התצלום, ונתונים טכניים נוספים (בלוח, בכתב-יד).

בנוסף, מופיעים על גבי חלק מן התצלומים סימונים שונים בעפרונות צבעוניים, של אדמות ושטחים חקלאיים, מחולקים על פי טיב האדמה ואפשרויות הפיתוח. התצלומים ארוזים בתוך שישה קלסרים, שעל שדרותיהם כותרות שונות בכתב-יד: "המרכז לחקר בנייה כפרית", "התיישבות ופיתוח", "תכנון אזורי" וכותרות נוספות, וכפי הנראה שמשו גוף שעסק בהתיישבות או מחקר.

בצד האחורי של מרבית התצלומים מופיעה חותמת הדיו: "מחלקת צילום אוויר, חיל אוויר לישראל" (שמה הראשון של יחידת פענוח תצלומי האוויר בצה"ל, שהוקמה בשנת 1948), ובחלקם מופיעים רישומים בכתב-יד: שמות של כפרים ויישובים ונקודות ציון.

כ-1,500 תצלומים, 24x24 ס"מ בקירוב (חלק מהתצלומים מעט גדולים או קטנים יותר). מצב משתנה. מצב כללי טוב-בינוני. קמטים, כתמים ופגמים (בעקר בשוליים ובצדם האחורי). תצלומים ספורים במצב בינוני-גרוע, עם קרעים וקרעים חסרים.

פתיחה: \$8000
הערכה: \$10,000-15,000

197. Collection of Photographs by Tsadok Bassan - "Etz Haim" / "Moshav Zekenim" / Early Studio Photographs

37 photographs by the photographer Tsadok Bassan. Jerusalem and other places in Palestine. [early 20th century - 1930s; most photographs are from the 1910s and 1920s].

Tsadok Bassan (1882-1956), first Jewish photographer born in Palestine and the "court photographer" of the Old Yishuv community in Jerusalem. Studied in "Etz Haim" Yeshivah, and at the same time attempted to paint and learned photography with the photographer Edelstein. In 1900 - at the young age of 18 - he purchased the studio of the photographer Yeshayahu Rephaelovich in the Old City, and later opened a studio - "Zalmaniya" - of his own, on Ethiopia street. Bassan documented mainly the life of the Old Yishuv and its institutions: Yeshivahs, orphanages, soup-kitchens, hospitals, cemeteries and photographed quite often families and portraits of rabbis.

This collection includes photographs from the first decades of the 20th century, among them some which were taken when Bassan just started his career as a photographer, and on a variety of subjects. All of the photographs bear the photographer's stamp (some embossed on the corner, some embossed on the cardboard corner and some appear on the back of the photographs). Among the photographs: a group of elderly people studying Talmud, girls from "Beit HaYetomot HaKlali" near the Western Wall, students in Talmud Torah "Etz Haim", children playing in a yard in "Mea Shearim", elderly people in their room in "Moshav Zekenim", opening ceremony of "Beit Halperin" (additional building for "Moshav Zekenim") in the presence of Rabbi Ya'akov Meir, photographs of Rabbi Yosef Haim Sonnenfeld, family photographs and studio photographs - some in costumes - of Zaksh and Bardaki families from Jerusalem and other families, photographs from a journey to the Jordan River, to Jericho and the Dead Sea, group photographs of students in religious schools in Jerusalem, and more.

Size varies, approx. 9 x 14 to 22.5 x 17 cm. 22 photographs are of a postcard size and some are even divided on the back to be used as a postcard. 11 photographs are attached to cardboard sheets. Good overall condition, varies. Tears at corners of a number of photographs and cardboard sheets (some repaired).

Opening price: \$1800
Estimate: \$4000-6000

198c

198b

198. About 1500 Aerial Photographs of Palestine – Mandatory Mapping Project of Palestine – 1944-1945

About 1500 aerial photographs of Palestine, photographed by the Royal Air Force aircrafts, in the framework of the mapping project of Palestine, 1944-1945.

These photographs were taken, most probably, as part of the mapping project performed by the British Mandate administration – the first project of its kind – photographing Palestine from the air.

Towards the end of World War II, in the years 1944-1945, numerous aircrafts of the British Army were parking in Palestine and made it possible to carry out the extensive aerial photography operation. The result – thousands of photographs of Palestine, which were used for the first mapping project of Israel. The collection includes an interesting documentation of the country prior to the Independence War: villages and settlements which were destroyed during the war, newly established Jewish towns and settlements, main roads, non-populated landscapes, airports, army camps and more.

The photographs show the northern part of Palestine, and depict, among others, the settlements Kfar Tabor; Kfar Giladi, Ein Shemer; Gan HaShomron; Pardes Hannah; Karkur; Al Malkiya (present day Kibutz Malkiya); the Arab villages Balida, Nuris, Al-Mazar, Lajun, and other locations. On the bottom margins of

each photograph appear the height of flight, date, serial number of the photograph, and other technical data (in the plate, written by hand).

In addition – some markings with color crayons appear on some of the photographs, marking lands and agricultural areas, divided by kind of soil and development options. The photographs are placed in six filing folders, with various titles, written by hand, on the spine: "Center for study of rural construction"; "Settlement and Development", "regional planning", and other titles, and served most probably an entity engaged in settlement or in research.

On the back of most photographs appears an ink-stamp: "Aerial photography department, Israel Air Force" (first name of IDF aerial photographs deciphering unit, founded in 1948), and on some appear handwritten inscriptions: names of villages, settlements and datum points.

About 1500 photographs, approx. 24 x 24 cm (some photographs are larger or smaller). Condition varies. Good-fair overall condition. Creases, stains and damages (mostly at margins and on the back). A number of photographs are in fair-poor condition, with tears and open tears.

Opening price: \$8000

Estimate: \$10,000-15,000

199

199. Abel Pann – The Three Patriarchs

The Three Patriarchs, painting by Abel Pann.

Pastel on paper; signed and titled "Etude pour Les Patriarches" [Etude for "The Patriarchs"].

The painting depicts the Three Patriarchs in profile – old Abraham, Isaac at his best years and young Jacob. The head of Abraham is leaning downward, while Isaac and Jacob are gazing at the horizon. Abel Pann (1883-1963), born in Russia, studied first with the artist Yehuda Pen (Marc Chagall's teacher), continued his studies in the Academy for Fine Arts in Odessa and worked in Paris. Arrived in Palestine in 1913 to teach in Bezalel, but one year later, while arranging his matters in France, World War I broke out and being a citizen of a hostile nation he was not permitted to return to Palestine; finally he returned in 1921, and it is in Palestine that he created his important body of work, the Bible paintings.

Approx. 60 x 40 cm, good condition. Framed: 80 x 66 cm. Unexamined out of frame.

Opening price: \$14,000

Estimate: \$18,000-22,000

199. אבל פן – שלושת האבות

שלושת האבות, ציור מאת אבל פן.

פסטל על נייר; חתום ומתואר: "Etude pour Les Patriarches" [רישום הכנה ל"האבות"].

בציור נראית צדודיתם של שלושת האבות – אברהם הזקן, יצחק במיטב שנותיו ויעקב הנער. ראשו של אברהם שמוט, בעוד יצחק ויעקב נועצים מבטם הרחק באופק.

אבל פן (1883-1963), יליד רוסיה, למד תחילה אצל האמן יהודה פן (מורו של מארק שאגאל), המשיך בלימודיו בבית הספר לאמנויות יפות באודסה ופעל בפריז. בשנת 1913 הגיע לארץ ישראל כדי להורות ב"בצלאל", אך שנה לאחר מכן, בעודו מסדיר את ענייניו בצרפת, פרצה מלחמת העולם הראשונה ובהיותו נתין האויב לא הורשה פן לשוב לארץ ישראל; בסופו של דבר חזר אליה רק בשנת 1921, ובה יצר את גוף העבודות החשוב שלו, תמונות התנ"ך.

60x46 ס"מ בקירוב, מצב טוב. נתון במסגרת 80x66 ס"מ. לא נבדק מחוץ למסגרת.

פתיחה: \$14,000

הערכה: \$18,000-22,000

200b

200a

200. אוסף ציורים ומכתבים מעזבונו של האמן פרנץ ויניגר (וינה, 1893 – ברלין, 1960) – ציורים ותצלומים ממסעותיו באתיופיה

הנראה, הספר לא ראה אור.) "dunklem Land, Durch Somali – und Oromoland" (כפי

• מפה של אתיופיה, מצוירת על גבי שקף.

• 28 רישומי סקיצה על גבי שקפים וניירות פרגמנט – חלקם עם הנחיות לצביעה.

כ-55 ציורים ורישומים בדיו ובצבעי מים, שנות ה-20 עד שנות ה-50 בקירוב:

• רישומי דיו על נייר – דיוקנאות וציורי נוף, חלקם חתומים. חלקם מתוארכים לשנת 1928.

• ציורים בצבעי מים – ציורי נוף, פרחים ודיוקנאות (ובהם דיוקן אביו של ויניגר).

כ-25 מכתבים שהוחלפו בין ויניגר לבין חברתו, הצלמת אליס האוסדורף (Alice Hausdorff) שהתגוררה בחיפה. שנות ה-50. גרמנית.

המכתבים מתעדים את חייו של ויניגר בברלין המזרחית. במכתבים מתוארים, בין היתר, קשייו הכלכליים של ויניגר, ומוזכרים בהם אמנים ואישים גרמנים עמם היה בקשר (ובהם וילי ברנדט ואמיל נולדה).

סה"כ כ-200 פריטים. גודל ומצב משתנים.

פתיחה: \$18,000

הערכה: \$20,000-30,000

אוסף ציורים, רישומי סקיצה, תצלומים ומכתבים מעזבונו של האמן פרנץ ויניגר (וינה, 1893 – ברלין, 1960), ובהם ציורי אקוורל מתקופת שהותו באתיופיה. [שנות ה-20 עד שנות ה-50 בקירוב].

פרנץ ויניגר (Franz Winniger, 1893-1960) נולד למשפחה יהודית בווינה, למד אמנות בווינה, פריז ומינכן והיה חבר בחוגים אינטלקטואליים בברלין בשנות ה-20. בשנים 1928-1937 בקירוב טייל ויניגר ברחבי אפריקה ואתיופיה, ותיעד את מסעותיו בציור ובצלום. לאחר עליית הנאצים לשלטון, עבר לאנגליה, ובתום המלחמה שב לגרמניה והשתקע בברלין המזרחית. ויניגר נפטר בברלין בשנת 1960, אחרי שנים של עוני תחת המשטר הסובייטי. לפניו אוסף גדול של ציורים, תצלומים ומכתבים מעזבונו של ויניגר. האוסף כולל, בין היתר:

למעלה ממאה תצלומים, ציורים וסקיצות המתעדים את מסעו של ויניגר לאפריקה ואתיופיה:

• 38 ציורי אקוורל בצבעים עזים, ברוח האקספרסיוניזם. בציורים נראים נופים ודמויות באתיופיה.

גודלם 36.5x43 ס"מ עד 57x76.5 ס"מ, והם חתומים בידי ויניגר.

• 58 תצלומים של אפריקה ואתיופיה, מודבקים לניירות עבים. לתצלומים מצורף דף מודפס במכונת כתיבה (בגרמנית) עם רשימת התצלומים (ברשימה מופיעים 60 תצלומים), וכותרת המעידה כי התצלומים נעשו עבור ספר מאת ויניגר בשם "Sonne uber"

200d

200c

200. Collection of Paintings and Letters from the Estate of the Artist Franz Winniger (Vienna, 1893-Berlin, 1960) – Paintings and Photographs from his Journeys to Ethiopia

Collection of paintings, sketches, photographs and letters from the estate of the artist Franz Winniger (Vienna, 1893-Berlin, 1960), including aquarelles from his stay in Ethiopia, [ca.1920s through the 1950s].

Franz Winniger (1893-1960) was born to a Jewish family in Vienna, studied art in Vienna, Paris and Munich and was a member in intellectual circles in Berlin in the 1920s. During the years 1928-1937 Winniger traveled through Africa and Ethiopia, and documented his travels in painting and photography. After Hitler's rise to power, he moved to England, and when the war ended he returned to Germany and settled in East Berlin. Winniger died in Berlin in 1960, after years of poverty under the Soviet regime.

Presented here is a large collection of paintings, photographs and letters from the estate of Winniger. The collection includes, among others:

More than one hundred photographs, paintings and sketches recording Winniger's journey to Africa and Ethiopia:

- 38 aquarelles in bright colors, in the spirit of expressionism. The paintings depict views and figures in Ethiopia. Size: 36.5x43 cm to 57x76.5 cm, signed by Winniger.
- 58 photographs from Africa and Ethiopia, mounted on thick sheets. A typewritten leaf is enclosed (in

German) with the list of photographs (in the list appear 60 photographs) and a title indicating that the photographs were taken for a book by Winniger, titled: "Sonne uber dunklem Land, Durch Somali – und Oromoland" (it seems that the book was not published).

- Map of Ethiopia, drawn on a transparency.
- 28 sketches on transparencies and on tracing paper – some with instructions for coloring.

About 55 paintings and drawings in ink and watercolor, ca. 1920s-1950s:

- Ink drawings on paper – portraits and views, some are signed. Some are dated 1928.
- Watercolor drawings – landscapes, flowers and portraits (among them a portrait of Winniger's father).

About 25 letters exchanged between Winniger and his friend, the photographer Alice Hausdorff, who lived in Haifa. 1950s. German.

The letters document Winniger's life in West Berlin. Mentioned in the letters, among others, are Winniger's economic difficulties, and German artists and public figures with whom he has been in touch (among them Willy Brandt and Emil Nolde).

Total of about 200 items. Size and condition vary.

Opening price: \$18,000

Estimate: \$20,000-30,000

פריט 197 - אוסף תצלומים של הצלם צדוק בסן - Collection of Photographs by Tsadok Bassan

הפלת היתומות אצל
בעד כל הנדיבים מחזיקי ותומכי המוסד „בית

„כותל המערבי“

ת היתומות הכללי בעה"ק ירושלם ת"ו

מכירה מס' 63 Auction No.

השתתפות טלפונית הצעה בכתב
 Phone Participation Absentee Bid

טופס הצעת מחיר לפריטים
Absentee / Telephone Bidding Form

כתובת Address

שם מלא Full Name

סלולרי Cellular

פקס Fax

טלפון Tel

ת.ז./דרכון ID/Passport No.

דואר אלקטרוני Email

תאריך Date

חתימה Signature

שובר שוויון Tiebreaker	* מחיר מירבי מוצע ב-\$ Max. Offered Price in US\$	שם ותיאור הפריט Name and Description of Item	מספר פריט Item No.

* Not including commission and VAT

* לא כולל עמלה ומע"מ

* Absentee bids must be placed by 2:00 pm on the day of the auction

* הצעות תתקבלנה רק עד השעה 14:00 ביום המכירה

* Absentee bids which do not fall on the increments may be lowered to the next acceptable increment

* הצעות שלא במדרגות המחיר תעוגלנה כלפי מטה

Instructions for Absentee Bidding:

This form is intended for those who wish to participate in the auction but cannot attend it in person and wish to place an absentee bid or for those who wish to participate by phone. Completing this form constitutes an order to Kedem Auction House Ltd. to purchase the listed lot/s on behalf of the bidder for the lowest price possible and never for more than the maximum amount indicated in the form.

Completing this form obligates the bidder to purchase the listed lot/s at the opening price in the event that no other bids on the lot/s were placed by other potential buyers. Kedem will do its best to place the bids as instructed but cannot accept liability for error or failure in doing so.

Bids are in accordance and subject to the conditions of purchase, as detailed at "terms of sale" section. Bids should be placed according to the following increments.

Buyers Premium: 23%.

I have read and agree to the terms of sale.

Bid Increments**מדרגות הצעת מחיר:**

מדרגה Increment	מחיר Current Bid
\$100	\$1,000-2,000
\$200	\$2,000-5,000
\$500	\$5,000-10,000
\$1,000	\$10,000-20,000
\$2,000	\$20,000-50,000
\$5,000	\$50,000-100,000
\$10,000	\$100,000-200,000
\$20,000	\$200,000+

הנחיות להגשת הצעת מחיר:

הטופס מיועד למבקשים להשתתף במכירה אך נבצר מהם מלהגיע או למבקשים להשתתף במכירה באמצעות הטלפון. מילוי הטופס מהווה הוראה של מגיש ההצעה לקדם - בית מכירות פומביות בע"מ לרכוש עבורו את הפריטים המופיעים בו, וזאת במחיר הנמוך ביותר האפשרי ובלבד שלא יעלה על המחיר המירבי המפורט להלן. מילוי הטופס מהווה התחייבות של מגיש ההצעה לרכוש את הפריט במחיר הפתיחה במקרה בו לא תהיה כל הצעה נוספת לרכישת הפריט מצד קונים אחרים. קדם תעשה כמיטב יכולתה למלא אחר ההוראות. אולם, לא תוטל עליה שום אחריות בגין אי ביצוע הוראות הצעת המחיר.

את ההצעה יש להגיש במדרגות קבועות עפ"י הטבלה שלהלן.

עמלת הקניה היא 23%.

הנני מאשר כי קראתי את תנאי המכירה המופיעים בקטלוג ואני מסכים להם.

תנאי מכירה

1. "קדם" – בית מכירות פומביות" (להלן "קדם") פועלת כשלושה מטעם מוכרי הפריטים המוצעים למכירה פומבית.
2. "קדם" תפיק קטלוג לכל מכירה (להלן: "הקטלוג") ובו יפורטו, בין היתר, המיטות המוצעים למכירה, מספריהם ומחירי המכירה שלהם. למען הסר ספק, הנתונים המופיעים בקטלוג נמדדו לשמש לצרכי מידע בלבד לקונה ואין בהם כל אחריות לגבי תאור, יחוס, בעלים קודמים, תקופה, מקור או כל נתון אחר. הזכיות על התמונות המופיעות בקטלוג שמורות ל"קדם".
3. המחירים אשר מופיעים ברשימת הפריטים, היום מחירי מינימום ואינם מהווים הערכה.
4. "קדם" תמנה אדם לתפקיד מנהל מכירה, שיהיה אחראי מטעמה, בין היתר, לעריכת המכירה הפומבית וניהולה.
5. מנהל המכירה שומר לעצמו את הזכות למונע השתתפות במכירה מאנשים שאינו מעוניין בהשתתפותם. למנהל המכירה הסמכות הבלעדית לקבוע מי זכה במכירה, לבטל מכירה של פריט כלשהו (גם אחרי מכירתו), או להעמידו מחדש למכירה זאת ע"י שקול דעתו הבלעדי. כל רשאי מנהל המכירה להוסיף או להוציא פריט מהמכירה, או לשנות נתונים לגבי פריט המוצג למכירה שתקבלו לאחר הדפסת הקטלוג.
6. השתתפות במכירה מותנית בקבלת שלטית ממוספת. הקונה בכוח יצטייד לפני המכירה, בשלטית ממוספת כאמור, אשר תשמשו לצורך הצבעה במכירה.
7. המכירה תתנהל בדולרים של ארה"ב.
8. "מחיר פטיש" לעניין המכירה הפומבית משמע הסכום הנקוב כהצעת קונה כוח שהצעתו נתקבלה ע"י תנאים אלה. מיד לאחר הקשת הפטיש והכרזת מספרו הסידורי של הקונה בכוח ע"י מנהל המכירה, תחיש הצעת הקונה בכוח כותקבלה והפריט שהוצג למכירה ייחנק לקניין של אותו קונה מימי ההצעה (להלן: "הקונה הזוכה"), בכפוף לביצוע מלא והחייבותו לתשלום ע"י הסכם זה. הקונה בכוח שהצעתו נתקבלה ישלם ל"קדם" בתוספת למחיר הפטיש, **מנלה (בתוספת מע"מ) בשיעור 23% עבור \$180,000 הרשומים שבכל פריט, 18% עבור הסכום שבין \$180,000 ל-\$1,000,000 שבכל פריט ו-12% עבור הסכום שמתעבר ל-\$1,000,000 שבכל פריט.** התשלום המלא יעשה מיד בסיום המכירה.
9. הסיכון בברירת מצוין שחזו פריט שיוצא על ידי קדם מחוץ לישראל, ולכן הוא כפוף לחוקי המס הישראליים וחיובי בתשלום מע"מ על מלא מחיר הפטיש ועמלת הקונה. עם זאת, אורח זו שיקנה את הפריט וביקש לייצא מחוץ לישראל באמצעות חברת השילוח העובדת עם קדם יהיה פטור מס זה.
10. ניתן לשלם בזמון שקלים או דולרים (עד \$25,000), המחאה (ש"ח או דולרים), כרטיס אשראי (עד \$25,000) או העברה בנקאית.
11. באחריות הקונה לדאוג להוצאת הפריטים שרכש, ישירות ממשרדי "קדם", או באמצעות שליח או חברת מלווים מטעמו. במקרה שהרכש ביקש, "קדם" תוכל, ללא אחריות מצידה, שלוח ולשלוח את הפריטים בתשלום מלא על חשבון הקונה. לתעריפי אריזה ושלוש יש

Terms of Sale

1. "Kedem" Public Auction House ("Kedem") acts as agent for sellers of items to be offered for sale to the public ("the Sellers").
2. "Kedem" will produce a catalogue for every sale ("The Catalogue"), which will include a list of items available at the sale, their serial numbers and opening prices. For the avoidance of doubt, information provided in the Catalogue, including opening prices, descriptions of items and any other information concerning the items, are solely for the purpose of information for potential buyers and are in no way to be construed as stand and/or obligation on behalf of "Kedem" and/or its employees and/or representatives. Kedem reserves all rights to the pictures that appear in the catalog.
3. "Kedem" will appoint a person as manager of the sale ("the Auctioneer") who will be responsible on its behalf for the execution and management of the auction.
4. The Auctioneer reserves the right to prevent participation in the auction of any person. The auctioneer reserves the right to determine the winner of each lot, to cancel the sale of any item (even after it's sold) or to re-enter it for sale, at his own discretion and at any stage whatsoever. The auctioneer also has the right to withdraw or add items to the sale and to add or withdraw from the Catalogue any information about an item to be offered in the auction on the basis of information received by "Kedem" after publication of the Catalogue.
5. In order to participate in the auction, a potential purchaser must obtain a numbered paddle before the auction which will enable him to bid at the auction.
6. The auction will be conducted using US Dollars as currency.
7. On the fall of the hammer and the acknowledgment of the numbered paddle of the offeror by the Auctioneer, the offeror's offer will be binding and will be considered to be accepted and title to the item will pass to the offeror whose offer was accepted ("the Purchaser"), subject to the fulfilment by the Purchaser of all payment obligations to "Kedem" as set out hereunder.
8. The amount mentioned in an offer at a sale by a Purchaser which is accepted (the Hammer Price) shall be paid to "Kedem" by the Purchaser, together with a commission ("the Commission") and Israeli VAT on commission only. **The commission per lot will be 23% of the hammer price up to and including \$180,000, 18% of the portion of the hammer price above \$180,000 up to an including \$1,000,000, and 12% of the portion of the hammer price above \$1,000,000.** Payment to "Kedem" shall be effected immediately upon the conclusion of the auction but, at any event, not later than seven days after the date of the auction.
9. The sign → by the opening price indicates an item that arrived from outside Israel and is subjected to the Israeli tax laws, meaning a **17% value added tax on the purchase price and the buyer's commission.** This tax will not be collected from foreign residents paying in foreign currency and exporting the item(s) via a shipper recognized by Kedem.
10. **Payment can be made in cash NIS or USD (up to \$25,000), NIS or USD check, credit card (up to \$25,000) or via bank wire transfer.**
11. It is the responsibility of the buyer to collect the purchased items directly from the offices of "Kedem," or have them collected by a delivery service or courier on his behalf. In certain cases in which a buyer so requests, "Kedem" can, at its sole discretion and without taking or accepting any responsibility for damages or loss, pack and ship the items to the buyer, provided the buyer pays in advance for the full cost of shipping and handling. The cost of

- shipping and handling varies according to type, size and weight of the package, the shipping method and the shipping destination. For further information about shipping methods and charges, please contact "Kedem".
12. An item which is priced in US dollars will be calculated in New Israel Shekels in accordance with the representative rate of exchange as published by Israel Bank on the date of the auction or on the date of payment, the higher of the two exchange rates.
13. A Purchaser is liable to pay interest on any delay in payment, at the rate of 1% per month of the amount payable, with adjustments to index-link all outstanding amounts payable to the Dollar Exchange Rate.
14. The purchaser, whether for himself or for another, is obliged to pay for the items and take them. The auctioneer has the right to take any means he thinks appropriate to ensure the purchaser keeps his obligation, among these to cancel a sale, sell the item to another, charge the purchaser with any expenses caused to the auctioneer including interest and index linkage, sue for compensation, delay the release of the item and add all expenses to the sum due.
15. "Kedem" is responsible for the information given regarding the items' nature, originality and condition. However all information given by "Kedem", in its capacity as agent for the consignor, and based on accumulated information and the experience of its experts. It is entirely the responsibility of the prospective purchaser to check and inspect the items to determine condition, quality, authenticity, size, authorship during the allocated time prior to the auction. The purchaser may submit in writing, any doubts regarding the authenticity and condition of the item within 30 days of the sale. If it is proven to "Kedem" that there has clearly been an error in the information which was given relating to any item, "Kedem" shall refund any sums paid by the purchaser and the item shall be returned to the possession of "Kedem". Subject to this obligation, the purchaser shall have no claims and/or further demands with respect to that item.
16. A purchaser is obliged to collect the purchased item and to fulfill his obligations to pay for the item no later than seven days from the date of the sale of the item. For the avoidance of doubt, the right to possession of the item will pass only once the purchaser has fully filled his payment obligations as set out in these conditions.
17. "Kedem" will represent, free of charge, potential purchasers who do not wish or who are unable to attend the auction. These potential purchasers are requested to complete the Absentee bidding form in the catalogue or website, no later than one day prior to auction. "Kedem" will not be liable, under no circumstances, for any error, emissions in connection therewith. Absentee bidding forms will be received no later than 3 hours before the auction.
18. Any potential purchaser who wishes to participate in the auction via telephone shall make the necessary arrangements within a reasonable time before commencement of the auction and no later than 3 hours before the auction.
19. The courts of Jerusalem, Israel, shall have the sole jurisdiction in any dispute between "Kedem" and the purchaser or any potential purchaser, based on the details of this agreement and/or related to the sale and/or to the transfer of any item.
20. In any case of doubt the Hebrew version of this Terms Of Sale will be the binding document.

פריט 159 Item